

વર્તમાન વિશેષ™

GPSC 360°

CONTENTS

Cover Story

- રાજદ્રોહ 05

પ્રાથમિક પરીક્ષા વિશેષ

સામાન્ય અભ્યાસ - 1 :

- ઇતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક વારસો 11
- બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા 19
- આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટના..... 26

સામાન્ય અભ્યાસ - 2 :

- ભારતીય અર્થતંત્ર અને આયોજન 43
- ભૂગોળ અને પર્યાવરણ 55
- વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી 59
- અન્ય 85

મુખ્ય પરીક્ષા વિશેષ

સામાન્ય અભ્યાસ - 1 :

- ભૂગોળ 96

સામાન્ય અભ્યાસ - 2 :

- બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા 99
- લોક પ્રશાસન અને શાસન 101
- નીતિશાસ્ત્ર 105

સામાન્ય અભ્યાસ - 3 :

- વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી 112
- અર્થતંત્ર અને આયોજન 120
- અન્ય સાંપ્રત ઘટનાઓ 136

નોલેજ જંકશન

- Calender 139
- Map 140

ભાષા

- ગુજરાતી 142
- English 151

Editor in Chief & Director

વિકાસ પટેલ

Co-Editor

જીજ્ઞેશ ગઢિયા, રવિરાજ ડાભી,
જય ડોબરિયા, કાનજી કુછડિયા

Content Team

ધ્રુપદ પટેલ, સંદીપ પ્રજાપતિ, દક્ષાબા રાણા, ક્રિષ્ના ધોરાજીયા, ઝાલા
યોગેશકુમાર, ચંદ્રસિંહ રાઠવા, મહેન્દ્ર પઢિયાર, સુરજ પટેલ, ચૌહાણ
કુલદીપસિંહ, પ્રકાશકુમાર પ્રજાપતિ, જીગર દરજી, પટેલ મયુરભાઈ,
સંજય સોનગરા, અપૂર્વ પાંચોટીયા, યશવંતકુમાર પરમાર, ચાંદની
ઠેસિયા, મયુર ગઢિયા, દીપલ મેવાડા, મહમદઆશીફ મલેક, કરણ પટેલ

Typing Team

પ્રિયંકા લેઉવા, હિતેન્દ્રસિંહ રાજપાલ, હિમાંશીબેન રાઓલ,
કોમલ પરમાર, કોમલ પ્રજાપતિ, મિતલ નાણાવટી, નરેન્દ્રભાઈ
ગોહિલ, ઋત્વા દવે, વાઘેલા ધારાબેન, પ્રકાશભાઈ પરમાર, મહેમદ
ઇલિયાસ દાણી, અંસારી બસીરુદ્દીન નિઝામુદ્દીન, કરણસિંહ ગોહિલ,
સુરેખાબેન બરંડા, ભાવનાબેન પટેલ, દેવેન્દ્રભાઈ ઠક્કર,
ચેતનભાઈ નાયી

Designing Team

અંશ વાઘાણી, ખુશ્બુ સોલંકી, કોમલ રાવળ, હાર્દિક
લાખાણી, શુભ જગડ, નિતિન વાલાણી, કુંદન પટેલ,
નિકુંજ સગર, મયંક ઘેલાણી, રિદ્ધિ સુંવાળા

Managment Team

મહેશ રખિયાણીયા, મનસ્વી ગઢવી, મેહુલ ચૌહાણ,
ક્રિષ્ના પટેલ, કિશન બુટાણી, દેવ્યાની પોકાર

વર્તમાન વિશેષ™ GPSC 360°

ગુજરાતના તમામ મહેનતુ વિદ્યાર્થીઓને અર્પણ

Book Name : વર્તમાન વિશેષ GPSC 360°

Copyright© : WebSankul®

Pages : 160

Price : Rs. 130/-

Book Design : WebSankul

Email : publication@websankul.com

Contact No : 77 77 99 13 48, 96 01 60 83 48

Website : www.websankul.com

© Strictly reserved with the Editor

No Part of this Publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise or stored in a database or retrieval system without prior written permission of the publishers.

સંપાદક તથા પ્રકાશક દ્વારા પુસ્તકના તમામ તથ્યોની યોગ્યતા તપાસમાં આવી છે, તેમ છતાં કોઈપણ ક્ષતિ માટે પ્રકાશક, સંપાદક, મુદ્રક જવાબદાર રહેશે નહીં.

સંપાદકીય ...

વિદ્યાર્થી મિત્રો, ગત અંકમાં આપણે GPSCની તૈયારી દરમિયાન પ્લાન Bની જરૂરિયાત વિષે ચર્ચા કરી હતી. GPSCની સફર કહો કે તૈયારી, તે પોતાનામાં જ એક અનોખી 'Skill Development' લાક્ષણિકતા ધરાવે છે.

આ તૈયારીનો આનંદ લેનારા વિદ્યાર્થીઓનો સર્વાંગી વિકાસ થવો એ સહજ છે. ભારતના ભૂતકાળથી લઈને વિશ્વના વર્તમાનને જાણનારો વિદ્યાર્થી ભવિષ્યની વાતોને ખૂબ જ ચીવટથી પોતાની નોટ્સમાં આલેખતો હોય છે. આ સફર દરમિયાન વિદ્યાર્થી દેશ-વિદેશમાં બદલાતાં નવાં નવાં ક્ષેત્રો, નવી-નવી તકનીકો અને Ideasથી અવગત થતા હોય છે. મારા મતે વિદ્યાર્થી GPSCની પરીક્ષા પાસ કરીને ઉજ્જવળ કારકિર્દી બનાવે છે, જે આ તૈયારીનો બીજો ફાયદો છે, પરંતુ પ્રથમ તો એ જ છે કે, વિદ્યાર્થી જ્ઞાન સભર બને. એવું જ્ઞાન, જે તેને જીવન જીવવામાં અને તેનું ઘડતર કરવામાં ઉપયોગી સાબિત થવાનું છે.

તમને ઘણા ઉમેદવારો એવા પણ જોવા મળશે, જે UPSC/GPSC જેવી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા પાસ કરીને સર્વિસમાં જોડાવવાના સ્થાને પોતાનો અલગ રસ્તો પસંદ કરે છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એટલું જ છે કે, જો વિદ્યાર્થી આ તૈયારીને કંટાળાજનકના સ્થાને આનંદજનક બનાવે તો, આ જ તૈયારી તેના માટે ભવિષ્યના ઘણા રસ્તા મોકળા કરી દેશે.

આશા રાખું છું કે, Websankulના GPSC 360° ના આપણા અંકો તમારી તૈયારીને હળવી અને આનંદદાયક બનાવવામાં મદદરૂપ થશે.

વિકાસ પટેલ

તમને ખાખી પહેરાવવા માટે આવી રહી છે
ગુજરાતની સર્વશ્રેષ્ઠ ફેકલ્ટી ટીમ

CONSTABLE

Date 19-01-2023

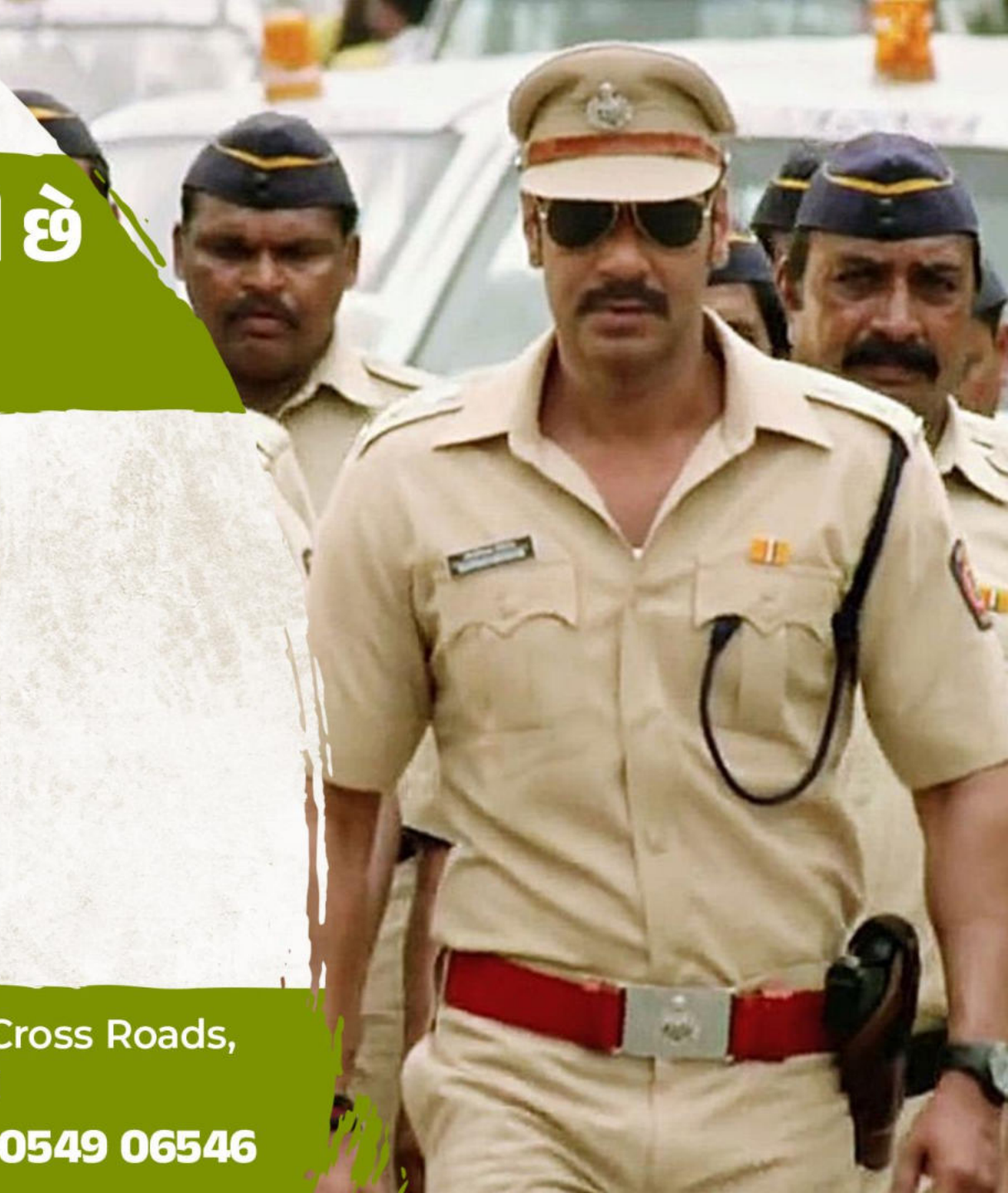
Time 11:00 to 1:00

Fees 18000 (~~25000~~)

(Offer Valid till 19 January)

Address : 1st Floor, Ashwamegha Complex, Sargasan Cross Roads,
KH-0 Circle, Gandhinagar, Gujarat - 382421

 77788 98734 | 90549 03902 | 96249 43920 | 90549 06546

Cover
Story

અગ્નિપથ યોજના

Cover Story

શર્યામાં
કેમ?

સરકાર દ્વારા દળોના માનવ સંસાધન વ્યવસ્થાપનમાં બદલાવના પ્રયાસરૂપે કેન્દ્ર એ સશસ્ત્ર દળોમાં યુવાનોની ભરતી માટે અગ્નિપથ યોજનાની જાહેરાત કરી છે.

- યોજના સંબંધિત પ્રેસ બ્રીફમાં સંરક્ષણ પ્રધાન રાજનાથ સિંહે જણાવ્યું હતું કે, "યોજના હેઠળ પસંદ કરાયેલા યુવાનોને 'અગ્નિવીર' તરીકે ઓળખવામાં આવશે અને તેઓને આકર્ષક માસિક પેકેજો મળશે."
- આર્મી ચીફ મનોજ પાંડેએ જણાવ્યું હતું કે, "અગ્નિપથ યોજના સેના અને રાષ્ટ્ર માટે પરિવર્તનકારી સુધારો છે અને તેનો ઉદ્દેશ્ય માનવ સંસાધન વ્યવસ્થાપનમાં પરિવર્તન લાવવાનો છે."
- જો કે, કેન્દ્ર સરકારની આ જાહેરાત બાદથી દેશના વિવિધ રાજ્યોમાં તેની સામે નારાજગી જોવા મળી રહી છે. આ યોજનાનો વિરોધ દિવસે અને દિવસે ઉગ્ર બની રહ્યો છે.

શું છે અગ્નિપથ યોજના ?

- અગ્નિપથ યોજના એ ભારત સરકાર દ્વારા સશસ્ત્ર દળોની ત્રણ સેવાઓમાં કમિશન અધિકારીઓની રેન્કથી નીચેના સૈનિકોની ભરતી માટે રજૂ કરવામાં આવેલી નવી યોજના છે.
- અગ્નિપથ યોજના સ્વર્ગસ્થ ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફ (CDS) જનરલ બિપિન રાવત દ્વારા ટૂંક ઓફ ડ્યુટી સ્કીમ તરીકે રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ત્રણ સેવાઓ માટે ચાર વર્ષના કાર્યકાળ માટે માટે દેશવ્યાપી ભરતી સામેલ હતી.

જોગવાઈઓ

- 1 ભરતી થનારાઓ ચાર વર્ષના કાર્યકાળ માટે સેવા આપશે, જેમાં છ મહિનાની તાલીમ અને ત્યારબાદ 3.5 વર્ષના સેવા કાર્યકાળનો સમાવેશ થાય છે.
- 2 સેવામાંથી નિવૃત્તિ પછી અગ્નિવીરોને સશસ્ત્ર દળોમાં સેવા ચાલુ રાખવા માટે અરજી કરવાની તક મળશે અને 25 ટકા જેટલા અગ્નિવીરોને કાયમી કેડર માટે પસંદ કરવામાં આવશે.
- 3 4 વર્ષની સેવા પછી નિવૃત્ત થનાર પેન્શન માટે પાત્ર રહેશે નહીં, પરંતુ કાર્યકાળના અંતે લગભગ ₹11.71 લાખની એકમ રકમ મેળવશે.
- 4 ભારતીય સૈન્ય દ્વારા જારી કરાયેલ નિયમો અને શરતો મુજબ ભારતીય સેનાની વર્તમાન માર્ગદર્શિકા મુજબ સન્માન અને પુરસ્કારો માટે હકદાર હશે.
- 5 અગ્નિવીરોને કોઈપણ રેજિમેન્ટ/યુનિટમાં પોસ્ટ કરી શકાશે અને સંસ્થાના હિતમાં અન્ય રેજિમેન્ટ/યુનિટમાં ટ્રાન્સફર કરી શકાશે.
- 6 દરેક અગ્નિવીરને રૂ. 48 લાખના નોન-કોન્ટ્રિબ્યુટરી વીમા કવર દ્વારા પણ આવરી લેવામાં આવશે, જ્યારે સેવા દરમિયાન તેમનું મૃત્યુ થાય તો તેના પરિવારને વધારાના રૂ. 44 લાખ ચૂકવવામાં આવશે.
- 7 વધુમાં, જો તે તેની ચાર વર્ષની મુદત પૂરી કરતાં પહેલા મૃત્યુ પામે છે, તો તેના પરિવારને અગાઉ ઉલ્લેખિત ગ્રેયુટી ઉપરાંત, બેલેન્સ સર્વિસ પિરિયડ માટે તેનો પગાર મોકલવામાં આવશે.

અગ્નિપથ પાત્રતા માપદંડ

ઉંમર માપદંડ

નવી અમલી યોજના હેઠળ માત્ર સાડા 17 થી 21 વર્ષની વયના ઉમેદવારો જ ભરતી માટે પાત્ર હતા પરંતુ, ભારે વિરોધ બાદ સંરક્ષણ મંત્રાલયે કહ્યું કે છેલ્લા બે વર્ષમાં એકપણ ભરતી થઈ ન હોવાના કારણે માત્ર 2022ના વર્ષ પૂરતી અગ્નિપથ યોજના માટે ભરતી પ્રક્રિયા માટેની ઉપલી વય મર્યાદા વધારીને 23 વર્ષ કરવામાં આવી છે.

લિખિત પ્રતિજ્ઞા

ટૂંકાગાળાના કરાર આધારિત અગ્નિપથ યોજના દ્વારા અરજી કરવા ઇચ્છુક ઉમેદવારોએ લિખિત પ્રતિજ્ઞા સબમિટ કરવી પડશે કે તેઓ યોજના સામેના હિંસક વિરોધમાં સામેલ ન હતા.

અગ્નિવીરોનો પગાર

- અગ્નિવીરોને પ્રથમ વર્ષમાં ₹30,000નું પગાર પેકેજ મળશે. પછી તેમને દર વર્ષે 10% જેટલો વધારો મળશે. તેનો અર્થ એ છે કે, બીજા વર્ષે તેમનો પગાર ₹33,000, ત્રીજા વર્ષ માટે ₹36,500 અને ચોથા વર્ષ માટે ₹40,000 હશે.

- દરમિયાન, તેમના પગારમાંથી લગભગ 30% દર મહિને સેવા નિધિ કોર્પસ માટે કાપવામાં આવશે અને તેમની સેવાના અંતે, એટલે કે 4 વર્ષ પછી કેન્દ્ર સમાન રકમ ₹11.77 લાખ ઉમેરશે અને કુલ રકમ દરેક અગ્નિવીરને ચૂકવવામાં આવશે.

યોજના જાહેર કરવાનાં સંભવિત કારણો

- અગ્નિપથને સમાવિષ્ટ કરવા માટેનું મુખ્ય વાજબીપણું પેન્શન પેન્-આઉટમાં ઘટાડો કરીને સરકારના ખર્ચમાં ઘટાડો કરવાનું છે, જે વર્ષોથી ભારતના એકંદર સંરક્ષણ બજેટના લગભગ એક ચતુર્થાંશ જેટલો હિસ્સો ધરાવે છે.
- નાણાકીય વર્ષ 2022-23માં સર્વિસ પેન્શન એ એકંદર સંરક્ષણ ખર્ચના લગભગ 22% છે, જે સૈન્યના આધુનિકીકરણ માટે ભંડોળ મર્યાદિત કરે છે.
- સંરક્ષણ બજેટના લગભગ 53 થી 58 ટકા ખર્ચ મહેસૂલી ખર્ચ છે અને આનો મોટો હિસ્સો પેન્શન માટે જાય છે. મૂડીખર્ચ માટે 50 ટકાથી ઓછો બચે છે.
- ભારતીય સશસ્ત્ર દળો પણ ચાલી રહેલી પેન્શન સમસ્યાના સાક્ષી રહ્યા છે. 2020 માં સંસદીય સમિતિના અહેવાલમાં જણાવાયું હતું કે 3.2 મિલિયન સંરક્ષણ પેન્શનરો છે, જેમાં વાર્ષિક ધોરણે લગભગ 55,000 ઉમેરાય છે.

- ભારતના સંરક્ષણ ખર્ચનો એક ચતુર્થાંશ જેટલો ભાગ પેન્શનરો પાછળ થાય છે. વાર્ષિક ધોરણે 'પેન્શન'માં હિસ્સો વધી રહ્યો છે, જે ચિંતાનું કારણ જણાય છે. નાણાનું પ્રમાણ વધ્યું હોવા છતાં, ભારતનો સંરક્ષણ ખર્ચ દાયકાઓથી સતત વધતો રહ્યો છે. તે ભારતના જીડીપીના આશરે 1.8 ટકા છે.
- ભારતીય સૈન્યએ તેની યુવા પ્રોફાઇલ જાળવી રાખવાની જરૂર છે અને તેથી અગ્નિપથ યોજનાની જાહેરાત યોગ્ય દિશામાં છે.
- ભારત નાગરિક સમાજ સાથે જોડાણ કરશે અને હાલની પરિસ્થિતિમાં આવા ફેરફારો અને ભારતીય સશસ્ત્ર દળોને નવો અને યુવા બદલાવ કેવી રીતે મળી શકે તે માટે તર્ક પૂરો પાડશે.
- દળોમાં સરેરાશ ઉંમર આજે 32 વર્ષ છે. યોજનાના અમલીકરણ સાથે 6 થી 7 વર્ષમાં તે ઘટીને 26 થવાની ધારણા છે.
- ભૂતપૂર્વ અગ્નિવીર એક એડહોક બફર ફોર્સ તરીકે કામ કરી શકે છે, જેમને બાહ્ય/આંતરિક જોખમોના સમયે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા વધારવા માટે ફરીથી સેવા આપવા માટે બોલાવવામાં આવી શકાય.

ભારતીય વાયુસેના (IAF) માટે ભરતી યોજના

IAFમાં પ્રથમ અગ્નિવીર બેચ માટે નોંધણી પ્રક્રિયા 24 જૂન, 2022થી શરૂ થશે.

પસંદ કરાયેલા અગ્નિવીરોની ડિસેમ્બર 2022ના અંત સુધીમાં નોંધણી કરવામાં આવશે.

પ્રથમ બેચ માટે તાલીમ સત્ર 30 ડિસેમ્બર, 2022 થી શરૂ થશે.

ભારતીય નૌકાદળ માટે ભરતી યોજના

ભારતીય નૌકાદળની સેવાઓ માટે ભરતી એક મહિનામાં શરૂ થશે.

21 નવેમ્બર, 2022 સુધીમાં, પ્રથમ અગ્નિવીર બેચ ઓડિશામાં INS ચિલિકામાં રિપોર્ટ કરશે.

અંદાજે 25,000 અગ્નિવીરોનો સમાવેશ કરતી પ્રથમ બેચ માટે ઓરિએન્ટેશન ડિસેમ્બર 2022ના પ્રથમ અથવા બીજા સપ્તાહમાં થશે, તે દરમિયાન સમાન સંખ્યામાં અગ્નિવીરોનો સમાવેશ કરતી બીજી બેચ માટે ઓરિએન્ટેશન સત્ર ફેબ્રુઆરી, 2023માં થશે.

શા માટે વિરોધ ?

કોઈ નિવૃત્તિ લાભો, પેન્શન નહીં :

- 4 વર્ષની સેવા પૂર્ણ થાય ત્યારે દરેક યુવકને 11.71 લાખ રૂપિયાનું એક વખતનું પેકેજ આપવામાં આવશે. આ યોજના કોઈ ગ્રેયુઈટી અથવા પેન્શનરી લાભો ઓફર કરતી નથી.

સેવાનો સમયગાળો :

- આની સાથે રોજગારના ટૂંકા ગાળાના કારણે યુવાનોમાં વ્યાપક આક્રોશ ફેલાયો છે. મોટાભાગના આંદોલનકારીઓને લાગે છે કે આર્મીમાં ચાર વર્ષ સેવા આપવી એ વાજબી નથી અને જેઓ 4 વર્ષ પછી સેવા પૂરી કરશે તેમની આગળ અનિશ્ચિતતાથી ભરેલો રસ્તો હશે. તાલીમનો સમયગાળો પર્યાપ્ત છે કે કેમ તે અંગે પણ પ્રશ્નો ઉભા થયા છે અને ભરતી થનારા કાયમી રોલ પર હોય તેવા સૈનિકોની જેમ પ્રેરિત હશે કે કેમ તે પણ પ્રશ્ન છે.

ઉંમર :

- આંદોલનકારીઓ ઈચ્છે છે કે સરકાર ઉપલી મર્યાદા વધારે, કારણ કે તેમાંના ઘણા પહેલેથી જ 23 વર્ષની વર્તમાન ઉપલી વય મર્યાદાને વટાવી ચૂક્યા છે, કારણ કે રોગચાળાને કારણે સંરક્ષણ ભરતી બે વર્ષથી હાથ ધરવામાં આવી ન હતી.

બેરોજગારી

- આ ભરતી યોજના એવા સમયે લાવવામાં આવી છે, જ્યારે મોંઘવારી અને બેરોજગારીને લઈને સરકાર સામે વ્યાપક અસંતોષ છે. તદુપરાંત, સેનામાં નોકરીઓ ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાંથી ઘણા લોકો માટે રોજગારનો મુખ્ય સ્રોત છે.

અન્ય ટીકાઓ શું છે?

- કેટલાક માને છે કે, આ યોજના 2024ની લોકસભા ચૂંટણી અને આગામી રાજ્યની ચૂંટણીઓની તૈયારી કરવાના હેતુથી એક રાજકીય ચાલ છે.
- એવું પણ માનવામાં આવે છે કે, આ યોજના કેન્દ્રના વધતા જતા પેન્શન બિલ સામે છે. આ યોજનાથી સરકારને એક મોટો ફાયદો પેન્શન અને અન્ય નિવૃત્તિ લાભો પરના ખર્ચમાં બચત છે.
- વિરોધ કરનારાઓને એમ પણ લાગે છે કે ચાર વર્ષની તાલીમ પછી રોજગારની ગેરંટી નહીં હોય.
- કેટલાક લશ્કરી નિવૃત્ત સૈનિકોએ પણ આ યોજનાની ટીકા કરી છે અને કહ્યું છે કે, તે સશસ્ત્ર દળોની કામગીરી પર પ્રતિકૂળ અસર કરશે.
- 'અગ્નિવીર'નો ટૂંકા ગાળાનો કાર્યકાળ સશસ્ત્ર દળોની અસરકારકતાને નુકસાન પહોંચાડશે તેવી ટીકા પણ થઈ રહી છે.
- અમુક ટીકા મુજબ આનાથી 17 વર્ષનાં બાળકો માત્ર હાઈસ્કૂલ પૂર્ણ કરશે અને કોલેજ પણ નહીં જાય. અને હજુ 18 વર્ષ પણ નહીં હોય ત્યારે ભવિષ્યનો નિર્ણય જાતે કરવા પર છોડી દેવું યોગ્ય નથી.
- અગ્નિવીર જો આતંકવાદી સંગઠનોમાં જોડાય તો સમાજ માટે ખતરો બની શકે છે.
- ભૂતપૂર્વ સશસ્ત્ર દળોના અધિકારીઓ સાથે કોઈ પરામર્શ કરવામાં આવ્યો નથી.

કેટલાંક તથ્યો અને ટીકાકારો સામે યોજનાના પક્ષમાં તર્ક

- અગ્નિવીર નિવૃત્ત થયા પછી ઉદ્યોગસાહસિક બનવા ઈચ્છે તેઓને પેકેજ સ્વરૂપે નાણાકીય સહાય મળશે. તેઓ બેંક લોન માટે પણ અરજી કરી શકશે.
- આગળ અભ્યાસ કરવા ઈચ્છતા લોકોને ધોરણ 12 પાસનું પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવશે. તેઓ વધુ અભ્યાસ કરવા માટે બ્રિજિંગ કોર્સમાં પણ ભાગ લઈ શકે છે.
- 'અગ્નિવીર' તરીકેનો કાર્યકાળ પૂર્ણ કર્યા પછી નોકરી મેળવવા ઈચ્છતા લોકોને CAPF અને રાજ્ય પોલીસ દળોમાં પ્રાથમિકતા આપવામાં આવશે.
- અત્યારે પણ હજારો સૈનિકો સશસ્ત્ર દળોમાંથી કૌશલ્ય વગેરે પ્રાપ્ત કર્યા બાદ નિવૃત્ત થાય છે, પરંતુ તેઓ રાષ્ટ્રવિરોધી દળોમાં જોડાવાના કોઈ કિસ્સા નથી.
- 21 વર્ષની વયના લોકો ભારતના સશસ્ત્ર દળોમાં જોડાવા માટે ખૂબ જ અપરિપક્વ અને અવિશ્વસનીય હશે તેવા ઘણા અહેવાલો પર સરકારે ધ્યાન દોર્યું છે કે, મોટાભાગની સેનાઓ યુવાનો પર નિર્ભર છે. વર્તમાન યોજના યુવાનો અને અનુભવી સુપરવાઈઝરી રેન્કનું યોગ્ય મિશ્રણ લાવશે.
- સરકારે કહ્યું છે કે, મોટાભાગના દેશોમાં આવી ટૂંકા ગાળાની ભરતીની યોજનાઓ અસ્તિત્વમાં છે અને તે યુવા અને ચપલ સેના માટે અજમાયશ થયેલી અને ચકાસાયેલ પ્રથા છે. પ્રથમ વર્ષમાં ભરતી થનાર 'અગ્નિવીર'ની સંખ્યા સશસ્ત્ર દળોના માત્ર ત્રણ ટકા હશે.
- તેમજ ચાર વર્ષ બાદ સેનામાં પુનઃ સામેલ થતાં પહેલા 'અગ્નિવીર'ના પરફોર્મન્સની ચકાસણી કરવામાં આવશે.
- છેલ્લા બે વર્ષથી સેવા આપતા સશસ્ત્ર દળોના અધિકારીઓ સાથે વ્યાપક પરામર્શ કરવામાં આવી છે, એમ સરકારે જણાવ્યું હતું. તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, આ યોજના લશ્કરી અધિકારીઓના વિભાગ દ્વારા બનાવવામાં આવી છે, જે લશ્કરી કચેરીઓનો સ્ટાફ છે.

નવા મેનેજમેન્ટ પડકારો

1 ચાર વર્ષના અંતે પારિતોષિકો અને લાભ રાષ્ટ્રની રક્ષા માટે પોતાને સમર્પિત કરવાને બદલે ચાર વર્ષ પછી તકવાદીઓને આકર્ષી શકે છે. એટલે કે "તકવાદીઓ" ને પ્રતિબદ્ધ સૈનિકો સાથે ભેળવવા એ સેના માટે સંપૂર્ણપણે નવો મેનેજમેન્ટ પડકાર હશે.

2 આ યોજના ખરેખર સૈન્યની આંકડાકીય વય પ્રોફાઇલમાં ઘટાડો કરશે. જોકે, વાસ્તવિક પ્રશ્ન એ છે કે શું યુવા પ્રતિભાઓને મહત્વના હોદ્દા પર સ્થાન પ્રાપ્ત થશે કે કેમ ?

I વિરોધના કારણે કરાયેલા ફેરફારો

- તાજેતરના પગલામાં ગૃહ મંત્રાલયે કેન્દ્રીય સશસ્ત્ર પોલીસ દળો (CAPF) અને આસામ રાઈફલ્સમાં અગ્નિવીર-અગ્નિપથ યોજના હેઠળ ભરતી કરાયેલા ઉમેદવારો માટે 10% અનામતની જાહેરાત કરી હતી.
- તે ઉપરાંત, મંત્રાલયે પ્રથમ બેચ માટે પાંચ વર્ષ અને અન્ય આગામી અગ્નિવીર બેચ માટે ત્રણ વર્ષ નિર્ધારિત વય કરતાં વધુ વય મર્યાદાને મંજૂરી આપી છે.
- MHA એ CAPF અને આસામ રાઈફલ્સમાં ભરતી માટે અગ્નિવીરોને નિર્ધારિત ઉપલી વય મર્યાદા કરતાં વધુ 3 વર્ષની છૂટ આપવાનું પણ નક્કી કર્યું છે. વધુમાં, અગ્નિવીરની પ્રથમ બેચ માટે વયમાં છૂટછાટ નિર્ધારિત ઉપલી વય મર્યાદાથી 5 વર્ષ વધુ રહેશે.

- બંદરો, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રાલયે ભારતીય નૌકાદળ સાથેના તેમના કાર્યકાળ પછી, વેપારી નૌકાદળની વિવિધ ભૂમિકાઓમાં 'અગ્નિવીર'ના સરળ સંક્રમણ ઇન્ડકશન માટે છ આકર્ષક સેવા માર્ગોની જાહેરાત કરી હતી.
- શિક્ષણ મંત્રાલયે સંરક્ષણ કર્મચારીઓને સેવા આપવા માટે એક વિશેષ ત્રણ વર્ષના કૌશલ્ય આધારિત સ્નાતકની ડિગ્રી પ્રોગ્રામની પણ જાહેરાત કરી, જે સંરક્ષણ સંસ્થાઓમાં તેમના કાર્યકાળ દરમિયાન 'અગ્નિપથ' યોજના હેઠળ અગ્નિવીરોને મળેલી કૌશલ્ય તાલીમને માન્યતા આપશે.

I એક પરિવર્તનકારી યોજના

સશસ્ત્ર દળો

બદલાતી ગતિશીલતાને અનુરૂપ ઊર્જાસભર, વધુ સ્વસ્થ, વૈવિધ્ય-સભર, વધુ પ્રશિક્ષિત અને સ્થિતિસ્થાપક યુવાનો સાથે પરિવર્તનશીલ ઉત્ક્રાંતિ દ્વારા યુદ્ધની તૈયારીમાં સુધારો.

સખત અને પારદર્શક પસંદગી પ્રક્રિયા સાથે શ્રેષ્ઠની પસંદગી.

યુવા અને અનુભવના શ્રેષ્ઠ સંતુલન દ્વારા યુવા પ્રોફાઇલ.

રાષ્ટ્ર

વિવિધતામાં એકતા પર આધારિત રાષ્ટ્રીય એકીકરણ અને તમામ ક્ષેત્રોની મહિલાઓ સહિત યુવાનોને સમાન તકો.

નાગરિક સમાજમાં સશક્ત, શિસ્તબદ્ધ અને કુશળ યુવાનો દ્વારા રાષ્ટ્ર નિર્માણ.

વ્યક્તિઓ

યુવાનોને સશસ્ત્ર દળોમાં જોડાવાનું અને રાષ્ટ્રની સેવા કરવાનું સ્વપ્ન સાકાર કરવાની તક.

લશ્કરી તાલીમ, ટીમ નિર્માણ નીતિ અને વર્ષોથી બનેલી મિત્રતા દ્વારા આત્મવિશ્વાસ અને વધુ સારા નાગરિકો.

લશ્કરી શિસ્ત, પ્રેરણા, કૌશલ્ય અને શારીરિક તંદુરસ્તીને આત્મસાત કરવા.

કૌશલ્ય સેટ્સ, પ્રમાણપત્ર અને ડિપ્લોમા/ઉચ્ચ શિક્ષણ/ક્રેડિટ સાથે સમાજમાં સરળ એકીકરણ.

I ભલામણો

ટોચના 25 ટકા માટે નિયમિત સિપાહીના દરજ્જા માટે ગ્રેજ્યુએશનને વૈકલ્પિક બનાવી શકાય. જે તકવાદી વૃત્તિ અટકાવવા ઉપયોગી બની શકે.

દરેક સમૂહના નીચેના 25 ટકા લોકોને સરકારી યોગદાન સિવાય, માત્ર વ્યાજ સાથેના તેમના અંગત યોગદાનને સમાવતા ઘટાડેલા ટર્મિનલ પેકેજ માટે જ પાત્ર બનાવી શકાય.

I ભવિષ્યની રાહ

- દેશના યુવાનો આત્મનિર્ભર અને સશક્ત ભારતના સ્વપ્નને સાકાર કરવામાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવી રહ્યા છે અને અગ્નિપથ યોજના તેમને આ દિશામાં એક ડગલું આગળ લઈ જઈ શકે છે. સશસ્ત્ર દળોમાં જોડાવા અને રાષ્ટ્રની સેવા કરવાનું તેમનું સ્વપ્ન સાકાર કરવાની આ એક સુવર્ણ તક છે.

- આ યોજના સમાજમાં આર્મીના મૂળ મૂલ્યો સાથે યુવાનોને માત્ર સશક્ત, શિસ્તબદ્ધ અને કૌશલ્યવાન જ નહીં બનાવે, પરંતુ બદલાતી પરિસ્થિતિને અનુરૂપ થવા માટે યુદ્ધની તૈયારીમાં પણ સુધારો કરશે.

- આથી, સરકારે ચાર વર્ષ પછી સેવા પૂર્ણ કરનારા સૈનિકોના પુનર્વસનમાં મદદ કરવી જોઈએ. તેમને કૌશલ્ય પ્રમાણપત્રો અને બ્રિજ અભ્યાસક્રમો પ્રદાન કરી શકાય, જે તેમને લાભદાયક રોજગાર શોધવામાં મદદ કરશે.

- કોઈપણ સુધારણા ફૂલ-પૂક અને સમસ્યા વિના હોઈ શકે નહીં. પરંતુ અગ્નિપથ યોજના રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ અને સુરક્ષાને લગતી હોવાથી, સરકારે આગળ રહેલી સમસ્યાઓની અપેક્ષા અને નિરાકરણ માટે એક વ્યવસ્થિત યોજનાની જરૂર પડશે.

પ્રાથમિક પરીક્ષા

સામાન્ય અભ્યાસ - 1

ઇતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક વારસો	11	આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટના.....	26
બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા	19		

સામાન્ય અભ્યાસ - 2

ભારતીય અર્થતંત્ર અને આયોજન	43	વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી	59
ભૂગોળ અને પર્યાવરણ	55	અન્ય	85

પ્રાથમિક પરીક્ષા વિશેષ

સામાન્ય અભ્યાસ 1

ઇતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક વારસો

તોમર રાજા અનંગપાલ-2

- ભારત સરકારના સંસ્કૃતિ મંત્રાલય દેહળ સ્થાપિત નેશનલ મોન્યુમેન્ટ્સ ઓથોરિટી (NMA) એ પુરાતત્વીય સ્મારકો અને સ્થળોના સંરક્ષણ અને જાળવણી માટે મધ્ય દિલ્હીમાં અમુક જગ્યાએ “અનંગપાલ તોમર-2” ની પ્રતિમા સ્થાપિત કરવાનો નિર્ણય લીધો છે. તે એક પ્રવાસન સ્થળ છે. અનંગપાલ તોમર-2 ને ઘણા લોકો દિલ્હીના સ્થાપક રાજા માને છે.

અનંગપાલ-2 વિશે

- અનંગપાલ-2 તોમર વંશનો રાજા હતો, જેણે 8 મી અને 12 મી સદી વચ્ચે વર્તમાન દિલ્હી અને હરિયાણાના ભાગો પર શાસન કર્યું હતું.
- અનંગપાલ-2 પછી તેના પૌત્ર પૃથ્વીરાજ ચૌહાણને તરાઈ (હાલનું - હરિયાણા)ના બીજા યુદ્ધમાં મહંમદ ઘોરીના દળો દ્વારા પરાજિત કરવામાં આવ્યા હતા અને આ યુદ્ધ પછી 1192માં દિલ્હી સલ્તનતની સ્થાપના કરવામાં આવી.
- અનંગપાલ તોમર-2ના શાસન દરમિયાન તેની રાજધાની ઘિલ્લિકાપુરી (દિલ્હી)માં સ્થાનાંતરિત કરાઈ હતી.
- તેણે દિલ્હીને તેનું વર્તમાન નામ આપ્યું અને તેને ફરીથી વસાવ્યું. તેમણે લાલ કોટ કિલ્લો અને અનંગતાલ બાઓલીનું નિર્માણ કરાવ્યું.
- રાજા અનંગપાલ તોમર-2 દ્વારા કુતુબ કોમ્પ્લેક્ષમાં ‘વિષ્ણુ ગરુડ ધ્વજા’ (લોખંડનો સ્તંભ) પણ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હતો.

ક્ષેત્ર

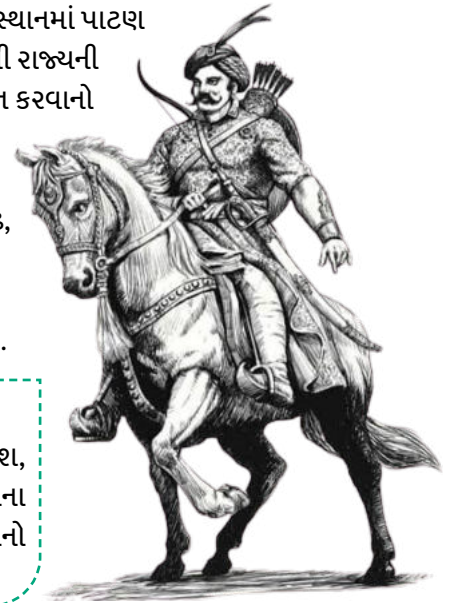
- તોમરો દ્વારા શાષિત ક્ષેત્રને હરિયાણા (શાબ્દિકરૂપથી ભગવાનું રહેઠાણ) કહેવાતું, આ હરિયાણાની વર્તમાન સ્થિતિની તુલનામાં આકારમાં ઘણું મોટું હતું.
- અનંગપાલ-2ના શાસનકાળ દરમિયાન તોમર સામ્રાજ્ય દિલ્હી, હરિયાણા, પંજાબ, હિમાચલ પ્રદેશ, ઉત્તર પ્રદેશ, મધ્ય પ્રદેશ અને રાજસ્થાનના વિભિન્ન ભાગોમાં ફેલાયું હતું.
- તોમરની રાજધાની ઉત્તર ભારતમાં 467 વર્ષો સુધી શાસન કરવા દરમિયાન ઘણીવાર બદલાઈ. તોમર સામ્રાજ્યની પ્રથમ રાજધાની અનંગપુર હતી જ્યારે અંતિમ ઘિલ્લિકાપુરી હતી.

તોમર વંશ વિશે

- તોમર રાજવંશ એ ઉત્તર ભારતના પ્રારંભિક મધ્યયુગીન નાના શાસક રાજવંશમાંનો એક છે. તોમર વંશ, વૈદિક પરંપરા મુજબ, 36 રાજપૂત જાતિઓમાંનો એક હતો. આ વંશનો 11મી સદીમાં દિલ્હી શહેરની સ્થાપના કરનાર રાજા અનંગપાલના શાસનકાળથી લઈને 1164માં ચૌહાણ સામ્રાજ્ય સાથે દિલ્હીના જોડાણ સુધીનો માનવામાં આવે છે. જો કે, દિલ્હી પછીથી ચૌહાણ સામ્રાજ્યનો નિર્ણાયક ભાગ બન્યો હતો.

અનંગપાલ-2 નાં નિર્માણ

- અસીગઢ (હાંસીનો કિલ્લો) :** એવું માનવામાં આવે છે કે હાંસીની સ્થાપના અનંગપાલે તેમના ગુરૂ ‘હંસકાર’ માટે કરી હતી. પાછળથી તેમના પુત્ર ઘુપટે આ કિલ્લામાં તલવાર બનાવવાનું કારખાનું સ્થાપ્યું, તેથી તેને ‘અસીગઢ’ પણ કહેવામાં આવે છે.
- આ કિલ્લામાં નિર્માણધીન તલવારો અરબ દેશોમાં નિકાસ કરવામાં આવતી હતી.** વર્ષ 1915માં કાઝી શરીફ હુસૈન કૃત તલીફ-એ-તાજકારા-એ-હાંસી મુજબ અસીગઢ દ્વારા સમગ્ર પ્રદેશમાં લગભગ 80 કિલ્લાઓનું નિયંત્રણ કરવામાં આવતું હતું.
- યોગમાયા :** યોગમાયા મંદિર અનંગપાલ તોમર-2 દ્વારા તોમરની કુળદેવી યોગમાયાની પૂજા કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યું હતું. આ મંદિર મહેરોલીમાં લાલકોટ કિલ્લાની ટિવાલોની અંદર આવેલું છે. તેમણે મંદિરની બાજુમાં એક જળાશય (જોહડ) પણ બનાવ્યું. જે ‘અનંગતાલ બાઓલી’ તરીકે ઓળખાય છે. તે 27 મંદિરોમાંનું એક છે, જેને મામલુકો દ્વારા નષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું અને પૂર્વ સલ્તનત સમયાગાળાનું એકમાત્ર હયાત મંદિર છે, જે હજુ પણ ઉપયોગમાં છે.
- અનંગતાલ બાઓલી :** મહેરોલીમાં અનંગતાલ બાઓલી કે જે દિલ્હીમાં બાઓલીનું સૌથી જુનું અસ્તિત્વમાંનું આદિમ સ્વરૂપ છે, તે તેમના દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું હતું.
- અન્ય :** તેમણે રાજસ્થાનના કરૌલી જિલ્લામાં તહાનગઢ કિલ્લો (ત્રિભુવનનગિરી) બનાવ્યો હતો અને તે ‘ત્રિભુવન પાલ નરેશ’ તરીકે પણ ઓળખાય છે. રાજસ્થાનમાં પાટણ કિલ્લાને તેમના તંવરવતી રાજ્યની રાજધાની તરીકે સ્થાપિત કરવાનો શ્રેય પણ તેમને આપવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત તેમણે બલ્લગઢ, સાંખ, બાદલગઢ, અને મહેન્દ્રગઢ (નારનૌલ)ના કિલ્લાઓ પણ બનાવ્યા.

બુદ્ધનાં પવિત્ર અવશેષો

સમાચારમાં શા માટે?

- મંગોલિયન બુદ્ધ પૂર્ણિમાની ઉજવણીના પ્રસંગે, ભગવાન બુદ્ધના ચાર પવિત્ર અવશેષોને 11 દિવસના પ્રદર્શન માટે ભારતથી મંગોલિયા લઈ જવામાં આવ્યા છે.
- આ અવશેષો ઉલાનબતારમાં ગાંડન મઠ સંકુલના બતસાગન મંદિરમાં પ્રદર્શિત થયા.
- આ ચાર અવશેષો બુદ્ધના 22 અવશેષોમાંના છે, જે હાલમાં દિલ્હીના રાષ્ટ્રીય સંગ્રહાલયમાં રાખવામાં આવ્યાં છે.
- તેઓને “કપિલવસ્તુ અવશેષો” તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે કારણકે, તે બિહારના એક સ્થળેથી મળી આવ્યા છે, જે કપિલવસ્તુનું પ્રાચીન શહેર માનવામાં આવે છે. આ સ્થળની શોધ 1898 માં થઈ હતી.
- તે અવશેષો પવિત્ર વ્યક્તિઓ સાથે સંકળાયેલી પવિત્ર વસ્તુઓ છે.
- તે શરીરના ભાગો (દાંત, વાળ, હાડકાં) અથવા પવિત્ર વ્યક્તિએ ઉપયોગમાં લીધેલી અથવા સ્પર્શેલી અન્ય વસ્તુઓ હોઈ શકે છે.
- ઘણી પરંપરાઓમાં એવું માનવામાં આવે છે કે, અવશેષોમાં લોકોને સાજા કરવા, કૃપા આપવા અથવા રાક્ષસોને દૂર કરવાની વિશેષ શક્તિઓ હોય છે.

બુદ્ધનાં પવિત્ર અવશેષો

- બૌદ્ધ માન્યતાઓ મુજબ, 80 વર્ષની ઉંમરે બુદ્ધે ઉત્તર પ્રદેશના કુશીનગર જિલ્લામાં મોક્ષ મળ્યો મેળવ્યો હતો.
- કુશીનગરના મલ્લોએ સાર્વત્રિક રાજા તરીકે વિધિઓ સાથે તેમના શરીરના અંતિમ સંસ્કાર કર્યા.
- તેમના અવશેષો અંતિમ સંસ્કારની ચિતામાંથી એકત્ર કરવામાં આવ્યા હતા અને મગધના અજાતશત્રુ, વૈશાલીના લિચ્છવી, કપિલવસ્તુના શાક્ય, કુશીનગરના મલ્લ, અલ્લાકમ્પાના બુલીઝ, પાવાના મલ્લ, રામગ્રામના કોલિયા અને વેથાદીપના એક ભાગ જેવા આઠ ભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યા.
- તેનો હેતુ પવિત્ર અવશેષો ઉપર સ્તૂપ બાંધવાનો હતો.
- આ પછી, વધુ બે સ્તૂપ જોવા મળે છે, જેમાંથી એકત્રિત અસ્થી કલશ પર અને બીજો અંગારા(લાકડા સળગેલા કોલસા) પર બાંધવામાં આવ્યો છે.
- બુદ્ધનાં શરીરના અવશેષો ઉપર બાંધવામાં આવેલ સ્તૂપ (શરિરીકા સ્તૂપ) એ સૌથી પ્રાચીન હયાત બૌદ્ધ મંદિરો છે.
- આ આઠમાંથી સાત સ્તૂપ અશોક (272-232-BC) દ્વારા બાંધવામાં આવ્યા હતા, અને તેમણે બૌદ્ધ ધર્મની સાથે સ્તૂપના સંપ્રદાયને લોકપ્રિય બનાવવાના પ્રયાસમાં બનાવેલા 84000 સ્તૂપોની અંદરના અવશેષોનો મોટો ભાગ એકત્ર કર્યો હતો.

કપિલવસ્તુ અવશેષોની શોધ

- વર્ષ 1898માં પિપરહવા (સિદ્ધાર્થનગર પાસે, યુપી) ખાતે સ્તૂપ પર ખોદકામ કરાયેલા શબપેટીની શોધથી પ્રાચીન કપિલવસ્તુને ઓળખવામાં મદદ મળી હતી.
- શબપેટીના કવર પરનો શિલાલેખ બુદ્ધ અને તેમના સમુદાય, શાક્યોના અવશેષોનો સંદર્ભ આપે છે.
- વર્ષ 1971-77 દરમિયાન ભારતીય પુરાતત્ત્વ સર્વેક્ષણ દ્વારા અન્ય સ્તૂપના ખોદકામમાં કુલ 22 પવિત્ર અવશેષો ધરાવતી બે રોકકટ શબપેટીઓ બહાર આવી હતી, જે હવે રાષ્ટ્રીય સંગ્રહાલયની દેખરેખ હેઠળ છે.
- ત્યારબાદ, પીપરહવા પૂર્વ મઠમાં વિવિધ સ્તરો અને સ્થાનો પરથી 40 થી વધુ ટેરાકોટા પ્રિન્ટસ મળી આવી, જે સાબિત કરે છે કે પીપરહવા પ્રાચીન કપિલવસ્તુ હતું.

મંગોલિયા યાત્રા માટે સુરક્ષા

- 11 દિવસની મુલાકાત દરમિયાન અવશેષોને મંગોલિયામાં “સ્ટેટ ગેસ્ટ” નો દરજ્જો આપવામાં આવશે અને તેને ફરીથી ભારતના રાષ્ટ્રીય સંગ્રહાલયમાં લઈ જવામાં આવશે.
- ભારતીય વાયુસેનાએ મુસાફરી માટે વિશેષ વિમાન C-17 ગ્લોબમાસ્ટર પ્રદાન કર્યું છે, જે ભારતમાં ઉપલબ્ધ સૌથી મોટા વિમાનોમાંનું એક છે.
- 2015 માં, પવિત્ર અવશેષોને પ્રાચીન વસ્તુઓ અને કલાના ખજાનાની “AA” શ્રેણી હેઠળ મૂકવામાં આવ્યા હતા, જે તેમના નાજુક સ્વભાવને કારણે પ્રદર્શન માટે દેશની બહાર લઈ જવા જોઈએ નહીં.

ગૌતમ બુદ્ધ

- તેમનો જન્મ લગભગ 563 BC માં લુમ્બિની ખાતે એક રાજવી પરિવારમાં સિદ્ધાર્થ તરીકે થયો હતો, જે ભારત-નેપાળ સરહદ નજીક સ્થિત છે.
- તેમનો પરિવાર શાક્ય વંશનો હતો, જેણે કપિલવસ્તુ લુમ્બિનીમાં શાસન કર્યું હતું.
- 21 વર્ષની ઉંમરે ગૌતમે ઘરનો ત્યાગ કર્યો અને સાંસારિક જીવનનો ત્યાગ કર્યો અને તપસ્યા અથવા આત્યંતિક સ્વ-શિસ્તની જીવનશૈલી અપનાવી.
- પીપળના ઝાડ નીચે બોધિ (જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થયું.
- બુદ્ધે પોતાનો પહેલ ઉપદેશ ઉત્તરપ્રદેશમાં વારાણસી પાસેના સારનાથ ગામમાં આપ્યો હતો. આ ઘટનાને ધર્મચક્ર પ્રવર્તન તરીકે ઓળખાવામાં આવે છે.
- ઉત્તર પ્રદેશના કુશીનગરમાં 80 વર્ષની ઉંમરે 483 BC માં તેમનું અવસાન થયું. આ ઘટનાને મહાપરિનિર્વાણ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- તેમને ભગવાન વિષ્ણુ (દશાવતાર) ના દસ અવતારોમાં આઠમો અવતાર માનવામાં આવે છે.

સંત તુકારામ

સમાચારમાં શા માટે ?

- તાજેતરમાં વડાપ્રધાને પૂના જિલ્લાના દેહ મંદિરમાં સંત તુકારામ શિલા મંદિરનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું. શિલા મંદિર એ એક પથ્થરની સ્લેબ (શિલા) ને સમર્પિત મંદિર છે જેના પર સંત તુકારામે 13 દિવસ સુધી ધ્યાન કર્યું હતું.
- શિલા એ એક ખડકનો ઉલ્લેખ કરે છે, જે હાલમાં દેહ સંસ્થાન મંદિર પરિસરમાં સ્થિત છે, અને તે સદીઓથી પંઢરપુરથી વાર્ષિક તીર્થયાત્રાનું પ્રારંભિક બિંદુ છે, જે ખડક પર તેમણે બેસીને 13 દિવસ સુધી ધ્યાન કર્યું તે પવિત્ર અને વારકરી સંપ્રદાય માટે તીર્થસ્થાન માનવામાં આવે છે.

સંત તુકારામ

- સંત તુકારામ એક વારકારી સંત અને કવિ હતા. આ સંપ્રદાય સમગ્ર મહારાષ્ટ્રમાં ફેલાયેલા છે અને તેના કેન્દ્રમાં સંત તુકારામ અને તેમનાં કાર્યો છે.
- તેઓ અભ્યંગ ભક્તિ કવિતા અને કીર્તનના નામથી નોંધપાત્ર આધ્યાત્મિક ગીતો દ્વારા સમુદાયલક્ષી પૂજા માટે જાણીતા હતા.
- આ ઉપરાંત તેમણે અભંગ કવિતા મરાઠી શૈલીની સાહિત્યની રચના કરી, જેમાં આધ્યાત્મિક વિષયોની સાથે લોકકથાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
- સંત તુકારામનો જન્મ કનકાર્ધમાં થયો હતો અને વિદ્વાનો તેમના પરિવારને કુણાબી જાતિના માને છે. તુકારામનો પરિવાર છુટક વેચાણ અને નાણા - ધિરાણનો વ્યવસાય કરતો હતો. તેમજ ખેતી અને વેપારમાં રોકાયેલો હતો.
- તેમના માતા-પિતા હિન્દુ દેવતા વિષ્ણુના અવતાર વિઠોબાના ભક્ત હતાં. તેમના ગુરુ ભક્તિ આંદોલન સંત ચૈતન્ય મહાપ્રભુ હતા. સંત તુકારામની પ્રથમ પત્નીનું નામ રખામાબાઈ હતું, અને તેઓને સંતુ નામનો પુત્ર હતો.
- જોકે, તેમનાં પુત્ર અને પત્ની બંને 1630-1632 ના દુષ્કાળમાં ભૂખે મર્યા હતા.

સાહિત્યિક કાર્યો

- તુકારામે અભંગ કવિતાની રચના કરી, જે સાહિત્યની એક મરાઠી શૈલી છે. તે છંદોબદ્ધ છે સરળ, સીધી અને તે લોક વાર્તાઓને ઉંડા આધ્યાત્મિક વિષયો સાથે જોડે છે.
- તુકારામનું કાર્ય લોકગીત શૈલીમાં ઉત્સુક ત્યાગના અનૌપચારિક છંદો માટે જાણીતું છે, જે સ્થાનિક ભાષામાં રચાયેલ છે. જ્ઞાનદેવ અથવા નામદેવ જેવા તેમના પુરોગામી જેઓ વિચારની સમાન ઊંડાણને સંયોજિત કરવા માટે જાણીતા છે, તેનાથી વિપરિત.
- તેમની એક કવિતામાં, તુકારામે પોતાની જાતને “મુર્ખ મૂંઝાયેલ, હારી ગયેલા, એકાંત પ્રિય” તરીકે વર્ણવ્યા છે, કારણ કે તે દુનિયાથી કંટાળી ગયા છે, અને તેમના પૂર્વજોની જેમ જ વિહુલ (વિષ્ણુ) ને પૂજા કરે છે પણ તેમનામાં તેમની શ્રદ્ધા અને ભક્તિનો અભાવ છે, અને પોતાના વિશે કંઈપણ પવિત્ર નથી.”
- તુકારામ ગાથા એ તેમની કૃતિઓનું મરાઠી ભાષાનું સંકલન છે, જે સંભવત: 1632 અને 1650 ની વચ્ચે

રચાયેલું છે. જેને અભંગ ગાથા પણ કહેવાય છે, ભારતીય પરંપરા માને છે કે તેમાં લગભગ 4500 અભંગોનો સમાવેશ થાય છે.

પુસ્તકો અને અનુવાદો

- 18 મી સદીના જીવનચરિત્રકાર મહિપતિએ ભક્તિ ચળવળના અનેક સંતોના જીવનના તેમના ચાર ગ્રંથના સંકલનમાં તુકારામનો સમાવેશ કર્યો છે. મહિપતિના ગ્રંથનો અનુવાદ જસ્ટિન એબર્ટ કર્યો છે.
- ફ્રેજર અને મરાઠે દ્વારા 1909 અને 1915 ની વચ્ચે ત્રણ ભાગમાં અંગ્રેજીમાં તુકારામ ગાથાની લગભગ 3700 કવિતાઓનો અનુવાદ પ્રકાશિત થયો હતો.
- 1922 માં ફ્રેજર અને એડવર્ડ્સે તુકારામની કવિતાઓના કેટલાક અનુવાદોને સમાવીને તેમનું જીવનચરિત્ર અને ધાર્મિક વિચારો પ્રકાશિત કર્યા અને તુકારામની ફિલસૂફી અને ધર્મશાસ્ત્રની ખ્રિસ્તી ધર્મ સાથે સરખામણીનો સમાવેશ કર્યો.
- ડીલ્યુરીએ 1956 માં તુકારામના ધાર્મિક વારસાના પરિચય સાથે તુકારામની કવિતાના પસંદગીનો મેટ્રિક ફ્રેંચ અનુવાદ પ્રકાશિત કર્યો.
- અરુણ કોલાટકરે 1966માં તુકારામની કવિઓના અવંત-ગોર્ડ અનુવાદના 6 ખંડ પ્રકાશિત કર્યા. રાનાડેએ વિવેચનાત્મક જીવનચરિત્ર અને કેટલાક પસંદગીના અનુવાદો પ્રકાશિત કર્યા છે.

વારસો

મહારાષ્ટ્ર સમાજ

- તુકારામના અભંગ મહારાષ્ટ્રમાં ખૂબ જ લોકપ્રિય છે. તે રાજ્યની સંસ્કૃતિનો ભાગ બની ગયા. વારકારીઓ, કવિઓ અને લોકો તેમની કવિતાઓનો અભ્યાસ કરે છે. તેમની કવિતાઓ ગ્રામીણ મહારાષ્ટ્રમાં લોકપ્રિય છે અને તેમની લોકપ્રિયતા વધી રહી છે.
- તુકારામ વિઠોબાના ભક્ત હતા, જે ભગવાન વિષ્ણુના અવતાર હતા. તે કૃષ્ણ સાથે સુમેળ ધરાવતા હતા, પરંતુ પ્રાદેશિક શૈલી અને વિશેષતાઓ સાથે હતા. સમગ્ર ભારતીય સાહિત્યમાં વારકારી પરંપરાને આગળ ધપાવવાનો શ્રેય તુકારામની સાહિત્ય કૃતિઓને અપાય છે.

મહાત્મા ગાંધી

- મહાત્મા ગાંધીની 20મી સદીની શરૂઆતમાં, જ્યારે તેમની અહિંસક ચળવળ માટે સંસ્થાનવાદી સરકાર દ્વારા ચરવડા સેન્ટ્રલ જેલમાં ધરપકડ કરવામાં આવી હતી, ત્યારે તેમણે ઉપનિષદો, ભગવદગીતા અને અન્ય ભક્તિ ચળવળના કવિ, સંતોની કવિતાઓ સાથે તુકારામની કવિતાઓ વાંચી અને અનુવાદિત કરી.

તુકારામ સાથે સંકળાયેલાં સ્થળો

- દેહમાં તુકારામ સાથે સંકળાયેલા સ્થાનો આજે અસ્તિત્વમાં છે.
 - તુકારામ મહારાજ જન્મસ્થાન મંદિર, દેહ - તે સ્થળ જ્યાં તુકારામજીનો જન્મ થયો હતો, જેની આસપાસ પાછળથી મંદિર બનાવવામાં આવ્યું હતું.
- સંત તુકારામ વૈકુંઠસ્થાન મંદિર દેહ - જ્યાંથી તુકારામજી તેમના નશ્વર સ્વરૂપમાં વૈકુંઠ પર ચઢ્યા હતા.

વિનાયક દામોદર સાવરકર

સમાચારમાં શા માટે ?

- વી. ડી. સાવરકરની 139મી જન્મજયંતિ 28 મે ના રોજ ઉજવવામાં આવી.

વીર સાવરકર વિશે

- વિનાયક દામોદર સાવરકરનો જન્મ 28 મે, 1883ના રોજ મહારાષ્ટ્રના નાસિક જિલ્લાના ભગુર શહેરમાં થયો હતો.

રાષ્ટ્રવાદ અને સામાજિક સુધારણા

- તેમણે “મિત્રમેળા” નામનું યુવા સંગઠન બનાવ્યું હતું. આ સંગઠનની સ્થાપના રાષ્ટ્રીય અને ક્રાંતિકારી વિચારો પેદા કરવા માટે કરવામાં આવી હતી.
- તેઓ વિદેશી વસ્તુઓનો વિરોધ કરતા હતા અને “સ્વદેશી”ના વિચારને સમર્થન આપતા હતા.
- તેમણે નાસ્તિકવાદ અને બુદ્ધિવાદને ટેકો આપ્યો અને રૂઢિચુસ્ત હિંદુ વિચારોનું ખંડન કર્યું. વાસ્તવમાં તેમણે ગાયની પૂજાને અંધશ્રદ્ધા ગણાવીને નકારી કાઢી હતી.
- વિનાયક સાવરકર 1937 થી 1943 સુધી હિન્દુ મહાસભાના પ્રમુખ હતા. 22 ઓક્ટોબર 1939ના રોજ કોંગ્રેસના મંત્રાલયોમાંથી રાજીનામું આપ્યા પછી, તેમના નેતૃત્વ હેઠળ હિન્દુ મહાસભાએ સિંધ, બંગાળ અને ઉત્તર – પશ્ચિમ સરહદ પ્રાંત જેવા પ્રાંતોમાં સરકાર બનાવવા માટે મુસ્લિમ લીગ સાથે સહયોગ કર્યો. સાવરકરે પૂનામાં “અભિનવ ભારત સમાજ” નામની સંસ્થાની સ્થાપના કરી.
- તેમણે લોકમાન્ય તિલકની સ્વરાજ પાર્ટીનું સભ્યપદ પણ લીધું. તેમણે “ફ્રી ઇન્ડિયા સોસાયટી”ની સ્થાપના કરી. સોસાયટીએ ભારતીય કેલેન્ડરની મહત્વની તારીખોની ઉજવણી કરી હતી, જેમાં તહેવારો, સ્વતંત્રતા ચળવળ સાથે સંબંધિત મુખ્ય ઘટનાઓ સામેલ હતી અને ભારતીય સ્વતંત્રતાના સંદર્ભમાં પ્રવચનને આગળ વધારવા માટે સમર્પિત હતી.
- તેઓ ભારતને અંગ્રેજોથી મુક્ત કરવા માટે શસ્ત્રોના ઉપયોગમાં માનતા અને સમર્થન આપતા હતા અને ઈંગ્લેન્ડમાં સશસ્ત્ર ભારતીયોનું નેટવર્ક પણ બનાવ્યું હતું.

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં યોગદાન

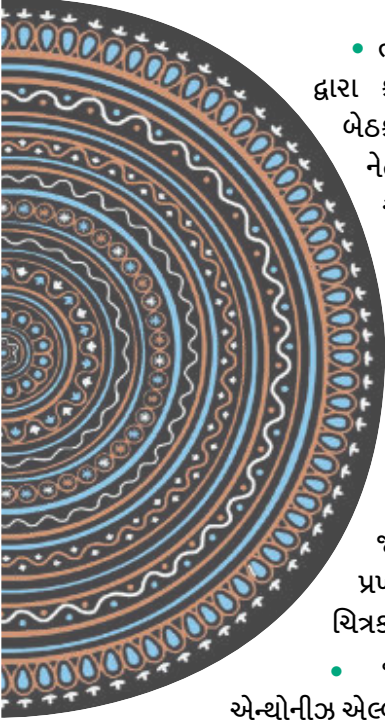
- વીર સાવરકરે “મિત્ર મેળા” નામની એક સંસ્થાની સ્થાપના કરી હતી. જેણે ભારતને “સંપૂર્ણ રાજકીય સ્વતંત્રતા” માટેની લડતમાં ભાગ લેનારા લોકોને ખૂબ જ પ્રભાવિત કર્યા હતા.
- પૂનામાં સાવરકરે “અભિનવ ભારત સોસાયટી”ની સ્થાપના કરી. તેઓ સ્વદેશી આંદોલનમાં પણ સામેલ થયા હતા અને બાદમાં તેઓ તિલક સ્વરાજ્ય પાર્ટીમાં જોડાયા હતા. તેમના ઉશ્કેરણીજનક દેશભક્તિનાં ભાષણો અને પ્રવૃત્તિઓથી બ્રિટિશ સરકાર ગુસ્સે થઈ. પરિણામે, બ્રિટિશ સરકારે તેમની બી.એ. ની ડીગ્રી પછી ખેંચી લીધી.
- જૂન 1906માં વીર સાવરકર બેરિસ્ટર બનવા માટે લંડન ગયા. લંડનમાં તેમણે બ્રિટિશ શાસન સામે ભારતીય વિદ્યાર્થીઓને એક કર્યા. ત્યાં તેમણે ફ્રી ઇન્ડિયા સોસાયટીની સ્થાપના કરી.

મૃત્યુ

- તેમણે 1857ના પ્રથમ સ્વતંત્રતા સંગ્રામનો જીવંત અહેવાલરૂપી ઇતિહાસ “ધ ઇન્ડિયન વોર ઓફ ઇન્ડિપેન્ડન્સ” નામના પુસ્તકમાં લખ્યો. જેનાથી બ્રિટિશ શાસકોમાં ખળભળાટ મચી ગયો. આ એવી પુસ્તક હતી કે જેણે બ્રિટિશ શાસનને હલાવી નાખ્યું હતું.
- આ પુસ્તક 1908માં મૂળ મરાઠી ભાષામાં લખવામાં આવ્યું હતું, જેનો અંગ્રેજી ભાષામાં અનુવાદ ઇન્ડિયા હાઉસમાં રહીને 6 જેટલા વિદ્યાર્થીઓએ કર્યો હતો. એ સમયે ભારતમાં મુદ્રણકાર્ય શક્ય ન હતું. તેમના આ પુસ્તકનું મુદ્રણકાર્ય ઈંગ્લેન્ડ અને જર્મનીમાં પણ ન થઈ શક્યું.
- બ્રિટિશ સરકારે તાત્કાલિક બ્રિટન અને ભારત બંનેમાં આ પુસ્તકના પ્રકાશન પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો. પાછળથી, તે મેડમ ભિખાયજી કામા દ્વારા હોલેન્ડમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું અને બ્રિટિશ શાસનની વિરુદ્ધ દેશભરમાં કાર્યરત ક્રાંતિકારીઓને ચોરીછુપીથી મોકલવામાં આવ્યું હતું.
- 1909માં સાવરકરના નજીકના અનુયાયી મદનલાલ ધીંગરાએ તત્કાલીન વાઈસરોય લોર્ડ કર્ઝન પર હત્યાના નિષ્ફળ પ્રયાસ પછી સર વાયલીને ગોળી મારી દીધી હતી. સાવરકરે સ્પષ્ટપણે આ કૃત્યની નિંદા કરી ન હતી.
- સાવરકરને કાળાપાણીની સજા માટે અંદમાન – નિકોબાર મોકલવામાં આવ્યા હતા. તેઓના આગમનથી ત્યાં રહેલા રાજકીય કેદીઓમાં આશાનું નવું કિરણ ફૂટી નિકળ્યું.
- સાવરકર આજીવન કેદની સજા થતાં પહેલા થોડા હતાશ હતા. વર્ષો સુધી જેલમાં રહેવાથી તેઓ આઝાદીની લડતથી વંચિત રહેશે તેવો વસવસો તેમના મનમાં હંમેશા સતાવતો હતો.
- એટલે જ તેમણે જો જેલમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે તો અંગ્રેજ સરકારને હંમેશા વફાદાર રહેશે અને કોઈ ક્રાંતિકારી ચળવળમાં ભાગ લેશે નહીં તેવી અંગ્રેજ સરકારની શરત પણ માની લીધી.
- જેલમાં પુસ્તકાલયની સ્થાપના તેમના પોતાના પ્રયત્નોનું પરિણામ હતું. તેમણે જેલમાં અભણ કેદીઓને શિક્ષિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ, તિલક અને ગાંધી જેવા મહાન નેતાઓની માંગ પર 2 મે, 1921 ના રોજ સાવરકરને ભારત પરત મોકલવામાં આવ્યા હતા.
- ગાંધીજીની હત્યા કરનારા નથુરામ ગોડસે હિન્દુ મહાસભાના સભ્ય પણ હતા. મહાત્મા ગાંધી હત્યા કેસમાં ભારત સરકાર દ્વારા વીર સાવરકરની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ પુરાવાના અભાવે તેમને ભારતની સુપ્રીમ કોર્ટે નિર્દોષ જાહેર કર્યા.
- 1 ફેબ્રુઆરી 1966થી તેમણે તમામ વસ્તુઓ ખાવાનું છોડી દીધું હતું. આ વસ્તુઓ તેમને જીવતા રાખી શકતી હતી. એમાં જીવન રક્ષક દવાઓ, ખાવાનું અને પાણી સામેલ હતું.
- 26 ફેબ્રુઆરી સુધી તેઓ ઉપવાસ કરતા રહ્યા હતા. તેઓ સ્વતંત્ર ભારતમાં ઈચ્છામૃત્યુનું સૌથી મોટું ઉદાહરણ ગણી શકાય. 26 ફેબ્રુઆરી, 1966ના રોજ 83 વર્ષની ઉંમરે તેમનું અવસાન થયું.

રોગન કળા

- તાજેતરમાં પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા ક્વાડ(QUAD) સમૂહની વાર્ષિક બેઠક દરમિયાન અન્ય ક્વાડના નેતાઓને ભારતીય કલાકૃતિની ભેટ આપવામાં આવી છે.
- જાપાનના પ્રધાનમંત્રી ફુમીઓ કિશીદાને લીલા લાકડાના બોક્સ ઉપર સોનેરી રંગથી તૈયાર કરેલ 'રોગન કળા' નો ઉત્તમ નમૂનો ભેટ આપવામાં આવ્યો છે.
- અમેરિકના રાષ્ટ્રપતિ જો બાઈડનને ઉત્તરપ્રદેશની પ્રખ્યાત કૃષ્ણ પ્રેમની વિરાસત 'સાંઝી ચિત્રકળા' ભેટમાં આપી છે.
- જ્યારે ઓસ્ટ્રેલિયાના પ્રધાનમંત્રી એન્થોનીઝ એલબેનીઝને મધ્યપ્રદેશના આદિવાસીઓની પ્રચલિત 'ગોંડ ચિત્રકળા' ભેટ આપી છે.

રોગન કળા

- રોગનકળા એ એક પ્રકારની હસ્તકળા છે, જે કચ્છ જિલ્લાના મુસ્લિમ ખત્રી પરિવાર દ્વારા તૈયાર કરાય છે. રોગનકળા એક પ્રાચીન હસ્તકળા છે, જેની ઉત્પત્તિ પરિશ્યામાં થઈ હતી અને લગભગ 400 વર્ષ પૂર્વ ગુજરાતના કચ્છ જિલ્લાના નિરોણા ગામમાં આવી હતી.

મુખ્ય વિશેષતાઓ

- રોગનકળામાં કાપડ પર રંગોના માધ્યમની ડિઝાઈન તૈયાર કરાય છે.
- તેમાં ગરમ તેલ અને વનસ્પતિ રંગોમાંથી બનાવેલ મેટલ બ્લોકથી મહેંદીની માફક ફેબ્રિક કંડારવામાં આવે છે.
- રોગન માટેના રંગમાં એરંડાના તેલને લગભગ બે દિવસ સુધી ઉકાળી પછી વનસ્પતિ રંગદ્રવ્યો ઉમેરી, રોગન માટેના રંગો ચમકદાર અને ઘાટા બનાવાય છે.
- રોગન કળામાં વપરાતું કાપડ સામાન્ય રીતે જાડુ અને ઘેરું હોય છે. જેથી તીવ્ર રંગો તેના પર અનેરી છાપ છોડે છે.
- રોગન કળામાં લાકડીમાંથી રંગના દોરાની જેમ દોરીને 'ફ્રી હેન્ડ' દ્વારા વિસ્તૃત ડિઝાઈન બનાવવામાં આવે છે.
- રોગનકળાની બનાવટમાં સૌથી વધારે પીળો, સફેદ, લાલ, લીલો અને વાદળી રંગ ઉપયોગમાં લેવાય છે.
- રોગન કળામાં પરંપરાગત આકૃતિઓ અને ભૌમિતિક રૂપરેખાઓનો ઉપયોગ થાય છે.

- રોગન કળા તેના અલંકૃત 'ટ્રી ઓફ લાઈફ' અને હેપ્પીનેસ કોન્સેપ્ટ માટે ખૂબ જાણીતી છે.

સાંઝી ચિત્રકળા

- સાંઝી ચિત્ર એ ઉત્તરપ્રદેશમાં ઉદ્ભવેલી પરંપરાગત કળા છે. આ કલા સ્વરૂપ લોક સંસ્કૃતિમાં ઊંડે ઊંડે જડેલું હતું અને 15મી અને 16મી સદીમાં વૈષ્ણવ મંદિરો દ્વારા લોકપ્રિય બન્યું હતું. આ કલાનો ઉપયોગ પરંપરાગત રીતે ભગવાન કૃષ્ણને સમર્પિત મંદિરોમાં બ્રાહ્મણ પૂજારીઓ દ્વારા રંગોળી બનાવવા માટે કરવામાં આવતો હતો.
- પૌરાણિક કથાઓમાં સાંઝી કલાનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. ભગવાન કૃષ્ણનું ધ્યાન આકર્ષિત કરવા માટે, એવું માનવામાં આવે છે કે રાધાએ તેમની દિવાલોને રંગવા માટે સાંઝી કલાનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તેણે દિવાલોને રંગવા માટે ઘાતુના વરખ, રંગીન પથ્થરો અને ફૂલોનો ઉપયોગ કર્યો હતો.
- મથુરાની સાંઝી ચિત્રકળા ખરેખર એક અનન્ય હસ્તકલા સ્વરૂપ છે. જેમાં ઉત્કૃષ્ટ ડિઝાઈન અને જટિલ ચિત્રના નમૂનાઓ કાગળ ઉપર કાપવામાં આવે છે. કારીગરો આ પ્રક્રિયાને પૂર્ણ કરવા માટે ખાસ કાતરનો ઉપયોગ કરે છે.
- સાંઝી ચિત્રકળામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યેની ભક્તિની અભિવ્યક્તિ કરવામાં આવે છે.
- હાલમાં, સાંઝી પેઈન્ટિંગ માત્ર થોડા જ ભારતીય મંદિરોમાં પ્રચલિત છે. વૃંદાવનનું રાધારમણ મંદિર તેમાંથી એક છે. સાંઝી આર્ટવર્ક દિલ્હીના મેટ્રો સ્ટેશન સહિત ઘણા સ્થળોએ જોવા મળે છે. 2010 કોમનવેલ્થ ગેમ્સ દરમિયાનનાં ચિત્રો પણ સાંઝી કલાથી પ્રેરિત હતા.

ગોંડ ચિત્રકળા

- ગોંડ ચિત્રકળા એ ભારતની સૌથી મોટી આદિવાસી જાતિ પૈકીની એક ગોંડ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવે છે, જેને 'ગોંડની ચિત્રકળા' અથવા 'પરધન ચિત્રકળા' અથવા 'જાનગઢ કલમ' ચિત્રકળા તરીકે ઓળખાય છે.
- ગોંડ શબ્દ દ્રવિડિયન અભિવ્યક્તિ કોંડ પરથી આવ્યો છે, જેનો અર્થ થાય છે લીલો પર્વત. ગોંડ કલાકારોનું કાર્ય તેમની લોકકથાઓ અને સંસ્કૃતિમાં સમાયેલું છે, અને આમ વાર્તા-કથન એ દરેક પેઈન્ટિંગનું મજબૂત તત્ત્વ છે. પરંપરાગત રીતે તહેવારોના પ્રસંગો જેમ કે કરવા ચોથ, દિવાળી, અષ્ટમી અને નાગ પંચમી પર ગોંડ પેઈન્ટિંગ બનાવવામાં આવે છે.
- દિવાલ અને ભોંય પરની ચિત્રકળા એ ગોંડ આદિવાસીઓના જીવનનો એક અભિન્ન ભાગ છે. જેમાં કુદરતી રીતે પ્રાપ્ત સામગ્રી જેવી કે કોલસો, રંગીન માટી, છોડનો રસ, પાંદડા, ગાયનું છાણ વગેરેનો ઉપયોગ થાય છે.
- ગોંડ ચિત્રકલાની લોકપ્રિયતા જંગરાહ સિંહ શ્યામ દ્વારા વર્ષ 1970 થી વધારવામાં આવી હતી, જેઓએ મધ્યપ્રદેશના પટ્ટનગઢ ગામમાં ગોંડ ચિત્રકલાનો વિકાસ કર્યો હતો.
- ગોંડ કલાકારોએ ચિત્રકળામાં નિખાર લાવવા માટે વિવિધ સમકાલીન માધ્યમો અને સામગ્રીઓ વિકસાવી છે.

પ્રશ્ન : ક્વાડ સમિટ દરમિયાન વડાપ્રધાનશ્રી દ્વારા અન્ય રાષ્ટ્રના પ્રમુખોને આપેલ ભેટોનું સાંસ્કૃતિક મહત્ત્વ સ્પષ્ટ કરો. આશરે 200 શબ્દો

પુરી હેરિટેજ કોરિડોર

- ભારતીય પુરાતત્ત્વ (સર્વેક્ષણ) (ASI) મુજબ, ‘પુરી હેરિટેજ કોરિડોર’નું નિર્માણ ઓડિશા રાજ્ય સરકાર દ્વારા “સ્મારકોના સંરક્ષિત અને નિયંત્રિત વિસ્તારોમાં” યોગ્ય લાયસન્સ વિના કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- ‘હેરિટેજ કોરિડોર’ પ્રસ્તાવ સામે કોર્ટમાં PIL દાખલ કરવામાં આવી છે. જેણે ‘પુરીમાં જગન્નાથ મંદિરની’ માળખાકીય સુરક્ષા પર તેની અસર અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરી છે.

પુરી હેરિટેજ કોરિડોર પ્રોજેક્ટ વિશે

- વર્ષ 2019માં પુરી હેરિટેજ કોરિડોર પ્રોજેક્ટ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- હેતુ : ધાર્મિક શહેર ‘પુરી’ને આંતરરાષ્ટ્રીય હેરિટેજ સાઈટમાં રૂપાંતરિત કરવી, મંદિર અને મંદિરની મુલાકાત લેનાર શ્રદ્ધાળુઓની સુરક્ષા પ્રદાન કરવા તેમજ ધાર્મિક પ્રવાસન (Religious Tourism)ને વેગ આપવા માટે પવિત્ર નગરના મુખ્ય ભાગો અને જગન્નાથ મંદિરની આસપાસના વિસ્તારોમાં સુવિધાઓ વિકસાવાશે. આ પ્રોજેક્ટમાં શ્રી જગન્નાથ ટેમ્પલ એડમિનિસ્ટ્રેશન (SJTA) બિલ્ડિંગ રિડેવલપમેન્ટ, 600 વ્યક્તિઓની ક્ષમતા સાથેનું શ્રી મંદિર સ્વાગત કેન્દ્ર, જગન્નાથ સાંસ્કૃતિક કેન્દ્ર, રઘુનંદન પુસ્તકાલય, જગન્નાથ બલ્લવ તીર્થધામ, પુરી તળાવ, મુસાનદીના પુનરુત્થાન વગેરે યોજનાનો સમાવેશ થાય છે.

વિવાદનું કારણ

- નિષ્ણાતો અને અન્ય લોકો દ્વારા ખોદકામ માટે ભારે મશીનરીના ઉપયોગથી 12મી સદીના મંદિર પર પ્રતિકૂળ અસર થવાની શક્યતા દર્શાવીને વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.
- જગન્નાથ મંદિરને ભારતીય પુરાતત્ત્વ સર્વેક્ષણ દ્વારા ‘રાષ્ટ્રીય મહત્વના સ્મારક’ તરીકે ઘોષિત કરવામાં આવ્યું છે અને તે કેન્દ્રીય રીતે રક્ષિત સ્મારક છે. તેથી મંદિરની આસપાસના બાંધકામને યોગ્ય પરવાનગીઓ અને મંજૂરીઓ હતી કે કેમ તે પણ એક વિવાદનું એક કારણ છે.
- મંદિરના 100 અને 200 મીટરના વિસ્તારમાં મોટા પાયે ડિમોલિશન અને બાંધકામનું કામ થઈ રહ્યું છે, જે Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains (Amendment and Validation) Act, 2010 [પ્રાચીન સ્મારકો અને પુરાતત્ત્વીય સ્થળો અને અવશેષો (સુધારો અને માન્યતા) અધિનિયમ, 2010]ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન માનવામાં આવી રહ્યું છે.

પ્રાચીન સ્મારક ધારામાં ફેરફાર

- સંદર્ભ: કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા પ્રાચીન સ્મારકો અને પુરાતત્ત્વીય સ્થળો અને અવશેષો અધિનિયમ, 1958 માં સુધારો કરવા માટે કાર્ય કરવામાં આવી રહ્યું છે. સંરક્ષિત સ્મારકોની આસપાસના વિસ્તારને “વધુ અનુકૂળ અને મૈત્રીપૂર્ણ” બનાવવા માટે પ્રાચીન સ્મારકો અને પુરાતત્ત્વીય સ્થળો અને અવશેષો (AMASR) કાયદામાં જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે.

AMASR એક્ટ 1958

- પ્રાચીન સ્મારકો અને પુરાતત્ત્વીય સ્થળો અને અવશેષો અધિનિયમ એ ભારતીય પ્રજાસત્તાકની સંસદ દ્વારા ઘડવામાં આવેલો કાયદો છે.
- આ અધિનિયમમાં, પુરાતત્ત્વીય ખોદકામના નિયમન અને શિલ્પો, કોતરણી અને સમાન વસ્તુઓ, પ્રાચીન અને ઐતિહાસિક સ્મારકો અને

પુરાતત્ત્વીય સ્થળો અને રાષ્ટ્રીય મહત્વના અવશેષોના રક્ષણ માટે જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે .

નવો સુધારો જરૂરી

- વિવિધ સ્મારકોને લગતા વિકાસ પ્રોજેક્ટો પર વિવાદો ઊભા થયા પછી પ્રતિબંધિત અને નિયંત્રિત વિસ્તારોનું તર્કસંગતકરણ.
- ભારતીય પુરાતત્ત્વ સર્વેક્ષણ (ASI) ને વધુ સત્તાઓ આપવા અને સ્મારકોની આસપાસ નિયમન કરાયેલા વિસ્તારોમાંથી અતિક્રમણ દૂર કરવા માટે સ્થાનિક સત્તાવાળાઓને જવાબદાર ઠેરવવા.
- ભારતીય પુરાતત્ત્વીય સર્વેક્ષણ યાદીમાં સ્થળો/ સ્મારકોના સમાવેશ માટે માનકીકરણ અને જો જરૂરી હોય તો સ્મારકોને દૂર કરવા.
- 100 મીટર અને 300 મીટરની “પ્રતિબંધિત મર્યાદા” સેટ કરવાના કારણોની ફરી તપાસ કરવી.
- તાજેતરમાં સંસદીય સ્થાયી સમિતિના અહેવાલમાં પણ આ “મર્યાદા” પાછળ કોઈ ચોક્કસ કારણ ન હોવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains (Amendment and Validation) Act (AMSAR), 2010

- આ અધિનિયમ મુજબ સંરક્ષિત વિસ્તારની 100 મીટરની અંદર બાંધકામ પ્રવૃત્તિ પર પ્રતિબંધ છે.
- સંરક્ષિત સ્મારકની ચારે તરફ 200 મીટર સુધીના વિસ્તારને ‘નિયંત્રિત વિસ્તાર’ (regulated area) કહેવામાં આવે છે.
- કોઈ નિયંત્રિત અથવા પ્રતિબંધિત વિસ્તારમાં બાંધકામ હાથ ધરવાનું હોય તો રાષ્ટ્રીય સ્મારક સત્તામંડળ (NMA)ની પરવાનગી જરૂરી છે.
- નોંધીએ કે, AMSAR અધિનિયમમાં વ્યાખ્યાયિત થયેલ ‘બાંધકામ’ શબ્દમાં જાહેર શૌચાલય, યુરીનલ, પાણીની સુવિધાઓ, વીજળીનો પુરવઠો પૂરો પાડવો તેમજ તેના જેવી સમાન અન્ય સુવિધાઓ માટે કરવામાં આવેલ બાંધકામનો સમાવેશ થતો નથી.
- આ ઉપરાંત, સંરક્ષિત સ્મારકનું બાંધકામ 5,000 ચોરસ મીટરથી વધુ હોય તો સ્મારકની આસપાસ વિકાસકીય પ્રવૃત્તિઓ કરતા પહેલા રાષ્ટ્રીય સ્મારક સત્તામંડળ દ્વારા વિકાસકીય પ્રવૃત્તિઓની અસરનું મૂલ્યાંકન (Impact Assessment) પણ કરવું જરૂરી છે.

જગન્નાથ મંદિર (પુરી)

બાંધકામ

- એવું માનવામાં આવે છે કે તેનું નિર્માણ 12મી સદીમાં ગંગવંશના રાજા અનંતગમન ચૌડગંગા દેવ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

પૌરાણિક કથા

- જગન્નાથ પુરી મંદિરને ‘યમનિકા તીર્થ’ કહેવામાં આવે છે. જ્યાં હિંદુ માન્યતાઓ મુજબ ભગવાન જગન્નાથની હાજરીને કારણે મૃત્યુના દેવતા ‘યમ’ની શક્તિ શૂન્ય થઈ ગઈ છે.

આર્કિટેક્ચર

- આ મંદિરને ‘સફેદ પેગોડા’ તરીકે પણ ઓળખાય છે અને તે ચારધામ તીર્થસ્થાનો (બદ્રીનાથ, દ્વારકા, પુરી, રામેશ્વરમ) નો એક ભાગ છે. મંદિરના ચાર દરવાજા છે. પૂર્વી દરવાજો ‘સિંહદ્વાર’, જે મુખ્ય દરવાજો છે, જેમાં બે ઝૂકેલા સિંહોનાં શિલ્પો છે. દક્ષિણનો દરવાજો ‘અશ્વદ્વાર’, પશ્ચિમનો

‘વ્યાગ્રદ્વાર’ અને ઉત્તરનો ‘હસ્તિદ્વાર’ તરીકે ઓળખાય છે, તથા પ્રત્યેક દ્વાર પર દરેક નામ સ્વરૂપનું કોતરકામ જોવા મળે છે. પ્રવેશ દ્વારની સામે અરણ્ય સ્તંભ અથવા સૂર્યસ્તંભ છે, જે મૂળ કોણાકિના સૂર્યમંદિરમાં હતો.

તહેવાર

- પુરી મંદિર તેની વાર્ષિક રથયાત્રા અથવા રથ ઉત્સવ માટે પ્રસિદ્ધ છે.
- ઓડિશામાં અન્ય મહત્વપૂર્ણ સ્મારકોમાં કોણાર્ક સૂર્યમંદિર, જે યુનેસ્કો વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટમાં સામેલ છે. ઉપરાંત તારિણી મંદિર, લિંગરાજ મંદિરનો સમાવેશ થાય છે.

શિરુઈ લીલી મહોત્સવ

સમાચારમાં શા માટે ?

- તાજેતરમાં મણિપુરમાં રાજ્ય સ્તરીય શિરુઈ લિલી ફેસ્ટિવલ (મહોત્સવ) 2022ની ચોથી આવૃત્તિ શરૂ થઈ છે. આ વાર્ષિક ઉત્સવનું આયોજન મણિપુર સરકારના પ્રવાસન વિભાગ દ્વારા શિરુઈ લીલી ફૂલ વિશે જાગૃતિ લાવવા માટે કરવામાં આવે છે.

મહોત્સવ વિષે

- ચાર દિવસીય ઉત્સવનું ઉદ્દઘાટન ઉખરુલ જિલ્લાના શિરુઈ ગામમાં મણિપુરના રાજ્યપાલ અને મુખ્યમંત્રી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.
- આ તહેવાર એપ્રિલ અને મે ની આસપાસ યોજવામાં આવે છે, કારણ કે તે શિરુઈ લીલીને ખીલવાનો સમય છે. આ ફૂલ માત્ર મણિપુરના ઉખરુલ જિલ્લામાં જોવા મળે છે અને વિશ્વમાં ક્યાંય ઉગાડી શકાતું નથી.
- આ ફૂલની શોધ 1946માં અંગ્રેજ વૈજ્ઞાનિક ફ્રેન્ક કિંગડન - વાર્ડ દ્વારા મણિપુરમાં થઈ હતી. તેની વિશેષતાઓને લીધે, આ ફૂલને વર્ષ 1948માં રોયલ હોર્ટિકલ્ચરલ સોસાયટી (RHS) લંડનમાં એક ફ્લાવર શોમાં ઉત્કૃષ્ટતાનો પુરસ્કાર મળ્યો હતો.
- શિરુઈ લીલી મણિપુરનું રાજ્ય ફૂલ છે. તે ત્રણ ફૂટ ઊંચું અને ઘંટડી આકારના વાદળી - ગુલાબી ફૂલો છે. તેનું વૈજ્ઞાનિક નામ લિલિયમ મેકલિનિયા છે. શિરુઈ લીલી એ જમીનની લિલીની એક પ્રજાતિ છે, જે ફક્ત મણિપુરની શિરુઈ ટેકરીઓની આસપાસ જોવા મળે છે.
- આ વિસ્તારમાં તંગખુલ નાગા જનજાતિ રહે છે. તંગખુલ જનજાતિ દ્વારા તેને સ્થાનિક રીતે કાશસોંગ ટિમરવોન કહેવામાં આવે છે, જેનું નામ તિમરાવોના નામ પરથી રાખવામાં આવ્યું છે.

મુખ્ય આર્કષણો

- Shi ROCK : જ્યાં દેશભરના રોક બેન્ડ શ્રેષ્ઠ રોક સંગીત શીર્ષક માટે સ્પર્ધા કરે છે. આ ઇવેન્ટમાં આંતરરાષ્ટ્રીય બેંડ્સ પણ છે, જે મુખ્યત્વે ઓપનિંગ અને ક્લોઝિંગ પર પરફોર્મ કરે છે.
- શિશેફ : જ્યાં રસોઈયાઓ તેમની રસોઈ કુશળતા અને વાનગીઓ દર્શાવવા માટે સ્પર્ધા કરે છે.
- મિસ સ્પ્રિંગ પેજન્ટ મેઈડન્સ મિસ લિલી અથવા મિસ સ્પ્રિંગ ટાઈટલ જિતવા માટે રેમ્પ વોક કરે છે.

વિશેષ

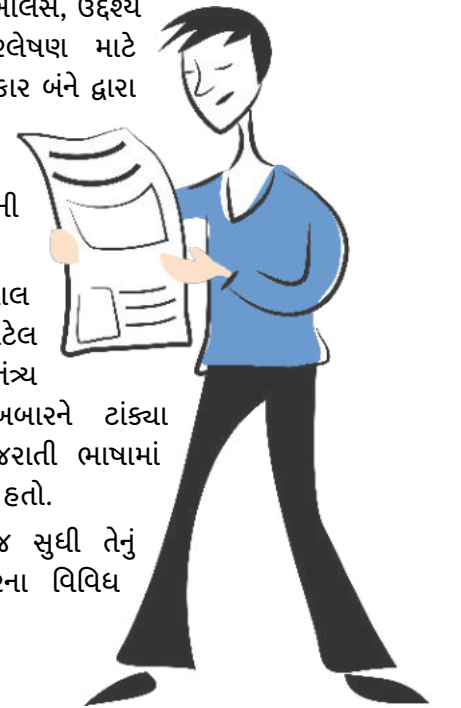
- શિરુઈ કમળની અનોખી પ્રજાતિ માટે જાણીતી છે.
- શિરુઈ લીલી જે દરિયાની સપાટીથી લગભગ 8500 ફૂટની ઊંચાઈએ ઉગે છે, તેને 1989માં મણિપુરના રાજ્ય ફૂલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. આ ફૂલ આજે લુપ્તપ્રાય પ્રજાતિ તરીકે ગણવામાં આવે છે.

મુંબઈ સમાચાર દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવ

- તાજેતરમાં મુંબઈ સમાચાર પ્રકાશનના સતત 200 વર્ષ પૂર્ણ થવા નિમિત્તે મુંબઈ સમાચાર દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવની ઉજવણી કરવામાં આવી હતી.
- વડાપ્રધાન દ્વારા અખબારના 200 વર્ષ પૂરા થવાના પ્રસંગની યાદમાં એક ટપાલ ટિકિટ બહાર પાડવામાં આવી હતી.
- તે પ્રથમ ગુજરાતી અખબાર છે અને એશિયાના સૌથી જૂના વર્તમાન અખબારોમાંનું એક છે. તેનું મુખ્ય મથક મુંબઈમાં છે અને અમદાવાદ, વડોદરા, બેંગલુરુ અને નવી દિલ્હીમાં તેની શાખાઓ છે.

મુંબઈ સમાચાર

- 1 મે 1960 ના રોજ ભાષાના આધારે ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યોના વિભાજન પહેલા, આ બંને રાજ્યો બૃહદ મુંબઈ રાજ્યમાં સામેલ હતા. 1 જુલાઈ, 1822 ના રોજ, ગુજરાતી ભાષામાં મુંબઈ સમાચાર દૈનિકનું સાપ્તાહિક સ્વરૂપે પ્રકાશન શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- વર્ષ 1822માં પારસી વિદ્વાન ફર્ડીનન્ડ મર્ઝબાન દ્વારા ગુજરાતી ભાષાનું સૌપ્રથમ એવું મુંબઈ સમાચાર નામનું સાપ્તાહિક શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. જે તત્કાલીન સમયે બોમ્બે સમાચાર કે મુમ્બીના સમાચાર નામે શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- વર્ષ 1832 સુધી તે સાપ્તાહિક ધોરણે પ્રકાશિત થતું હતું. ત્યારબાદ વર્ષ 1855 સુધી દ્વિ-સાપ્તાહિક અને ત્યારબાદથી દૈનિક ધોરણે પ્રકાશિત થાય છે.
- ઘટનાઓના નિષ્પક્ષ, નિખાલસ, ઉદ્દેશ્ય અને વિવેચનાત્મક વિશ્લેષણ માટે બ્રિટિશ અને ભારત સરકાર બંને દ્વારા પ્રશંસિત, મુંબઈ સમાચારે ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ દરમિયાન ઘણી મહત્વની ભૂમિકા ભજવી હતી.
- મહાત્મા ગાંધી, જવાહરલાલ નેહરુ, વલ્લભભાઈ પટેલ વગેરે જેવા સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓએ આ અખબારને ટાંક્યા છે. મુંબઈ સમાચારે ગુજરાતી ભાષામાં પત્રકારત્વનો પાયો નાખ્યો હતો.
- શરૂઆતથી લઈને આજ સુધી તેનું સંચાલન કામા પરિવારના વિવિધ લોકોના હાથમાં રહ્યું છે.

ભારત ગૌરવ ટ્રેન

- 21 જૂન, 2022 ના રોજ, પ્રથમ ભારત-નેપાળ ભારત ગૌરવ પ્રવાસન ટ્રેનને રામાયણ સર્કિટ ટ્રેક પર દિલ્હીના સફેદજંગ રેલવે સ્ટેશનથી ફ્લેગ ઓફ કરવામાં આવી હતી. જે 23 જૂને નેપાળના જનકપુર ધામ સ્ટેશને પહોંચી હતી. ટ્રેન 18 દિવસની મુસાફરી પૂરી કરીને દિલ્હી પરત ફરશે.
- જેમાં ભગવાન શ્રી રામના જીવન સાથે સંકળાયેલા અગ્રણી સ્થાનો તેમજ નેપાળમાં સ્થિત જનકપુરમાં રામજાનકી મંદિર સહિતના સ્થળોનો સમાવેશ થશે, જે સ્વદેશ દર્શન યોજનાનો જ એક ભાગ છે.
- ભારત ગૌરવ ટ્રેન રેલવે મંત્રાલય અંતર્ગત ભારત ગૌરવ નીતિ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવે છે.

ભારત ગૌરવ ટ્રેન વિશે

- ભારત ગૌરવ નીતિ અંતર્ગત કોઈ પણ ઓપરેટર, સેવા પ્રદાતા, રાજ્ય સરકાર થીમ-આધારિત સર્કિટ પર ખાસ પ્રવાસનના હેતુથી ટ્રેન ચલાવવા ભારતીય રેલવે પાસેથી ટ્રેનો લીઝ (ભાડે) પર લઈ શકે છે.
- ભારત ગૌરવ ટ્રેન IRCTC તેમજ ખાનગી ક્ષેત્રની ભાગીદરીના સહયોગથી દોડાવામાં આવશે.
- ભારતીય રેલવેમાં અત્યાર સુધી માત્ર બે સેવાઓ પેસેંજર અને માલ સામાનનો સમાવેશ થતો હતો, પરંતુ ભારત ગૌરવ ટ્રેનના માધ્યમથી હવે પ્રવાસનની સ્પેશિયલ સેવા શરૂ કરવામાં આવશે.
- ભારત ગૌરવ ટ્રેનના માધ્યમથી થીમ આધારિત પ્રવાસન સર્કિટ પર ટ્રેન દોડાવવામાં આવશે. જેમ કે રામાયણ સર્કિટ.
- આવી ટ્રેનોનો પ્રવાસન માટે ઉપયોગ ઓછામાં ઓછો બે વર્ષ અને વધુમાં વધુ કોચની યોગ્યતા સુધી કરી શકાશે. ઓપરેટરને રૂટ, સ્થળ પસંદગી, વિશ્રામની જગ્યા અને અન્ય પૂરી પાડવામાં આવતી સેવાઓ તેમજ મુસાફરીના દરો નક્કી કરવાની સ્વતંત્રતા છે.
- આવી વિશેષ ટ્રેનોને કારણે ભારતમાં થીમ આધારિત પ્રવાસનની તકોમાં વૃદ્ધિ થશે જેનાથી સ્વદેશી તેમજ વિદેશી પ્રવાસીઓમાં વધારો થશે.

ભારત ગૌરવ નીતિ

- ભારતીય રેલવેમાં અત્યાર સુધી માત્ર બે સેવાઓ પેસેંજર અને માલ સામાનનો સમાવેશ થતો હતો પરંતુ ભારત ગૌરવ નીતિના માધ્યમથી હવે પ્રવાસનની સ્પેશિયલ સેવા શરૂ કરવામાં આવશે.
- ઉદ્દેશ્ય : ભારત ગૌરવ ટ્રેનો (થીમ આધારિત પ્રવાસી સર્કિટ ટ્રેનો) દ્વારા ભારતનો સમૃદ્ધ સાંસ્કૃતિક વારસો અને ભવ્ય ઐતિહાસિક સ્થળોને ભારત અને વિશ્વના લોકો સમક્ષ પ્રદર્શિત કરવા.

નીતિનું સંક્ષિપ્ત

- આ નીતિના માધ્યમથી ભારતીય રેલવેનો ઉદ્દેશ્ય પ્રવાસન ક્ષેત્રના વ્યાવસાયિકો અને ઉદ્યોગસાહસિકોને થીમ આધારિત ટ્રેનો ચલાવવાની તક આપીને ભારતના વિશાળ પ્રવાસી ક્ષેત્રને મજબૂત બનાવવામાં આવે છે.
- આ નીતિ હેઠળ નોંધાયેલ ઓપરેટરોને ભારત ગૌરવ ટ્રેનોના સંચાલન માટે ભારતીય રેલવે (IR) દ્વારા 'રાઈટ ટુ ચુઝ' મોડલ હેઠળ ICF કોચ ધરાવતા રેંક ઓફર કરવામાં આવશે. આવા ઓપરેટરો પાસે NRC (નોન રેલવે ગ્રાહક) યોજના દ્વારા સીધા ઉત્પાદન એકમોમાંથી નવા કોચની પ્રાપ્તિનો વિકલ્પ પણ હશે.
- આ મોડલ સાથે જોડાયેલ થીમ, રૂટ, ઇટિનરરી, ટેરિફ અને અન્ય એકમો સહિત બિઝનેસ મોડલ નક્કી કરવા માટે ઓપરેટરો પાસે સુગમતા હશે.

રામાયણ સર્કિટ

- રામાયણ સર્કિટ એ પ્રવાસન મંત્રાલયની સ્વદેશ દર્શન યોજના હેઠળ વિકાસ માટે ઓળખવામાં આવેલા પંદર વિષયોનું સર્કિટ છે.
- સર્કિટ હેઠળના સ્થળોને પીવાના પાણીની જોગવાઈ, રહેઠાણની સગવડ વગેરે જેવા માળખાકીય અંતરને દૂર કરીને વિકસાવવામાં આવશે.
- ત્યારબાદ 15 જગ્યાઓને જોડીને સર્કિટ બનાવવામાં આવશે.
- આ યોજના રાજ્યો અને કેન્દ્ર સરકારનો સંયુક્ત પ્રયાસ હશે.
- ઉદ્દેશ્ય : સ્થાનિક કલા અને હસ્તકલાને પ્રોત્સાહન આપી સ્થાનિક કારીગરોને નોકરીની તકો પૂરી પાડવી.

રામાયણ સર્કિટ હેઠળના સ્થળો

1. અયોધ્યા, નંદીગ્રામ, શૃંગવરપુર અને ચિત્રકૂટ (ઉત્તર પ્રદેશ)
2. સીતામઢી, બક્સર અને દરભંગા (બિહાર)
3. ત્રફૂટ (મધ્યપ્રદેશ)
4. મહેન્દ્રગીરી (ઓડિશા)
5. જગદલપુર (છત્તીસગઢ)
6. નાસિક અને નાગપુર (મહારાષ્ટ્ર)
7. ભદ્રાચલમ (તેલંગાણા)
8. હમ્પી (કર્ણાટક)
9. રામેશ્વરમ (તામિલનાડુ)

**MAINS
MANTRA
SERIES**

GPSC દ્વારા લેવાતી વર્ગ 1 & 2ની
મુખ્ય પરીક્ષાના અભ્યાસક્રમ મુજબ
તૈયાર કરેલ ચાર પુસ્તકો

77 77 99 13 48

બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા

Registered unrecognized political parties

- ભારતીય ચૂંટણી પંચ (ECI) એ લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ હેઠળ વૈધાનિક આવશ્યકતાઓનું પાલન ન કરવા બદલ 2,100 થી વધુ રજિસ્ટર્ડ અનરિકોગ્નાઈઝ્ડ પોલિટિકલ પાર્ટીઝ (RUPPs) સામે નક્કર કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો નિર્ણય લીધો છે.
- ચૂંટણી પંચ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલ ક્વાયત દરમિયાન જાણકારી મળી છે કે 87 પક્ષો તો અસ્તિત્વ જ ધરાવતા નથી અને માત્ર ચોંપડે નોંધાયેલ છે. તેમને સૂચિમાંથી કાઢી નાખવામાં આવશે અને સિમ્બોલ ઓર્ડર (1968) હેઠળ તેમને અપાયેલા લાભો પાછા ખેંચી લેવામાં આવશે.
- એવા 3 પક્ષોની જાણકારી મેળવવામાં આવી છે, જેમણે તેમના યોગદાન અહેવાલ ચૂંટણી પંચ સમક્ષ સબમિટ કરાવ્યા નથી. ઉપરાંત આ પક્ષો બોગસ દાન રસીદોનો ઉપયોગ કરવો, શેલ એન્ટીટી બનાવવી વગેરે જેવી ગંભીર નાણાકીય અયોગ્યતામાં સંડોવાયેલા જાણવા મળેલ છે.

મજબૂત કરવા અને પક્ષોને પ્રોત્સાહન આપવાના હેતુથી તેમના દ્વારા આપવા યોગદાનને આવકવેરાથી 100% મુક્તિ આપવામાં આવી છે.

- અધિનિયમની કલમ 29 A (9) દરેક રાજકીય પક્ષને તેનાં નામ, મુખ્ય કાર્યાલય, પદાધિકારીઓ, સરનામું, પાન કાર્ડની વિગતો, વગેરેને ચૂંટણીપંચ સમક્ષ જાણ કરવાની જોગવાઈ કરે છે, ઉપરાંત આવકવેરામાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે પક્ષના દરેક મૂલ્યાંકન વર્ષ માટે ઓડિટનું વાર્ષિક સ્ટેટમેન્ટ અને આવકનું વળતર પણ સબમિટ કરાવવું ફરજિયાત છે.
- કોઈ પક્ષની નોંધણી થયાના 5 વર્ષની અંદર ચૂંટણીપંચ દ્વારા આયોજિત ચૂંટણી લડવાની જોગવાઈ છે.
- પક્ષ દ્વારા વિધાનસભાની ચૂંટણી લડવા પર 75 દિવસ અને લોકસભાની ચૂંટણી લડવાના કિસ્સામાં 90 દિવસની અંદર તેમણે ચૂંટણીખર્ચનું નિવેદન ચૂંટણીપંચ સંક્ષ રજૂ કરવાનું રહેશે.

રાષ્ટ્રીય પક્ષો અને તેમની સ્થાપનાનાં વર્ષ

ક્રમ	પુરું નામ	સ્થાપના	ચિન્હ
1.	ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ (INC)	1885	પંજો (હથેળી)
2.	ભારતીય સામ્યવાદી પક્ષ (CPI)	1925	મકાઈ અને દાતરડું
3.	ભારતીય સામ્યવાદી પક્ષ (માર્ક્સવાદી) (CPI-M)	1964	હથોડી, દાતરડું અને તારા
4.	ભારતીય જનતા પાર્ટી (BJP)	1980	કમળ
5.	બહુજન સમાજપાર્ટી (BSP)	1984	હાથી
6.	ભારતીય તૃણમૂલ કોંગ્રેસ (AITC)	1998	ફૂલ અને ઘાસ
7.	રાષ્ટ્રવાદી કોંગ્રેસ પાર્ટી (NCP)	1999	ઘડિયાળ
8.	રાષ્ટ્રીય પીપલ્સ પાર્ટી (NPP)	2013	પુસ્તક

- ECIના ડેટા અનુસાર સપ્ટેમ્બર, 2021 સુધીમાં 2,796 રજિસ્ટર્ડ અનરિકોગ્નાઈઝ્ડ પોલિટિકલ પાર્ટીઝ (RUPP) છે, જે 2001 થી લઈને અત્યાર સુધી 300%થી વધુનો વધારો દર્શાવે છે.

રજિસ્ટર્ડ અનરિકોગ્નાઈઝ્ડ પોલિટિકલ પાર્ટીઝ

- નવા નોંધાયેલા પક્ષો અથવા એવા પક્ષો કે જેમણે રાજ્ય પક્ષ બનવા માટે વિધાનસભા અથવા સામાન્ય ચૂંટણીઓમાં મતોની પૂરતી ટકાવારી મેળવી નથી, અથવા જેઓએ નોંધણી કર્યા પછી ક્યારેય ચૂંટણી લડી નથી તેવા પક્ષોને અમાન્ય પક્ષો (unrecognized parties) ગણવામાં આવે છે.

- આવા અમાન્ય પક્ષોને માન્ય પક્ષોને આપવામાં આવતા તમામ લાભો મળતા નથી.

- ECIના જણાવ્યા મુજબ 2354 RUPPs માંથી 92% થી વધુએ વર્ષ 2019માં તેમના યોગદાન અહેવાલો સબમિટ કરાવ્યા નથી.
- વર્ષ 2018-19માં 199 પક્ષો એવા હતા કે જેમણે રૂ.445 કરોડની આવકમુક્તિનો (Tax Exemption) નો દાવો કર્યો હતો, જ્યારે વર્ષ 2019-20 માં 219 પક્ષો દ્વારા રૂ.608 કરોડની આવક મુક્તિનો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો.
- વર્ષ 2019માં 2056 પક્ષો દ્વારા તે વર્ષ માટેની વાર્ષિક ઓડિટેડ એકાઉન્ટ્સ ફાઇલ કરાઈ ન હતી.

પક્ષો માટે જોગવાઈઓ

- નોંધાયેલ પક્ષોએ PRA, 1951 કાયદાનું પાલન કરવું અને પક્ષ દ્વારા આપવામાં આવતા યોગદાન અહેવાલો રજૂ કરવા જરૂરી છે. લોકશાહીને

રાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક પક્ષોની માન્યતા

(Recognition of National and State Parties)

- ચૂંટણીપંચ, ચૂંટણીઓ માટે રાજનૈતિક પક્ષોની નોંધણી કરે છે અને તેમની ચૂંટણીઓના પરિણામના આધાર પર તેમને રાષ્ટ્રીય અથવા પ્રાદેશિક પક્ષ તરીકે માન્યતા આપે છે. બીજા પક્ષોને ફક્ત રજિસ્ટર અમાન્ય પક્ષ તરીકે જાહેર કરવામાં આવે છે.
- ચૂંટણીપંચ દ્વારા આપવામાં આવેલી માન્યતા પક્ષો માટે કેટલાક વિશેષાધિકારોનું નિર્ધારણ કરે છે, જેમ કે ચૂંટણી ચિહ્નોનો અધિકાર, સરકાર દ્વારા સંચાલિત ટેલિવિઝન અને રેડિયો સ્ટેશનોમાં રાજનીતિક પ્રસારણ માટેનો અધિકાર અને મતદાર યાદીઓ મેળવવાનો અધિકાર.
- દરેક રાષ્ટ્રીય પક્ષને એક ચૂંટણી ચિહ્ન આપવામાં આવે છે, જે સંપૂર્ણ દેશમાં મોટાભાગે જે તે પક્ષ માટે જ અનામત હોય છે. આ પ્રકારે દરેક

- પ્રાદેશિક પક્ષોને પણ એક ચૂંટણી ચિહ્ન જે તે રાજ્યો અથવા જે રાજ્યોમાં જે તે પક્ષને માન્યતા પ્રાપ્ત હોય છે, તેમના માટે મોટાભાગે અનામત હોય છે.
- બીજી બાજુ, કોઈપણ રજિસ્ટર અમાન્યતા પ્રાપ્ત પક્ષો બાકીના ચૂંટણી ચિહ્નોની સૂચિમાંથી ચિહ્નો પસંદ કરી શકે છે. બીજા શબ્દોમાં ચૂંટણીપંચ કેટલાંક ચિહ્નોને અનામત ચિહ્નોના રૂપમાં નિર્ધારિત કરે છે. જે માન્યતા પ્રાપ્ત પક્ષોના ઉમેદવારો માટે હોય છે અને અન્ય બાકીના ચિહ્નો બીજા ઉમેદવાર માટે હોય છે.
- સામાન્ય ચૂંટણીઓમાં રાજનીતિક પક્ષોના ચૂંટણી પરિણામોના આધાર પર માન્યતા પક્ષોની સંખ્યા બદલતી રહે.

- રાષ્ટ્રીય પાર્ટી અને પ્રાદેશિક પાર્ટીઓને અનુક્રમે અખિલ ભારતીય પક્ષ અને ક્ષેત્રીય પક્ષોના નામથી પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- રાષ્ટ્રીય પીપલ્સ પાર્ટી (National Peoples Party)ને ભારતીય ચૂંટણી આયોગ દ્વારા 2019 દેશની 8 મી રાષ્ટ્રીય પાર્ટી તરીકે જાહેર કરવામાં આવી છે. જે ઉત્તર-પૂર્વના રાજ્યોની પ્રથમ પાર્ટી છે.
- સ્થાપના 2013માં મેઘાલયના મુખ્યમંત્રી પી.એ.સંગમા દ્વારા જાહેર કરવામાં આવી હતી.
- રાષ્ટ્રીય પીપલ્સ પાર્ટી (NPP) નું ચૂંટણી ચિહ્ન ચોપડી (Book) છે.

ધારાસભ્ય સ્થાનિક વિસ્તાર વિકાસ ફંડ યોજના

- તાજેતરમાં એસોસિએશન ઓફ ડેમોક્રેટિક રિફોર્મ્સ (ADR) અને માહિતી અધિકાર ગુજરાત પહેલ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા ગુજરાતના ધારાસભ્યોના પર્ફોર્મન્સ રિપોર્ટમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે, 31 માર્ચ સુધીમાં ધારાસભ્યોના સ્થાનિક વિસ્તાર વિકાસ ભંડોળના લગભગ 32% અથવા લગભગ રૂ. 325 કરોડનો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો નથી.

રિપોર્ટનાં મુખ્ય તારણો

- 2017-18 અને 2021-22ની વચ્ચેના ચાર વર્ષમાં રૂ. 1,004 કરોડ મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાંથી રૂ. 850 કરોડની ફાળવણી કરાઈ હતી અને તેમાંથી રૂ. 677 કરોડ સ્થાનિક મહત્વનાં સામૂહિક કામો માટે ખર્ચવામાં આવ્યા હતા. છેલ્લા ચાર વર્ષમાં કુલ 53,029 મંજૂર કામોમાંથી માર્ચ 2022 સુધીમાં 40,428 કામો (76 ટકા) પૂર્ણ થયાં છે.
- ધારાસભ્યોને નાણાકીય વર્ષ 2020-21 માટે રાજ્ય સરકાર તરફથી વિધાનસભ્યોને ફંડનો ઉપયોગ કરવાની ભલામણ કરાઈ નથી, કારણ કે સરકારે આ ફંડનો ઉપયોગ કોવિડ સામેની લડાઈમાં કર્યો હતો.

ધારાસભ્ય સ્થાનિક વિસ્તાર વિકાસ ફંડ યોજના

- નાણાકીય વર્ષ 1989-90થી ધારાસભ્ય સ્થાનિક વિસ્તાર વિકાસ ફંડ યોજના હેઠળ દરેક ધારાસભ્ય તેમના મતવિસ્તારમાં રૂ. 1.5 કરોડના વિકાસલક્ષી કામોની ભલામણ અથવા સૂચન કરી શકે છે. આવા કામો જિલ્લા કલેક્ટર કે મ્યુનિસિપલ કમિશનરશ્રીની મંજૂરી મળ્યા બાદ હાથ ધરવામાં આવે છે.
- નાણાકીય વર્ષ 2018-19થી ધારાસભ્યોને 1.5 કરોડ પ્રતિ વર્ષ ભંડોળની ફાળવણી કરવામાં આવે છે. અગાઉ પ્રતિ વર્ષ રૂ. 1 કરોડ ફાળવવામાં આવતા હતા. આ યોજના હેઠળ ગ્રામીણ માર્ગો, પ્રાથમિક શાળાઓ માટે વર્ગખંડો, પાયાની આરોગ્ય સંભાળની સવલતોની જોગવાઈ જેવા સ્થાનિક મહત્વનાં સામૂહિક કામો દરેક વિધાનસભા મતવિસ્તારના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓની ભલામણથી હાથ ધરી શકાશે.
- અમલીકરણ કચેરી : પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓ, શહેરી વિસ્તારની સ્થાનિક સંસ્થાઓ અને અન્ય અમલીકરણ વિભાગો
- કાર્ય એવું હોવું જોઈએ કે તે એક નાણાકીય વર્ષમાં પૂર્ણ થઈ શકે અને ટકાઉ સંપત્તિના નિર્માણ તરફ દોરી જાય. રાજ્યમાં બેરોજગાર યુવાનોની ક્ષમતા નિર્માણ અને તાલીમ માટે ફાળવેલ ઓછામાં ઓછા 10% ભંડોળનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

મહિલા ધારાસભ્યોની રાષ્ટ્રીય પરિષદ

- આઝાદી કા અમૃત મહોત્સવ દેશની 75 મી સ્વતંત્રતા વર્ષગાંઠના સન્માનના ભાગરૂપે રાષ્ટ્રપતિ રામનાથ કોવિંદ દ્વારા 26 મી મે 2022 ના રોજ કેરળના તિરુવનંતપુરમમાં મહિલા ધારાસભ્યોની બે દિવસીય રાષ્ટ્રીય પરિષદનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું હતું.
- કેરળના રાજ્યપાલ શ્રી આરીફ મોહમ્મદ ખાને કેરળ વિધાનસભા સંકુલમાં ઉદ્ઘાટન સત્રની અધ્યક્ષતા કરી હતી.
- આ પરિષદમાં દેશની મહિલા ધારાસભ્યો માટે મહત્વપૂર્ણ થીમ્સ પર આધારિત વિવિધ સત્રો યોજવામાં આવ્યાં હતાં.
- ઉપરાંત નીચેના મુદ્દાઓ પર પણ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાયું હતું :
1. જાતીય સમાનતા 2. મહિલા અધિકાર
3. રાષ્ટ્રની નિર્ણય લેતી સંસ્થાઓમાં સ્ત્રી પ્રતિનિધિત્વ

પરિષદમાં યોજાયેલ વિવિધ સત્રો

- બંધારણ અને મહિલા અધિકારો : આ સત્રમાં, વક્તાઓમાં લોકસભા સાંસદ કનિમોઝી, ગુજરાત વિધાનસભાના અધ્યક્ષ નીમાબેન આચાર્ય, ભૂતપૂર્વ રાજ્યસભા સભ્ય બ્રિન્દા કરાત અને ભૂતપૂર્વ લોકસભા અધ્યક્ષ મીરાં કુમાર દ્વારા વક્તવ્ય આપવામાં આવ્યું હતું.
- ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં મહિલાઓની ભૂમિકા : આ સત્રના પેનલના સભ્યોમાં સાંસદ જેબી મેથર અને સુપ્રિયા સુલે અને ભૂતપૂર્વ સાંસદ સુભાષિની અલી હતાં.
- મહિલા અધિકારો અને કાનૂની અંતર : આ સત્ર માટેના પેનલના સભ્યોમાં સાંસદ જયા બચ્ચન, પશ્ચિમ બંગાળનાં મંત્રી શશિ પંજા, કેરળ હાઈકોર્ટનાં જસ્ટિસ અનુ શિવરામન અને દિલ્હી વિધાનસભાનાં ડેપ્યુટી સ્પીકર રાખી બિરલા હતાં.
- નિર્ણાયક સંસ્થાઓમાં મહિલાઓનું પ્રતિનિધિત્વ : પરિષદનું આ છેલ્લું સત્ર હતું, જેમાં તેલંગાણાનાં MLC (Member of Legislative Council) કવિતા કલવકુંટલા, ઉત્તરાખંડ વિધાનસભાનાં અધ્યક્ષ રિતુ ખંડુરી અને નેશનલ ફેડરેશન ઓફ ઈન્ડિયા વુમનનાં જનરલ સેક્રેટરી એની રાજા સામેલ હતાં.

રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી

ચર્ચામાં કેમ?

- તાજેતરમાં ભારતીય ચૂંટણી પંચે દેશના 15મા રાષ્ટ્રપતિ માટેની ચૂંટણી યોજવાની જાહેરાત કરી છે.

ચૂંટણી અને બંધારણ

- બંધારણના અનુચ્છેદ 62(1) અનુસાર 'રાષ્ટ્રપતિનો કાર્યકાળ સમાપ્ત થાય તે પહેલા જ નવા રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી યોજવી ફરજિયાત છે.'
- રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી અને તેની પ્રક્રિયા બંધારણના અનુચ્છેદ 54 અને 55ના આધારે કરવામાં આવે છે.
- અનુચ્છેદ 324 અનુસાર રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી ભારતનું ચૂંટણી પંચ કરે છે.
- ભારતના રાષ્ટ્રપતિને દેશના પ્રથમ નાગરિક અને રાજ્યના વડા હોય છે. ભારતના ચૂંટાયેલા રાષ્ટ્રપતિ એ મંત્રીમંડળ, ભારતના એટર્ની-જનરલ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિ સહિત સાથે કેન્દ્રીય કારોબારીનો એક ભાગ છે.
- રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીની જોગવાઈઓ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 54 માં નિર્ધારિત છે. સંસદે તેમની ચૂંટણી માટે રાષ્ટ્રપતિ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી અધિનિયમ, 1952 ઘડ્યો છે અને તેના આધારે રાષ્ટ્રપતિ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી નિયમો, 1974 બનાવાયા છે.

ભારતના રાષ્ટ્રપતિ બનવા માટેની લાયકાત

- તે/તેણી ભારતીય નાગરિક હોવા જોઈએ.
- વ્યક્તિએ 35 વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી હોય.
- વ્યક્તિ હાઉસ ઓફ ધ પીપલના સભ્ય તરીકે ચૂંટણી માટે લાયક હોવી જોઈએ.
- કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય સરકાર અંતર્ગત ઓફિસ ઓફ પ્રોફિટના પદ પર ન હોવા જોઈએ. જો કે, કોઈ વ્યક્તિ રાષ્ટ્રપતિ અથવા ઉપરાષ્ટ્રપતિનો હોદ્દો ધરાવતો હોય તો તે રાષ્ટ્રપતિ તરીકે ચૂંટણી માટે લાયક છે. જો કોઈ વ્યક્તિ રાજ્યપાલનું પદ સંભાળતી હોય તો તે રાષ્ટ્રપતિ તરીકે ચૂંટણી માટે લાયક છે. જો કોઈ વ્યક્તિ કેન્દ્રીય/રાજ્ય મંત્રીનો હોદ્દો ધરાવતી હોય તો તે રાષ્ટ્રપતિ તરીકે ચૂંટણી માટે લાયક છે.

રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી

મતદાર મંડળ

- રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી જનતા દ્વારા પ્રત્યક્ષ રીતે કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ રાષ્ટ્રપતિને નીચેના સભ્યોનું બનેલું મતદાર મંડળ ચૂંટે છે :
- સંસદનાં બંને ગૃહનાં ચૂંટાયેલા સભ્યો,
- રાજ્યોની વિધાનસભાના ચૂંટાયેલા સભ્યો
- દિલ્હી અને પુદુચેરી કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશના ચૂંટાયેલા સભ્યો

સંસદનાં બંને ગૃહના નામાંકિત સભ્યો, વિધાનસભામાં નિમણૂક પામેલ સભ્યો તેમની ચૂંટણીમાં ભાગ લેતા નથી.

- રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીમાં વાપરવામાં આવતા બેલેટ પેપર સંસદ સભ્ય માટે લીલા રંગનાં હોય છે, જ્યારે વિધાનસભ્ય માટે ગુલાબી રંગના હોય છે.

ચૂંટણી પ્રક્રિયા

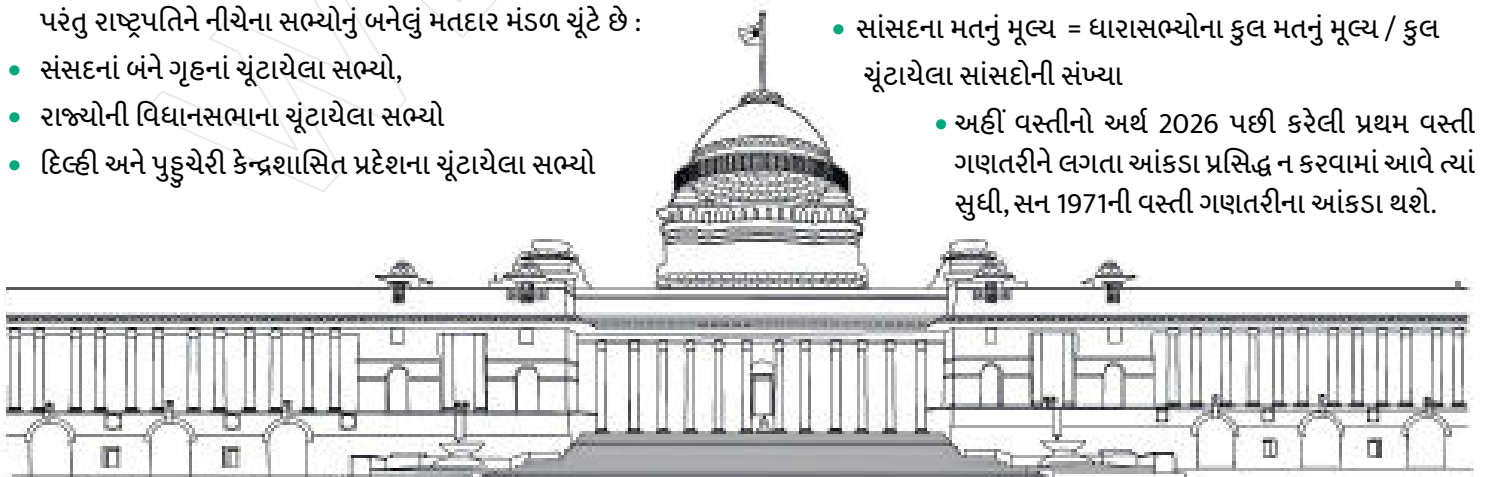
- ચૂંટણી પ્રસંગે જુદા જુદા રાજ્યોના પ્રતિનિધિત્વના પ્રમાણમાં બની શકે ત્યાં સુધી એકરૂપતા જાળવવામાં આવે છે.

મતોનું મૂલ્ય

- તેના માટે મત ગણતરી માટે નીચેની રીતે મતનું મૂલ્ય ગણવામાં આવે છે :
- રાજ્યની વિધાનસભાના ચૂંટાયેલા દરેક સભ્યને તે રાજ્યની વસ્તીના સંખ્યાકને તે સભાના ચૂંટાયેલા કુલ સભ્યોની સંખ્યા વડે ભાગતા જે ભાગાકાર આવે તેમાં એક હજારના ગુણાંક હોય તેટલા મતો હોય છે.
- વર્ષ 1971ની વસ્તીગણતરીને આધારે મતોનું મૂલ્ય નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે. (84માં બંધારણીય સુધારા દ્વારા)
- રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ અને એકલ હસ્તાંતરિત (Single Transferable Vote) / ક્રમિક મતપદ્ધતિને આધારે ગુપ્ત મતદાનથી યોજાય છે.
- એક હજારના આવા ગુણાંકો કાઢ્યા પછી, શેષ પાંચસોથી ઓછી ન રહેતી હોય તો, દરેક સભ્યના મતોમાં એક મતનો ઉમેરો કરવામાં આવે છે.
- ધારાસભ્યોના મતનું મૂલ્ય = રાજ્યની કુલ વસ્તી (1971ની વસ્તીગણતરી) / કુલ ચૂંટાયેલા ધારાસભ્યો × (1/1000)
- ઉદા. આંધ્ર પ્રદેશની 1971 મુજબ વસ્તી : 2,78,00,586
- રાજ્ય વિધાનસભામાં ચૂંટણી થાય તેવી બેઠકોની કુલ સંખ્યા : 175
- પ્રતિ સભ્ય મૂલ્ય = 2,78,00,586 / (175 * 1000) = 158.8605 = 159
- રાજ્યોની વિધાનસભાઓના સભ્યો માટે મુકરર કરાયેલા મતોની સંખ્યાને સંસદનાં બંને ગૃહોના ચૂંટાયેલા સભ્યોની કુલ સંખ્યા વડે ભાગતાં અને 0.5 થી ઉપરના અપૂર્ણાંકને ગણીને અને તેનાથી નીચેનાને ધ્યાને લીધા વિના જે સંખ્યા આવે તે સંસદના બંને ગૃહોના ચૂંટાયેલા દરેક સભ્યના મતનું મૂલ્ય રહેશે.

- સાંસદના મતનું મૂલ્ય = ધારાસભ્યોના કુલ મતનું મૂલ્ય / કુલ ચૂંટાયેલા સાંસદોની સંખ્યા

- અહીં વસ્તીનો અર્થ 2026 પછી કરેલી પ્રથમ વસ્તી ગણતરીને લગતા આંકડા પ્રસિદ્ધ ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી, સન 1971ની વસ્તી ગણતરીના આંકડા થશે.

ગણતરી

- ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા તરીકે જાહેર કરવાનો ક્વોટા માન્ય મતોના કુલ મૂલ્યને 2 વડે વિભાજિત કરીને અને ભાગફળમાં એક ઉમેરીને, શેષ જો હોય તો અવગણીને નક્કી કરવામાં આવે છે. ઉદાહરણ તરીકે બધા ઉમેદવારો દ્વારા મળેલા માન્ય મતોનું કુલ મૂલ્ય 1,00,001 છે. ચૂંટાવા માટે જરૂરી ક્વોટા છે: -
- $1,00,001 + 1 = (50,000.50 + 1) / 2$
- ક્વોટા = $50,000 + 1 = 50,001$

16મી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી માટે ચૂંટણી પંચની પ્રેસ કોન્ફરન્સની મુખ્ય બાબતો

- 16મી રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી માટે ધારાસભ્યોના મતોનું કુલ મૂલ્ય 5,43,231 છે અને સંસદના સભ્યો (MPs) માટેના મતોનું કુલ મૂલ્ય 543200 છે. રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી 2022 માટે મતદારોના મતોનું કુલ મૂલ્ય 10,86,431 છે.
- ચૂંટણી માટે કુલ મતદારોની સંખ્યા 4,809 છે. 776 સાંસદો અને 4,033 ધારાસભ્યો. જેમાં રાજ્યસભાના 233 અને લોકસભાના 543 સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે.
- કોઈ વ્હીપ રહેશે નહીં. રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીમાં મતદાનના મામલામાં રાજકીય પક્ષો તેમના સાંસદો અને ધારાસભ્યોને કોઈ વ્હીપ જારી કરી શકતા નથી.
- ચૂંટણી લડવા ઈચ્છતા કોઈપણને પ્રસ્તાવક તરીકે 50 મતદારો અને 50 અન્ય સમર્થકોની જરૂર પડશે. ઉમેદવારે જામીનગીરી તરીકે ₹15,000ની રકમ જમા કરાવવાની રહેશે.
- મતદાન સ્થળ: સંસદના સભ્યો (સાંસદ) સંસદમાં અને વિધાનસભાના સભ્યો (ધારાસભ્યો) પોતપોતાના રાજ્યની વિધાનસભાઓમાં મતદાન કરે છે.
- જો કે, કમિશન દ્વારા કોઈપણ સંસદ સભ્યને રાજ્યની રાજધાનીમાં મતદાન કરવા માટેની સુવિધાઓ પૂરી પાડવામાં આવે છે અને તેવી જ રીતે જો કોઈપણ રાજ્યની વિધાનસભાનો કોઈ સભ્ય અનિવાર્યપણે મતદાનની તારીખે દિલ્હીમાં રહે છે, તો તેને સંસદ ભવનમાં સ્થાપિત મતદાન મથક પર મતદાન કરવાની સુવિધા આપવામાં આવે છે. જો કે, સભ્યએ આવા ઈરાદાની સૂચના કમિશનને અગાઉથી આપવી જરૂરી છે.
- વોટ માર્ક કરવા માટે કમિશન ચોક્કસ પેન સપ્લાય કરશે. બેલેટ પેપર સોંપવામાં આવે ત્યારે નિયુક્ત અધિકારી દ્વારા મતદાન મથકમાં મતદારોને પેન આપવામાં આવશે. મતદારોએ માત્ર આ ચોક્કસ પેનથી જ મતપત્રને ચિહ્નિત કરવાનું રહેશે અને અન્ય કોઈ પેનથી નહીં. અન્ય કોઈપણ પેનનો ઉપયોગ કરીને મત આપવાથી મત ગણતરી સમયે અમાન્ય થઈ જશે.
- પ્રથા મુજબ સેક્રેટરી જનરલ, લોકસભા અને સેક્રેટરી જનરલ, રાજ્યસભાની રોટેશન દ્વારા રિટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે છે.
- 2017ની રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી માટે, સેક્રેટરી જનરલ, લોકસભાને રિટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી, 2022 રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી માટે રાજ્યસભાના સેક્રેટરી જનરલને રિટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા છે.

ચૂંટણી અંગે વિવાદ

- રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી પર પ્રત્યાર્થ કરતી ચૂંટણી અરજી આવી ચૂંટણીમાં કોઈપણ ઉમેદવાર દ્વારા અથવા અરજદાર તરીકે એકસાથે વીસ કે તેથી વધુ મતદારો દ્વારા રજૂ કરી શકાય છે.
- ચૂંટણી પિટિશનનો અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી સત્તા ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત છે.
- એક ચૂંટણી અરજી કોઈ વિજેતા ઉમેદવારનું નામ ધરાવતી ઘોષણાના સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશનની તારીખથી 30 દિવસની અંદર રજૂ કરવામાં આવવી જરૂરી.

ઉમેદવારની ડિપોઝીટની જામી

- જો ઉમેદવાર ચૂંટાયો ન હોય અને તેને મળેલા માન્ય મતોની સંખ્યા આવી ચૂંટણીમાં ઉમેદવારને જીતવા માટે જરૂરી મતોની સંખ્યાના છઠ્ઠા ભાગથી વધુ ન હોય તો ડિપોઝિટ જપ્ત કરવામાં આવશે, અન્ય કિસ્સાઓમાં ડિપોઝિટ ઉમેદવારને પરત કરવામાં આવશે.

સૌથી વધુ મત મૂલ્ય

- પ્રતિ ધારાસભ્યને આધારે
 - ઉત્તર પ્રદેશ = 208
 - તમિલનાડુ અને ઝારખંડ = 176
 - મહારાષ્ટ્ર = 175
- રાજ્યનાં કુલ મતમૂલ્યને આધારે
 - ઉત્તર પ્રદેશ = 83824
 - મહારાષ્ટ્ર = 50400
 - પ.બંગાળ = 44344

સૌથી ઓછું મત મૂલ્ય

- પ્રતિ ધારાસભ્યને આધારે
 - સિક્કિમ = 7
 - અરુણાચલ પ્રદેશ અને મિઝોરમ = 8
 - નાગાલેન્ડ = 9
- રાજ્યનાં કુલ મતમૂલ્યને આધારે
 - સિક્કિમ = 224
 - મિઝોરમ = 320
 - અરુણાચલ પ્રદેશ અને પોંડીચેરી = 320

ગુજરાતનું મતમૂલ્ય

- પ્રતિ ધારાસભ્ય મૂલ્ય = 147
- કુલ ધારાસભ્યોની સંખ્યા = 182
- કુલ મત મૂલ્ય = $147 \times 182 = 26754$

લોકસભા અને ધારાસભાના પ્રત્યેક સાંસદનું મત મૂલ્ય = 700

- સંસદનું કુલ મત મૂલ્ય = 5,43,200
- વિધાનસભાનું કુલ મત મૂલ્ય = 5,43,231
- કુલ મૂલ્ય = 10,86,431

કેટલીક અજાણી બાબતો : રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી 1952 થી 2017 વિષે

પ્રથમ રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1952

- મતોનું મૂલ્ય 1951ની વસ્તી ગણતરીના આધારે ગણવામાં આવી હતી.
- ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારો : શ્રી કે.ટી. શાહ, શ્રી થટ્ટે લક્ષ્મણ ગણેશ, શ્રી હરિ રામ, શ્રીમતી. કૃષ્ણ કુમાર ચેટર્જી

બીજી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1957

- ઉમેદવાર : ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ, શ્રી નાગેન્દ્ર નારાયણ દાસ, ચૌધરી હરિ રામ

ત્રીજી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1962

- ઉમેદવાર : ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન, ચૌધરી હરિ રામ, શ્રી યમુના પ્રસાદ ત્રિસુલિયા
- મતોના મૂલ્યની ગણતરી 1951ની વસ્તી ગણતરીના આધારે કરવામાં આવી હતી કારણ કે 1961ની વસ્તી ગણતરીના આંકડા પ્રકાશિત થયા ન હતા.

ચોથી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1967

- મતોનું મૂલ્ય 1961ની વસ્તી ગણતરીના આધારે ગણવામાં આવ્યું હતું. કુલ 17 ઉમેદવારો માટે મતદાન થયું હતું, જેમાંથી 9 ને શૂન્ય મત મળ્યા હતા.

પાંચમી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1969

- વિજેતા બનવા માટે 4,18,169 મતો નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા. પ્રથમ ગણતરીમાં કોઈપણ ઉમેદવારે જરૂરી ક્વોટા મેળવ્યો ન હોવાથી, એક પછી એક રાઉન્ડમાં ઉમેદવારો ઓછા થતા ગયા અને અંતે શ્રી વી.વી. ગિરી (4,20,077 મતો સાથે) અને શ્રી એન. સંજીવા રેડ્ડી (4,05,427 મતો સાથે) મેદાનમાં રહ્યા. શ્રી વી.વી. ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.

છઠ્ઠી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1974

- સંસદે 1974માં સંસદ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિ અધિનિયમ, 1952 માં સુધારો કરતો કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો. તેમાં પ્રસ્તાવક અને અન્ય સમર્થકોની તથા ડિપોઝિટની જોગવાઈ કરવામાં આવી. પાછળથી કાયદામાં સુધારા કરીને સંખ્યા અને રકમમાં બદલાવ કરવામાં આવ્યો છે.
- ચૂંટણી પડકારવા માટે ઓછામાં ઓછા 20 મતદારોની જોગવાઈ કરવામાં આવી.

સાતમી રાષ્ટ્રપતિ ચૂંટણી, 1977

- કુલ 37 ઉમેદવારોએ ઉમેદવારી નોંધાવી હતી. ચકાસણીમાં રિટર્નિંગ ઓફિસરે 36 ઉમેદવારોએ દાખલ કરેલા ઉમેદવારીપત્રો નામંજૂર કર્યા હતા. આમ માત્ર એક જ માન્ય રીતે નામાંકિત ઉમેદવાર મેદાનમાં રહ્યા, એટલે કે, શ્રી નીલમ સંજીવ રેડ્ડી. આ પ્રથમ વખત હતું જ્યારે કોઈ ઉમેદવારને ભારતના રાષ્ટ્રપતિ પદ માટે કોઈ હરીફાઈ વિના ચૂંટવામાં આવ્યા હોય.
- 1957માં ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ અત્યાર સુધીનો સૌથી વધુ વોટ શેર હાંસલ કરી જીત્યા હતા. (કુલ મતદાનના 98.99% મત)
- 1962માં ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનનો મત હિસ્સો 98.25% હતો, જે અત્યાર સુધીનો બીજો સૌથી વધુ છે.
- આ બે પછી, કે. આર. નારાયણન 1997માં 94.97% વોટ શેર સાથે વિજેતા બન્યા હતા.
- વિજેતા માટે પ્રથમ પ્રેફરન્શિયલ વોટનો સૌથી ઓછો વોટ શેર 1969માં હતો, જ્યારે વી.વી.ગીરી પ્રથમ પ્રેફરન્શિયલ વોટના માત્ર 48.01% જ મેળવી શક્યા હતા.

પશ્ચિમ ઝોનલ કાઉન્સિલ

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય ગૃહ અને સહકારમંત્રી શ્રી અમિત શાહની અધ્યક્ષતા હેઠળ દીવ ખાતે પશ્ચિમ ઝોનલ કાઉન્સિલની 25મી બેઠક મળી હતી.
- પશ્ચિમ ઝોનલ કાઉન્સિલ પ્રથમ વખત દીવમાં યોજાઈ હતી.

મુખ્ય મુદ્દા

- ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં બેન્કિંગ સેવામાં સુધારાઓ, મહિલાઓ અને બાળકો સામેના બળાત્કાર અને જાતીય અપરાધોની કેસોની દેખરેખ માટે ફાસ્ટ ટ્રેક કોર્ટ, દરિયાઈ માછીમારોની ઓળખની ચકાસણી, દરિયાકાંઠાના રાજ્યો દ્વારા સ્થાનિક આકસ્મિક યોજનાનો વિકાસ વગેરે પર ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- પશ્ચિમ ઝોનના દરેક બેન્ક વગરના ગામને આગામી વર્ષમાં 5 કિલોમીટરની અંદર બેન્કિંગ સુવિધાઓ આપવામાં આવશે.
- પશ્ચિમ ઝોનના તમામ ગામોને એક વર્ષમાં મોબાઈલ કનેક્ટિવિટી પૂરી પાડવામાં આવશે.

ઝોનલ કાઉન્સિલનું મહત્વ

- પ્રાદેશિક પરિષદો (ઝોનલ કાઉન્સિલ) એ એક અથવા વધુ રાજ્યોને અસર કરતા મુદ્દાઓ અથવા કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચેના મુદ્દાઓ પર માળખાગત રીતે ચર્ચા માટેનું એક મંચ પ્રદાન કરે છે.
- પ્રાદેશિક પરિષદો સામાજિક અને આર્થિક વિકાસના મહત્વના મુદ્દાઓ પર રાજ્યો વચ્ચે ચર્ચા અને મંતવ્યોના આદાન-પ્રદાન દ્વારા સંકલિત અભિગમ વિકસાવવામાં મદદ કરે છે.

ઝોનલ કાઉન્સિલ

- ઝોનલ કાઉન્સિલની રચના રાજ્ય પુનઃ ગઠન એક્ટ, 1956 અંતર્ગત કરવામાં આવી હતી.
- હાલમાં 5 ઝોનલ કાઉન્સિલ અસ્તિત્વમાં છે.
- ઝોનલ કાઉન્સિલ એ કેન્દ્રીય ગૃહ મંત્રાલય હેઠળ કાર્ય કરે છે.

પાંચ ઝોનલ કાઉન્સિલ

1. પૂર્વી ઝોનલ કાઉન્સિલ - બિહાર, ઝારખંડ, ઓડિશા, સિક્કિમ, પશ્ચિમ બંગાળ
 2. પશ્ચિમ ઝોનલ કાઉન્સિલ - ગોવા, ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, દમણ-દીવ-દાદરા નગરહવેલી કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો
 3. ઉત્તર ઝોનલ કાઉન્સિલ - હરિયાણા, હિમાચલ-પ્રદેશ, જમ્મુ-કશ્મીર(UT), NCT દિલ્હી
 4. મધ્ય ઝોનલ કાઉન્સિલ - છત્તીસગઢ, ઉત્તરાખંડ, ઉત્તર પ્રદેશ અને મધ્ય પ્રદેશ
 5. દક્ષિણ ઝોનલ કાઉન્સિલ - આંધ્ર પ્રદેશ, કર્ણાટક, કેરળ, તમિલનાડુ, કર્ણાટક, પુડુચેરી (UT)
- આ ઉપરાંત ઉત્તર - પૂર્વીય રાજ્યો માટે ઉત્તર-પૂર્વીય કાઉન્સિલ એક્ટ, 1972 અંતર્ગત ઉત્તર-પૂર્વીય ઝોનલ કાઉન્સિલ બનાવવામાં આવી. તે અંતર્ગત આસામ, અરુણાચલ પ્રદેશ, મેઘાલય, મિઝોરમ, નાગાલેન્ડ, ત્રિપુરા, સિક્કિમ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. વર્ષ 2002માં સિક્કિમનો સમાવેશ ઉત્તર-પૂર્વીય ઝોનલ કાઉન્સિલમાં કરવામાં આવ્યો હતો.

ઝોનલ કાઉન્સિલનું માળખું

1. ચેરમેન - કેન્દ્રીય ગૃહમંત્રી એ દરેક ઝોનલ કાઉન્સિલના અધ્યક્ષ હોય છે.
2. વાઈસ ચેરમેન - દરેક ઝોનલ કાઉન્સિલમાંથી રાજ્યોના મુખ્યમંત્રી વારાફરતી વાઈસ ચેરમેન હોય છે.
3. સભ્યો - દરેક રાજ્યમાંથી રાજ્યપાલ દ્વારા નામાંકિત કરાયેલા મુખ્યમંત્રી અને બે અન્ય મંત્રીઓ તથા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના બે સદસ્યોનો સમાવેશ થાય છે.

ઝોનલ કાઉન્સિલની ભૂમિકા અને ઉદ્દેશ્યો

- ઝોનલ કાઉન્સિલ એક ઉત્તમ મંચ પ્રદાન કરે છે, જ્યાં કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે અને રાજ્ય-રાજ્ય વચ્ચે મુક્ત અને નિખાલસ ચર્ચાઓ અને પરામર્શ દ્વારા સમસ્યાઓ ઉકેલી શકાય છે.
- ઝોનલ કાઉન્સિલની સ્થાપનાના મુખ્ય ઉદ્દેશ્યો નીચે મુજબ છે:
- રાષ્ટ્રીય એકીકરણ કરવું
- પ્રાદેશિકવાદ, ભાષાવાદ અને આવી વિશિષ્ટ વૃત્તિઓના વિકાસને રોકવો;
- કેન્દ્ર અને રાજ્યોને સહકાર અને વિચારો અને અનુભવોનું આદાનપ્રદાન કરવા સક્ષમ બનાવવું;
- વિકાસ યોજનાઓના સફળ અને ઝડપી અમલીકરણ માટે રાજ્યો વચ્ચે સહકારનું વાતાવરણ સ્થાપિત કરવું.

પરિષદોનાં કાર્યો

- ખાસ કરીને, ઝોનલ કાઉન્સિલ નીચેની બાબતોના સંદર્ભમાં ચર્ચા કરી શકે છે અને ભલામણો કરી શકે છે:
- આર્થિક અને સામાજિક આયોજનના ક્ષેત્રમાં સામાન્ય હિતની કોઈપણ બાબત; સરહદ વિવાદો, ભાષાકીય લઘુમતીઓ અથવા આંતર-રાજ્ય પરિવહન સંબંધિત કોઈપણ બાબત;
- સ્ટેટ્સ રિઓર્ગેનાઈઝેશન એક્ટ હેઠળ રાજ્યોના પુનઃસંગઠન સાથે જોડાયેલ અથવા તેનાથી ઉદ્ભવતી કોઈપણ બાબત.

QR Code for GPSC 360° Gist

વર્તમાન પ્રવાહોના અગત્યના મુદ્દાઓ જે GPSC 360°માં સમાવિષ્ટ ન થઈ શક્યા હોય તેમની PDF સ્વરૂપે પ્રસ્તુતિ

આ PDFમાં ઇતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક વારસો, બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા, અર્થતંત્ર અને આયોજન, વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી, પર્યાવરણ અને ભૂગોળ તથા આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે

GPSC 360° મેગેઝીન અને PDF અંતર્ગત સંપૂર્ણ મહિનાના દરેક ટોપીકનું કવરેજ

પશ્ચિમ બંગાળ અને યુનિવર્સિટીઓના ચાન્સેલર

- તાજેતરમાં પશ્ચિમ બંગાળ સરકારે રાજ્યપાલને બદલે મુખ્યમંત્રીને રાજ્ય સંચાલિત યુનિવર્સિટીઓના ચાન્સેલર બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો છે.
- અગાઉ, પશ્ચિમ બંગાળ સિવાય તમિલનાડુ, મહારાષ્ટ્ર અને કેરળની સરકારોએ રાજ્યની યુનિવર્સિટીઓના કામકાજમાં રાજ્યપાલોના વધુ પડતા હસ્તક્ષેપ અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી.

રાજ્યપાલોને ચાન્સેલર તરીકે નિયુક્ત કરવાની પ્રક્રિયા

- આઝાદી પૂર્વે સ્થિતિ :** રાજ્યપાલોને હોદ્દાની રૂએ (Ex-Officio) યુનિવર્સિટીના ચાન્સેલર તરીકે નિયુક્ત કરવાની પ્રથા સ્વતંત્રતા પૂર્વેની છે.
- વર્ષ 1854માં વૂડ્સના ખરિતા અંતર્ગત લંડન યુનિવર્સિટીના નમૂનાના અધારે વર્ષ 1857માં કલકત્તા, બોમ્બે અને મદ્રાસ યુનિવર્સિટીની સ્થાપના કરાઈ હતી.
- લંડન યુનિવર્સિટીની જેમ જે આ યુનિવર્સિટીમાં પણ ચાન્સેલર, વાઈસ ચાન્સેલર અને સેનેટનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. જેમ કે, બ્રિટિશ ભારતના ગવર્નર જનરલ કલકત્તા યુનિવર્સિટીના ચાન્સેલર તરીકે પણ કાર્યરત હતા.
- આઝાદી બાદ સ્થિતિ :** સ્વતંત્રતા બાદ રાજ્યની વિધાનસભા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ કાયદાની મદદથી રાજ્ય યુનિવર્સિટીની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. કાનૂનમાં સ્પષ્ટપણે તે રાજ્યના રાજ્યપાલને તેના ભૂતપૂર્વ ચાન્સેલર બનાવવાની આ જોગવાઈનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.
- રાજ્યપાલ દ્વારા આજ સુધી વાઈસ ચાન્સેલરની નિમણૂક કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.
- પરંતુ સ્વતંત્રતા પછી રાજ્યપાલ એક બંધારણીય કાર્યકારી પદ ધરાવે છે.
- આનાથી એ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે શું રાજ્યપાલ de jure office રાખી શકે છે, જ્યારે બંધારણ આવા કોઈ વિશેષાધિકાર પ્રદાન કરતું નથી, જેથી કેટલાક રાજ્યોમાં નારાજગી પેદા થાય છે.

ચૂંટાયેલ સરકારો અને રાજ્યપાલો વચ્ચે ઘર્ષણની સ્થિતિ

- પશ્ચિમ બંગાળ :** પશ્ચિમ બંગાળના રાજ્યપાલે આરોપ લગાવ્યો હતો કે નિમણૂક સત્તાધિકારી ચાન્સેલરની મંજૂરી વિના વાઈસ ચાન્સેલરની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. કેટલાક પ્રસંગોએ, વાઈસ ચાન્સેલર કુલપતિ સાથેની બેઠક માટે આવ્યા ન હતા.
- તાજેતરમાં, પશ્ચિમ બંગાળ સરકારે રાજ્યપાલને બદલે મુખ્યમંત્રીને રાજ્ય સંચાલિત યુનિવર્સિટીઓના ચાન્સેલર બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો છે.
- તમિલનાડુ :** તમિલનાડુ વિધાનસભાએ એક બિલ પસાર કર્યું હતું જેમાં વાઈસ ચાન્સેલરની નિમણૂકમાં રાજ્યપાલની સત્તાને રાજ્ય સરકારને સ્થાનાંતરિત કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી.
- કેરળનો મામલો :** રાજ્યપાલ આરિફ મોહમ્મદ ખાન યુનિવર્સિટીઓના કામકાજમાં કથિત રાજકીય દખલના પ્રકાશમાં મુખ્યમંત્રીને કુલપતિની ભૂમિકા લેવાનું કહી રહ્યા છે.

બંધારણીય રીતે રાજ્યપાલનું પદ

- બંધારણીના અનુ. 153 મુજબ દરેક રાજ્યના રાજ્યપાલને તેનાં કાર્યો

અને સત્તા પ્રદાન કરેલ છે.

- બંધારણીના અનુ. 163(1) પ્રમાણે, ગવર્નરે તેમનાં કાર્યોના સંદર્ભે તેમના મંત્રીમંડળની સહાય અને સલાહ પર કાર્ય કરવા માટે બંધાયેલા છે. તેમના કાર્યાલયને આપવામાં આવતી “વિવેકબુદ્ધિ” પણ મર્યાદિત છે.
- પરંતુ કેરળની રાજ્ય સરકાર દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે રાજ્યપાલ એ ચાન્સેલર તરીકે ફરજ બજાવતા હોય ત્યારે તે મંત્રીમંડળની સહાય કે સલાહ લેવા માટે બાધ્ય નથી.
- જ્યારે રાજસ્થાનની રાજ્ય સરકાર દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ગવર્નરે વાઈસ ચાન્સેલરની નિમણૂક કરવામાં રાજ્યના મંત્રીમંડળની સલાહ લેવી બાધ્ય ગણાશે.
- Central University Act-2009 માં દર્શાવ્યું છે કે સેન્ટ્રલ યુનિવર્સિટીમાં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ વિઝિટર તરીકે કાર્યરત રહેશે અને જે તે રાજ્યમાં સેન્ટ્રલ યુનિવર્સિટીના ચાન્સેલર રાષ્ટ્રપતિના નેતૃત્વમાં સેન્ટ્રલ યુનિવર્સિટીમાં કામ કરશે.
- સેન્ટ્રલ યુનિવર્સિટીમાં વાઈસ ચાન્સેલરની નિમણૂક પણ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવશે. વાઈસ ચાન્સેલરની નિમણૂક માટે કેન્દ્રીય સરકાર એક સિલેક્શન કમિટીની નિમણૂક પણ કરે છે.

વિવિધ આયોગ અને કોર્ટની ભલામણો

- સરકારિયા આયોગ :** સરકારિયા આયોગે ભારપૂર્વક જણાવ્યું કે કુલપતિ સરકારની સલાહ લેવા માટે બંધાયેલા નથી.
- પૂંછી આયોગ :** મંત્રીઓ સ્વાભાવિક રીતે યુનિવર્સિટીના શિક્ષણને નિયંત્રિત કરવામાં રસ ધરાવતા હશે, જેનાથી કાર્યો અને સત્તાઓની અથડામણ થશે. તેણે ગવર્નરને યુનિવર્સિટીઓના ચાન્સેલરના પદ પરથી હટાવવાની ભલામણ કરી છે.
- હાઈકોર્ટનો ચુકાદો :** હરદ્વારી લાલ વિ. જી. ડી. તાપસે કેસમાં પંજાબ અને હરિયાણાની હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યું છે કે રાજ્યપાલનું સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ છે અને તેમનું કાર્યાલય રાજ્યપાલના બંધારણીય કાર્યાલયથી અલગ સ્વરૂપે વૈધાનિક પ્રકૃતિ ધરાવે છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો :** સુપ્રીમ કોર્ટે ભૂરી નાથ વિરુદ્ધ J&K રાજ્યમાં પણ સમર્થન આપ્યું છે કે જ્યારે રાજ્યપાલોને સત્તાવાર ક્ષમતામાં કાયદાઓમાંથી મેળવેલી સત્તાઓ સોંપવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓ મંત્રીમંડળની સહાય અને સલાહ પર કામ કરતા નથી.

આગળની રાહ

- રાજ્યના રાજ્યપાલે રાજ્યના શૈક્ષણિક ખાતાને રાજકીય વિદ્વતાથી દૂર રાખવું જોઈએ.
- રાજ્યના રાજ્યપાલે શૈક્ષણિક ખાતા પ્રત્યે પારદર્શિતા દર્શાવવી જરૂરી છે.
- રાજ્યના રાજ્યપાલ વાઈસ ચાન્સેલર નિમણૂકમાં જે તે સિલેક્શન કમિટી, ભૂતપૂર્વ વાઈસ ચાન્સેલરની માહિતી, તેમની નિમણૂકની માહિતી વગેરેને સમાચાર કે ટેલિકમ્યુનિકેશનના માધ્યમથી લોકો સમક્ષ દર્શાવે જેથી રાજકીય વિદ્વતા ન આવે.
- રાજ્યપાલના પદને સ્પષ્ટપણે પારદર્શિતા જાળવી રાખવી જોઈએ.

આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટના

પેંગોંગ ત્સો ઉપર ચીની બ્રિજ

સમાચારમાં શા માટે?

- તાજેતરમાં વિદેશ મંત્રાલયે પુષ્ટિ કરી છે કે ચીન પેંગોંગ ત્સો તળાવ પર બીજો પુલ બનાવી રહ્યું છે. બ્રિજનું સ્થાન “ફિંગર 8” થી લગભગ 20 કી.મી. દૂર છે. જેમાથી વાસ્તવિક નિયંત્રણ રેખા પસાર થાય છે. જોકે પુલના સ્થાન અને “ફિંગર-8” વચ્ચેનું વાસ્તવિક અંતર 35 કી.મી. કરતાં વધુ છે.

પ્રમુખ મુદ્દા

- બાંધકામ સ્થળ ખોર્નાક કિલ્લાની પૂર્વમાં છે, જ્યાં ચીનના મુખ્ય સંરક્ષણ થાણા આવેલા છે. ચીન તેને રૂટોંગ દેશ કહે છે. તેની ખુર્નાક કિલ્લા ખાતે ફોટિયર ડિફેન્સ કંપની છે અને આગળ પૂર્વમાં બનમોઝાંગ ખાતે “વોટર સ્કવોડ્રન” તેનાત છે.
- જો કે તે 1958થી ચીનના નિયંત્રણ હેઠળના વિસ્તારોમાં બનાવવામાં આવી રહ્યું છે, ચોક્કસ બિંદુ ભારતની દાવાની રેખાના પશ્ચિમમાં છે.
- વિદેશ મંત્રાલય આ વિસ્તારને ચીનનો ગેરકાયદેસર કબ્જો માને છે. આ બાંધકામો ચીનને કેવી રીતે મદદ કરશે?
- આ પુલ તળાવના સૌથી સાંકડા બિંદુઓમાંનું એક છે, જે LAC ની નજીક છે. આ બાંધકામો તળાવની બે બાજુઓને જોડશે; પીપલ્સ લિબરેશન આર્મી (PLA) ને સૈનિકો અને સશસ્ત્ર વાહનોને ખસેડવામાં લાગતો સમય નોંધપાત્ર રીતે ઘટાડશે.
- આ પુલને કારણે G219 હાઈવે (ચાઈનિજ નેશનલ હાઈવે) પરથી જવાનોની અવરજવર 130 કી.મી ઘટી ગઈ છે.

પેંગોંગ ત્સો

- પેંગોંગ ત્સો એ 135 કી.મી લાંબુ લેન્ડલોક સરોવર છે, જે 14000 ફૂટથી વધુની ઊંચાઈએ એટલે કે સમુદ્ર સપાટીથી 4350 મીટરની ઊંચાઈએ આવેલું છે.
- ભારત અને ચીન પાસે પેંગોંગ ત્સો સરોવરનો અનુક્રમે લગભગ એક તૃતીયાંશ અને બે તૃતીયાંશ હિસ્સો છે.
- આશરે 45 કી.મી પેંગોંગ ત્સો તળાવ ભારતના નિયંત્રણ હેઠળ છે, જ્યારે લગભગ 60% તળાવ ચીનમાં આવેલું છે. પેંગોંગ ત્સોનો પૂર્વ છેડો તિબેટમાં આવેલો છે.
- હિમનદી પીગળવાથી બનેલ, ચંગ ચેઓન્મો શ્રેણીના પર્વતો નીચે ઢોળાવ છે, જેને આંગળીઓ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- તે વિશ્વના સૌથી ઊંચા તળાવોમાંનું એક છે જેનું પાણી ખાલું છે. જોકે તે ખારા પાણીનું તળાવ છે, પેંગોંગ ત્સો સંપૂર્ણપણે થીજી જાય છે.
- આ પ્રદેશના ખારા પાણીમાં બહુ ઓછી સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ જોવા મળે છે. શિયાળા દરમિયાન કુશ્ટેશિયનો સિવાય તેમાં કોઈ જળચર પ્રાણી કે માછલી જોવા મળતી નથી.
- પેંગોંગ ત્સો તેની બદલાતી રંગ ક્ષમતા માટે લોકપ્રિય છે. તેનું પાણી વાદળી માથી લીલા અને પછી લાલ રંગમાં બદલાય છે.

- તે એન્ડોર્ફિક (લેન્ડલોક) બેસિનનો એક પ્રકાર છે, જેનો અર્થ છે કે તે તેના પાણીને જાળવી રાખે છે અને તેના પાણીને અન્ય બાહ્ય જળ સંસ્થાઓ, જેમ કે મહાસાગરો અને નદીઓમાં જવા દેતું નથી.

ચીન દ્વારા આ સ્થાન પસંદ કરવાનાં કારણો

- આનું બાંધકામ મે 2020માં શરૂ થયેલી મડાગાંઠનું સીધું પરિણામ છે. આ ઓગસ્ટ 2020માં ભારતીય સેના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા ઓપરેશનનું પરિણામ છે, જ્યાં ભારતીય સૈનિકોએ પીપલ્સ લિબરેશન આર્મીને પેંગોંગ ત્સોના દક્ષિણ કાંઠે ચૂશૂલ ઉપ-પ્રદેશમાં કૈલાશ શ્રેણીના શિખરોને નિયંત્રિત કરવા માટે પીછેહઠ કરવાની ફરજ પાડી હતી.
- આ સ્થાને ભારતને વ્યૂહાત્મક રીતે મહત્વપૂર્ણ પંગુર ગેપને નિયંત્રિત કરવામાં મદદ કરી, જેના ઉપયોગ ચીને વર્ષ 1962માં કર્યો હતો. આનાથી ભારતને ચીનના મોલ્ડો ગેરીસન (ચીનના લશ્કરી મથક) પર સીધી દેખરેખ રાખવામાં મદદ મળી, જે ચીન માટે ખૂબ જ ચિંતાનો વિષય હતો.
- આ ઓપરેશન પછી, ભારતે પણ પોતાને ચીનની સ્થિતિથી ઉપર રાખવા માટે તળાવ ના ઉતરી કાંઠે એડજસ્ટ કર્યું. મે 2020માં થયેલા સંઘર્ષનું મુખ્ય કારણ તળાવનો ઉત્તર કાંઠો હતો.
- આ અથડામણ દરમિયાન, ચાર દાયકામાં પ્રથમ વખત બંને પક્ષોએ ચેતવણી તરીકે ગોળીબાર કર્યો. આ નવો પુલ ચીનના સૈનિકોની અવરજવર માટે લાગતો સમય 12 કલાકથી ઘટાડીને લગભગ ચાર કલાક કરી દેશે.

મડાગાંઠની વર્તમાન સ્થિતિ

- ભારત અને ચીને જૂન 2020 માં ઘાતક અથડામણ પછી ગલવાન ખીણમાં પેટ્રોલ પોઈન્ટ (PP)- 14 પરથી તેમના સૈનિકોને પાછા ખેંચી લીધા હતા.
- ફેબ્રુઆરી 2021માં પેંગોંગ ત્સોની ઉતરી અને દક્ષિણી બાજુઓ અને ઓગષ્ટમાં ગોગરા પોસ્ટ નજીક PP17A માથી સૈનિકોને પાછા ખેંચી લેવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ત્યારથી વાટાઘાટો અટકી ગઈ છે.
- સંઘર્ષ શરૂ થયો ત્યારથી આ બંને પક્ષોના કોર્સ કમાન્ડરો લગભગ 15 વખત મળ્યા છે.
- ભારત ચીનની તપાસ ગતિવિધિઓ પર નજીકથી નજર રાખી રહ્યું છે. ભારતે ક્યારેય આવા ગેરકાયદેસર કબજો અને અયોગ્ય ચીની દાવાને કે તેના પ્રદેશમાં આવી બાંધકામ પ્રવૃત્તિઓને સ્વીકારી નથી.
- ભારત ઉતરીય અપગ્રેડેશન અને વિકાસ કાર્ય પણ હાથ ધરી રહ્યું છે.
- બોર્ડર રોડ ઓર્ગનાઈઝેશન (BRO) એ વર્ષ 2021માં સરહદી વિસ્તારોમાં 100 થી વધુ પ્રોજેક્ટ્સ પૂર્ણ કર્યા છે, જેમાંથી મોટાભાગના ચીન સરહદની નજીક છે.
- ભારત LAC (line of actual control) પર દેખરેખમાં પણ સુધારો કરી રહ્યું છે.

FATF ગ્રે લિસ્ટ

સમાચારમાં શા માટે ?

- જર્મનીના બર્લિનમાં ત્રણ દિવસીય સંમેલનમાં ફાયનાન્સિયલ એક્શન ટાસ્ક ફોર્સ પાકિસ્તાન મોટી રાહત આપી છે. તેણે પાકિસ્તાને “ગ્રે” લિસ્ટમાંથી હટાવવાની નિર્ણય કર્યો હતો. FATF ઓક્ટોબરમાં પૂર્ણ સત્ર દરમિયાન સત્તાવાર જાહેરાત કરે તેવી અપેક્ષા છે.
- પાકિસ્તાન જૂન 2018 થી સતત FATF ની ગ્રે લિસ્ટમાં છે.

ગ્રે લિસ્ટ વિશે

- ગ્રે લિસ્ટિંગનો અર્થ એ છે કે FATF એ દેશને મની લોન્ડરિંગ અને આતંકવાદના ધિરાણ સામેનાં પગલાં પર તેની પ્રગતિ તપાસવા માટે દેખરેખ હેઠળ રાખ્યો છે.
- ગ્રે લિસ્ટને “એન્હાન્સ્ડ વોય લિસ્ટ” તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- ગ્રે લિસ્ટમાં સામેલ દેશો : માર્ચ 2022 સુધીમાં FATF ની વિસ્તૃત વોય લિસ્ટમાં 23 દેશો છે, જેને સત્તાવાર રીતે “વ્યૂહાત્મક ખામીઓ સાથેના અધિકારક્ષેત્રો” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, જેમાં પાકિસ્તાન, સિરિયા, તુર્કિયે, મ્યાનમાર, ફિલિપાઈન્સ, દક્ષિણ સુદાન, યુગાન્ડા અને યમનનો સમાવેશ થાય છે.
- યાદીમાંથી દૂર કરવા : ગ્રે લિસ્ટમાંથી બહાર નીકળવા માટે, દેશો FATF દ્વારા ભલામણ કરાયેલ કાર્યો કરવા પડશે, ઉદાહરણ તરીકે આતંકવાદી જૂથો સાથે જોડાયેલા વ્યક્તિઓની મિલકતો જપ્ત કરીને. જો FATF પ્રગતિથી સંતુષ્ટ છે, તો તે દેશને સૂચિમાંથી દૂર કરે છે.
- FATF એ તાજેતરમાં ઝિમ્બાબ્વે અને અગાઉ બોત્સ્વાના અને મોરેશિયસને ગ્રે લિસ્ટમાંથી હટાવ્યા હતા. ઝિમ્બાબ્વેએ તેના AML/CFT શાસનની અસરકારતાને મજબૂત બનાવી દે છે અને ઓક્ટોબર 2019 માં FATF દ્વારા ઓળખવામાં આવેલી વ્યૂહાત્મક ખામીઓ પર તેની કાર્ય યોજનામાં પ્રતિબદ્ધતાઓને પહોંચી વળવા તકનીકી ખામીઓની દૂર કરી છે. AML/CFT નો અર્થ “એન્ટિ મની લોન્ડરિંગ/ કોમ્બેટિંગ ધ ફાઈનાન્સિંગ ઓફ ટેરરિઝમ” છે.
- પાકિસ્તાનના કિસ્સામાં, તેને પ્રથમ વર્ષ 2008 માં સૂચિમાં શામેલ કરવામાં આવ્યું હતું અને પછી તેને બાકાત કરવામાં આવ્યું હતું, ત્યારબાદ તેને ફરીથી વર્ષ 2012 થી 2015 સુધી સૂચિમાં સામેલ કરવામાં આવ્યું હતું અને વર્ષ 2018 થી તે સૂચિમાં રહ્યું છે. પાકિસ્તાનને ગ્રે લિસ્ટમાં મૂક્યા બાદ FATF એ જૂન 2018 માં 27 પોઈન્ટનો એક્શન પ્લાન જાહેર કર્યો હતો. આ એક્શન પ્લાન મની લોન્ડરિંગ અને આતંકવાદી ધિરાણને રોકવા સાથે સંબંધિત છે. 2019 માં FATF પ્રાદેશિક ભાગીદારો એશિયા પેસિફિક ગ્રુપ (APG) દ્વારા સમાંતર એક્શન પ્લાન સબમિટ કરવામાં આવ્યો હતો.
- દેશ પર ગ્રે-લિસ્ટની અસર : જો કોઈ દેશ ગ્રે લિસ્ટમાં છે, તો તે દેશ સાથેના વ્યવહારમાં વૈશ્વિક નાણાકીય અને બેંકિંગ સિસ્ટમ માટે વધતા જોખમને સૂચવે છે. વધુમાં IMF અને WB જેવી મોટી નાણાકીય સંસ્થાઓ નિરિક્ષકો તરીકે FATF સાથે જોડાયેલી છે, તે જોતાં ગ્રે લિસ્ટેડ દેશ આંતરરાષ્ટ્રીય ઋણ સાધનોને એક્સેસ કરવામાં મુશ્કેલીઓનો સમાવેશ સામનો કરે છે.

- સાઉદી અરેબિયા અને ચીન તરફથી લોન સહાય હોવા છતાં પાકિસ્તાનની અર્થવ્યવસ્થા ભયંકર તંગીમાં છે અને ગંભીર રીતે ઓછા વિદેશી ફંડિયામણ અનામત સાથે સંઘર્ષ ચાલુ રાખે છે.

FATF (Financial Action Task force)

- પરિચય :** તે એક આંતર સરકારી સંસ્થા છે જેની સ્થાપના 1989 માં પેરિસમાં 1989 માં G7 સમિટ દરમિયાન કરવામાં આવી હતી.
- આદેશ :** ઓક્ટોબર 2001માં 9/11 ના હુમલા પછી FATF એ આતંકવાદી ધિરાણ સામે લડવા માટે પ્રયત્નોને સમાવવા માટે તેના આદેશનો વિસ્તાર કર્યો. એપ્રિલ 2012 માં, તેણે સામૂહિક વિનાશના શસ્ત્રોના પ્રસારના ધિરાણ સામે લડવા માટેના પ્રયત્નોમાં ઉમેરો કર્યો. FATF એ FATF ભલામણો અથવા ધોરણો વિકસાવ્યા છે, જે સંગઠિત અપરાધ, ભષ્ટ્રાચાર અને આતંકવાદ સામે લડવા માટે સંકલિત વૈશ્વિક પ્રતિભાવ સુનિશ્ચિત કરે છે. વિશ્વભરના 200 થી વધુ અધિકાર ક્ષેત્રોએ નવ પ્રાદેશિક સંસ્થાઓના વૈશ્વિક નેટવર્ક અને FATF સભ્યપદ દ્વારા FATF ભલામણો માટે પ્રતિબદ્ધ છે.
- FATF ની રચના :** FATF હાલમાં 37 સભ્ય અધિકાર ક્ષેત્રો અને બે પ્રાદેશિક સંસ્થાઓ (યુરોપિયન કમિશન અને ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ)નો સમાવેશ થાય છે, જે વિશ્વના તમામ ભાગોમાં સૌથી અગ્રણી નાણાકીય કેન્દ્રોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.
- ભારત 2010 થી FATF નું સભ્ય છે. ભારત તેના પ્રાદેશિક ભાગીદારો, એશિયા પેસિફિક ગ્રુપ (APG) અને યુરેશિયમ ગ્રુપ (EAG) નું પણ સભ્ય છે.
- મુખ્ય મથક :** તેનું સચિવાલય પેરિસમાં ઓર્ગનાઈઝેશન ફોર ઈકોનોમિક કો-ઓપરેશન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ (OECD) ના મુખ્યાલયમાં આવેલું છે.
- FATF યાદીઓ :**
 - ગ્રે લિસ્ટ : જે દેશોને ટેરર ફંડિંગ અને મની લોન્ડરિંગને સમર્થન આપવા માટે સુરક્ષિત આશ્રયસ્થાન માનવામાં આવે છે તેમને FATF ગ્રે લિસ્ટમાં મૂકવામાં આવે છે. આ સૂચિમાં સમાવેશ સંબંધિત દેશ માટે ચેતવણી તરીકે કામ કરે છે કે તે બ્લેક લિસ્ટમાં શામેલ થઈ શકે છે.
 - બ્લેક લિસ્ટ : બિન – સરકારી દેશો અથવા પ્રદેશો (NCCTs) તરીકે ઓળખાયેલા દેશોને બ્લેક લિસ્ટમાં શામેલ કરવામાં આવ્યા છે. આ દેશો આતંકવાદી ભંડોળ અને મની લોન્ડરિંગ પ્રવૃત્તિઓને સમર્થન આપે છે.
- FATF નિયમિતપણે દેશોને શામેલ કરવા અથવા દૂર કરવા માટે આ સૂચિમાં સુધારો કરે છે. ઈરાન અને ડેમોક્રેટિક પીપલ્સ રિપબ્લિક ઓફ કોરિયા (DPRK) હાલમાં ઉચ્ચ જોખમ અધિકારક્ષેત્ર અથવા બ્લેક લિસ્ટમાં છે.
- સૂત્રો :** FATF પ્લેનરી એ FATF ની નિર્ણય લેતી સંસ્થા છે. તેનું સત્રદર વર્ષે 3 વખત યોજવામાં આવે છે.

LAC અને ચીન

સંદર્ભ

- આક્રમક ચીનના ઉદય અને ભારતીય સરહદની નજીક તેના માળખાકીય સુવિધાઓના વિસ્તરણ સાથે, ભારત માટે તેની માળખાકીય ક્ષમતાઓનો વિસ્તાર કરવો જરૂરી છે જેથી વાસ્તવિક નિયંત્રણ રેખા (LOC) પર ચીન દ્વારા કરવામાં આવતા કોઈપણ દુઃસાહસ સામે અવરોધ ઉભો થઈ શકે. પ્રતિરોધ આ સાથે ભારતે ચીનને નિયંત્રણમાં રાખવા માટે તેની લાંબા ગાળાની રણનીતી બનાવવી પડશે.

મુદ્દો શું છે ?

- ચીન LAC નજીકના સંવેદનશીલ વિસ્તારમાં ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનું નિર્માણ અને વિસ્તરણ કરી રહ્યું છે. લેટેસ્ટ સેટેલાઈટ ઈમેજથી જાણવા મળ્યું છે કે ચીન હવે પેંગોંગ ત્સો લેક પર બીજો પુલ બનાવી રહ્યું છે. આ પુલ તળાવના ઉત્તર અને દક્ષિણ કાંઠા વચ્ચે ટાંકીઓ અને લશ્કરી દળોની ઝડપી હિલચાલને સરળ બનાવી શકે છે.

ચીન કયાં પ્રકારનું ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવી રહ્યું છે ?

- એર ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સુધારવા માટેનું બાંધકામ :
 - પ્રથમ પ્રકાર એ પ્રદેશમાં PLAAF (ચાઈનીઝ એર ફોર્સ) ની ક્ષમતાઓ વધારવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, કારણ કે અત્યાર સુધી તિબેટ ઉચ્ચ પ્રદેશમાં તેની પાસે મર્યાદિત સંખ્યામાં કાર્યરત હવાઈ મથકો હતા. ચીની હવાઈ દળ સૈન્ય ઉંચાઈ પરની કામગીરીમાં ભારે અસમર્થતાનો સામનો કરી રહ્યું હતું. 2017માં ડોકલામની ઘટના પછી, ચીને તિબેટ અને શિનજિયાંગમાં 37 એરપોર્ટ અને હેલીપેડનું નવીનીકરણ અથવા અપગ્રેડ કર્યું છે, જેમાંથી ઓછામાં ઓછા 22 લશ્કરી અથવા ડુપ્લેક્ષ માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે.
 - ડુપ્લેક્ષ ઉપયોગ સુવિધાઓ એ તે માળખાકીય સુવિધાઓ છે જેનો ઉપયોગ લશ્કર અને નાગરિક બંને કરી શકે છે. આ સુવિધાઓમાં સામેલ છે, લશ્કરી વિમાન પાર્ક કરવા માટે નક્કર આશ્રયસ્થાનો, અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવા માટે ભૂગર્ભ માળખા, સુરક્ષા માટે હવાઈ સંરક્ષણ મિસાઈલો, રનવે વિસ્તરણ, હેલિકોપ્ટર ઓપરેશન સુવિધાઓ.
- લોજિસ્ટિક્સ વધારવા માટે બાંધકામ :
 - બીજો વિસ્તાર PLA ની ક્ષમતા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે કે તે તેના દળોને તેના મુખ્ય ભૂમિ પાયાથી લડાયક સ્થળો પર સુધારેલ રોડ અને રેલ નેટવર્ક દ્વારા ઝડપથી ખસેડી શકે છે. 2015 અને 2020 ની વચ્ચે તિબેટ હાઈવેની લંબાઈ 7840 કિ.મી.થી વધીને 11,820 કિ.મી. થઈ છે, જેમાં 51% નો વધારો નોંધાયો છે. વ્હાસા અને નિગચી વચ્ચે જૂન 2021 માં ખોલવામાં આવેલી હાઈ-સ્પીડ રેલ લાઈન તેને 5 કલાકમાં 435 કિ.મી. નું અંતર કાપવામાં સક્ષમ બનાવશે.
- ફોરવર્ડ મૂવમેન્ટને વેગ આપવા માટે બાંધકામ :
 - LAC સાથે લડાઈ શક્તિના ઝડપી ઉપયોગને સક્ષમ કરવા માટે ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પણ વિકસાવવામાં આવી રહ્યું છે. ચીને G219 હાઈવેથી LAC તરફ ઓછામાં ઓછા આઠ (8) મોટા રસ્તાઓ બનાવ્યા છે. આ રસ્તાઓ લદ્દાખ, દોલત બેગ ઓલ્ડીથી ગલવાન ખીણ, પેંગોંગ ત્સો અને ચૂમર સુધી મહત્વપૂર્ણ ભારતીય સૈન્ય ચોકીઓની સામેના વિસ્તાર

સાથે કનેક્ટિવિટી પૂરી પાડે છે. આ ઉપરાંત, પેંગોંગ ત્સો ખાતે પુલ જેવું ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સશસ્ત્ર દળોની ઝડપી ઉત્તર-દક્ષિણ હિલચાલમાં મદદ કરશે.

શું છે ચીનનો ઈરાદો?

- ચીનના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટનો હેતુ LAC પર સંઘર્ષ દરમિયાન હવાઈ શક્તિથી જમાવટમાં ભારતના ફાયદાને ઘટાડવાનો છે. તેનો ઉદ્દેશ LAC પર તેની સૈન્ય ક્ષમતાઓમાં ખામીને દૂર કરવાનો, તિબેટમાં ભારતીય વાયુ શક્તિની ફાયદાની સ્થિતિને તટસ્થ કરવાનો અને PLA ની લડાઈ ક્ષમતાને વધારવાનો છે.

ભારત માટે કયા પડકારો છે ?

- આનાથી LAC પર યુદ્ધ માટે PLA ની સૈન્ય ક્ષમતામાં વધારો થશે. તિબેટ અને શિનજિયાંગમાં બહેતર ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સાથે, ચીન ઝડપથી તેના સૈનિકોને તેના લશ્કરી થાણાઓથી સરહદ સુધી એકત્ર કરી શકે છે. ચીન તિબેટ પર ભારતની એર પાવર એડવાન્સને પણ બેઅસર કરી શકશે.

ભારત તરફથી શું પ્રતિસાદ મળ્યો ?

- ભારતીય સેનાએ પાકિસ્તાન સરહદ હટાવીને ઉતરી મોરચે મોટી સંખ્યામાં સૈન્ય દળોને ફરીથી તૈનાત કર્યા છે. ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ, મોનિટરિંગમાં સુધારો અને રસ્તાઓના નિર્માણ પર મુખ્ય ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. પૂર્વી લદ્દાખમાં વર્ષ 2020માં મડગાંઠ પછી, સરકારે LAC સાથે 32 રસ્તાઓ બનાવવાની મંજૂરી આપી છે.

હવે આગળ શું ?

- બિલ્ડિંગ ડિટરન્સ : ભારતે એવી વ્યૂહરચના વિકસાવવી જોઈએ જે તેની પ્રતિરોધક સ્થિતિને મજબૂત બનાવે. આ ડિટરન્સ LAC પર મોટી સંખ્યામાં દળોની તૈનાતી પર આધારિત હશે. ભારતે એવી ક્ષમતાઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું જોઈએ જે સંઘર્ષની સ્થિતિમાં દંડાત્મક ખર્ચ લાદવાના સ્વરૂપમાં પ્રતિકાર ઉભો કરી શકે.
- વ્યૂહાત્મક અભિગમ : ભારતે માળખાગત વિકાસ અને લશ્કરી દળોની તૈનાતી જેવા જરૂરી પગલાં લેવાની સાથે લાંબાગાળાની લશ્કરી વ્યૂહરચના વિકસાવવાની જરૂર છે.
- IAF અને નૌકાદળની શ્રેષ્ઠ ભૂમિકા : ઉચ્ચ ઉંચાઈની કામગીરીમાં ભારતીય વાયુસેનાની ઓપરેશનલ તૈયારી અને મુખ્ય ભૂમિકાને સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂર છે, કારણ કે ચીન પાસે આ પ્રદેશમાં ઘણાં “ફોરવર્ડ બેઝ” છે અને વધુમાં, આત્યંતિક આબોહવા પરિવહન તિબેટિયન ઉચ્ચપ્રદેશ અને સૈનિકોનું એકત્રિકરણ અત્યંત મુશ્કેલ બનાવે છે.
- ભારતે હિંદ મહાસાગરમાં નૌકાદળની મોટી સ્થિતિ વિકસાવવાની પણ જરૂર છે.
- પરંપરાગત માધ્યમોથી આગળ વધવું : લાંબા અંતરની મિસાઈલો, સાયબર યુદ્ધ, અવકાશ શસ્ત્રો વગેરે દ્વારા યુદ્ધ લડવાની કિંમત ઉઠાવવા માટે તમામ ક્ષેત્રોમાં ક્ષમતાઓ વિકસાવવી જોઈએ.

ભારત - કેનેડા વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી સહકાર

સમાચારમાં શા માટે?

- તાજેતરમાં 7મી ભારત - કેનેડા જોઈન્ટ સાયન્સ ટેકનોલોજી કોઓપરેશન કમિટી (JSTCC) ની બેઠકમાં બે મેમોરેન્ડમ ઓફ અન્ડરસ્ટેન્ડિંગ (MOU) નું નવીનીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું. 2005 ના વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સહકાર કરાર હેઠળ, ભારતીય વિજ્ઞાન અને તકનીકી મંત્રાલયે કેનેડાની નેચરલ સાયન્સ એન્ડ એન્જિનિયરિંગ રિસર્ચ કાઉન્સિલ (NSERC) અને કેનેડાની નેશનલ રિસર્ચ કાઉન્સિલ (NRC) સાથે MOU પર સહી કરી હતી. અગાઉ ભારત અને કેનેડાએ વેપાર અને રોકાણ પર પાંચમો મંત્રી સ્તરીય સંવાદ યોજ્યો હતો, જેમાં મંત્રીઓ ઔપચારિક રીતે ભારત - કેનેડા વ્યાપક આર્થિક ભાગીદારી કરાર (CEPA) અને વચગાળાના કરાર અથવા પ્રારંભિક પ્રગતિ માટે વાટાઘાટો ફરી શરૂ કરવા સંમત થયા હતા. વેપાર કરાર (EPTA) જે બંને દેશોને વ્યાપારિક લાભ આપી શકે છે.

મીટીંગની વિશેષતાઓ

- સહકારના મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં રાષ્ટ્રીય મિશન, ક્વોન્ટમ કમ્યુટિંગ આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ (AI) અને સાયબર - ફિઝીકલ સિસ્ટમ્સનો સમાવેશ થાય છે. કેનેડાની યુનિવર્સિટીઓમાં અભ્યાસ કરતા મોટી સંખ્યામાં ભારતીય વિદ્યાર્થીઓને આ સહયોગથી લાભ થશે.
- ભારત અને કેનેડા મજબૂત દ્વિપક્ષીય સંબંધોથી લાભ મેળવે છે અને સંબંધોને વધુ મજબૂત કરવા પ્રતિબદ્ધ છે, જેમાં વિજ્ઞાન, ટેકનોલોજી અને નવીનતા બંને દેશો વચ્ચેના સ્થાપિત સંબંધોના મુખ્ય આધારસ્તંભ છે.
- 2005 ના કરારની શરતો હેઠળ કેનેડા અને ભારતના સંશોધકો અને સંશોધકો વચ્ચે ચાલી રહેલા સહયોગની સમીક્ષા કરવા અને કૃષિ ખાદ્ય સુરક્ષા, આરોગ્ય, વિજ્ઞાન અને સંબંધિત ટેકનોલોજીઓની સમીક્ષા કરવા માટે દર બે વર્ષે આ બેઠક યોજવામાં આવે છે, સ્વચ્છ ટેકનોલોજી માટે આગામી પ્રાથમિકતાઓ નક્કી કરવામાં આવે છે.
- બંને દેશો વર્ષ 2022 - 2024 માટે દ્વિપક્ષીય વિજ્ઞાન ટેકનોલોજી અને ઈનોવેશન (STI) સહયોગ માટેની મુખ્ય પ્રાથમિકતાઓની પ્રગતિ પર દેખરેખ રાખવા સંમત થયા હતા. ભારત અન્ય દેશો સાથે શૈક્ષણિક અને વૈજ્ઞાનિક જોડાણોની સુવિધા આપીને વૈશ્વિક ટેકનોલોજી R & D ઈકોસિસ્ટમમાં સક્રિય ભૂમિકા ભજવે છે.

વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ભારત - કેનેડા સહયોગ

- રાજકીય :** ભારત અને કેનેડા સંસદીય માળખા અને કાર્યવાહીમાં સમાનતા ધરાવે છે. હાઉસ ઓફ કોમન્સના સાંસદ રાજ સૈનીની ઓક્ટોબર 2019 માં સામાન્ય ચૂંટણી બાદ કેનેડા - ભારત સંસદીય સંઘના પ્રમુખ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે. વર્ષ 2020 સુધીમાં, કેનેડિયન સંસદમાં હાઉસ ઓફ કોમન્સમાં ભારતીય મૂળના 22 સભ્યો છે.
- નવી દિલ્હીમાં કેનેડાના હાઈ કમિશન દ્વારા ભારતમાં કેનેડાનું પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવે છે. કેનેડામાં બેંગલોર, ચંડીગઢ અને મુંબઈમાં કોન્સુલેટ જનરલ તેમજ અમદાવાદ, ચેન્નઈ, હૈદરાબાદ અને કોલકાતામાં બિઝનેસ ઓફિસ છે.
- કેનેડાના ઓટાવામાં હાઈ કમિશન અને ટોરોન્ટો અને વાનકુવરમાં કોન્સુલેટ દ્વારા ભારતનું પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવે છે.

C. **નાણાકીય :** ભારત અને કેનેડા વચ્ચેનો દ્વિપક્ષીય વેપાર 5 બિલિયન US \$ નો છે. 400 થી વધુ કેનેડિયન કંપનીઓ ભારતમાં હાજરી ધરાવે છે અને 1000 થી વધુ કંપનીઓ ભારતીય બજારમાં સક્રિયપણે બિઝનેસ કરી રહી છે.

- કેનેડામાં ભારતીય કંપનીઓ ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી, સોફ્ટવેર, સ્ટીલ, નેચરલ રિસોર્સિસ અને બેન્કિંગ સેક્ટરમાં સક્રિય છે. ભારત કેનેડામાં ફાર્મા, આયર્ન અને સ્ટીલ, રસાયણો, જેમ્સ અને જ્વેલરી, ન્યુક્લિયર રિએક્ટર અને બોઈલરની નિકાસ કરે છે.

- યુરેનિયમ, કુદરતી ગેસ, તેલ, કોલસો, ખનિજો અને અદ્યતન હાઈડ્રોઈલેક્ટ્રિક ટેકનોલોજી, ખાણકામ, નવીનીકરણ ઉર્જા અને પરમાણુ ઉર્જા જેવા વિશ્વના વિશાળ સંસાધનો સાથે કેનેડા એક “ઉર્જા મહાસત્તા” હોવાથી, ભારત, કેનેડા સાથે ઉર્જા ક્ષેત્રને પ્રાધાન્ય આપે છે.

D. **વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી :** IC - IMPACTS પ્રોગ્રામ હેઠળ, બાયોટેકનોલોજી વિભાગ આરોગ્ય સંભાળ, એગ્રો - બાયોટેક અને વેસ્ટ મેનેજમેન્ટમાં સંયુક્ત સંશોધન પ્રોજેક્ટ્સ લાગુ કરે છે.

- IC - IMPACTS (ભારત - કેનેડા સેન્ટર ફોર ઈનોવેટિવ મલ્ટિ ડિસિપ્લિનરી પાર્ટનરશિપ્સ ટુ એક્સિલરેટ કોમ્યુનિટી ટ્રાન્સફોર્મેશન એન્ડ સસ્ટેનેબિલિટી) એ કેનેડાના નેટવર્ક ઓફ સેન્ટર્સ ઓફ એક્સેલન્સ (NCE) દ્વારા સમર્પિત કેન્દ્ર તરીકે સ્થાપિત થયેલ પ્રથમ અને એકમાત્ર કેનેડા - ભારત સંશોધન કેન્દ્ર છે. આનાથી કેનેડા અને ભારત વચ્ચે સંશોધન સહયોગને વેગ મળશે.

E. **અંતરિક્ષ :** ભારત અને કેનેડા 1900 ના દાયકાથી અવકાશ ક્ષેત્રે સફળ સહકારી અને વ્યાપારી પ્રવૃત્તિ અનુસરી રહ્યા છે, મુખ્યત્વે અવકાશ વિજ્ઞાન, પૃથ્વી અવલોકન, ઉપગ્રહ પ્રક્ષેપણ સેવાઓ અને અવકાશ મિશન માટે જમીન પર આધાર પૂરો પાડીને ISRO અને કેનેડિયન સ્પેસ એજન્સીએ બાહ્ય અવકાશના સંશોધન અને બાહ્ય અવકાશના સંશોધન અને ઉપયોગના ક્ષેત્રમાં સમજૂતી કરાર પર સહી કરી છે.

- ISRO એ વર્ષ 2018 માં લોન્ચ કરેલા તેના 100 માં ઉપગ્રહ PSLV માં શ્રી હરિકોટાથી કેનેડાનો પ્રથમ LEO (લો અર્થ ઓર્બિટ) ઉપગ્રહ પણ લોન્ચ કર્યો હતો.

F. **સંરક્ષણ ક્ષેત્ર :** ભારત અને કેનેડા આંતરરાષ્ટ્રીય મંચો પર ખાસ કરીને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર કોમનવેલ્થ અને G - 20 દ્વારા નજીકથી સહયોગ કરે છે. 2015 માં DRDO અને કેનેડાની સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ પરિષદ વચ્ચે સહકાર પર ઉદ્દેશ્યના નિવેદન પર સહી કરવામાં આવી હતી.

- વર્ષ 2018 માં ભારતના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સલાહકાર અને કેનેડાના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા અને ગુપ્તચર સલાહકાર દ્વારા આતંકવાદ અને હિંસક ઉગ્રવાદનો સામનો કરવા માટે ભારત અને કેનેડા વચ્ચે સહકાર માળખાની સાથે સુરક્ષા સહયોગ વધારવા માટે એક કરાર પર સહી કરવામાં આવી હતી.

- આતંકવાદના મુદ્દાઓ પર નોંધપાત્ર ભાગીદારી થઈ છે. ખાસ કરીને આતંકવાદનો સામનો કરવા પર સંયુક્ત કાર્યકારી જૂથના માળખા દ્વારા પર્યાપ્ત ભાગીદારી કરાય.

પ્રશાંત દ્વીપ સમૂહમાં ચીનના વધતાં પગલાં

સંદર્ભ

- તાજેતરમાં ચીનના વિદેશ પ્રધાને પેસિફિક મહાસાગરના 8 ટાપુદેશોની મુલાકાત લીધી હતી. આ ઉપરાંત, ચીને બીજી “ચીન – પેસિફિક ટાપુ દેશો” વિદેશ પ્રધાનોની બેઠકની સહ – આયોજક ફિજીની સહ – અધ્યક્ષતા કરી હતી.

તાજેતરમાં થયેલ મિટીંગનો અર્થ

- ચીને પેસિફિક આઇલેન્ડ કન્ટ્રીઝ (PICs) સાથે આર્થિક રાજદ્વારી તેમજ સુરક્ષા સહયોગ પર વાટાઘાટો ઝડપી કરી હતી. આ સંદર્ભમાં, ચીન દ્વારા એપ્રિલ 2022માં સોલોમન ટાપુઓ સાથે વિવાદાસ્પદ સુરક્ષા કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવાથી ક્ષેત્રીય ચિંતાઓ વધી છે.
- આ કરાર પછી, યુએસએ આ ક્ષેત્રમાં તેની રાજદ્વારી પ્રાથમિકતા પર પુનર્વિચાર કર્યો છે.
- તાજેતરની મીટિંગમાં રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોમાંનો એક હતો “ચીન – PICs કોમન ડેવલપમેન્ટ વિઝન જે રાજકીય, સુરક્ષા, આર્થિક અને વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રોમાં સહકાર અંગે વ્યાપક દરખાસ્ત આપે છે” જ્યારે બીજો કરાર “ચીન – PIC” છે.
- સામાન્ય વિકાસ (2022 – 26) પર પંચવર્ષીય કાર્ય યોજના જે ઓળખાયેલા ક્ષેત્રોમાં સહકારની રૂપરેખા આપે છે. સામૂહિક રીતે PIC ચીનની વ્યાપક અને મહત્વાકાંક્ષી દરખાસ્તો સાથે સહમત ન હતા. તેથી ચીન ડ્રાફ્ટ પર સર્વસંમતિ મેળવવામાં નિષ્ફળ રહ્યું.

ચીનની વધતી મહત્વાકાંક્ષા

- ચીનના દરિયાઈ હિતો પ્રશાંત મહાસાગરના આ ટાપુ દેશો સાથે જોડાયેલા છે. આ ટાપુઓ ચીનની “ફર્સ્ટ આઇલેન્ડ ચેઇન” ની બહાર સ્થિત છે, જે ચીનના દરિયાઈ વિસ્તરણ માટે ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.
- પેસિફિક ટાપુના દેશો ભૌગોલિક -વ્યૂહાત્મક રીતે ચીન જેને તેના “દૂર સમુદ્રો” તરીકે ઓળખે છે ત્યાં સ્થિત છે, જેના નિયંત્રણથી ચીન એક અસરકારક નૌકા શક્તિ બનશે જે મહાસત્તા બનવા જરૂરી શરત છે.
- PIC ની અપાર દરિયાઈ સમૃદ્ધિ અને આ ક્ષેત્રમાં ક્વાડ દેશોના વધતા પ્રભાવે ચીનની મહત્વાકાંક્ષાઓને વેગ આપ્યો છે. આ સિવાય તાઈવાનને પ્રશાંત દ્વીપના દેશોથી અલગ રાખવું પણ ચીનની કૂટનીતિમાં શામેલ છે.
- ચીન તેની આર્થિક ઉદારતા દ્વારા 14માંથી 10 દેશોમાંથી રાજદ્વારી માન્યતા પ્રાપ્ત કરવામાં સફળ રહ્યું છે. માત્ર ચાર PIC તુવાલુ, પલાઉ, માર્શલ આઇલેન્ડ અને નૌરુ હાલમાં તાઈવાનને ઓળખે છે.

PIC (Pacific Island countries) નું વ્યૂહાત્મક મહત્વ

- આ ટાપુ આર્થિક રીતે ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે, કારણકે તેમાં માછીમારી, ઉર્જા, ખનિજો અને અન્ય દરિયાઈ સંસાધનોની વિશાળ ભંડાર છે.
- આ ટાપુઓ ક્ષેત્રફળમાં ખૂબ જ નાના છે અને પેસિફિક મહાસાગરના વિષુવવૃત્તીય પ્રદેશમાં ફેલાયેલા છે. તેથી, તેમની પાસે વિશ્વના કેટલાક સૌથી મોટા એક્સક્લુઝિવ ઇકોનોમિક ઝોન (EEZ) છે.
- આ દેશો સહિયારી આર્થિક અને સુરક્ષા ચિંતાઓથી બંધાયેલા છે અને સંયુક્ત રાષ્ટ્રમાં મતોની સંખ્યાને કારણે મોટી વૈશ્વિક શક્તિઓ માટે સંભવિત મત બેંક તરીકે સેવા આપે છે.

- આ જ કારણ છે કે પ્રશાંત ટાપુ દેશોમાં ચીનની વધતી જતી દખલને કારણે ક્ષેત્રીય ચિંતાઓ વધી છે.

PIC શું છે?

- PIC તે 14 દેશોનો સમૂહ છે જે એશિયા, ઓસ્ટ્રેલિયા અને અમેરિકા વચ્ચે પેસિફિક મહાસાગરના ઉષ્ણકટિબંધીય ક્ષેત્રમાં સ્થિત છે. તેમાં ફુક આઇલેન્ડ્સ, ફિજી, કિરિબાતી, માર્શલ આઇલેન્ડ્સ, રિપબ્લિક, નૌરુ, નિયુ, પલાઉ, પાપુઆ ન્યુ ગિની, સોલોમન આઇલેન્ડ્સ, ટોંગા, ફેડરેટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ માઇક્રોનેશિયા, તુવાલુ અને વનુઆતુનો સમાવેશ થાય છે.
- આ ટાપુઓ ભૌતિક અને માનવીય ભૂગોળના આધારે ત્રણ ભાગોમાં વહેંચાયેલા છે – માઇક્રોનેશિયા, મેલાનેશિયા અને પોલિનેશિયા.

PIC દેશો વચ્ચે વેપાર કરાર

- પેસિફિક આઇલેન્ડ કન્ટ્રીઝ ટ્રેડ એગ્રીમેન્ટ (PICTA) નો હેતુ પેસિફિક આઇલેન્ડ ફોરમના 14 દેશો વચ્ચે મુક્ત – વ્યાપાર વિસ્તાર સ્થાપિત કરવાનો છે. 2013 સુધીમાં, તેના પર 12 રાજ્યો દ્વારા સહી કરવામાં આવી છે. આમાં, પલાઉ અથવા માર્શલ આઇલેન્ડ દ્વારા સહી કરવામાં આવી નથી.
- માઇક્રોનેશિયાના અપવાદ સિવાય તમામ સહી કરનારા રાજ્યોએ સંધિને બહાલી આપી છે. માર્ચ 2008 સુધીમાં 6 દેશોએ જાહેરાત કરી હતી કે કરાર હેઠળ તેઓને વેપાર કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે સ્થાનિક વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.
- વેપાર કરાર અમલમાં આવ્યા પછી, દેશો 2021 સુધીમાં મોટાભાગના માલસામાન પરના ટેરિફને દૂર કરવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે. એપ્રિલ 2008 સુધીમાં, ફોરમ આઇલેન્ડ દેશો યુરોપિયન યુનિયન સાથે આર્થિક ભાગીદારી કરી રહ્યા છે.
- એ નોંધવું અગત્યનું છે કે, PICTAમાં અહીં ચર્ચા કરવામાં આવી છે તે ફક્ત માલના વેપારને આવરી લે છે.
- એપ્રિલ 2008 સુધીમાં, સેવાઓમાં વેપાર અને કુદરતી વ્યક્તિઓની અસ્થાયી હિલચાલનો સમાવેશ કરવા માટે પ્રોટોકોલની રચના કરવા અને તેના પર સંમત થવાની વાટાઘાટો ચાલી રહી છે.
- ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યુઝીલેન્ડ સાથે PACER પ્લસ વેપાર વાટાઘાટોમાં પેસિફિક ફોરમ આઇલેન્ડ કન્ટ્રીઝ (FICS) ને સ્વતંત્ર સલાહ અને સમર્થન આપવા માટે મુખ્ય વેપાર સલાહકારની ઓફિસની સ્થાપના 29 માર્ચ 2010 ના રોજ કરવામાં આવી હતી.

દક્ષિણ પેસિફિકમાં નવી ભૌગોલિક રાજનીતિ

સંદર્ભ

- તાજેતરમાં ચીન અને સોલોમન ટાપુઓએ સુરક્ષા ફેમવર્ક કરાર પર સહી કરી છે જે આ ક્ષેત્રમાં ચીનની ભૂમિકાને વિસ્તૃત કરશે. સોલોમન ટાપુઓના સૈન્ય અને વાણિજ્યિક બંદરો, હવાઈ મથકો વગેરેની પહોંચ સાથે, ચીન માટે કાયમી લશ્કરી થાણું હોય તેવી સ્થિતિ છે. આ સાથે એક નવી “ગ્રેટ ગેમ” એટલે કે અમેરિકા અને ચીન વચ્ચેની મહાન શક્તિની દુશ્મનાવટ નિશ્ચિત છે. આ સ્થિતિમાં, ભારત માટે બહુધુવીય વિશ્વમાં બહુધુવીય વિકલ્પો પર વિચાર કરવો અને સાવચેતી પૂર્વક આગળ વધવું યોગ્ય રહેશે.

દક્ષિણ પેસિફિક ટાપુઓ શા માટે મહત્વપૂર્ણ છે?

- તે પ્રશાંત મહાસાગર અને ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યુઝીલેન્ડ વચ્ચે સ્થિત એક વ્યૂહાત્મક રીતે મહત્વપૂર્ણ લેન્ડમાસ છે અને તે ઈન્ડો- પેસિફિક ક્ષેત્રનો એક ભાગ પણ બનાવે છે.

- આ ટાપુઓમાંથી અનેક શિપિંગ લેન પસાર થાય છે, જે મોટા જથ્થામાં માલસામાનની અવરજવરને મંજૂરી આપે છે.
- પ્રશાંત ટાપુના દેશોમાં પ્રાકૃતિક સંશાધનો પણ સંતોષકારક માત્રામાં ઉપલબ્ધ છે. તેઓ સાંસ્કૃતિક વિવિધતામાં સમૃદ્ધ છે અને વૈશ્વિક બજારો સાથે તેમના વ્યવસાય અને ડિજિટલ સંબંધોને ઝડપથી વિસ્તરી રહ્યા છે.
- આ ટાપુઓ સંબંધિત મુખ્ય મુદ્દાઓ જેવા કે, આબોહવા પરિવર્તન અને આપત્તિઓની અસરો માટે વિશ્વમાં સૌથી વધુ સંવેદનશીલ છે.
- તેઓ કદમાં નાના છે, તેમની પાસે મર્યાદિત કુદરતી સંશાધનો છે અને તેમની અર્થવ્યવસ્થા સાંકડી છે. તેઓ ભૌતિક રીતે દૂર છે અને વિશ્વના મુખ્ય બજારો સાથે અસંબંધિત છે. વસ્તીના નાના ભાગો વિવિધ ટાપુઓમાં ફેલાયેલા છે અને બાહ્ય આશંકાઓ માટે સંવેદનશીલ છે.

દક્ષિણ- પેસિફિકમાં નવી “ગ્રેટ ગેમ” શું છે?

1 આ ક્ષેત્રમાં ચીનની શક્તિનો વિસ્તરણ

- ચીન આ ક્ષેત્રમાં QUAD (ભારત, અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા અને જાપાન) ના વધતા પ્રભાવથી ચિંતિત છે, તેથી તેણે આ ટાપુ રાષ્ટ્રોને આકર્ષવાના પ્રયાસો પણ શરૂ કર્યા છે. પેસિફિકમાં મહાન શક્તિની હરીફાઈએ કેટલાક પેસિફિક ટાપુ દેશોને “હેજિંગ” વર્તણૂકમાં જોડાવા માટે પ્રેરિત કર્યા છે.
- ચીન માત્ર પેસિફિકમાં પોતાનો પ્રભાવ વધારવાની કોશિશ નથી કરી રહ્યું પરંતુ અમેરિકા અને ઓસ્ટ્રેલિયાના પ્રભાવને ઘટાડવાનો પણ

પ્રયાસ કરી રહ્યું છે. ચીન એક આકર્ષક આક્રમણમાં વ્યસ્ત છે અને સતત રાજકીય, આર્થિક અને અન્ય પ્રયાસો દ્વારા કેટલાક સમયથી પેસિફિક ટાપુના દેશો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી રહ્યું છે.

- બેઈજિંગ દક્ષિણ પેસિફિકને તેના પ્રભાવના ક્ષેત્ર તરીકે જુએ છે અને દસ દેશો સાથે સમજૂતીના મેમોરેન્ડમ પર સહી જેવા પગલાં સાથે પ્રદેશમાં તેની હાજરીના નોંધપાત્ર વિસ્તરણ દ્વારા લાંબા ગાળાની રમત રમી રહ્યું છે.
- સોલોમન ટાપુઓ દ્વારા તાઈવાન સાથેના સંબંધો તોડવા અને “વન ચાઈના” ની નીતિને અનુસરવાનો નિર્ણય ચીનના વધતા પ્રભાવની પુષ્ટિ કરે છે.

પેસિફિક ટાપુ રાષ્ટ્રોના પરિપ્રેક્ષ્યો

- કેટલાક દેશોએ ચિંતા વ્યક્ત કરી છે કે આ પ્રદેશ ભવિષ્યમાં મહાસત્તાની અથડામણનું કેન્દ્ર બની શકે છે. કેટલાક અન્ય દેશો દલીલ કરે છે કે તેમની સુરક્ષા ભાગીદારીમાં વિવિધતા લાવવા અને તેમના રાષ્ટ્રીય હિતમાં ઓસ્ટ્રેલિયા પરની તેમની નિર્ભરતા ઘટાડવાનો તેમનો સાર્વભૌમ અધિકાર છે.

ભારત માટે અસરો

- આ દૃશ્ય માલદીવના ઉદાહરણ સાથે જોઈ શકાય છે, જ્યાં ચીને તેની દેબ્ટ ટ્રેપ પોલિસી હેઠળ જંગી રોકાણ કર્યું છે અને માલદીવમાં ભારતના હિતોને ખતરો છે.
- ભારતે આ નાના અને સંવેદનશીલ દેશોને ટકાઉ આર્થિક સહાય પૂરી પાડવાની સાથે- સાથે આબોહવા પરિવર્તન માટે નવીન ઉકેલો પ્રદાન કરવાની જરૂર છે. ભારતે તેની રમતનું સ્તર પણ વધારવું પડશે.
- આ ક્રમમાં, ફોરમ ફોર ઈન્ડિયા- પેસિફિક આઈલેન્ડ્સ કોઓપરેશન (FIPIC) ની સ્થાપના યોગ્ય દિશામાં એક પગલું હતું. સાથોસાથ, આ ટાપુની અર્થવ્યવસ્થાએ વચ્ચેના સહકારને વધુ વેગ આપવાની જરૂર છે જેથી કરીને અત્યાર સુધી વણઉપયોગી ક્ષમતાનો ઉપયોગ કરી શકાય.
- ભારતનું ધ્યાન અત્યાર સુધી મુખ્યત્વે હિન્દ મહાસાગર પર રહ્યું છે, જ્યાં તે મુખ્ય ભૂમિકા ભજવવા અને તેના વ્યૂહાત્મક અને વ્યાપારી હિતોનું રક્ષણ કરવા માંગે છે.
- FIPIC પહેલ એ પેસિફિક ક્ષેત્રમાં ભારતના જોડાણને વિસ્તૃત કરવાના ગંભીર પ્રયાસને ચિહ્નિત કરે છે. જો કે આ ટાપુ રાષ્ટ્રો જમીન વિસ્તારની દૃષ્ટિએ પ્રમાણમાં નાના છે અને ભારતથી દૂર છે, તેમ છતાં તેમાંના ઘણાં મોટા એક્સક્લુઝિવ ઈકોનોમિક ઝોન (EEZ) ધરાવે છે અને નફાકારક સહકાર માટે આશાસ્પદ સંભાવનાઓ પ્રદાન કરે છે.

હવે આગળ શું?

- ચીનની વધતી આક્રમકતા અને અમેરિકાના કાઉન્ટર બેલેન્સથી વિશ્વની મહાસત્તાઓ વચ્ચે નવી સ્પર્ધા ઊભી થઈ છે. તે દક્ષિણ- પેસિફિક ક્ષેત્રમાં આગળના પડકારરૂપ સમયની અભિવ્યક્તિ છે.
- ભારત માટે આ પરિસ્થિતિમાં સાવચેતીપૂર્વક આગળ વધવું અને મહાન શક્તિની હરીફાઈમાં સામેલ થયા વિના તેના શ્રેષ્ઠ સંભવિત રાષ્ટ્રીય હિત માટે કામ કરવું જરૂરી અને યોગ્ય રહેશે.

24 મી આસિયાન - ભારત બેઠક

સમાચારમાં શા માટે?

- તાજેતરમાં દિલ્હીમાં 24મી આસિયાન-ભારત વરિષ્ઠ અધિકારીઓની બેઠક યોજાઈ હતી.
- ભારત અને ASEAN એ તેમના સંવાદ સંબંધોની 30મી વર્ષગાંઠની ઉજવણી કરી, અગાઉ, ASEAN દેશોના ડિજિટલ મંત્રીઓની બીજી બેઠક (ADGMIN) ભારત સાથે યોજાઈ હતી અને આ દરમિયાન આ ક્ષેત્રોમાં ભાવિ સહયોગ માટે વર્ષ 2022 માટે ભારત- ASEAN ડિજિટલ એક્શન પ્લાનને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું હતું.

દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયાઈ રાષ્ટ્રોનું સંગઠન

- પરિચય :** તે એક આર્થિક, રાજકીય અને સુરક્ષા સહયોગને પ્રોત્સાહન આપતું પ્રાદેશિક જૂથ છે જે આર્થિક, રાજકીય અને સુરક્ષા સહયોગને પ્રોત્સાહન આપે છે, તેની સ્થાપના ઓગસ્ટ 1967 માં બેંગકોક, થાઈલેન્ડમાં ASEAN ના સ્થાપકો એટલે કે, ઈન્ડોનેશિયા, મલેશિયા, ફિલિપાઈન્સ, સિંગાપોર અને થાઈલેન્ડ દ્વારા આસિયાન ઘોષણા (બેંગકોક ઘોષણા) પર હસ્તાક્ષર સાથે કરવામાં આવી હતી. તેના સભ્ય દેશોના અંગ્રેજી નામોના મૂળાક્ષરોના ક્રમના આધારે તેનું પ્રમુખપદ વાર્ષિક ધોરણે એનાયત કરવામાં આવે છે ?
- ASEAN દેશોની કુલ વસ્તી 650 મિલિયન છે અને સંયુક્ત કુલ સ્થાનિક ઉત્પાદન (GDP) US \$ 2.8 ટ્રિલિયન છે, તે લગભગ US \$ 86.9 બિલિયનના વેપાર સાથે ભારતનું ચોથું સૌથી મોટું વેપારી ભાગીદાર છે.
- સભ્ય :** ASEAN દક્ષિણપૂર્વ એશિયાના દસ દેશો- બ્રુનેઈ, કંબોડિયા, ઈન્ડોનેશિયા, લાઓસ, મલેશિયા, મ્યાનમાર, ફિલિપાઈન્સ, સિંગાપોર, થાઈલેન્ડ અને વિયેતનામ એકસાથે લાવે છે.
- મુખ્ય મુદ્દાઓ :** SOM એ ASEAN- ભારત વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી અને તેની ભાવિ દિશાની સમીક્ષા કરી. નેતાઓએ ભાગીદારીના ત્રણ સ્તંભો- રાજકીય સુરક્ષા, આર્થિક અને સામાજિક- સાંસ્કૃતિક હેઠળ સરકારની પ્રગતિ પર તેમના મૂલ્યાંકન કર્યા.
- બેઠકમાં ASEAN-ભારત એક્શન પ્લાન (2021-2025) ના વધુ અમલીકરણ માટેના પગલાંની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- બંને પક્ષોએ કોવિડ-19 રોગચાળો અને રોગચાળા પછીની પુનઃ પ્રાપ્તિ સહીત પરસ્પર હિતના પ્રાદેશિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય મુદ્દાઓ પર મંતવ્યોનું આદાનપ્રદાન કર્યું.
- ઈન્ડો-પેસિફિક ક્ષેત્રના ભારતના વિઝનને રેખાકિત કરતાં, આસિયાન-ભારત વ્યૂહાત્મક ભાગીદારીને મજબૂત કરવા માટે ઈન્ડો-પેસિફિક પર ASEAN આઉટલુક સાથે સહકાર પર આસિયાન- ભારત સંયુક્ત નિવેદનના અમલીકરણ પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.
- ASEAN એ પ્રદેશમાં ASEAN અને ASEAN ની આગેવાની હેઠળના વિકાસ માટે ભારતના સમર્થનની પ્રશંસા કરી.

સહકારનાં ક્ષેત્રો

- નાણાકીય સહાય :** ASEAN એ ભારતમાં ચોથો સૌથી મોટો વેપારી ભાગીદાર છે. ભારતે 2009 માં ગુડ્સ સેક્ટરમાં મુક્ત વેપાર કરાર અને 2014માં ASEAN સાથે સેવાઓ અને રોકાણોમાં FTA પર સહી કરી હતી . આસિયાન ક્ષેત્રમાં વિવિધ દેશો સાથે ભારતનો વ્યાપાર આર્થિક સહયોગ કરાર છે, જેના પરિણામે રાહત વેપાર અને રોકાણમાં વધારો થયો છે.
- રાજકીય સહકાર :** ASEAN-India Center (AIC) ની સ્થાપના ભારત અને ASEAN માં સંસ્થાઓ અને થિંક ટેન્ક સાથે નીતિ સંશોધન, હિમાયત અને નેટવર્કિંગ પ્રવૃત્તિઓને વિકસાવવા માટે કરવામાં આવી હતી.
- નાણાકીય સહાય :** ભારત- ASEAN- ભારત કોઓપરેશન ફંડ, ASEAN-India સાયન્સ અને ટેકનોલોજી ડેવલોપમેન્ટ ફંડ અને ASEAN-India ગ્રીન ફંડ જેવી વિવિધ પદ્ધતિઓ દ્વારા આસિયાન દેશોને નાણાકીય સહાય પૂરી પાડે છે.
- કનેક્ટિવિટી :** ભારત-મ્યાનમાર થાઈલેન્ડ ત્રિપક્ષીય હાઈવે અને કલાદાન મલ્ટિમોડલ પ્રોજેક્ટ જેવા અનેક કનેક્ટિવિટી પ્રોજેક્ટ હાથ ધરી રહ્યું છે. ભારત- આસિયાન સાથે મેરીટાઈમ ટ્રાન્સપોર્ટ એગ્રીમેન્ટ સ્થાપિત કરવાનો પણ પ્રયાસ કરી રહ્યું છે અને નવી દિલ્હી અને હનોઈ વચ્ચે રેલ્વે લિંકની પણ યોજના બનાવી રહ્યું છે.
- સામાજિક-સાંસ્કૃતિક કરાર :** ASEAN દ્વારા લોકો થી લોકોની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કાર્યક્રમનું આયોજન કરવા માટે કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવામાં આવે છે, જેમકે ASEAN વિદ્યાર્થીઓને ભારતમાં આમંત્રિત કરવા, ASEAN રાજદ્વારીઓ, સંસદસભ્યો માટે વિશેષ તાલીમ અભ્યાસક્રમો વિનિમય વગેરે.
- સંરક્ષણ સહયોગ :** ભારત અને મોટાભાગના આસિયાન દેશો વચ્ચે સંયુક્ત નૌકા અને સૈન્ય કવાયત હાથ ધરવામાં આવે છે. વિયેતનામ પરંપરાગત રીતે સંરક્ષણ મુદ્દાઓ પર ગાઢ મિત્ર રહ્યું છે, સિંગાપોર સમાન મહત્વપૂર્ણ ભાગીદાર છે.
- ભારત માટે આશિયાનનું મહત્વ :** ભારતે આર્થિક અને સુરક્ષા કારણોસર આસિયાન દેશો સાથે ગાઢ રાજદ્વારી સંબંધો સ્થાપિત કરવાની જરૂર છે. ASEAN દેશો સાથેની સંલગ્નતા આ ક્ષેત્રમાં ભારતની હાજરી સુધારવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકે છે. આ કનેક્ટિવિટી પ્રોજેક્ટ્સ ઉત્તર- પૂર્વ ભારતને કેન્દ્રમાં રાખે છે, જેનાથી પૂર્વોત્તર રાજ્યોનો આર્થિક વિકાસ સુનિશ્ચિત થાય છે. આસિયાન દેશો સાથે વધુ સારા વેપાર સંબંધોનો અર્થ એ છે કે આ ક્ષેત્રમાં ચીનની હાજરીને ભારતમાં આર્થિક વિકાસ સાથે સંતુલિત કરવી. આસિયાન ઈન્ડો-પેસિફિકમાં નિયમો આધારિત સુરક્ષામાં કેન્દ્રિય સ્થાન ધરાવે છે, જે ભારત માટે મહત્વપૂર્ણ છે કારણકે તેનો મોટાભાગનો વેપાર દરિયાઈ સુરક્ષા પર આધારિત છે. પૂર્વોત્તરમાં ઉગ્રવાદ, આતંકવાદ, કરચોરી, વગેરેનો સામનો કરવા માટે આસિયાન દેશો સાથે સહકાર જરૂરી છે.

આસિયાન- ભારત સંબંધો

- 10 દેશોના આસિયાન જૂથને દક્ષિણપૂર્વ એશિયાના સૌથી પ્રતિભાશાળી જૂથોમાંનું એક ગણવામાં આવે છે.
- ભારત, અમેરિકા, ચીન, જાપાન અને ઓસ્ટ્રેલિયા સહિત અન્ય કેટલાક દેશો તેના સવાંદ ભાગીદાર છે.
- આસિયાન- ભારત સંવાદ સંબંધો 1192 મા પ્રાદેશિક ભાગીદારોની સ્થાપના સાથે શરૂ થયા હતા. આ ડિસેમ્બર 1995 માં સંપૂર્ણ ભાગીદારી અને 2002 માં સમિટ- સ્તરની ભાગીદારીમાં આગળ વધ્યું.
- પરંપરાગત રીતે, ભારત -આસિયાન સંબંધો વ્યાપાર અને લોકો વચ્ચેના સંબંધો પર આધારિત છે, જે વહેંચાયેલ ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક મુલ્યોને કારણે છે, ચીનના ઉદયને સંતુલિત કરતા તાજેતરના પ્રદેશોમાં સંકલનનું બીજું મહત્વનું ક્ષેત્ર છે.

પાઘડી દિવસ એક્ટ

સંદર્ભ

- કેનેડામાં મોનિટોબાની લેજિસ્લેટિવ એસેમ્બલી દ્વારા ટર્બન ડે એક્ટ પસાર થતાં, દર વર્ષે 13 એપ્રિલ હવે સમગ્ર પ્રાંતમાં ટર્બન ડે તરીકે ઉજવવામાં આવશે.
- ફેડરલ પાર્લામેન્ટ 2019 માં બિલ પસાર કર્યા પછી અને તેને શાહી સંમતિ આપવામાં આવ્યા પછી એપ્રિલ મહિનો સમગ્ર કેનેડામાં શીખ હેરિટેજ મહિના તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.

પાઘડી દિવસ ફાયટો શું છે ?

- કાયદો કહે છેકે દર વર્ષે 13 એપ્રિલને સમગ્ર મેનિટોબામાં ટર્બન ડે તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- ઘણાં શીખ કેનેડિયનો માટે પાઘડી એ એક મહત્વપૂર્ણ પ્રતીક છે, જે વ્યક્તિગત સાર્વભૌમત્વ, સ્વાભિમાન, હિંમત અને માનવ સમાનતા દર્શાવે છે.
- અધિનિયમ ઉમેરે છેકે પાઘડીને સત્તાવર માન્યતા આપવાથી કેનેડામાં શીખો હજુ પણ સામનો કરી રહેલા જાતિવાદ સામે જાગૃતિ ફેલાવશે.
- મેનિટોબા હાઉસમાં ટર્બન ડે એક્ટ ખાનગી સભ્યો બિલ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- બિલનું પ્રથમ વાંચન 24 માર્ચ 2022 ના રોજ, બીજું વાંચન 7 એપ્રિલ અને ત્રીજું 26 મેના રોજ થયું હતું.
- આખરે 1 જૂનના રોજ તેને શાહી સંમતિ મળી. બિલ સર્વસંમતિથી અને એક પણ વિરોધ વિના પસાર થયું હતું.
- અધિનિયમ ઉમેરે છે કે પાઘડીને સત્તાવાર માન્યતા આપવાથી કેનેડામાં હજુ પણ જાતિવાદનો સામનો કરી રહેલા શીખોમાં જાગૃતિ ફેલાશે.

13 એપ્રિલ શા માટે ?

- વૈશાખીનો દિવસ, જે સામાન્ય રીતે દર વર્ષે 13 અથવા 14 એપ્રિલે આવે છે, ખાલસા પંથના

- ભારત અને આસિયાન બંનેના હેતુ ચીનની આક્રમક નીતિઓથી વિપરીત આ ક્ષેત્રમાં શાંતિપૂર્ણ વિકાસ માટે નિયમો આધારિત સુરક્ષા માળખું સ્થાપિત કરવાનો છે.

આગળ શું?

- ચીન ભારત કરતાં દક્ષિણપૂર્વ એશિયામાં ત્રણ ગણી વધુ કોમર્શિયલ ફ્લાઈટ્સ ધરાવે છે, ભારત અને આસિયાન દેશો વચ્ચે એર કનેક્ટિવિટી પણ સુધારાના એજન્ડામાં ઉચ્ચ પ્રાથમિકતા હોવી જોઈએ. આત્મનિર્ભર ભારત, મેક ઈન ઈન્ડિયા પ્રોજેક્ટના સફળ અમલીકરણ પછી ભારત લશ્કરી ભાગીદાર બની શકે છે. ASEAN દેશોનો સમાવેશ કરવા અને QUAD+શાસન બનવા માટે QUAD ના ખ્યાલને વિસ્તારવાની જરૂર છે. વિયેતનામ અને ઈન્ડોનેશિયાએ આ ક્ષેત્રમાં ક્વાડ પર હકારાત્મક ટીપ્પણીઓ કરી છે. ભારત અને આસિયાન વચ્ચેના પ્રવાસશનને બંને પક્ષો દ્વારા સર્જનાત્મક બ્રાન્ડિંગ દ્વારા પ્રોત્સાહિત કરી શકાય છે.

જન્મની ઉજવણી કરવા માટે એક મુખ્ય તહેવાર તરીકે મનાવવામાં આવે છે.

- 1699 માં આ દિવસે જ દસમાં ગુરુ ગોવિંદસિંહે તેમના અનુયાયીઓ વચ્ચે આનંદપુર સાહિબ ખાતે ખાલસા પંથની સ્થાપના કરી હતી.
- પાઘડી પહેરવાની પ્રથા 13 એપ્રિલે 1699 ના રોજ ઔપચારિક બની હતી, જ્યારે ગુરુ ગોવિંદ સિંહજીએ ખાલસા પંથની રચના કરી હતી અને પાઘડીને શીખ ધર્મનો સ્તંભ જાહેર કર્યો હતો.
- જ્યારે શીખોએ તેમની ધાર્મિક ઓળખને કારણે સમગ્ર વિશ્વમાં હિંસા અને સતાવણીનો સામનો કરવો પડ્યો છે.

અધિનિયમનું મહત્વ

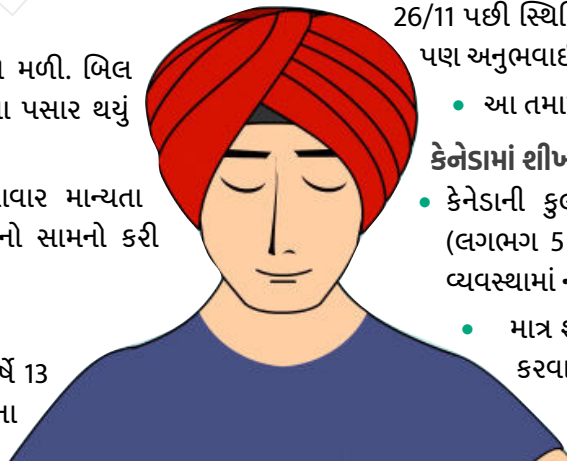
- શીખ કેનેડિયનો, કેનેડાના વિકાસમાં પુષ્કળ યોગદાન આપવા છતાં અને સમાજનો અભિન્ન ભાગ હોવા છતાં, તેઓ હજુ પણ વિવિધ સ્તરે જાતિવાદ અને ભેદભાવનો સામનો કરે છે અને તેથી, કેનેડાની વિવિધતા અને બહુસાંસ્કૃતિવાદના ભાગરૂપે પાઘડીને સત્તાવાદ રીતે માન્યતા આપતો દિવસ જરૂરી હતો.
- કેટલાક શીખોને તેમની પાઘડી, વાળ અની દાઢીના કારણે જાતિવાદ અને ભેદભાવનો સામનો કરવો પડે છે. કાર્યસ્થળો, પાર્ક રેસ્ટોરન્ટ વગેરે જેવી જાહેર જગ્યાઓ પર ભેદભાવનો સામનો કરવો પડે છે. US માં 26/11 પછી સ્થિતિ વધુ ખરાબ થઈ છે અને તેના પરિણામો હજુ પણ અનુભવાઈ રહ્યા છે.

- આ તમામનો એક જ જવાબ છે, પાઘડી અંગેની જાગૃતિ.

કેનેડામાં શીખ સમુદાય

- કેનેડાની કુલ વસ્તીમાં શીખોની સંખ્યા માત્ર 1.4 ટકા (લગભગ 5 લાખ) છે. પરંતુ તેઓ સરકાર અને રાજકીય વ્યવસ્થામાં નોંધપાત્ર હોદ્દા ધરાવે છે.

- માત્ર શીખો જ નહીં, કેનેડા પંજાબીઓ માટે સ્થળાંતર કરવા માટે સૌથી વધુ પસંદગીનું સ્થળ છે.

ગલ્ફ દેશોમાં ભારતનાં હિતો

સંદર્ભો

- તાજેતરમાં, પયગંબર મોહમ્મદ પર ભારતના સત્તાધારી રાજકીય પક્ષના પ્રવક્તા દ્વારા આપવામાં આવેલા વિવાદાસ્પદ નિવેદનો સામે વિવિધ ખાડી દેશો દ્વારા વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.

ભારત માટે ખાડી દેશોનું મહત્વ

1. વેપાર સંબંધો :

- ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ (GCC) એ ભારતનું મુખ્ય વ્યાપારી ભાગીદારી છે, જેમાં સંયુક્ત અમીરાત (UAE), બહેરીન, સાઉદી અરેબિયા, ઓમાન, કતાર અને કુવૈતનો સમાવેશ થાય છે. આ દેશોમાં અસ્તિત્વમાં રહેલાં નોંધપાત્ર તેલ અને ગેસ ભંડાર ભારતની ઊર્જા જરૂરિયાતો માટે ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.
- વર્ષ 2021-22 માં અમેરિકા અને ચીન પછી UAE ભારતનો ત્રીજો સૌથી મોટો વ્યાપારી ભાગીદાર હતો. અમેરિકા અને ચીન સાથે ભારતનો કુલ વેપાર અનુક્રમે \$ 1.19 ટ્રિલિયન અને \$ 1.15 ટ્રિલિયન છે, જ્યારે UAE સાથે ભારતનો કુલ વ્યાપાર \$ 72.9 બિલિયન છે. ગયા નાણાકીય વર્ષમાં ભારતની કુલ નિકાસમાં UAE નો હિસ્સો 6.6 % અને કુલ આયાતમાં 7.3% હતો.
- સાઉદી અરેબિયા વર્ષ 2021-2022 માં કુલ \$ 42.9 બિલિયન સાથે ભારતનો ચોથો સૌથી મોટો વેપાર ભાગીદાર હતો. સાઉદી અરેબિયા સાથે, ભારતની નિકાસ \$ 8.76 બિલિયન હતી જ્યારે આયાત \$ 34.1 બિલિયન રહી હતી. આ આયાતી સામગ્રીમાં મોટાભાગે તેલનો સમાવેશ થતો હતો.
- વર્ષ 2021-22 માં ઈરાક \$ 34.3 બિલિયન સાથે ભારતનો પાંચમો સૌથી મોટો વેપારી ભાગીદાર હતો. આ સમયગાળા દરમિયાન, કતાર સાથે ભારતનો કુલ વેપાર \$ 15 બિલિયન હતો, જે ભારતના કુલ વેપારના 1.4% છે. ભારતની કુલ કુદરતી ગેસની આયાતમાંથી 41% કતારમાંથી આવે છે.

2. ગલ્ફ (ખાડી) દેશો :

- ગલ્ફ ક્ષેત્રના દેશોમાં સાઉદી અરેબિયા, કતાર, ઈરાન, ઈરાક, બહેરિન, કુવૈત, સંયુક્ત આરબ અમીરાત, ઓમાન, જોર્ડન અને યમનનો સમાવેશ થાય છે. આ પ્રદેશ કુલ વૈશ્વિક મુસ્લિમ વસ્તીના પાંચમા ભાગનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.

3. ભારત દ્વારા ફૂડ ઓઈલની આયાત :

- ઓબ્ઝર્વર રિસર્ચ ફાઉન્ડેશન (ORF) અનુસાર, ભારતની ફૂડ ઓઈલ અને પેટ્રોલિયમ પ્રોડક્ટની 84% થી વધુ માંગ આયાત દ્વારા પૂરી થાય છે. ગયા વર્ષે \$ 77 બિલિયનના મૂલ્યના 239 મિલિયન ટન પેટ્રોલિયમ તેલની આયાત કરવામાં આવી હતી, જે દેશની કુલ આયાતનો લગભગ પાંચમો ભાગ હતો. ભારતની ફૂડ ઓઈલની આયાતમાં પર્સિયન ગલ્ફના દેશોનો હિસ્સો લગભગ 60 % છે.
- વર્ષ 2021-22 માં ઈરાક ભારતમાં તેલનો સૌથી મોટો નિકાસકાર હતો, જેનો હિસ્સો 2009-10માં 9% થી વધીને હાલમાં 22% થયો છે. સાઉદી અરેબિયાએ એક દાયકા કરતાં વધુ સમયથી ભારતની તેલની આયાતમાં 17-18 % યોગદાન આપ્યું છે.

- નોંધપાત્ર રીતે વર્ષ 2009-10 માં ઈરાન ભારતનો બીજો સૌથી મોટો તેલ નિકાસ કરતો દેશ હતો, પરંતુ US પ્રતિબંધોને કારણે, વર્ષ 2020-21 માં તેનો કિસ્સો ઘટીને 1% થી પણ ઓછો થઈ ગયો છે.

4. ગલ્ફ દેશોમાં વિદેશી ભારતીયો :

- વિદેશ મંત્રાલયના જણાવ્યા અનુસાર, 13.46 મિલિયનથી વધુ ભારતીય નાગરિકો વિદેશમાં કામ કરે છે. જો ભારતીય મૂળના લોકોને તેમાં સામેલ કરવામાં આવે તો આ સંખ્યા વધીને 32 મિલિયનથી વધુ થઈ જાય છે.
- 13.4 મિલિયન બિન-નિવાસી ભારતીયો (NRI) સાથે સૌથી વધુ ભારતીયો ગલ્ફ દેશોમાં વસે છે. UAE માં 3.42 મિલિયન, સાઉદી અરેબિયામાં 2.6 મિલિયન અને કુવૈતમાં 1.03 મિલિયન NRI રહે છે.
- વિશ્વ બેંકના જણાવ્યા અનુસાર, વર્ષ 2020 માં 83.15 બિલિયન ડોલર સાથે વિદેશમાંથી રેમિટન્સના સંદર્ભમાં ભારત સૌથી વધુ પ્રાપ્તકર્તા દેશ હતો. તે જાણીતું છે કે ભારત દ્વારા પ્રાપ્ત કુલ વિદેશી રેમિટન્સમાં સૌથી મોટો ફાળો ગલ્ફ દેશમાં વસતા વિશાળ ભારતીયો ડાયસ્પોરા પાસેથી આવે છે.
- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાના જણાવ્યા અનુસાર, ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલના દેશોએ 2016-17માં ભારત દ્વારા પ્રાપ્ત કુલ \$ 69 બિલિયન રેમિટન્સમાં લગભગ 50% થી વધુ યોગદાન આપ્યું છે. જેમાં મુખ્યત્વે UAE નો સમાવેશ થાય છે (26.9%). સાઉદી અરેબિયા (11.6%), કતાર (6.4%), કુવૈત (5.5%) અને ઓમાન (3%) પછી આવે.

નિષ્કર્ષ

- ભારત તેની મોટાભાગની ઊર્જા જરૂરિયાતો માટે ગલ્ફ દેશો પર નિર્ભર છે. હાલના રુસ-યુક્રેન યુદ્ધને કારણે રશિયા પાસેથી ફૂડ ઓઈલના પુરવઠામાં અવરોધ આવવાની સંભાવના છે, ત્યારે ભારતની ઊર્જા સુરક્ષા જળવાઈ રહે તે માટે ગલ્ફ દેશો સાથે સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો જાળવી રાખવા ભારતના હિતમાં છે.

ઇન્ડો પેસિફિક મેરિટાઇમ અવેરનેસ

સમાચારમાં શા માટે?

- તાજેતરમાં ભારત, ઓસ્ટ્રેલિયા, જાપાન અને યુએસના ક્વાડ ગ્રુપે માહિતી વહેંચણી અને દરિયાઈ દેખરેખ માટે ઈન્ડો - પેસિફિક મેરિટાઇમ વર્ટિકલ અવેરનેસ (IPMDA) પહેલ શરૂ કરી છે.
- ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો અભાવ અને ભારતમાં સંપર્ક અધિકારીઓની નિમણૂકમાં સતત વિલંબને કારણે ભારતની ભૂમિકા મર્યાદિત થઈ ગઈ છે.

ઇન્ડો - પેસિફિક મેરિટાઇમ વર્ટિકલ અવેરનેસ (IPMDA) પહેલ

- ઈન્ડો - પેસિફિક, પેસિફિક ટાપુઓ, દક્ષિણ- પૂર્વ એશિયા અને હિન્દ મહાસાગર પ્રદેશ (IOR) માં “ડાર્ક શિપિંગ” પર દેખરેખ રાખવા માટે ટોક્યોમાં 2022 ક્વાડ લીડર્સ કોન્ફરન્સમાં IPMDA પહેલની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી અને સમુદ્રમાં થઈ રહેલી વાસ્તવિક સમયની હિલચાલની પર ઝડપી, વ્યાપક અને વધુ સટિક અને નજર રાખવાનો તેનો ઉદ્દેશ્ય છે. ડાર્ક શિપ એ એવા જહાજો છે કે જેની ઓટોમેટિક આઈડેન્ટિફિકેશન સિસ્ટમ (ASI) ટ્રાન્સપોન્ડર બંધ હોય છે જેથી તેઓને શોધી ન શકાય.

તે અન્ય વ્યૂહાત્મક સ્તરની પ્રવૃત્તિઓ, જેમકે દરિયામાં સ્થાન, આબોહવા અને માનવીય ઘટનાઓ પર પ્રતિસાદ આપવા માટે ભાગીદારોની ક્ષમતામાં સુધારો કરવા તેમજ તેમની મત્સ્યઉદ્યોગ પ્રવૃત્તિઓનું રક્ષણ કરવાની પણ મંજૂરી આપશે, જે ઈન્ડો - પેસિફિક અર્થતંત્રો માટે મહત્વપૂર્ણ છે.

- IPMDA સમગ્ર પ્રદેશમાં ચીની નૌકાદળની હાજરીના વિસ્તરણની પૃષ્ઠભૂમિમાં ક્વાડ દેશો તેમજ દરિયાકાંઠાના રાજ્યોને મદદ કરશે. આ દેશમાં વિવિધ એજન્સીઓ સાથે જોડાણ સ્થાપિત કરવામાં ભારતીય સંપર્ક અધિકારીઓની વર્તમાન ભૂમિકાને વધુ વધારશે.

બે મુદ્દા જે ભારતની ભૂમિકાને મર્યાદિત કરે છે

- ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો અભાવ :
 - આમાં ભારતના દરિયાકાંઠા અને આંતરિક વિસ્તારોના સંકલિત વિકાસ માટે શિપબિલ્ડિંગ અને જહાજનું સમારકામ જ નહીં, પરંતુ રેલ અને રોડ નેટવર્ક દ્વારા આધુનિકીકરણ અને આંતરિક જોડાણનો પણ સમાવેશ થાય છે.
 - આમાં કોસ્ટલ શિપિંગનો પણ સમાવેશ થાય છે. ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો

અભાવે ઈન્ડિયન ઓશન ઈન્ફોર્મેશન રિજન (IFC - IOR) માં ઈન્ટરનેશનલ લાયઝન ઓફિસર (ILO) ની પોસ્ટિંગ સ્વીકારવામાં ભારત અસમર્થ છે. ભારતે 22 દેશો અને બહુરાષ્ટ્રીય સમૂહ સાથે વ્હાઈટ શિપિંગ એક્સચેન્જ કરાર પર સહી કરી છે.

- વ્હાઈટ શિપિંગ માહિતી વ્યાપારી બિન-લશ્કરી વેપારી જહાજોની ઓળખ અને હિલચાલ પર સંબંધિત અગાઉથી માહિતીના વિનિમયને દર્શાવે છે. જહાજોને સફેદ (વ્યાપારી જહાજો), રાખોડી (લશ્કરી જહાજો) અને કાળા (ગેરકાયદેસર જહાજો) માં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે.
- ભારતમાં ILO હોવું એટલું જ મહત્વનું નથી, પરંતુ અન્ય દેશોમાં સમાન કેન્દ્રો પર ભારતીય નૌકાદળના અધિકારીઓને તૈનાત કરવા પણ જરૂરી છે. પ્રદેશમાં અન્ય સુવિધાઓ અને કેન્દ્રો પર સંપર્ક અધિકારીઓની

2. નિમણૂકમાં સતત વિલંબ :

- પ્રાદેશિક મેરી ટાઈમ ફ્યુઝન સેન્ટર (RMIFC), મેડાગાસ્કર અને રિજનલ કોઓર્ડિનેશન ઓપરેશન સેન્ટર, સેશેલ્સ ખાતે ભારતીય નેવલ લાયઝન ઓફિસર્સ (LOS) ને તૈનાત કરવાની દરખાસ્ત બે વર્ષથી વધુ સમયથી પેન્ડિંગ છે.
- અબુ ધાબીમાં સ્ટેટ ઓફ હોર્મુઝ (EMASOH) માં યુરોપીયન આગેવાની મિશનમાં સંપર્ક અધિકારીને તૈનાત કરવાની બીજી દરખાસ્ત હજુ સુધી મંજૂર કરવામાં આવી નથી. LO ની તૈનાતીમાં પણ વિલંબ થઈ રહ્યો છે.
- ઉદા. સિંગાપોરમાં ભારતના ભારતીય LO ની નિમણૂક 2009 માં કરવામાં આવી હતી.

માહિતી ફ્યુઝન સેન્ટર- હિન્દ મહાસાગર પ્રદેશ (IFC - IOR) :

- ભારતીય નૌકાદળે ગુરુગ્રામમાં મેરીટાઇમ શિપિંગની દેખરેખ માટે ડિસેમ્બર 2018માં “ ઈન્ફોર્મેશન મેનેજમેન્ટ એન્ડ એનાલિસિસ સેન્ટર (IMPCC)” તરીકે “ઈન્ફોર્મેશન ફ્યુઝન સેન્ટર ફોર ઇન્ડિયન ઓશન રિજન” ની સ્થાપના કરી છે.
- IFC- IRO ની કલ્પના વિશ્વ વેપાર અને સુરક્ષાના સંબંધમાં આ ક્ષેત્રના મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને દરિયાઈ સુરક્ષા માટે સહકારને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કરવામાં આવી હતી. તેની શરૂઆતથી કેન્દ્રએ 50 થી વધુ દેશો અને બહુરાષ્ટ્રીય / દરિયાઈ સુરક્ષા કેન્દ્રો સાથે કાર્યકારી સ્તરના સંબંધો સ્થાપિત કર્યા છે.

હવે આગળ શું?

- IMPMD ને પ્રોત્સાહન આપીને અને બાકી દરખાસ્તોને ઝડપથી ઉકેલીને અન્ય IFCS સાથેના સંબંધો સુધારવાની જરૂર છે. અન્યથા ભારત આ તક ગુમાવશે. જો તાત્કાલિક પગલાં લેવામાં નહીં આવે, તો આ પહેલ તેનો ઉત્સાહ ગુમાવશે કારણ કે, દેશો રસ ગુમાવશે.
- દેશના આર્થિક વિકાસ અને વિકાસ માટે ભારતીય ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો વિકાસ જરૂરી છે. ભારતે વિકાસ આધારિત આર્થિક નીતિ અપનાવી હોવાથી બંદરોનો વિકાસ, કનેક્ટિવિટી, લોજિસ્ટિક્સ વગેરે જેવી દરિયાઈ માળખાકીય સુવિધાઓ વિકસાવવાની જરૂર છે.

ભારત - વિયેતનામ ભાગીદારી

સમાચારમાં શા માટે ?

- તાજેતરમાં જ ભારતના સંરક્ષણ પ્રધાને વિયેતનામની મુલાકાત લીધી હતી. જ્યાં તેમણે કેટલાક સંરક્ષણ કરારો પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. જે વર્તમાન સંરક્ષણ સહયોગના અવકાશ અને સ્કેલને નોંધપાત્ર રીતે વિસ્તૃત કરશે.
- ભારત અને વિયેતનામ દ્વિપક્ષીય રાજદ્વારી સંબંધોની સ્થાપનાના 50 વર્ષ પૂર્ણ કરી રહ્યા છે. અગાઉ, ભારત અને વિયેતનામે ડિજિટલ મીડિયાના ક્ષેત્રમાં સહકાર આપવા માટે એક લેટર ઓફ ઇન્ટેન્ટ (LoI) પર સહી કરી હતી. જેનાથી બંને દેશો વચ્ચેની ભાગીદારીને વધુ મજબૂત બનાવવાનો માર્ગ મોકળો થયો હતો.

મુખ્ય મુદ્દાઓ

1. સંરક્ષણ ભાગીદારી :

- બંને સંરક્ષણ પ્રધાનોએ દ્વિપક્ષીય સંરક્ષણ સહયોગને મજબૂત કરવા માટે 2030 તરફ ભારત-વિયેતનામ સંરક્ષણ ભાગીદારી પર “સંયુક્ત વિઝન સ્ટેટમેન્ટ” પર સહી કરી.

2. ડિફેન્સ લાઈન ઓફ ક્રેડિટ :

- બંને મંત્રીઓ વિયેતનામની સંરક્ષણ ક્ષમતાઓને નોંધપાત્ર રીતે વધારવા અને સરકારની મેક ઇન ઇન્ડિયા પહેલ, મેક ફોર ધ વર્લ્ડ વિઝનને સમર્થન આપતા પ્રોજેક્ટસના અમલીકરણ સાથે વિયેતનામને US \$ 500 મિલિયનની સંરક્ષણની લાઈન ઓફ ક્રેડિટને અંતિમ સ્વરૂપ આપવા સંમત થયા હતા.

3. મ્યુચ્યુઅલ લોજિસ્ટિક્સ સપોર્ટ :

- બંનેએ મ્યુચ્યુઅલ લોજિસ્ટિક્સ સપોર્ટ પર સમજૂતી કરાર (MoU) પર સહી કરી. પરસ્પર લાભદાયી લોજિસ્ટિક્સ સપોર્ટ માટેની પ્રક્રિયાઓને સરળ બનાવવાની દિશામાં આ એક મોટું પગલું છે અને વિયેતનામ દ્વારા કોઈપણ દેશ સાથે સહી કરવામાં આવેલો પહેલો મોટો કરાર છે.
- ભારતે ફ્રાન્સ, સિંગાપોર અને દક્ષિણ કોરિયા સહિત તમામ ક્વાડ દેશો સાથે 2016 માં US સાથે લોજિસ્ટિક્સ એક્સચેન્જ મેમોરેન્ડમ ઓફ એગ્રીમેન્ટ સાથે સંખ્યાબંધ લોજિસ્ટિક્સ કરારો પર સહી કરી હતી.
- લોજિસ્ટિક્સ એગ્રીમેન્ટ એ વહીવટી વ્યવસ્થા છે જે ઈંધણના વિનિમય માટે લશ્કરી સુવિધાઓની એક્સેસ પ્રદાન કરે છે અને પરસ્પર કરાર દ્વારા જોગવાઈ કરે છે. લોજિસ્ટિક્સ સપોર્ટને સરળ બનાવે છે. અને જ્યારે ભારતની બહાર કાર્યરત હોય ત્યારે લશ્કરી કામગીરીમાં વધારો કરે છે.

4. સિમ્યુલેટર અને નાણાકીય અનુદાન :

- ભારત વિયેતનામીસ સશસ્ત્ર દળોના ક્ષમતા નિર્માણ માટે એરફોર્સ ઓફિસર્સ ટ્રેનિંગ સ્કૂલમાં ભાષા અને માહિતી ટેકનોલોજી

પ્રયોગશાળાની સ્થાપના માટે બે સિમ્યુલેટર અને નાણાકીય અનુદાન પ્રદાન કરશે.

ભારત - વિયેતનામ સંબંધો

- 2016 માં બંને દેશો દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી “કોમ્પ્રીહેન્સિવ સ્ટ્રેટેજિક પાર્ટનરશિપ” ના સૌથી મહત્વપૂર્ણ સ્તંભોમાંનો એક સંરક્ષણ સહયોગ રહ્યો હોવા છતાં, દેશો વચ્ચેના સંબંધો લાંબા સમય સુધી ફિક્કા છે.
- 1956 માં, ભારતે હનોઈમાં તેના કોન્સ્યુલેટ જનરલની સ્થાપના કરી. વિયેતનામે વર્ષ 1972 માં ભારતમાં તેના રાજદ્વારી મિશનની સ્થાપના કરી હતી.
- દક્ષિણ પૂર્વ એશિયા અને પૂર્વ એશિયા સાથે આર્થિક એકીકરણ અને રાજકીય સહયોગના વિશિષ્ટ ઉદ્દેશ્ય સાથે ભારત દ્વારા તેની “લૂક ઇસ્ટ પોલિસી” ની રજૂઆત સાથે 1990 ના દાયકાની શરૂઆતમાં ભારત અને વિયેતનામ વચ્ચેના સંબંધો વધુ મજબૂત બન્યા હતા.
- બન્ને પક્ષોએ આ વર્ષે ભારત-વિયેતનામ સંબંધોની 50મી વર્ષગાંઠની ઉજવણી માટે ઉચ્ચસ્તરીય આદાનપ્રદાન અને પ્રવૃત્તિઓ સહિત ભાવિ કાર્યસૂચિ અંગે વિચરણા પણ કરી હતી.

હવે આગળ શું ?

- 2016 માં ભારતીય વડાપ્રધાનને 15 વર્ષમાં પ્રથમ વખત વિયેતનામની મુલાકાત લીધી હતી, જે દર્શાવે છે કે ભારત હવે ચીનમાં તેની હાજરીને વિસ્તૃત કરવામાં અચકાયું નથી. ભારતની વિદેશનીતિ એશિયા અને આફ્રિકામાં શાંતિ, સમૃદ્ધિ અને સ્થિરતા માટે ભારતને મુખ્ય ભૂમિકા ભજવવાની પરિકલ્પના કરે છે, જે વિયેતનામ સાથેના સંબંધોને મજબૂત કરીને જ મજબૂત બનશે.
- ભારત અને વિયેતનામ ભૌગોલિક રીતે ઉભરતા ઈન્ડો-પેસિફિક ક્ષેત્રના કેન્દ્રમાં આવેલા હોવાથી, બંને આ વ્યૂહાત્મક યોજનામાં ચાવીરૂપ ભૂમિકા ભજવશે, જે મુખ્ય શક્તિઓ વચ્ચે સત્તા અને પ્રભાવ માટેની સ્પર્ધા માટેનું મુખ્ય પ્લેટફોર્મ છે.
- વ્યાપક ભારત - વિયેતનામ કોઓપરેશન ફ્રેમવર્કની અંદર વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી ભારતની “એક્ટ-ઇસ્ટ”ની નીતિમાં નિર્ધારિત વિઝનના નિર્માણ માટે નિર્ણાયક બનશે. જે પરસ્પર હકારાત્મક જોડાણને વિસ્તારવા અને આ ક્ષેત્રમાં તમામ માટે સમાવેશી બુદ્ધિ સુનિશ્ચિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.
- વિયેતનામ સાથેના સંબંધોને મજબૂત બનાવવાથી આખરે SAGAR (સુરક્ષા અને તમામ ક્ષેત્રોમાં વૃદ્ધિ) પહેલની અનુમૂતિ થશે.
- ભારત અને વિયેતનામ બંને વાદળી અર્થવ્યવસ્થા (Blue Economy) અને દરિયાઈ સુરક્ષાના ક્ષેત્રમાં એકબીજાને લાભ આપી શકે છે.

સહકારના ક્ષેત્રો

1. **વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી** : ભારત અને વિયેતનામ ભારતની ઈન્ડો-પેસિફિક મહાસાગર પહેલ (IPOI) અને ઈન્ડો - પેસિફિકના આસિયાનના વિઝનને ધ્યાનમાં લઈને તેમની વ્યૂહાત્મક ભાગીદારીને મજબૂત કરવા સંમત થયા હતા.
2. **નાણાકીય સહાય** : આસિયાન-ભારત મુક્ત વ્યાપાર સંધિ પર સહી થયા બાદથી ભારત અને વિયેતનામ વચ્ચે આર્થિક ક્ષેત્રે સહકારમાં ઘણી પ્રગતિ થઈ છે. ભારત જાણે છે કે વિયેતનામ રાજકીય સ્થિરતા અને નોંધપાત્ર આર્થિક વૃદ્ધિ સાથે દક્ષિણપૂર્વ એશિયામાં સંભવિત પ્રાદેશિક શક્તિ છે. ભારત “ક્રિવક ઈમ્પેક્ટ પ્રોજેક્ટ્સ”(QIP) દ્વારા વિયેતનામમાં વિકાસ અને ક્ષમતા સહકારમાં રોકાણ કરી રહ્યું છે, તેમજ વિયેતનામના મેકોંગ ડેલ્ટા ક્ષેત્રમાં જળ સંસાધન વ્યવસ્થાપન, “સસ્ટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ ગોલ્સ” (SDGs) દ્વારા પણ રોકાણ કરવામાં આવ્યું છે.
3. **વ્યાપાર સહકાર** : નાણાકીય વર્ષ 2020- 2021 દરમિયાન ભારત અને વિયેતનામ વચ્ચેનો દ્વિપક્ષીય વેપાર US \$ 11.12. બિલિયન સુધી પહોંચ્યો છે. આ સમયગાળા દરમિયાન વિયેતનામમાં ભારતીય નિકાસ US \$ 4.99 બિલિયન અને વિયેતનામથી ભારતીય આયાત US \$ 6.12 બિલિયન રહી હતી.
4. **સંરક્ષણ સહયોગ** : ભારતના વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્ર, તેના દક્ષિણ-પૂર્વમાં શાંતિ જાળવી રાખવા માટે એશિયન ભાગીદારોની સંરક્ષણ ક્ષમતાઓને પર્યાપ્ત રીતે વિકસાવવામાં રસ ધરાવે છે, જ્યારે વિયેતનામ તેના સશસ્ત્ર દળોના આધુનિકરણમાં રસ ધરાવે છે.
- મધ્ય વિયેતનામ (મિશન સાગર-III) ના લોકો માટે પૂર રાહત સામગ્રી પહોંચાડવા ભારતીય નૌકાદાળના જહાજ INS કિલતાને વર્ષ 2020 માં કોચી મિન્ક શહેરની મુલાકાત લીધી હતી. તેણે વિયેતનામ પીપલ્સ નેવી સાથે PASSEX કવાયતમાં પણ ભાગ લીધો હતો.
- ભારત અને વિયેતનામ વચ્ચેના વ્યૂહાત્મક સંબંધોમાં ચીનનું પરિબળ પણ મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. બંને દેશો ચીન સાથે યુદ્ધ લડી ચૂક્યા છે અને ચીન સાથે સરહદી વિવાદ પણ છે. ચીન બંને દેશોના પ્રદેશોમાં આક્રમક રીતે અતિક્રમણ કરી રહ્યું છે. તેથી ચીનની આક્રમક હરકતો રોકવા બંને દેશો એકસાથે આવે તે સ્વાભાવિક છે.
5. **બહુવિધ ફોરમ પર સહયોગ** : ભારત અને વિયેતનામ બંને 2021 થી સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદમાં અસ્થાયી સભ્યો તરીકે એક સાથે સેવા આપી રહ્યા છે. ભારત અને વિયેતનામ પૂર્વ એશિયા સમિટ, મેકોંગ ગંગા કોઓપરેશન, એશિયા યુરોપ મીટીંગ (ASEM) જેમાં વિવિધ પ્રાદેશિક મંચોમાં નજીકથી સહયોગ કરે છે.
6. **લોકોથી લોકો (P2P) સંપર્ક** : વર્ષ 2019 ASEAN - ભારત પ્રવાસન વર્ષ તરીકે મનાવવામાં આવ્યું હતું. બંને દેશોએ દ્વિપક્ષીય પ્રવાસનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તેમની વિઝા વ્યવસ્થાને સરળ બનાવી છે.
 - ભારતીય દૂતાવાસી વર્ષે 2018 - 19 મા મહાત્મા @ 150 ની ઉજવણી માટે વિવિધ કાર્યક્રમોનું આયોજન કર્યું હતું. આમાં ભારત સરકારની “ઈન્ડિયા ફોર હ્યુમેનિટી” પહેલના ભાગરૂપે વિયેતનામના ચાર પ્રાંતોમાં આયોજિત જયપુર પ્રોસ્થેસિસ કેમ્પનો સમાવેશ થાય છે, જે તે દેશના લગભગ 1000 લોકોને લાભ આપે છે.

MORNING BATCH FULL!!!

EVENING BATCH 11 જુલાઈથી શરૂ

FREE ₹ 10,000નાં પુસ્તકો/ મટીરિયલ

GPSC CLASS 1/2

(Prelims + Mains + Interview)

FREE ₹ 16,000નો Online વીડિયો કોર્સ

HELPLINE NUMBER +91 9624943920

ભારત - બાંગ્લાદેશ રેલ્વે લિંક

સમાચારમાં શા માટે ?

- કોવિડ-19 રોગચાળાની શરૂઆતને કારણે ટ્રેન સેવાઓ સ્થગિત કર્યાના બે વર્ષ પછી, ભારત-બાંગ્લાદેશ પેસેન્જર ટ્રેન સેવાઓ તાજેતરમાં ફરી શરૂ થઈ છે.

ટ્રેન સેવાઓ શરૂ થયા બાદ, નીચેની ટ્રેનોને ફલેગ ઓફ કરવામાં આવી:

- ઢાકાથી કોલકતા જતી મૈત્રી એક્સપ્રેસ
- મિતાલી એક્સપ્રેસ - ન્યૂ જલપાઈગુડીથી ઢાકા વચ્ચે
- બંધન એક્સપ્રેસ - કોલકાતાથી ખુલના.

ભારત અને બાંગ્લાદેશ વચ્ચે અન્ય મહત્વપૂર્ણ રેલ લિંક્સ

- પેટ્રાપોલ (ભારત) - બેનાપોલ (બાંગ્લાદેશ)
- ગેડે (ભારત) - દર્શન (બાંગ્લાદેશ)
- સિંધબાદ (ભારત) - રોહનપુર (બાંગ્લાદેશ)
- રાધિકાપુર (ભારત) - બિરોલ (બાંગ્લાદેશ)
- હલ્દીબારી (ભારત) - ચિલાહાટી (બાંગ્લાદેશ)
- અગરતલા (ભારત) - અખૌરા (બાંગ્લાદેશ)

ભારત - બાંગ્લાદેશ સંબંધો

- ઐતિહાસિક સંબંધો :** 50 વર્ષ પહેલા વર્ષ 1971 માં ભારતે બાંગ્લાદેશ મુક્તિ સંગ્રામમાં અભૂતપૂર્વ સહયોગ કર્યો હતો કારણ કે તેણે બાંગ્લાદેશના નવા રાષ્ટ્રની રચનામાં મદદ કરી હતી.
- સંરક્ષણ સહયોગ :** સંવેદના (બહુરાષ્ટ્રીય માનવતાવાદી સહાય અને આપત્તિ રાહત (HDR) બાંગ્લાદેશ, નેપાળ, શ્રીલંકા અને સંયુક્ત આરબ અમીરાત સાથે કવાયાત)
 - સંયુક્ત પ્રેક્ટિસ
 - સંપ્રીતી (આર્મી કવાયત)
 - ટેબલ ટોપ (AF)
 - IN-BN કોર્પેટ (નૌકાદળ)
 - બોંગોસાગર કવાયત (નૌકાદળ)
- બોર્ડર મેનેજમેન્ટ :** ભારત કોઈપણ પડોશી દેશની બાંગ્લાદેશ સાથે સૌથી લાંબી ભૂમિ સરહદ (4096.7 કિ.મી.) વહેચે છે.

આર્થિક સંબંધો

- ઉપખંડમાં ભારતનો સૌથી મોટો વેપાર ભાગીદાર બાંગ્લાદેશ છે અને બંને દેશો વચ્ચેના કુલ દ્વિપક્ષીય વેપારમાં US \$ 9.5 બિલિયન (2019-20) નો હિસ્સો ધરાવે છે, જે અગાઉના નાણાકીય વર્ષ (2018-19) કરતાં US \$ 10 બિલિયનનો આંક વટાવી ગયો છે.
- બાંગ્લાદેશમાં ભારતની નિકાસ કુલ દ્વિપક્ષીય વેપારમાં 85% થી વધુ હિસ્સો ધરાવે છે. દ્વિપક્ષીય વેપાર સહકારને વધુ વેગ આપવા માટે ડિસેમ્બર 2020 માં ભારત-બાંગ્લાદેશ CEO ફોરમ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. બાંગ્લાદેશ 2011 થી સાઉથ એશિયન ફ્રી ટ્રેડ એરિયા (SAFTA) હેઠળ બાંગ્લાદેશ દ્વારા ભારતમાં માલની ડ્યુટી ફ્રી અને ક્વોટા - ફ્રી નિકાસની પ્રશંસા કરી છે.

કનેક્ટિવિટી સપોર્ટ

- માર્ચ 2021 માં, ફેની નદી પર ભારતમાં સબમર અને બાંગ્લાદેશના રામગઢને જોડતા 1.9 કિ.મી.ના મિત્રતા પુલ (મૈત્રીસેતુ) નું પણ ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું હતું. ઈનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્ઝિટ એન્ડ ટ્રેડ (PIWTT) પર પ્રોટોકોલ બાંગ્લાદેશ, ભૂતાન-ભારત-નેપાળ મોટર વ્હીકલ એગ્રીમેન્ટ પર વાટાઘાટો ચાલી રહી છે.

બહુપક્ષીય મંચોમાં ભાગીદારી

- સાઉથ એશિયન એસોસિએશન ફોર રિજનલ કો-ઓપરેશન (SAARC) બહુ - ક્ષેત્રીય ટેકનીકલ અને આર્થિક સહકાર માટે બંગાળની ખાડી પહેલ (BIMSTEC), ઈન્ડિયન ઓશન રિમ એસોસિએશન (IORA)

અન્ય વિકાસ

- ક્રેડિટ લાઈન :** ભારતે છેલ્લાં 8 વર્ષોમાં બાંગ્લાદેશને રસ્તા, રેલ્વે, શિપિંગ અને બંદરો સહિતના અનેક ક્ષેત્રોમાં માળખાકીય વિકાસ માટે US \$ 8 બિલિયનની 3 લાઈન ઓફ ક્રેડિટ પ્રદાન કરી છે.
- Covid 19 સપોર્ટ :** બાંગ્લાદેશ મેડ ઈન ઈન્ડિયા કોવિડ-19 રસીના ડોઝનો સૌથી મોટો પ્રાપ્તકર્તા છે, જે કુલ પુરવઠાના 16% હિસ્સો ધરાવે છે. ભારતે તબીબી વિજ્ઞાનમાં ભાગીદારી અને રસીના ઉત્પાદનમાં સહયોગની પણ ઓફર કરી હતી.
- ઉભરતા વિવાદો :** બાંગ્લાદેશ પહેલાથી જ આસામમાં નેશનલ રજિસ્ટર ઓફ સિટિઝન્સ (NRC) ના રોલ આઉટ પર ચિંતા વ્યક્ત કરી છે, જે આસામમાં રહેતા મૂળ ભારતીય નાગરિકોને ઓળખવા અને ગેરકાયદેસર બાંગ્લાદેશીઓને ભગાડવા માટે રચાયેલ છે.
- બાંગ્લાદેશ હાલમાં બેલ્ટ એન્ડ રોડ ઈનિશિયેટિવ (BRI) માં સક્રિય સહભાગી છે, જેના પર દિલ્હીએ સહી કરી નથી. બાંગ્લાદેશ પર સુરક્ષા ક્ષેત્રે સબમરીન સહિત સૈન્યનો મુખ્ય પ્રાપ્તકર્તા છે.

હવે આગળ શું ?

- પાણીની વહેંચણી, બંગાળની ખાડીમાં કોન્ટિનેન્ટલ શેલ્ફના પ્રશ્નોનું નિરાકરણ, સરહદી ઘટનાઓને શૂન્ય પર લાવવા અને મીડિયાનું સંચાલન કરવા સંબંધિત પડતર પ્રશ્નોના નિરાકરણ માટે પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. સંસ્કૃતિ, સંગીત, રમતગમત, ફિલ્મ, ટકાઉ વિકાસમાં શ્રેષ્ઠ પ્રયાસોની વહેંચણી, માનવમૂડી વિકાસ, નીતિ સમાનતા વિકાસ અને અન્ય જેવા ક્ષેત્રો પર આધારિત યુવા ઉદ્યોગ સાહસિકો અને નાગરિક સમાજ વચ્ચે નિયમિત આદાનપ્રદાનની જરૂર છે.
- બંને બાજુથી પસંદગીના સરહદી સ્થળો પર પ્રવાસીઓની સંખ્યામાં વધારો કરવો અને સરહદ પર એક સામાન્ય મનોરંજન વિસ્તારની રચના દ્વારા વિનિમયની સુવિધા આપવી એ મિત્રતા મજબૂત કરવામાં મદદ કરી શકે છે.
- સહિયારી સરહદો પર સુરક્ષાના નવા દાખલા તરફ સંયુક્ત રીતે કામ કરવાની જરૂર છે. એક દાખલો કે જે ન તો સરહદો પર જાડી દીવાલો બાંધે છે અને ન તો રાષ્ટ્રીય સીમાઓનું સીમાકંન કરે છે. પરંતુ સર્વસમાવેશક વૃદ્ધિ અને સમૃદ્ધિ માંએ “કનેક્ટર ઝોન” તરીકે કામ કરે છે.

શાંઘાઈ કોઓપરેશન ઓર્ગેનાઈઝેશન (SCO)

સમાચારમાં શા માટે?

- કેન્દ્રિય કેબિનેટે શાંઘાઈ કોઓપરેશન ઓર્ગેનાઈઝેશન (SCO) ના સભ્ય દેશોની અધિકૃત સંસ્થાઓ વચ્ચે યુવા કાર્યના ક્ષેત્રમાં સહકાર પરના કરારને મંજૂરી આપી છે.
- 17 સપ્ટેમ્બર, 2021 ના રોજ SCO સભ્ય દેશો દ્વારા યુવા કાર્યના ક્ષેત્રમાં સહકાર અંગેના કરારને અપનાવવાના પરિણામે યુવા બાબતો અને રમતગમત મંત્રી દ્વારા કરાર પર સહી કરવામાં આવી.

કરારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

હેતુ

- SCO સભ્ય દેશોના યુવાનો વચ્ચે પરસ્પર વિશ્વાસ, મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો અને સહયોગને મજબૂત કરવા. SCO સભ્ય દેશો વચ્ચે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો મજબૂત કરીને યુવા સહકારના વિકાસની ખાતરી કરવી. આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવના આધારે યુવા સહકારની સ્થિતિમાં વધુ સુધારાની માંગ કરવા.

સહકારનાં ક્ષેત્રો

- રાજ્ય યુવા નીતિના અમલીકરણ માટે, જાહેર યુવા સંગઠનો સાથે કાર્યક્ષેત્રમાં સહકારને મજબૂત બનાવવો.
- આંતરરાષ્ટ્રીય યુવા સહકાર વધારવાના હેતુથી સહાયક પહેલ.
- યુવાનો સાથે કામના ક્ષેત્રમાં વ્યાવસાયિક કાર્યકરોની તાલીમ.
- આમાં વૈજ્ઞાનિક, સંદર્ભ અને પદ્ધતિસરની સામગ્રીનું વિનિમય, રાજ્ય સંસ્થાઓના કાર્ય અનુભવ, યુવા જાહેર સંસ્થાઓ, અન્ય સંસ્થાઓ અને સંગઠનો રાજ્યની યુવા - નીતિનો અમલ અને યુવા પહેલને સમર્થનનો સમાવેશ થાય છે.
- વિવિધ યુવા નીતિ મુદ્દાઓ અને યુવા સહકાર પર સંયુક્ત સંશોધન અને નવીન પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવી.
- વૈજ્ઞાનિક પ્રકાશનોનું વિનિમય, વિનાશક કાર્યોમાં યુવાનોની ભાગીદારી અટકાવવાના વર્તમાન મુદ્દાઓ પર સંશોધન કાર્ય.
- યુવાનોને ઉદ્યોગ સાહસિકતા અને નવીન પ્રોજેક્ટ્સમાં સામેલ કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે રોજગારી અને કલ્યાણમાં વધારો કરવાના હેતુથી સંયુક્ત આર્થિક અને માનવતાવાદી પહેલોને પ્રોત્સાહન આપવું.
- SCO યુવા પરિષદની પ્રવૃત્તિઓને ટેકો આપવા માટે.
- SCO યુવા પરિષદની રચના SCO સભ્ય દેશોના યુવા સંગઠનોની પહેલથી વર્ષ 2009 માં કરવામાં આવી હતી.

SCO વિશે

- SCO એ કાયમી આંતર - સરકારી આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે. તે યુરેશિયન રાજકીય, આર્થિક અને સૈન્ય સંગઠન છે, જેનો ધ્યેય પ્રદેશમાં શાંતિ, સુરક્ષા અને સ્થિરતા જાળવી રાખવાનો છે. તેની રચના વર્ષ 2001 માં થઈ હતી. SCO ચાર્ટર પર વર્ષ 2002 માં સહી કરવામાં આવી હતી અને વર્ષ 2003 માં અમલમાં આવ્યા હતા.

ઉત્પાદન

- 2001 માં SCO ની રચના પહેલા કઝાકિસ્તાન, ચીન, કિર્ગિસ્તાન,

રશિયા અને તાજિકિસ્તાન શાંઘાઈ ફાઈવના સભ્ય હતા. શાંઘાઈ - 5 (1996)નો ઉદ્ભવ ચાર ભૂતપૂર્વ સોવિયત પ્રજાસત્તાકો દ્વારા ચીન સાથેની સરહદો પર સ્થિરતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે સરહદ સીમાંકન અને ડિમિલિટરાઈઝેશન વાટાઘાટોની શ્રેણી તરીકે થયો હતો.

- 2001 માં ઉઝબેકિસ્તાન સંગઠનમાં જોડાયા બાદ શાંઘાઈ 5 નું નામ બદલીને SCO રાખવામાં આવ્યું. ભારત અને પાકિસ્તાન વર્ષ 2017 માં તેના સભ્ય બન્યા હતા. 17 સપ્ટેમ્બર 2021 ના રોજ, એવી જાહેરાત કરવામાં આવી હતી કે ઈરાન SCO નું પૂર્ણ - સમયનું સભ્યપદ સ્વીકારશે.

હેતુ

- સભ્ય દેશો વચ્ચે પરસ્પર વિશ્વાસ અને સદ્ભાવનાને મજબૂત કરવા. રાજકારણ, વેપાર અને અર્થતંત્ર, સંશોધન અને ટેકનોલોજી અને સંસ્કૃતિમાં અસરકારક સહકારને પ્રોત્સાહન આપો.
- શિક્ષણ, ઉર્જા, વાહનવ્યવહાર, પ્રવાસન, પર્યાવરણ સંરક્ષણ વગેરે ક્ષેત્રોમાં સંબંધોને વધારવો.
- સંબંધિત ક્ષેત્રમાં શાંતિ, સુરક્ષા અને સ્થિરતા જાળવવી અને તેની ખાતરી કરવી.
- લોકશાહી, ન્યાયી અને તર્કસંગત નિયો - આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકીય અને આર્થિક વ્યવસ્થાની સ્થાપના કરવી.

સભ્યપદ

- હાલમાં તેના સભ્ય દેશોમાં કઝાકિસ્તાન, ચીન, કિર્ગિસ્તાન, રશિયા, તાજિકિસ્તાન, ઉઝબેકિસ્તાન, ભારત, પાકિસ્તાન અને ઈરાનનો સમાવેશ થાય છે.

માળખું

- રાજ્યના વડાઓની પરિષદ :
 - તે SCO ની સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે જે અન્ય રાષ્ટ્રો અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ સાથે તેની આંતરિક પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય મુદ્દાઓની ચર્ચા કરે છે.
- કાઉન્સિલ ઓફ હેડ્સ ઓફ ગવર્નન્સ :
 - SCO હેઠળ આર્થિક ક્ષેત્રોને લગતા મુદ્દાઓ પર વાટાઘાટો કરે છે અને નિર્ણય લે છે અને સંસ્થાના બજેટને મંજૂર કરે છે.
- વિદેશ મંત્રીઓની પરિષદ :
 - તે રોજબરોજની પ્રવૃત્તિઓને લગતા મુદ્દાઓ સાથે કામ કરે છે.
- પ્રાદેશિક આતંકવાદ વિરોધી માળખું :
 - આતંકવાદ, અલગતાવાદ અને ઉગ્રવાદ સાથે વ્યવહાર કરે છે.
- સચિવાલય :
 - તે માહિતી, વિશ્લેષણાત્મક અને સંસ્થાકીય સમર્થન આપવા માટે બેજિંગમાં સ્થિત છે.
- સત્તાવાર ભાષાઓ :
 - રશિયન અને ચાઈનીઝ SCO ની સત્તાવાર ભાષાઓ છે.

BRICS : પડકારો અને સંભાવનાઓ

સંદર્ભ

- તેની સ્થાપનાના 16 વર્ષ પછી, આજે BRICS દેશો (બ્રાઝિલ, રશિયા, ભારત, ચીન, અને દક્ષિણ આફ્રિકા) વચ્ચેના સહયોગ, વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું, આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થાના વિકાસ અને વૈશ્વિક શાસનમાં સુધારો કરવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ પ્લેટફોર્મ બની ગયું છે.
- જો કે જૂથ અમુક અંશે સફળ રહ્યું છે, છતાં તે ઘણા પડકારોનો પણ સામનો કરે છે જેમ કે સભ્ય દેશોમાં સંઘર્ષ અથવા જૂથની ચીન-કેન્દ્રીયતા
- ચીને આ વર્ષે બ્રિક્સનું પ્રમુખપદ સંભાળ્યું હોવાથી ભાગીદાર દેશો માટે ભૌગોલિક રાજનીતિ, સુરક્ષા, અર્થતંત્ર અને નાના લોકોથી લોકોના સંપર્કો, જાહેર આરોગ્ય અને અન્ય ક્ષેત્રોમાં સહકાર સાથે આગળ વધવું એક મહત્વપૂર્ણ બની ગયું છે.

BRICS પરિચય

- BRICS એ વિશ્વની અગ્રણી ઉભરતી અર્થવ્યવસ્થાઓ- બ્રાઝિલ, રશિયા, ભારત, ચીન, અને દક્ષિણ આફ્રિકા (બ્રિક્સ) ના જૂથ માટે ટૂંકું નામ છે. 2001 માં બ્રિટિશ અર્થશાસ્ત્રી જિમ ઓ'નીલે બ્રાઝિલ, રશિયા, ભારત, ચીનની ચાર ઉભરતી અર્થવ્યવસ્થાઓનું વર્ણન કરવા માટે 'BRIC' શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો.

બ્રિક્સ સંબંધિત પડકારો?

(A) વિવિધ મુદ્દાઓની કટોકટી :

- જૂથે પૂર્વી લદાખમાં ચીનના આક્રમણ જેવા સંઘર્ષોનો સામનો કર્યો છે, જેણે ભારત-ચીન સંબંધોને કેટલાંય દાયકાઓમાં તેમના સૌથી નીચા સ્તરે લાવ્યા છે.
- આ જૂથ પશ્ચિમ સાથે ચીન અને રશિયાના તણાવપૂર્ણ સંબંધો અને બ્રાઝિલ અને દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગંભીર આંતરિક પડકારોની વાસ્તવિકતાનો સામનો કર્યો છે. બીજી તરફ Covid-19 ના કારણે વૈશ્વિક સ્તરે ચીનની છબી ખરડાઈ છે.

(B) અસમાનતા અને વિવિધતા :

- વિવેચકો દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે બ્રિક્સ દેશોની વિવિધતા (સભ્ય દેશોની વિવિધતા/વિવિધ પ્રકૃતિ) જ્યાં તેઓ પોતાના હિત હોય છે, તે જૂથની સદ્ધરતાને જોખમમાં મૂકે છે.

(C) ચીન કેન્દ્રિત સ્થિતિ :

- BRICS જૂથના તમામ દેશો ચીન સાથે એકબીજા કરતા વધુ વેપાર કરે છે. તેથી તેના ચીન પરના હિતોને પ્રોત્સાહન આપવાનું પ્લેટફોર્મ હોવાનો આરોપ છે. ચીન સાથે વેપાર ખાદ્યને સંતુલિત કરવી એ અન્ય ભાગીદાર દેશો માટે મોટો પડકાર છે.

(D) અસરકારકતાનો અભાવ :

- આ પાંચ શક્તિનું જોડાણ સફળ રહ્યું છે, પરંતુ માત્ર એક હદ સુધી ચીનના મેક્રો ઇકોનોમિક વૃદ્ધિએ બ્રિક્સમાં ગંભીર અસંતુલન સર્જ્યું છે.
- વધુમાં જૂથે 'ગ્લોબલ સાઉથ'ને તેના એજન્ડા માટે શ્રેષ્ઠ સમર્થન પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરવા માટે પૂરતું કર્યું નથી.

- બાદમાં દક્ષિણ આફ્રિકાને પણ 'BRIC' માં જોડાવા માટે આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું, ત્યારબાદ જૂથે 'BRICS' નામનું સંક્ષિપ્ત નામ અપનાવવામાં આવ્યું હતું.
- આ જૂથને 2006 માં 'BRIC' વિદેશ મંત્રીઓની પ્રથમ બેઠક દરમિયાન ઔપચારિક સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું હતું.
- 'BRICS' વિશ્વના પાંચ સૌથી મોટા વિકાસશીલ દેશોને એકસાથે લાવે છે, જે વૈશ્વિક વસ્તીના 41%, વૈશ્વિક GDP ના 24% અને વૈશ્વિક વેપારના 16% નું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.
- આ દેશોના નેતાઓએ સને-2014 માં ફોર્ટોલેઝા બ્રાઝિલમાં આયોજિત છઠ્ઠા 'BRICS' સંમેલનમાં એક કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા, જેણે ન્યૂ ડેવલપમેન્ટ બેંક (NDB હેડક્વાર્ટર શાંઘાઈ, ચીન) ની સ્થાપનાનો માર્ગ મોકળો કર્યો હતો.
- તેમણે સભ્ય દેશોને ટૂંકાગાળાની તરલતા સહાયતા પૂરી પાડવા માટે બ્રિક્સ કન્સીજન્સી રીઝર્વ એરેજમેન્ટ પર હસ્તાક્ષર કર્યા.

બ્રિક્સ હેઠળ જોડાણ શા માટે મજબૂત થવું જોઈએ?

- આજે વિશ્વ અસ્થિરતા, અનિશ્ચિતતા અને અસુરક્ષાનાં વધતા જતાં પરિબલોનો સામનો કરી રહ્યું છે. બ્રિક્સ દેશો માટે વૈશ્વિક સુરક્ષા અને વિકાસ સાથે સંબંધિત ઘણા મહત્વપૂર્ણ મુદ્દાઓ પર સર્વસંમતિ અને પરિણામો સુધી પહોંચવું જરૂરી છે.
- એક મજબૂત બ્રિક્સ પડકારોનો સામનો કરવા, ન્યાય જાળવી રાખીને શાંતિ અને વિકાસને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે સાચા પગલાં ભરવાની ખાતરી સાથે એકતા અને સહકારને મજબૂત કરશે. બ્રિક્સ વૈશ્વિક વિકાસને વધુ વેગ આપવા સક્ષમ રહેશે.

બ્રિક્સમાં સહકારનાં ક્ષેત્રો કયા છે?

- (A) જૂથમાં સહકાર : BRICS ને તેની ચીન કેન્દ્રિત સ્થિતિનો ત્યાગ કરવાની જરૂર છે અને વૈવિધ્યિકરણની તાત્કાલિક જરૂરિયાત દ્વારા સંચાલિત વધુ સારું આંતરિક સંતુલન બનાવવું પડશે.
- BRICS આગામી દાયકાઓમાં સુસંગત રહે તે માટે તેના દરેક સભ્યોએ તકો અને અંતર્ગત મર્યાદાઓનું વાસ્તવિક મૂલ્યાંકન કરવું જોઈએ.
- આ જૂથે 'બ્રિક્સ પ્લસ' સહકારને વધુ સ્તરે અને વ્યાપક અવકાશમાં પણ શોધવો જોઈએ.
- આ દ્વારા BRICS દેશોનું પ્રતિનિધિત્વ અને પ્રભાવ વધશે અને સમૂહ વિશ્વ શાંતિ અને વિકાસમાં વધુ યોગદાન આપી શકશે, બ્રિક્સ દેશો સાર્વત્રિક સુરક્ષાના નિર્માતા હોવા જોઈએ. અન્યના ભોગે પોતાની સલામતી શોધવી એ ફક્ત નવા તણાવ અને જોખમો પેદા કરશે.
- દરેક દેશની સુરક્ષાનો આદર કરવો અને તેની બાંધધરી આપવી, સંવાદ અને ભાગીદારી સાથે સંઘર્ષને બદલવો અને સંતુલિત, અસહકાર અને ટકાઉ સુરક્ષા આર્કિટેક્ચરના નિર્માણને પ્રોત્સાહન આપવું મહત્વપૂર્ણ છે.
- તે જ સમયે રાજકીય પરસ્પર વિશ્વાસ અને સુરક્ષા સહયોગને મજબૂત કરવા આંતરરાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક મુદ્દાઓ પર સંચાર અને સંકલન જાળવી રાખવા અને એકબીજાના હિતો અને મુખ્ય ચિંતાઓને સમાવવા માટે તે સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ છે.

(B) આર્થિક હિતોનું રક્ષણ : BRICS દેશોએ સહિયારા વિકાસમાં ફાળો આપવો જોઈએ.

- વૈશ્વિકરણની વધતી જતી ભરતી અને એકપક્ષીય પ્રતિબંધો વધતાં, BRICS દેશોએ પુરવઠા, શુંખલા, ઊર્જા, ખાદ્ય અને નાણાકીય સ્થિતિ-સ્થાપકતામાં પરસ્પર લાભદાયી સહકાર વધારવો જોઈએ.
- BRICS માટે OECD (Organization for Economic Co-operation and development) ની તર્જ પર સંસ્થાકીય સંશોધન પાંખ વિકસાવવા માટે તે ઉપયોગી થશે, જે વિકાસશીલ વિશ્વ માટે વધુ યોગ્ય હોય તેવો ઉકેલો પ્રદાન કરશે.

(C) જાહેર આરોગ્ય શાસન : વિકાસશીલ દેશોની તરફેણમાં વૈશ્વિક આરોગ્ય શાસનના વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ.

- BRICS દેશોએ 'બ્રિક્સ વેક્સિન રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ સેન્ટર'નો બહેતર ઉપયોગ કરવો જોઈએ, જેથી રોગાના મોટા પાયે નિવારણ માટે

'બ્રિક્સ' પ્રારંભિક ચેતવણી પદ્ધતિ' સ્થાપિત કરવી જોઈએ અને વૈશ્વિક આરોગ્ય શાસન સહકાર માટે ઉચ્ચ ગુણવત્તાની જાહેર કલ્યાણ પ્રદાન કરવી જોઈએ.

(D) વૈશ્વિક ગર્વનન્સ ફિલોસોફી : વૈશ્વિક પડકારો એક પછી એક ઉભરી રહ્યા છે. આ પડકારો સંબોધવા માટે વૈશ્વિક ક્રિયાઓ વચ્ચે સંકલનની જરૂર છે. આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થાનું રક્ષણ કરવું જરૂરી છે, જ્યાં તે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે છે કે આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતોમાં બધાની ભાગીદારી એ આંતરરાષ્ટ્રીય નિયમો બધા દ્વારા બનાવવામાં આવે છે અને વિકાસનાં પરિણામો બધા દ્વારા વહેંચવામાં આવે છે.

- BRICS એ વૈશ્વિક ગર્વનન્સ ફિલોસોફી અપનાવવી જોઈએ, જે વ્યાપક પરામર્શ સંયુક્ત યોગદાન અને સહિયારા લાભો પર ભાર મૂકે છે. ઉભરતાં બજારો અને વિકાસશીલ દેશો સાથે એકતા અને સહકારને પ્રોત્સાહન આપે છે અને વૈશ્વિક શાસનમાં અભિવ્યક્તિને વધારે છે.

BIMSTEC : Bay of Bengal Multisectoral Technical and Economic Co – Operation

સંદર્ભ

- 6 જૂનના રોજ, વર્ષ 1997 બેંગકોક ઘોષણાને 25 વર્ષ પૂર્ણ થયાં. આ ઘોષણા દ્વારા “બાંગ્લાદેશ, ભારત, શ્રીલંકા અને થાઈલેન્ડ” નામનું એક સરળ જૂથ- આર્થિક સહકાર (BISTEC) શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. આગળ ચાલીને ત્રણ દેશો “નેપાળ, ભૂતાન અને મ્યાનમાર” આ જૂથમાં જોડાયા. ત્યારબાદ આ જૂથને બે ઓફ બંગાળ મલ્ટી- સેક્ટોરલ ટેકનિકલ એન્ડ ઈકોનોમિક કો-ઓપરેશન ઈનિશિએટિવ એટલે કે “BIMSTEC” કહેવામાં આવ્યું.

મુખ્ય સિદ્ધિઓ

- BIMSTEC દ્વારા “સહકાર ક્ષેત્રો”ને પ્રાથમિકતા આપવામાં આવી રહી છે.
- આ સહકાર ક્ષેત્રોની સંખ્યા પ્રારંભિક રીતે અવ્યવસ્થિત 14 ક્ષેત્રોમાંથી ઘટાડીને “વધુ વ્યવસ્થિત” સાત સહકાર ક્ષેત્રોમાં કરવામાં આવી છે, અને દરેક સભ્ય-દેશને એક “સહકાર વિસ્તાર” સોંપવામાં આવ્યો છે, જેમાં તે અગ્રણી દેશ તરીકે કામ કરી રહ્યો છે.
- BIMSTEC દ્વારા તેના સચિવાલયને મજબૂત કરવા માટે પગલાં લેવામાં આવી રહ્યા છે, જો કે કેટલાક સભ્ય દેશોએ પૂરતા કર્મચારીઓના સંદર્ભમાં હજુ સુધી તેને સમર્થન આપ્યું નથી. આ જૂથે આતંકવાદનો સામનો કરવા, સુરક્ષા સહયોગ સ્થાપિત કરવા અને માનવતાવાદી સહાય અને આપત્તિ રાહતના બહેતર સંચાલન માટે મિકેનિઝમ્સ અને પ્રેક્ટિસની દિશામાં પણ ઘણી પ્રગતિ નોંધી છે.

આગળ પડકારો :

- ફેમવર્ક કરાર પર સહી કર્યાના 18 વર્ષ પછી પણ જૂથ વ્યાપક મુદત વેપાર કરાર (FTA) પર કામ કરવામાં સતત અસમર્થ રહ્યું છે.
- એશિયન ડેવલપમેન્ટ બેંક (ADB) દ્વારા સપોર્ટેડ કનેક્ટિવિટી માટે માસ્ટર પ્લાન અપનાવવા છતાં, “કનેક્ટિવિટી” ના સંદર્ભમાં અત્યાર સુધી માત્ર મર્યાદિત પ્રગતિ થઈ છે.
- BIMSTEC ડેવલપમેન્ટ ફંડની સ્થાપના તરફની કાર્યવાહી ન્યૂનતમ છે.

BIMSTEC શું છે?

- BIMSTEC દક્ષિણ એશિયા અને દક્ષિણ પૂર્વ એશિયાના સાત દેશોનું આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠન છે. વર્ષ 1997 માં આ જૂથની સ્થાપના બંગાળની ખાડી ક્ષેત્રને એકત્રિત કરવાના પ્રયાસમાં કરવામાં આવી હતી.
- મૂળરૂપે આ જૂથમાં બાંગ્લાદેશ, ભારત, શ્રીલંકા અને થાઈલેન્ડનો સમાવેશ થતો હતો, બાદમાં મ્યાનમાર, નેપાળ અને ભૂતાન પણ તેના સભ્ય બન્યા.
- BIMSTEC જેમાં હવે દક્ષિણ એશિયાના પાંચ દેશો અને આસિયાનના બે દેશોનો સમાવેશ થાય છે, તે દક્ષિણ એશિયા અને દક્ષિણપૂર્વ એશિયા વચ્ચેના સેતુ તરીકે પણ કામ કરે છે.
- આ જૂથમાં માલદીવ, અફઘાનિસ્તાન અને પાકિસ્તાન સિવાય દક્ષિણ એશિયાના તમામ મોટા દેશો સામેલ છે.

BIMSTEC પ્રદેશનું મહત્વ

- સાત BIMSTEC દેશો અને તેની આસપાસના દેશો વિશ્વની વસ્તીનો લગભગ પાંચમો ભાગ (22%) નો હિસ્સો ધરાવે છે અને તેમની સંયુક્ત GDP લગભગ \$ 2.7 ટ્રિલિયન છે. બંગાળની ખાડી પ્રાકૃતિક સંસાધનોથી સમૃદ્ધ છે, જેનું હજુ સુધી ઉત્પન્ન કરવાનું બાકી છે. દર વર્ષે વિશ્વનો લગભગ એક ચતુર્થાંશ વેપારી માલ બંગાળની ખાડીમાંથી પસાર થાય છે.

ભારત માટે BIMSTEC નું મહત્વ

- આ ક્ષેત્રની સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા તરીકે ભારત માટે આ ક્ષેત્ર ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. BIMSTEC માત્ર દક્ષિણ અને દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયાના લોકોને જ નહીં, પણ હિમાલય અને બંગાળની ખાડીના પર્યાવરણને પણ જોડે છે.
- ભારત માટે “નેબરહૂડ ફર્સ્ટ” અને “એક્ટ ઈસ્ટ” ની મુખ્ય વિદેશ નીતિની પ્રાથમિકતાઓને લાગુ કરવા માટે તે એક કુદરતી પ્લેટફોર્મ છે.
- નવી દિલ્હી માટે, BIMSTE સાથેના તેના જોડાણનું મુખ્ય કારણ આ ક્ષેત્રની વિશાળ સંભાવના છે, જે દક્ષિણ અને દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયાના દેશો સાથે મહત્વપૂર્ણ કનેક્ટિવિટી માર્ગો ખોલે છે.

મારિજુઆનાને થાઈલેન્ડમાં કાયદેસરતા

સમાચારમાં શા માટે ?

- તબીબી ઉપયોગ માટે મારિજુઆનાને અપરાધ જાહેર કરનાર થાઈલેન્ડ પ્રથમ એશિયન દેશ બન્યો છે. પરંતુ જાહેરમાં ધૂમ્રપાન હજુ પણ ગેરકાયદેસર છે.

મારિજુઆના

- તે કેનાબીસ સેટિવાના સૂકા ફૂલોનું લીલું-ભૂરો મિશ્રણ છે, તેને ભાંગ અથવા ગાંજા વગેરે નામોથી પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- કેમિકલ “ડેલ્ટા-9 ટ્રેસાહાઈડ્રો કેનાબીનોલ (THC) મુખ્યત્વે ગાંજામાં જોવા મળે છે. આ રસાયણ મુખ્યત્વે સ્ત્રી કેનાબીસ છોડના પાંદડા અને કળીઓ દ્વારા ઉત્પાદિત રેઝિનમાં જોવા મળે છે. જ્યારે મારિજુઆનાનું સેવન કરવામાં આવે છે, ત્યારે THC અને અન્ય રસાયણો ફેફસામાંથી લોહીના પ્રવાહમાં જાય છે, જે તેમનું આખા શરીરમાં અને મગજમાં ઝડપથી વહન કરે છે. ઉરુગ્વે અને કેનેડા એ બે દેશો છે જે વૈશ્વિક સ્તરે મારિજુઆનાના મનોરંજનના ઉપયોગને કાયદેસર બનાવે છે.

સાંસ્કૃતિક અને ઐતિહાસિક મહત્વ

- ભારતમાં કેનાબીસનો દસ્તાવેજી ઉપયોગ વૈદિક કાળનો છે. અથર્વેદમાં “ભાંગ” છોડનો ઉલ્લેખ કુદરતના પાંચ પવિત્ર, તકલીફોથી રાહત આપનાર છોડમાંના એક તરીકે જોવા મળે છે. હોળીના તહેવાર દરમિયાન ભાંગોનું સેવન આજે પણ ઉજવણીની એક અભિન્ન ભાગ છે.
- 1894 માં ઇન્ડિયન કેમ્પ ડ્રગ્સ કમિશને વસાહતી ભારતમાં ગાંજાના વ્યાપક વપરાશને શોધી કાઢ્યું હતું અને નક્કી હતું કે તેના ઉપયોગ ખૂબ જ પ્રાચીન હતો. તેને કેટલીક ધાર્મિક મંજૂરી હતી અને તે હાનિકારક હતી ગણાતું.
- કમિશને તેના વપરાશ પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધની ભલામણ કરી કારણ કે તે ગ્રાહકને અન્ય સખત દવાઓ તરફ ધકેલે છે.

વ્યાપર અને આર્થિક શક્યતાઓ

- 2021 માં COVID-19 સમયગાળામાં વૈશ્વિક ગાંજાના બજારનું મૂલ્ય USD 25,650.4 મિલિયન હોવાનો અંદાજ છે.
- વૈશ્વિક કેનાબીસ બજાર વૃદ્ધિને ઘણા પરિબલોને આભારી હોઈ શકે છે, જેમ કે કેનાબીસના સ્વાસ્થ્ય લાભો અને તેની વધતી તબીબી એપ્લિકેશન અંગે ગ્રાહકોમાં જાગૃતિ વધવી.

હવે આગળ શું?

- પ્રતિબંધિત અને ગેરકાયદેસર બનાવવાથી બજારમાં ગાંજાની ઉપલબ્ધતા કે લોકો દ્વારા તેનો ઉપયોગ અટકાવવામાં આવ્યો નથી.
- કેનાબીસના સંભવિત જોખમો દર્શાવે છે કે આ દવાને કાયદેસર રીતે નિયમન કરવું શા માટે જરૂરી છે. કેનાબીસના વેપારને અનિયંત્રિત ગુનાહિત બજારના હાથમાં છોડવાને બદલે, સક્ષમ ખેડૂતો દ્વારા ડ્રગ્સનું સુરક્ષિત અને નિયંત્રિત રીતે ઉત્પાદન કરવું જોઈએ, યોગ્ય સુવિધાઓ સાથે પેકેજ અને પરીક્ષણ કરવું જોઈએ અને પ્રતિષ્ઠિત અને લાઈસન્સ પ્રાપ્ત વિકેતાઓ દ્વારા વેચવું જોઈએ. નિયમિત ગાંજાના ખરીદદારોને જાણવાની મંજૂરી છે કે તેઓ શું ખાય છે અને માર્કેટિંગ મારિજુઆનામાં THC સ્તર મજબૂત તેમના સેવનને મધ્યમ કરે છે.

- કેનાબીસના વેચાણ પર કર લાદવાથી રાજ્ય માટે આવક ઊભી થઈ છે. એકત્રિત કરેલ કર લોકોને કેનાબીસના ઉપયોગનાં જોખમો વિષે શિક્ષિત કરવા માટે ખર્ચવામાં આવી શકે છે.

I2U2 પહેલ

સમાચારમાં શા માટે ?

- I2UT પહેલના ભાગરૂપે ભારત, ઈઝરાયલ, સંયુક્ત આરબ અમીરાત અને United State જુલાઈ, 2022માં પ્રથમ વર્ચ્યુઅલ સમિટ યોજશે.

I2U2 પહેલ

- પૃષ્ઠભૂમિ:** શરૂઆતમાં I2U2 ની રચના ઓક્ટોબર 2021 માં ઈઝરાયલ અને UAE વચ્ચેના અબ્રાહમ કરારને પગલે આ પ્રદેશમાં દરિયાઈ સુરક્ષા, માળખાકીય સુવિધાઓ અને પરિવહન સંબંધિત મુદ્દાઓને ઉકેલવા માટે કરવામાં આવી હતી. તે સમયે તેને “ઈન્ટરનેશનલ ફોરમ ફોર ઈકોનોમિક કો-ઓપરેશન કહેવામાં આવ્યું હતું. તેને “વેસ્ટ એશિયન ક્વાડ” પણ કહેવામાં આવતું હતું.
- પરિચય:** I2U2 પહેલ એ ભારત, ઈઝરાયલ, USA અને UAE નું નવું જૂથ છે. જૂથના નામમાં “I2” ભારત અને ઈઝરાયલ માટે વપરાય છે. જ્યારે “U2” યુનાઈટેડ સ્ટેટ અને સંયુક્ત આરબ અમીરાત માટે વપરાય છે, આ એક મોટી સિદ્ધિ છે, જે પ્રદેશોમાં થઈ રહેલા ભૌગોલિક-રાજકીય ફેરફારોને દર્શાવે છે. આ માત્ર વિશ્વભરમાં જોડાણો અને ભાગીદારીની સિસ્ટમને પુનર્જિવિત અને પુનઃ સક્રિય નહીં કરે, પરંતુ જે પહેલા અસ્તિત્વમાં ન હતી અથવા તેનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ થયો ન હતો એવિ ભાગીદારીમાં પણ ઉમેરો કરશે.
- મહત્વ :**
 - સુરક્ષા સપોર્ટ:** આનાથી દેશોને આ નવા જૂથોના માળખામાં ચાર દેશો વચ્ચે સુરક્ષા સહયોગથી શોધ કરવામાં મદદ મળશે.
 - ટેકનિકલ કેન્દ્ર:** આમાના દરેક દેશ ટેકનિકલ હબ છે. આ દરેક દેશોમાં બાયોટેકનોલોજી ચોકકસપણે પ્રભુત્વ ધરાવે છે.
 - ખાદ્ય સુરક્ષા :** આ પહેલ ખાદ્ય સુરક્ષા અંગે ચર્ચા કરવાની તક પૂરી પાડે છે. વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સાથે મળીને કામ કરવું. આ દેશો ટેકનોલોજી, વેપાર, આબોહવા, કોવિડ 19 સામેની લડત કે સુરક્ષા જેવાં અનેક સ્તરે સહયોગ કરી શકે છે.

ભારત માટે I2U2 નું મહત્વ

- અબ્રાહમ કરારના ફાયદા :** UAE અને અન્ય આરબ રાજ્યો સાથેના સંબંધોને જોખમમાં નાખ્યા વિના ઈઝરાયલ સાથેના સંબંધોને મજબૂત કરવા માટે ભારતને અબ્રાહમ કરારનો લાભ મળશે.
- બજાર લાભ :** ભારતે એક વિશાળ ગ્રાહક બજાર છે. તે ઉચ્ચ -તકનીકી અને ઉચ્ચ માંગવાળા માલસામાનનું મુખ્ય ઉત્પાદક પણ છે. ભારતને આ ગ્રુપિંગનો ફાયદો થશે.
- જોડાણ:** આનાથી ભારતને રાજકીય અને સામાજિક જોડાણ બનાવવામાં મદદ મળશે.

ભારતીય અર્થતંત્ર અને આયોજન

સરકારી ઇ-માર્કેટપ્લેસ (GeM)

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય કેબિનેટ દ્વારા સહકારી સંસ્થાઓને ગવર્નમેન્ટ ઇ-માર્કેટપ્લેસ (GeM) પ્લેટફોર્મ પર ઉત્પાદનો વેચવાની મંજૂરી આપતી દરખાસ્તને મંજૂરી અપાઈ છે.
- આ પગલાંથી 8.5 લાખ સહકારી મંડળીઓ સાથે સંકળાયેલા 27 કરોડ લોકોને ફાયદો થશે.
- સૂક્ષ્મ અને મધ્યમ ઉદ્યોગોને ખરીદદારો મળશે અને તે 'વોકલ ફોર લોકલ' અને આત્મનિર્ભર ભારતની સંભાવનાઓને વેગ આપશે.

આ નિર્ણયનું શું મહત્વ છે?

- સહકારી મંડળીઓને ખરીદદારો તરીકે GeM પર નોંધણી કરાવવાની મંજૂરી આપવાથી સહકારી સંસ્થાઓને ખુલ્લી અને પારદર્શક પ્રક્રિયા દ્વારા સ્પર્ધાત્મક ભાવો મેળવવામાં મદદ મળશે.

સરકારી ઇ-માર્કેટપ્લેસ (GeM)

પૃષ્ઠભૂમિ

- સરકારી ઇ-માર્કેટપ્લેસની શરૂઆત જાન્યુઆરી 2016માં વડાપ્રધાનને કરાયેલી સચિવોના બે જૂથોની ભલામણોને આભારી છે. તેઓએ સરકાર/પીએસયુ દ્વારા ખરીદવામાં આવતી અથવા વેચવામાં આવતી વિવિધ વસ્તુઓ અને સેવાઓ માટે સમર્પિત ઇ-માર્કેટ સ્થાપવાની ભલામણ કરી હતી. ત્યારબાદ, નાણામંત્રીએ નાણાકીય વર્ષ 2016-17 માટે તેમના બજેટ ભાષણમાં ઇ-માર્કેટ સ્થાપવાની જાહેરાત કરી.
- વર્ષ 2016માં વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા સરકારી ઇ-માર્કેટપ્લેસ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- તે નેશનલ ઇ-ગવર્નન્સ ડિવિઝન (MeitY) ના ટેક્નિકલ સપોર્ટ સાથે ડિરેક્ટોરેટ જનરલ ઓફ સપ્લાય એન્ડ ડિસ્પોઝલ્સ (વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય) દ્વારા વિકસાવવામાં આવ્યું છે.
- ગવર્નમેન્ટ ઇ-માર્કેટપ્લેસ (GeM) એ વિવિધ સરકારી વિભાગો/સંસ્થાઓ/પીએસયુ દ્વારા જરૂરી સામાન્ય ઉપયોગની ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓની ઓનલાઈન પ્રાપ્તિની સુવિધા આપવા માટેનું વન-સ્ટોપ નેશનલ પબ્લિક પ્રોક્યોરમેન્ટ પોર્ટલ છે. GeM નો હેતુ જાહેર પ્રાપ્તિમાં પારદર્શિતા, કાર્યક્ષમતા અને ઝડપ વધારવાનો છે.
- તે સંપૂર્ણ રીતે પેપરલેસ, કેશલેસ અને સિસ્ટમ આધારિત ઇ-માર્કેટપ્લેસ છે, જે ન્યૂનતમ માનવ ઇન્ટરફેસ સાથે સામાન્ય ઉપયોગની વસ્તુઓ અને સેવાઓની પ્રાપ્તિને સક્ષમ કરે છે.
- ખાનગી ખરીદદારો પ્લેટફોર્મ પર ખરીદી કરી શકતા નથી, પરંતુ ખાનગી લોકો પોર્ટલ દ્વારા સરકારી સંસ્થાઓને ઉત્પાદનો વેચી શકે છે.

GeM ના ફાયદા

ખરીદદારો માટે

- માલ/સેવાઓની વ્યક્તિગત શ્રેણીઓ માટે ઉત્પાદનોની સમૃદ્ધ સૂચિ
- વસ્તુ શોધીને, સરખામણી કરીને, પસંદ કર્યા બાદ ખરીદીની સુવિધા મળે છે.
- જ્યાં અને જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે, સામાન અને સેવાઓની ઓનલાઈન ખરીદી કરવી.
- પારદર્શક અને ખરીદીની સરળતા
- સતત વિક્રેતા રેટિંગ સિસ્ટમ
- પુરવઠો અને ચુકવણીઓ મોનિટર કરવા માટે વપરાશકર્તા માટે મૈત્રીપૂર્ણ ડેશ બોર્ડની સુવિધા
- સરળ વળતર નીતિ

વિક્રેતાઓ માટે

- તમામ સરકારી વિભાગોમાં સીધો પ્રવેશ.
- ન્યૂનતમ પ્રયત્નો સાથે માર્કેટિંગ માટે વન સ્ટોપ શોપ.
- ઉત્પાદનો/સેવાઓ પર બિડ/રિવર્સ ઓક્શન માટે વન સ્ટોપ શોપ
- વિક્રેતાઓ માટે નવી પ્રોડક્ટ સજેશન સુવિધા ઉપલબ્ધ છે
- ગતિશીલ ભાવ: બજારની સ્થિતિના આધારે કિંમત બદલી શકાય છે
- સપ્લાય અને પેમેન્ટની દેખરેખ માટે વિક્રેતા માટે મૈત્રીપૂર્ણ ડેશબોર્ડ
- સુસંગત અને સમાન ખરીદી પ્રક્રિયાઓ

GeMનાં લક્ષણો

- GeM વિક્રેતા નોંધણી, ઓર્ડર પ્લેસમેન્ટ અને પેમેન્ટ પ્રોસેસિંગમાં હ્યુમન ઇન્ટરફેસને ઘણી હદ સુધી દૂર કરે છે. એક ખુલ્લું પ્લેટફોર્મ હોવાને કારણે GeM સરકાર સાથે વેપાર કરવા ઇચ્છતા સપ્લાયર્સ માટે કોઈ પ્રવેશ અવરોધો ઊભા કરતું નથી.
- GeM પર સીધી ખરીદી થોડી જ મિનિટોમાં કરી શકાય છે અને સમગ્ર પ્રક્રિયા ઓનલાઈન, એન્ડ ટુ એન્ડ ઇન્ટીગ્રેટેડ અને ઓનલાઈન ટૂલ્સ વડે કિંમતની વાજબીતાનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય છે.
- GeM એ સંપૂર્ણપણે સુરક્ષિત પ્લેટફોર્મ છે અને GeM પરના તમામ દસ્તાવેજો ખરીદદારો અને વિક્રેતાઓ દ્વારા વિવિધ તબક્કામાં ઇ-સહી કરેલ છે. GeM પોર્ટલની પારદર્શિતા, કાર્યક્ષમતા અને ઉપયોગમાં સરળતાને કારણે ટેન્ડર, રેટ કોન્ટ્રાક્ટ અને સીધા ખરીદી દરોની સરખામણીમાં GeM પરના ભાવમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થયો છે.

U. S. - ભારતનું ટોચનું વેપાર ભાગીદાર

- તાજેતરમાં ભારતના વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા પ્રકાશિત ડેટા મુજબ વર્ષ 2020-21માં યુ.એસ. ચીનને પાછળ છોડીને ભારતના ટોચના વેપાર ભાગીદાર તરીકે ઊભરી આવ્યું છે.
- વર્ષ 2013-14 થી 2017-18 અને પછી 2020-2021 માં ભારતના ટોચના વેપાર ભાગીદાર તરીકે ચીન હતું.
- ભારતથી યુ.એસ.માં થતી મુખ્ય નિકાસ : પોલિશ્ડ હીરા, ફાર્માસ્યુટિકલ ઉત્પાદનો, જ્વેલરી, ફોટુન ઝીંગા વગેરે.
- યુ.એસ.થી ભારતમાં થતી મુખ્ય નિકાસ : રફ હીરા, પ્રવાહી, કુદરતી ગેસ, સોનું, કોલસો, બદામ વગેરે.

યુ.એસ. સૌથી મોટું ટ્રેડિંગ પાર્ટનર બનવાનાં પરિબળો

- ભારત વિશ્વાસપાત્ર વેપારી ભાગીદાર તરીકે ઊભરી રહ્યું છે. તેમજ વૈશ્વિક કંપનીઓ ચીન પર તેમની નિર્ભરતા ઓછી કરીને ભારત જેવા અન્ય દેશોમાં વેપાર વૈવિધ્યીકરણ કરી રહી છે.
- ભારત-ઇન્ડોપેસેફિક ઇકોનોમિક ફ્રેમવર્ક (IPEF) ની સ્થાપના કરવા માટે યુ.એસ.ની આગેવાની હેઠળની પહેલમાં જોડાયું છે અને આ પગલાંથી ભારત અમેરિકા આર્થિક સંબંધોને વધુ વેગ મળશે.
- વર્ષ-2020-21માં ભારતની કુલ વેપારી નિકાસનું મૂલ્ય \$418 બિલિયન હતું, જે કેન્દ્ર સરકારે નક્કી કરેલા લક્ષ્યાંકોથી 5% વધુ હતું.
- ભારત વસ્તી વિષયક ડિવિડન્ડ (Demographic Dividend) ની વિશેષતા સાથે સૌથી ઝડપથી વિકસતું બજાર અર્થતંત્ર છે. તેમજ યુ.એસ. અને ભારતીય કંપનીઓ માટે ટેકનોલોજી ટ્રાન્સફર, ઉત્પાદન, વેપાર તેમજ રોકાણ માટે વ્યાપક તકો પૂરી પાડે છે.

ભારતનો U.S. સાથે દ્વિપક્ષીય વ્યાપાર

વર્ષ 2021-22માં \$115.42 બિલિયનનો દ્વિપક્ષીય વ્યાપાર

વર્ષ 2021-22માં \$119.42 બિલિયનનો દ્વિપક્ષીય વ્યાપાર	વર્ષ 2021-22માં \$115.42 બિલિયનનો દ્વિપક્ષીય વ્યાપાર
વર્ષ-2021-22માં ભારતમાંથી યુ.એસ.માં નિકાસનું મૂલ્ય \$51.62 બિલિયન હતું.	વર્ષ 2021-22માં ભારતમાંથી ચીનમાં નિકાસનું મૂલ્ય \$21.25 બિલિયન હતું.
અમેરિકા એવી કેટલીક મોટી અર્થવ્યવસ્થાઓમાંથી એક છે, જેની સાથે ભારતનો વ્યાપાર સરપ્લસ છે.	વર્ષ 2021-22 દરમિયાન ભારત-ચીન વ્યાપાર તફાવત (Trade Gap) \$72.91 બિલિયન હતો.
વર્ષ-2021-22માં ભારતની યુ.એસ.માં નિકાસ વધીને \$76.11 બિલિયન થઈ. જે અગાઉના નાણાકીય વર્ષ (2020-2021)માં \$51.62 બિલિયન થઈ હતી.	વર્ષ 2021-22 માં ભારતની ચીનમાં થતી નિકાસનું મૂલ્ય \$21.25 બિલિયન હતું, જે અગાઉના નાણાકીય વર્ષ (2020-21)માં \$21.28 બિલિયન હતું.
વર્ષ-2021-22માં યુ.એસ. થી ભારતમાં નિકાસનું મૂલ્ય \$43.31 બિલિયન હતું.	વર્ષ-2021-22માં ચીનથી ભારતમાં નિકાસનું મૂલ્ય \$94.16 બિલિયન હતું.

રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ્સ ઓફ એક્સેલન્સ (Residential Schools of Excellence)

- ગુજરાત સરકારના અતિ મહત્વાકાંક્ષી 'રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ્સ ઓફ એક્સેલન્સ (Residential Schools of Excellence)' પ્રોજેક્ટમાં વિલંબ થઈ રહ્યો છે, કારણ કે જૂનના પ્રથમ સપ્તાહથી શરૂ થતા નવા શૈક્ષણિક સત્રથી શરૂ થયેલી શાળાઓમાં તેનું અમલીકરણ નિયમિત જણાતું નથી. રાજ્યના શિક્ષણ વિભાગની સમિતિ દ્વારા 350 અરજીઓની સૂક્ષ્મસ્તરે તપાસ કર્યા બાદ 70 અરજદારોને શોર્ટલિસ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા.

ઉદ્દેશ્ય

- રાજ્યભરની સરકારી શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતા સૌથી હોશિયાર (Most Meritorious) વિદ્યાર્થીઓની ઓળખ કરી તેમને શ્રેષ્ઠ ગુણવત્તાયુક્ત રહેણાંક તેમજ ધોરણ 6 થી 12 સુધીનું મફત શિક્ષણ જેવી સુવિધાઓ પૂરી પાડવી.
- વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસ માટે આધુનિક શિક્ષણ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, રહેણાંક છાત્રાલયની સુવિધાઓ, રમત-ગમતની સુવિધાઓ, કલા તેમજ

વ્યાવસાયિક કૌશલ્ય તાલીમ પૂરી પાડવી.

- હોશિયાર વિદ્યાર્થીઓની ઓળખ કરી તેનું પાલન-પોષણ કરવું, કારકિર્દી માર્ગદર્શન, સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે ઓરિએન્ટેશન તેમજ, JEE, NEET અને સિવિલ સર્વિસ પરીક્ષાઓ જેવી અન્ય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓમાં પ્રવેશ માટે શ્રેષ્ઠ કોચિંગ સુવિધાઓ પ્રદાન કરવી.
- ઉપરોક્ત ઉદ્દેશ્યો પૂરા કરવા ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, માનવ સંશોધન, લોજિસ્ટિક્સ તેમજ મેનેજમેન્ટ સહિતના સમગ્ર રોકાણ સાથે 2 થી 5 હજાર વિદ્યાર્થી પ્રતિ સ્કૂલ હોય એવી 50 'રેસિડેન્શિયલ ઓફ એક્સેલન્સ'ની રચના કરવામાં આવશે.

માળખું

- સરકારી/ગ્રાન્ટ-ઇન-એઇડ શાળાઓમાંથી વિદ્યાર્થીઓનો પ્રવેશ
- આ શાળાઓની સમગ્ર પ્રવેશ પ્રક્રિયાનું સંચાલન શિક્ષણ વિભાગ કરશે. ધોરણ 1 થી 5 ની સરકારી/ગ્રાન્ટ-ઇન-એઇડ શાળાઓમાં અભ્યાસ

કરતા વિદ્યાર્થીઓ, ધોરણ-5ના અંતે અરજી કરવા પાત્ર હશે. ધોરણ 6માં પ્રવેશ માટે ધોરણ 5 ના અંતે રાજ્ય સ્તરની સામાન્ય પ્રવેશ પરીક્ષા દ્વારા નિશ્ચિત સંખ્યામાં લિંગ સમાનતાના આધારે વિદ્યાર્થીઓની પસંદગી કરાશે. તમામ જિલ્લામાંથી સંતુલિત પ્રતિનિધિત્વ સુનિશ્ચિત કરવા માટે જિલ્લા કક્ષાની મેરિટ યાદી હશે.

રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ્સ ઓફ એક્સલેન્સ

- રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ્સ ઓફ એક્સલેન્સ પ્રોજેક્ટ એ વિશ્વ બેંક દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવેલ મિશન સ્કૂલ ઓફ એક્સલેન્સ પ્રોજેક્ટનો એક ભાગ છે, જે ગુજરાત સરકારે શિક્ષણક્ષેત્રની કાયાપલટ કરવાના હેતુથી હાથ ધર્યો છે.
- સમગ્ર ગુજરાત રાજ્યની સરકારી શાળાઓમાં નોંધાયેલા વિદ્યાર્થીઓને ઉચ્ચ ગુણવત્તાયુક્ત શાળાકીય શિક્ષણ પ્રદાન કરવાના હેતુથી ગુજરાત સરકારના શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા વર્ષ 2020-21 માં 'મિશન સ્કૂલ ઓફ એક્સલેન્સ' લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું.
- રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ્સ ઓફ એક્સલેન્સ પ્રોજેક્ટ જાહેર-ખાનગી ભાગીદારી (PPP) મોડ પર ચલાવવામાં આવશે.
- આ નીતિનો ઉદ્દેશ્ય ધોરણ 1 થી 5 માં સરકારી અને ગ્રાન્ટ ઈન એઈડ શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતા સૌથી હોશિયાર બાળકોને ઓળખવા અને ઉછેરવા તથા તેમને ધોરણ 6 થી 12 સુધીની શ્રેષ્ઠ ગુણવત્તાયુક્ત નિવાસી શાળા મફતમાં પ્રદાન કરવાનો છે.

પ્રોજેક્ટ ભાગીદારો

- રાજ્યમાં વિદ્યાર્થીઓને મહત્તમ લાભ મળે તે માટે રાજ્ય પાસે ઉપલબ્ધ સંસાધનોનો કુશળતાથી ઉપયોગ કરીને મુખ્ય યોગ્યતાઓને સમન્વયિત કરી શકાય તે માટે જાહેર ખાનગી ભાગીદારી (PPP) મોડલ હેઠળ રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ ઓફ એક્સલેન્સની સ્થાપના કરવામાં આવશે. જેની સ્થાપના અને સંચાલન માટે પ્રોજેક્ટ પાર્ટનર્સ માટે વિગતવાર માર્ગદર્શિકા અને સ્ટાન્ડર્ડ ઓપરેટિંગ પ્રોસિજર (SoPs) જારી કરશે.
- રસ ધરાવતી વ્યક્તિઓ, સંસ્થાઓ, CSR પહેલો રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ ઓફ એક્સલેન્સની સ્થાપના માટે અરજી કરી શકે છે. આ શાળાઓની સ્થાપના માટે બહુવિધ વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓના કન્સોર્ટિયમને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે. જેમની પાસે વ્યક્તિગત/સામૂહિક રીતે શાળા શિક્ષણમાં કામ કરવાનો સાબિત ટ્રેક રેકોર્ડ હોવો જોઈએ.
- સમગ્ર મૂડી ખર્ચ પ્રોજેક્ટ પાર્ટનર્સ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવશે અને રિકર્ડિંગ કોસ્ટ પ્રોજેક્ટ પાર્ટનર્સને ગુજરાત સરકારના શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા દર વર્ષે દરેક વિદ્યાર્થીની સામે એકીકૃત રકમ તરીકે પ્રદાન કરવામાં આવશે.

વાઇબ્રન્ટ લર્નિંગ ઇકોસિસ્ટમ માટે મોટા કેમ્પસ

- દરેક કેમ્પસમાં લઘુત્તમ 2000 અને મહત્તમ 10,000 વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતા ઉપલબ્ધ હશે અને તે મોટા કેમ્પસ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ કરવામાં મદદ કરશે જે વિવિધ જિલ્લાઓના હોશિયાર વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે ક્રોસ લર્નિંગ અને પીઅર લર્નિંગમાં મદદ કરશે. નેશનલ એજ્યુકેશન પોલિસી, 2020માં પરિકલ્પના મુજબ આ કેમ્પસને પછીથી સ્પેશિયલ એજ્યુકેશન ઝોનમાં વિકસાવવામાં આવી શકે છે.
- શિક્ષકોની ઉચ્ચ કામગીરીને સુનિશ્ચિત કરવા માટે સ્ટાફની સઘન તાલીમ, દેખરેખ અને માર્ગદર્શન હાથ ધરવામાં આવશે.

કૌશલ્ય પ્રાપ્ત કરવા પર ભાર

- રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ, 2020 અનુસાર આ શાળાઓ કૌશલ્ય સંપાદનને મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવવા પર પણ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે. ખાસ કરીને 21મી સદીના અદ્યતન કૌશલ્યો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવશે જે ટેકનોલોજી આધારિત છે, અને આ વિદ્યાર્થીઓને ભવિષ્યના પડકારોનો સામનો કરવા માટે સજ્જ કરશે.

અભ્યાસેતર પ્રવૃત્તિઓ પર ભાર

- યોગ, રમત-ગમત અને કળા જેવી અભ્યાસેતર પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા બાળકના વ્યક્તિત્વના સર્વાંગી વિકાસ અને જન્મજાત પ્રતિભાઓના સંવર્ધન પર નોંધપાત્ર ભાર મૂકવામાં આવશે. વિદ્યાર્થીઓને તેમની યોગ્યતા અને પસંદગી અનુસાર તાલીમ આપવા માટે પ્રોજેક્ટ પાર્ટનર્સ દ્વારા અલગ શિક્ષકોને નિયુક્ત કરવામાં આવશે.

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે કારકિર્દી માર્ગદર્શન અને કોચિંગ

- આ વિદ્યાર્થીઓને કારકિર્દીના તમામ સંભવિત વિકલ્પો માટે યોગ્ય રીતે માર્ગદર્શન આપવામાં આવશે. JEE અને NEET જેવી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે કોચિંગ માટે અલગ વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે. અન્ય કારકિર્દી અને ઉચ્ચ અભ્યાસના વિકલ્પો જેવા કે NDA, NID, NIFT, સંયુક્ત સંરક્ષણ સેવાઓ, નાગરિક સેવાઓ અને ખાનગી ક્ષેત્રની તકો માટે પણ આ શાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને સહાય પૂરી પાડવામાં આવશે.

સખત દેખરેખ, મૂલ્યાંકન અને માન્યતા

- શાળાઓ માટે કમાન્ડ એન્ડ કંટ્રોલ સેન્ટરના સમર્થન સાથે GSHSEB સખત રચનાત્મક અને સંક્ષિપ્ત મૂલ્યાંકન દ્વારા દરેક બાળકના શીખવાની પ્રગતિને નજીકથી ટ્રેક કરવા માટે ઉપકરણ પદ્ધતિ પણ બનાવશે. માન્યતાના ઉચ્ચ ધોરણોને સુનિશ્ચિત કરવા માટે ગુજરાત સ્કૂલ ક્વોલિટી એક્રેડિટેશન કાઉન્સિલ (GSQAC) દ્વારા સમયાંતરે આ શાળાઓનું મૂલ્યાંકન પણ કરવામાં આવશે.
- તમામ શાળાઓમાં સમયાંતરે તૃતીય-પક્ષ દ્વારા નાણાકીય ઓડિટ હાથ ધરવામાં આવશે, જેની નિમણૂક અને પગારની ચૂકવણી ગુજરાત સરકાર દ્વારા કરવામાં આવશે.

ભારત અને અમેરિકા વચ્ચે રોકાણ પ્રોત્સાહન કરાર

- જાપાનની રાજધાની ટોક્યોમાં ભારતના વડાપ્રધાન મોદી અને અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ વચ્ચે યોજાયેલ વન - ટૂ - વન મંત્રણા અંતર્ગત ભારત સરકાર અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાની સરકાર વચ્ચે રોકાણ પ્રોત્સાહન કરાર (Investment Incentive Agreement- IIA) પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા છે.
- IIA પર હસ્તાક્ષર કરવાથી ભારતમાં ડેવલપમેન્ટ ફાઇનાન્સ કોર્પોરેશન (DFC)ના રોકાણ સમર્થનમાં વધારો થશે. તેનાથી દેશના મુખ્યક્ષેત્રોમાં US રોકાણને વેગ મળશે.

રોકાણ પ્રોત્સાહન કરાર

(Investment Incentive Agreement - IIA)

- આ રોકાણ પ્રોત્સાહન કરાર વર્ષ 1997માં બંને દેશો વચ્ચે થયેલા રોકાણ પ્રોત્સાહન કરારનું સ્થાન લેશે.
- અગાઉ 1997માં IIA પર થયેલા હસ્તાક્ષર પછી નોંધપાત્ર પ્રગતિ થઈ છે. જેમાં DFC નામની નવી એજન્સીની રચનાનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- DFC એ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાની ડેવલપમેન્ટ ફાઇનાન્સ એજન્સી છે અને તે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના સૌથી તાજેતરના કાયદા બિલ્ડ એક્ટ, 2018ના અમલને પગલે અગાઉના Overseas Private Investment Corporation (OPIC)ની અનુગામી એજન્સી તરીકે રચવામાં આવી છે.

હેતુ

- DFC દ્વારા ઓફર કરવામાં આવતા વધારાના રોકાણ સપોર્ટ પ્રોગ્રામ્સ સાથે તાલમેલ મેળવવા IIA અંતર્ગત લોન, ઈક્વિટી રોકાણ, રોકાણ ગેરંટી, રોકાણ વીમો અથવા પુનઃ વીમો, સંભવિત પ્રોજેક્ટ્સ માટે અનુદાન આપવામાં આવે છે.
- આ કરાર એ DFC માટે ભારતમાં રોકાણ સપોર્ટ આપવાનું ચાલુ રાખવાની કાનૂની જરૂરિયાત છે.
- એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે IIA પર હસ્તાક્ષર કરવાથી ભારતમાં DFC દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી રોકાણ સહાયતામાં વૃદ્ધિ થશે, જેનાથી ભારતના વિકાસમાં વધારે મદદ મળશે.

ભારત અને અમેરિકા વચ્ચે ચાર સંરક્ષણ કરાર

- કમ્યુનિકેશન કમ્પેટિબિલિટી એન્ડ સિક્યુરિટી એગ્રીમેન્ટ (COMCASA)
- લોજિસ્ટિક્સ એક્સચેન્જ મેમોરેન્ડમ ઓફ એગ્રીમેન્ટ (LEMOA)
- બેસિક એક્સચેન્જ એન્ડ કોઓપરેશન એગ્રીમેન્ટ ફોર જીઓસ્પેસિયલ ઈન્ટેલિજન્સ એગ્રીમેન્ટ (BECA)
- જનરલ સિક્યુરિટી ઓફ મિલિટરી ઈન્ફર્મેશન એગ્રીમેન્ટ (GSOMIA)

ભારતમાં DFCની સ્થિતિ

- DFCs અથવા તેની પુરોગામી એજન્સીઓ ભારતમાં વર્ષ 1974થી સક્રિય છે, જેણે અત્યાર સુધીમાં \$5.8 બિલિયનની મૂડીરોકાણ સહાય પૂરી પાડી છે.
- ભારતમાં રોકાણ સહાય પૂરી પાડવા માટે DFC દ્વારા \$4 બિલિયનની દરખાસ્તો વિચારણા હેઠળ છે.

- DFC એ કોવિડ-19 રસી ઉત્પાદન, આરોગ્ય સંભાળ ધિરાણ, પુનઃ પ્રાપ્ય ઊર્જા, નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગો (SME) ધિરાણ, નાણાકીય સમાવેશ, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર વગેરે જેવા વિકાસ માટે મહત્વપૂર્ણ ક્ષેત્રોમાં રોકાણ સહાય પૂરી પાડે છે.

ભારતીય બિઝનેસ પોર્ટલ

(INDIAN BUSINESS PORTAL)

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રી દ્વારા 'ભારતીય વ્યાપાર પોર્ટલ - ભારતીય નિકાસકારો અને વિદેશી ખરીદદારો માટેનું આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર હબ' શરૂ કરાયું છે.

ભારતીય બિઝનેસ પોર્ટલ

- ગ્લોબલલિંકર સાથેની ભાગીદારીમાં FIEO (Federation of Indian Export Organizations) એ ભારતીય નિકાસકારો અને વિદેશી ખરીદદારો માટે આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર હબ, "ભારતીય બિઝનેસ પોર્ટલ" ડિઝાઇન કર્યું અને વિકસાવ્યું છે.
- SMEs (Small and mid-size enterprises) નિકાસકારો, કારીગરો અને ખેડૂતોને તેમના ઉત્પાદો માટે નવાં બજારો ઓળખવા અને વૈશ્વિક સ્તરે તેમના વેચાણમાં વધારો કરવા માટે આ એક B2B ડિજિટલ માર્કેટપ્લેસ છે.
- પોર્ટલમાં વૈવિધ્યસભર ઉત્પાદોનું મિશ્રણ છે, જેમ કે ગ્રાહક અને જીવનશૈલી ઉત્પાદ, ઔદ્યોગિક ઉત્પાદ, વ્યવસાય સેવાઓ અને ભૌગોલિક સંકેત (GI) ઉત્પાદ. આ પોર્ટલ ભારતીય GI અને હસ્તકલાના ઉત્પાદનોમાં કામ કરતા કારીગરો અને ખેડૂતોના ઉત્પાદો માટે વિશેષ મૂલ્ય ધરાવે છે.

ભારતીય બિઝનેસ પોર્ટલના વ્યૂહાત્મક ઉદ્દેશ્યો

- ભારતીય નિકાસકારોને ડિજિટાઇઝ કરવા અને તેમને ઓનલાઇન શોધી શકાય તેવા બનવામાં મદદ કરવી.
- ખરીદદારો અને વેચાણકર્તાઓ વચ્ચે વર્ચ્યુઅલ મીટિંગ્સને પ્રોત્સાહિત કરવી.
- વિદેશી ખરીદદારોને ભારતીય નિકાસકારોનું વિશ્વસનીય નેટવર્ક પૂરું પાડવું.
- તમામ ભારતીય રાજ્યોમાંથી નિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું.

પોર્ટલના ફાયદા

- બિઝનેસ ઈકોસિસ્ટમને પ્રોત્સાહિત કરવી : આ પોર્ટલ ભારતીય સ્ટાર્ટઅપ્સ, SMEs, કારીગરો અને ખેડૂતો (GI પ્રોડક્ટ્સ) અને સેવા પ્રદાતાઓને નિકાસ તરફ તેમનું પ્રથમ પગલું ભરવા માટે પ્રોત્સાહન છે.
- ટેક સક્ષમ શાસન : પોર્ટલ ભારતની વૃદ્ધિ અને સ્પર્ધાત્મકતા નક્કી કરવામાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવશે. સરકાર પેપરલેસ, ઓટોમેટેડ પ્રોસેસિંગ સિસ્ટમ્સ, ટ્રેડ પ્લેયર્સ માટેની સરળ પ્રક્રિયાઓ, વિભાગો વચ્ચે ઓનલાઇન ડેટા એક્સચેન્જ, ડિજિટલ પેમેન્ટ્સ અને સ્વીકૃતિઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.
- આ પ્લેટફોર્મ આંતરરાષ્ટ્રીય બજારો માટે ભારતના વેપાર જોડાણને વધારવામાં મદદ કરશે.

ગ્રીન ઓપન એક્સેસ નિયમો-2022 (Green Open Access Rules)

- તાજેતરમાં ઊર્જા મંત્રાલય દ્વારા હરિત અને નવીનીકરણ ઊર્જાના સ્રોતમાં વધારો કરવા માટે વિદ્યુત (ગ્રીન એનર્જી ઓપન એક્સેસ થ્રુ રિન્યુએબલ એનર્જી પ્રોત્સાહન) નિયમો-2022ને અધિસૂચિત કરવામાં આવ્યા છે. જેને 'ગ્રીન ઓપન એક્સેસ નિયમો-2022' પણ કહેવાય છે.
- વિદ્યુત અધિનિયમ-2003ના 20 વર્ષ બાદ પણ આ નિયમો કાયદાના મહત્વના ઉદ્દેશ્યોને કાર્યાન્વિત કરે છે.

ઓપન એક્સેસ એટલે શું ?

- ઓપન એક્સેસ સિસ્ટમ એ વિદ્યુત ક્ષેત્રમાં હરિફાઈ લાવવાના મુખ્ય પગલાં પૈકીની એક છે. જેમાં મોટા વિદ્યુત ઉપભોક્તાઓ સ્થાનિક વિતરણ કંપની (DISCOM) સિવાયના વિદ્યુત વિતરકો પાસેથી વીજળી મેળવવા માટે ટ્રાન્સમિશન અને ડિસ્ટ્રિબ્યુશન (T&D) નેટવર્કની એક્સેસ ધરાવે છે.
- જેના કારણે મોટા વીજ ઉપભોક્તાની સ્થાનિક વીજ વિતરણ કંપની પાસેની નિર્ભરતા ઘટે છે અને વિદ્યુત બજારમાં પ્રતિસ્પર્ધા વધે છે. ખાનગી રોકાણમાં પણ વધારો થાય છે.
- ભારતમાં વીજ ક્ષેત્રમાં ઓપન એક્સેસ વિદ્યુત અધિનિયમ-2003 દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવે છે. જેમાં આંતર-રાજ્ય અને રાજ્ય-રાજ્ય વીજ આદન-પ્રદાનનો સમાવેશ થાય છે.
- આંતર-રાજ્યમાં ટૂંકા અને મધ્યમ ગાળામાં 3 મહિના થી 3 વર્ષ સુધીના સમયગાળાનો સમાવેશ થાય છે, જ્યારે લાંબગાળામાં 10 થી 25 વર્ષના સમયગાળાનો સમાવેશ થાય છે.

ગ્રીન ઓપન એક્સેસ એટલે શું ?

- ઓપન એક્સેસના માધ્યમથી હરિત અને નવીનીકરણ ઊર્જા પૂરી પાડવી તેને ગ્રીન ઓપન એક્સેસ કહેવાય છે. તાજેતરમાં બહાર પાડવામાં આવેલા નિયમો સસ્તા, ભરોસાપાત્ર, ટકાઉ અને હરિત ઊર્જાની સુલભતા સુનિશ્ચિત કરવામાં મદદરૂપ છે.

મુખ્ય નિયમો

- કોઈપણ ઉપભોક્તાને ગ્રીન ઓપન એક્સેસમાં ઊર્જા ખરીદવાની મંજૂરી છે અને હરિત ઊર્જા માટે હવે ઓપન એક્સેસ ટ્રાન્ઝેક્શનની મર્યાદા 1 MWથી ઘટાડીને 100 KW કરવામાં આવી છે, જેથી નાના ગ્રાહકો પણ ઓપન એક્સેસ દ્વારા નવીનીકરણ ઊર્જા ખરીદી શકે.
- ગ્રીન એનર્જી ઓપન એક્સેસ ઉપભોક્તા પર વસૂલવામાં આવતા

ઓપન એક્સેસ દરો પર નિશ્ચિતતા પ્રદાન કરે છે. જેમાં ટ્રાન્સમિશન ચાર્જ, વ્હીલિંગ ચાર્જ, ક્રોસ-સબસિડી સરચાર્જ અને સ્ટેન્ડબાય ચાર્જનો સમાવેશ થાય છે. ક્રોસ-સબસિડી સરચાર્જમાં વધારો કરવાની મર્યાદા, સાથે સાથે વધારાના સરચાર્જને દૂર કરવા; ગ્રાહકોને માત્ર હરિત ઊર્જા માટે પ્રોત્સાહિત કરવા ઉપરાંત ભારતમાં ઓપન એક્સેસના વિકાસમાં અવરોધરૂપ બનેલા મુદ્દાઓનો પણ ઉકેલ મેળવે છે.

- ઓપન એક્સેસ એપ્લિકેશનની મંજૂરીને પ્રક્રિયામાં સંપૂર્ણ પારદર્શિતાથી આપવાની રહેશે, એક રાષ્ટ્રીય પોર્ટલ દ્વારા 15 દિવસમાં મંજૂરી આપવાની રહેશે અન્યથા ટેક્નિકલ આવશ્યકતાઓને આધીન રહીને મંજૂર કરવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવશે.
- હરિત ઊર્જા માટેનો દર ચોક્કસ કમિશન દ્વારા અલગથી નક્કી કરવામાં આવશે. જેમાં સરેરાશ ખર્ચના આધારે દરો નક્કી કરવામાં આવે છે.
- હરિત ઊર્જા વપરાશ કરનારા ઉપભોક્તાને ગ્રીન સર્ટિફિકેટ આપવામાં આવશે.
- જો ગ્રીન હાઇડ્રોજન અને ગ્રીન એમોનિયાના ઉત્પાદન માટે હરિત ઊર્જાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે, તો ક્રોસ સબસિડી સરચાર્જ અને વધારાનો સરચાર્જ લાગુ થશે નહીં.

ફાયદા

- નવા ગ્રીન ઓપન એક્સેસ નિયમો દ્વારા હરિત ઊર્જાના વપરાશમાં વધારો થશે. નાના ઉદ્યોગો હવે 100 KW ઉપરના ઊર્જા વપરાશની જરૂરિયાતને હરિત ઊર્જા દ્વારા પૂર્ણ કરશે.
- નિયમોથી વર્ષ 2030 સુધીમાં 500 ગીગાવોટ બિન-અશ્મિભૂત ઈંધણની ભારતની પ્રતિબદ્ધતાને હાંસલ કરવા માટે દરેક ઉપભોક્તા એક હિસ્સેદાર બની શકે છે.
- નિયમો પુનઃપ્રાપ્ય ઊર્જાને અસરો કરતા અવરોધો દૂર કરવામાં મદદ કરશે. વાણિજ્યિક અને ઔદ્યોગિક ઉપભોક્તાઓને હરિત ઊર્જા તરફ વાળવામાં સક્ષમ બનાવશે.
- ગ્રીન ઓપન એક્સેસ નિયમો સમયસર મંજૂરી આપવા, અરજી પ્રક્રિયામાં એકરૂપતા લાવવા અને નવીનીકરણ ઉત્પાદકો માટે નાણા પ્રવાહમાં સુધારો કરવા માટે એકંદરે મંજૂરી પ્રક્રિયાને સરળ બનાવશે.
- હરિત ઊર્જાના ઉત્પાદનમાં વધારો કરવા માટે વધારાના દરો દૂર કરવામાં આવ્યા છે. જે ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન પૂરું પાડશે.

MUFG બેંક ઓફ જાપાન

- તાજેતરમાં MUFG જાપાની બેંકે GIFT સિટી (ગાંધીનગર, ગુજરાત) ખાતે શાખા ખોલવા માટે ઈન્ટરનેશનલ ફાઇનાન્સિયલ સર્વિસ સેન્ટર ઓથોરિટી અને જાપાનમાં ફાઇનાન્સિયલ સર્વિસિસ એજન્સી પાસેથી જરૂરી મંજૂરીઓ મેળવી છે.
- MUFG બેંક ગુજરાત ઈન્ટરનેશનલ ફાઇનાન્સિયલ ટેક સિટી (ગિફ્ટ સિટી) ખાતે સ્થાનિક અને વૈશ્વિક ગ્રાહકોને વ્યાપક શ્રેણીની બેંકિંગ સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે શાખા ખોલનારી પ્રથમ જાપાની બેંક હશે.

- આ પહેલા MUFG જાપાની બેંકની ઓફિસો મુંબઈ, દિલ્હી, બેંગલુરુ, ચેન્નઈ અને નીમરાનામાં ખોલવામાં આવી છે. MUFG એ 1953માં મુંબઈમાં તેની પ્રથમ શાખા ખોલી હતી.
- આ વર્ષે માર્ચમાં, MUFG એ ભારતમાં સ્ટાર્ટઅપ્સ માટે કુલ \$300 મિલિયનનું રોકાણ ફંડ સ્થાપવાની જાહેરાત કરી હતી, જેનો હેતુ ભારતમાં ગ્રાહકોના વિકાસમાં વધુ યોગદાન આપવાનો છે.
- GIFT સિટીમાં આંતરરાષ્ટ્રીય બેંકિંગ ઈકોસિસ્ટમ વધુ મજબૂત બનશે.

રેગ્યુલેશન રિવ્યુ ઓથોરિટી (RRA)

- ભારતીય રિઝર્વ બેન્ક (RBI)ની રેગ્યુલેશન રિવ્યુ ઓથોરિટી (RRA) એ બિનજરૂરી અથવા અપ્રચલિત એવી 714 જેટલી નિયમનકારી સૂચનાઓને વેબસાઈટ પરથી પાછી ખેંચવાની ભલામણ કરી છે.
- આ અગાઉ પણ RRA એ 2021માં 150 જેટલી સૂચનાઓને દૂર કરી હતી.
- RRA 2.0 ની ભલામણો નીચેના મુદ્દાઓ પર આધારિત છે.
 - અનુપાલનની સંખ્યા
 - નિયમનકારી બોજમાં ઘટાડો
 - સુવ્યવસ્થિત સૂચનાઓ અને સંદેશાવ્યવહાર
- RRAએ ત્રણ વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા એક વખત નિયમનકારી અને સુપરવાઈઝર રિટર્નની સમય પર સમીક્ષાની દરખાસ્ત કરી છે.
- RBIની વેબસાઈટ પર એક અલગ પેજ તરીકે 'નિયમિત રિપોર્ટિંગ'થી વેબપેજ બનાવવું, જેથી રેગ્યુલેટરી, સુપરવાઈઝરી અને વૈધાનિક રિટર્ન સંબંધિત બધી જ માહિતી એક જગ્યા પર મળી રહે.
- રિટર્નમાં કોર્મશિયલ બેન્કો દ્વારા કોલ મની ટ્રાન્ઝેક્શન, ફોરેન એક્સચેન્જ, SIDBI દ્વારા રિટર્ન ફોર્મ વગેરે જેવી 255 જેટલી વસ્તુઓનો સમાવેશ થાય છે.

RRA

- RBI દ્વારા સમાન્ય લોકો માટે બેન્કો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના પ્રતિસાદના આધારે નિયમો, પરિપત્રો, રિપોર્ટિંગ સિસ્ટમની સમીક્ષા કરવા માટે RRAની રચના કરવામાં આવી હતી.
- RBIએ અગાઉ 1 એપ્રિલ, 1999 થી એક વર્ષના સમયગાળા માટે પ્રથમ RRAની સ્થાપના કરી હતી.

RRAની ભલામણો

- RRA એ પેપર આધારિત રિટર્નને સંપૂર્ણ નાબૂદ કરી અને 65 નિયમનકારી રિટર્નની ઓળખ કરી છે. જેને બંધ કરવા અથવા અન્ય રિટર્ન સાથે મજૂ કરવા અને ઓનલાઈન રિટર્નમાં રૂપાંતરિત કરવા ભલામણ કરી છે.

Use and File

- ઈન્સ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા (IRDAI) દ્વારા તમામ હેલ્થ ઈન્સ્યોરન્સ પ્રોડક્ટ્સ માટે 'યુઝ એન્ડ ફાઈલ (Use and File)' પ્રક્રિયાને વિસ્તારવાનો નિર્ણય કર્યો છે. આ પગલાથી ગ્રાહકોને આરોગ્ય નીતિઓ સુધી ઝડપી પહોંચની સુવિધા મળવાની અપેક્ષા છે.

વર્તમાન પરિદૃશ્ય

- વર્તમાન વ્યવસ્થા હેઠળ બજારમાં નવી પ્રોડક્ટ રજૂ કરવા ઈચ્છતી વીમા પેઢીએ પહેલા IRDAI પાસે અરજી કરવી પડશે અને તમામ નિયમનકારી મંજૂરીઓ મેળવ્યા પછી જ બજારમાં વેચાણ માટે ઉત્પાદનનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.

'યુઝ એન્ડ ફાઈલ' પ્રક્રિયા

- 'યુઝ એન્ડ ફાઈલ' હેઠળ વીમા કંપનીઓને નિયમનકારની પૂર્વ મંજૂરી વિના ઉત્પાદનું માર્કેટિંગ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે,
- આનો અર્થ એ છે કે વીમા કંપનીઓ નવીન વિશેષતાઓ સાથે ઝડપથી નવી યોજનાઓ રજૂ કરી શકે છે, જે લોકોને સહભાગી થવા અને તેમના સ્વાસ્થ્ય ખર્ચને આવરી લેવા સક્ષમ બનાવે છે.

મહત્વ

- આ પગલું વીમા કંપનીઓને બજારમાં એવા ઉત્પાદો ઓફર કરવા માટે સુગમતા પ્રદાન કરે છે, જે બદલાતા વાતાવરણને કારણે ગ્રાહકોની તાત્કાલિક જરૂરિયાતોને આવરી લે છે.
- દાખલા તરીકે, જો કોઈ નવો રોગ ઉદ્ભવે છે, તો 'યુઝ એન્ડ ફાઈલ' પ્રક્રિયા હેઠળ વીમા કંપનીઓને IRDAIની મંજૂરીની રાહ જોવાને બદલે તે રોગને આવરી લેતી પ્રોડક્ટ ડિઝાઇન કરવાની અને તેને તરત જ બજારમાં લાવવાની મંજૂરી આપશે.

ભારતમાં સ્વાસ્થ્ય વીમા વ્યવસાયની સ્થિતિ

- આરોગ્ય વીમા વ્યવસાય એ વીમા ક્ષેત્રમાં સૌથી ઝડપી વિકસતો સેગમેન્ટ છે અને સામાન્ય વીમા ઉદ્યોગમાં તેનો બજાર હિસ્સો 33.33% છે.
- એપ્રિલ 2022 સુધી કોવિડ સ્વાસ્થ્ય વીમા શ્રેણી હેઠળ 26.54 લાખ દાવા કરાયા હતા. આ દાવા સારવાર અને હોસ્પિટલમાં દાખલ થવાના ખર્ચની ભરપાઈના છે.

ઈન્સ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા (IRDAI)

- ઈન્સ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા એ એક સ્વતંત્ર વૈધાનિક સંસ્થા છે, જેની સ્થાપના IRDA એક્ટ, 1999 હેઠળ કરવામાં આવી હતી. તે નાણા મંત્રાલયના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે.
- કાર્ય :** ભારતમાં વીમા અને પુનઃ વીમા ઉદ્યોગોનું નિયમન કરવું અને લાઈસન્સ આપવું.

- મુખ્યમથક :** દિલ્હી (વર્ષ 2001 પહેલા હૈદરાબાદ, તેલંગણા હતું)

- ઉદ્દેશ્ય :** વીમા પોલિસી ધારકોના હિતોનું રક્ષણ કરવું, ઉદ્યોગની નાણાકીય સુદ્રઢતા સુનિશ્ચિત કરવી, નિયમો અને નિયમોમાં ફેરફાર અંગે વીમા કંપનીઓને નિયમિતપણે સલાહ આપવી, વીમા કંપનીઓની નોંધણીને મંજૂરી આપવી, નવીનીકરણ કરવું, રદ કરવી અથવા તેમાં ફેરફાર કરવો, વીમા પ્રિમીયમ દરો, નિયમો અને શરતો અને વીમા કંપનીઓ દ્વારા આપવામાં આવતા અન્ય લાભોનું નિયમન અને નિયંત્રણ.

NIPUN પહેલ

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય આવાસ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલય દ્વારા 'નેશનલ ઇનિશિયેટિવ ફોર પ્રમોટિંગ અપસ્કિલિંગ ઓફ નિર્માણ વર્કર્સ (NIPUN)' નામનો એક નવીન પ્રોજેક્ટ શરૂ કરાયો છે.

NIPUN પહેલ

- NIPUN પહેલ 100,000 બાંધકામ કામદારોને કૌશલ્ય પ્રશિક્ષણ પૂરું પાડવા માટે શરૂ કરવામાં આવી છે.
- તેને "દીનદયાળ અત્યોદય-યોજના રાષ્ટ્રીય શહેરી આજીવિકા મિશન (DAY-NULM)ની મુખ્ય યોજના હેઠળ શરૂ કરવામાં આવી છે.
- યોજના હેઠળ બાંધકામ કામદારોને ઉચ્ચ કૌશલ્ય કાર્યક્રમો દ્વારા તાલીમ આપવામાં આવશે, જેના પરિણામ સ્વરૂપે કામદારોને વિદેશમાં પણ કામની તકોના અવસર ઉપલબ્ધ થશે.
- NIPUN પ્રોજેક્ટનો અમલ નેશનલ સ્કિલ ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન (NSDC) દ્વારા કરવામાં આવશે, જે કૌશલ્ય વિકાસ અને સાહસિકતા મંત્રાલય (MSDE) હેઠળ નોડલ એજન્સી છે. એજન્સી તાલીમ, ઉમેદવાર ટ્રેકિંગ અને મોનિટરિંગના એકંદર અમલ માટે જવાબદાર રહેશે.
- NIPUN પ્રોજેક્ટના અમલીકરણને ત્રણ ભાગોમાં વિભાજિત કરવામાં આવ્યું છે:
 - બાંધકામ સાઈટ્સ પર રેકગ્નિશન ઓફ પ્રાયોર લર્નિંગ (RPL) દ્વારા તાલીમ
 - પ્લમ્બિંગ અને ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર તાલીમ
 - બિલ્ડરો, ઉદ્યોગો અને કોન્ટ્રાક્ટરો દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય પ્લેસમેન્ટ.

ઓનસાઈટ કૌશલ્ય તાલીમ

- RPL (Recognition of Prior Learning - RPL) પ્રમાણપત્ર હેઠળ ઉદ્યોગ સંગઠનો દ્વારા આશરે 80,000 બાંધકામ કામદારોને ઓનસાઈટ કૌશલ્ય તાલીમ આપવામાં આવશે. પ્રમાણપત્ર MoHUA સાથે સંલગ્ન હશે.
- પ્રધાનમંત્રી કૌશલ્ય વિકાસ યોજના અંતર્ગત RPL એ એક કૌશલ્ય પ્રમાણપત્ર ઘટક છે, જે ભારતીય યુવાનોને ઉદ્યોગ-સંબંધિત કૌશલ્ય પ્રમાણપત્રો પ્રાપ્ત કરવામાં સક્ષમ બનાવે છે, જેથી તેમને વધુ સારી આજીવિકા સુરક્ષિત કરવામાં મદદ મળી શકે.

તાલીમાર્થીઓ માટે વીમા કવચ

- NIPUN પ્રોજેક્ટ તાલીમાર્થીઓને 'કૌશલ ભીમ', રૂ. 2 લાખના કવચ સાથે 3-વર્ષનો અકસ્માત વીમો, BHIM એપ અને કેશલેસ વ્યવહારો જેવાં ડિજિટલ કૌશલ્યો અને ઉદ્યોગસાહસિકતા અંગે અભિગમ વગેરે સુવિધાઓ પ્રદાન કરશે.

સંકલિત ટ્રાન્સિટ કોરિડોર પ્રોજેક્ટ

- તાજેતરમાં વડાપ્રધાન દ્વારા પ્રગતિ મેદાન ઈન્ટિગ્રેટેડ ટ્રાન્સિટ કોરિડોર પ્રોજેક્ટના ભાગરૂપે મુખ્ય ટનલ અને પાંચ અંડરપાસનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું.
- ટનલ અને અંડરપાસનું કામ 2017 માં શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. તે 2019 સુધીમાં પૂર્ણ થવાનો અંદાજ હતો, પરંતુ કોવિડ-19 રોગચાળા અને

પ્રદૂષણને કારણે દિલ્હીમાં બાંધકામ પ્રવૃત્તિઓ પર પ્રતિબંધને કારણે વિલંબ થયો હતો.

પ્રગતિ મેદાન સંકલિત ટ્રાન્સિટ કોરિડોર

- પ્રગતિ મેદાન સંકલિત ટ્રાન્સિટ કોરિડોર 21મી સદીની જરૂરિયાતો અનુસાર પ્રગતિ મેદાનને પરિવર્તિત કરવાના અભિયાનનો એક ભાગ છે.
- આ માટે સંપૂર્ણ રીતે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે.
- પ્રગતિ મેદાન ઈન્ટિગ્રેટેડ ટ્રાન્સિટ કોરિડોર 1.36 કિમી લાંબી ટનલ છે અને તે છ લેન ધરાવે છે.
- આ કોરિડોર પ્રગતિ મેદાન ખાતે વિકસાવવામાં આવેલા નવા વિશ્વ-કક્ષાના પ્રદર્શન અને સંમેલન કેન્દ્રમાં મુશ્કેલી-મુક્ત અને સરળ એક્સેસ પ્રદાન કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.
- તેનાથી પ્રગતિ મેદાન ખાતે યોજાતા કાર્યક્રમો માટે પ્રદર્શકો અને મુલાકાતીઓની સહેલાઈથી સહભાગિતાની સુવિધા સુનિશ્ચિત થશે.

કોરિડોરની વિશેષતાઓ

- પ્રગતિ મેદાન ઈન્ટિગ્રેટેડ ટ્રાન્સિટ કોરિડોર 1.36 કિમી લાંબી ટનલ છે.
- તે છ લેન ધરાવે છે,
- તે રિંગરોડને પૂરાના કિલ્લા રોડ અને પ્રગતિ મેદાન દ્વારા ઈન્ડિયા ગેટ સાથે જોડે છે.
- આ કોરિડોર પૂર્વ, દક્ષિણ - પૂર્વ અને મધ્ય દિલ્હી વચ્ચે મુસાફરી કરતા લોકોને મુશ્કેલીમુક્ત મુસાફરી પ્રદાન કરશે.
- તે સ્માર્ટ ફાયર મેનેજમેન્ટ, આધુનિક વેન્ટિલેશન અને ઓટોમેટેડ ડ્રેનેજ, ડિજિટલ નિયંત્રિત સીસીટીવી અને ટનલની અંદર જાહેરાત સિસ્ટમ જેવી ટ્રાફિકની સરળ હિલચાલ માટે નવીનતમ વૈશ્વિક માનક સુવિધાઓથી સજ્જ છે.

અમેરિકામાં વ્યાજ દરમાં 75 બેસિસ પોઈન્ટનો વધારો

- તાજેતરમાં વધતી જતી મોંઘવારી અને બજારમાં વધુ પ્રમાણમાં નાણાં પુરવઠાને અટકાવવા માટે અમેરિકાની કેન્દ્રીય બેંક ફેડરલ રિઝર્વ દ્વારા પોતાના વ્યાજ દર (Federal Reserve Rate)માં 75 બેસિસ પોઈન્ટનો વધારો કર્યો છે. જે વર્ષ 1994 બાદનો સૌથી મોટો વધારો છે.
- ભારતમાં રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા સતત બે મહિનામાં રેપોરેટમાં 90 બેસિસ પોઈન્ટનો વધારો કર્યો. જેના પાછળ અમેરિકાની ફેડરલ રિઝર્વ દ્વારા વધારાયેલો વ્યાજ દર મોટું કારણ છે. તાજેતરમાં 75 બેસિસ પોઈન્ટ વ્યાજ દરમાં વધારાની ભારતીય અર્થતંત્ર ઉપર નીચે મુજબની અસરો થઈ શકે છે :
- અમેરિકામાં વ્યાજ દરમાં વધારો થવાથી ભારત જેવી વિકાસશીલ અર્થવ્યવસ્થામાં ડોલરનો પુરવઠો ધીમે-ધીમે ઓછો થતો જાય છે.
- પાછલા કેટલાક સમયમાં અમેરિકી વ્યાજ દરમાં વધારાને કારણે ભારતમાં વિદેશી પોર્ટફોલિયો નિવેશ (FPI) અને વિદેશી સંસ્થાગત નિવેશ (FII)માં મોટા પ્રમાણમાં ઘટાડો નોંધાયો છે. ઓક્ટોબર 2021 બાદ ભારતીય અર્થતંત્રમાંથી 26 બિલિયન ડોલર જેટલી FPI બહાર ગઈ છે.

- અમેરિકામાં વ્યાજ દરમાં વધારાથી વૈશ્વિક મોંઘવારી દરને કાબૂમાં કરવા મદદ મળી શકે છે. ભારતમાં હાલ મોંઘવારી 7%થી પણ વધારે છે, જેને નિયંત્રિત કરવા માટે વ્યાજ દરોમાં હાલમાં વધારો કરવો જરૂરી છે.
- અમેરિકામાં વ્યાજ દરની વૃદ્ધિ સાથે ભારતમાં શેરબજાર અને વિવિધ કંપનીઓની ગતિ ધીમી બનતી જાય છે. ભારત હાલમાં સ્ટાર્ટઅપ્સ ઈકોસિસ્ટમનું હબ બની રહ્યું છે. વ્યાજ દરમાં વધારાના કારણે ભારતના સ્ટાર્ટ-અપ્સને 'એન્જલ નિવેશકો'ની ઊણપ વર્તાઈ શકે છે.
- અમેરિકન ડોલરની સામે ભારતીય રૂપિયો વધુ કમજોર થવાની સંભાવના પેદા થાય છે. વર્તમાનમાં વધી રહેલા ભાવો અને મોંઘવારીના કારણે રૂપિયાની કિંમત ડોલરની સરખામણીમાં ઘટતી જાય છે.
- વ્યાજ દરમાં વધારા બાદ વિદેશી નિવેશકો ભારતીય બજારમાંથી ઝડપથી નીકળી રહ્યા છે, જે ભારતીય રૂપિયાને વધારે કમજોર બનાવે છે.
- રૂપિયાની કિંમતમાં ઘટાડાને કારણે ભારતની આયાતની ખરીદી મોંઘી બને છે, જે આગામી સમયમાં ભારતના ફોરેક્સ ભંડોળ (Forex Reserve) ઉપર નકારાત્મક અસર કરે છે. રૂપિયાનું મૂલ્ય ઘટવાથી ભારતનું ફોરેક્સ ભંડોળ તેની ઐતિહાસિક ઉચ્ચ સપાટી 640 બિલિયન ડોલરથી ઘટીને 600 બિલિયન ડોલર આવી ગયું છે.
- વ્યાજ દરમાં વૃદ્ધિ અને મોંઘવારી જેવા મોટા પરિબળો ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા અને જી.ડી.પી ને નકારાત્મક અસર કરી શકે છે; રોજગાર લોન દર, બેંક દર, રાષ્ટ્રીય આવક વગેરે ઉપર અસર થઈ શકે.

Oxfam રિપોર્ટ: પ્રોફિટિંગ ફ્રોમ પેઇન (Profiting from Pain)

- તાજેતરમાં Oxfam ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમ, દાવોસ ખાતે 'પ્રોફિટિંગ ફ્રોમ પેઇન' શીર્ષક હેઠળ એક અહેવાલ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે.

મુખ્ય મુદ્દાઓ

- અહેવાલ મુજબ, કોવિડ-19 રોગચાળા દરમિયાન દર 30 કલાકે એક નવો અબજપતિ ઉભરી આવ્યો હતો, જ્યારે આ જ સમયગાળા દરમિયાન દર 33 કલાકે 10 લાખ લોકો અત્યંત ગરીબીમાં ધકેલાઈ રહ્યા હતા. ઊર્જા અને ખાદ્ય ક્ષેત્રના અબજોપતિઓ દર બે દિવસે તેમની સંપત્તિમાં USD 1 બિલિયનનો વધારો જોઈ રહ્યા છે.
- રિપોર્ટમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, કોવિડ-19 રોગચાળા દરમિયાન 573 લોકોએ અબજોપતિનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કર્યો છે. રોગચાળાના પ્રથમ 24 મહિનામાં, અબજોપતિઓની સંપત્તિ 23 વર્ષમાં જોવા મળી હતી તેના કરતા વધુ વધી છે. વિશ્વના અબજોપતિઓની સંયુક્ત સંપત્તિ હાલમાં વૈશ્વિક GDPના 13.9% જેટલી છે. રિપોર્ટ અનુસાર મહામારી દરમિયાન

40 નવા ફાર્મા અબજપતિઓ સામે આવ્યા છે.

- રિપોર્ટ અનુસાર આ વર્ષે 263 મિલિયન વધુ લોકો અત્યંત ગરીબીના દાયરામાં આવી જશે.
- ખાદ્ય, ઊર્જા અને ફાર્માસ્યુટિકલ ક્ષેત્રની સંસ્થાઓ રેકોર્ડ ઊંચો નફો મેળવી રહી છે, તેમ છતાં કામદારો ઓછી આવકને કારણે સંઘર્ષ કરી રહ્યા છે અને કુળાવાના ઊંચા સ્તરનો સામનો કરી રહ્યા છે.
- રિપોર્ટ અનુસાર, હાલમાં 62 નવા ફૂડ બિલિયોનેર છે. ઉપરાંત, કારગિલ પરિવાર ત્રણ અન્ય કંપનીઓ સાથે વૈશ્વિક કૃષિ બજારના 70 ટકા પર નિયંત્રણ ધરાવે છે.
- જેના કારણે તેમનો નફો સતત વધી રહ્યો છે. જ્યારે, સુદાનથી શ્રીલંકા સુધી, વૈશ્વિક ખાદ્યપદાર્થોના ભાવમાં વધારો સામાજિક અને રાજકીય અશાંતિ ફેલાવી રહ્યો છે.

Oxfam દ્વારા સરકારોને કરવામાં આવેલી ભલામણ

- Oxfam એ ભલામણ કરી છે કે વિશ્વભરની સરકારોએ રોગચાળા દરમિયાન અબજોપતિઓ દ્વારા એકત્ર કરાયેલી સંપત્તિ પર 'એકતા કર' લાદવો જોઈએ અને આ નાણાનો ઉપયોગ એવી યોજનાઓ પર કરવો જોઈએ જે લોકોને ઊર્જા અને ખોરાકના વધતા ખર્ચનો સામનો કરવામાં મદદ કરે.
- મોટા કોર્પોરેશનો દ્વારા કટોકટી દરમિયાન પ્રાપ્ત કરેલ નફાખોરીને 'કામચલાઉ વધારાનો નફા કર (temporary excess profit tax)' દાખલ કરીને રોકવી જોઈએ.
- જૂથ દ્વારા સરકારોને કાયમી સંપત્તિ વેરો (permanent wealth taxes) દાખલ કરવા પણ કહેવામાં આવ્યું છે, જેથી કરીને અતિ સમૃદ્ધ લોકો દ્વારા થતા કાર્બન ઉત્સર્જનને રોકી શકાય.

Oxfam International

- Oxfam એ એક વૈશ્વિક ચળવળ છે જેના દ્વારા ગરીબી અને અન્યાયનો અંત લાવવા અસમાનતા સામે લડી રહી છે.
- તેનું કાર્ય માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિકતા પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતા પર આધારિત છે. 1995 માં સ્વતંત્ર બિન-સરકારી સંસ્થાઓના જૂથે જ્ઞાન અને સંસાધનોની વહેંચણી કરવા અને ગરીબી અને અન્યાય સામેની લડાઈમાં તેમના પ્રયત્નોને જોડવા માટે ઓક્સફેમ ઈન્ટરનેશનલની રચના કરી હતી.
- Oxfam એવા લોકોની વૈશ્વિક ચળવળ છે, જેઓ ગરીબી અને અન્યાયનો અંત લાવવા અસમાનતા સામે લડી રહ્યા છે. સમગ્ર પ્રદેશોમાં, સ્થાનિકથી વૈશ્વિક સુધી, તે લોકો સાથે કામ કરે છે, જેથી તે પરિવર્તન લાવી શકે, જે ટકાઉ હોય.

**MAINS
MANTRA
SERIES**

GPSC દ્વારા લેવાતી વર્ગ 1 & 2ની
મુખ્ય પરીક્ષાના અભ્યાસક્રમ મુજબ
તૈયાર કરેલ ચાર પુસ્તકો

77 77 99 13 48

વિશ્વ રોકાણ અહેવાલ

- તાજેતરમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર કોન્ફરન્સ ઓન ટ્રેડ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ (UNCTAD) દ્વારા 'વિશ્વ રોકાણ અહેવાલ' જાહેર કરવામાં આવ્યો છે.

અહેવાલની મુખ્ય બાબતો

- 2021માં ગ્લોબલ ફોરેન ડાયરેક્ટ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ (FDI) ફ્લો \$1.58 ટ્રિલિયન હતો, જે 2020ના નીચા સ્તરથી 64 ટકા વધારે છે.
- વિદેશી પ્રત્યક્ષ રોકાણ મેળવવા બાબતે ભારત વિશ્વમાં સાતમાં ક્રમાંકે છે. 2020માં ભારત 8મા ક્રમાંકે હતું.
 - અમેરિકા (367 બિલિયન ડોલર)
 - ચીન
 - હોંગકોંગ
 - સિંગાપોર
 - કેનેડા
 - બ્રાઝિલ
 - ભારત (45 બિલિયન ડોલર)
- ભારતમાં 2020માં 64 બિલિયન ડોલર રોકાણ આવ્યું હતું, જે ઘટીને 2021માં 45 બિલિયન ડોલરે પહોંચ્યું છે.
- અન્ય દેશોમાં રોકાણ કરવા બાબતે દેશોનો ક્રમાંક નીચે મુજબ છે :
 - અમેરિકા (403 બિલિયન ડોલર)
 - જર્મની
 - જાપાન
 - ભારત (15.5 બિલિયન ડોલર)
- ભારતમાં અન્ય દેશો દ્વારા કરાયેલું રોકાણ (કુલ રોકાણની ટકાવારીમાં)
 - સિંગાપોર - 27%
 - અમેરિકા - 18%
 - મોરેશિયસ - 16%
- સૌથી વધુ રોકાણ મેળવતાં ક્ષેત્રો
 - કમ્પ્યુટર & સોફ્ટવેર (25%)
 - સેવાક્ષેત્ર (12%)
 - ઓટોમોબાઇલ ક્ષેત્ર (12%)
- સૌથી વધુ રોકાણ મેળવતાં રાજ્યો
 - કર્ણાટક
 - મહારાષ્ટ્ર
 - દિલ્હી

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર કોન્ફરન્સ ઓન ટ્રેડ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ (UNCTAD)

- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સામાન્ય સભા દ્વારા વર્ષ 1964માં બનાવેલી સ્થાયી આંતર સરકારી સંસ્થા છે. આ સંસ્થા સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સચિવાલયનો ભાગ છે તથા સંયુક્ત રાષ્ટ્ર વિકાસ સમૂહની સભ્ય છે.

- UNCTAD દ્વારા પ્રકાશિત કરાતાં અહેવાલોમાં વ્યાપાર અને વિકાસ અહેવાલ, વિશ્વ રોકાણ અહેવાલ, ટેકનોલોજી અને નવાચાર અહેવાલ, ડિજિટલ અર્થવ્યવસ્થા અહેવાલનો સમાવેશ થાય છે.

ખર્ચ ફૂગાવા સૂચકાંક

(Cost Inflation Index)

CAI એટલે શું?

- સંપત્તિનાં મૂલ્યમાં ફૂગાવાને લીધે થતા વધારાની ગણતરી માટેના સૂચકાંકને 'ખર્ચ ફૂગાવા સૂચકાંક (CAI)' કહે છે. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા પ્રતિવર્ષ CAI જાહેર કરવામાં આવે છે.

ખર્ચ ફૂગાવા સૂચકાંક (CAI)નો ઉપયોગ

- સંપત્તિના મૂલ્યમાં ફૂગાવાને લીધે થતો વધારો માપવા CAI ઉપયોગી છે. CAI દ્વારા લાંબાગાળાનો કેપિટલ ગેઈન અથવા લોસ (મૂડીગત ફાયદો અથવા નુકસાન) માપીને કર વસૂલવામાં સરકારને મદદ મળે છે.
- આવક વેરા અધિનિયમ, 1961ની કલમ 48 મુજબ CAIની મદદથી કરદાતાએ આવકવેરામાં કેપિટલ ગેઈન ફાયદા પર કર ઉમેરીને સરકારને ચૂકવણી કરવી ફરજિયાત છે.
- CAIનો ઉપયોગ જમીન, ઘર, ઘરેણા, ડેબ્ટ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ જેવી ફૂગાવાથી અસરગ્રસ્ત વસ્તુઓ માટે જ કરી શકાય છે. CAIને શેર કે ઇક્વિટી મ્યુચ્યુઅલ ફંડ માટે ઉપયોગમાં ન લઈ શકાય, કારણ કે તેમના પર ફૂગાવાની અસર પડતી નથી.
- CAI ની જાહેરાત સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સ (CBDT) કરે છે.

છેલ્લાં 5 વર્ષનાં CAI

2022 - 23	331
2021 - 22	317
2020 - 21	301
2019 - 20	289
2018 - 19	280

ઉદાહરણ

- કોઈ વ્યક્તિએ વર્ષ 2015માં રૂ. 20,00,000 માં ઘર ખરીદ્યું. તેણે વર્ષ 2022માં રૂ. 35,00,000 માં વેચ્યું. આમ રૂ. 15,00,000 ફાયદો થયો. તો શું કેપિટલ ગેઈન ટેક્સ આ 15 લાખ પર ચૂકવવાનો હોય છે?

✓ ના

- 2022માં CAI = 331, 2015માં CAI = 254
- તો CAI = $331/254 \times 20,00,000 = 26,06,300$ રૂ.
- આમ, 2022માં વાસ્તવિક ભાવ 26,06,300 રૂ. થાય. પરંતુ ફૂગાવાને લીધે તે 35,00,000 થયો. તેથી બંનેની બાદબાકી (8,93,700 રૂ.) એ ખરો નફો કહેવાય. જેના પર કરદાતાએ કેપિટલ ગેઈન કર ચૂકવવો પડે.

5.0 [EASE :- Enhanced Access and Service Excellence]

- સતત ચાર વર્ષ સુધી જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં (PSB) સુધારા માટે EASE (EASE) પહેલની ભવ્ય સફળતા બાદ, તાજેતરમાં કેન્દ્રીય નાણામંત્રી નિર્મલા સીતારમન દ્વારા 'EASE 5.0: સામાન્ય સુધારા એજન્ડા' પહેલની શરૂઆત જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં સુધારા માટે કરવામાં આવી છે.
- EASE 5.0: સામાન્ય સુધારા એજન્ડાનો સમાવેશ 'EASENest પ્રોગ્રામ' માં થાય છે. જે જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં મૂળભૂત અને હકારાત્મક બદલાવ માટે શરૂ કરવામાં આવ્યો છે.

EASE 5.0 વિશે

- EASE 5.0 એ બેંકિંગ ક્ષેત્રમાં ટેકનોલોજીકલ સુધારાઓ અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોને વધુ પ્રતિબદ્ધ બનાવવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.
- જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં સુધારા માટે સરકાર દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલ આ પાંચમું સંસ્કરણ છે.

મુખ્ય બાબતો

- EASE 5.0 દ્વારા જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોને નવા યુગની ક્ષમતાઓમાં રોકાણ કરવા પ્રોત્સાહિત કરાશે.
- ગ્રાહકોની બદલાતી જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવી.
- બદલાતી સ્પર્ધા અને તકનીકોના વાતાવરણને પ્રતિભાવ આપવા માટે સુધારાઓને વધુ મજબૂત કરાશે.
- EASE 5.0 ડિજિટલ ગ્રાહકોના અનુભવમાં સુધારો કરશે.
- EASE 5.0 સંકલિત અને સમાવિષ્ટ બેંકિંગ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે.
- EASE 5.0 અંતર્ગત સમાવિષ્ટ બેંકિંગમાં નાના વ્યવસાયો, MSME અને કૃષિને ટેકો આપવા પર ભાર મૂકવામાં આવશે.

ઇઝ 5.0 નું મહત્વ

- ગ્રાહક-કેન્દ્રિત વ્યૂહરચના અને કર્મચારી વિકાસ પર ધ્યાન આપે છે.
- EASE 5.0 ગ્રાહકોની જરૂરિયાતો સમજવા માટે બેંકોને ગ્રાહકોથી જોડે છે.
- નવી તકનીકો જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં બદલાશે અને સુરક્ષા સિસ્ટમનો પણ વિકાસ થશે.
- EASENest પહેલથી ગ્રાહકો અને કર્મચારી માટે સરળતા લાવી શકાય છે.
- તમામ જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો હવે પ્રતિસ્પર્ધા વધારી ગ્રાહકો માટે હિતવર્ધી બનશે.

EASENest પહેલ વિશે

- EASENest અંતર્ગત, 3 વર્ષના વ્યૂહાત્મક રોડમેપ દ્વારા જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં બિઝનેસ, નફાકારકતા, જોખમ, ગ્રાહક સેવા, કામગીરી અને ક્ષમતા નિર્માણ ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવશે.

EASE પહેલ વિશે

- જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં માળખાકીય સુધારાઓ કરવા માટે કેન્દ્ર સરકાર અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો (PSB) ના સહયોગથી EASE (EASE) પહેલ શરૂ કરવામાં આવી છે.
- EASE પહેલ વર્ષ 2018માં શરૂ કરવામાં આવી હતી.

EASE પહેલના વિવિધ તબક્કાઓ

- EASE 1.0 :-** EASE 1.0 રિપોર્ટમાં પારદર્શક રીતે નોન પર્ફોમિંગ એસેટ્સ (NPAs) માટેના નિયમોના સુધારાઓ દર્શાવ્યા હતા.
- EASE 2.0 :-** EASE 2.0 ને EASE 1.0 ના પાયા ઉપર શરૂ કરવામાં આવી હતી. તેમાં જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં સુધારા માટે થીમ બેઝ એક્શન પ્લાન રજૂ કરાયો હતો.
- જવાબદાર બેંકિંગ
- ગ્રાહક પ્રતિભાવ કેડિટ ઓફ ટેક
- ઉદ્યમીમિત્ર પોર્ટલ (SIDBI દ્વારા MSME ક્ષેત્ર માટે)
- નાણાકીય સમાવેશ અને ડિજિટલાઇઝેશન
- સુશાસન અને માનવ સંસાધન (HR)
- EASE 3.0 :-** આ શ્રેણીમાં ટેકનોલોજીના માધ્યમથી તમામ ગ્રાહકોના બેંકિંગ અનુભવોને સરળ અને સુલભ કરવા પ્રયાસ કરાયો. જેમ કે,
 - ડાયલ-એ-લોન અને psbloansin59minutes.com
 - ફિનટેક અને ઈ-કોમર્સ કંપનીઓ સાથે ભાગીદારી
 - કેડિટ ક્લિક
 - EASE બેંકિંગ આઉટલેટ્સ
- EASE 4.0 :-** જેનો હેતુ ક્લીન અને સ્માર્ટ બેંકિંગ હતો. કોરોના મહામારીમાં બેંકિંગ ક્ષેત્રમાં સામૂહિક કામગીરી માટે પ્રતિબદ્ધ બન્યું.

RBI નું પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025

- તાજેતરમાં રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (RBI) દ્વારા દેશમાં ડિજિટલ ચૂકવણી પદ્ધતિને મહત્વ આપવા માટે પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025 લોન્ચ કરવામાં આવ્યું છે.

RBI ના પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025 વિશે

- RBI ના પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025નો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય દેશમાં સલામત, સુરક્ષિત, ભરોસાપાત્ર, સુલભ, સસ્તી અને સુનિશ્ચિત ચૂકવણી પદ્ધતિ પૂરી પાડવી છે.
- આ વિઝન ડોક્યુમેન્ટને રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાના ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ પેમેન્ટ્સ એન્ડ સેટલમેન્ટ સિસ્ટમ્સ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ છે.
- વિઝન ડોક્યુમેન્ટ 2025ને આરબીઆઈના પેમેન્ટ્સ વિઝન 2019-21 ના માળખા ઉપર તૈયાર કરવામાં આવેલ છે.
- પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025ની થીમ : 4E એટલે ઈ-પેમેન્ટ્સ ફોર એવરીવન, એવરીવેર, એવરી ટાઇમ (E-Payments for Everyone, Everywhere, Every time)
- પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025નું ડોક્યુમેન્ટ પ્રામાણિકતા, સમાવેશ, નવીનતા, સંસ્થાકીયકરણ અને આંતરરાષ્ટ્રીયકરણના પાંચ લક્ષ્યો પર પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું છે.

ઉદ્દેશ્યો

- ડિજિટલ પેમેન્ટ્સ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ટ્રાન્ઝેક્શન્સનું જિયોટેગિંગ સક્ષમ કરવું અને પ્રીપેડ પેમેન્ટ્સ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ (PPIS) માટે માર્ગદર્શિકાને પુનઃઆયોજનબંધ બનાવવી;
- સગવડતા સાથે ગમે ત્યારે અને ગમે ત્યાં સુલભ થઈ શકે તેવા ચૂકવણી વિકલ્પો વિકસાવવા પ્રતિબદ્ધ બનવું;
- પેમેન્ટ્સ ઈકોસિસ્ટમમાં તમામ મહત્વપૂર્ણ મધ્યસ્થીઓનું નિયમન કરવું અને ક્રેડિટ કાર્ડ, બેંકિંગ સંબંધિત ક્રેડિટ ઘટકોને UPI સાથે લિંક કરવા;
- ચૂકવણીના અવકાશમાં બિગ-ટેક અને ફિન-ટેકનું નિયમન કરવું.

વિઝન ડોક્યુમેન્ટના લક્ષ્યાંકો

- ચેક-આધારિત ચૂકવણીનું પ્રમાણ કુલ છૂટક ચૂકવણીના 0.25% કરતા ઓછું કરવું.
- ડિજિટલ પેમેન્ટ્સ વ્યવહારોની સંખ્યામાં 3 ગણા જેટલો વધારો કરવો.
- PoS પર ડેબિટ કાર્ડ વ્યવહારોમાં 20% વધારો કરવો.
- ક્રેડિટ કાર્ડની સરખામણીમાં ડેબિટ કાર્ડનો ઉપયોગ વધારવો.
- PPI (Prepaid Payment Instruments) વ્યવહારોમાં 150% વધારો કરાશે.
- કાર્ડ સ્વીકૃતિ આંતરમાળખું 250 લાખ સુધી વધશે.
- મોબાઇલ આધારિત વ્યવહારો માટે રજિસ્ટર્ડ ગ્રાહક આધારમાં 50% CAGRનો વધારો.
- GDPની ટકાવારી તરીકે નાણાની તરલતામાં ઘટાડો કરવો.

ફાયદા

- વૈશ્વિક પહોંચ :** UPI જેવી પહેલ દ્વારા RBIએ ભારતમાં ચૂકવણીનું એકીકરણ કર્યું છે. 2025 ના વિઝન સાથે ચૂકવણીઓ 'દરેક માટે, દરેક જગ્યાએ, દરેક સમયે' ઉપલબ્ધ હશે. જે ભારતીય ચૂકવણી પ્રણાલીઓને વૈશ્વિક પહોંચ આપે છે. તેમને સુરક્ષિત, ઝડપી, અનુકૂળ અને સસ્તું બનાવે છે.
- ભારતીય ચૂકવણી પ્રણાલીને આકાર આપવો :** આરબીઆઈનું પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025 ભારતની ચૂકવણી પ્રણાલીને આકાર આપવામાં, વધુ સુરક્ષિત અને સુલભ પેમેન્ટ્સ આંતરમાળખું તૈયાર કરવા માટે મહત્વપૂર્ણ રહેશે.
- નાણાકીય સમાવેશન :** પેમેન્ટ્સ વિઝન 2025 દેશમાં નાણાકીય વ્યવહારને સરળ બનાવે છે. આજે ભારતમાં દરરોજ 26 કરોડ જેટલાં UPI ટ્રાન્ઝેક્શન થાય છે. હવે ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પણ ડિજિટલ પેમેન્ટ્સને ઝડપી પ્રસારિત કરવામાં આવશે.
- તમામ સહભાગીદાર માટે માપદંડો :** આ દસ્તાવેજ તમામ પેમેન્ટ્સ પ્લેયર્સ, ફિનટેક અને અન્ય હિસ્સેદારો માટે માપદંડ તરીકે કામ કરશે, તેમને આરબીઆઈના એકંદર ઉદ્દેશ્યો સાથે સંરેખિત કરીને તેમની ક્ષમતાઓ વધારવા માટે પ્રોત્સાહિત કરશે.
- પર્યાવરણ બચાવ :** ડિજિટલ ચૂકવણીમાં વધારાને કારણે કાગળના વપરાશની બચત થઈ છે. જે વૃક્ષ અને પર્યાવરણના સંરક્ષણ માટે અગત્યનું છે.

યાત્રા અને પ્રવાસન વિકાસ સૂચકાંક 2021

- તાજેતરમાં પ્રકાશિત વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમ (WEF)ના યાત્રા અને પ્રવાસન વિકાસ સૂચકાંક 2021 અંતર્ગત ભારત 54મા સ્થાને રહ્યો છે. અગાઉ વર્ષ 2019માં ભારત 46મા ક્રમે હતું, તેમ છતાં હજુ દક્ષિણ એશિયા ક્ષેત્રમાં ભારત ટોચ પર છે.
- ટ્રાવેલ એન્ડ ટુરિઝમ ડેવલપમેન્ટ ઈન્ડેક્સ 2021 એ ટ્રાવેલ એન્ડ ટુરિઝમ કોમ્પિટિટીવનેસ ઈન્ડેક્સનો સીધો વિકાસ છે, કે જેને છેલ્લા 15 વર્ષથી દ્વિવાર્ષિક રીતે પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે.

કયો દેશ આ યાદીમાં ટોચ પર છે?

- વર્ષ 2021ના ઈન્ડેક્સમાં જાપાને ટોચનું સ્થાન મેળવ્યું છે. ત્યારબાદ અનુક્રમે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, સ્પેન, ફ્રાન્સ અને જર્મનીનો નંબર આવે છે. આ યાદીમાં ભારતનો સ્કોર 4.2 છે.

ઈન્ડેક્સ વિશે

- વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમના ટ્રાવેલ એન્ડ ટુરિઝમ ડેવલપમેન્ટ ઈન્ડેક્સ 2021માં 117 દેશોનો સમાવેશ થાય છે. આ સૂચકાંક દર્શાવે છે કે વિવિધ સકારાત્મક વલણો હોવા છતાં પ્રવાસન અને પ્રવાસ ઉદ્યોગ હજુ પણ અવરોધોનો સામનો કરી રહ્યો છે અને કોવિડ-19 મહામારી બાદ હજુ પણ યોગ્ય રીતે પૂર્વેની સ્થિતિ સુધી પહોંચી નથી. આ ઈન્ડેક્સ દ્વારા 117 દેશોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું છે અને તેણે પ્રવાસન અને મુસાફરી અર્થતંત્રના સ્થિતિસ્થાપક અને ટકાઉ વિકાસને સક્ષમ કરવા માટેના કેટલાક મુખ્ય પરિબલોને ઓળખ્યા છે.

ટોચના 10 દેશો

જાપાન (5.2)
યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ (5.2)
સ્પેન (5.2)
ફ્રાન્સ (5.1)
જર્મની (5.1)
સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ (5.0)
ઓસ્ટ્રેલિયા (5.0)
યુનાઈટેડ કિંગડમ (5.0)
સિંગાપોર (5.0)
ઈટાલી (4.9)

- COVID-19 લોકડાઉનને કારણે આ ક્ષેત્રને નોંધપાત્ર અવરોધોનો સામનો કરવો પડ્યો છે. આમ, દેશની અર્થવ્યવસ્થામાં તેમનું યોગદાન મર્યાદિત રહ્યું છે. જો કે, વિશ્વ રોગચાળાની અસરોમાંથી ધીમે ધીમે પુનઃપ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે, તેથી દેશોએ પ્રવાસન અને મુસાફરી માટે સ્થિતિસ્થાપક અને મજબૂત વાતાવરણ બનાવવા માટે આ ક્ષેત્રમાં રોકાણ કરવું જોઈએ.

ભારતનો GDP વૃદ્ધિ દર

- નેશનલ સ્ટેટિસ્ટિકલ ઓફિસ (NSO) દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા ડેટા અનુસાર નાણાકીય વર્ષ 2021-22માં ભારતનો GDP 8.7 ટકાના દરે વધ્યો હતો, જ્યારે જાન્યુઆરી-માર્ચ ક્વાર્ટર (FY22ના Q4) માટે GDP 4.1 ટકા વધ્યો હતો. આ ડેટા ઉત્પાદન ક્ષેત્ર અને સંપર્ક-સઘન સેવાઓ પર કોવિડ-19 રોગચાળાના ઓમિક્રોન તરંગની અસરને આંશિક રીતે પ્રતિબિંબિત કરે છે.
- GDP વૃદ્ધિ દર એટલે અર્થતંત્ર કેટલી ઝડપથી વધી રહ્યું છે, તે માપવા માટે દેશના આર્થિક ઉત્પાદનમાં વર્ષ-દર-વર્ષ (અથવા ત્રિમાસિક) ફેરફારની તુલના.

ક્ષેત્ર મુજબ વૃદ્ધિ

વિવિધ ક્ષેત્રો	GDP for 2021-22		GDP for the Quarter (Q4) January-March	
	Nominal GDP	Real GDP	Nominal GDP	Real GDP
Agriculture, Forestry and Fishing	3.0	10.3	4.1	15.2
Mining	11.5	57.9	6.7	49.9
Manufacture	9.9	22.1	-0.2	10.2
Electricity, Gas, Water Supply	7.5	15.6	4.5	21.3
Construction	11.5	30.7	2.0	17.0
Trade, Hotels, Transport, communication	11.1	23.1	5.3	17.9
Public Administration, Defence & other	12.6	18.4	7.7	13.8
PFCE	56.9	59.6	55.5	59.2
GFCE	10.7	11.1	11.3	11.9

PFCE : Private Final Consumption Expenditure

- ખાનગી અંતિમ વપરાશ ખર્ચને વ્યક્તિગત જરૂરિયાતોના સંતોષ માટે વસ્તુ અને સેવાઓ પરના ખર્ચ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.

GFCE : Government Final Consumption Expenditure

- સરકારી અંતિમ વપરાશ ખર્ચ (GFCE) એ દેશની રાષ્ટ્રીય આવક પર એકંદર ખર્ચની રકમ છે જે વસ્તુ અને સેવાઓ પરના સરકારી ખર્ચને પ્રદર્શિત કરે છે જેનો ઉપયોગ વ્યક્તિગત જરૂરિયાતો અથવા સમુદાયના સભ્યોની સામૂહિક જરૂરિયાતોના સંતોષ માટે થાય છે.

અમારી ટેલિગ્રામની ચેનલ સાથે જોડાવા માટે નીચેનો QR Code સ્કેન કરો.

For Prelim

For Mains

ભૂગોળ અને પર્યાવરણ

ફિશિંગ કેટ (બિલાડી)

- તાજેતરમાં ચિલ્કા વિકાસ સત્તાધિકાર (Chilika Development Authority) દ્વારા પ્રથમવાર ફિશિંગ કેટની વસ્તીગણના કોઈ આરક્ષિત વિસ્તાર નેટવર્કની બહાર પૂર્ણ કરવામાં આવી છે. આ વસ્તીગણના મુજબ ચિલ્કા સરોવરમાં 176 ફિશિંગ કેટ છે.
- ફિશિંગ કેટની આ વિશ્વની પ્રથમ વસ્તી ગણતરી છે, જે સંરક્ષિત વિસ્તાર નેટવર્કની બહાર હાથ ધરવામાં આવી હોય.
- આ વસ્તીગણનાને ચિલ્કા વિકાસ ઓથોરિટી અને ઘી ફિશિંગ કેટ પ્રોજેક્ટ (TFCP)ના સહયોગથી હાથ ધરવામાં આવી હતી. માછીમારો, ગ્રામવાસીઓ અને સ્નાતકોએ વસ્તીગણનામાં પૂરતો સહકાર આપ્યો હતો.
- વસ્તીગણનામાં ડેટાનું વિશ્લેષણ કરવા માટે Spatially Explicit Capture Recapture પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. (Spatially Explicit Capture Recapture (SECR) પદ્ધતિ દ્વારા એકત્રિત કરાયેલ કેપ્ચર-રિકેપ્ચર ડેટાનો પ્રાણીની વસ્તીની ઘનતાનો અંદાજ કાઢવા માટે ઉપયોગ થાય છે.)

ફિશિંગ કેટ વિશે

- ફિશિંગ કેટ એ કદમાં પાલતુ બિલાડીઓ કરતાં બમણી હોય છે.
- આ પ્રકારની બિલાડીઓ મોટા ભાગે તેમનું જીવન જળાશયોની નજીક ગીચ વનસ્પતિવાળા વિસ્તારોમાં વિતાવે છે.
- ફિશિંગ કેટ નિશાચાર છે. જે રાત્રિ દરમિયાન શિકાર કરે છે. તે માછલી ઉપરાંત દેડકા, સાપ, પક્ષીઓ અને મોટા પ્રાણીઓનો પણ શિકાર કરે છે.

વસવાટ

- ફિશિંગ કેટનો વસવાટ પૂર્વી ઘાટમાં વધારે જોવા મળે છે.
- તેઓ નદીમુખવાળા પૂરના મેદાનો, મેન્યુવ જંગલો અને તાજા પાણીના રહેઠાણોમાં વિપુલ પ્રમાણમાં વસે છે.

- તે પશ્ચિમ બંગાળ અને બાંગ્લાદેશમાં સુંદરવન ઉપરાંત, ઓડિશામાં ચિલ્કા સરોવર, આંધ્ર પ્રદેશના કોરીંગા અને કૃષ્ણા મેન્યુવ્સમાં પણ વસે છે.

સંરક્ષણ દરજ્જો

- IUCN રેડ લિસ્ટ: સંવેદનશીલ (Vulnerable) (બહુવિધ ખતરો હોવા છતાં તાજેતરમાં IUCNના રેડ લિસ્ટના મૂલ્યાંકનમાં ફિશિંગ કેટનો દરજ્જો 'લુપ્તપ્રાય'માંથી 'સંવેદનશીલ' કરવામાં આવ્યો છે)

- CITES : પરિશિષ્ટ-II

- ભારતીય વન્યજીવ સંરક્ષણ અધિનિયમ-1972 : અનુસૂચિ-1

ચિલ્કા સરોવર

- ચિલ્કા સરોવર વિશ્વનું બીજું અને એશિયાનું સૌથી મોટું લગૂન સરોવર છે.
- તે ભારતના પૂર્વી તટવિસ્તાર પર ઓડિશા રાજ્યમાં સ્થિત છે. જે વિશાળ બંગાળની ખાડીથી માત્ર એક નાની રેતીની દિવાલ (strait)થી અલગ પડે છે. ચિલ્કા સરોવર ઓડિશા રાજ્યના પુરી, ખુર્દા અને ગંજમ જિલ્લામાં વિસ્તાર ધરાવે છે.
- ચિલ્કા સરોવર ભારતની પ્રથમ 'રામસર આર્દ્રભૂમિ સાઈટ' (1981) છે અને જૈવવિવિધતાની પ્રચૂર માત્રા ધરાવે, જ્યાં વિવિધ પ્રકારની વનસ્પતિ અને પ્રાણી પ્રજાતિઓ (Flora and Fauna) વસવાટ કરે છે.
- ચિલ્કા સરોવરની અંદર નાલાબાન દ્વીપ આવેલો છે, જેને પક્ષી અભયારણ્ય તરીકે દરજ્જો પ્રાપ્ત છે.
- ગરમીની ઋતુમાં ઉચ્ચ મોજા (High Tide)ને કારણે ચિલ્કા સરોવરમાં પાણીનો પ્રવાહ જળવાઈ રહે છે. ચિલ્કા સરોવરમાં ઈરાવદી ડોલ્ફીનની ઠાજરી જોવા મળે છે, જે ચિલ્કા સરોવરમાં સતાપડા દ્વીપમાં વધુ નજરે પડે છે.
- ચિલ્કા સરોવરમાં મળતી વનસ્પતિ અને પ્રાણી સૃષ્ટિ :
- વનસ્પતિ:- ફાયટોપ્લેન્કટન (Phytoplankton) વનસ્પતિ, લીલ સમુદાય, વેસક્યુલર પ્લાન્ડ્સ
- પ્રાણી:- માછલીઓ, ડોલ્ફીન, સરિસૃપ, સસ્તન પ્રાણી, વિવિધ પક્ષીઓ

સામુદાયિક વન સંસાધન (CFR - community forest resource) અધિકાર

- છત્તીસગઢ સરકાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનની અંદરના ગામડાના કોમ્યુનિટી ફોરેસ્ટ રિસોર્સ (CFR) અધિકારોને માન્યતા આપનાર દેશનું બીજું રાજ્ય બન્યું છે.
- બસ્તર જિલ્લાના કાંગેર ઘાટી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનની અંદર આવેલા ગામ ગુડિયાપાદરમાં રહેતા આદિવાસીઓના CFR અધિકારોને માન્યતા આપવામાં આવી છે, જેનાથી સમુદાયને જંગલના ઉપયોગ માટે નિયમો ઘડવાની શક્તિ મળી હતી.
- કાંગેર ઘાટી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનની અંદર સ્થિત ગુડિયાપાદર ગામ 403 હેક્ટર જંગલ વિસ્તાર ધરાવે છે અને તેમાં ચાર આરક્ષિત વન વિભાગોનો સમાવેશ થાય છે. આ ગામમાં 29 ઘરો છે અને તે બસ્તર જિલ્લામાં છે.
- ઓડિશામાં સિમલીપાલ પછી કાંગેર ઘાટી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન એ બીજો રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન છે, જ્યાં CFR અધિકારોને માન્યતા આપવામાં આવી છે.

સામુદાયિક વન સંસાધન શું છે?

- સામુદાયિક વન સંસાધન વિસ્તાર એ સામાન્ય વન જમીન છે, જેને સમુદાય દ્વારા ટકાઉ ઉપયોગ માટે પરંપરાગત રીતે સુરક્ષિત અને

- સંરક્ષિત કરવામાં આવી છે. દરેક CFR વિસ્તારને ઓળખી શકાય તેવા સીમાચિહ્નો સાથેની રૂઢિગત સીમા હોય છે
- સમુદાય આવી જમીનનો ઉપયોગ ગામની પરંપરાગત અને રૂઢિગત સીમામાં ઉપલબ્ધ સંસાધનોને એક્સેસ કરવા માટે કરે છે.
- આ અધિકારો અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત વન નિવાસીઓ (વન અધિકારોની માન્યતા) અધિનિયમ (જેને સામાન્ય રીતે વન અધિકાર અધિનિયમ અથવા FRA તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની કલમ 3(1)(i) હેઠળ માન્ય છે, અને સામુદાયિક વન સંસાધનના “રક્ષણ, પુનર્જીવિત અથવા સંરક્ષણ અથવા સંચાલિત’ કરવાના અધિકારની માન્યતા પ્રદાન કરે છે.
- આ અધિકારો જંગલમાં વસતા સમુદાયને જંગલના ઉપયોગ માટેના નિયમો ઘડવાની મંજૂરી આપે છે.

આ અધિકારોનું મહત્વ

- CFR અધિકારો, સામુદાયિક અધિકારો (CRs) સાથે જેમાં બિન-લાકડાના જંગલ ઉત્પાદનો પરના અધિકારોનો સમાવેશ થાય છે, સમુદાયની ટકાઉ આજીવિકા સુનિશ્ચિત કરે છે.
- આ અધિકારો ગ્રામ સભાને સામુદાયિક વન સંસાધન સીમાની અંદર વન સંરક્ષણ અને વ્યવસ્થાપનની સ્થાનિક પરંપરાગત પદ્ધતિઓ અપનાવવાની સત્તા આપે છે.

પીપલ્સ બાયોડાયવર્સિટી રજિસ્ટર - કોલકાતા

- જૈવવિવિધતા માટેનું વિગતવાર રજિસ્ટર (પીપલ્સ બાયોડાયવર્સિટી રજિસ્ટર) તૈયાર કરનાર કોલકાતા ભારતનું પ્રથમ મોટું મેટ્રોપોલિટન શહેર બન્યું છે. ચંદીગઢ અને ઈન્દોર અન્ય બિન-મેટ્રોપોલિટન શહેરો છે, જેમણે આ પ્રકારનો દસ્તાવેજ તૈયાર કર્યો છે.

પીપલ્સ બાયોડાયવર્સિટી રજિસ્ટર (PBR)

- પીપલ્સ બાયોડાયવર્સિટી રજિસ્ટરમાં જૈવવિવિધતાના સંપૂર્ણ દસ્તાવેજીકરણનો સમાવેશ થાય છે. જેમ કે, વનસ્પતિ, પ્રાણીસૃષ્ટિ, ઔષધીય સ્ત્રોતો, જમીનનો ઉપયોગ અને માનવ પ્રવૃત્તિઓ વગેરે. આમ, PBRમાં ચોક્કસ વિસ્તાર અથવા ગામની લેન્ડસ્કેપ અને ડેમોગ્રાફી સહિત સ્થાનિક રીતે ઉપલબ્ધ જૈવ-સંસાધનોની વ્યાપક માહિતી સામેલ છે.
- જૈવ વિવિધતા અધિનિયમ (BDA), 2002માં PBR ખ્યાલને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો હતો.
- જૈવ વિવિધતા અધિનિયમ અંતર્ગત ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોમાં દરેક સ્થાનિક સ્વ-સંચાલિત સંસ્થા માટે તેમના અધિકારક્ષેત્રમાં જૈવવિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિ (Biodiversity Management Committee - BMC)ની રચના કરવાનું ફરજિયાત બનાવવામાં આવ્યું છે. BMCએ સ્થાનિક લોકો સાથે પરામર્શ કરીને પીપલ્સ બાયોડાયવર્સિટી રજિસ્ટર તૈયાર કરવું પડશે.
- PBR સ્થાનિક જૈવિક સંસાધનોના પરંપરાગત જ્ઞાનનું વ્યાપકપણે દસ્તાવેજીકરણ કરે છે. BMC આ સંસાધનોની રક્ષક છે અને કોઈપણ ઉદ્યોગ કે જે આ વિસ્તારોમાંથી જૈવિક સંસાધનોનો ઉપયોગ કરે છે, તેણે તેની આવકનો અમુક હિસ્સો સ્થાનિક સમુદાય સાથે વહેંચવો પડશે.

- આ જૈવવિવિધતા રજિસ્ટર (PBR)માં કોલકાતાની અંદર આવેલી વિવિધ વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિ તેમજ જમીનના ઉપયોગો અને માનવ પ્રવૃત્તિઓ વિશે વિસ્તૃત વિગતોનો સમાવેશ થાય છે.

PBRનું મહત્વ

- રહેઠાણોમાં થતા ફેરફારોને શોધી કાઢવામાં મદદ,
- જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ અને ટકાઉ વિકાસમાં સહાયરૂપ,
- આબોહવા પરિવર્તન (Climate Change) સામેની લડાઈમાં અસરકારક.

કોલકાતાના PBRની વિશેષતા

- કોલકાતાની જૈવવિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.
- PBRA કોલકાતા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા 399 છોડ અને 283 પ્રાણીઓની પ્રજાતિઓનું દસ્તાવેજીકરણ કરાયું છે.

રાષ્ટ્રીય જૈવવિવિધતા સત્તામંડળ

- વર્ષ 2003માં ભારત સરકારના પર્યાવરણ, વન અને જળવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય અંતર્ગત એક વૈધાનિક સ્વાયત્ત સંસ્થા તરીકે રાષ્ટ્રીય જૈવ વિવિધતા સત્તામંડળ (National Biodiversity Authority)ની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- રાષ્ટ્રીય જૈવવિવિધતા સત્તામંડળ, જૈવવિવિધતા અધિનિયમ - 2002ના અમલીકરણ માટે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું હતું.
- આ સત્તામંડળ જૈવિક સંસાધનોના સંરક્ષણ અને ટકાઉ ઉપયોગના મુદ્દા પર ભારત સરકાર માટે સુવિધાજનક, નિયમનકારી અને સલાહકારી કાર્યો કરે છે.
- રાષ્ટ્રીય જૈવવિવિધતા સત્તામંડળનું મુખ્ય મથક ચેન્નઈ (તમિલનાડુ) ખાતે આવેલું છે.

સવા સરોવર

- સવા સરોવર એ દક્ષિણ ઈરાકના મુથન્ના પ્રાંતમાં આવેલું છે, જે હાલમાં સંપૂર્ણપણે સૂકાઈ જવાના કારણે ચર્ચામાં છે.
- આ એક પ્રવાસી સ્થળ છે.
- આ તળાવ સંપૂર્ણપણે સૂકાઈ ગયું હોય તેવી ઘટના પ્રથમ વખત બની છે.
- આ સરોવર અન્ય કોઈપણ જળસ્ત્રોત સાથે જોડાયેલ નથી અને તે ચારે તરફ જમીનથી ઘેરાયેલું છે.

સૂકાઈ જવા પાછળનું કારણ

- મુથન્ના રણપ્રદેશનો ભાગ છે, જ્યાં વરસાદનો અભાવ અને દુષ્કાળની સમસ્યા રહે છે. સૂકાઈ જવા પાછળનું કારણ વધતું જતું તાપમાન અને જળવાયુ પરિવર્તન છે.
- તળાવની નજીકની જમીનમાં ઉદ્યોગને કારણે 1000 થી વધુ કૂવાઓની સંખ્યાને લીધે તળાવમાં પાણીની અછત સર્જાઈ છે.
- સવા સરોવર એ ખારાપાણીનું સરોવર છે અને આ પાણીમાં ઔષધીય હેતુઓ માટે વપરાતા ખનીજ તત્ત્વો રહેલાં છે.

સીડ બોમ્બ

- તાજેતરમાં ગુજરાતની સૌથી મોટી સહકારી ડેરીમાંની એક બનાસ ડેરી દ્વારા બનાસકાંઠા જિલ્લામાં અંબાજી નજીકની અરવલ્લી પર્વતમાળા ઉપર 50 લાખથી વધારે સીડ બોમ્બ ફેંકવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.
- તાજેતરમાં રજૂ થયેલ સ્ટેટ ઓફ ફોરેસ્ટ રિપોર્ટ-2021 મુજબ બનાસકાંઠા જિલ્લામાં વર્ષ 2019 બાદ 5.79 ચો.કિ.મી. જંગલ વિસ્તારમાં ઘટાડો થયો છે, જેથી જિલ્લામાં સીડ બોમ્બની પહેલ હાથ ધરવામાં આવી છે.

સીડ બોમ્બ શું છે?

- સીડ બોમ્બ એ બીજને જમીન પર હવાઈ માધ્યમ અથવા અન્ય માધ્યમથી ફેંકીને વૃક્ષો વાવવાની તકનીક છે. આ તકનીકને 'હવાઈ વનીકરણ' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- સીડ બોમ્બને સ્વસ્થ બીજ, માટી, જરૂરી પોષકતત્ત્વો અને ખાતરના મિશ્રણ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવે છે.
- સીડ બોમ્બને મુખ્યત્વે જમીન ઉપર હવાઈ માધ્યમ દ્વારા છૂટા ફેંકી, બીજને ઓર્ગેનિક રીતે ઉગાડવામાં આવે છે.
- આ પ્રક્રિયાને અમલમાં મૂકવાનો શ્રેષ્ઠ સમય વરસાદની મોસમ છે. વરસાદની મોસમમાં બીજને પૂરતો પાણીનો સ્ત્રોત મળી રહેતો હોવાથી બીજના ઉગવાનો દર વધે છે. આ પ્રક્રિયા દ્વારા વાવેલા બીજનો સફળતા દર 50% છે.

સીડ બોમ્બના ફાયદા

- સીડ બોમ્બના માધ્યમથી આંતરિયાળ અને પહાડી ક્ષેત્રો પર પણ વનીકરણ કરી શકાય છે.
- સીડ બોમ્બના માધ્યમથી કોઈ ક્ષેત્રનું વનીકરણ ઝડપી કરી શકાય છે. જે લાખોની સંખ્યામાં સીડ બોમ્બને તૈયાર કરી ફેંકી મોટી સંખ્યામાં વૃક્ષોનું વાવેતર કરવામાં મદદરૂપ છે.
- વનીકરણના એકંદર ખર્ચને ઘટાડવામાં મદદરૂપ છે.
- સ્ટેટ ઓફ ફોરેસ્ટ રિપોર્ટ-2021 અંતર્ગત જે વિસ્તારોમાં જંગલના ક્ષેત્રોમાં ઘટાડો થયો છે, ત્યાં જંગલ ક્ષેત્ર વધારવા માટે સીડ બોમ્બ ઉપયોગી થઈ શકે.

બનાસકાંઠા

- બનાસકાંઠા જિલ્લો ગુજરાતમાં સૌથી ઉત્તર બાજુ આવેલો જિલ્લો છે. બનાસકાંઠા જિલ્લો 23.33 થી 24.45 ઉત્તર અક્ષાંશ અને 72.15 થી 73.87 પૂર્વ રેખાંશ વચ્ચે આવેલો છે. જે કર્કવૃત્ત રેખાની ઉત્તર બાજુએ હોવાથી ત્યાં સમશીતોષ્ણ આબોહવા અનુભવાય છે.
- બનાસકાંઠા જિલ્લાનું મુખ્યમથક પાલનપુર છે.
- બનાસકાંઠા જિલ્લો એ ગુજરાતના સૂકા પ્રદેશોમાંનો એક છે, જ્યાં વાર્ષિક 650 મીમી થી ઓછો વરસાદ પડે છે, જેમાંથી મોટા ભાગનો વરસાદ ચોમાસા દરમિયાન પડે છે.
- ઓછા વરસાદને કારણે જિલ્લામાં બાજરી, બટેટા, મકાઈ, તમાકુ, એરંડા જેવા પાકોનું વાવેતર કરવામાં આવે છે. તદ્દુપરાંત, જીરૂ, વરિયાળી, ઈસબગુલ જેવા પાકોનું પણ વાવેતર સારા પ્રમાણમાં થાય છે.

- બનાસકાંઠા જિલ્લામાં મધ્યમ ગાઢ જંગલ અને ખુલ્લા જંગલોનું પ્રમાણ વધુ જોવા મળે છે. સ્ટેટ ઓફ ફોરેસ્ટ રિપોર્ટ-2021 અંતર્ગત જિલ્લામાં 816.71 ચોરસ કિલોમીટર મધ્યમ ગાઢ જંગલ અને ખુલ્લા જંગલો છે.
- બનાસકાંઠામાં બનાસ નદી વહે છે. જેની બે સહાયક નદીઓ સિપુ અને બાલારામ છે.
- બનાસકાંઠા જિલ્લામાં લાઈમસ્ટોન, માર્બલ, ગ્રેનાઈટ, તાંબુ, જસત અને ચિનાઈ માટી સહિતનો સમૃદ્ધ ખનિજ ભંડાર છે. બનાસકાંઠા જિલ્લો ગુજરાત રાજ્યના લગભગ સમગ્ર માર્બલનો મોટો હિસ્સો ધરાવે છે. બનાસકાંઠા જિલ્લાનો દાંતા તાલુકો ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા માર્બલ ઉત્પાદન માટે જાણીતો છે.

સુરક્ષા કારણોસર નર્મદા નદીના 5 ટાપુઓ પર પ્રવેશ પ્રતિબંધિત

- તાજેતરમાં ભરૂચ જિલ્લાના વહીવટીતંત્ર દ્વારા આદેશ જારી કર્યા મુજબ નર્મદા નદીના ચાર ટાપુઓ પર પોલીસની પૂર્વ પરવાનગી વિના 60 દિવસ સુધી કોઈપણ વ્યક્તિ પ્રવેશ કરી શકશે નહીં, બાંધકામ પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી શકશે નહીં અથવા ધાર્મિક મેળાવડાનું આયોજન કરી શકશે નહીં.
- આ નિર્ણય જાહેર હિતમાં અને જિલ્લામાં સલામતી તેમજ સલામતી સુનિશ્ચિત કરવા માટે લેવામાં આવ્યો છે.
- સરકુદ્દીન ટાપુ, દશાન ટાપુ, મેહગામ ટાપુ, વેગની ટાપુ અને આલિયા ટાપુઓ પર પૂર્વ પરવાનગી વિના પ્રવેશ પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યો છે.
- નર્મદા નદીમાં આવેલા પાંચમાંથી ચાર ટાપુઓ, એટલે કે, સરકુદ્દીન, દશાન, મેહગામ અને વેગની ચોમાસા પછી જ દેખાય છે, જ્યારે નદીમાં પાણીનું સ્તર નીચે જાય છે. માત્ર આલિયા ટાપુ એક કાયમી ટાપુ છે, જે ભરતી વખતે પણ ડૂબી જતો નથી અને માછીમારો અને પશુપાલકોની વસ્તી ધરાવે છે.

નર્મદા નદી

- ઉદ્ભવ સ્થાન :** અમરકંટક (મધ્ય પ્રદેશ)
- લંબાઈ :** 1310 કિ.મી. (ગુજરાતમાં લંબાઈ 160 કિ.મી.)
- અંત :** ભરૂચ પાસે ખંભાતની ખાડી
- નર્મદા નદી હાંફેશ્વર (ભરૂચ) પાસે ગુજરાતના મેદાનમાં પ્રવેશે છે. આગળ જતાં ચાંદોદ પાસે ઓરસંગ નદી અને ત્યારબાદ કરજણ નદી નર્મદાને મળીને ત્રિવેણી સંગમ રચે છે.
- જળજથ્થાની દૃષ્ટિએ ગુજરાતની સૌથી મોટી નદી છે અને તેના પર નવાગામ (નર્મદા જિલ્લો) પાસે સરદાર સરોવર યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી છે.
- નર્મદા નદીના કિનારે માલસર, ચાંદોદ, કરનાળી, નારેશ્વર, શુક્લતીર્થ જેવાં પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થળો આવેલાં છે.

આસામમાં ચોમાસા પહેલાનો વિનાશ

- આસામ છેલ્લા એક સપ્તાહથી અભૂતપૂર્વ પૂર અને ભૂસ્ખલનનો અનુભવ કરી રહ્યું છે. તેનાથી લાખો લોકો પ્રભાવિત થયા છે અને કેટલાક લોકોના મોત પણ થયા છે.
- ખાસ કરીને દિમા હસાઓનો પહાડી જિલ્લામાં અચાનક પૂર અને ભૂસ્ખલનથી તબાહી મચી જવા પામી છે, અને જિલ્લાના રાજ્યના બાકીના ભાગો સાથેનો સંપર્ક તૂટી ગયો છે.

અભૂતપૂર્વ પૂર પાછળના પરિબળો

- ચોમાસા પહેલાનો વરસાદ :** આસામમાં માર્ચ થી મે 2022 માટે સરેરાશ વરસાદ 719 મિમી હતો, જે ગયા વર્ષે સમાન સમયગાળા માટે 434.5 મિમી હતો.
- જળવાયુ પરિવર્તન :** આસામ જળવાયુ પરિવર્તનને કારણે ભારે વરસાદનો અનુભવ કરી રહ્યું છે.
- પ્રી-મોન્સુન દરમિયાન ભૂસ્ખલન થવાના કારણો
- આસામની પહાડીઓના સંવેદનશીલ વિસ્તારોમાં અનિચ્છનીય, બિનઆયોજિત અને અવ્યવહારુ માળખાકીય હસ્તક્ષેપ એ ભૂસ્ખલન થવાના મુખ્ય કારણોમાંનું એક છે.
- રસ્તાઓ અને રેલ્વેના વિસ્તરણ માટે મોટાપાયે વનનાબૂદી
- નદીના પટમાં મોટાપાયે ખાણકામ પ્રવૃત્તિઓ.
- કૃષિ અને ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓ માટે વૃક્ષો કાપવામાં આવે છે જે જમીનની પકડ ઢીલી કરે છે અને પ્રદેશને ભૂસ્ખલન માટે વધુ સંવેદનશીલ બનાવે છે.

બિનટકાઉ પ્રવાસનના કારણો.

આસામ શા માટે પૂરની સંભાવના ધરાવે છે?

- બ્રહ્મપુત્રા નદીમાં વારંવાર પૂર આવવાથી.
- આસામ અને ઉત્તર-પૂર્વીય વિસ્તારના કેટલાક અન્ય ભાગો વારંવાર ભૂકંપની સંભાવના ધરાવે છે, જે ભૂસ્ખલનનું કારણ બને છે. વારંવાર ધરતીકંપ અને ભૂસ્ખલન નદીઓમાં વિશાળ કાટમાળ મોકલે છે, જેના પરિણામે નદીના પટમાં વધારો થાય છે.
- આસામ બ્રહ્મપુત્રા અને બરાક નદીની આસપાસના કાંઠાના ધોવાણનો પણ સામનો કરે છે. એક અંદાજ મુજબ, આસામમાં લગભગ 8000

હેક્ટર જમીન ધોવાણને કારણે નષ્ટ થઈ ગઈ છે. કાંઠા ધોવાણને કારણે બ્રહ્મપુત્રા નદીની પહોળાઈ 15 કિમી સુધી વધી ગઈ છે.

- આસામ પ્રદેશમાં પૂરના માનવસર્જિત કારણોમાં ટેકરીઓ પર આવેલા ડેમમાંથી પાણી છોડવાનો સમાવેશ થાય છે.
- પ્રદેશની ટોપોગ્રાફી બાઉલ (વાટકો) જેવી છે, જે તેને પાણીના ભરાવા માટે સંવેદનશીલ બનાવે છે.

ઉપાયો

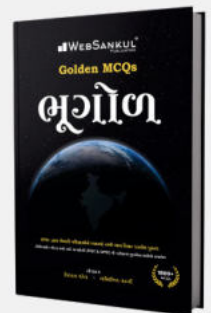
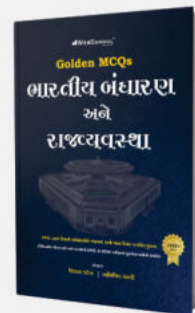
- સરકારે નદીનો તેમજ જળવાયુ પરિવર્તનની અસરનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ.
- નદીને સારી રીતે સમજવા માટે પાણીના પ્રવાહની માહિતી લોકો સાથે શેર કરવી જોઈએ. આ માહિતી ચીને ભારત સાથે શેર કરી છે.
- વધુ સચોટ અને વિકેન્દ્રિત વરસાદની આગાહી કરવી જોઈએ, જેથી વિનાશક આફતોથી બચી શકાય.

ભૂસ્ખલન

- ભૂસ્ખલનને ગુરુત્વાકર્ષણની ક્રિયાને કારણે ઢાળ નીચે ખસકો, કાટમાળ અથવા પૃથ્વીના સમૂહની હિલચાલ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે. ઢોળાવવાળા વિસ્તારો, ઉદાહરણ તરીકે, પર્વતીય વિસ્તારો, ખાસ કરીને ભૂસ્ખલનના જોખમો માટે સંવેદનશીલ હોય છે.
- ભૂસ્ખલન અને હિમપ્રપાત એ ભારતના મોટા ભાગોને અસર કરતા મુખ્ય હાઈડ્રો-જિયોલોજિકલ જોખમોમાંનો એક છે.
- દેશના લગભગ 15% વિસ્તાર ભૂસ્ખલનની સંભાવના ધરાવે છે. ઉત્તરપશ્ચિમ અને ઉત્તરપૂર્વ ભારતના હિમાલય અને પશ્ચિમ ઘાટ એ બે ઉચ્ચ સંવેદનશીલતાવાળા વિસ્તારો છે.
- જીઓલોજિકલ સર્વે ઓફ ઇન્ડિયા (GSI) એ દેશના સમગ્ર 4,20,000 ચો.કિ.મી. ભૂસ્ખલન-સંભવિત વિસ્તારના 85% માટે રાષ્ટ્રીય ભૂસ્ખલન સંવેદનશીલતા મેપિંગ કર્યું છે. આફતની પ્રકૃતિના આધારે વિસ્તારોને અલગ-અલગ ઝોનમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે.
- પ્રારંભિક ચેતવણી પ્રણાલીમાં સુધારો, મોનિટરિંગ અને સંવેદનશીલતા ઝોનિંગ ભૂસ્ખલનથી થતા નુકસાનને ઘટાડી શકે છે.

GPSC દ્વારા લેવાતી વર્ગ 1 & 2ની પ્રાથમિક પરીક્ષાના અભ્યાસક્રમ મુજબ તૈયાર કરેલ ત્રણ પુસ્તકો

77 77 99 13 48

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી

Li - Fi ટેકનોલોજી

- ગુજરાતના અમદાવાદમાં સ્થિત NAV વાયરલેસ ટેકનોલોજી પ્રાઇવેટ લિમિટેડ દ્વારા નડાબેટ ખાતે ઈન્ટરનેટની જરૂરિયાત પ્રદાન કરવાના હેતુથી Li-Fi (લાઇટ ફ્રિડેલિટી) ટેકનોલોજીની સુવિધા તૈયાર કરવામાં આવી છે.
- Li-Fi ટેકનોલોજીની સુવિધાના કારણે નડાબેટ બોર્ડર ઉપર સીમા સુરક્ષા દળ (BSF) અને ત્યાં આવતા પ્રવાસીઓને ઈન્ટરનેટની સુવિધા પ્રાપ્ત થશે. જેથી નડાબેટ જેવા સીમાવિસ્તારમાં સરળ રીતે ઈન્ટરનેટની સુવિધા આપી શકાય.
- NAV વાયરલેસ ટેકનોલોજી એ Li-Fi ક્ષેત્રમાં સંપૂર્ણ એશિયામાં માત્ર એક રજિસ્ટર્ડ કંપની છે.

નડાબેટમાં Li Fi ટેકનોલોજીની જરૂરિયાત

- નડાબેટમાં ઈન્ટરનેટ જોડાણ માટે ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલનો ઉપયોગ ન કરવા પાછળનું કારણ ત્યાંની ક્ષારયુક્ત જમીન છે. ઉપરાંત ભારત-પાકિસ્તાન સીમાની નજીક રેડિયો ફ્રિક્વન્સીનો ઉપયોગ ઈન્ટરનેટ માટે કરી શકાતો નથી.
- તેથી ગુજરાત સરકાર દ્વારા ખાનગી કંપની સાથે ભાગીદારી કરી, નડાબેટ વિસ્તારમાં ઈન્ટરનેટની સુવિધા પ્રદાન કરવા માટે 'Li Fi ટેકનોલોજી'નો ઉપયોગ કરાયો છે.
- ગુજરાત સરકાર ઈન્ટરનેટના જોડાણ થકી પ્રવાસનને પ્રોત્સાહન આપી રહી છે.

Li-Fi ટેકનોલોજી

- Li-Fi ટેકનોલોજી જેનું પૂર્ણનામ 'લાઇટ ફ્રિડેલિટી' થાય છે, તે અત્યાધુનિક ઈન્ટરનેટ જોડાણની તકનીક છે.
- Li-Fi ટેકનોલોજી દ્વિદિશાયુક્ત (Bi-directional) નેટવર્ક યુક્ત વાયરલેસ દૂરસંચાર ટેકનોલોજી છે. જે રેડિયો ફ્રિક્વન્સીને બદલે દૃશ્યમાન પ્રકાશ (Visible Light)નો ઉપયોગ કરે છે.
- Li-Fi ટેકનોલોજીમાં LED બલ્બ એ રાઉટરનું કાર્ય કરે છે. જેના માધ્યમથી દૃશ્યમાન પ્રકાશ દ્વારા ઈન્ટરનેટ સુવિધા પૂરી પડાય છે.

LiFi કેવી રીતે કામ કરે છે?

- LiFi ડેટાના પ્રસારણ માટે ઓવરહેડ લાઇટિંગ દ્વારા દૃશ્યમાન પ્રકાશનો ઉપયોગ કરે છે. ડેટા ટ્રાન્સમિશન માટે વિઝિબલ લાઇટ કોમ્યુનિકેશન્સ (VLC) સિસ્ટમના ઉપયોગ દ્વારા આ શક્ય છે. VLC સિસ્ટમમાં બે ઘટકો છે:
1. પ્રકાશ સંકેતો પ્રાપ્ત કરવા માટે ફોટોડાયોડ ધરાવતું ઓછામાં ઓછું એક ઉપકરણ
 2. સિગ્નલના પ્રસારણ માટે સિગ્નલ પ્રોસેસિંગ યુનિટથી સજ્જ પ્રકાશ સ્ત્રોત.
- આ તકનીક દૃશ્યમાન પ્રકાશ આધારિત છે. જેમાં LED બલ્બ સાથે ઈન્ટરનેટ આધારિત ઉપકરણને જોડવામાં આવે છે. જેથી ઈન્ટરનેટના તરંગો બલ્બ આધારિત પ્રકાશ તરંગો સાથે વહે છે જેથી કમ્પ્યુટર

ઉપકરણો સાથે જોડાયેલ રિસીવર અથવા ડોંગલના પ્રકાશ તરંગોથી ઈન્ટરનેટ ડેટા મેળવે છે. આમ Li Fi ટેકનોલોજી વાયરલેસ પ્રકાશ માધ્યમથી ઈન્ટરનેટ પૂરું પાડે છે.

- VLC પ્રકાશ સ્ત્રોત ફ્લોરોસન્ટ બલ્બ અથવા લાઇટ એમિટિંગ ડાયોડ (LED) ના રૂપમાં હોઈ શકે છે.
- LED લાઇટ બલ્બ એ સૌથી શ્રેષ્ઠ VLC લાઇટ સ્ત્રોત છે, જે કે, મજબૂત Li-Fi સિસ્ટમ માટે અત્યંત ઊંચા દરે લાઇટ આઉટપુટની જરૂર પડે છે. ફ્લોરોસન્ટ બલ્બ તરંગલંબાઈનો વધુ વિશાળ બેન્ડ હોય છે, જે તેને LED કરતાં પ્રમાણમાં ઓછો કાર્યક્ષમ પ્રકાશ સ્ત્રોત બનાવે છે. બીજી બાજુ LED એ તરંગલંબાઈના ખૂબ જ સાંકડા પટ્ટામાં પ્રકાશનું ઉત્સર્જન કરતો પ્રકાશ સ્ત્રોત છે, જે તેને વધુ કાર્યક્ષમ પ્રકાશ સ્ત્રોત બનાવે છે.
- Li-Fi ટેકનોલોજી અતિ-ઝડપી ઈન્ટરનેટની સુવિધા પૂરી પાડે છે. તે શહેરી વિસ્તારો અને ગ્રામીણ ક્ષેત્રો બંનેમાં ઉપયોગી છે.

Li-Fi Vs Wi-Fi

- Li Fi ટેકનોલોજી મહત્તમ સુરક્ષા, ડેટા રેટ અને વધુ ઘનતાને પ્રોત્સાહિત કરે છે. જેથી હાલના સેલ્યુલર અને Wi-Fiને વિસ્તૃત કરી શકાય અને ભરોસાપાત્ર વાયરલેસ નેટવર્ક પ્રદાન કરી શકાય.
- ભૌતિક અવરોધોની બાબતમાં LiFi એ WiFi કરતાં વધુ સુરક્ષા પ્રદાન કરે છે. જેથી સંદેશાઓને સુરક્ષિત કરી શકાય.
- Li-Fi સિગ્નલો ઈલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક હસ્તક્ષેપથી પણ સુરક્ષિત છે.
- પ્રકાશ દીવાલોમાંથી પસાર થઈ શકતો નથી કારણ કે પ્રકાશ તરંગો ખૂબ નાના હોય છે. વધુમાં, પ્રકાશ સંકેતો મોકલવા અને પ્રાપ્ત કરવા માટે, ટેકનોલોજી કામ કરે તે માટે પ્રકાશ સ્ત્રોત કાયમી સક્રિય હોવો જોઈએ.

નડાબેટ

- નડાબેટ એ ગુજરાતના બનાસકાંઠા જિલ્લામાં ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશામાં સ્થિત છે.
- નડાબેટનું મહત્વ ભારત- પાકિસ્તાનની સીમાના કારણે વધારે છે.
- કચ્છનો રણ-વિસ્તાર નડાબેટ સુધી વિસ્તૃત થતો હોવાથી ત્યાં ક્ષારયુક્ત જમીન પ્રાપ્ત થાય છે. જેના કારણે અહીંનું દૃશ્ય રમણીય હોય છે.
- નડાબેટ નજીક ભારત - પાકિસ્તાનની સીમા હોવાને કારણે સીમા સુરક્ષા દળ (BSF) માટે આ મહત્વનું કેન્દ્ર છે.
- ગુજરાત સરકારે નડાબેટ ખાતે પ્રવાસનક્ષેત્રે વિકાસ કરવા માટે 'સીમા દર્શન'ની શરૂઆત કરી. જેથી દર વર્ષે હજારોની સંખ્યામાં પ્રવાસીઓ ત્યાં પ્રવાસન અર્થે મુલાકાત લેશે.
- નડાબેટને ગુજરાત સરકાર દ્વારા 'ગુજરાતની વાઘા બોર્ડર'નો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે, જેથી ગુજરાતમાં પ્રવાસનનો વેગ વધારી શકાય.

પરમ પોઝલ અને પરમ અનંત સુપર કમ્પ્યુટર

- તાજેતરમાં NIT તિરુચિરાપલ્લી દ્વારા ભારત સરકારના નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન હેઠળ પરમ પોઝલ સુપર કોમ્પ્યુટરનું અનાવરણ કરાયું છે, તેમજ IIT ગાંધીનગર અને C-DAC(Centre For Development of Advanced Computing)ની સંયુક્ત ભાગીદારીમાં નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન હેઠળ પરમ અનંત સુપર કોમ્પ્યુટરનું IIT ગાંધીનગર ખાતે અનાવરણ કરાયું છે.

પરમ પોઝલ સુપર કમ્પ્યુટર

- પરમ પોઝલ સુપર કોમ્પ્યુટરનું નિર્માણ નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન(NSM)ના દ્વિતીય તબક્કા હેઠળ કરવામાં આવ્યું છે.
- પરમ પોઝલ સુપર કોમ્પ્યુટરની ઝડપ 650 ટેરાફ્લોપ્સ (પ્રતિ સેકન્ડ 650 લાખ કરોડની ગણતરી કરવા સક્ષમ) છે.
- પરમ પોઝલ સુપર કોમ્પ્યુટરનું નિર્માણ મોટાભાગે મેક ઈન ઈન્ડિયા પહેલને અનુરૂપ થયું છે. જેમાં C-DAC (Centre For Development of Advanced Computing) દ્વારા વિકસિત સ્વદેશી સોફ્ટવેર સાથે મોટા ભાગના ઘટકોનું ઉત્પાદન અને જોડાણ દેશમાં સ્થાનિક રીતે કરવામાં આવ્યું છે.

પરમ અનંત સુપર કોમ્પ્યુટર વિશે

- પરમ અનંત સુપર કોમ્પ્યુટરનું નિર્માણ નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન (NSM)ના દ્વિતીય તબક્કા હેઠળ કરવામાં આવ્યું છે.
- પરમ અનંતની ક્ષમતાના 60 ટકા IIT ગાંધીનગર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવશે અને બાકીની ક્ષમતા શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને વિવિધ સંશોધન માટે ઉપલબ્ધ કરાશે.
- પરમ અનંત સુપર કોમ્પ્યુટર IIT ગાંધીનગરમાં સંશોધનની ગતિ વધારવા મદદરૂપ થશે.

પરમ પોઝલ સુપર કમ્પ્યુટર અને પરમ અનંત સુપર કોમ્પ્યુટરની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- પરમ પોઝલ સુપર કોમ્પ્યુટર સિસ્ટમ CPU (સેન્ટ્રલ પ્રોસેસિંગ યુનિટ) નોડ્સ, GPU (ગ્રાફિક્સ પ્રોસેસિંગ યુનિટ) નોડ્સ, હાઈ મેમરી નોડ્સ, ઉચ્ચ ઝડપી સંગ્રહ ક્ષમતા અને હાઈ-પર્ફોર્મન્સ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર આંતરજોડાણના મિશ્રણથી સજ્જ છે.
- જે વિવિધ વૈજ્ઞાનિક, ગાણિતિક, તર્ક, સમસ્યાને હલ કરવા અને એન્જિનિયરિંગ માટેની વિવિધ કોમ્પ્યુટિંગ જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે.
- આ સિસ્ટમ 'ડાયરેક્ટ કોન્ટેક્ટ લિક્વિડ ફ્લૂઇડ ટેકનોલોજી' પર આધારિત છે, જેથી તેમાં વધુ ચોકસાઈવાળી વપરાશની અસરકારકતા પ્રાપ્ત થાય છે અને કુલ વપરાશ ખર્ચમાં પણ ઘટાડો થાય છે.
- સંશોધકોના લાભ માટે સિસ્ટમ પર હવામાન અને જળવાયુ પરિવર્તન, બાયોઈન્ફોર્મેટિક્સ, કોમ્પ્યુટેશનલ કેમિસ્ટ્રી, મોલેક્યુલર ડાયનેમિક્સ, મટીરિયલ સાયન્સ, કોમ્પ્યુટેશનલ

ફ્લુઇડ ડાયનેમિક્સ વગેરે જેવા વિવિધ વૈજ્ઞાનિક ક્ષેત્રોમાંથી બહુવિધ જરૂરિયાતની ગોઠવણી કરવામાં આવી છે.

સુપર કોમ્પ્યુટર એટલે શું?

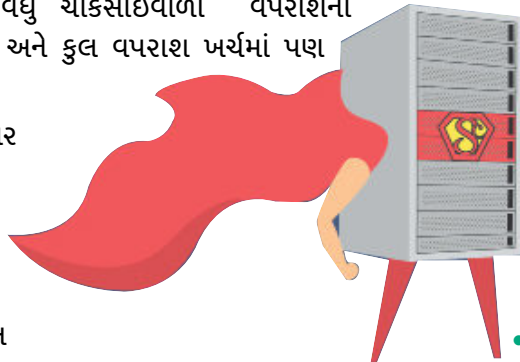
- સુપર કોમ્પ્યુટર, અત્યંત શક્તિશાળી કોમ્પ્યુટરનો વર્ગ છે. સુપર કોમ્પ્યુટર સામાન્ય રીતે કોઈપણ સમયે ઉપલબ્ધ સૌથી ઝડપી પ્રદર્શન સિસ્ટમ્સ પર આધારિત હોય છે.
- આવા કોમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે વૈજ્ઞાનિક અને ઈજનેરી કાર્ય માટે કરવામાં આવે છે, જેમાં અત્યંત ઝડપી ગણતરીની જરૂર હોય છે.
- સુપરકોમ્પ્યુટરના સામાન્ય ઉપયોગમાં જટિલ ભૌતિક ઘટનાઓ અથવા ડિઝાઇન્સ, જેમ કે આબોહવા, બ્રહ્માંડની ઉત્ક્રાંતિ, પરમાણુ શસ્ત્રો અને રિએક્ટર, નવા રાસાયણિક સંયોજનો (ખાસ કરીને ફાર્માસ્યુટિકલ હેતુઓ માટે) અને ક્રિપ્ટોલોગ જેવા જટિલ ભૌતિક અસાધારણ નમૂનાઓનું પરીક્ષણ કરવામાં થાય છે.

ભારતમાં સુપર કોમ્પ્યુટર

- પરમ 8000** : ભારતનું પ્રથમ સુપર કોમ્પ્યુટર
- પરમ સિદ્ધિ** : ભારતમાં કાર્યરત સૌથી ઝડપી સુપર કોમ્પ્યુટર, જે નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન દ્વારા નિર્માણ પામેલું છે.
- પરમ શિવાય** : તે પ્રથમ સુપર કોમ્પ્યુટર છે, જેને સ્વદેશી રીતે જોડવામાં (Assemble) આવ્યું હોય જેને IIT (BHU) વારાણસીમાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે.
- પ્રત્યુષ** : તેનો ઉપયોગ ભારતીય ઉષ્ણકટિબંધીય હવામાનશાસ્ત્ર સંસ્થામાં હવામાનની આગાહી કરવા માટે થાય છે.
- મિહિર** : પરમ-સિદ્ધિની ગણતરીની ક્ષમતા સાથે સરખામણી કરવા માટે પ્રત્યુષ સાથે મિહિરને પણ જોડવામાં આવ્યું છે.
- પરમ ગંગા** : માર્ચ 2022માં IIT રૂરકી દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલ.
- પરમ પ્રવેગ** : જાન્યુઆરી 2022માં IISc બેંગલોરમાં સ્થાપિત.

નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન વિશે

- વર્ષ 2015માં નેશનલ સુપર કોમ્પ્યુટિંગ મિશન દેશમાં સંશોધન ક્ષમતાઓ અને ગાણિતિક ક્ષમતાઓને વધારવા માટે શરૂ કરવામાં આવ્યું.
- વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી વિભાગ (DST) અને ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી મંત્રાલય (MeitY) દ્વારા સંયુક્ત રીતે આ મિશનનું સંચાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- ઉપરાંત, સેન્ટર ફોર ડેવલપમેન્ટ ઓફ એડવાન્સ્ડ કોમ્પ્યુટિંગ (C-DAC) (પુણે) અને ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ સાયન્સ-IISc (બેંગલુરુ) દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવે છે.
- મિશન અંતર્ગત 64 પેટાફ્લોપ્સ (PETAFLIPS)થી વધારેની કુલ ગણતરી ક્ષમતા સાથે 24 સુપર કોમ્પ્યુટિંગનું નિર્માણ કરવાની યોજના છે.
- સામાન્ય રીતે, PETAFLIP એ સુપર કોમ્પ્યુટરની

પ્રોસેસિંગ ઝડપનું માપ છે. જેને પ્રતિ સેકન્ડ લાખ કરોડ ફ્લોટિંગ પોઈન્ટ ગણતરી તરીકે દર્શાવાય છે.

- મિશનનું આયોજન ત્રણ તબક્કામાં કરવામાં આવ્યું છે :
- પ્રથમ તબક્કો સુપર કોમ્પ્યુટરનું જોડણ કરવાનો છે.
- દ્વિતીય તબક્કો દેશની અંદર સુપર કોમ્પ્યુટરના અમુક ઘટકોના ઉત્પાદન માટે છે.
- તૃતીય તબક્કો અંતર્ગત ભારત દ્વારા સુપર કમ્પ્યુટરની ડિઝાઇન કરવામાં આવશે.

સેન્ટર ફોર ડેવલોપમેન્ટ ઓફ એડવાન્સ્ડ કોમ્પ્યુટિંગ- C-DAC

- સેન્ટર ફોર ડેવલોપમેન્ટ ઓફ એડવાન્સ્ડ કોમ્પ્યુટિંગ (C-DAC) ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને સૂચના પ્રોદ્યોગિકી મંત્રાલય (MeitY)ની અગ્રણી R&D સંસ્થા છે.
- અમેરિકા ઉપરની સુપર કોમ્પ્યુટરની નિર્ભરતા ઘટાડવા અને સુપર

કોમ્પ્યુટરના નિર્માણમાં આત્મનિર્ભર બનવા વર્ષ 1988માં C-DACની સ્થાપના કરાઈ હતી.

- PARAM 8000, ભારતનું પ્રથમ સુપર કોમ્પ્યુટર, CDACના માર્ગદર્શન હેઠળ બનાવવામાં આવ્યું હતું.
- C-DAC આજે દેશમાં ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને સૂચના પ્રોદ્યોગિકીમાં અગ્રણી સંશોધન અને વિકાસ (R&D) સંસ્થા તરીકે ઉભરી આવી છે.
- જે સંશોધન તથા વૈશ્વિક વિકાસના સંદર્ભમાં રાષ્ટ્રીય તકનીકી ક્ષમતાઓને મજબૂત કરવા અને તકનીકોના પાયાના ક્ષેત્રોની જરૂરિયાતને સમર્થન આપવાનું કાર્ય કરે છે.
- C-DAC સતત ઉભરતી તકનીકોમાં ક્ષમતાઓનું નિર્માણ કરે છે અને તેની કુશળતા, ક્ષમતા, કૌશલ્ય વિકસાવવા અને તેનો ઉપયોગ કરવા અર્થતંત્રના વિવિધ ક્ષેત્રો માટે IT ઉત્પાદો અને ઉપાયો વિકસાવવા પ્રતિબદ્ધ છે.

IN-SPACe

- તાજેતરમાં પ્રધાનમંત્રી દ્વારા અમદાવાદ શહેરના બોપલ ખાતે IN-SPACe (ઈન્ડિયન નેશનલ સ્પેસ પ્રમોશન એન્ડ ઓથોરિટીઝેશન સેન્ટર)ના મુખ્યાલયનું ઉદ્ઘાટન કરાયું.
- આ કાર્યક્રમ દરમિયાન સ્પેસ-આધારિત એપ્લિકેશન્સ અને સેવાઓના ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરતી IN-SPACe અને ખાનગી કંપનીઓ વચ્ચે એમઓયુ (MoU) કરવામાં આવ્યા.

IN-SPACe

- IN-SPACeની રચના ખાનગી કંપનીઓને ભારતીય અવકાશ આંતરમાળખાનો ઉપયોગ કરવા માટે એક પ્રતિસ્પર્ધાત્મક મંચ પ્રદાન કરવા માટે કરાઈ છે.
- હેતુ : અંતરિક્ષ ક્ષેત્રમાં ખાનગી ભાગીદારી વધારી વધુ માત્રામાં રોકાણ એકત્રિત કરવું.

મુખ્ય મુદ્દાઓ

- IN-SPACe એ ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંસ્થા (ISRO) સાથે અવકાશ-સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવા ઈચ્છતા અને ભારતના અવકાશ સંસાધનોનો ઉપયોગ કરવા ઈચ્છતી દરેક કંપની અથવા વ્યક્તિ વચ્ચે 'સિંગલ પોઈન્ટ ઈન્ટરફેસ' તરીકે કાર્ય કરે છે.
- ખાનગી ક્ષેત્ર તેમના અવકાશ અનુસંધાન બાબતના કોઈ કાર્ય માટે IN-SPACe પાસે રજુઆત કરે છે. જેમ કે ઈસરો પાસે અંતરિક્ષ આંતરમાળખું ઉપયોગમાં લેવા પહેલા IN-SPACe પાસે રજુઆત કરવી પડે છે.
- ઈસરો અથવા ન્યુસ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NSIL)નો ખાનગી ક્ષેત્રને સંપર્ક કરવા માટે IN-SPACe મૂળભૂત રીતે 'સિંગલ વિન્ડો' તૈયાર કરે છે.
- IN-SPACe એ વૈશ્વિક સ્તરે ખાનગી ક્ષેત્રને જોડવાનું કાર્ય પણ કરે છે. જેથી તેઓ અદ્યતન ટેકનોલોજી અને વ્યવસ્થિત માળખા માટે બહારથી સહયોગ મેળવી શકે છે.
- IN-SPACe એ અવકાશ પ્રવૃત્તિઓને માંગ આધારિત મોડલ (Supply Driven Model) માંથી પુરવઠા આધારિત મોડલ (Demand

Driven Model) તૈયાર કરવામાં મદદરૂપ થશે, જેનાથી રાષ્ટ્રની અવકાશ સંપત્તિનો મહત્તમ ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરી શકાશે.

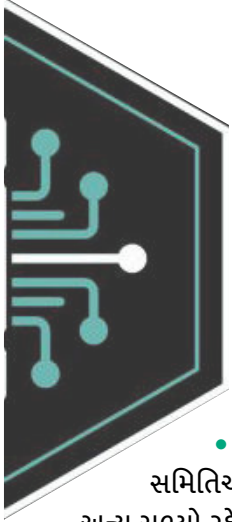
મહત્વ

- IN-SPACe ખાનગી કંપનીઓને ભારતીય અવકાશ આંતરમાળખાનો ઉપયોગ માટે સ્પર્ધાત્મક માળખું પૂરું પાડે છે.
- IN-SPACeના માધ્યમથી ઈસરો નવી તકનીકો, સંશોધન અને અંતરિક્ષ માનવ ઉડાનના મિશનો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી શકશે.
- ઉદ્યોગો અને અન્ય લોકો જેમ કે વિદ્યાર્થીઓ, સંશોધકો અથવા શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને અવકાશ સંપત્તિમાં વધુ તકો પ્રદાશ થશે, જે ભારતીય અવકાશ સંસાધનોના વિકાસ માટે મહત્વપૂર્ણ રહેશે.
- વૈશ્વિક અંતરિક્ષ ક્ષેત્રમાં ભારતને મહત્વપૂર્ણ ભાગીદાર બનવામાં મદદરૂપ થશે.
- IN-SPACe અંતરિક્ષ ક્ષેત્રમાં રોજગારી અને તકનીકને વધુ સુદ્રઢ બનાવશે.

IN-SPACe પર પ્રધાનમંત્રીનું મંતવ્ય

- IN-SPACeનું લોન્ચિંગએ ભારતીય અવકાશ ઉદ્યોગો માટે 'Watch this Space' ક્ષણ છે.
- IN-SPACe એ અવકાશ માટે છે, IN-SPACe એ ગતિ માટે છે, IN-SPACeનું અવકાશ ક્ષેત્રે મહત્વ (ACe) છે.
- IN-SPACe દ્વારા ખાનગી ક્ષેત્ર માત્ર વિકેતા તરીકે જ નહીં પરંતુ અવકાશ ક્ષેત્રમાં મોટા વિજેતાની પણ ભૂમિકા ભજવશે.
- ભારતનો અવકાશ કાર્યક્રમ એ આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાનની સૌથી મોટી ઓળખ રહી છે.
- આજે ભારત વૈશ્વિક અવકાશ ક્ષેત્રમાં 2% હિસ્સો ધરાવે છે. જેને અગામી સમયમાં વધારવાનો છે.
- ગુજરાત ઝડપથી રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરની મોટી સંસ્થાઓનું કેન્દ્ર બની રહ્યું છે.

ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી નિયમો, 2021માં સુધારાનો નવો ડ્રાફ્ટ

- તાજેતરમાં ઇલેક્ટ્રોનિક એન્ડ ઇન્ફોર્મેશન મંત્રાલય દ્વારા ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી નિયમો, 2021માં સુધારાનો નવો ડ્રાફ્ટ તૈયાર કરાયો છે.

સૂચિત સુધારાઓ

- સરકાર દ્વારા નિયુક્ત, અપીલ સમિતિઓની રચના કરવી.

ફરિયાદ અપીલ સમિતિઓ

- કેન્દ્ર સરકાર એક અથવા વધુ અપીલ સમિતિઓની રચના કરશે જેમાં એક અધ્યક્ષ અને બીજા અન્ય સભ્યો રહેશે. (કેટલા સભ્યો હશે તેની સ્પષ્ટતા કરાઈ નથી)
- ફરિયાદ અપીલ સમિતિ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ દરેક આદેશનું પાલન સંબંધિત મધ્યસ્થી દ્વારા કરવામાં આવશે.
- સોશિયલ મીડિયા કંપનીઓ દ્વારા નિયુક્ત ફરિયાદી અધિકારીઓ પર વધારાની જવાબદારી મૂકવી. સ્પષ્ટપણે ખોટી સામગ્રી, કોપીરાઈટનું ઉલ્લંઘન, ભારતની અખંડિતતા જોખમાય તેવા કન્ટેન્ટ વિશેની ફરિયાદ થતા ફરિયાદ અધિકારીએ 72 કલાકમાં કાર્યવાહી/નિકાલ કરવાનો રહેશે.
- વર્તમાન નિયમો હેઠળ ફરિયાદ અધિકારીઓ પાસે વપરાશકર્તાઓની ફરિયાદો પર કાર્યવાહી અને નિકાલ કરવા 15 દિવસનો સમય છે.

ભારત સ્થિત નિવાસી અધિકારી

- ફેસબુક, ટ્વિટર વગેરે જેવી જાયન્ટ સોશિયલ મીડિયા કંપનીઓને ભારત સ્થિત ઓફિસમાં નિવાસી અધિકારીની નિમણૂક કરવાની ફરજિયાત જોગવાઈ કરાઈ છે.

ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી (મધ્યસ્થી માર્ગદર્શિકા અને ડિજિટલ મીડિયા એથિક્સ કોડ), નિયમો 2021

- ભારત સરકારે વર્ષ 2021માં વ્યાપકપણે સોશિયલ મીડિયા અને ઓવર-ઘ-ટોપ (OTT) પ્લેટફોર્મનું નિયંત્રણ કરવાના હેતુથી ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી (મધ્યસ્થી માર્ગદર્શિકા અને ડિજિટલ મીડિયા એથિક્સ કોડ) નિયમો 2021 ઘડ્યા હતાં.
- આ નિયમો ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી (આઈટી) એક્ટ, 2000ની કલમ 87 (2) હેઠળ અને અગાઉના ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી (મધ્યસ્થ દિશાનિર્દેશો) નિયમો 2011ના ઉપલક્ષ્યમાં બનાવવામાં આવ્યા છે.

સોશિયલ મીડિયા/મધ્યસ્થીઓ માટે નવી માર્ગદર્શિકા

- સોશિયલ મીડિયા કંપનીઓને ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, જાહેર વ્યવસ્થા, વિદેશી દેશો સાથેના મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધોને અસર કરતી માહિતીને પ્રકાશિત કે હોસ્ટ કરવા બદલ પ્રતિબંધ.
- જો આવી માહિતી હોસ્ટ અથવા પ્રકાશિત કરવામાં આવે તો સરકાર 24 કલાકની અંદર આવી માહિતીને દૂર કરી શકે છે. વપરાશકર્તાને તેની સામગ્રી દૂર કરવામાં આવે તે પહેલાં નોટિસ આપવામાં આવશે.
- સોશિયલ મીડિયા કંપનીઓને માસિક અનુપાલન અહેવાલ પ્રકાશિત

કરવાના રહેશે.

- સોશિયલ મીડિયા પ્લેટફોર્મને બે શ્રેણીઓમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે :
 - સોશિયલ મીડિયા મધ્યસ્થી - એવું પ્લેટફોર્મ કે જ્યાં વપરાશકર્તાઓ મર્યાદિત સંખ્યામાં છે.
 - નોંધપાત્ર સામાજિક મીડિયા મધ્યસ્થી - એવું પ્લેટફોર્મ કે જ્યાં વપરાશકર્તાઓની સંખ્યા વિશાળ પ્રમાણમાં છે.
- નોંધપાત્ર સામાજિક મીડિયા મધ્યસ્થીઓએ થોડા વધારાના પગલાંને અનુસરવા પડશે જેમ કે:
 - આ પ્લેટફોર્મ્સનું ભારતમાં હયાત સંપર્ક સરનામું હોવું જોઈએ.
 - ભારતમાં મુખ્ય અનુપાલન અધિકારી, નોડલ સંપર્ક વ્યક્તિ અને નિવાસી ફરિયાદ અધિકારીની નિમણૂક કરવી. તે બધા ભારતીય રહેવાસી હોવા જોઈએ. નોડલ સંપર્ક વ્યક્તિ કાયદા અમલીકરણ એજન્સીઓ સાથે 24x7 સંકલન કરશે.
 - નિવાસી ફરિયાદ અધિકારીએ 24 કલાકની અંદર ફરિયાદ સ્વીકારવી જોઈએ, અને પ્રાપ્તિના 15 દિવસની અંદર તેનું નિરાકરણ કરવું જોઈએ.

ડિજિટલ મીડિયા અને OTT પ્લેટફોર્મ સંબંધિત નવા IT નિયમો

- OTT પ્લેટફોર્મ અને ડિજિટલ મીડિયા એન્ટિટી માટે નૈતિક સંહિતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે.
- સ્ટ્રીમિંગ પ્લેટફોર્મ્સ (જેમ કે નેટફ્લિક્સ અને એમેઝોન પ્રાઈમ) એ પાંચ વય-આધારિત કેટેગરીઝ પર સામગ્રીનું સ્વ-વર્ગીકરણ કરવું પડશે : U (યુનિવર્સલ), 7+, 13+, 16+ અને A (પુખ્ત).
- તેમની પાસે 13+ (વય)ના કન્ટેન્ટ માટે યોગ્ય પેરેન્ટલ લૉક્સ અને પુખ્ત વયના કન્ટેન્ટને એક્સેસ કરવા માટે મજબૂત વય ચકાસણી સિસ્ટમ હોવી જરૂરી છે.
- ડિજિટલ મીડિયા પર સમાચારોના પ્રકાશકોએ પ્રેસ કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાના પત્રકારત્વના આચરણના ધોરણો અને કેબલ ટેલિવિઝન નેટવર્ક્સ રેગ્યુલેશન એક્ટ હેઠળ પ્રોગ્રામ કોડનું પાલન કરવું પડશે.

ત્રણ-સ્તરની ફરિયાદ નિવારણ પદ્ધતિ પણ સ્થાપિત કરવામાં આવી છે

- સ્તર-I : પ્રકાશકો દ્વારા સ્વ-નિયમન
- સ્તર-II : સ્વ-નિયમનકારી સંસ્થા: આ સંસ્થાનું નેતૃત્વ સુપ્રીમ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ અથવા સ્વતંત્ર પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવશે.
- સ્તર-III : દેખરેખ વ્યવસ્થાતંત્ર: માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય એક દેખરેખ વ્યવસ્થાતંત્ર બનાવશે અને ફરિયાદો સાંભળવા માટે આંતર-વિભાગીય સમિતિનું ગઠન કરશે .

ભારત 5G-સક્ષમ રાષ્ટ્રોની ક્લબમાં જોડાવા માટે તૈયાર

- તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અલ્ટ્રા-ફાસ્ટ મોબાઇલ ઈન્ટરનેટ નેટવર્ક માટે એરવેવ ઓક્શનને મંજૂરી અપાઈ છે અને આ સાથે જ ભારત 5G-સક્ષમ રાષ્ટ્રોની ક્લબમાં જોડાવા માટે તૈયાર છે.
- Lufthansa Technik AG એ જાહેરાત કરી કે તે એક 5G ખાનગી નેટવર્ક સેટ કરી રહી છે, જે વોડાફોન plc દ્વારા સંચાલિત થશે અને Nokia Oyj સાધનોનો ઉપયોગ કરશે.
- નોંધીએ કે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા 14 જૂન, 2022ના રોજ એરવેવ્સની 72,097.85 મેગાહર્ટ્ઝ (MHz)ની હરાજી કરવાના પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપવામાં આવી છે. જેમાં 600 MHz, 700 MHz, 800 MHz, 900 MHz, 1008 MHz, 2300 MHz, 3300 MHz અને 26 GHz બેન્ડ ફ્રીક્વન્સીઝમાં સ્પેક્ટ્રમ માટે હરાજી કરવામાં આવશે.
- ટેલિકોમ સેવા પ્રદાતાઓ દ્વારા મધ્યમ અને ઉચ્ચ બેન્ડ સ્પેક્ટ્રમનો ઉપયોગ સ્પીડ અને ક્ષમતા પ્રદાન કરવામાં સક્ષમ 5G ટેકનોલોજી-આધારિત સેવાઓને રોલ આઉટ કરવા માટે કરવામાં આવશે.

5G શું છે ?

- 5G (5th Generation) એ 5મી પેઢીનું મોબાઇલ નેટવર્ક છે, જે લોંગ-ટર્મ ઈવોલ્યુશન (LTE) મોબાઇલ બ્રોડબેન્ડ નેટવર્ક્સમાં અત્યાર સુધીની નવીનતમ અપગ્રેડ ટેકનોલોજી સુવિધા છે.
- 5G ટેકનોલોજી મુખ્યત્વે 3 બેન્ડમાં કામ કરે છે, (નીચા, મધ્ય અને ઉચ્ચ-આવર્તન સ્પેક્ટ્રમ). 5G ની મહત્વપૂર્ણ વિશેષતા છે:
 - 5G સેવાઓ 1 Gbps (ગીગાબીટ પ્રતિ સેકન્ડ) સુધીની ડાઉનલોડ સ્પીડ પ્રદાન કરશે. તે હાલની નેટવર્ક સ્પીડ કરતા 100 ગણી વધારે છે.
 - 5G ટેકનોલોજીથી ઉપકરણોની ઊર્જા કાર્યક્ષમતા અને નેટવર્ક કનેક્શનની સ્થિરતામાં વધારો થશે.
 - 5G સેવાઓ નીચા, મધ્યમ અને ઉચ્ચ-આવર્તન સ્પેક્ટ્રમમાં કામ કરે છે, તેથી નેટવર્ક ટ્રાફિકમાં ઘટાડો થશે.
 - 5G સેવાઓમાં અલ્ટ્રા-લો લેટન્સી હશે (નેટવર્ક દ્વારા પ્રતિસાદ આપવામાં લાગતો સમય). એક અનુમાન મુજબ લેટન્સી 10 મિલીસેકન્ડથી ઓછી અને શ્રેષ્ઠ કિસ્સાઓમાં 1 મિલીસેકન્ડની આસપાસ રહેવાની આગાહી કરવામાં આવી છે.
 - 5G ટેકનોલોજી એ AI ટેકનોલોજી, IoT ઈકોસિસ્ટમ વગેરેને સક્ષમ કરે છે.

5G ટેકનોલોજીની લાક્ષણિકતાઓ

- મિલિમીટર વેવ સ્પેક્ટ્રમ** : 5G નેટવર્ક એ 30-300GHz ની સ્પેક્ટ્રમ પર કામ કરે છે. પરિણામે, વિશાળ માત્રામાં ડેટાને ઝડપથી મોકલી શકાશે.
- ઈન્ટરનેટ ઝડપ** : ઈન્ટરનેટની ઝડપને 1 GBPSથી વધારીને 20 GBPS સુધી લઈ જઈ શકાશે.
- 5G બેન્ડ**: 5G ટેકનોલોજી એ નિમ્ન, મધ્ય અને ઉચ્ચ ફ્રીક્વન્સી પર કામ કરે છે.

5G દ્વારા ડિજિટલ ક્રાંતિ

- વિસ્તૃત મોબાઇલ બ્રોડબેન્ડ** : સ્માર્ટફોનને શ્રેષ્ઠ બનાવીને વર્ચ્યુઅલ

વાસ્તવિકતા (VR) અને ઓગમેન્ટેડ વાસ્તવિકતા (AR) દ્વારા અનુભવને શ્રેષ્ઠ બનાવવા માટે ઉપયોગી.

- જટીલ સંચારવ્યવસ્થા** : 5Gની મદદથી ખૂબ જ વિશ્વસનીય, ઉપલબ્ધ, નિમ્ન લેટન્સી લિંક દ્વારા જટિલ સંચાર આંતરમાળખાનું નિયંત્રણ કરી શકાશે.
- ઈન્ટરનેટ ઓફ થિંગ્સ** : 5G દ્વારા અનેક સેન્સરોને જોડીને નિમ્ન ખર્ચે જોડાણ થકી ટેકનોલોજીના ઉપયોગને સરળ અને ઝડપી બનાવી શકાશે.
- ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ 4.0** : બિગડેટા, A.R. વગેરેને વધુ સશક્ત બનાવીને ટેકનોલોજીકલ ક્રાંતિ લાવવામાં 5G મદદરૂપ બનશે.

5G અપનાવવામાં ભારત સામે પડકારો

- ટેકનોલોજીકલ** : 5G માટે જરૂરી સ્પેક્ટ્રમ ઉપલબ્ધ ના હોવાથી વિશાળ સ્તરે સુવિધા પહોંચાડવી મુશ્કેલ છે.
- ઇલેક્ટ્રોનિક સાધનોના ઉત્પાદન બાબતે ભારત આત્મનિર્ભર નથી.** 90% વધુ સાધનોની આયાત કરવી પડે છે.
- ટેસ્ટીંગ માટે નવા નિયામક માપદંડ અને વ્યવસ્થાતંત્ર બનાવવાનો મોટો પડકાર છે.**
- નાણાકીય** : 5G નેટવર્ક વિસ્તારવા માટે વધારાનાં 60 બિલિયન ડોલરનાં રોકાણની જરૂર પડશે. જે માટે ટેલિકોમ ક્ષેત્ર સક્ષમ નથી.
- સરકારી કરનું ભારણ આપકના લગભગ 30% જેટલું છે.**
- આંતરમાળખાકીય** : ભારતનો 25% વિસ્તાર ક્ષેત્ર જ ફાઈબરથી જોડાયેલ છે. બાકીના 75% વિસ્તારોમાં 5G માટેનું આંતરમાળખું જ નથી. જેના લીધે 5G માટે જરૂરી નિમ્ન લેટન્સી મળશે નહીં.
- 5G ટેકનોલોજી દ્વારા વિશાળ માત્રામાં ડેટા સર્જાતા તેના સંગ્રહ, હેરફેર અને સુરક્ષા માટે વિસ્તૃત સંગ્રહ ક્ષમતાના આંતરમાળખાની જરૂર પડશે.
- મૂળભૂત સમસ્યાઓ** : એકસમાન નીતિગત માળખાના અભાવે ટેલિકોમ માટે પ્રશાસનિક મંજૂરી મેળવવામાં અડચણોનો સામનો કરવો પડે છે.
- ભારતમાં ડેટા સુરક્ષા અને અંગતતાના રક્ષણ માટે નીતિગત અભાવને લીધે નાગરિકોની માહિતી સુરક્ષા સામે ખતરો.
- ભારતમાં ગ્રામ્ય-શહેરી, અમીર-ગરીબ, સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચે ડિજિટલ ડિવાઈડ હોવાને લીધે 5G દ્વારા વધુ ભેદભાવ સર્જવાની સંભાવના છે.

ભારત સરકારના 5G માટે પ્રયાસો

- 5G વિઝન ઘડવા માટે ઉચ્ચ સ્તરીય ફોરમનું ગઠન, 'એન્ડ ટુ એન્ડ 5G ટેસ્ટ બેડ' બનાવવા કાર્યક્રમનું ઘડતર, ડેમો-સ્ટ્રેશન હેતુ માટે ભારત સરકાર દ્વારા કંપનીઓને મંજૂરી, 5G ટેકનોલોજીનું સ્વદેશીકરણ કરવા માપદંડો જાહેર કરવા, રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ પરિસંચાર નીતિ-2018.

આગળનો માર્ગ

- ટેકનોલોજી** : કોર ટેકનોલોજીકલ વિકાસ અને 5G સાધનોનું ઉત્પાદન કરવા માટે લાંબાગાળાના પ્રયાસો કરવાની જરૂર છે.
- 5G ટ્રાયલ એ ટેલિકોમ સેવા પ્રદાતા, ઉદ્યોગો અને શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે મહત્વનાં બની રહેવા જોઈએ. આ માટે 5G ટ્રાયલ કરવા વાસ્તવિક સાધન ઉત્પાદકોને આપકારવા જોઈએ.

- ડેટા કેન્દ્રો અને ક્લાઉડ સાધનો મહત્વનાં મોબાઇલ નેટવર્ક ઘટકો છે. જેની સુરક્ષા માટે ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને નેટવર્ક દેખરેખને મજબૂત બનાવવા.
- અંગતતા : મજબૂત ડેટા સુરક્ષા નીતિ અને કાયદા બનાવીને 5G ટેકનોલોજીને આવકારવી.
- સેવા કેન્દ્રિત અને અંગતતાની સુરક્ષા કરતો દૃષ્ટીકોણ અપનાવવો.
- હાયબ્રીડ ક્લાઉડ આધારિત અપ્રોચ દ્વારા ડેટાનું સ્થાનિક સંગ્રહણ કરવું.
- શ્રેષ્ઠ પ્રમાણીકરણ પદ્ધતિ દ્વારા ઉપયોગકર્તાના નેટવર્ક ડિવાઇસને સુરક્ષિત કરવા.

- સુરક્ષા : એન્ડ ટુ એન્ડ સુરક્ષા ઉપાયો સુનિશ્ચિત કરવા.
- રાષ્ટ્રીય સાયબર સુરક્ષા રણનીતિ બનાવીને 5G ટેકનોલોજીને સુરક્ષિત કરવી.
- નીતિગત જોગવાઈઓ : વાયરલેસ પહોંચ, વાઈફાઈ પહોંચને આધારે 5G સ્પેક્ટ્રમની વહેંચણી કરવી.
- વૈશ્વિક માપદંડોને અપનાવીને વૈશ્વિક વ્યવસ્થા બનાવવી.
- 5G અમલીકરણ દેખરેખ સમિતિ બનાવીને સરકાર, એકેડેમિક નિષ્ણાતો અને ઉદ્યોગોને એક સાથે લાવી નીતિ બનાવવી.

ક્રિટિકલ ઇન્ફોર્મેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (CII)

તાજેતરમાં, કેન્દ્રીય ઇલેક્ટ્રોનિક્સ અને IT મંત્રાલય (MeitY) દ્વારા ICICI બેંક, HDFC બેંક અને UPI મેનેજિંગ એન્ટિટી NPCIનાં IT સંસાધનોને 'ક્રિટિકલ ઇન્ફોર્મેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (CII)' તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા છે.

ક્રિટિકલ ઇન્ફોર્મેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (CII)

- ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એક્ટ, 2000 મુજબ ક્રિટિકલ ઇન્ફોર્મેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને 'કમ્પ્યુટર સંસાધન તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જેની અસમર્થતા અથવા વિનાશ એ રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા, અર્થતંત્ર, જાહેર આરોગ્ય અથવા સલામતીને અસર કરશે'.
- સરકાર કાયદા હેઠળ તે ડિજિટલ સંપત્તિને સુરક્ષિત કરવા માટે કોઈપણ ડેટા, ડેટાબેઝ, IT નેટવર્ક અથવા સંચાર માળખાને CII તરીકે જાહેર કરવાની સત્તા ધરાવે છે.
- કોઈપણ વ્યક્તિ જે કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરીને સુરક્ષિત સિસ્ટમની એક્સેસ મેળવે છે અથવા તેને મેળવવાનો પ્રયાસ કરે છે, તો તેને 10 વર્ષ સુધીની જેલની સજા થઈ શકે છે.

ક્રિટિકલ ઇન્ફોર્મેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (CII)ની જરૂરિયાતનાં કારણો

- ઓક્ટોબર 2020માં જ્યારે ભારત કોવિડ -19 રોગચાળા સામે લડી રહ્યું હતું, ત્યારે મુંબઈમાં ઇલેક્ટ્રિક ગ્રીડનો પુરવઠો અચાનક બંધ થઈ ગયો અને મેગા સિટીની હોસ્પિટલો, ટ્રેનો અને વ્યવસાયોને અસર થઈ.
- બાદમાં, રાજ્યો દ્વારા ઇન્ટરનેટના ઉપયોગની તપાસ કરતી યુએસ ફર્મ દ્વારા કરવામાં આવેલા અભ્યાસમાં દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે આ પાવર આઉટેજ સાયબર એટેક હોઈ શકે છે, જે કથિત રીતે ચીન સાથે જોડાયેલા જૂથ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો.
- આ ઘટનાએ દેશમાં ઇન્ટરનેટ-આધારિત જટિલ સિસ્ટમોની તપાસ કરવાની સંભાવના અને આવી સંપત્તિઓને મજબૂત કરવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો.

નેશનલ ક્રિટિકલ ઇન્ફોર્મેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોટેક્શન સેન્ટર

- રાષ્ટ્રના મહત્વપૂર્ણ માહિતી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને સુરક્ષિત કરવા માટે તમામ પગલાં લેવા માટેની નોડલ એજન્સી છે.
- સ્થાપના વર્ષ : 2014
- હેતુ : CIIનું 'અનધિકૃત એક્સેસ, ફેરફાર, ઉપયોગ, જાહેરાત, અસમર્થતા અથવા વિક્ષેપ'થી રક્ષણ કરવું.

સાયબર સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા માટે સરકારનાં પગલાં

સંસ્થાકીય માળખું

- સમગ્ર દેશમાં રાષ્ટ્રીય માહિતી પ્રૌદ્યોગિક પ્રણાલીઓને નિયમન અને મજબૂત કરવા માટે ભારત પાસે સુવ્યવસ્થિત માળખું છે. જેમાં નેશનલ સાયબર સિક્યુરિટી કાઉન્સિલ તેમજ કમ્પ્યુટર ઇમરજન્સી રિસ્પોન્સ ટીમ - ઇન્ડિયા (CERT-In)નો સમાવેશ થાય છે.

સંભવિત અસુરક્ષિત એપ્લિકેશનો પર પ્રતિબંધ

- તાજેતરમાં, ભારતે ઘણી એપ્લિકેશનો (મોટાભાગે ચાઈનીઝ મૂળની) પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો, જે ભારતીય નાગરિકો દ્વારા ઉપયોગ માટે અસુરક્ષિત હોવાનું જણાયું હતું. એપ્સ કથિત રીતે ભારતની બહાર સ્થિત સર્વર્સ પર ડેટા ટ્રાન્સફર કરતી હતી અને ભારતીય નાગરિકોના ખાનગી ડેટાને અનધિકૃત એક્સેસથી સુરક્ષિત રાખવા માટે તેની પાસે યોગ્ય સલામતી ધોરણો ન હતાં.

પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ

- આ બિલમાં વ્યક્તિઓના ડેટાને સુરક્ષિત રાખવા માટે ખાનગી કંપનીઓ દ્વારા ડેટા ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને મજબૂત બનાવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. તેથી માત્ર સરકાર સુધી મર્યાદિત રાખવાને બદલે ડેટા સુરક્ષાના દાયરામાં ખાનગી કંપનીઓનો સમાવેશ કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવે છે.

આગામી સાયબર સિક્યુરિટી સ્ટ્રેટેજી

- સાયબર સિક્યુરિટી સ્ટ્રેટેજીનો ઉદ્દેશ્ય સાયબર હુમલાની તૈયારી અને તેનો સામનો કરવા અને દેશમાં સાયબર સ્પેસને સુરક્ષિત કરવા પર એક વ્યાપક દસ્તાવેજ તૈયાર કરવાનો છે. દા.ત. વ્યૂહરચના સાયબર હુમલાના ક્ષેત્રમાં ત્રણ તબક્કાઓને ઓળખે છે:
 1. હુમલા પહેલાનો તબક્કો
 2. હુમલા દરમિયાન
 3. હુમલા પછીનો તબક્કો

તમને સરકારી અધિકારી બનાવવા માટે આવી
રહી છે ગુજરાતની સર્વશ્રેષ્ઠ ફેકલ્ટી ટીમ

GPSC CLASS 1/2

Date 31-01-2023

Time 10:30 to 12:30

Fees 50000 (~~65000~~)

(Offer Valid till 31 January)

Address : 1st Floor, Ashwamegha Complex, Sargasan Cross Roads,
KH-0 Circle, Gandhinagar, Gujarat - 382421

 77788 98734 | 90549 03902 | 96249 43920 | 90549 06546

ભારત સરકાર અને કોલ ગેસિફિકેશન

- તાજેતરમાં કોલસા મંત્રાલય દ્વારા વર્ષ 2030 સુધીમાં 100 MT કોલ ગેસિફિકેશન હાંસલ કરવાના હેતુથી રાષ્ટ્રીય મિશન દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.
- ઈન્ટરનેશનલ એનર્જી એજન્સીના અહેવાલ મુજબ, કોલ ગેસિફિકેશન પ્રક્રિયા ભવિષ્યમાં સારી સંભાવના ધરાવે છે, ઉપરાંત કોલસો સમગ્ર વિશ્વમાં સૌથી વધુ પ્રમાણમાં ઉપલબ્ધ અશ્મિભૂત ઈંધણ છે અને કોલ ગેસિફિકેશન પ્રક્રિયામાં નીચા-ગ્રેડના કોલસાનો પણ ઉપયોગ કરી શકાય છે.

કોલ ગેસિફિકેશન

- કોલ ગેસિફિકેશન એ એવી પ્રક્રિયા છે, જેમાં કોલસાને આંશિક રીતે મિથેન (CH_4), કાર્બન મોનોક્સાઈડ (CO), હાઈડ્રોજન (H_2), કાર્બન ડાયોક્સાઈડ (CO_2) અને પાણીની વરાળ (H_2O) સાથે ઓક્સિડાઈઝ કરીને બળતણ ગેસ (જેને સિનગેસ - Syngas પણ કહેવાય છે) બનાવવામાં આવે છે અને આ ગેસનો ઉપયોગ પાઈપ નેચરલ ગેસ, મિથેન વગેરેના બદલે ઊર્જા મેળવવા માટે થાય છે.

કોલ ગેસિફિકેશનના ફાયદા

- સ્ટીલ કંપનીઓ સામાન્ય રીતે તેમની ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં કોકિંગ કોલસાનો ઉપયોગ કરે છે. મોટાભાગનો કોકિંગ કોલસો આયાત કરવામાં આવે છે અને તે વધુ ખર્ચાળ છે. ખર્ચ ઘટાડવા માટે, સિન્ગાસ ઉપયોગ કરી શકે છે, જે કોકિંગ કોલસાની જગ્યાએ કોલ ગેસિફિકેશન પ્લાન્ટમાંથી આવે છે.
- કોલસાના ગેસિફિકેશનમાંથી મેળવેલ હાઈડ્રોજનનો ઉપયોગ એમોનિયા બનાવવા, હાઈડ્રોજન અર્થતંત્રને વેગ આપવા તેમજ અશ્મિભૂત ઈંધણને અપગ્રેડ કરવા જેવા વિવિધ હેતુઓ માટે કરી શકાય છે.
- ભારતની હાઈડ્રોજનની માંગ વર્ષ 2030 સુધીમાં વધીને 11.7 મિલિયન ટન થવાની સંભાવના છે, જે અત્યારે પ્રતિ વર્ષ 6.7 મિલિયન ટન જેટલી છે. રિફાઈનરીઓ અને ખાતર પ્લાન્ટ્સ હવે હાઈડ્રોજનના સૌથી મોટા ઉપભોક્તા છે (કોલસાના ગેસિફિકેશનની પ્રક્રિયાથી.)
- પરંપરાગત કોલસા દહનથી મળતી ઊર્જા-કાર્યક્ષમતા કરતાં વધુ સારી

કાર્યક્ષમતા.

- કોલસાના ગેસિફિકેશન દ્વારા ઉત્પન્ન મિથેન અથવા કુદરતી ગેસને પરિવહન ક્ષેત્રમાં બળતણ તરીકે સીધા ઉપયોગ માટે LNGમાં રૂપાંતરિત કરી શકાય છે.

પડકારો

- કોલ ગેસિફિકેશન વાસ્તવમાં પરંપરાગત કોલસા સંચાલિત થર્મલ પાવર પ્લાન્ટ કરતાં વધુ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ઉત્પન્ન કરે છે. જેથી પર્યાવરણીય નુકસાનમાં વધારો થવાની સંભાવના છે.
- સિનગેસ પ્રક્રિયા પ્રમાણમાં ઉચ્ચ-ગુણવત્તાવાળા ઊર્જા સ્રોત (કોલસા)ને નીચી ગુણવત્તાની સ્થિતિમાં (ગેસ) રૂપાંતરિત કરે છે અને આમ કરવામાં ઘણી ઊર્જાનો વપરાશ થાય છે.
- કોલસાના દહનના પરિણામે વાતાવરણમાં રજકણો, સલ્ફર ડાયોક્સાઈડ (SO_2), મોનો-નાઈટ્રોજન ઓક્સાઈડ્સ (NO_x), કાર્બન મોનોક્સાઈડ (CO), પોલિસાયક્લિક ઓર્ગેનિક મેટર (POM), અને ટ્રેસ મેટલ્સ ભળે છે, જે માનવ-સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક છે.
- ભારતીય કોલસો ઉચ્ચ રાખ સામગ્રી (High Ash Content) ધરાવે છે. જેથી તેની ઓપરેશનલ કાર્યક્ષમતા ઓછી છે, જે એક મોટો પડકાર છે.

ભારતમાં કોલ ગેસિફિકેશન પ્લાન્ટ અને સરકાર દ્વારા આ દિશામાં કરાયેલ પ્રયત્નો

- 1970-80ના દાયકામાં રામાગુંડમ, સીંદરી અને તલ્ચર ખાતે કોલ ગેસિફિકેશન પ્લાન્ટની સ્થાપના કરાઈ હતી. પરંતુ કોલસામાં ઉચ્ચ રાખની સામગ્રીના કારણે વ્યાવસાયિક સફળતા મળી ન હતી.
- જિંદાલ સ્ટીલ એન્ડ પાવર પ્લાન્ટ (JSPL) દ્વારા અંગુલ, ઓડિસા ખાતે કોલ ગેસિફિકેશન પ્લાન્ટની સ્થાપના કરાઈ છે.
- કોલસાના વેચાણ માટે સંલગ્ન પ્રોસેસિંગ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સહિત કોલસાની ખાણકામ પ્રવૃત્તિઓ માટે 100% પ્રત્યક્ષ વિદેશી રોકાણ (FDI)ને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

લમ્પી સ્કિન ડિસીઝ વાયરસ

- તાજેતરમાં ગુજરાતના સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારમાં પશુધન માટે ખતરનાક એવા લમ્પી વાઈરસની પુષ્ટિ કરાઈ છે. જામનગર અને દેવભૂમિ દ્વારકા જિલ્લામાં લમ્પી વાઈરસના કારણે 80 જેટલાં ઢોરનાં મૃત્યુ થયા છે.

લમ્પી વાઈરસ

- લમ્પી સ્કિન ડિસીઝ એ પોક્સ વાયરસ લમ્પી સ્કિન ડિસીઝ વાયરસના ચેપને કારણે થાય છે.
- લમ્પી વાઈરસ એ રખડતા ગૌવંશ જ નહિ, પાલતુ ગાય-ભેંસ જેવા પશુઓમાં પણ થઈ શકે છે.
- આ વાઈરસને કારણે પશુનાં માથા, ડોક, પીઠ, ગુદા કે આંચળના ભાગ કે પગ, પૂંછડી સહિતના ભાગોની ત્વચા ઉપર બે થી પાંચ સેન્ટિમીટર વ્યાસની ગાંઠો જોવા મળે છે. ગાંઠોમાં ઘણીવાર પડ (રસી) થાય છે, ચાંદા પડે છે અને ઘણીવાર સડાને કારણે ઢોરનું મૃત્યુ પણ થઈ શકે છે.

સારવાર

- વાયરસ માટે કોઈ સારવાર નથી, તેથી રસીકરણ દ્વારા નિવારણ એ નિયંત્રણનું સૌથી અસરકારક માધ્યમ છે.

વૈશ્વિક ફેલાવો

- વર્ષ 1929માં સૌપ્રથમ વાર આફ્રિકા અને પશ્ચિમ એશિયાના ભાગોમાં લમ્પી સ્કિન ડિસીઝની ઓળખ કરાઈ હતી.
- દક્ષિણપૂર્વ એશિયામાં લમ્પી સ્કિન ડિસીઝનો પહેલો કેસ બાંગ્લાદેશમાં જુલાઈ 2019માં નોંધાયો હતો.
- ભારતમાં આ રોગ માત્ર 16 મહિનામાં 15 રાજ્યોમાં ફેલાયો છે.
- ભારતમાં તે સૌપ્રથમ ઓગસ્ટ 2019માં મયુરભંજ, ઓડિશામાં લમ્પી સ્કિન ડિસીઝનો પ્રથમ કેસ જોવા મળ્યો હતો.

ગુજરાત ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર નીતિ-2022

સમાચારમાં શા માટે ?

- તાજેતરમાં ગુજરાત વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિકી વિભાગ દ્વારા ગુજરાતમાં દૂરસંચાર સંબંધિત આંતરમાળખાને મજબૂત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર નીતિ-2022ની જાહેરાત કરવામાં આવી છે.

ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર નીતિ વિશે

- દેશમાં માહિતી ટેકનોલોજી, ઈ-ગવર્નન્સ, ઈ-કોમર્સ, દૂરસંચાર અને મનોરંજન ક્ષેત્રના વિકાસ માટે પર્યાપ્ત બેન્ડવિથ સાથે એક મજબૂત માહિતી અને સંચાર તકનીકી આંતરમાળખાના વિકાસની જરૂરિયાત છે.
- ટેલિકોમ ક્ષેત્ર અર્થતંત્રના વિકાસ ઉપરાંત નાગરિકોના જીવનની ગુણવત્તામાં વધારો અને સમગ્ર દેશમાં સમાનતાના ધોરણો શહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારોના વિકાસને સુનિશ્ચિત કરે છે.
- ગુજરાત સરકારે રાજ્યમાં ટેલિકોમ ક્ષેત્ર સંબંધિત માળખાકીય પરિવર્તનો અને સુધારાઓને મજબૂત કરવા માટે ગુજરાત ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર નીતિ-2022 ઘડી છે.

નીતિની મુખ્ય બાબતો

- રાજ્યમાં તમામ વહીવટી વિભાગોની એક સંકલિત નીતિના અનુરૂપ જેમાં અન્ડર-ગ્રાઉન્ડ 'ઓપ્ટિકલ ફાઇબર' અને ઓવર-ગ્રાઉન્ડ 'મોબાઇલ ટાવર' લગાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે.
- આ નીતિ અંતર્ગત હવે અન્ડર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ઓવર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની પરવાનગી માટે 'સિંગલ વિન્ડો પરવાનગી સિસ્ટમ' સ્થાપવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે.
- અન્ડર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર એટલે ટેલિકોમ લાઇન અથવા ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલને જમીનની નીચે પાથરવા તથા ટેલિકોમ લાઇન અને ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલની જાળવણી માટે મેનહોલ્સ અને અન્ય ઉપકરણો તૈયાર કરવા.
- ઓવર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર એટલે જમીન ઉપર ટેલિકોમ થાંભલા, લાઇનો અને અન્ય ટેલિકોમ માળખું તૈયાર કરવું તેમજ આ ઉપકરણોની જાળવણી માટે પણ અન્ય માળખું તૈયાર કરવું.

નીતિ મુજબ, ટેલિકોમ આંતરમાળખાને નીચે પ્રમાણે વર્ગીકૃત કરાયું છે :

- ટેલિકોમ આંતરમાળખું :** અન્ડર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ આંતરમાળખું અને ઓવર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ આંતરમાળખું.
- ઓવર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર :** જમીન ઉપર સ્થાપવામાં આવતાં મોબાઇલ ટાવરો, મોબાઇલ લાઇનો, થાંભલાઓ અને અન્ય ટેલિકોમ ઉપકરણો.
- અન્ડર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર :** જમીનની નીચે પાથરવામાં આવતાં કેબલ, ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલ અને અન્ય ઉપકરણોનો સમાવેશ થાય છે .
- સૂક્ષ્મ સંચાર સાધનો :** નાની ઈમારતો, મોલ, સાંકડી શેરીઓમાં લગાવવામાં આવેલા માઇક્રો ટેલિકોમ સાધનો, જે કદમાં નાના અને વજનમાં હલકા હોય તેનો સમાવેશ થાય છે.
- નીતિ અંતર્ગત ટેલિકોમ આંતરમાળખા માટે ઝડપી અને સમયસર લાઇસન્સની સુવિધા પૂરી પાડવામાં આવશે.

- ટેલિકોમ આંતરમાળખું સ્થાપવાની સમગ્ર પ્રક્રિયા ઓનલાઇન કરવામાં આવશે. જેથી પરવાનગી પદ્ધતિ પારદર્શિત અને ઝડપી બની શકે.
- નીતિ મુજબ ટેલિકોમ આંતરમાળખા માટેની પરવાનગી 60 દિવસની સમય મર્યાદામાં આપવાની રહેશે.
- ગુજરાત સરકાર દ્વારા તમામ ટેલિકોમ આંતરમાળખાના વ્યવસ્થાપન માટે કેન્દ્રીકૃત પોર્ટલની શરૂઆત કરવામાં આવશે.
- નીતિ મુજબ યોગ્ય ફરીયાદ નિવારણ સિસ્ટમ ગઠિત કરવામાં આવશે. તેમજ, વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિકી વિભાગમાંથી એક સ્પેશિયલ ફરીયાદ નિવારણ અધિકારી દ્વારા નીતિની જોગવાઈઓના અમલમાં ઉદ્ભવેલી ફરીયાદનું નિરાકરણ કરાશે.
- 'રાઈટ ઓફ વે' (RoW) નીતિના આધારે રાજ્યમાં આધુનિક અને સુવિધાજનક ટેલિકોમ આંતરમાળખું તૈયાર કરવામાં આવશે.
- "રાઈટ ઓફ વે" નીતિ : ભારત સરકાર દ્વારા વર્ષ 2016માં અત્યાધુનિક ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને ઓપ્ટિકલ ફાઇબર નેટવર્ક અને ટેલિકોમ ટાવર સ્થાપિત કરવાની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં લઈને 'રાઈટ ઓફ વે' નીતિ (RoW) જાહેર કરવામાં આવી હતી. જેથી પર્યાપ્ત બેન્ડવિથ સાથે સંચાર તકનીક માટે આંતરમાળખું વધારી શકાય.

ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર નીતિ ફાયદાઓ

- તમામ વિભાગોની સંકલિત નીતિ દ્વારા ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને ઝડપી અને વ્યવસ્થિત રીતે સ્થાપી શકાય.
- નીતિમાં અન્ડર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ઓવર-ગ્રાઉન્ડ ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો સમાવેશ થાય છે. જેથી ટેલિકોમ ક્ષેત્રનો સમાવેશી વિકાસ કરી શકાય.
- સિંગલ વિન્ડો પરવાનગી સિસ્ટમ દ્વારા ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને ઝડપી અને પારદર્શી બનાવી શકાય છે.
- એક ચોક્કસ સમય મર્યાદામાં પરવાનગીના માળખાથી રાજ્યમાં ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર યોગ્ય ગતિએ નિર્માણ પામશે. ઉપરાંત ભ્રષ્ટાચાર અને ગેરરીતિના બનાવો પણ અટકશે.
- ટેલિકોમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર નીતિ દ્વારા રાજ્યમાં અત્યાધુનિક અને સુવિધાજનક ટેલિકોમ માળખું તૈયાર કરવામાં મદદ મળશે.
- દેશમાં ડિજિટલ ભારત મિશન અને 5G ટેકનોલોજીની વિસ્તૃતિને આ નીતિ દ્વારા સમર્થન મળશે.
- ટેલિકોમ માળખામાં તમામ વિભાગ વચ્ચે એકરૂપતા બનાવી રાજ્યમાં 'ઈઝ ઓફ ડુંઈંગ બિઝનેસ' વધારવામાં મદદરૂપ થશે.
- નીતિ અંતર્ગત ઉદ્ભવતી ફરીયાદોને યોગ્ય રીતે નિવારણ માટે 'ફરીયાદ નિવારણ સિસ્ટમ' હોવાથી વિવાદોને ઘટાડી શકાય છે.
- નીતિ દ્વારા રાજ્યમાં આંતરરાષ્ટ્રીય અને સ્થાનિક IT ક્ષેત્રનું રોકાણ વધશે. જેનાથી આડકતરી રીતે રોજગારમાં વધારો થશે અને રાજ્યની જીડીપીમાં ફાયદો થશે.

ભારત ડ્રોન મહોત્સવ-2022

- તાજેતરમાં દિલ્હીના પ્રગતિ મેદાન ખાતે 27 - 28 મે 2022 દરમિયાન ભારતના સૌથી મોટા ડ્રોન ઉત્સવ 'ભારત ડ્રોન મહોત્સવ 2022' કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રદર્શનમાં 70 થી વધુ પ્રદર્શકોએ ડ્રોનના વિવિધ ઉપયોગો સંદર્ભે પ્રદર્શન યોજ્યું હતું.

ડ્રોન શું છે?

- ડ્રોન માનવરહિત હવાઈ વાહનો (UAV - Unmanned Aerial Vehicle) છે, એટલે કે કોઈપણ માનવ પાઈલટ, મુસાફર કે કૂ વગરનું વાહન. આ UAV અર્થતંત્રના લગભગ તમામ ક્ષેત્રો જેમ કે કૃષિ, ખાણકામ, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, સર્વેલન્સ, ઈમરજન્સી રિસ્પોન્સ, ટ્રાન્સપોર્ટેશન, જિયોસ્પેસિયલ મેપિંગ, સંરક્ષણ અને કાયદાના અમલીકરણમાં સહાયરૂપ થાય છે.

કિસાન ડ્રોન

- આજકાલ, ડ્રોન માત્ર સંરક્ષણ ક્ષેત્રો માટે જ નથી, પરંતુ અન્ય વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે. તાજેતરના સમયમાં વિવિધ ડ્રોનનો ઉપયોગ કૃષિ ક્ષેત્રમાં જંતુનાશકો અને ખાતરોના પ્રસાર, પાકના પરિવહન, પાકની આકારણી, જમીન રેકોર્ડ ડિજિટાઇઝેશન વગેરે માટે કરવામાં આવી રહ્યો છે, જેથી કૃષિ ક્ષેત્રને વેગ મળે છે.
- વર્ષ 2022ની શરૂઆતમાં વડાપ્રધાન દ્વારા ખેતરોમાં જંતુનાશકોનો છંટકાવ કરવા માટે દેશના વિવિધ નગરો અને શહેરોમાં 100 કિસાન ડ્રોનને ફ્લેગ ઓફ કર્યા હતા. કિસાન ડ્રોન સુવિધાનો ઉદ્દેશ્ય દેશના કૃષિ ક્ષેત્રને વેગ આપવા અને ખેડૂતોના જીવનમાં પરિવર્તન લાવવાનો છે.

ભારતમાં ડ્રોન ક્ષેત્રે સરકારના પગલાં

- ગામડાઓમાં જમીનની માલિકીનો રેકોર્ડ બનાવવા અને દવાઓ અને રસીઓનું પરિવહન કરવાના હેતુથી 'સ્વામિત્વ યોજના'માં ડ્રોનનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.
- નાગરિક ઉડ્ડન મંત્રાલય દ્વારા વર્ષ 2022માં ડ્રોનના સ્વદેશી ઉત્પાદનને વેગ આપવા માટે લઘુત્તમ સલામતી અને ગુણવત્તાની આવશ્યકતાઓને સુનિશ્ચિત કરવા માટે ડ્રોન પ્રમાણપત્ર યોજનાને સૂચિત કરી છે.

- વર્ષ 2021માં સરકારે ડ્રોન અને ડ્રોન ઘટકો માટે PLI (Production Linked Incentive) યોજના ઘડી છે, જેમાં ત્રણ નાણાકીય વર્ષોમાં 120 કરોડ રૂપિયાની ફાળવણી કરવામાં આવી છે.

ઉદારકૃત ડ્રોન નિયમો, 2021 (Liberalized Drone Rules, 2021)

- નિયમો ટ્રસ્ટ અને સ્વ-પ્રમાણપત્રના આધાર પર આધારિત છે.
- યુનિક આઈડેન્ટિફિકેશન નંબર : દરેક ડ્રોનને તેમના સ્થાન, ઊંચાઈ, ઝડપ વગેરેને અનુલક્ષીને અનન્ય ઓળખ નંબર આપવામાં આવશે. ડિજિટલ સ્કાય પ્લેટફોર્મ થકી ડ્રોનની દરેક ફ્લાઈટ પર નજર રાખવામાં આવશે.
- ડિજિટલ સ્કાય પ્લેટફોર્મ એ એક વિશિષ્ટ પ્રકારની માનવરહિત ટ્રાફિક મેનેજમેન્ટ (UTM) સિસ્ટમ છે, જે દરેક ડ્રોન ફ્લાઈટ માટે ઓપરેટરોને ત્વરિત (ઓનલાઈન) ક્લિયરન્સ આપવા ઉપરાંત ડ્રોન અને ઓપરેટરની નોંધણી અને લાઈસન્સિંગની સુવિધા પૂરી પાડે છે.
- વ્યવસાય કરવાની સરળતા : નવા ડ્રાફ્ટ નિયમો ઉદ્યોગો માટે વ્યવસાય કરવાની સરળતા પ્રદાન કરે છે.
- અગાઉ 25 ફોર્મ ભરવા પડતાં, જે હવે ઘટાડીને 5 કરવામાં આવ્યાં છે.
- ઝોનમાં દેશનું વિભાજન : ડિજિટલ સ્કાય પ્લેટફોર્મ પર દેશને લીલા, પીળા અને લાલ ઝોનમાં વિભાજિત કરતો ઈન્ટરેક્ટિવ એરસ્પેસ નકશો.
- ગ્રીન ઝોનમાં 400 ફૂટ સુધી અને એરપોર્ટ પરિમિતિથી 8 થી 12 કિમીની વચ્ચેના વિસ્તારમાં 200 ફૂટ સુધી ડ્રોન ઉડાડવા માટે પરવાનગીની જરૂર નથી. માઈક્રો ડ્રોન (બિન-વ્યાવસાયિક ઉપયોગ માટે), નેનો ડ્રોન અને R&D સંસ્થાઓ માટે કોઈ પાઈલટ લાયસન્સની જરૂર નથી.
- ભારતમાં નોંધાયેલ વિદેશી માલિકીની કંપનીઓ દ્વારા ડ્રોન કામગીરી પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી. વ્યવસાય-મૈત્રીપૂર્ણ નિયમનકારી શાસનની સુવિધા માટે ડ્રોન પ્રમોશન કાઉન્સિલની સ્થાપના કરવી.
- ડ્રોન અને ડ્રોનના ઘટકોની આયાત DGFT દ્વારા નિયંત્રિત કરાશે.
- ડ્રોન નિયમો, 2021 હેઠળ મહત્તમ ઇંડ ઘટાડીને ૩.1 લાખ કરવામાં આવ્યો.
- કાર્ગો ડિલિવરી માટે ડ્રોન કોરિડોર વિકસાવવામાં આવશે.

NFGFHD - The National Facility for Gene Function in Health and Disease

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય શિક્ષણ મંત્રી દ્વારા પુણે સ્થિત ભારતીય વિજ્ઞાન શિક્ષણ અને સંશોધન સંસ્થા (IISER), ખાતે 'The National Facility for Gene Function in Health and Disease (NFGFHD)' સેન્ટરનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું છે, જેને બાયોટેકનોલોજી ડિપાર્ટમેન્ટ (DBT) દ્વારા સપોર્ટ પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે.
- હેતુ : કેન્સરથી લઈને ડાયાબિટીસ સુધીના રોગોની શ્રેણીનો અભ્યાસ કરતા સંશોધકોને પ્રાણીના નમૂનાનો સમયસર પુરવઠો પૂરો પાડવો.
- ઉંદર અને સસલાને અહીં રાખવામાં આવશે જેથી અન્ય જગ્યાએથી તેમને આયાત કરવાની જરૂરિયાતને દૂર કરી શકાય.

મહત્વ

- માનવ સ્વાસ્થ્ય પર ઝૂનોટિક રોગ (જેમ કે મંકીપોક્સ, સ્વાઈન ફ્લુ, બર્ડ ફ્લુ વગેરે)નું પ્રમાણ વધ્યું છે, ત્યારે પ્રાણી, છોડ અને સૂક્ષ્મસજીવો

આધારિત રોગના અભ્યાસો કરવા જરૂરી બન્યા છે.

- આ સુવિધા માઉસ મોડલ જનરેટ કરવા માટે મોલેક્યુલર બાયોલોજી લેબોરેટરીઓ અને માઈક્રો-ઇન્જેક્શન સેટઅપ ધરાવે છે, જેમાં વૈજ્ઞાનિકો અસ્તિત્વમાં રહેલા જનીનોને બહાર કાઢશે અને તેને CRISPR/Cas9 સિસ્ટમ દ્વારા બહારના અથવા કૃત્રિમ જનીનો સાથે બદલશે કે જે અભ્યાસ હેઠળ રોગ સાથે જોડાયેલા છે.
- માઉસ મોડલ એ પ્રયોગશાળામાં ઉપયોગમાં લેવાતા ઉંદરનો સંદર્ભ આપે છે, જેનો ઉપયોગ માનવ શરીરવિજ્ઞાન અથવા રોગના અમુક પાસાઓનો અભ્યાસ કરવા માટે થાય છે. આ સંદર્ભે વિવિધ પ્રકારના સજીવોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, પરંતુ ઉંદર ખાસ કરીને ઉપયોગી છે, કારણ કે તેમની માનવ સાથે શરીરરચના બાબતે, શારીરિક અને આનુવંશિક સમાનતા છે.

પૃથ્વી-2 મિસાઈલ

- તાજેતરમાં ઓડિશાના સંકલિત પરીક્ષણ કેન્દ્રમાંથી ટૂંકા અંતરની પરમાણુ-સક્ષમ બેલેસ્ટિક મિસાઈલ પૃથ્વી-2નું સફળતાપૂર્વક પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. આ મિસાઈલનું સરફેસ ટુ સરફેસ સ્ટ્રાઈક માટે પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે.

પૃથ્વી-2 મિસાઈલ

- પૃથ્વી-2 એ પ્રથમ મિસાઈલ છે, જેને DRDO દ્વારા ઈન્ટીગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ હેઠળ સ્વદેશી રીતે વિકસાવવામાં આવી છે.
- તે સપાટીથી સપાટી પરની મધ્યમ રેન્જની બેલેસ્ટિક મિસાઈલ છે, જે 350 કિમીની મારક ક્ષમતા ધરાવે છે. (બેલેસ્ટિક મિસાઈલ ગુરુત્વાકર્ષણ બળનો ઉપયોગ કરે છે. પણ લક્ષ્ય સ્થિર ન હોય અને પોતાની મૂળ જગ્યાએથી ખસી જાય, તો આ મિસાઈલ તેનો પીછો કરતી નથી)
- તે 500 કિગ્રાથી 1000 કિગ્રા પરંપરાગત તેમજ પરમાણુ હથિયારો વહન કરવામાં સક્ષમ છે.
- તે સિંગલ-સ્ટેજ લિક્વિડ-ઈંધણયુક્ત છે.
- વિશેષતા : આ મિસાઈલ દૂરના અંતરે રહેલા લક્ષ્ય પર પ્રહાર કરવા સૌપ્રથમ ઊંચાઈ મેળવે છે અને ઊંચાઈ પ્રાપ્ત કર્યા બાદ પરવલયાકાર માર્ગે પોતાન લક્ષ્ય પર પ્રચંડ રીતે ત્રાટકે છે.
- હાલમાં સેનાની ત્રણેય પાંખમાં તેનો ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે.

મિસાઈલ	વેલોડ	મારક ક્ષમતા
પૃથ્વી - 1	1000 K.G.	150 K.M.
પૃથ્વી - 2	350 - 700 K.G.	350 K.M.
પૃથ્વી - 3	500 - 1000 K.G.	500 - 1000 K.M.

મિસાઈલના પ્રકાર

- બેલેસ્ટિક (Ballistic Missile) અને કુઝ એ મિસાઈલ ટેકનોલોજીમાં મુખ્ય પ્રકાર છે.

બેલેસ્ટિક મિસાઈલ	કુઝ મિસાઈલ
થોડા સમય સુધી જ ઊર્જાવાન (Propelled) રહે છે.	અંત સુધી સ્વ - ઊર્જાવાન (Self - Propelled) છે.
એન્જિન સાથે સામ્યતા ધરાવે છે.	એન્જિન સાથે સામ્યતા ધરાવે છે.
અંતરને લક્ષ્ય બનાવવા માટે પૃથ્વીના વાતાવરણમાંથી બહાર નીકળી ફરીવાર તેમાં પ્રવેશે છે.	કુઝ મિસાઈલ લક્ષ્યને પૃથ્વીના વાતાવરણમાં રહીને જે નિશાન બનાવે છે.

મારકક્ષમતા 3000 કિ.મી. થી 12000 કિ.મી. સુધી હોય છે, કારણ કે મિસાઈલને પ્રારંભિક માર્ગ પછી ઈંધણની જરૂર પડતી નથી.

મારકક્ષમતા 500 કિ.મી.ની આસપાસ હોય છે, કારણ કે તેમને ચોક્કસ લક્ષ્યને ભેદવા અને નિરંતર ઊર્જાની જરૂર રહે છે.

હવા પ્રતિકાર અને પૃથ્વીભ્રમણ બળ પર આધાર રાખે છે. જેથી તે ચોક્કસ પથદર્શક (Guided) મિસાઈલ નથી.

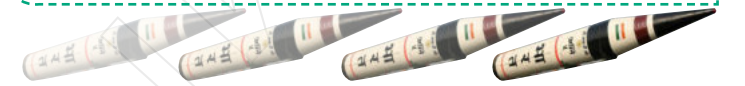
કુઝ મિસાઈલ ચોક્કસ પથદર્શક ઉપર આધાર રાખતી મિસાઈલ છે.

પેલોડને વહન કરવા સક્ષમ છે. જેથી તે એકથી વધારે પેલોડને પણ વહન કરી શકે છે.

કુઝ મિસાઈલ પેલોડ વહન કરવા ક્ષમતા ઓછી છે. સામાન્ય રીતે એક પેલોડને જ વહન કરી શકે છે.

મુખ્યત્વે પરમાણુ હથિયારોના વહન કરવા વિકસાવવામાં આવે છે.

મુખ્યત્વે પરંપરાગત શસ્ત્રોને વહન કરવા વિકસાવાય છે.

ટૂંકા ગાળાની બેલેસ્ટિક મિસાઈલ 300 થી 1000 K.M.	સબસોનિક કુઝ મિસાઈલ 1 મેકથી
અવાજની ઝડપથી ઓછી	સબસોનિક કુઝ મિસાઈલ 1 મેકથી
મધ્યગાળાની બેલેસ્ટિક મિસાઈલ 1000 થી 3500 K.M.	સુપર સોનિક કુઝ મિસાઈલ 2 - 3 મેક ઝડપ
અવાજની ઝડપથી વધારે	સુપર સોનિક કુઝ મિસાઈલ 2 - 3 મેક ઝડપ
મધ્યવર્તીય બેલેસ્ટિક મિસાઈલ 3500 થી 5500 K.M.	-----
આંતરખંડીય બેલેસ્ટિક મિસાઈલ 5500 K.M.થી વધારે	હાઈપરસોનિક કુઝ મિસાઈલ 5 થી વધારે મેક
હવાની ઝડપથી પાંચ ગણી વધારે ઝડપ	હાઈપરસોનિક કુઝ મિસાઈલ 5 થી વધારે મેક
ઉદાહરણ પૃથ્વી, અગ્નિ, ધનુષ	ઉદાહરણ બ્રહ્મોસ, નિર્ભય
ઉદાહરણ પૃથ્વી, અગ્નિ, ધનુષ	ઉદાહરણ બ્રહ્મોસ, નિર્ભય

અગ્નિ - 4 અને પૃથ્વી-2 મિસાઈલ

- તાજેતરમાં રક્ષા અનુસંધાન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) દ્વારા એ.પી. જે. અબ્દુલ કલામ ટ્રીપ, ઓડિશા ખાતેથી ભારતની પરમાણુ સક્ષમ અગ્નિ-4 મિસાઈલનું 'નિયમિત વપરાશ તાલીમ' (Routine user training) માટે પરીક્ષણ હાથ ધરવામાં આવ્યું.

અગ્નિ - 4 મિસાઈલ

- અગ્નિ - 4 મિસાઈલ એ અગ્નિ મિસાઈલ શ્રેણીમાં ચોથું મિસાઈલ વર્ઝન છે, જે પહેલા અગ્નિ - II પ્રાઈમ તરીકે જાણીતી હતી.
- અગ્નિ - 4 મિસાઈલ એ મધ્યવર્તી દૂરી ધરાવતી બેલેસ્ટિક મિસાઈલ છે. અગ્નિ-IV મિસાઈલ બે તબક્કાની મિસાઈલ છે.
- અગ્નિ - 4 મિસાઈલને રક્ષા અનુસંધાન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) દ્વારા વિકસાવાઈ છે.
- મારકક્ષમતા : લગભગ 4000 કિ.મી.
- સમયાંતરે રક્ષા અનુસંધાન અને વિકાસ સંગઠન દ્વારા મિસાઈલમાં નવી તકનીકો અને ક્ષમતાનો વધારો કરાયો છે.

- અગ્નિ - 4 મિસાઈલ પરમાણુ - સક્ષમ મિસાઈલ છે. જે 1000 કિ.ગ્રા. જેટલું પરમાણુ આયુધ વહન કરી શકે છે તથા 900 કિ.મી. ઊંચાઈ સુધી પહોંચી શકે છે.
- અગ્નિ - 4 મિસાઈલનું પરિક્ષણ વર્ષ 2011, 2012, 2014, 2015, 2017, 2018 અને તાજેતરમાં 2022માં કરવામાં આવ્યું.

અગ્નિ મિસાઈલ સિસ્ટમ વિશે

- અગ્નિ શ્રેણીની બેલેસ્ટિક મિસાઈલોને ભારતના સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠનના ઈન્ટીગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ હેઠળ વિકસાવવામાં આવી રહી છે.
- અગ્નિ મિસાઈલો લાંબી દૂરવર્તી, પરમાણુ ક્ષમતા ધરાવતી, સપાટીથી સપાટી પ્રહાર કરનારી બેલેસ્ટિક મિસાઈલ છે.
- અગ્નિ મિસાઈલોનું સંરક્ષણમાં મહત્વને ધ્યાને લેતાં તેને IGMDP પ્રોગ્રામથી અલગ કરવામાં આવી છે.
- અગ્નિ મિસાઈલ શ્રેણીમાં નીચે મુજબની મિસાઈલો છે :

ક્રમ	મિસાઈલ	પ્રોગ્રામ	અંતર	પ્રકાર	વજન (payload)	કાર્યરત
(1)	અગ્નિ- 1	IGMDP	700 - 1200	વ્યૂહાત્મક	1000	2007
(2)	અગ્નિ- 2	IGMDP	2000 - 3500	વ્યૂહાત્મક	820 - 2000	2004
(3)	અગ્નિ- 3	IGMDP	3000 - 3500	વ્યૂહાત્મક	2500	2011
(4)	અગ્નિ- 4	અગ્નિ- 4	3500 - 4000	વ્યૂહાત્મક	800 - 1000	2014
(5)	અગ્નિ- 5	અગ્નિ- 5	5000	વ્યૂહાત્મક	1500	2019 (અજમાઈશ)
(6)	અગ્નિ- 6	અગ્નિ- 6	8000 - 10000	વ્યૂહાત્મક	3000	વિકાસ હેઠળ
(7)	અગ્નિ- પ્રાઈમ	અગ્નિ- P	1000 - 2000	વ્યૂહાત્મક	-	અજમાઈશ (Trial)

કાર્બન બોમ્બ

- આ વર્ષે ધ ગાર્ડિયનના સંશોધનાત્મક પ્રોજેક્ટ પછી 'કાર્બન બોમ્બ' શબ્દનો ઉપયોગ વધ્યો છે.
- એવા તેલ કે ગેસ પ્રોજેક્ટ જે કરોડો ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડનું ઉત્સર્જન કરશે તેમને કાર્બન બોમ્બ કહેવામાં આવ્યા છે.
- વર્તમાનમાં ધ ગાર્ડિયન દ્વારા આવા 195 પ્રોજેક્ટની સૂચિ તૈયાર કરાઈ છે. આ પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ થયા નથી, પરંતુ અર્ધપૂર્ણ અથવા આયોજન તબક્કામાં છે.
- આ પ્રોજેક્ટના લીધે પેરીસ કરાર હેઠળ નિર્ધારિત કરેલી ઉત્સર્જન મર્યાદાનો ભંગ થઈ જશે. પરિણામે 21 મી સદીના અંત સુધીમાં વૈશ્વિક તાપમાન વધારો 20 સે થી નીચે રાખવાનું લક્ષ્ય સિદ્ધ નહીં થાય.
- કાર્બન બોમ્બ ગણાયેલા 60% થી વધુ પ્રોજેક્ટ કાર્યરત અવસ્થામાં છે.

ભારતના સંદર્ભમાં

- ભારતના કુલ 2 પ્રોજેક્ટનો આ સૂચિમાં સમાવેશ થયો છે.
 - ગેવરા કોલસા ખાણ, છત્તીસગઢ -

કોલ ઈન્ડિયા

2. રાજમહાલ કોલસા ખાણ, આરખંડ -
પૂર્વી કોલફિલ્ડ

- અદાણીનો ઓસ્ટ્રેલિયાનો કાર્માચેલ પ્રોજેક્ટ પણ સૂચિમાં છે.
- કાર્બન બોમ્બને નિષ્ક્રિય કરવા એટલે કે, આવા પ્રોજેક્ટ બંધ કરવા લિંગો (LINGO - Leave It IN The Ground Initiative) નામનું મિશન ચલાવાયું છે. લિંગો અશ્મિભૂત બળતણનો પ્રયોગ બંધ કરીને 100% અક્ષય ઊર્જા પ્રયોગની માંગ કરે છે.

લિક્વિડ- મિરર ટેલિસ્કોપ (Liquid Mirror Telescope)

- તાજેતરમાં ભારત દ્વારા વિશ્વના પ્રથમ ઇન્ટરનેશનલ લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ (ILMT)ને દેવસ્થલ વેધશાળા પરિસરમાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે, જે ઉત્તરાખંડના નૈનિતાલ સ્થિત આર્યભટ્ટ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઓબ્ઝર્વેશનલ સાયન્સ (ARIES)ના માર્ગદર્શન હેઠળ કાર્ય કરે છે.

લિક્વિડ- મિરર ટેલિસ્કોપ

- લિક્વિડ- મિરર ટેલિસ્કોપ પરંપરાગત ટેલિસ્કોપથી ભિન્ન, પ્રતિબિંબિત પ્રવાહી પદાર્થથી સંરચિત યોગ્ય અવકાશી પદાર્થની છબી ખેંચવા માટે સક્ષમ છે.
- આ ટેલિસ્કોપ સુપરનોવા, અવકાશના કચરા (Debris) અને અન્ય તમામ અવકાશી પદાર્થોનું અવલોકન કરશે.
- દેવસ્થલ વેધશાળા પરિસરમાં સ્થાપિત થનાર લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ ખગોળશાસ્ત્ર માટે કાર્યરત થનારું વિશ્વનું પ્રથમ આવું ટેલિસ્કોપ બનશે.
- ભારત દ્વારા સ્થાપવામાં આવેલા લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપની શરૂઆત વર્ષ 2022ના ઓગસ્ટ મહિનામાં કરાશે.
- લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ જમીનની સપાટીથી 2450 મીટર ઉંચાઈ પર હિમાલય ક્ષેત્રમાં સ્થિત છે.
- આ ટેલિસ્કોપ બે રીતે વિશિષ્ટ છે : એક ખગોળશાસ્ત્ર સંશોધન માટે વિકસાવવામાં આવેલ તે એકમાત્ર છે અને બીજું વિશ્વમાં ક્યાંય પણ કાર્યરત થનાર આ પ્રકારનું એકમાત્ર ટેલિસ્કોપ છે.
- લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ એક એવું સ્થિર ટેલિસ્કોપ છે, જે રાત્રે આપેલ સમયે ચોક્કસ શિરોબિંદુ ઉપર હોય તેવા અવકાશના માનચિત્રની સંપૂર્ણ છબી બનાવે છે.
- બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ કોઈપણ અને તમામ સંભવિત અવકાશી પદાર્થો જેવા કે તારાઓ, સુપરનોવા વિસ્ફોટો, ઉલ્કાઓથી લઈને અવકાશી કચરા સુધીનું અવલોકન કરે છે.

રચના

- લિક્વિડ- મિરર ટેલિસ્કોપ પ્રતિબિંબિત પ્રવાહી સાથે અરીસાઓથી સંરચિત ટેલિસ્કોપ છે.
- લિક્વિડ- મિરર ટેલિસ્કોપમાં પારો (એક પ્રવાહી ધાતુ, જે ઉચ્ચ પ્રકાશ-પ્રતિબિંબ ક્ષમતા ધરાવે છે) ધાતુનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.
- કન્ટેનરમાં ભરેલ લગભગ 50 લિટર (700 કિ.ગ્રા જેટલો) પારો લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપના ગોળાઈવાળા અક્ષ સાથે નિશ્ચિત સ્થિર ગતિએ ફેરવવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયા દરમિયાન, પારો કન્ટેનરમાં એક પાતળા સ્તર તરીકે ફેલાશે, જે પરવલય (paraboloid) આકારની પ્રતિબિંબિત સપાટી બનાવે છે. જે અરીસા તરીકે કાર્ય કરે છે. આવી સપાટી પ્રકાશ એકત્રિત કરવા અને તેને કેન્દ્રિત કરવા માટે આદર્શ છે,

જેમાં અરીસાનો વ્યાસ 4 મીટર છે.

- લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ દરરોજ 10-15 GB/રાત્રિ ડેટા જનરેટ કરવામાં સક્ષમ છે.
- લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપને આગામી પાંચ વર્ષ માટે વર્ષના નવ મહિના દરમિયાન દરરોજ રાત્રે કામગીરી માટે સેટ કરવામાં આવ્યું છે, જે વિશાળ માત્રામાં ડેટા જનરેટ કરશે. સહભાગી સંસ્થામાં આ ડેટાની સાચવણી કરવામાં આવશે.
- આ સચવાયેલા ડેટાને ખગોળશાસ્ત્રમાં વિશ્વના વૈજ્ઞાનિકો રહસ્યમય સંશોધનો માટે ઉપયોગમાં લઈ શકે છે.
- વિશાળ ડેટાને ચકાસવા અને વિશ્લેષણ કરવા માટે લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપ નવીનતમ કોમ્પ્યુટેશનલ ટૂલ્સ, જેમ કે આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ, મશીન લર્નિંગ અને ડેટા એનાલિટિક્સનો ઉપયોગ કરશે.

સહભાગીદાર

- ભારત, બેલ્જિયમ, કેનેડા, પોલેન્ડ અને ઉઝબેકિસ્તાન એ મુખ્ય દેશો છે, જેમણે લિક્વિડ-મિરર ટેલિસ્કોપની સ્થાપના માટે સહયોગ કર્યો છે.
- આ ટેલિસ્કોપને કાર્યરત અને જાળવણી કરવાનું કામ ભારત દ્વારા કરાશે. જ્યારે કેનેડા અને બેલ્જિયમ દ્વારા સંયુક્ત રીતે 30 થી 40 કરોડ રૂપિયા સુધીનું ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે.
- ટેલિસ્કોપને બેલ્જિયમ સ્થિત એડવાન્સ્ડ મિકેનિકલ એન્ડ ઓપ્ટિકલ સિસ્ટમ્સ કોર્પોરેશન અને સેન્ટર સ્પેશિયલ ડી લીજ ખાતે ડિઝાઇન અને નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે.

આર્યભટ્ટ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઓબ્ઝર્વેશનલ સાયન્સ (ARIES)

- ARIES એ ઉત્તરાખંડના નૈનિતાલમાં કુમાઉ હિમાલયની મનોરા ટેકરી ઉપર સ્થિત છે.
- ARIES ની સ્થાપના વર્ષ 1954માં ભારત સરકારના વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિક મંત્રાલય અંતર્ગત કરવામાં આવી છે.
- ARIES અવલોકનક્ષમ ખગોળશાસ્ત્ર, ખગોળ ભૌતિકશાસ્ત્ર અને અવકાશી વિજ્ઞાનમાં યોગદાન આપતી અગ્રણી સંશોધન સંસ્થાઓમાંની એક છે.
- ઉદ્દેશ્ય : ARIES એ સૌર, ગ્રહો, તારાઓ, આકાશગંગા અને અન્ય ખગોળીય વસ્તુઓનું સંશોધન કરે છે. જેમાં તારાઓની વિવિધતાઓ, તારા સમૂહ, તારાવિશ્વો અને સુપરનોવાના સંશોધનનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરાંત, વૈજ્ઞાનિક યોગદાનને મજબૂત કરવા અને વિવિધ સંસ્થાઓની ક્ષમતાઓ વિકસાવે છે.
- દેવસ્થલ વેધશાળા ARIES હેઠળ કાર્ય કરે છે.

ટકાઉ પર્યટન (Sustainable Tourism)

- તાજેતરમાં પર્યટન મંત્રાલય દ્વારા સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ (UNEP) અને રિસ્પોન્સિબલ ટુરિઝમ સોસાયટી ઓફ ઈન્ડિયા (RTSOI) ના સહયોગથી ટકાઉ અને જવાબદાર પ્રવાસન માટેની રાષ્ટ્રીય સમિતિનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. સમિતિ દરમિયાન પર્યટન મંત્રાલયે 'ટકાઉ પર્યટન અને જવાબદાર પ્રવાસી અભિયાન' માટે રાષ્ટ્રીય વ્યૂહરચના તૈયાર કરી છે.

ટકાઉ પર્યટનની વ્યૂહરચના વિશે

- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ (UNEP) મુજબ ટકાઉ પર્યટનની વ્યાખ્યા : “ટકાઉ પર્યટન એટલે વર્તમાન અને ભાવિ પેઢીની આર્થિક, સામાજિક અને પર્યાવરણીય અસરોને ધ્યાનમાં લઈ પર્યટન ઉદ્યોગ, સમુદાયો અને પ્રવાસીઓને તૈયાર કરવા.”

મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ટકાઉ પર્યટન વ્યૂહરચનામાં પર્યટન ક્ષેત્રને વધારે પર્યાવરણલક્ષી બનાવી શકાય અને ટકાઉ પર્યટનનો વિકાસ પ્રાપ્ત થાય તે માટે :
 - પર્યાવરણીય સ્થિરતા : પર્યટન ક્ષેત્રના વિકાસ માટે પર્યાવરણની સ્થિરતા ખૂબ જરૂરી છે. ટકાઉપૂર્ણ પર્યટન માટે જંગલો, નદીઓ, તળાવો, સમુદ્ર, આદ્રભૂમિ વગેરેનું રક્ષણ જરૂરી છે.
 - જૈવવિવિધતાને પ્રોત્સાહન : ભારત વિશ્વની 8% જેટલી જૈવવિવિધતા ધરાવે છે. જૈવવિવિધતામાં જળસૃષ્ટિ, જંગલસૃષ્ટિ, પક્ષીઓ, પ્રાણીઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
 - આર્થિક ટકાઉપણાને પ્રોત્સાહન : ટકાઉ પર્યટનના મુખ્ય સ્તંભમાં આર્થિક ટકાઉપણાનો પણ સમાવેશ થાય છે. જેથી પર્યટન ક્ષેત્રને બળ મળી રહે.
 - સામાજિક-સંસ્કૃતિક ટકાઉપણું : પર્યટનમાં સમાજ અને સાંસ્કૃતિક વૈવિધ્યતાનો ખૂબ મોટો ફાળો રહેલો છે. જેથી ટકાઉ અને સાતત્યપૂર્ણ પર્યટન માટે સામાજિક - સાંસ્કૃતિક ટકાઉપણું જરૂરી બની જાય છે.
 - ટકાઉ પર્યટન સર્ટિફિકેટ : વિવિધ પર્યટન ક્ષેત્રોને તેમના પર્યાવરણલક્ષી વિકાસ અને ટકાઉપણાના આધારે ટકાઉ પર્યટન સર્ટિફિકેટ આપવામાં આવશે. જેના કારણે હકારાત્મક પ્રતિસ્પર્ધામાં વધારો કરી શકાય.
 - ક્ષમતા વિકાસ : ટકાઉ પર્યટન થકી આંતરમાળખું, પ્રવાસીઓમાં જાગૃતિ તેમજ વિવિધ વિભાગોની ક્ષમતામાં વધારો કરવો.
 - સહકારિતા : કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકારો વચ્ચે ટકાઉ પ્રવાસનને પ્રોત્સાહન માટે સંકલિત ટકાઉ પર્યટન નીતિઓ અને પહેલોને વ્યવસ્થિત કરવી જોઈએ.
 - સુશાસન : ટકાઉ પર્યટન માટે ટેકનોલોજીનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરી પ્રદૂષણ, જવાબદારી અને પર્યટન વિસ્તૃતીકરણમાં વધારો કરી સુશાસન પર્યટન તૈયાર કરવું જોઈએ.
- પર્યટન મંત્રી દ્વારા જણાવાયું છે કે “પર્યટન અને પર્યાવરણ વચ્ચે ગાઢ સંબંધ છે. બંને વચ્ચેનું સંકલન ‘ટુ-વે પ્રોસેસ’ છે. એક તરફ પર્યાવરણીય સંસાધનો પર્યટનના મૂળભૂત ઘટકોમાંનું એક છે. જેમાં પર્યાવરણીય અને માનવસર્જિત પર્યટન સિસ્ટમ તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેથી પ્રવાસીઓ મુક્ત રીતે પર્યટનનો તુલ્ય ઉઠાવી શકે છે. બીજી તરફ પ્રવાસીઓ, સ્થાનિક

સમુદાયો અને સ્થાનિક પર્યાવરણ વચ્ચે ગાઢ અને આંતરજોડાણ સંબંધો એક સંવેદનશીલ પરિસ્થિતિનું સર્જન કરે છે જે ટકાઉ પ્રવાસ માટે સકારાત્મક બની શકે.”

- કોરોના મહામારીએ પર્યટન ક્ષેત્રના સહભાગીદારો અને હિસ્સેદારો વચ્ચે સ્થિતિસ્થાપકતા, ટકાઉપણું, અને પરસ્પર જોડાણ તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની ફરજ પાડી છે.

સ્વદેશ દર્શન 2.0

- પર્યટન મંત્રાલયે વર્ષ 2015માં દેશમાં પર્યટન ક્ષેત્રના વિકાસ માટે સ્વદેશ દર્શન યોજના શરૂ કરી હતી. જેના અંતર્ગત દેશમાં આજ સુધી 76 પ્રોજેક્ટ પર્યટન માટે તૈયાર કરાયા છે.
- કેન્દ્ર સરકારે પર્યટન ક્ષેત્રને ટકાઉ, જવાબદાર અને પર્યાવરણલક્ષી બનાવવા સ્વદેશ દર્શન 2.0 યોજનાની શરૂઆત કરી છે.
- વિઝન : દેશમાં ટકાઉ અને જવાબદાર પર્યટન સ્થળનો વિકાસ કરવો.

ઉદ્દેશ્ય

- સ્થાનિક અર્થવ્યવસ્થામાં પર્યટનનું મહત્વ વધારવું.
- મુખ્ય પર્યટન થીમ્સ માટે યોગ્ય ધોરણો વિકસાવવા.
- ટકાઉ અને જવાબદાર પર્યટન વધારવું.
- પર્યટન સ્થળનો સંકલિત વિકાસ કરવો.
- સ્થાનિક પર્યટનને પ્રાધાન્ય આપવું.
- પર્યટનમાં યુવા કૌશલ્ય વધારવું.
- ખાનગી ક્ષેત્રનું યોગદાન વધારવા પ્રયત્નો કરવા.
- રોજગાર અને સ્વ-રોજગારની તકો પેદા કરવી.
- સ્વદેશ દર્શન 2.0 અંતર્ગત સાંસ્કૃતિક અને ધરોહર પર્યટન, રોમાંચ પર્યટન, ઈકો-ટુરિઝમ પર્યટન, દરિયા કિનારા પર્યટન, સુખાકારી પર્યટન, ગ્રામીણ પર્યટન વગેરે મહત્વની થીમ્સ ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું.

ટોયોટા મિરાઈ : પ્રથમ હાઈડ્રોજન-સંચાલિત કાર

- ‘ટોયોટા મિરાઈ’ નામની પ્રથમ હાઈડ્રોજન-સંચાલિત કાર એપ્રિલ 2022 માં કેરળમાં નોંધવામાં આવી હતી. આ સાથે કેરળ આવી કારની નોંધણીને મંજૂરી આપનારા કેટલાક પસંદગીના રાજ્યોમાંનું એક બની ગયું છે.
- નોંધાયેલ વાહનને કરમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, કારણ કે તેનો ઉપયોગ સંશોધન અને વિકાસ હેતુઓ માટે કરવામાં આવશે. તેને ભારતના પ્રથમ ફ્યુઅલ સેલ ઈલેક્ટ્રિક વ્હીકલ (FCEV)ના અભ્યાસ માટે સંશોધન સંસ્થામાં રાખવામાં આવશે.

ટોયોટા મિરાઈ

- Toyota Mirai એ ભારતનું પ્રથમ ફ્યુઅલ-સેલ ઈલેક્ટ્રિક વાહન (FCEV) છે. જાપાનીઝ ભાષામાં ‘મિરાઈ’ શબ્દનો અર્થ ‘ભવિષ્ય’ એવો થાય છે.
- તેને હાઈડ્રોજન સ્ટેશન પર પરંપરાગત કમ્બાશન એન્જિન વાહનની જેમ રિફ્યુઅલ કરી શકાય છે. એકવાર ઈંધણ ટેન્ક ફૂલ કરાવવા પર 600 કિ.મી. ચાલી શકે છે. મિરાઈમાં ઈલેક્ટ્રિક બેટરી પરંપરાગત ઈલેક્ટ્રિક વાહનોના ઉપયોગ કરતા 30 ગણી નાની છે.

ફ્યુઅલ સેલ ઇલેક્ટ્રિક વ્હીકલ્સ (FCEVs)

- ફ્યુઅલ સેલ ઇલેક્ટ્રિક વ્હીકલ (FCEV) હાઇડ્રોજન અને ઓક્સિજન સાથે પ્રક્રિયા કરીને ઇલેક્ટ્રિક પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે અને પાણી એ એકમાત્ર આડપેદાશ છે.
- હાઇડ્રોજન + ઓક્સિજન = વીજળી + પાણીની વરાળ
- $2H_2(g) + O_2(g) \rightarrow 2H_2O(l)$
- ફ્યુઅલ સેલ ઇલેક્ટ્રિક વ્હીકલ એક હાઇબ્રિડ ઇલેક્ટ્રિક વાહન છે, જેમાં આંતરિક કમ્બર્શન એન્જિનને ફ્યુઅલ સેલ સ્ટેકથી બદલવામાં આવે છે. પાવરના સ્રોત તરીકે હાઇડ્રોજન તેમજ અદ્યતન બેટરી સિસ્ટમનો સમાવેશ થાય છે.
- ફ્યુઅલ સેલ ઇલેક્ટ્રોકેમિકલ પ્રક્રિયા દ્વારા વીજળી ઉત્પન્ન કરે છે.

તે ઇલેક્ટ્રિક વ્હીકલ (EV)થી કેવી રીતે અલગ છે?

- બેટરી સંચાલિત વાહનથી વિપરીત, તે ઉર્જાનો સંગ્રહ કરતું નથી અને તેના બદલે ઈંધણ અને ઓક્સિજનના સતત પુરવઠા પર આધાર રાખે છે.

ફાયદા

- તેઓ ખૂબ જ ઓછી માત્રામાં ગ્રીનહાઉસ વાયુઓ ઉત્પન્ન કરે છે અને એવા કોઈ વાયુ પ્રદૂષક ઉત્પન્ન કરતું નથી જે સ્વાસ્થ્ય સમસ્યાઓનું કારણ બને.
- જો શુદ્ધ હાઇડ્રોજનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તો બળતણ કોષો આડપેદાશ તરીકે માત્ર ગરમી અને પાણીનું ઉત્સર્જન કરે છે.
- પરંપરાગત કમ્બર્શન ટેકનોલોજીની સરખામણીમાં તે વધુ ઊર્જા કાર્યક્ષમ છે.
- બેટરીથી ચાલતા ઇલેક્ટ્રિક વાહનોથી વિપરીત ફ્યુઅલ સેલ વાહનોને પ્લગ ઈન કરવાની જરૂર નથી. તેમાં પેટ્રોલ અથવા ડીઝલ સ્ટેશનની જેમ જ નોઝલથી ઈંધણ ભરવામાં આવે છે.

પડકારો

- હાઇડ્રોજન પેટ્રોલ કરતાં વધુ વિસ્ફોટક છે
- આ ઉપરાંત, વાહનો મોંઘા છે અને બળતણ વિતરણ પંપની અછત છે.
- ઘણીવાર અશ્મિભૂત ઈંધણના સ્રોતોમાંથી હાઇડ્રોજન બનાવવામાં આવે છે.

સ્ટેટ ઓફ ગ્લોબલ ક્લાઇમેટ રિપોર્ટ 2021

- વર્લ્ડ મીટીરોલોજીકલ ઓર્ગેનાઇઝેશન (WMO) દ્વારા સ્ટેટ ઓફ ધ ગ્લોબલ ક્લાઇમેટ રિપોર્ટ 2021 બહાર પાડવામાં આવ્યો છે.

આ અહેવાલમાં કઈ સંસ્થાઓએ યોગદાન આપ્યું છે?

- રાષ્ટ્રીય હવામાન અને હાઇડ્રોલોજિકલ સેવાઓ (NMHSs)
- પ્રાદેશિક આબોહવા કેન્દ્રો
- વૈશ્વિક ડેટા અને વિશ્લેષણ કેન્દ્રો
- ગ્લોબલ એટમોસ્ફિયર વોચ (GAW)
- વર્લ્ડ ક્લાઇમેટ રિસર્ચ પ્રોગ્રામ (WCRP)
- વૈશ્વિક ક્લાયોસ્ફિયર વોચ
- યુનેસ્કોનું આંતરસરકારી સમુદ્રશાસ્ત્રીય કમિશન (UNESCO-IOC)

- ફૂડ એન્ડ એગ્રીકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝેશન (FAO)
- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ (UNEP)
- ઇન્ટરનેશનલ ઓર્ગેનાઇઝેશન ફોર માર્ગ્રેશન (IOM)
- શરણાર્થીઓ માટે યુએન હાઇ કમિશનર (UNHCR)
- વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ (WFP)

રિપોર્ટના મુખ્ય તારણો

- અહેવાલ મુજબ, ચાર મુખ્ય આબોહવા પરિવર્તન સૂચકાંકો છે :
- સમુદ્રની સપાટીમાં વધારો, ગ્રીનહાઉસ ગેસની સાંદ્રતા, સમુદ્રમાં એસિડિફિકેશન અને દરિયાઈ ગરમી
- આ દર્શાવે છે કે પર્યાવરણ, ઇકોસિસ્ટમ્સ અને ટકાઉ વિકાસ પર લાંબા સમય સુધી ચાલતી અને હાનિકારક અસરો સાથે માનવ પ્રવૃત્તિઓ સમુદ્ર, જમીન અને ગ્રહોના સ્તરમાં ફેરફારનું કારણ બની રહી છે.
- આત્યંતિક હવામાન (extreme weather) : આત્યંતિક હવામાનને કારણે, વિશ્વએ સેંકડો અબજો ડોલરનું આર્થિક નુકસાન થયું છે અને મનુષ્યોના જીવન અને તેમની સુખાકારીને પણ ભારે નુકસાન પહોંચ્યું છે.
- અહેવાલમાં પુષ્ટિ કરવામાં આવી છે કે છેલ્લા સાત વર્ષ સૌથી ગરમ સાત વર્ષ છે.
- વર્ષ 2021માં સરેરાશ વૈશ્વિક તાપમાન પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સ્તર કરતાં લગભગ 1.11 (± 0.13) °C ઉપર હતું.
- ગ્રીનહાઉસ ગેસ સાંદ્રતા : વર્ષ 2020માં વૈશ્વિક સ્તરે ગ્રીનહાઉસ વાયુઓની સાંદ્રતા 413.2 ppm પર પહોંચી ગઈ છે જે પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સ્તરના 149% છે
- વૈશ્વિક વાર્ષિક સરેરાશ તાપમાન : 1850 અને 1900ના દાયકાની પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સરેરાશની સાપેક્ષે વર્ષ 2021માં લગભગ 1.11±0.13 °C ઉપર હતું.
- દરિયાઈ ગરમી : છેલ્લા બે દાયકામાં સમુદ્રી ઉષ્ણતાના દરમાં વધારો થયો છે. વર્ષ 2021માં, મોટા ભાગના સમુદ્રોએ ઓછામાં ઓછા એક દરિયાઈ હિટવેવનો અનુભવ કર્યો હતો.
- મહાસાગરનું એસિડીકરણ : એન્થ્રોપોજેનિક CO2ના વાર્ષિક ઉત્સર્જનના 23% મહાસાગરો દ્વારા શોષાય છે. આ દરિયાઈ પાણી સાથે પ્રતિક્રિયા આપે છે જે સમુદ્રના એસિડીકરણ તરફ દોરી જાય છે. આ ઇકોસિસ્ટમ, સજીવો, પર્યટન, ખાદ્ય સુરક્ષા અને દરિયાકાંઠાના સંરક્ષણને જોખમમાં મૂકે છે.
- ખાદ્ય સુરક્ષા : આર્થિક આંચકા, આત્યંતિક હવામાનની ઘટનાઓ અને કોવિડ-19 રોગચાળાને કારણે વિશ્વની ખાદ્ય સુરક્ષા વધુ ખરાબ થઈ.
- વિસ્થાપન : હાઇડ્રોમિટિઓરોલોજિકલ જોખમોને લીધે, આંતરિક વિસ્થાપન વધ્યું છે.
- ઇકોસિસ્ટમ્સ : બદલાતી આબોહવાને કારણે, વિશ્વની ઘણી બધી ઇકોસિસ્ટમ્સ જેમ કે વોટર ટાવર્સ, પર્વત ઇકોસિસ્ટમ્સ, વગેરેને વ્યાપક પ્રમાણમાં અસર થઈ છે. તાપમાનમાં વધારો થવાથી દરિયાકાંઠા અને દરિયાઈ જીવસૃષ્ટિના નુકસાનનું જોખમ વધી રહ્યું છે.

ભારત અને લુપ્ત થતા ચિત્તા

- તાજેતરમાં પર્યાવરણ મંત્રાલય દ્વારા માહિતી આપતા જણાવાયું છે કે દેશમાંથી લુપ્ત થઈ ગયેલી પ્રજાતિઓના પુનર્વસનના પ્રયાસોના ભાગરૂપે ચિત્તાને ભારત સરકાર ઓગસ્ટ 2022 સુધીમાં મધ્ય પ્રદેશના કુનો પાલપુર વન્યજીવ અભયારણ્યમાં દક્ષિણ આફ્રિકાથી લાવવા માટે તૈયાર છે. શરૂઆતમાં દક્ષિણ આફ્રિકાથી 12 અને નામિબિયાથી 8 ચિત્તા ભારતમાં લાવવામાં આવશે.

મહત્વના મુદ્દા

- પાંચ મધ્ય ભારતીય રાજ્યોમાં સર્વેક્ષણ કરાયેલા 10 સ્થળો પૈકી ચિત્તાના યોગ્ય નિવાસસ્થાન અને પર્યાપ્ત શિકાર આધારને કારણે મધ્ય પ્રદેશમાં કુનો-પાલપુર નેશનલ પાર્ક (KNP)ને અગ્રતા યાદીમાં ઉચ્ચ સ્થાન આપવામાં આવ્યું હતું.
- સર્વોચ્ચ અદાલતે એક નિષ્ણાત પેનલની નિમણૂક કરી હતી, જેણે મધ્યપ્રદેશ સ્થિત કુનો-પાલપુરને ચિત્તાના સ્થાનાંતરણ માટે સંભવિત સ્થાન તરીકે મંજૂરી આપી હતી.
- કુનો-પાલપુર એ મધ્ય ભારતમાં મધ્ય પ્રદેશના શ્યોપુર જિલ્લામાં આવેલું વન્યજીવન અભયારણ્ય છે.
- સિંહ અને ચિત્તા પુનર્વસન પ્રોજેક્ટને કારણે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી તે સમાચારમાં છે.
- ભૌગોલિક રીતે, કુનો-પાલપુર પણ ગીર વિસ્તાર જેવી (એશિયાઈ સિંહોનું સ્થળ) સમાન પ્રકારની અર્ધ-શુષ્ક વનસ્પતિ ધરાવે છે, કારણ કે તે સમાન જૈવભૌગોલિક ક્ષેત્ર હેઠળ છે.
- આથી એશિયાટીક લાયન રિઈન્ટ્રોડક્શન પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત સમગ્ર દેશમાં માત્ર ગુજરાતના ગીર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનમાં જોવા મળતા સિંહને દેશના અન્ય ભાગોમાં સ્થાનાંતરિત કરીને સુરક્ષિત કરવાના હેતુથી કુનો-પાલપુર વન્ય જીવ અભયારણ્યમાં સ્થાનાંતરિત કરવાની પણ વાત છે. જેથી પૂર, દુષ્કાળ અથવા રોગચાળા જેવી ઘટનાઓ બને તો સિંહને સંપૂર્ણપણે લુપ્ત થતો બચાવી શકાય.
- અભયારણ્યમાં સ્વદેશી વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિની વિશાળ સમૃદ્ધિ અને વિવિધતા છે. નીલગાય, ચિત્તલ અને ચિંકારા જેવા શાકાહારી પ્રાણીઓની વિપુલ વસ્તી હોવાથી ચિત્તા અને સિંહને કુદરતી શિકાર માટે અનુકૂળ વાતાવરણ પૂરું પાડે છે.
- મધ્ય પ્રદેશના કુનો-પાલપુર નેશનલ પાર્કમાં ચિત્તાઓ માટે 10 ચો.કિ.મી.નું ખાસ ક્ષેત્ર તૈયાર કરાયું છે, જે ઓછામાં ઓછા છ ચિત્તાઓના વસવાટ માટે પૂરતું છે.
- વાઈલ્ડલાઈફ ટ્રસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા વર્ષ 2009માં ચિત્તાને ભારત પરત લાવવાની ચર્ચાઓ શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- ચિત્તા માંસાહારી પ્રાણી છે જે ભારતમાંથી મુખ્યત્વે અતિશય શિકાર અને વસવાટની ખોટને કારણે સંપૂર્ણપણે લુપ્ત થયો છે.
- વર્ષ 1947માં દેશનો છેલ્લો સ્પોટેડ ચિત્તો 1947માં છત્તીસગઢમાં મૃત્યુ પામ્યો હતો અને વર્ષ 1952માં દેશમાંથી સ્પોટેડ ચિત્તાને લુપ્ત જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.

ચિત્તા

- ચિત્તા એ વિશ્વનું સૌથી ઝડપી જમીની સસ્તન પ્રાણી છે, જે આફ્રિકા અને એશિયામાં મળે છે.

આફ્રિકન ચિત્તા

- વૈજ્ઞાનિક નામ : Acinonyx Jubatus
- લાક્ષણિકતાઓ : તેમની ત્વચા સહેજ ભૂરા અને સોનેરી રંગની હોય છે, જે એશિયાટિક ચિત્તા કરતાં જાડી હોય છે.
- વિતરણ : સમગ્ર આફ્રિકા ખંડમાં હજારોની સંખ્યામાં જોવા મળે છે.
- સંરક્ષણ સ્થિતિ
- IUCN રેડ લિસ્ટ : સંવેદનશીલ
- CITES : પરિશિષ્ટ 1
- WPA, 1972 : શેડ્યૂલ-2

એશિયાટિક ચિત્તા

- વૈજ્ઞાનિક નામ : Acinonyx Jubatus Venaticus
- લાક્ષણિકતા : આફ્રિકન ચિત્તા કરતાં કદમાં નાના.
- તેઓના શરીરની નીચે, ખાસ કરીને પેટ પર વધુ રુવાંટીવાળી આછા પીળાશ પડતી રંગની ચામડી હોય છે.
- વિતરણ : માત્ર ઈરાનમાં જ જોવા મળે છે, જ્યાં 100થી ઓછી સંખ્યા બચી છે.
- સંરક્ષણ સ્થિતિ
- IUCN રેડ લિસ્ટ : critically endangered
- CITES : પરિશિષ્ટ 1
- WPA : શેડ્યૂલ-2

ભારતનું સૌપ્રથમ ડાર્ક સ્કાય રિઝર્વ

- લદ્દાખના હેન્લેમાં ભારતનું સૌથી પહેલું ડાર્ક સ્કાય રિઝર્વ બનાવવામાં આવનાર છે. આ રિઝર્વ ચંગથાંગ અભયારણ્યનો ભાગ હશે તથા 22 કિ.મી. વિસ્તારમાં ફેલાયેલ હશે.
- ડાર્ક સ્કાય રિઝર્વ એ કૃત્રિમ પ્રકાશ પ્રદૂષણથી મુક્ત વિસ્તાર છે. દુનિયાનું સૌથી પહેલું ડાર્ક સ્કાય રિઝર્વ અમેરિકાએ હડસન તળાવ વિસ્તારમાં શરૂ કર્યું હતું.

કોના દ્વારા નિર્માણ કરાશે ?

- હેન્લે ડાર્ક સ્કાય રિઝર્વ બનાવવા માટે ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ એસ્ટ્રોફિઝિક્સ, લદ્દાખ, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ પ્રશાસન અને લદ્દાખ સ્વતંત્ર હિલ વિકાસ પરિષદ વચ્ચે ત્રિપક્ષીય કરાર કરવામાં આવ્યો છે.

શા માટે હેન્લે સ્થળની પસંદગી કરાઈ ?

- હેન્લે એ ઠંડા રણનો પ્રદેશ છે. ત્યાંનું હવામાન શુષ્ક અને આકાશ વાદળ વિહોણું હોય છે, જે હેન્લેને અવકાશ સંશોધન માટે શ્રેષ્ઠ સ્થળ બનાવે છે.

ડાર્ક સ્કાય રિઝર્વ બનાવવાના હેતુઓ

1. ખગોળશાસ્ત્રને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અને નવાં શોધ-સંશોધન કરવાં.
2. એસ્ટ્રોપ્રવાસનનો લદ્દાખમાં વિકાસ કરવા માટે.
3. ખગોળશાસ્ત્ર જ નહીં, પરંતુ ઇતિહાસ, ફિલસૂફી, ધર્મ, ગણિત અને વિજ્ઞાન સાથે પણ જોડાયેલું છે.

નેનો યુરિયા પ્લાન્ટ

- તાજેતરમાં વડાપ્રધાન દ્વારા ગાંધીનગર જિલ્લાના કલોલ ખાતે રૂ. 175 કરોડના રોકાણ સાથે ઈફ્કો(IFFCO) દ્વારા નિર્મિત વિશ્વના પ્રથમ નેનો યુરિયા પ્રવાહી પ્લાન્ટનું વર્ચ્યુઅલ રીતે લોકાર્પણ કરવામાં આવ્યું છે.
- હાલમાં, આ પ્લાન્ટ દરરોજ નેનો યુરિયાની 500 ML ક્ષમતાની 1.5 લાખ બોટલનું ઉત્પાદન કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. આગામી દિવસોમાં ભારતમાં આવા 8 પ્લાન્ટો સ્થાપિત કરવાનું આયોજન છે.

હેતુ

- તેનો ઉદ્દેશ પરંપરાગત યુરિયાના અસંતુલિત અને આડેધડ ઉપયોગને ઘટાડવો, કૃષિ ઉત્પાદન અને ખેડૂતોની આવક વધારવી, પાણી, હવા અને માટીના પ્રદૂષણમાં ઘટાડો કરવો તેમજ ઉત્પાદનની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવાનો છે.

પ્રવાહી નેનો યુરિયા (Liquid nano urea)

- પ્રવાહી નેનો યુરિયા એ નેનો પાર્ટિકલના સ્વરૂપમાં યુરિયા છે.
- પરંપરાગત યુરિયાના વિકલ્પ તરીકે તે છોડને નાઈટ્રોજન પૂરું પાડવા માટેનું પોષક (પ્રવાહી) દ્રવ્ય છે.
- યુરિયા એ રાસાયણિક નાઈટ્રોજન ખાતર છે, જે સફેદ રંગનું હોય છે. છોડને મુખ્ય પોષકતત્વ તરીકે નાઈટ્રોજનની જરૂર હોય છે, જે યુરિયામાંથી કૃત્રિમ રીતે મળી રહે છે.

વિકાસ

- આ પ્રોડક્ટનો વિકાસ કલોલ ખાતે આવેલા ઈફ્કોના નેનો બાયોટેકનોલોજી રિસર્ચ સેન્ટર(NBRC) ખાતે કરવામાં આવેલ છે.
- પરંપરાગત યુરિયાના વિકલ્પ તરીકે તેને વિકસાવવામાં આવેલ છે અને તે ખાતરની જરૂરિયાતને ઓછામાં ઓછી 50% સુધી ઘટાડી શકે છે.
- 500 મિલીલિટરની બોટલમાં 40,000 Mg/L નાઈટ્રોજન હોય છે, જે દાણાદાર યુરિયાની એક બોરી જેટલો નાઈટ્રોજન ધરાવતી હોય છે.

મહત્વ

- પરંપરાગત યુરિયાની કાર્યક્ષમતા લગભગ 25 ટકા હોય છે, જ્યારે પ્રવાહી નેનો યુરિયાની કાર્યક્ષમતા 85-90 ટકા જેટલી ઊંચી જોવા મળેલ છે.
- પરંપરાગત યુરિયા પાક પર ઈચ્છિત અસર કરવામાં ઘણીવાર નિષ્ફળ જાય છે, કારણ કે તેનો ઉપયોગ ઘણીવાર ખોટી રીતે કરવામાં આવે છે અને તેમાં નાઈટ્રોજનનું બાષ્પીભવન થઈ જાય છે અથવા વાયુ સ્વરૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે, તેમજ સિંચાઈ દરમિયાન ઘણો નાઈટ્રોજન ઘોવાઈ પણ જાય છે.
- પ્રવાહી નેનો યુરિયા સીધો પાંદડા પર છાંટવામાં આવે છે અને તેનું છોડ દ્વારા શોષણ થાય છે.

- પ્રવાહી નેનો યુરિયા સસ્તું છે (સબસિડી વિના અડધા લિટર માટે રૂ. 240; યુરિયાની એક થેલીની આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર કિંમત રૂ. 3,500 થી રૂ. 4,000 વચ્ચે છે. નેનો યુરિયાની એક બોટલ અસરકારક રીતે ઓછામાં ઓછી એક થેલી યુરિયા ખાતરની ગરજ સારે છે.
- પ્રવાહી નેનો યુરિયાના ઉપયોગથી સરકારનું ખાતર સબસિડી બિલ ઘટશે, કારણ કે ભારત વ્યાપકપણે ઉપયોગમાં લેવાતા ખાતરની આયાત પર નિર્ભર છે.
- પરંપરાગત યુરિયાના અસંતુલિત અને આડેધડ ઉપયોગને ઘટાડશે તેમજ પાકની ઉત્પાદકતામાં વધારો કરશે.
- જમીન, પાણી અને વાયુ પ્રદૂષણમાં ઘટાડો થશે.

INS નિર્દેશક

- તાજેતરમાં ભારતીય નૌકાદળના ચાર સર્વે વેસેલ્સ (મોટા) (SVL) પ્રોજેક્ટ્સ પૈકીના બીજા જહાજ 'INS નિર્દેશક'ને ચેન્નઈના કટ્ટપલ્લી ખાતેથી લોન્ચ કરવામાં આવ્યું છે.
- આ જહાજનું નામ અગાઉના ભારતીય નૌકાદળ સર્વેક્ષણ જહાજ નિર્દેશક પરથી લેવામાં આવ્યું છે, જેને ડિસેમ્બર 2014માં સેવાનિવૃત્ત કરવામાં આવ્યું હતું.
- આ જહાજનું નિર્માણ L & T શિપબિલ્ડિંગ સાથે મળીને ગાર્ડન રીય શિપબિલ્ડર્સ એન્ડ એન્જિનિયર્સ (GRSE) દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.
- GRSE અને L&T શિપબિલ્ડિંગ વચ્ચેના સહયોગી અભિગમના ભાગરૂપે SVLના ચારમાંથી ત્રણ જહાજોનું આંશિક બાંધકામ L&T, કટ્ટપલ્લી શિપયાર્ડ, ચેન્નઈ ખાતે હાથ ધરવામાં આવી રહ્યું છે.
- MoD અને ગાર્ડન રીય શિપબિલ્ડર્સ એન્ડ એન્જિનિયર્સ (GRSE), કોલકાતા વચ્ચે 30 ઓક્ટોબર, 2018ના રોજ ચાર SVL જહાજો બનાવવા માટેના કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા.
- GRSE, કોલકાતા ખાતે 05 ડિસેમ્બર, 2021ના રોજ પ્રથમ વર્ગનું જહાજ 'સંઘ્યાક' લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું.

કાર્યો/હેતુ

- SVL જહાજોની પ્રાથમિક ભૂમિકા નેવિગેશનલ ચેનલો અને બંદરોના ઊંડા પાણી અને દરિયાકાંઠાના સર્વેક્ષણ હાથ ધરવાની રહેશે. સ્વદેશી રીતે વિકસિત આ જહાજો 110 મીટર લાંબા અને 16 મીટર પહોળા છે.
- આ જહાજ મહત્તમ 18 નોટિકલ માઈલની ઝડપે ચાલવા સક્ષમ હશે.
- SVL જહાજો નવી પેઢીના હાઈડ્રોગ્રાફિક સાધનો સાથે ફીટ કરવામાં આવે છે, જેથી કરીને તેઓ સમુદ્રી માહિતી એકત્રિત કરી શકે.
- આ જહાજો એક હેલિકોપ્ટરની સાથે ચાર સર્વે મોટરબોટને લઈ જવા સક્ષમ હશે.
- જહાજોનો ઉપયોગ નાગરિક તેમજ સંરક્ષણક્ષેત્રની એપ્લિકેશનો માટે ભૌગોલિક અને સમુદ્રશાસ્ત્રીય ડેટા એકત્રિત કરવા માટે પણ કરવામાં આવશે.

દૂરસંચાર ઉપગ્રહ (Communication Satellite)

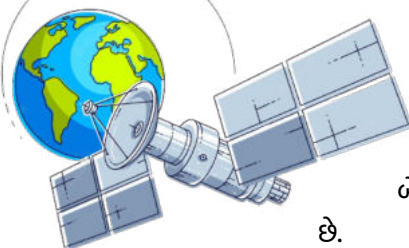
- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય કેબિનેટ દ્વારા ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NISL) ને કક્ષામાં ભ્રમણ કરી રહેલા (In-Orbit) 10 દૂરસંચાર ઉપગ્રહની જવાબદારી હસ્તાંતરણ કરવાની મંજૂરી અપાઈ છે.
- ઉપરાંત, કેબિનેટે ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NISL)ની અધિકૃત શેર મૂડી (Share Capital) રૂ. 1,000 કરોડથી વધારીને રૂ. 7,500 કરોડ કરવાની પણ મંજૂરી આપી છે.

નિર્ણયનું મહત્વ

- ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NISL)ના બોર્ડને હવે બજારની ગતિશીલતા અને દૂરસંચાર ઉપગ્રહમાં વૈશ્વિક વલણોને ધ્યાનમાં રાખીને ટ્રાન્સપોન્ડરની કિંમત નક્કી કરવા માટે સત્તા આપવામાં આવશે.
- કેબિનેટની મંજૂરીથી અવકાશ ક્ષેત્રે સ્થાનિક આર્થિક પ્રવૃત્તિને વેગ મળશે અને વૈશ્વિક અવકાશ બજારમાં ભારતનો હિસ્સો પણ વધશે.
- ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડને અવકાશની આંતરિક નીતિઓ અને માર્ગદર્શિકા અનુસાર ક્ષમતા વધારવામાં પ્રોત્સાહન મળશે.
- અવકાશ ક્ષેત્રના સુધારાઓ ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડને સ્થાનિક વ્યાપારી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા અને સંપૂર્ણ ઉપગ્રહ સંચાલક તરીકે કાર્ય કરવાનું સુનિશ્ચિત કરે છે. ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ સિંગલ-વિન્ડો સંચાલક તરીકે કાર્ય કરે છે, જે અવકાશ ક્ષેત્રમાં વ્યવસાયલક્ષી પ્રવૃત્તિ સરળ બનાવે છે.
- ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડની અધિકૃત શેર મૂડીમાં વધારાથી કંપનીની નાણાકીય સવલતોમાં વધારો થશે, જેથી ઈચ્છિત અવકાશ કાર્યક્રમો/પ્રોજેક્ટો સાકાર કરવામાં સરળતા રહેશે.
- તેના કારણે અર્થતંત્રના અન્ય ક્ષેત્રોમાં વિશાળ રોજગાર ઉત્પન્ન થશે અને ટેકનોલોજીમાં પણ બદલાવ આવશે.

દૂરસંચાર ઉપગ્રહ વિશે

- દૂરસંચાર ઉપગ્રહ એ એક કૃત્રિમ ઉપગ્રહ છે, જે ટ્રાન્સપોન્ડરના માધ્યમથી રેડિયો સંચાર સિગ્નલોનું આદાન-પ્રદાન કરી અને તેમને વિસ્તૃત કરે છે. દૂરસંચાર ઉપગ્રહનો ઉપયોગ ટેલિવિઝન, ટેલિફોન, રેડિયો, ઈન્ટરનેટ અને લશ્કરી સાધનોમાં થાય છે.
- દૂરસંચાર ઉપગ્રહો વિષુવવૃત્તથી 35,900 કિ.મી (સરેરાશ 36000 કિ.મી) ઉપર ભૌગોલિક ભ્રમણકક્ષામાં પ્રદક્ષિણા કરે છે, જેથી દૂરસંચાર ઉપગ્રહ આકાશમાં સમાન બિંદુએ સ્થિર ભ્રમણ કરે છે.
- ભારતીય રાષ્ટ્રીય ઉપગ્રહ સિસ્ટમ (INSAT/GSAT) એ સમગ્ર એશિયા-પેસિફિક ક્ષેત્રમાં સૌથી વિશાળ સ્થાનિક સંચાર ઉપગ્રહ સિસ્ટમ છે.
- વર્ષ 1983માં INSATની શરૂઆત સાથે INSAT-1B ઉપગ્રહને પ્રક્ષેપિત કરવામાં આવ્યો હતો. જેના માધ્યમથી

ભારતીય સંચાર ક્ષેત્રમાં મોટું પરિવર્તન આવ્યું છે.

- દૂરસંચાર ઉપગ્રહમાં S, Ka, Ku, C, ext-C વગેરે બેન્ડનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

- હાલમાં ભારતના 21 દૂરસંચાર ઉપગ્રહ અવકાશમાં ભ્રમણ કરી રહ્યા છે. જેમાં GSAT-17, GSAT-7B, GSAT-11, GSAT-30 વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિશે

- ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NISL) એ સંપૂર્ણ ભારત સરકારની માલિકી હેઠળની કંપની છે, જેની સ્થાપના 6 માર્ચ, 2019 (કંપની અધિનિયમ, 2013 હેઠળ)ના રોજ કરવામાં આવી હતી. જે અંતરિક્ષ વિભાગ (DOS)ના નિયંત્રણ હેઠળ કાર્ય કરે છે.
- ન્યૂ સ્પેસ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NISL) ઈન્ડિયન સ્પેસ રિસર્ચ ઓર્ગનાઇઝેશન (ISRO)ની વ્યાપારી શાખા તરીકેની પ્રકૃતિ ધરાવે છે.
- તેની પ્રાથમિક જવાબદારી ભારતીય ઉદ્યોગોને ઉચ્ચ અવકાશ તકનીક સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા સક્ષમ બનાવવાની છે. ભારતીય અવકાશ કાર્યક્રમમાંથી નીકળતા ઉત્પાદનો અને સેવાઓને પ્રોત્સાહન, વ્યાવસાયિક વૃદ્ધિ અને ગ્રાહકોની જરૂરિયાતોને સંતોષવા માટે પણ જવાબદાર છે.

તેનાં મુખ્ય વ્યવસાયિક કાર્યો નીચે પ્રમાણે છે

- ઉદ્યોગ દ્વારા પોલર સેટેલાઇટ લોન્ચ વ્હીકલ (PSLV) અને સ્મોલ સેટેલાઇટ લોન્ચ વ્હીકલ (SSLV)નું ઉત્પાદન.
- અંતરિક્ષ આધારિત સેવાઓનું ઉત્પાદન અને માર્કેટિંગ. જેમાં લોન્ચ સેવાઓ, ટ્રાન્સપોન્ડરનું વેચાણ, રિમોટ સેન્સિંગ જેવી અંતરિક્ષ-આધારિત સેવાઓનો સમાવેશ થાય છે.
- વપરાશકર્તાની જરૂરિયાતો અનુસાર ઉપગ્રહોનું નિર્માણ (સંચાર અને પૃથ્વી અવલોકન બંને પ્રકારના ઉપગ્રહો).
- SSLV, PSLV, GSLV, GSLV MK-3 વગેરે જેવા સેટેલાઇટોનું પ્રક્ષેપણ કરવું.
- ISRO કેન્દ્રો/એકમો અને અવકાશ વિભાગની ગૌણ સંસ્થાઓ દ્વારા વિકસિત તકનીકનું હસ્તાંતરણ કરવું.
- માર્ગદર્શન સેવાઓ (consultancy services) પ્રદાન કરવી.

ભાષીની પ્લેટફોર્મ (BHASHINI Platform)

- તાજેતરમાં ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને સૂચના પ્રૌદ્યોગિકી મંત્રાલય દ્વારા 'BHASHINI' પ્લેટફોર્મ (BHASHa INterface for India) માટે વ્યૂહરચના ઘડવાના ઉદ્દેશ્યથી સંશોધકો અને સ્ટાર્ટ-અપ્સ સાથે વિચાર-મંથનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

BHASHINI પ્લેટફોર્મ વિશે

- BHASHINI પ્લેટફોર્મ કૃત્રિમ બુદ્ધિમત્તા (AI)નો ઉપયોગ કરીને એક વિશિષ્ટ ભારતીય ભાષા સંબંધિત તકનીક સેવાઓ અને માહિતીનું નિર્માણ કરશે.
- તે ભાષાના અવરોધોને દૂર કરીને, નાગરિકોને તેમની પોતાની ભાષામાં, જરૂરી સ્ત્રોતો અને લખાણ સ્વરૂપે માહિતી અને સેવાઓ પૂરી પાડીને

- જ્ઞાન આધારિત સમાજનું નિર્માણ કરશે.
- ભારતમાં સ્માર્ટફોનના ઉત્તર પ્રસાર, સસ્તા ડેટાની ઉપલબ્ધતા, ગામડાઓમાં Wi-Fi સેવાઓના વિસ્તરણ અને એકંદરે ડિજિટલ સાક્ષરતા સાથે સ્થાનિક ભાષામાં ડિજિટલ ડેટાનું પ્રમાણ વધ્યું છે. જેથી ભારત પાસે સ્થાનિક ભાષાઓ માટે ડેટા ઇન્ટરફેશ બનાવવાની અભૂતપૂર્વ તક છે. BHASHINI, જેને નેશનલ લેંગ્વેજ ટ્રાન્સલેશન મિશન (NLTM) તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, આ તકમાંથી લાભ લેવા માટેની એક પરિકલ્પના તૈયાર કરશે.
- BHASHINI પ્લેટફોર્મનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય સ્થાનિક ભાષા માટે એક રાષ્ટ્રવ્યાપી ડિજિટલ મંચ વિકસાવવાનો છે. જે તમામ નાગરીકોને માહિતીનો સાર્વત્રિક પ્રવેશ પ્રદાન કરે છે એટલે કે તમામ ભારતીય ભાષાઓમાં ડિજિટલ માહિતીના વિતરણને પ્રોત્સાહન આપે છે. જે આત્મનિર્ભર માહિતી ઇકોસિસ્ટમનું નિર્માણ કરશે.
- BHASHINI ડેટાબેઝને તમામ 22 સત્તાવાર ભારતીય ભાષાઓમાં લાગુ કરવાનો હેતુ છે. ઉપરાંત ઉત્તર-પૂર્વ અને આદિવાસી વિસ્તારોની ભાષાઓ પર પણ વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવશે.
- આ માટે સંકલિત પ્રયાસની જરૂર પડશે, જેમાં રાજ્ય સરકાર અને સ્થાનિક સંસ્થાઓ સિવાય સ્ટાર્ટઅપ્સ, સંશોધકો, વૈજ્ઞાનિકો, શિક્ષણવિદો અને ઉદ્યોગસાહસિકો સામેલ હશે. વિસ્તૃત ક્ષેત્રોની ભાગીદારી ડેટાના સંગ્રહ, જ્ઞાનની વહેંચણી અને વિશિષ્ટ જરૂરીના પ્રશ્નોના ઉકેલવા માટે નવીન ઉકેલોને પ્રોત્સાહિત કરાશે.

LIFE આંદોલન

- વડાપ્રધાનએ 5 જૂન, 2022ના 'વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ' ના પ્રસંગે વીડિયો કોન્ફરન્સિંગના માધ્યમથી 'લાઈફ સ્ટાઈલ ફોર ધ એન્વાયર્નમેન્ટ (LIFE) આંદોલન'ની શરૂઆત કરાવી હતી.

LIFE આંદોલન

- વર્ષ 2021માં ગ્લાસગો ખાતે યોજાયેલ 26મી યુનાઈટેડ નેશન્સ ક્લાઈમેટ ચેન્જ કોન્ફરન્સ ઓફ પાર્ટીઝ (COP-26) દરમિયાન ભારત દ્વારા LIFEનો વિચાર રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. આ વિચાર મુખ્યત્વે પર્યાવરણને લગતી સભાન જીવનશૈલીને પ્રોત્સાહન આપવા પર કેન્દ્રિત છે.
- 'લાઈફ'નો અભિગમ એવી જીવનશૈલી અપનાવવાનો છે, જે આપણા ગ્રહ સાથે સુસંગત હોય અને જેઓ આવી જીવનશૈલી અપનાવે છે તેઓને 'પ્રો પ્લેનેટ પીપલ' (P3) કહેવામાં આવે છે. 'મિશન લાઈફ' એ ભૂતકાળથી પ્રેરિત છે, વર્તમાનમાં સંચાલિત થાય છે અને ભવિષ્ય પર કેન્દ્રિત હોય છે.

વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ (World Environment Day) - 5 જૂન

- પર્યાવરણના સંરક્ષણ અને સંવર્ધન અંગે વિશ્વ વ્યાપી જાગૃકતા ફેલાવવા માટે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર (UN) દ્વારા દર વર્ષે 5 જૂને સમગ્ર વિશ્વમાં 'વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ' (World Environment Day)ની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.
- આ દિવસની ઉજવણીનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પર્યાવરણના મુદ્દાઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા માટે સરકાર, કોર્પોરેટ અને વ્યક્તિઓ જેવા વિભિન્ન હિતધારકોની ભાગીદારીને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.

- વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસની વાર્ષિક વૈશ્વિક ઉજવણીનું નેતૃત્વ વર્ષ 1973 થી યુનાઈટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP) દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- વર્ષ 2022ના 'વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ' ની થીમ- 'Only one Earth' છે.
- Only One Earth એ સ્વીડનના સ્ટોક હોમ ખાતે આયોજિત માનવ પર્યાવરણ પરના સંયુક્ત રાષ્ટ્રના પ્રથમ સંમેલનનું સ્લોગન હતું.

સ્વીડન : વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ 2022નો મેજબાન દેશ

- વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ 2022ની મેજબાની સ્વીડન દ્વારા કરવામાં આવી હતી. વર્ષ 2022 એ 1972માં યોજાયેલ સ્ટોકહોમ સંમેલનની 50મી વર્ષગાંઠ પણ છે.
- માનવ પર્યાવરણ પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રના પ્રથમ સંમેલનની મેજબાની કર્યા બાદ 50 વર્ષ પછી સ્વીડન સ્ટોકહોમ +50ની મેજબાની કરી રહ્યું છે.
- વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ 2022
- 'Only One Earth' એ વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ 2022નું સ્લોગન છે, જેનું મુખ્ય ફોકસ 'Living Sustainably in Harmony with Nature' પર છે.

વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ 2022ની ભારતમાં ઉજવણી

MoHUA દ્વારા 'Clean and Green' અભિયાનની શરૂઆત

- વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ, 2022 ના અવસર પર કેન્દ્રીય આવાસ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલયે (MoHUA) 'Clean and Green' (સ્વચ્છ અને હરિત) અભિયાનની શરૂઆત કરી હતી.
- તેના અંતર્ગત સમગ્ર દેશના રાજ્યો, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો અને શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓએ ભારતને સિંગલ-ચૂઝ પ્લાસ્ટીકથી મુક્ત બનાવવા ભાગ લીધો હતો.

ભારતીય રેલવે દ્વારા વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસની ઉજવણી

- વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસની થીમને અનુરૂપ ભારતીય રેલવે દર વર્ષે વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસની યોગ્ય રીતે ઉજવણી કરે છે.
- ભારતીય રેલવેએ ભારતના મોટા ભાગનાં પરિવહનનું પર્યાવરણને અનુકૂળ માધ્યમ છે. તે પ્રદૂષણ, ગ્રીન હાઉસ ગેસ (GHG) ઉત્સર્જનને ઘટાડવા તથા સંસાધનો અને ઊર્જા ક્ષમતાને પ્રોત્સાહન આપીને પર્યાવરણ પર હકારાત્મક પ્રભાવ પાડવા માટે ઘણી પહેલો કરી રહ્યું છે.
- 1 જૂન, 2022ના રોજ જર્મનીના બર્લિનમાં આયોજિત UIC ઇન્ટરનેશનલ સસ્ટેનેબલ રેલવે એવોર્ડ્સ (ISRA) ના સમારોહ દરમિયાન ભારતીય રેલવેને 25 કિલોવોટ (KV) AC ટ્રેક્શન સિસ્ટમ સાથે સીધા સોલાર એનર્જી ફીડિંગ માટે 'ઝીરો કાર્બન ટેકનોલોજીના સર્વશ્રેષ્ઠ ઉપયોગ' અંતર્ગત UIC ઇન્ટરનેશનલ સસ્ટેનેબલ રેલવે એવોર્ડ્સથી સન્માનિત કરવામાં આવેલ છે.

ડાયાબિટીસ ICMR (ટાઈપ 1)

- હાલમાં ICMR (ઇન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ મેડિકલ રિસર્ચ) એ ટાઈપ 1 ડાયાબિટીસના નિદાન, સારવાર અને વ્યવસ્થા અંગે માર્ગદર્શિકા જાહેર કરી છે.
- આ પ્રથમ વખત છે કે, ICMR એ ખાસ કરીને ટાઈપ 1 ડાયાબિટીસ માટે માર્ગદર્શિકા જાહેર કરી છે.
- ટાઈપ 1 ડાયાબિટીસ એ ટાઈપ 2 કરતાં દુર્લભ છે.

માર્ગદર્શિકા

- માર્ગદર્શિકા એ આહાર, વ્યાયામ, ઈન્સ્યુલિન મોનિટરિંગ, કિડની રોગ, ચેતારોગ વગરની સારવાર અને નિવારણ વિશે વિગતો પ્રદાન કરે છે.

ડાયાબિટીસ

- આ એક બિન-સંચારી રોગ છે.
- ડાયાબિટીસ એ કિડની, હૃદય, રક્તવાહિનીઓ, આંખ વગેરેને અસર કરે છે.
- ટાઈપ-1 ડાયાબિટીસ એ 'જુવેનાઇલ ડાયાબિટી' સ તરીકે પણ ઓળખાય છે કારણકે તેનું પ્રમાણ 14-16 વર્ષની ઉંમરના બાળકોમાં વધુ જોવા મળે છે.
- ટાઈપ-1 ડાયાબિટીસનો વ્યાપ એ ટાઈપ-2 કરતાં ઓછો છે, પરંતુ ટાઈપ-2 કરતાં વધુ ગંભીર છે.

	ટાઈપ - 1	ટાઈપ - 2
થવાનું કારણ	જ્યારે શરીર પૂરતા પ્રમાણમાં ઈન્સ્યુલિન ઉત્પન્ન કરતું નથી, ત્યારે થાય છે. રોગપ્રતિકારક તંત્ર ભૂલથી સ્વાદુપિંડમાં ઈન્સ્યુલિન ઉત્પન્ન કરતા બીટા કોષો પર હુમલો કરે છે અને તેનો નાશ કરે છે. આ બીટા કોષો નાશ પામ્યા પછી શરીર ઈન્સ્યુલિન ઉત્પન્ન કરી શકતું નથી.	શરીર ઈન્સ્યુલીન ઉત્પન્ન કરે છે, પરંતુ તેનો પૂરતા પ્રમાણમાં ઉપયોગ થઈ શકતો નથી અથવા પૂરતા પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન થતું નથી.
ઉંમર	સામાન્ય રીતે બાળપણમાં થાય છે.	કોઈ પણ ઉંમરમાં થઈ શકે છે. પરંતુ તે સામાન્ય રીતે 45 વર્ષ થી મોટી ઉંમરના વયસ્કોમાં જોવા મળે છે.
અન્ય કારણો	પારિવારિક સંબંધોથી (વારસાગત કારણો)	વધુ રક્ત દબાણ વારસાગત કારણો વધુ વજન
લક્ષણો	વધુ પડતો પેશાબ લાગવો. વધુ તરસ લાગવી. વધુ ભૂખ લાગવી. વારંવાર વ્યક્તિનો મૂડ બદલાવો. અશક્તિ અનુભવવી. વધુ થાક લગાવો. વજનમાં ઘટાડો થવો. આંખની દ્રષ્ટિમાં ઘટાડો થવો.	વધુ તરસ લાગવી. આંખની દૃષ્ટિ ઓછી થવી. વજનમાં ઘટાડો થવો. થાક અનુભવવો. વધુ ભૂખ લાગવી.
નિવારણ	કોઈપણ નિવારણ પદ્ધતિથી ઉપલબ્ધ નથી.	સારી જીવનશૈલી
ઉપચાર	ઈન્સ્યુલિન ઈન્જેક્શનો	સારી જીવનશૈલી ઈન્સ્યુલિન ઈન્જેક્શનો

INS નિશંક અને INS અક્ષય

- ભારતીય નૌકાદળે તાજેતરમાં તેના બે જહાજો INS નિશંક અને INS અક્ષયને મુંબઈ ખાતે આવેલા નેવલ ડોકયાર્ડ ખાતે સેવામુક્ત કર્યા છે.
- આ બંને જહાજોએ ગૌરવપૂર્ણ રીતે 32 વર્ષ સુધી રાષ્ટ્રની સેવા કરી હતી.

INS નિશંક અને INS અક્ષય

- ઉચ્ચ ગતિવાળા મિસાઇલ ક્રાફ્ટ INS નિશંકને 12 સપ્ટેમ્બર, 1989ના રોજ સેવારત કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે INS અક્ષયને 10 ડિસેમ્બર, 1990 ના રોજ પોટી, જ્યોર્જિયા ખાતે સેવારત કરવામાં આવ્યું હતું.
- INS નિશંક અને INS અક્ષય ક્રમશઃ 22 મિસાઇલ વેસલ સ્કવોડ્રન અને

23 પેટ્રોલ વેસલ સ્કવોડ્રનનો ભાગ હતાં.

- આ જહાજોએ 32 વર્ષથી વધુ સમયગાળા માટે નૌકાદળમાં સેવાઓ આપી હતી, કારગીલ યુદ્ધ દરમિયાન ઓપરેશન તલવાર અને 2001 માં ઓપરેશન પરાક્રમમાં ભાગ લીધો હતો.
- INS નિશંકને યુદ્ધ અવશેષના રૂપમાં ઐતિહાસિક સ્થાન પર પ્રદર્શિત કરવામાં આવશે. INS અક્ષય (P35) એ અભય વર્ગનું કોર્વેટ હતું.
- INS નિશંક એ વીર વર્ગનું કોર્વેટ છે. તે 32 નોટ્સ (59 કિ.મી/કલાક)ની ઝડપ અને 1,650 માઇલ (2,660 કિ.મી.)ની રેન્જ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

સ્ટેટ ઓફ ગ્લોબલ ક્લાઈમેટ રિપોર્ટ-2021

- તાજેતરમાં વર્લ્ડ મિટિરોલોજીકલ ઓર્ગેનાઈઝેશન (WMO) દ્વારા સ્ટેટ ઓફ ધ ગ્લોબલ ક્લાઈમેટ રિપોર્ટ 2021 બહાર પાડવામાં આવ્યો છે.
- અહેવાલ મુજબ ચાર મુખ્ય આબોહવા પરિવર્તન સૂચકાંકો છે : સમુદ્ર સ્તરમાં વધારો, ગ્રીનહાઉસ ગેસનું પ્રમાણ, સમુદ્રનું એસિડિફિકેશન અને સમુદ્રની ગરમી.

રિપોર્ટના મુખ્ય મુદ્દા

- વર્ષ 2020માં ગ્રીનહાઉસ વાયુઓની સાંદ્રતાના પ્રમાણમાં વ્યાપક વધારો થયો છે. વૈશ્વિક સ્તરે કાર્બન ડાયોક્સાઈડ (CO₂)ની સાંદ્રતા 413.2 પાર્ટ્સ પ્રતિ મિલિયન (ppm) પર પહોંચી ગઈ છે, જે પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સ્તરના 149% બરાબર છે.
- 2021 માં વૈશ્વિક સરેરાશ તાપમાન 1850-1900 પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સરેરાશ કરતાં લગભગ 1.11 ± 0.13 °C ઉપર હતું. સૌથી તાજેતરના સાત વર્ષ, 2015 થી 2021 એ રેકોર્ડ પરના સાત સૌથી ગરમ વર્ષ હતા.
- આગામી પાંચ વર્ષમાં વાર્ષિક સરેરાશ વૈશ્વિક તાપમાન પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સ્તર કરતાં અસ્થાયી ધોરણે 1.5 °C થી વધી જવાની 50% શક્યતા ધરાવે છે. ગ્રીનહેન્ડના સૌથી ઊંચા બિંદુ સમિટ સ્ટેશન પર પ્રથમવાર રેકોર્ડ વરસાદ થયો.
- અસાધારણ હીટવેવ્સ સમગ્ર પશ્ચિમી ઉત્તર અમેરિકા અને ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં રેકોર્ડ તોડી નાખ્યા. ડેથ વેલી, કેલિફોર્નિયામાં 9 જુલાઈના રોજ તાપમાન 54.4 ડિગ્રી સેલ્સિયસ પર પહોંચ્યું હતું, જે 1930 પછી વિશ્વમાં સૌથી વધુ નોંધાયું હતું મહાસાગરોમાં એસિડીકરણનું પ્રમાણ વધવાથી દરિયાઈ ઇકોસિસ્ટમ, સજીવો, પર્યટન, ખાદ્ય સુરક્ષા અને દરિયાકાંઠાના સંરક્ષણને ગંભીર નુકસાન થયું છે.
- 2013-2021ના સમયગાળામાં વૈશ્વિક સરેરાશ દરિયાની સપાટી દર વર્ષે સરેરાશ 4.5 મીમી વધી છે. બરફ ઓગળવાનો દર વધવાથી દરિયાકાંઠાના વિસ્તારોમાં લોકો વધુ સંવેદનશીલ બન્યા છે.
- વિશ્વભરમાં ભારે હવામાનની ઘટનાઓ (જેમ કે ગરમીના મોજા, ચક્રવાત, પૂર વગેરે)ને પરિણામે વર્ષ 2021માં \$100 બિલિયનથી વધુનું નુકસાન થયું છે. ઉદાહરણ તરીકે, 'તૌકતે' અને 'ગુલાબ' જેવી ચક્રવાતની ઘટનાઓ અને ભારતમાં પૂરના કારણે ગયા વર્ષે એક લાખથી વધુ લોકોનું વિસ્થાપન થયું છે. હાઈડ્રોમેટિયોરોલોજીકલ આપત્તિઓને કારણે આંતરિક વિસ્થાપન વધ્યું છે.

NASA DAVINCI Mission

- હાલમાં નાસા DAVINCI મિશન લોન્ચ કરવા જઈ રહ્યું છે. (DAVINCI : “Deep Atmosphere Venus Investigation of Noble gases, Chemistry and Imaging Mission”).

મિશનના મુખ્ય હેતુ

- આ મિશન શુક્ર તરફ ઉડાન ભરશે અને 2029માં તેના કઠોર વાતાવરણનું અન્વેષણ કરશે. આ મિશન સ્તરીય પ્રકારના શુક્રના વાતાવરણની શોધ કરે તેવી શક્યતા છે.
- તે જૂન 2031 સુધીમાં શુક્રની સપાટી પર પહોંચી જશે. આ મિશન શુક્ર

વિશેનો ડેટા મેળવશે, જેને વૈજ્ઞાનિકો 1980ના દાયકાની શરૂઆતથી માપવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. આ મિશન શુક્ર પરનું પ્રથમ મિશન હશે જે ફ્લાયબાય અને ડિસેન્ટ પ્રોબ બંને સ્પેસક્રાફ્ટનો ઉપયોગ કરે છે.

- ફ્લાયબાય અવકાશયાન શુક્રના વાદળો અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ કિરણોના શોષણની ચકાસણી કરશે અને રાત્રે ગ્રહની સપાટી પરથી નીકળતી ગરમીની તીવ્રતા માપશે.
- ડિસેન્ટ પ્રોબ પ્રક્ષેપણના બે વર્ષ પછી શુક્રના વાતાવરણમાં પ્રવેશ કરશે. આલ્ફા રેજિયો પ્રદેશમાં ગ્રહની સપાટી પર ઉતરતી વખતે વાતાવરણીય વાયુઓનું વિશ્લેષણ કરશે અને છબીઓ એકત્રિત કરશે.
- DAVINCI મિશન વાદળોની ટોચથી લઈને ગ્રહની સપાટી સુધી શુક્રની ઉત્પત્તિ, ઉત્ક્રાંતિ અને વર્તમાન સ્થિતિનો ખૂબ વિગતવાર અભ્યાસ કરશે.
- ઉપરાંત મિશનનો ધ્યેય શુક્રની આસપાસના રહસ્યોને ઉકેલવાનો છે, ખાસ કરીને શું ત્યાં પાણી છે અને તે પૃથ્વીની જેમ રહેવા યોગ્ય છે વગેરે.
- આ મિશન શુક્રના વાતાવરણની ટોચ અને આલ્ફા ક્ષેત્ર તરીકે ઓળખાતા પર્વતીય પ્રદેશની રચનાનું અન્વેષણ કરીને ગ્રહના રહસ્યમય ભૂતકાળની ભૂસ્તરશાસ્ત્રીય કડીઓ શોધશે.
- DAVINCI અવકાશયાન ત્યારબાદ ટેલિકોમ્યુનિકેશન હબ તરીકે કાર્ય કરશે અને પ્રોબમાંથી માહિતીને પૃથ્વી પર રીલે કરશે.
- તે તેના બે ઓનબોર્ડ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સનો ઉપયોગ શુક્રના વાદળોનો અભ્યાસ કરવા અને તેના ઉચ્ચપ્રદેશના વિસ્તારોના નકશા બનાવવા માટે કરશે.

DAVINCIનો ડિસેન્ટ પ્રોબ

- 2031માં શુક્રની સપાટી પર ઉતરશે. ગોળાકાર પ્રોબ વિશ્વની સૌથી મજબૂત ધાતુઓમાંની એક, ટાઇટેનિયમથી બનેલો છે. તે લગભગ 1 મીટર અથવા 3 ફૂટ પહોળો છે. તે પાંચ સાધનો વહન કરશે, જે તમામ શુક્ર પરના આત્યંતિક વાતાવરણનો સામનો કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યા છે જેવા કે હવાનું દબાણ, એસિડિક વાદળો વગેરે.
- ઉતરાણામાં ડિસેન્ટ પ્રોબની જરૂર નથી, પરંતુ જો જરૂર પડે તો તે વધારાના 17 મિનિટ સુધીનો ડેટા પ્રદાન કરી શકે છે.

DAVINCIના સાધનો

- વિનસ ટ્યુનેબલ લેસર સ્પેક્ટ્રોમીટર (VTLS) : તે શુક્રના ભૂતકાળની કડીઓ પ્રદાન કરવા માટે શુક્ર વાતાવરણના રાસાયણિક સંયોજનોમાં આઈસોટોપ્સને માપશે.
- વિનસ માસ સ્પેક્ટ્રોમીટર (VMS) : તે શુક્રના ભૂતકાળ અને વર્તમાનને સમજવા માટે ઉમદા વાયુઓ સહિત શુક્રના વાતાવરણનો અભ્યાસ કરશે.
- વિનસ એટમોસ્ફિયર સ્ટ્રક્ચર ઇન્વેસ્ટિગેશન (VASI) : તે સમગ્ર ડિસેન્ટ પ્રોબના વંશ દરમિયાન દબાણ, તાપમાન અને પવનની ગતિને માપશે.
- વિનસ ઓક્સિજન ફ્યુગાસીટી (VfOx) : સેન્સર, વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ, ડાઈમ-સાઈઝનું સાધન વાતાવરણના સૌથી નીચલા ભાગમાં ઓક્સિજનને માપશે.
- કોમ્પેક્ટ અલ્ટ્રાવાયોલેટ ટુ વિઝિબલ ઇમેજિંગ સ્પેક્ટ્રોમીટર (CUVIS) : તે વાતાવરણમાં “unknown absorber” તરીકે ઓળખાતા રહસ્યમય સંયોજનને ઓળખવામાં મદદ કરવા માટે નવી તકનીકોનું પરીક્ષણ કરશે જે આવતા સૂર્યપ્રકાશને અડધો શોષી લે છે.

અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલ

- તાજેતરમાં રક્ષા મંત્રાલય દ્વારા ભારતીય નૌકા દળ અને ભારતીય વાયુ દળ માટે અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલના નિર્માણ અર્થે રૂ. 2971 કરોડ રૂપિયાનો કરાર હૈદરાબાદ સ્થિત ભારત ડાયનેમિક્સ લિમિટેડ સાથે કરવામાં આવ્યો છે.

અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલ વિશે

- અસ્ત્ર માર્ક-1 એ દૃશ્ય શ્રેણીની બહાર (Beyond Visual range) મારક ક્ષમતા ધરાવતી હવાથી હવામાં (Air to Air) લક્ષ્યભેદ કરતી મિસાઇલ છે.
- અસ્ત્ર માર્ક-1ને ડિક્રેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઇઝેશન (DRDO) દ્વારા વિકસાવવામાં આવી છે.
- અસ્ત્ર માર્ક-1નો ઉપયોગ ભારતીય વાયુ દળ (IAF) સુખોઈ-30 MKI અને તેજસ ફાઇટર જેટમાં કરે છે, જ્યારે ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા આ મિસાઇલનો ઉપયોગ મિગ-29Kમાં કરાય છે.
- અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલની મારક ક્ષમતા 110 કિ.મી જેટલી છે.
- અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલ દિવસ અને રાતની પરિસ્થિતિઓમાં સમાન રીતે કાર્યશીલ છે.
- મિસાઇલનો વિકાસ અત્યંત ઝડપી સુપરસોનિક એરક્રાફ્ટના નાશ માટે કરવામાં આવ્યો છે.
- અસ્ત્ર માર્ક મિસાઇલ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલનું નિર્માણ વર્ષ 2017માં જ પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હતું.

અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલના ફાયદા

- ભારતની રક્ષાશક્તિની ક્ષમતામાં અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલથી વધારો થશે. જે વાયુ દળ અને નૌકાદળને વધુ રક્ષા પ્રતિબદ્ધ કરશે.
- રક્ષા મંત્રાલય મુજબ અસ્ત્ર માર્ક-1 મિસાઇલનું નિર્માણ એ સંરક્ષણ સંપાદન (Defence Acquisition) શ્રેણી અંતર્ગત સ્થાનિક નિર્માતા દ્વારા વિકસાવવામાં આવશે.
- આ મિસાઇલના વિકાસમાં ઓછામાં ઓછા 50% થી વધારે ઉપકરણ સ્વદેશી વાપરવાના રહેશે, જે દેશના MSMEs ક્ષેત્રનો વિકાસ કરશે અને રોજગારનું નિર્માણ થશે.
- દેશમાં મિસાઇલના નિર્માણને કારણે રક્ષાક્ષેત્રે આત્મનિર્ભરતા વધશે.
- ભવિષ્યમાં ડિક્રેન્સ એક્સપોર્ટ (Def-Export) વધારવામાં મદદરૂપ થશે.

અસ્ત્ર મિસાઇલ પ્રોજેક્ટ

- અસ્ત્ર મિસાઇલ પ્રોજેક્ટની શરૂઆત 2000ની સાલ પહેલા ડિક્રેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઇઝેશન હેઠળ કરવામાં આવી હતી. જેનો મુખ્ય હેતુ ભારતમાં હવાથી હવામાં મારક ક્ષમતા ધરાવતી મિસાઇલના સંશોધન અને નિર્માણમાં વધારો કરવાનો છે.
- અસ્ત્ર મિસાઇલ પ્રોજેક્ટમાં અસ્ત્ર માર્ક-1, અસ્ત્ર માર્ક-2, અસ્ત્ર માર્ક-3 નો સમાવેશ થાય છે.
- દૃશ્ય શ્રેણીની બહાર (Beyond Visual Range) મિસાઇલો 37 કિ.મી (20 નોટિકલ માઇલ)થી વધારેની મારક ક્ષમતા ધરાવે છે.

- અસ્ત્ર પ્રોજેક્ટના વિકાસમાં 50 થી વધારે જાહેર અને ખાનગી કંપનીઓ, ઉપરાંત હિન્દુસ્તાન એરોનોટિકલ લિમિટેડ (HAL) અને ભારતીય હવાઇ દળ (IAF)નું પણ યોગદાન છે.
- અસ્ત્ર માર્ક - 1 - 110 કિ.મી
- અસ્ત્ર માર્ક - 2 - 150 કિ.મી
- અસ્ત્ર માર્ક - 3 - અસ્ત્ર માર્ક-2 થી વધારે ક્ષમતા (અંદાજિત)

ઇલેક્ટ્રોનિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ ડ્રાફ્ટ સૂચના

- તાજેતરમાં પર્યાવરણ, વન અને જળવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય દ્વારા જાહેર પ્રતિસાદ મેળવવાના હેતુથી ઇલેક્ટ્રોનિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ માટેની ડ્રાફ્ટ સૂચના બહાર પાડવામાં આવી છે.
- ભારતમાં ઇલેક્ટ્રોનિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ માટે નિયમોનો ઔપચારિક સમૂહ છે.
- ભારત સરકાર દ્વારા સૌપ્રથમ વર્ષ 2016માં ઇલેક્ટ્રોનિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ માટેના નિયમોની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી, જેમાં વર્ષ 2018માં સુધારો પણ કરાયો હતો.
- અગાઉ મંત્રાલય દ્વારા પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ સુધારા નિયમો, 2021 સૂચિત કરાયા હતા. આ નિયમો વર્ષ 2022 સુધીમાં 'ઓછી ઉપયોગિતા અને ઉચ્ચ કચરાની ક્ષમતા ધરાવતા વિશિષ્ટ પ્રકારની સિંગલ-યુઝ પ્લાસ્ટિક વસ્તુઓને પ્રતિબંધિત કરે છે.
- આ નિયમો કાર્બન ક્રેડિટને અનુરૂપ EPR (Extended producer Responsibility) પ્રમાણ પત્રોમાં 'ટ્રેડિંગ' ની સુવિધા સ્થાપિત કરે છે.
- EPR પ્રમાણ પત્રો ચોક્કસ વર્ષમાં કંપની દ્વારા એકત્રિત તેમજ રિસાયકલ કરાયેલ ઇ-કચરાના જથ્થાને પ્રમાણિત કરે છે. આમ, કોઈ એક કંપની તેની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા અન્ય કંપનીને વધારાના જથ્થાનું વેચાણ કરી શકે.

ઇલેક્ટ્રોનિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ માટે ડ્રાફ્ટ નોટિફિકેશન વિશે

- લેપટોપ, લેન્ડલાઇન અને મોબાઇલ ફોન, કેમેરા, રેકોર્ડર, મ્યુઝિક સિસ્ટમ, માઇક્રોવેવ, રેફ્રિજરેટર્સ તેમજ મેડિકલ સાધનો સહિત ઇલેક્ટ્રોનિક સામાનની વિશાળ શ્રેણીને નોટિફિકેશનમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી છે.
- કન્ઝ્યુમર ગૂડ્સ કંપનીઓ અને ઇલેક્ટ્રોનિક ચીજવસ્તુઓના ઉત્પાદકોએ વર્ષ 2023 સુધીમાં ઓછામાં ઓછો 60% ઇ-કચરો એકત્રિત અને રિસાયકલ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવું, તેમજ વર્ષ 2024 અને 2025 સુધીમાં અનુક્રમે આ ટકાવારીનું પ્રમાણ 70% અને 80% સુધી લઈ જવું.
- કંપનીઓએ ઓનલાઇન પોર્ટલ પર રજિસ્ટ્રેશન કરાવીને તેમના વાર્ષિક ઉત્પાદન અને ઇ-કચરાના સંગ્રહના લક્ષ્યાંકો સ્પષ્ટ કરવા પડશે.
- વાર્ષિક લક્ષ્યાંકો પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જનાર કંપનીઓને 'પર્યાવરણીય વળતર (Environmental Compensation)' સ્વરૂપે દંડની પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જોકે દંડની રકમ નિશ્ચિત કરાઈ નથી.
- રાજ્ય સરકારોને ઇ-કચરો દૂર કરવા તેમજ રિસાયકલીંગ જેવી સુવિધાઓ માટે ઔદ્યોગિક સ્થળો સ્થાપવા તથા સંબંધિત કૌશલ્યો વિકસાવવા અને તેની સાથે સંકળાયેલ કામદારોના સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી માટે પગલાં સ્થાપિત કરવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે.

- EPR પ્રમાણપત્ર વ્યવહારોનું સંકલન તેમજ કંપનીઓ તેમના લક્ષ્યો પૂરાં કરે છે કે નહીં તેની દેખરેખની જવાબદારી કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા નિભાવવામાં આવે છે.

ઇ-કચરો

- ઇ-કચરો એ ઇલેક્ટ્રોનિક કચરાનું સંક્ષિપ્ત નામ છે. આ શબ્દનો ઉપયોગ જૂના બિન-કાર્યક્ષમ અને ઉપયોગમાંથી કાઢી નંખાયેલા ઇલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણો (જેમ કે ટી.વી., મોબાઇલ, વોશિંગ મશીન, લેપટોપ વગેરે) ના સંદર્ભમાં કરવામાં આવે છે. જેમાં આવા પ્રકારના ઉપકરણોના વિવિધ ભાગો, તેમાં ઉપયોગમાં લેવાતા સ્પેરસ્પાર્ટ્સનો સમાવેશ થાય છે.
- ઇલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણોને 2 પ્રકારમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા છે :
 1. માહિતી ટેકનોલોજી અને સંચાર સાધનો
 2. ગ્રાહક ઇલેક્ટ્રિકલ અને ઇલેક્ટ્રોનિક્સ
- ભારતમાં વર્ષ 2011થી ઇ-કચરાના વ્યવસ્થાપન માટેના કાયદા અમલમાં છે. જેમાં માત્ર અધિકૃત ડિસમેન્ટલર્સ અને રિચાયકલર્સ જ ઇ-કચરાને એકત્રિત કરે તેવી ફરજિયાત જોગવાઈ મૂકાઈ છે.
- ભારતનું પ્રથમ ઇ-વેસ્ટ કિલનિક મધ્યપ્રદેશના ભોપાલમાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે.

ભારતમાં ઇ-કચરા વિશે

- ભારત વિશ્વનો 5મા નંબરનો ઇ-કચરો પેદા કરતો દેશ છે.
- કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (CPCB) અનુસાર ભારતે નાણાકીય વર્ષ 2019-20માં 10 લાખ ટનથી વધુ ઇ-કચરો પેદા કર્યો છે, જેનું પ્રમાણ નાણાકીય વર્ષ 2016-17માં 7 લાખ ટન જેટલું હતું.
- વર્ષ 2018માં પર્યાવરણ મંત્રાલયના જણાવ્યા મુજબ ભારત દ્વારા 95% ઇ-કચરો અનૌપચારિક ક્ષેત્ર દ્વારા રિસાઇકલ કરવામાં આવે છે, જેનો બાળીને, ઓગાળીને કે અન્ય બિનવૈજ્ઞાનિક રીતે નિકાલ કરવામાં આવે છે.

મેટાવર્સ વિશે

સમાચારમાં શા માટે ?

- તાજેતરમાં વર્લ્ડ ઇકોનોમિક ફોરમ દ્વારા દાવોસની વાર્ષિક બેઠક દરમિયાન મેટાવર્સના સિદ્ધાંત ઉપર એક નવું વર્ચ્યુઅલ 'વૈશ્વિક સહકારક ગામ (Global Collaboration Village - GCV)' લોન્ચ કરવામાં આવ્યું છે.
- વર્લ્ડ ઇકોનોમિક ફોરમની વાર્ષિક બેઠકમાં વ્યૂહાત્મક ભાગીદાર એક્સેન્ચર(Accenture) અને માર્કેટોસોફ્ટ સાથે મળીને GCVના એકંદર ખ્યાલ અને માળખા પર અનુભવો અને કાર્યક્ષમતાઓના પૂરાવા રજૂ કરાયા છે.
- આ વર્ચ્યુઅલ ગામનો ઉદ્દેશ્ય એક એવી જગ્યા વિકસાવાનો છે, કે જ્યાં જાહેર અને ખાનગી સહભાગીદારો વિશ્વના સૌથી મોટા પડકારોને પહોંચી વળવા માટેના ઉપાયો શોધવા માટે એકસાથે સંમેલિત થઈ શકે.
- વૈશ્વિક જાહેર હિતને વધારવા અને મેટાવર્સની ક્ષમતાઓને વિકસાવવા માટે આ સહકારી પહેલને શરૂ કરવામાં આવી છે.

Global Collaboration Villagenા મુખ્ય ઉદ્દેશ્યો

- **વૈશ્વિક સહકાર :** એક નવી વર્ચ્યુઅલ દુનિયા બનાવવી જ્યાં વૈશ્વિક પ્રતિક્રિયા વધારી શકાય અને સહકારી ઉકેલો શોધી શકાય.
- **આંતરજોડાણ :** વૈશ્વિક મુખ્ય પડકારોની વધુ સારી સમજણને પ્રોત્સાહન આપવું.
- **સર્વસમાવેશ :** એક સહયોગી જાહેર પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરવું જ્યાં વૈશ્વિક મુદ્દાઓ અંગેની ચર્ચાઓમાં વ્યાપક સહભાગિતાને પ્રોત્સાહન આપવું.
- **પ્રભાવ :** પ્લેટફોર્મ અને તેના તમામ ઉદ્દેશ્યો ફોરમના મિશન, નિવેદન અને વિશ્વની સ્થિતિ સુધારવા માટેની પ્રતિબદ્ધતાને અનુસરીને વ્યક્તિગત અને સામૂહિક પગલાંને વધુ અસરકારક રીતે ઉત્તેજિત કરવા માટે તૈયાર કરાશે.

મેટાવર્સ એટલે શું ?

- મેટાવર્સ એ એક પ્રકારની આભાસી દુનિયા હશે.
- આ ટેકનીકની મદદથી વ્યક્તિ આભાસી ઓળખ દ્વારા ડિજિટલ દુનિયામાં પ્રવેશ કરી શકે છે. મતલબ કે એવી સમાંતર દુનિયા જ્યાં વ્યક્તિની અલગ ઓળખ હશે.
- મેટાવર્સ દ્વારા વ્યક્તિ આભાસી દુનિયામાં ફરી શકે છે, સામાન ખરીદી શકે છે. આ ટેકનોલોજી એ ઓગમેન્ટેડ રિઆલિટી, વર્ચ્યુઅલ રિઆલિટી, મશીન લર્નિંગ, બ્લોકચેન ટેકનોલોજી અને કૃત્રિમ બુદ્ધિમત્તા જેવી ટેકનોલોજીના એકીકરણ પર કામ કરે છે.
- **ઉદાહરણ :** માની લો કે તમે મેટાવર્સ દ્વારા વર્ચ્યુઅલ દુનિયામાં ફરવા નીકળ્યાં છો. તમે વર્ચ્યુઅલ ઓળખ દ્વારા વાસ્તવિક દુકાનો, બજારમાં ફરી રહ્યા છો. તમને ત્યાં મોબાઇલ ફોન ગમ્યો અને તમે તે ખરીદ્યો. હવે આ ફોન સીધો તમારા ઘરે ડિલિવર થઈ જશે એટલે તમારે ફિઝિકલી ત્યાં જવાની જરૂર જ ન પડી. આપુ જ વર્ચ્યુઅલ મીટિંગ, વાતચીત વગેરેમાં થશે.

મેટાવર્સનું મહત્વ

- **વિકેન્દ્રિત વેબ :** હાલનું ઇન્ટરનેટ એ ગૂગલ, ફેસબુક જેવી કંપનીઓ દ્વારા કેન્દ્રીકૃત બનાવી દેવાયું છે. જે મેટાવર્સ, બ્લોકચેન જેવી ટેકનોલોજી દ્વારા વિકેન્દ્રિત કરી શકાશે.
- **સર્જનાત્મક અર્થવ્યવસ્થા :** મેટાવર્સમાં સર્જનાત્મક અર્થવ્યવસ્થા આકાર લઈ શકશે. મેટાવર્સના માધ્યમથી સ્વાસ્થ્ય અને શિક્ષણની પણ દરેક સુધી પહોંચ સુનિશ્ચિત કરી શકાશે.
- **બહુપરિમાણીય પ્રતિક્રિયાઓ :** હાલમાં લોકો સોશિયલ મીડિયા મારફતે એકબીજાને મળી રહ્યા છે. મેટાવર્સ દ્વારા આ વધુ વાસ્તવિક બની જશે.
- **વધતું વૈશ્વિકીકરણ :** લોકો વચ્ચેના સીમાડાઓને નાબૂદ કરવામાં મદદરૂપ નીવડશે. જેથી વિશ્વ એક ગામડું બની શકે.
- **મહામારીનો સામનો કરવામાં સહાયરૂપ :** કોવિડ-19 મહામારીમાં લોકોને જે તકલીફોનો સામનો કરવો પડ્યો છે તેને આવા પ્રકારની મહામારીના સમયમાં મેટાવર્સના માધ્યમથી હળવી કરી શકાય છે.
- **ઝડપી વિકાસ :** અર્થવ્યવસ્થા મજબૂતી અને સામાજિક અંતરો ઘટાડવા માટે મેટાવર્સ ટેકનોલોજી ખૂબ જ ઉપયોગી છે.

INS ગોમતી સેવાનિવૃત્ત

- મહત્વપૂર્ણ 34 વર્ષો સુધી દેશ અને ભારતીય નૌકાદળની બહુસન્માન સાથે સેવા કર્યા બાદ INS ગોમતીને તાજેતરમાં મુંબઈના નેવલ ડોકયાર્ડ ખાતે એક ભવ્ય સમારોહ દ્વારા સેવાનિવૃત્ત કરવામાં આવી છે.

INS ગોમતી

- INS ગોમતીનું નામ ગતિશીલ નદી 'ગોમતી' પરથી રાખવામાં આવ્યું છે.
- INS ગોમતીને 16 એપ્રિલ, 1988 ના રોજ તત્કાલીન સંરક્ષણમંત્રી કે.સી. પંત દ્વારા બોમ્બેના મઝગાંવ ડોક લિમિટેડ ખાતે સેવારત કરવામાં આવ્યું હતું.
- ગોદાવરી ક્લાસના ગાઈડેડ મિસાઈલ ફ્રિગેટ્સનું તે ત્રીજું જહાજ છે, જ્યારે સેવાનિવૃત્ત થયું ત્યારે તે પશ્ચિમી નૌકાદળના કાફલાનું સૌથી જૂનું યુદ્ધ જહાજ હતું.
- INS ગોમતીએ તેના સેવાકાળ દરમિયાન ઓપરેશન કેક્ટસ, પરાક્રમ અને ઈન્દ્રધનુષ તથા ઘણી દ્વિપક્ષીય અને બહુરાષ્ટ્રીય નૌકા કવાયતોમાં ભાગ લીધો હતો.
- રાષ્ટ્રીય દરિયાઈ સુરક્ષામાં તેમની નોંધપાત્ર ભાવના અને અસાધારણ યોગદાન માટે તેને બે વાર (વર્ષ 2007-08 અને વર્ષ 2019-20) પ્રતિષ્ઠિત યુનિટ પ્રશસ્તિપત્રથી સન્માનિત કરવામાં આવેલ છે.
- સેવાનિવૃત્ત થયા પછી આ જહાજના વારસાને લખનૌમાં ગોમતી નદી કિનારે સ્થાપવામાં આવેલા ઓપન એર મ્યુઝિયમમાં જીવંત રાખવામાં આવશે. જ્યાં તેની યુદ્ધ પ્રણાલીઓને સૈન્ય અને યુદ્ધ અવશેષોના રૂપમાં પ્રદર્શિત કરવામાં આવશે.

ગોદાવરી ક્લાસ ફ્રિગેટ અંતર્ગતના જહાજો

જહાજનું નામ	નિર્માતાનું નામ	સેવારત વર્ષ	સેવાનિવૃત્ત વર્ષ
INS ગોદાવરી	મઝગાંવ ડોક લિમિટેડ	1983	2015
INS ગંગા	મઝગાંવ ડોક લિમિટેડ	1985	2018
INS ગોમતી	મઝગાંવ ડોક લિમિટેડ	1988	2022

ગોદાવરી ક્લાસ ફ્રિગેટ

- ગોદાવરી ક્લાસના ફ્રિગેટ્સ એ ગાઈડેડ મિસાઈલ ફ્રિગેટ્સ છે.
- ગોદાવરી ક્લાસ એ ભારતીય નૌકાદળની પ્રથમ નોંધપાત્ર સ્વદેશી યુદ્ધ જહાજની ડિઝાઈન અને વિકાસ પહેલ હતી.
- તેની ડિઝાઈન નિલગીરી ક્લાસની ફ્રિગેટમાં ફેરફાર કરીને કરવામાં આવેલ છે, જેમાં મુખ્યત્વે સ્વદેશી સામગ્રીનો જ ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે.
- ગોદાવરી વર્ગના ફ્રિગેટ અંતર્ગત મુખ્યત્વે ત્રણ જહાજોનો સમાવેશ થાય છે, જે નીચે મુજબ છે :
- INS ગોદાવરી
- INS ગંગા
- INS ગોમતી

- આ તમામ જહાજોના નામ નદીઓના નામ પરથી રાખવામાં આવ્યા છે. INS ગોમતી એ પ્રથમ ભારતીય નૌકાદળનું જહાજ છે, જેની લડાઈ ડેટા સિસ્ટમ ડિજિટલ ઈલેક્ટ્રોનિક્સ વ્યવસ્થા ધરાવતી હતી.

Tvs-2M ન્યુક્લિયર ફ્યુલ

- તાજેતરમાં Rosatom; રશિયન પરમાણુ ઊર્જા કોર્પોરેશનની પેટાકંપની TVEL ઈંધણ કંપની દ્વારા ભારતના કુડનકુલમ ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટ (KNPP)માં Tvs-2M ન્યુક્લિયર ફ્યુલની પ્રથમ ભેજ પહોંચાડાઈ છે.

Tvs-2M ન્યુક્લિયર ફ્યુલ વિશે

- Tvs-2M એ અત્યાધુનિક ન્યુક્લિયર ફ્યુલ છે, જે ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટને વધુ કાર્યક્ષમ બનાવે છે. Tvs-2M-FAs માં ગેડોલિનિયમ-ઓક્સાઈડ હોય છે, જે U-235 સંવર્ધન સાથે મિશ્રિત હોય છે. Tvs-2M ઈંધણના કેન્દ્રમાં બર્નેબલ ઊર્જા શોષક સળિયા હોતા નથી, જેથી ઊર્જા ઉત્સર્જનની ક્ષમતામાં વધારો થાય છે. Tvs-2M ઈંધણને સંયુક્ત (Band Led) રૂપમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.

ફાયદાઓ

- Tvs-2M ઈંધણની કઠોરતાને કારણે તે વધુ કાર્યક્ષમ અને વધુ કંપન પ્રતિરોધક હોય છે.
- Tvs-2M ઈંધણથી યુરેનિયમની ક્ષમતામાં વધારો થયો છે, Tvs-2Mનો જથ્થો અગાઉના જથ્થા કરતાં 7.6% વધુ ઈંધણ સામગ્રીનો સમાવેશ કરે છે. જેથી લાંબા સમય સુધી ઊર્જા ઉત્પાદન કરી શકાય છે.
- Tvs-2M ઈંધણ દ્વારા ન્યુક્લિયર પ્લાન્ટનું કાર્યચક્ર 12 મહિનાથી વધારી 18 મહિના કરી શકાય છે. જે પરંપરાગત ખર્ચમાં ઘટાડો કરે છે.
- Tvs-2M ઈંધણની મદદથી ન્યુક્લિયર પ્લાન્ટમાં ઓછીવાર રિફ્યુલિંગ કરવું પડે છે, જેથી વધારે વીજળી ઉત્પન્ન કરી શકાય છે.
- TVEL એ ન્યુક્લિયર પાવર કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (NPCIL) સાથે Tvs-2M પરમાણુ ઈંધણની પહોંચ અને VVER-1000 રીએક્ટર (Pressurised Heavy Water Reactor) માટે 12 થી 18 મહિના સુધી ઈંધણ ચક્રને લંબાવવા સહિત વ્યાપક ઈજનેરી પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ પરના કરારને પૂર્ણ કર્યો છે.

કુડનકુલમ ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટ

- કુડનકુલમ ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટ ભારતનું સૌથી મોટો પરમાણુ મથક છે, જે તમિલનાડુ રાજ્યના તિરૂનેલવેલી જિલ્લામાં આવેલ છે.
- આ પરમાણુ મથકનું નિર્માણ રશિયાના સહકારથી કરવામાં આવેલ છે.
- પરમાણુ મથકમાં કુલ છ યુનિટ તૈયાર કરાશે, જેની કુલ ઊર્જા ઉત્પાદન ક્ષમતા 6000 MW જેટલી હશે.
- કુડનકુલમ ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટમાં છ VVER-1000 રીએક્ટરો આવેલાં છે. જેમાં દબાણયુક્ત પાણીનો ઉપયોગ થાય છે.
- કુડનકુલમ ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટમાં 5 અને 6 ન્યુક્લિયર રીએક્ટરનું કાર્ય ચાલુ છે. જે વર્ષ 2026 સુધી પૂર્ણ થવાની આશા છે.

કોર્બેવેક્સ રસી

- તાજેતરમાં હૈદરાબાદની બાયોલોજીકલ-ઈ કંપની દ્વારા કોવિડ-19 વિરોધી સ્વદેશી કોર્બેવેક્સ રસી બનાવાઈ છે.
- તેના માટે ડ્રગ કન્ટ્રોલર જનરલ ઓફ ઇન્ડિયા (DCGI)એ મંજૂરી આપી દીધી છે. તેથી હવે કોવિશીલ્ડ અથવા કોવેક્સિનના બંને ડોઝ લઈ ચૂકેલા 18 વર્ષથી વધારે વયના લોકો હવે ઇમર્જન્સીની સ્થિતિમાં કોર્બેવેક્સની કોરોના રસીને બૂસ્ટર ડોઝ તરીકે લઈ શકશે.
- કોર્બેવેક્સ એ ભારતની પ્રથમ માન્ય હેટરોલોગસ કોવિડ બૂસ્ટર રસી છે. જેમાં ત્રીજો ડોઝ અગાઉના ડોઝ કરતા અલગ હોય છે.
- 'હોમોલોગસ બૂસ્ટિંગ' માં પ્રાથમિક રસીકરણ અને બૂસ્ટર ડોઝ રસીકરણમાં બંને સમાન રસીનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

કોર્બેવેક્સની કાર્યપદ્ધતિ

- આ રિકોમ્બીનન્ટ પ્રોટીન સબ યુનિટ રસી છે. જેનો અર્થ થાય છે કે તે સાર્સ કોવ-2ના વિશેષ ભાગમાંથી બનેલી છે. આ સાર્સ કોવ-2 એ કોરોના વાઈરસનો સ્પાઈક પ્રોટીન છે.
- સ્પાઈક પ્રોટીન જ કોષમાં વાઈરસને પ્રવેશ કરાવવાની મંજૂરી આપે છે. ત્યારબાદ વાઈરસ એ રોગ પેદા કરે છે.
- રસી મારફતે શરીરમાં સ્પાઈક પ્રોટીન દાખલ કરવામાં આવે છે. (સમગ્ર વાઈરસને બદલે માત્ર વિશેષ ભાગ હોવાને લીધે તે ખતરનાક નથી.) આ સ્પાઈક પ્રોટીન સામે શરીર રોગપ્રતિકારક શક્તિ પેદા કરે છે. પરિણામે, જ્યારે વાસ્તવમાં વાઈરસ શરીર પર હુમલો કરે છે ત્યારે શરીર તેનો નાશ કરી નાખે છે.

કોર્બેવેક્સ અને અન્ય રસી

- કોવિડ-19 માટેની ચાર પ્રકારની રસી- mRNA રસી, વાઈરલ વેક્ટર રસી, નિષ્ક્રિય રસી અને રિકોમ્બીનન્ટ પ્રોટીન સબ યુનિટ રસી તૈયાર કરવામાં આવી છે.
- નિષ્ક્રિય રસીમાં સાર્સ કોવ-2 વાઈરસના મૃત અવશેષોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, જ્યારે કોર્બેવેક્સમાં વેક્ટર વાઈરલ રસી અને mRNA ની જેમ સ્પાઈક પ્રોટીનનો ઉપયોગ કરાય છે.
- વાઈરલ વેક્ટર અને mRNA શરીરની અંદર સ્પાઈક પ્રોટીન બનાવવા માટે કોડનો ઉપયોગ કરે છે, જ્યારે કોર્બેવેક્સમાં બહારથી જ પ્રોટીન ઉમેરવામાં આવે છે. આમ, કોર્બેવેક્સ અને અન્ય બે ની કાર્યપદ્ધતિમાં આવો મૂળભૂત તફાવત છે.
- કોર્બેવેક્સ રસીનું ઉત્પાદન હૈદરાબાદની બાયોલોજીકલ- ઈ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. મૂળભૂત રીતે આ રસી ટેક્સાસ બાળ અસ્પતાલ અને બેયલર કોલેજ ઓફ મેડિસીન દ્વારા બનાવાઈ છે.
- રિકોમ્બીનન્ટ પ્રોટીન સબ યુનિટ પદ્ધતિથી બનેલ આ પ્રથમ કોવિડ-19 રસી છે, પરંતુ આ ટેકનીકથી અન્ય રોગો માટે અગાઉ પણ રસી બનાવાઈ છે, જેમકે હિપેટાઈટીસ- બી રસી.
- કોર્બેવેક્સ રસી બે ડોઝમાં આપવામાં આવે છે.
- તદુપરાંત રસીને 2-8°C સે તાપમાને સંગ્રહિત કરી શકાય છે.

ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ બ્રોડકાસ્ટિંગ (D2M)

- ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ટેલિકોમ્યુનિકેશન્સ (DoT) અને પ્રસાર ભારતી 'ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ' (D2M) બ્રોડકાસ્ટિંગ ટેકનોલોજીની સંભવિતતા શોધી રહ્યા છે. જેથી સક્રિય ઇન્ટરનેટ કનેક્શનની જરૂર વગર વિડિયો અને અન્ય પ્રકારની મલ્ટિમીડિયા સામગ્રીને સીધા જ મોબાઇલ ફોન પર પ્રસારિત કરી શકાય.

ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ બ્રોડકાસ્ટિંગ ટેકનોલોજી

- ટેકનોલોજી બ્રોડબેન્ડ અને બ્રોડકાસ્ટના સંયોજન પર આધારિત છે, જેનો ઉપયોગ કરીને મોબાઇલ ફોન ટેરેસ્ટ્રીયલ ડિજિટલ ટીવી સિગ્નલ પ્રાપ્ત કરી શકાશે.
- આ ટેકનોલોજી લોકો તેમના ફોન પર FM રેડિયો જે રીતે સાંભળે છે તેવી હશે, જ્યાં ફોનની અંદરનો રીસીવર રેડિયો ફ્રીક્વન્સીમાં ટેપ કરી શકે છે. D2M નો ઉપયોગ કરીને મલ્ટિમીડિયા સામગ્રીને સીધા ફોન પર પણ પ્રસારિત કરી શકાય છે.

ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ

- આ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ નાગરિક-કેન્દ્રિત માહિતી સંબંધિત સામગ્રીને સીધી પ્રસારિત કરવા માટે થઈ શકે છે.
- તે ફેક ન્યૂઝનો સામનો કરવામાં, ઇમરજન્સી એલર્ટ જારી કરવામાં તેમજ ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટમાં સહાયતા આપવામાં મદદ કરશે.
- તેનો ઉપયોગ મોબાઇલ ફોન પર લાઈવ સ્પોર્ટ્સ અને સમાચાર પ્રસારિત કરવા માટે પણ થઈ શકે છે.

ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ ટેકનોલોજીનું મહત્વ

- ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ ટેકનોલોજી દ્વારા ગ્રાહકો મોબાઇલ ડેટાની સીમાની ચિંતા કર્યા વિના ઓવર ધ ટોપ (OTT) અથવા વિડિયો ઓન ડિમાન્ડ (VoD) કન્ટેન્ટ પ્લેટફોર્મ પરથી મલ્ટિમીડિયા કન્ટેન્ટને ઍક્સેસ કરી શકશે.
- આ સેવા નજીવા દરે પૂરી પાડવામાં આવશે. તે ગ્રામીણ વિસ્તારોના લોકોને પણ વિડિયો કન્ટેન્ટ જોવાની પરવાનગી આપશે, જ્યાં ઇન્ટરનેટની પહોંચ નથી અથવા પહોંચ મર્યાદિત છે.
- ડાયરેક્ટ-ટુ-મોબાઇલ ટેકનોલોજી ટેલિકોમ સેવા પ્રદાતાઓને બ્રોડકાસ્ટ નેટવર્ક પર તેમના મોબાઇલ નેટવર્ક વ્યવસાયો માટે વિડિયો ટ્રાફિકને ઓફલોડ કરવામાં પણ સક્ષમ બનાવશે.
- આ ટેકનોલોજી મોબાઇલ સ્પેક્ટ્રમના વપરાશમાં સુધારો કરશે અને બેન્ડવિડ્થને મુક્ત કરશે, આમ કોલ ડ્રોપ્સ ઘટાડશે અને ડેટા સ્પીડ વગેરેમાં વધારો થશે.

સરકાર દ્વારા પહેલ

- ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ટેલિકોમ્યુનિકેશન્સ (DoT) દ્વારા સ્પેક્ટ્રમ બેન્ડની સંભવિતતાનો અભ્યાસ કરવા માટે વપરાશકર્તાઓના સ્માર્ટફોનને સીધી પ્રસારણ સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે એક સમિતિની રચના કરવામાં આવી છે.

સિંગલ યુઝ પ્લાસ્ટિક પર પ્રતિબંધ

- તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા 1 જુલાઈથી 'સિંગલ-યુઝ-પ્લાસ્ટિક'ના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ મૂકાયો છે અને 1 જુલાઈ, 2022થી પ્રતિબંધિત કરવામાં આવનાર એવી સિંગલ યુઝ પ્લાસ્ટિક વસ્તુઓનું લિસ્ટ બહાર પાડવામાં આવ્યું છે.

સિંગલ યુઝ પ્લાસ્ટિક (SUP) શું છે ?

- SUP એ એવા પ્રકારની પ્લાસ્ટિકની વસ્તુઓ છે કે જેનો એક વાર ઉપયોગ કર્યા પછી ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી નથી.
- દા.ત., પેકેજીંગ કરવામાં આવતું પ્લાસ્ટિક, બોટલ્સ (શેમ્પુ, કોસ્મેટિક્સ), પોલિથીન બેગ, ખાદ્ય-પદાર્થોનું પેકેજીંગ વગેરે.

SUPમાં ભારતની સ્થિતિ

- મિંડેરુ ફાઉન્ડેશનના રિપોર્ટ (2021) અનુસાર SUP વૈશ્વિક ઉત્પાદનમાં 1/3 જેટલો હિસ્સો ધરાવે છે, જેમાં 98% SUP જીવાશ્મ ઈંધણથી નિર્મિત થાય છે.
- ભારત SUPના ઉત્પાદનમાં વિશ્વના ટોચ 100 દેશોમાં સમાવિષ્ટ છે.
- ભારતમાં SUPનું ઉત્પાદન વાર્ષિક 8 મિલિયન મેટ્રિક ટન (MMT) છે અને તેની આયાત 2.8 (MMT) છે.
- SUPનું ભારતમાં પ્રતિ વ્યક્તિ ઉત્પાદન 4 કિ.ગ્રા. છે.

ભારતમાં કઈ વસ્તુઓ પ્રતિબંધિત કરવામાં આવશે

- CPCB (કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ) એ 1 જુલાઈ, 2022થી નીચેની વસ્તુઓ પર પ્રતિબંધ લગાડવા માટેનું લિસ્ટ બહાર પાડ્યું છે :

- પ્લાસ્ટિકની સળી : કાનસળી
: ફુગ્ગાઓ
: આઈસ્ક્રીમ-કેન્ડીની સ્ટીક
- કટલરી વસ્તુઓ : પ્લેટ, કપ, ગ્લાસ, કાંટા ચમચ, ચપ્પુ વગેરે
- પેકેજીંગ માટેનું પ્લાસ્ટિક : મીઠાઈ, નિમંત્રણ પત્રો, સિગરેટ વગેરેમાં
- અન્ય વસ્તુઓ : PVC બેનર (100 માઈક્રો-મીટર), શણગાર માટે પોલીસ્ટાયરીન
- પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ વિકાસ (PWM), 2016 અનુસાર ગુટખા, તંબાકુ અને પાન-મસાલાના પેકિંગ અથવા વેચાણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતા પ્લાસ્ટિક પાઉચ પર પૂર્ણ પ્રતિબંધ છે.
- PWM નિયમ, 2021 અનુસાર 75 માઈક્રોનથી ઓછી જાડાઈવાળા પ્લાસ્ટિક બેગના ઉત્પાદન, આયાત, સંગ્રહણ, વિતરણ, વેચાણ અને ઉપયોગ પર 30 સપ્ટેમ્બર, 2021થી પ્રતિબંધ અમલમાં છે.
- નાગરિકોની સહભાગિતાને સક્ષમ કરવા માટે કેન્દ્રીય પર્યાવરણ મંત્રાલય દ્વારા 'SUP જાહેર ફરિયાદ એપ્લિકેશન' શરૂ કરવામાં આવી હતી. આ એપ્લિકેશનમાં ફરિયાદોને ટ્રેક કરવા માટેની સુવિધા સાથે જિઓ ટેગિંગ સુવિધાઓ પણ છે.

Dostarlimab

- અમેરિકામાં કોલોરેક્ટલ કેન્સરના (ગુદામાર્ગના કેન્સર) 18 દર્દીઓને કિમોથેરાપી કે શસ્ત્રક્રિયા વગર દોસ્તાર્લીમબ (Dostarlimab) દવા દ્વારા કેન્સરમુક્ત કરવામાં સફળતા મળી છે.

દોસ્તાર્લીમબ શું છે?

- લેબ દ્વારા સર્જીત અણુઓથી બનેલ પ્રયોગાત્મક દવા છે. તે એન્ટીબોડી તરીકે કામ કરે છે. આ દવા જેમપેરલી નામે વેચાય છે. અમેરિકા અને યુરોપીયન સંઘમાં દવાના ઉપયોગની મંજૂરી મળેલી છે.

દોસ્તાર્લીમબની કાર્યપદ્ધતી

- દવા મારફતે રોગપ્રતિકારક ઉપચાર (Immunotherapy) દ્વારા જ કોલોરેક્ટલ કેન્સર (મિસમેચ રિપેર ડેફિકિયેન્સ કેન્સર)ને મટાડી શકાયું છે.
- રોગપ્રતિકારક ઉપચારમાં વ્યક્તિની પોતાનું રોગપ્રતિકારક તંત્ર જ કેન્સર સામે લડે છે. આ રોગપ્રતિકારક ક્ષમતા દોસ્તાર્લીમબ દવાના એન્ટિબોડી દ્વારા પેદા કરીને કેન્સરનો ઈલાજ કરી શકાયો છે.
- મિસમેચ રિપેર ડેફિકિયેન્સ કેન્સર (કોલોરેક્ટલ) એ સામાન્ય રીતે જોવા મળતું કેન્સર છે જેમાં DNAની ખામી સુધારવાની જનીનોની સક્ષમતાના અભાવે કેન્સર પેદા થાય છે. રોગપ્રતિકારક પદ્ધતિએ PDA થેરાપીનો ભાગ છે. PDA એ રોગપ્રતિકારકતાને નિયમિત કરતો પ્રોટીનનો પ્રકાર છે. જે T-કોષને સંકોચે છે.

કેન્સર શું છે?

- કેન્સર એ કોશિકાનાં અસામાન્ય ઢબે વધવાની બીમારી છે સામાન્ય રીતે આપણા શરીરની કોશિકાઓ નિયંત્રિત રીતે વધે છે અને વિભાજીત થાય છે. પરંતુ કેન્સરમાં કોશિકાનો વિકાસ નિયંત્રિત કરવાનાં સંકેતો યોગ્ય રીતે કામ કરતા નથી, પરિણામે કેન્સરની કોશિકાઓ સતત વધતી રહે છે.
- કેન્સર એ શરીરનાં કોઈપણ અંગમાં સર્જાઈ શકે છે.
- કેન્સરને મેડિકલ ભાષામાં 4 વર્ગોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે :

 - કાર્સીનો માસ : આંતરિક અંગોને આવરી લેતી ચામડી અને પેશીઓ ઉપર આ કેન્સરની શરૂઆત થાય છે. ઉ.દા - લાંબા કેન્સર, બ્રેસ્ટ કેન્સર
 - સાર્કોમાસ : શરીરને જોડતા અને સમર્થન કરતી પેશીઓમાં આ કેન્સરની શરૂઆત થાય છે.
 - લ્યુકેમિયા : લોહીના કેન્સરને લ્યુકેમિયા કેન્સર કહે છે. જેમાં સ્વસ્થ રક્તકણો અનિયંત્રિત રીતે વૃદ્ધિ પામે છે.
 - લિમ્ફોમાસ : લસિકાતંત્રથી શરૂ થતાં કેન્સરને લિમ્ફોમાસ કહે છે.

કેન્સરના ઉપચારની પદ્ધતિઓ

- કિમોથેરાપી : કેન્સર કોષોને નષ્ટ કરવા માટે શક્તિશાળી દવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.
- રેડિએશન પદ્ધતિ : રેડિએશન દ્વારા કેન્સર કોષોને મારી નાખવામાં આવે છે.
- હોર્મોન પદ્ધતિ : હોર્મોન દ્વારા કેન્સર સર્જતા હોર્મોનને ડામી દેવામાં આવે છે.
- ઇમ્યુનોથેરાપી : શરીરની રોગપ્રતિકારક ક્ષમતાને જાગૃત અને મજબૂત કરીને કેન્સર કોષોનો ખાત્મો બોલાવાય છે.
- અસ્થિમજ્જા ટ્રાન્સપ્લાન્ટ : ક્ષતિગ્રસ્ત કોશિકાઓને બદલે સ્વસ્થ કોશિકા શરીરમાં દાખલ કરવામાં આવે છે.

પર્યાવરણીય પ્રદર્શન સૂચકાંક

(Environmental Performance Index - EPI)

- તાજેતરમાં પર્યાવરણીય પ્રદર્શન સૂચકાંક-2022 અહેવાલ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે.

કોના દ્વારા અહેવાલ તૈયાર કરાયો છે?

- યેલ સેન્ટર ફોર એન્વાયર્નમેન્ટલ લો એન્ડ પોલિસી
- સેન્ટર ફોર ઇન્ટરનેશનલ અર્થ સાયન્સ ઇન્ફોર્મેશન નેટવર્ક અર્થ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, કોલંબિયા યુનિવર્સિટી

પર્યાવરણીય પ્રદર્શન સૂચકાંક

- તે આબોહવા પરિવર્તન, પર્યાવરણીય જાહેર આરોગ્ય, જૈવવિવિધતા વગેરે સહિત 40 પ્રદર્શન સૂચકાંકો પર 180 દેશોને રેન્ક આપે છે.
- પર્યાવરણીય કામગીરીમાં પ્રદર્શનના આધારે વિવિધ દેશોને સ્કોરકાર્ડ પ્રદાન કરે છે.
- તે એવા દેશો માટે વ્યવહારુ માર્ગદર્શન પણ પૂરું પાડે છે, જેઓ ટકાઉ ભવિષ્ય તરફ આગળ વધવાની ઈચ્છા ધરાવે છે.

ભારત અને અન્ય દેશોનું પ્રદર્શન

- રિપોર્ટમાં 180 દેશોની યાદીમાં ભારતને સૌથી નીચે રાખવામાં આવ્યું છે.
- સૌથી ઓછો સ્કોર ભારત (18.9), મ્યાનમાર (19.4), વિયેતનામ (20.1), બાંગ્લાદેશ (23.1) અને પાકિસ્તાન (24.6)નો છે.
- યુ.એસ.ને 43મું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે અને વર્તમાનમાં સૌથી વધુ ઉત્સર્જન કરનાર ચીનને 160મું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.
- ટોચના 5 દેશો : ડેનમાર્ક, યુકે, ફિનલેન્ડ, માલ્ટા અને સ્વીડન

શા માટે ભારત સૌથી નીચે છે?

- રિપોર્ટમાં દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે ભારત પર્યાવરણ પર આર્થિક વૃદ્ધિને પ્રાથમિકતા આપે છે.
- તે નોંધપાત્ર રીતે નબળી હવાની ગુણવત્તા અને ઝડપથી વધી રહેલા ગ્રીનહાઉસ ગેસ ઉત્સર્જન ધરાવે છે.

ભારતે રિપોર્ટ કેમ નકારી કાઢ્યો?

- ભારત સરકારના જણાવ્યા મુજબ, અહેવાલમાં પાયા વગરની ધારણાઓ પર આધારિત ઘણા સૂચકાંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.
- પદ્ધતિમાં માથાદીઠ ઉત્સર્જન અને સમગ્ર દેશોમાં વિવિધ સામાજિક-આર્થિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવામાં આવતી નથી.
- જે ઇન્ડિકેટર્સમાં ભારત સારું પ્રદર્શન કરી રહ્યું હતું તેનું ભારણ ઓછું કરવામાં આવ્યું છે.
- માથાદીઠ GHG ઉત્સર્જન અને GHG ઉત્સર્જન તીવ્રતા વલણ જેવા સૂચકોના સ્વરૂપમાં સમાનતાના સિદ્ધાંતને ખૂબ જ ઓછું ભારણ આપવામાં આવ્યું છે.
- EPI 2022 દ્વારા 2050 સુધીના અંદાજિત GHG ઉત્સર્જનના માર્ગની ગણતરી કરતી વખતે નિર્ણાયક કાર્બન સિંક તરીકે કામ કરતા જંગલો અને આદ્રભૂમિઓનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.

ભારતની પ્રથમ COVID - 19 રસી : એનોકોવેક્સ

- તાજેતરમાં કૃષિ મંત્રાલયે પ્રાણીઓ માટે ભારતની પ્રથમ કોવિડ - 19 રસી 'એનોકોવેક્સ' નું અનાવરણ કર્યું હતું.

એનોકોવેક્સ રસી

- હિસાર સ્થિત નેશનલ રિસર્ચ સેન્ટર ઓન ઇકિવન્સ દ્વારા રસી વિકસાવવામાં આવી છે.
- આ રસી પ્રાણીઓને કોરોના વાયરસના ડેલ્ટા અને ઓમિક્રોન પ્રકારો સામે રક્ષણ આપી શકે છે.
- ડેલ્ટા વેરિઅન્ટનો ઉપયોગ કરીને વિકસાવવામાં આવેલી આ એનોકોવેક્સ રસી એક નિષ્ક્રિય રસી છે, જેનો ઉપયોગ કૂતરા, દીપડા, ઉંદર, સિંહ અને સસલામાં થઈ શકે છે.
- રસીમાં રોગ પ્રતિકારક પ્રતિભાવ વધારવા માટે સહાયક તરીકે અલ્લાઈટ્રોજેલ નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. ભારતમાં પ્રાણીઓ માટે વિકસિત કરવામાં આવેલી પ્રથમ કોવિડ - 19 રસી છે.

જરૂરિયાત

- બિલાડી અને કૂતરા સહિતના કેટલાક પ્રાણીઓમાં કોવિડ - 19 ચેપના અહેવાલને ધ્યાને રાખીને આ રસી વિકસાવવામાં આવી હતી.
- આ રસી પ્રાણી સંગ્રહાલયમાં પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરી શકે છે, તથા મનુષ્યો સાથે રહેતા પ્રાણીઓમાં ટ્રાન્સમિશન અટકાવી શકે છે.
- જો, કે મનુષ્યોમાં પ્રાણીઓ દ્વારા ચેપ ફેલાવવાનું જોખમ ઓછું છે.
- વર્ષ 2021માં ચેન્નાઈ - ઝૂ માં એશિયાટિક સિંહોમાં લગભગ 9 કોવિડ ચેપ નોંધાયા હતા તેમજ અન્ય ભારતીય પશુ ચિકિત્સા સંશોધન સંસ્થાઓમાં પણ અમુક કોવિડ ચેપના કેસ નોંધાયા હતા.

નિષ્ક્રિય રસીનું કારણ

- જંગલી પ્રાણીઓમાં જીવંત રસી (Live attenuated vaccine)ની સરખામણીમાં નિષ્ક્રિય રસીને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે.
- જીવંત રસી ટાળવામાં આવે છે. કારણ કે જીવંત રસી ચોક્કસ પ્રાણી જાતિઓ માટે યોગ્ય હોઈ શકે છે, પરંતુ અન્યમાં રોગ પેદા કરી શકે છે.
- દા.ત. અગાઉ કુતરાઓ માટે હડકવાની રસી વિકસાવવામાં આવી હતી, જેને આફ્રિકામાં વરૂઓને આપવામાં આવી ત્યારે તે મૃત્યુ પામ્યા હતા.

નેશનલ રિસર્ચ સેન્ટર ઓન ઇકિવન્સ(NRCE)

- NRCE ની સ્થાપના ભારતીય કૃષિ સંશોધન પરિષદ હેઠળ 7મી પંચવર્ષીય યોજના દરમિયાન કરવામાં આવી હતી.
- સ્થાપના : 7 જાન્યુઆરી, 1986
- સ્થળ : હરિયાણા (હિસાર)
- ડિરેક્ટર : બી.એન. ત્રિપાઠી

અન્ય

Tomb of Sand ને આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર

- તાજેતરમાં ભારતીય લેખક ગીતાંજલીશ્રીની નવલકથા 'રેત સમાધિ'ના અંગ્રેજી સંસ્કરણ 'Tomb of Sand'ને પ્રખ્યાત આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર એનાયત થયું હતું.
- Tomb of Sand નવલકથામાં એક 80 વર્ષના વૃદ્ધ મહિલાની વાત રજૂ કરવામાં આવી છે, જે ભારત દેશના ભાગલા અને પોતાના પતિના અવસાન બાદ ડિપ્રેશનમાં સરી પડે છે અને સમયાંતરે પાકિસ્તાન તરફી પ્રવાસ શરૂ કરે છે.

મહત્વ

- ગીતાંજલીશ્રીની 'Tomb of Sand' નવલકથા એ આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર જીતનારી પ્રથમ હિન્દી નવલકથા છે.
- મૂળરૂપે વર્ષ 2018 માં હિન્દી ભાષામાં 'રેત સમાધિ' તરીકે લખાયેલ આ

નવલકથાને અમેરિકન અનુવાદક ડેસી રોકવેલ (Daisy Rockwell) દ્વારા અંગ્રેજી ભાષામાં અનુવાદિત કરવામાં આવી હતી અને આ અનુવાદિત 'Tomb of Sand' માટે જ ગીતાંજલીશ્રી અને ડેસી રોકવેલે પ્રતિષ્ઠિત એવોર્ડ જીત્યો છે.

ગીતાંજલી

- તેણીએ 1987 માં તેમનું પ્રથમ પુસ્તક 'બેલ પત્ર' લખ્યું, ત્યારબાદ અનુગૂંજ (ટૂંકી વાર્તાઓ), હમારા શહેર ઉસ બરસ, ખાલી જગહ, રેત સમાધિ (Tomb of Sand) પુસ્તકો લખ્યાં.
- ઉલ્લેખનીય છે કે અગાઉ તેમની ટૂંકીવાર્તા 'Mai'ના અંગ્રેજી અનુવાદને સાહિત્ય અકાદમી અનુવાદન પુરસ્કાર એનાયત થયો હતો.

બુકર પુરસ્કાર અને આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર જીતનાર ભારતીય લેખકો

	વર્ષ	લેખક	બુક
બુકર પુરસ્કાર	1971	V.S. નાયપોલ	Free State
	1981	સલમાન રશદી	Midnight's Children
	1997	અરૂંધતી રોય	God of Small Things
	2006	કિરણ દેસાઈ	Inheritance of Loss
	2008	અરવિંદ અડિગા	White Tiger
આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર	2022	ગીતાંજલીશ્રી	Tomb of Sand

બુકર પુરસ્કાર અને આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર વચ્ચેનો તફાવત

બુકર પુરસ્કાર	આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર
તેની સ્થાપના વર્ષ 1969માં બહુરાષ્ટ્રીય કંપની બુકર મેકકોનેલ દ્વારા કરવામાં આવી.	તેની સ્થાપના વર્ષ 2005માં બુકર પુરસ્કારના પૂરક તરીકે કરવામાં આવી.
દર વર્ષે અંગ્રેજીમાં લખાયેલી અને યુ.કે. અને આયર્લેન્ડમાં પ્રકાશિત થયેલી જે-તે વર્ષની શ્રેષ્ઠ સાહિત્ય કૃતિને આ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે.	દર વર્ષે અંગ્રેજીમાં ભાષાંતરિત થયેલ અને યુ.કે. અને આયર્લેન્ડમાં પ્રકાશિત થયેલ શ્રેષ્ઠ સાહિત્ય કૃતિ માટે આ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે.
વર્ષ 2021માં ડેમન ગાલગટના 'The Promise' ને બુકર પુરસ્કાર આપવામાં આવ્યું હતું.	વર્ષ 2021માં ફ્રેન્ચ લેખક ડેવિડ ડિઓપ અને અનુવાદક એના મોસ્કોવાકીને આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કાર મળ્યું.
વર્ષ 2022ના વિજેતાની ઘોષણા ઓક્ટોબર 2022માં કરવામાં આવશે.	વર્ષ 2022ના વિજેતા તરીકે ગીતાંજલીશ્રી અને ડેસી રોકવેલના 'Tomb of Sand' ની ઘોષણા કરવામાં આવી છે.

બંને પુરસ્કારોમાં 50,000 પાઉન્ડની રકમ ઈનામ તરીકે આપવામાં આવે છે. પરંતુ વર્ષ 2022માં આંતરરાષ્ટ્રીય બુકર પુરસ્કારમાં તમામ શોર્ટલિસ્ટ કરાયેલા લેખકોને પણ 2500 પાઉન્ડની પ્રોત્સાહન રાશિ આપવામાં આવશે.

ભારતીય આર્મીની પ્રથમ મહિલા કોમ્બેટ પાઇલટ

- હરિયાણાના વતની કેપ્ટન અભિલાષા બરાક 26 વર્ષની ઉંમરે ભારતીય સેનાની પ્રથમ મહિલા કોમ્બેટ એવિએટર બન્યા છે.
- 25મી મે 2022 ના રોજ, તેઓએ હેલિકોપ્ટર પાઇલટ તરીકે આર્મી એવિએશન કોર્સમાં જોડાવા માટેનો 6 માસનો કોમ્બેટ આર્મી એવિએશન કોર્સ સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કર્યો છે. કેપ્ટન બરાકને 2072 આર્મી એવિએશન સ્કવોડ્રનની બીજી ફ્લાઇટ માટે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યાં છે, જે ઘુવ એડવાન્સ લાઇટ હેલિકોપ્ટર (ALH)નું સંચાલન કરે છે.
- કેપ્ટન અભિલાષા બરાક કર્નલ (નિવૃત્ત) એસ ઓમ સિંહની પુત્રી છે. સપ્ટેમ્બર 2018 માં, તેણીને ભારતીય સેનાના આર્મી એર ડિફેન્સ કોર્સમાં કમિશન આપવામાં આવ્યું હતું. આર્મી એવિએશન કોર્સમાં જોડાતા પહેલા કેપ્ટન બરાકે ઘણા વ્યાવસાયિક લશ્કરી અભ્યાસક્રમો કર્યા હતા.
- ભારતીય સેનાના જણાવ્યા અનુસાર, 15 મહિલા અધિકારીઓ આર્મી એવિએશનમાં જોડાવા માંગતી હતી, પરંતુ પાયલોટ એપ્ટિટ્યુડ બેટરી ટેસ્ટ અને મેડિકલ યોજાયા બાદ માત્ર બેની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. અત્યાર સુધી મહિલાઓને એવિએશન વિભાગમાં માત્ર ગ્રાઉન્ડ ડ્યુટી અને ટ્રાફિક કંટ્રોલની જગ્યાઓ જ આપવામાં આવતી હતી, પરંતુ કેપ્ટન બરાક પ્રથમ મહિલા પાઇલટ તરીકેની જવાબદારી સંભાળશે.

આર્મી એવિએશન કોર્સ અને તેની ભૂમિકા

- આર્મી એવિએશન કોર્સની સ્થાપના ભારતીય સેનાના એક ભાગ તરીકે 1 નવેમ્બર, 1986ના રોજ કરવામાં આવી હતી. કોર્સને તરત જ 'ઓપરેશન પવન' (LTTE - Liberation Tigers of Tamil Eelam પાસેથી જાફના શ્રીલંકા પર કબજો મેળવવા માટે ભારતીય પીસ કીપિંગ ફોર્સનું ઓપરેશન)માં સામેલ કરવામાં આવ્યું હતું.
- આર્મી એવિએશન કોર્સ ઓપરેશન દરમિયાન અથવા ઉચ્ચ ઉંચાઈવાળા વિસ્તારોમાંથી સ્વાસ્થ્ય કટોકટીના સમયે ઘાયલ સૈનિકોને બહાર કાઢવાની પ્રાથમિક કામગીરી કરે છે. એવિએશન કોર્સને જાસૂસી, અવલોકન, શોધ અને બચાવ, જાનહાનિ સ્થળાંતર અને આવશ્યક પુરવઠાની પૂર્તિ કરવા માટે પણ તૈનાત કરવામાં આવે છે.

આર્મ્ ફોર્સીસ સર્વિસ ડલ્સ

- તાજેતરમાં સંરક્ષણ મંત્રાલયે આગામી ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફ CDSની નિમણૂક માટે આર્મી, નેવી અને એરફોર્સના નિયમોમાં સુધારો કરીને ત્રણ અલગ-અલગ સૂચનાઓ બહાર પાડી છે.
- ડિસેમ્બર 2021માં હેલિકોપ્ટર (Mi-17V5) ક્રેશમાં જનરલ બિપિન રાવતના નિધન પછી ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફનું પદ ખાલી છે.

મુખ્ય મુદ્દા

- સુધારા મુજબ સરકાર આ પોસ્ટ માટે એવા અધિકારીને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે, જે એર માર્શલ અથવા એર ચીફ માર્શલ અથવા સમાન રેન્કના નિવૃત્ત અધિકારી તરીકે સેવા આપતા હોય, પરંતુ તેઓ નિમણૂક વખતે 62 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના હોય.
- સરકાર ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફની સેવાને 'જરૂરી લાગે તે સમયગાળા માટે' લંબાવી શકે છે, પરંતુ તેમની મહત્તમ ઉંમર 65 વર્ષની હશે.

- આનો અર્થ એ છે કે આર્મીના તમામ લેફ્ટનન્ટ જનરલ, નેવી અને એરફોર્સમાં સમકક્ષ અધિકારીઓ કે જેઓ જૂન 2020 પછી નિવૃત્ત થયા છે, તેઓને CDSના પદ માટે વિચારણામાં લેવામાં આવશે.

ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફ (CDS)

- વર્ષ 1999માં શ્રી કે સુબ્રમણ્યમની અધ્યક્ષતા હેઠળની કારગીલ સમીક્ષા સમિતિએ સંરક્ષણ બાબતોના સુધારણા માટે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા માળખાની સમીક્ષાની ભલામણ કરી હતી. સમિતિએ એવું પણ સૂચન કર્યું હતું કે સંરક્ષણ મંત્રાલય અને સર્વિસ હેડક્વાર્ટર વચ્ચેની વ્યવસ્થા અને આંતર-સંચાલન ક્ષમતાનો સંપૂર્ણ અભ્યાસ અને પુનર્ગઠન થવું જોઈએ.
- ઉપરાંત વર્ષ 2011માં પણ મંત્રીઓના જૂથ દ્વારા પણ કે સુબ્રમણ્યમ કમિટીનો આધાર લઈને ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફના પદની રચના કરવાની ભલામણ કરી હતી.
- વિશ્વના ઘણા મોટા દેશોએ તેમના સશસ્ત્ર દળોમાં વધુ સંયુક્તતા અને એકીકરણ લાવવા માટે ચીફ ઓફ ડિફેન્સ સ્ટાફના પદની રચના કરી છે. જેમાં ઈટાલી, ફ્રાન્સ, ચીન, યુકે, યુએસએ, કેનેડા અને જાપાનનો સમાવેશ થાય છે.
- વડાપ્રધાન દ્વારા વર્ષ 2019માં સ્વતંત્રતા દિવસના તેમના ભાષણ દરમિયાન CDSના પદની રચનાની જાહેરાત કરાઈ હતી. ઉપરાંત CDSની અધ્યક્ષતા ધરાવતા રક્ષા મંત્રાલય અંતર્ગત સૈન્ય બાબતોના વિભાગની રચના કરવાની જોગવાઈ કરાઈ હતી.
- CDS ફોર 4 Star જનરલ હશે.
- CDS ભારતીય સશસ્ત્ર દળોના ચીફ ઓફ સ્ટાફ કમિટી (CoSC)ના કાયમી અધ્યક્ષ અને લશ્કરી વડા છે. તેઓ ભારતીય સૈન્યમાં સક્રિય ફરજ પરના સર્વોચ્ચ કક્ષાના ગણવેશધારી અધિકારી છે. તેઓ સંરક્ષણ પ્રધાનના મુખ્ય સૈન્ય સલાહકાર તરીકે કામ કરે છે. તેઓ લશ્કરી બાબતોના વિભાગના વડા પણ છે. તેમને વાઈસ ચીફ દ્વારા મદદ કરવામાં આવે છે, જે ઈન્ટિગ્રેટેડ ડિફેન્સ સ્ટાફના ચીફ છે.

કાર્ય

- સશસ્ત્ર દળોની લડાઈ ક્ષમતાઓનું સંકલન કરવું અને એકંદર એકીકરણને સુધારવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે તેની રચના કરવામાં આવી હતી.
- રાષ્ટ્રના ઉચ્ચ સંરક્ષણ સંગઠનમાં આંતર-સેવા સંકલન અને વધુ સારા નાગરિક-લશ્કરી સંકલનને સરળ બનાવવા.
- સંયુક્ત/થિયેટર કમાન્ડની સ્થાપના સહિતની કામગીરીમાં સહકાર લાવવો.
- સંયુક્ત આયોજન, કામગીરી અને પ્રાપ્તિની પ્રક્રિયાને મજબૂત કરવી, જેનાથી સશસ્ત્ર દળોની અસરકારકતા અને કાર્યક્ષમતા વધારી શકાય.
- CDS દ્વારા ત્રણેય સંરક્ષણ સેવા સંસ્થાઓનું સંચાલન કરવામાં આવશે. સાયબર અને સ્પેસને લગતી ત્રિ-સેવા એજન્સીઓ/સંસ્થાઓ/કમાન્ડ્સ સીડીએસના આદેશ હેઠળ કામ કરે છે. CDS રક્ષા મંત્રીની અધ્યક્ષતાવાળી સંરક્ષણ સંપાદન પરિષદ અને રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સલાહકાર (NSA)ની અધ્યક્ષતાવાળી સંરક્ષણ આયોજન સમિતિના સભ્ય હોય છે.

પીએમ કેર્સ ફોર ચિલ્ડ્રન સ્કીમ

- તાજેતરમાં વડા પ્રધાન દ્વારા પીએમ કેર્સ ફોર ચિલ્ડ્રન સ્કીમ હેઠળ રોગચાળા દરમિયાન કોરોનાવાયરસને કારણે જે બાળકોએ તેમના માતા-પિતા ગુમાવ્યા છે તેમને પીએમ કેર્સ ફંડની પાસબુક અને આયુષ્માન ભારતનું આરોગ્ય કાર્ડ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે.
- આ વર્ષે ફેબ્રુઆરીમાં ઘ લેન્સેટના એક અભ્યાસમાં ભારતમાં આવા બાળકોની સંખ્યા લગભગ 19 લાખ હોવાનો અંદાજ લગાવવામાં આવ્યો હતો.

પીએમ કેર્સ ફોર ચિલ્ડ્રન

- વડા પ્રધાન દ્વારા 29 મે 2021ના રોજ 11 માર્ચ 2020 થી 28 ફેબ્રુઆરી 2022ના સમયગાળા દરમિયાન કોવિડ-19 રોગચાળામાં માતા-પિતા અથવા કાનૂની વાલી અથવા એકલ દત્તક માતા-પિતા ગુમાવ્યા હોય તેવા બાળકોને સમર્થન આપવા માટે 'પીએમ કેર્સ ફોર ચિલ્ડ્રન' યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી.

મુખ્ય જોગવાઈઓ

- બાળકો જ્યારે 18 વર્ષના થાય ત્યારે તેમને દર મહિને રૂ.4000 આપવામાં આવશે જે તેમની રોજિંદી જરૂરિયાતો પૂરી કરવામાં મદદ કરશે.
- 23 વર્ષની ઉંમરે, દરેક લાભાર્થી બાળકને પીએમ કેર ફંડમાંથી 10 લાખ રૂપિયાની રકમ મળશે.
- સરકાર દ્વારા બાળકોને મફત શિક્ષણ આપવામાં આવશે.
- બાળકોને ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે લોન મળશે અને લોનનું વ્યાજ પીએમ કેર્સ ફંડમાંથી આપવામાં આવશે.
- આયુષ્માન ભારત યોજના હેઠળ, 18 વર્ષ સુધી 5 લાખ રૂપિયા સુધીનો સ્વાસ્થ્ય વીમો ઉપલબ્ધ રહેશે, જેનું પ્રીમિયમ પીએમ કેર ફંડ દ્વારા ચૂકવવામાં આવશે.
- જો બાળક ખાનગી શાળામાં દાખલ થાય છે, તો શિક્ષણ અધિકાર કાયદા (RTE Act) હેઠળ તેની ફી, શાળાના ગણવેશ અને પુસ્તકો વગેરેનો ખર્ચ પણ પીએમ કેર ફંડમાંથી ચૂકવવામાં આવશે.

ઓનલાઈન પોર્ટલ

- લાભાર્થીઓની નોંધણી કરવા માટે 'pmcaresforchildren.in' નામનું ઓનલાઈન પોર્ટલ લોન્ચ કરવામાં આવ્યું છે.
- તે એક સિંગલ વિન્ડો સિસ્ટમ છે, જે બાળકો માટે મંજૂરી પ્રક્રિયા અને અન્ય તમામ સહાયની સુવિધા આપે છે.

પીએમ કેર્સ ફંડ

- કોવિડ-19 રોગચાળા દ્વારા ઉભી થયેલી કોઈપણ પ્રકારની કટોકટી અથવા તકલીફની પરિસ્થિતિનો સામનો કરવા માટે સરકારે વડાપ્રધાનના નાગરિક સહાયતા અને કટોકટીની પરિસ્થિતિઓમાં રાહત ફંડ (PM-CARES ફંડ)ની સ્થાપના કરી છે.
- તે નોંધણી અધિનિયમ, 1908 હેઠળ નોંધાયેલ જાહેર ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ છે અને તેના અધ્યક્ષ તરીકે વડાપ્રધાન હોય છે. અન્ય સભ્યોમાં સંરક્ષણ મંત્રી, ગૃહમંત્રી અને નાણામંત્રીનો સમાવેશ થાય છે.

- વડાપ્રધાન પાસે ત્રણ ટ્રસ્ટીઓને નોમિનેટ કરવાની સત્તા છે, જેઓ સંશોધન, આરોગ્ય, વિજ્ઞાન, સામાજિક કાર્ય, કાયદો, જાહેર વહીવટ અને પરોપકારના ક્ષેત્રમાં પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ હોય.

ઉદ્દેશ્યો

- જાહેર આરોગ્ય કટોકટી અથવા અન્ય કોઈપણ પ્રકારની કટોકટી, માનવસર્જિત અથવા કુદરતી આફત, આરોગ્યસંભાળ અથવા ફાર્માસ્યુટિકલ સુવિધાઓના નિર્માણ અથવા અપગ્રેડેશન, અન્ય જરૂરી માળખાકીય સુવિધાઓ, સંશોધન વગેરે માટે સહાયતા પ્રદાન કરવી.

લક્ષણો

- ફંડમાં સંપૂર્ણપણે વ્યક્તિઓ/સંસ્થાઓ તરફથી સ્વૈચ્છિક યોગદાનનો સમાવેશ થાય છે અને તેને કોઈ અંદાજપત્રીય સમર્થન મળતું નથી.
- PM CARES ફંડમાં મેળવેલ દાનને સંપૂર્ણ કરમુક્તિ આપવામાં આવી છે. તેમજ PM CARES ફંડમાં દાન પણ કંપની એક્ટ, 2013 હેઠળ કોર્પોરેટ સોશિયલ રિસ્પોન્સિબિલિટી (CSR) ખર્ચ તરીકે ગણવામાં આવે છે.

ભારત-બાંગ્લાદેશ દ્વિપક્ષીય નૌકા કવાયત : બોંગોસાગર

- ભારત અને બાંગ્લાદેશના નૌકાદળ વચ્ચે 'બોંગોસાગર નૌકા કવાયત'ની ત્રીજી આવૃત્તિની કવાયત પોર્ટ મોંગલા, બાંગ્લાદેશ ખાતે શરૂ થઈ હતી. આ નૌકા કવાયતનો હાર્બર તબક્કો 24થી 25મી મે 2022 દરમિયાન યોજાયો હતો. ત્યારબાદ 26 - 27 મે 2022 દરમિયાન ઉત્તર બંગાળની ખાડીમાં સમુદ્રી તબક્કો યોજવામાં આવ્યો હતો.

આ કવાયતનો હેતુ શું છે?

- આ કવાયતનો ઉદ્દેશ્ય બંને નૌકાદળો વચ્ચે વિવિધ દરિયાઈ કામગીરી અને કવાયત હાથ ધરીને ઉચ્ચ સ્તરની આંતર કાર્યક્ષમતા તેમજ સંયુક્ત ઓપરેશનલ કૌશલ્ય વિકસાવવાનો છે.

આ નૌકા કવાયત દરમિયાન શું કરવામાં આવે છે ?

- બંને દેશોની નૌકાદળ દ્વારા વિવિધ ઓપરેશનલ પ્રક્રિયાઓ પર ચર્ચા કરવી, સંયુક્ત કવાયત હાથ ધરીને શ્રેષ્ઠ પ્રથાઓની આપ-લે કરવી, સમુદ્રમાં કવાયત હાથ ધરવા અંગે વ્યૂહાત્મક સ્તરના આયોજન અંગે ચર્ચા કરવી.
- આ કવાયતના હાર્બર તબક્કામાં સામાજિક અને વ્યાવસાયિક પ્રક્રિયાઓ તેમજ મૈત્રીપૂર્ણ કવાયતનો સમાવેશ થાય છે. આ નૌકા કવાયતનો દરિયાઈ તબક્કો બંને નૌકાદળના જહાજોને સઘન હથિયાર ફાયરિંગ કવાયત, સપાટી પરની યુદ્ધ કવાયત, વ્યૂહાત્મક પરિદ્રશ્યમાં સંકલિત હવાઈ કામગીરીની સુવિધા આપશે.

આ કવાયતમાં કયા જહાજો દ્વારા ભાગ લેવામાં આવ્યો હતો ?

- ભારતીય નૌકાદળનું પ્રતિનિધિત્વ સ્વદેશી રીતે બનાવેલ ઓફશોર પેટ્રોલ વેસલ 'સુમેઘા' અને ગાઈડેડ મિસાઈલ 'કોર્વેટ', 'કોરા' દ્વારા અને બાંગ્લાદેશ નૌકાદળનું પ્રતિનિધિત્વ ગાઈડેડ મિસાઈલ ફ્લિગટ્સ BNS 'અલી હૈદર' અને 'અબુ ઉબેદાહ' દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

રાજ્ય ખાદ્ય સુરક્ષા સૂચકાંક

- તાજેતરમાં વિશ્વ ખાદ્ય સુરક્ષા દિવસ (7 જૂન)ના અવસર પર આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા 'રાજ્ય ખાદ્ય સુરક્ષા સૂચકાંક (SFSA)'ની ચોથી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે. કેન્દ્રીય આરોગ્ય મંત્રીએ વર્ષ 2021-22 માટે રેન્કિંગના આધારે વિજેતા રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને તેમના તમામ પરિમાણોમાં પ્રભાવશાળી પ્રદર્શન માટે સન્માનિત કર્યાં હતાં. ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (FSSAI) દ્વારા રાજ્ય ખાદ્ય સુરક્ષા સૂચકાંક વિકસિત કરાય છે.
- વર્ષ 2022ના વિશ્વ ખાદ્ય સુરક્ષા દિવસની થીમ : સલામત ખોરાક, શ્રેષ્ઠ આરોગ્ય (Safer Food, Better Health)

રાજ્ય ખાદ્ય સુરક્ષા સૂચકાંક

- દેશમાં ખાદ્ય સુરક્ષા ઇકોસિસ્ટમમાં સ્પર્ધાત્મક અને સકારાત્મક પરિવર્તન લાવવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે 2018-19થી રાજ્ય ખાદ્ય સુરક્ષા સૂચકાંકની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.
- ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (FSSAI) દ્વારા ખાદ્ય સુરક્ષાના નીચે મુજબના પાંચ મહત્વનાં પરિમાણો પર રાજ્યોની કામગીરીને માપવા માટે ઈન્ડેક્સ વિકસાવવામાં આવ્યો છે:
 1. માનવ સંસાધન અને સંસ્થાકીય ડેટા
 2. અનુપાલન
 3. ફૂડ ટેસ્ટિંગ - ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને સર્વેલન્સ
 4. તાલીમ અને ક્ષમતા નિર્માણ
 5. ગ્રાહક સશક્તિકરણ

મહત્વ

- તમામ રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં ખાદ્ય સુરક્ષાના મૂલ્યાંકન માટે ઉદ્દેશ્ય માળખું પૂરું પાડવું.
- આ ઈન્ડેક્સ દેશના નાગરિકોને સુરક્ષિત અને પૌષ્ટિક ખોરાક સુનિશ્ચિત કરાવવામાં સહાયરૂપ.
- ખાદ્ય સામગ્રીઓ માટે વિજ્ઞાન આધારિત ધોરણો/પરિમાણો પ્રદાન કરીને અને તેમના ઉત્પાદન, સંગ્રહ, વિતરણ, વેચાણ અને આયાતને નિયંત્રિત કરીને માનવ વપરાશ માટે સલામત અને આરોગ્યપ્રદ ખોરાકની ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવી.

રિપોર્ટનાં મુખ્ય તારણો

- મોટાં રાજ્યો :** પ્રથમ ક્રમાંકે તમિલનાડુ છે, ત્યારબાદ ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યનો ક્રમ આવે છે.
- નાનાં રાજ્યો :** પ્રથમ ક્રમાંકે ગોવા છે, ત્યારબાદ મણિપુર અને સિક્કિમ રાજ્યનો ક્રમ આવે છે.
- કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો :** પ્રથમ ક્રમાંકે જમ્મુ અને કશ્મીર છે, ત્યારબાદ દિલ્હી અને ચંદીગઢ કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ આવે છે.
- નોંધપાત્ર સુધારો દર્શાવનાર રાજ્યોને પણ સન્માનિત કરવામાં આવ્યાં હતાં.

આ પ્રસંગે શરૂ કરાયેલી અન્ય પહેલ

- FSSAI દ્વારા શરૂ કરાયેલી વિવિધ નવીન પહેલોમાં ઈટ રાઈટ સંશોધન પુરસ્કારો અને અનુદાન - તબક્કો II, ઈટ રાઈટ ક્રિએટીવીટી ચેલેન્જ-તબક્કો III, શાળા-સ્તરની સ્પર્ધા અને આયુર્વેદ આહાર માટેના લોગોનો સમાવેશ થાય છે.
- આ લોગોમાં આયુર્વેદ અને આહારના પ્રારંભિક અક્ષરો છે, જેમાં પ્રકૃતિના પાંચતત્ત્વોનું પ્રતીક દર્શાવાયું છે, જે ખાદ્ય ઉત્પાદનો માટે એક અનન્ય ઓળખ બનાવવામાં અને તેમની સરળ રીતે ઓળખ કરવામાં સહાયરૂપ થશે.
- ફૂડ બોર્ન ડિસીઝ ફાટી નીકળવાની તપાસ અને માર્ફકોબાયોલોજીકલ પ્રક્રિયા નિયંત્રણ, મત્સ્ય ઉત્પાદનોના નમૂના લેવા તેમજ પરીક્ષણ અંગે માર્ગદર્શન દસ્તાવેજ બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો.

ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (FSSAI)

- ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ એક્ટ, 2006 હેઠળ સ્થાપિત સ્વાસ્થ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય હેઠળની એક સ્વાયત્ત સંસ્થા છે.

કાર્ય

- ખોરાક માટે વિજ્ઞાન-આધારિત, વૈજ્ઞિક સ્તરે બેન્યુમાર્ક ધોરણો સેટ કરવા,
- દેખરેખ અને અમલીકરણ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા વિશ્વસનીય ખોરાક-પરીક્ષણ અને આ ધોરણોનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવું,
- ખાદ્ય સુરક્ષાના વિવિધ નિયમો અને દેખરેખ દ્વારા જાહેર આરોગ્યને પ્રોત્સાહન આપી તેનું નિયમન કરવું
- માનવ વપરાશ માટે ખોરાકની સલામત ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવા સહિત ખોરાક સંબંધિત મુદ્દાઓનું સંચાલન કરવું.

શતરંજ ઓલંપિયાસ

- તાજેતરમાં પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદીએ નવી દિલ્હીના ઈંદિરા ગાંધી સ્ટેડિયમમાં શતરંજ ઓલંપિયાડના 44મા સત્રની શરૂઆત પહેલા મશાલ રીલેનો શુભારંભ કર્યો હતો.
- FIDEના અધ્યક્ષ અર્કડી ફ્વોસ્કોવિચે આ દરમ્યાન PM ને મશાલ આપી હતી અને મોદીએ આ મશાલ ગ્રાન્ડ માસ્ટર વિશ્વનાથ આનંદને આપી હતી.
- આ મશાલને આઝાદીના અમૃત મહોત્સવના ઉજવણીરૂપે ચેન્નઈ નજીક મહાબલીપુરમમાં અંતિમ સ્થળ સુધી પહોંચાડતા પહેલા 40 દિવસના ગાળામાં 75 શહેરોમાં લઈ જવામાં આવશે અને આ શહેરોમાં તેના સ્વાગત માટે જે-તે પ્રદેશોના શતરંજ ગ્રાન્ડ-માસ્ટર આગેવાની કરશે.
- ભારતપ્રથમ વખત શતરંજ ઓલંપિયાડની આગેવાની કરશે.
- FIDE એ હવેથી આ શતરંજ ઓલંપિયાડના પ્રત્યેક સત્ર માટે મશાલ રીલેને ભારતમાંથી જ શરૂઆત કરવાની ઘોષણા કરી હતી.
- આ મશાલ રેલીનું સમાપન મહાબલીપુરમમાં થશે.
- PM મોદીએ આ કાર્યક્રમ અંગે ચેસ શતરંજ ઉત્પત્તિ અંગે જણાવ્યું કે શતરંજની ઉત્પત્તિ ભારતમાં જ 'ચતુરંગ'ના રૂપે થઈ હતી.

ભારતે અત્યાર સુધી ઓલંપિયાડમાં જીતેલાં પદકો

- 1956, મોસ્કો (રશિયા) માં ભારતે આ ઓલંપિયાડમાં પ્રથમ વખત હિસ્સો લીધો હતો અને 27મા સ્થાન પર રહ્યું હતું.
- 2014 માં ભારત બ્રોન્ઝ મેડલ જીત્યું હતું.
- 2021 માં ભારત બ્રોન્ઝ મેડલ જીત્યું હતું.
- 2020 માં ભારત અને રશિયા બંનેએ સુવર્ણ પદક મેળવ્યા હતા.

શતરંજ ઓલંપિયાડ અને ભારત

- 44મું શતરંજ ઓલંપિયાડએ 28 જુલાઈ થી 10 ઓગસ્ટ, 2022 સુધી ચેન્નઈમાં આયોજિત કરવામાં આવશે.
- છેલ્લે એશિયા ક્ષેત્રમાંથી ફીલીપાઈન્સ દ્વારા વર્ષ 1992માં આ ઓલંપિયાડની મેજબાની કરાઈ હતી.

FIDE

- FIDE (ઈન્ટરનેશનલ ચેસ ફેડરેશન) એ ચેસની રમતનું સંચાલન કરતી સંસ્થા છે અને તે તમામ આંતરરાષ્ટ્રીય ચેસ સ્પર્ધાઓનું નિયમન કરે છે.
- હેડક્વાર્ટર્સ : લુસાને, સ્વિટ્ઝરલેન્ડ

Mitticool રેફ્રિજરેટર

- તાજેતરમાં બ્યુરો ઓફ ઇન્ડિયન સ્ટાન્ડર્ડ્સ (BIS) એ “Mitticool રેફ્રિજરેટર” નામના માટીના બનેલા નોન-ઇલેક્ટ્રિક ફૂલિંગ કેબિનેટ માટે ઇન્ડિયન સ્ટાન્ડર્ડ્સ, IS 17693: 2022 વિકસાવ્યું છે.
- મિટ્ટીકૂલ રેફ્રિજરેટર એ માટીનું બનેલું બિન-ઇલેક્ટ્રિક ફૂલિંગ કેબિનેટ છે.
- વિકાસકર્તા : ગુજરાતના શ્રી મનસુખ ભાઈ પ્રજાપતિ
- ટેકનોલોજી : રેફ્રિજરેટર બાષ્પીભવન ઠંડકના સિદ્ધાંત (principle of evaporative cooling) પર કાર્ય કરે છે.
- Mitticool રેફ્રિજરેટર મુખ્યત્વે માટીમાંથી શાકભાજી, ફળો, દૂધ અને ઠંડુ પાણી સંગ્રહવા માટે બનાવવામાં આવે છે. તે કોઈપણ વીજળીની જરૂર વગર તેમાં સંગ્રહિત ખોરાકને કુદરતી ઠંડક આપે છે.
- વર્ષ 2017માં રાષ્ટ્રીય ઇનોવેશન ફાઉન્ડેશન (NIF) સાથેની ભાગીદારીમાં રાષ્ટ્રપતિ ભવન ખાતે આયોજિત ઇનોવેશન સ્કોલર્સ ઇન-રેસિડેન્સ પ્રોગ્રામ અંતર્ગત ‘Mitticool રેફ્રિજરેટર’ પ્રદર્શિત કરવામાં આવ્યું હતું, જે વ્યક્તિઓ અને સ્થાનિક સમુદાયો દ્વારા વિકસિત ગ્રાસરૂટ ઇનોવેશનને સમર્થન આપે છે.

BIS (Bureau of Indian Standards)

- BIS એ BIS અધિનિયમ 2016 હેઠળ માલસામાનના માનકીકરણ, માર્કિંગ અને ગુણવત્તા પ્રમાણપત્રની પ્રવૃત્તિઓના સુમેળભર્યા વિકાસ માટે અને તેની સાથે જોડાયેલી અથવા આકસ્મિક બાબતો માટે સ્થાપવામાં આવેલી ભારતની રાષ્ટ્રીય માનક સંસ્થા છે.
- BIS નીચે દર્શાવેલ વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ છે:
- સ્ટાન્ડર્ડ્સ ફોર્મ્યુલેશન, પ્રોડક્ટ સર્ટિફિકેશન સ્કીમ, ફરજિયાત નોંધણી સ્કીમ, ફોરેન મેન્યુફેક્ચરર્સ સર્ટિફિકેશન સ્કીમ, હોલ માર્કિંગ સ્કીમ, લેબોરેટરી સર્વિસિસ, લેબોરેટરી રેકગ્નિશન સ્કીમ, સેલ્સ ઓફ ઇન્ડિયન સ્ટાન્ડર્ડ્સ, કન્ઝ્યુમર અફેર્સ એક્ટિવિટીઝ, પ્રમોશનલ એક્ટિવિટીઝ

ટ્રેનિંગ સર્વિસિસ, નેશનલ અને ઇન્ટરનેશનલ ઇન્ફોર્મેશન લેવલ

WHO (World Health Organization)ની અધ્યક્ષ

- તાજેતરમાં ડૉ. ટેડ્રોસ અધનોમ ઘેબ્રેયેસસને WHOના અધ્યક્ષ તરીકે ફરીથી ચૂંટવામાં આવ્યા છે.

ટેડ્રોસ અધનોમ ઘેબ્રેયેસસ

- ટેડ્રોસ ઇથોપિયાના છે અને વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગનાઈઝેશન (WHO)ના અધ્યક્ષ બનેલા પ્રથમ આફ્રિકન છે. ઉપરાંત તેઓ WHOના અત્યાર સુધીના એકમાત્ર અધ્યક્ષ છે કે જે મેડિકલ ડૉક્ટર ન હોય, તેઓ ઇથોપિયાના ભૂતપૂર્વ આરોગ્ય અને વિદેશી બાબતોના મંત્રી હતા.

ચૂંટણીની પ્રક્રિયા

- અધ્યક્ષ પદ માટેની ચૂંટણી પ્રક્રિયા એપ્રિલ 2021 માં શરૂ થઈ હતી, જ્યારે WHOના સભ્ય દેશોને અધ્યક્ષના પદ માટે ઉમેદવારોના નામની દરખાસ્તો સબમિટ કરવા આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું.
- સભ્ય દેશો તરફથી મળેલી દરખાસ્તો અંગેની માહિતી 29 ઓક્ટોબર 2021ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી. ડૉ. ટેડ્રોસ અધનોમ ઘેબ્રેયેસસને ઘણા સભ્ય દેશો દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે નામાંકિત કરવામાં આવ્યા હતા, અને આ પદ માટે તેઓ એકમાત્ર ઉમેદવાર હતા.
- WHOના એક્ઝિક્યુટિવ બોર્ડે જાન્યુઆરી 2022માં તેના 150મા સત્રમાં WHOના અધ્યક્ષના પદ માટે ડૉ. ટેડ્રોસ અધનોમ ઘેબ્રેયેસસને નામાંકિત કર્યા હતા અને મે 2022માં સિતેરમી વર્લ્ડ હેલ્થ એસેમ્બલી દ્વારા નોમિનેશનની વિચારણા કરવામાં આવ્યા બાદ ગુપ્ત મતદાન દ્વારા ડૉ. ટેડ્રોસ અધનોમ ઘેબ્રેયેસસને અધ્યક્ષ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.

આસામનું રાજ્ય પતંગિયું : બ્લૂ ડ્યુક (Blue Duke)

- વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ 2022 ની ઉજવણી દરમિયાન સિક્કિમ રાજ્ય સરકાર દ્વારા બ્લૂ ડ્યુકને ‘સિક્કિમના રાજ્ય પતંગિયા’ તરીકે જાહેર કરાયું છે.

બ્લૂ ડ્યુક

- બ્લૂ ડ્યુક સિક્કિમની મૂળ બટરફ્લાય પ્રજાતિ છે. તે તેના બે અનન્ય રંગો સાથે સિક્કિમનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. વાદળી રંગ આકાશનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, જ્યારે સફેદ રંગ હિમાલયના બરફથી ઢંકાયેલા પર્વતોને દર્શાવે છે. તે હિમાલયમાં 1,500 મીટર કરતાં ઓછી ઊંચાઈએ જોવા મળે છે. જ્યાં તે સામાન્ય રીતે જોવા મળે છે તેમાં પાક્યોંગ, ઝોંગુમાં હી-ગ્યાથાંગ અને પ્લિંગડોંગ, પશ્ચિમ સિક્કિમમાં યાંગસુમ અને દક્ષિણ સિક્કિમમાં લિન્ગીનો સમાવેશ થાય છે. તે રાજ્યની રાજધાનીની નજીકના સ્થળોએ પણ જોવા મળે છે, જેમ કે તાડોંગ અને રાંકા.
- બ્લૂ ડ્યુક, જેને બાસરોના દુર્ગા પણ કહેવાય છે, તે સિક્કિમ અને પૂર્વી હિમાલય માટે અનન્ય છે. તે 1858માં સિક્કિમમાં પ્રથમ વખત શોધાયું હતું.

રક્ષણ સ્થિતિ

- બ્લૂ ડ્યુક વાઈલ્ડલાઈફ પ્રોટેક્શન એક્ટ, 1972ની સૂચિ 2 માં સૂચિબદ્ધ છે. તે હિમાલયમાં પતંગિયાની અત્યંત સંરક્ષિત પ્રજાતિ છે.

ભારતીય રેલવે ઇનોવેશન પોલિસી (રેલવે માટે સ્ટાર્ટઅપ્સ)

- તાજેતરમાં રેલવે મંત્રીએ ભારતીય રેલવે ઇનોવેશન પોલિસી - “રેલવે માટે સ્ટાર્ટઅપ્સ” લોન્ચ કરી છે.

મુખ્ય મુદ્દા

- રેલવેની ઇકોસિસ્ટમ અને સેવાઓમાં શ્રેણીબદ્ધ નવીન સ્ટાર્ટઅપ્સ દ્વારા ભારતીય સંશોધકો અને સાહસિકોને પ્રોત્સાહન આપવું.

પોલિસી હેઠળ સ્ટાર્ટઅપ્સને કેવી રીતે સપોર્ટ કરવામાં આવશે?

- શરૂઆતમાં ઇનોવેટર્સની પસંદગી ઓનલાઇન પોર્ટલ દ્વારા પારદર્શક અને ન્યાયી રીતે કરવામાં આવશે.
- સમાન ભાગીદારીના ધોરણે ઇનોવેટર્સને રૂ. 1.5 કરોડ સુધીની ગ્રાન્ટની માઈલસ્ટોન મુજબ ચૂકવણી કરવામાં આવશે.
- માઈલસ્ટોન પેમેન્ટ એ પ્રોજેક્ટ ફીની નિશ્ચિત ટકાવારી સૂચવે છે, જે ક્લાયન્ટ દ્વારા પ્રોજેક્ટના વિવિધ તબક્કા દરમિયાન ચૂકવવામાં આવે છે. જો કોઈ ક્લાયન્ટ 30% પ્રોજેક્ટ શરૂ થયા અગાઉ, પ્રોજેક્ટનો પ્રથમ ડ્રાફ્ટ સબમિટ કર્યા પછી 30% અને પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ થયા પછી 40% ચૂકવે છે તેને માઈલસ્ટોન પેમેન્ટ સિસ્ટમ તરીકે ઓળખી શકાય.
- પ્રોટોટાઇપનું ટ્રાયલ રેલવે પર કરવામાં આવશે. રેલવે પ્રોટોટાઇપ્સના સફળ પ્રદર્શન પર ભંડોળ પણ પ્રદાન કરવામાં આવશે.
- ભારતીય રેલવે ઇનોવેશન પોલિસી હેઠળ આ પ્લેટફોર્મ દ્વારા સ્ટાર્ટઅપ્સને રેલવે સાથે જોડાવાની સારી તક મળશે. રેલવે મંત્રાલય દ્વારા સ્ટાર્ટઅપ્સમાં રોકાણ કરાશે જેથી કરીને તેઓ સ્ટાર્ટઅપ્સ પાસેથી સીધી જ નવીન તકનિકો મેળવી શકે.
- રેલવેના વિવિધ વિભાગોમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ 100થી વધુ સમસ્યા નિવેદનોમાંથી આ કાર્યક્રમના પ્રથમ તબક્કા માટે તૂટેલી રેલ ડિટેક્શન અને રેલ સ્ટ્રેસ મોનિટરિંગ સિસ્ટમ વગેરે જેવા 11 સમસ્યા નિવેદનો લેવામાં આવ્યા છે. તેના નવીન ઉકેલો શોધવા માટે સ્ટાર્ટઅપ્સ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે.

ભારતમાં રેલવે સિસ્ટમને 16 ઝોનમાં વિભાજિત કરવામાં આવી છે.

રેલવે ઝોન	હેડક્વાર્ટર
મધ્ય	મુંબઈ સીએસટી
પૂર્વ	કોલકાતા
પૂર્વ મધ્ય	દિલ્હી
પૂર્વ તટ	ભુવનેશ્વર
ઉત્તર	નવી દિલ્હી
ઉત્તર મધ્ય	અલ્હાબાદ
ઉત્તર પૂર્વ	ગોરખપુર
નોર્થ ઇસ્ટ ફ્રન્ટિયર	માલીગાંવ (ગુવાહટી)
ઉત્તર પશ્ચિમ	જયપુર
દક્ષિણ	ચેન્નઈ
દક્ષિણ મધ્ય	સિકંદરાબાદ
દક્ષિણ પૂર્વ	કોલકાતા
દક્ષિણ પૂર્વ મધ્ય	બિલાસપુર
દક્ષિણ પશ્ચિમ	હુબલી
પશ્ચિમ	મુંબઈ (ચર્ચ ગેટ)
પશ્ચિમ મધ્ય	જબલપુર

મહિલા વિશ્વ બોક્સિંગ ચેમ્પિયનશિપ - 2022

- ઇન્ટરનેશનલ બોક્સિંગ એસોસિએશન(IBA) દ્વારા તાજેતરમાં “મહિલા વિશ્વ બોક્સિંગ ચેમ્પિયનશિપ - 2022”ની 12 મી આવૃત્તિનું આયોજન ઇસ્તાંબુલ(તુર્કી)ના બાસાકેહિર યુથ એન્ડ સ્પોર્ટ્સ ફેસિલિટી ખાતે કરવામાં આવ્યું હતું. આ મહિલા વિશ્વ બોક્સિંગ ચેમ્પિયનશિપ-2022 ની ઇવેન્ટમાં વિશ્વના કુલ-73 દેશોમાંથી 310 કુસ્તીબાજોએ ભાગ લીધો હતો.

ઇવેન્ટ સંબંધિત મહત્વની બાબતો

- ભારતે કુલ 3 મેડલ જીત્યા હતાં, જેમાં એક ગોલ્ડ અને બે બ્રોન્ઝ મેડલનો સમાવેશ થાય છે.
- ભારતની મહિલા કુસ્તીબાજ નિખત ઝરીને ફ્લાયવેઇટ (52 કિ.ગ્રા.)માં થાઇલેન્ડની જિતપોંગ જુતામાસને હરાવી હતી. આ જીત સાથે તે મહિલા વિશ્વ બોક્સિંગ ચેમ્પિયનશિપ જીતનારી પાંચમી ભારતીય મહિલા કુસ્તીબાજ બની હતી.
- આ ઉપરાંત નિખત ઝરીન, સોફિયા (બલ્ગેરિયા) ખાતે આયોજિત 73 મી સ્ટ્રેન્જ મેમોરિયલ બોક્સિંગ ચેમ્પિયનશિપ-2022 માં બે ગોલ્ડ મેડલ

જીતનારી પ્રથમ ભારતીય મહિલા બોક્સર પણ છે.

- આ અગાઉ મહિલા વિશ્વ બોક્સિંગ ચેમ્પિયનશિપમાં ભારત માટે મેડલ જીતનાર અન્ય ચાર મહિલા કુસ્તીબાજો નીચે મુજબ છે.
- મેરી કોમ (2002, 2005, 2006, 2008, 2010 અને 2018 એમ કુલ છ વખત વિશ્વવિજેતા)
- સરિતા દેવી (2006)
- જેની આર.એલ (2006)
- લેખા કે. સી. (2006)
- આ ઇવેન્ટમાં અન્ય બે ભારતીય મહિલા કુસ્તીબાજ મનીષા મૌન અને પરવીન હુડાએ અનુક્રમે 57 કિ.ગ્રા. અને 63 કિ.ગ્રા. શ્રેણીમાં બ્રોન્ઝ મેડલ જીત્યા હતાં.
- યુકેન પર રશિયન આક્રમણના પરિણામે લાગુ પ્રતિબંધના લીધે બેલારુસિયન અને રશિયન કુસ્તીબાજોને આ ઇવેન્ટમાં ભાગ લેવા માટે મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી.

ડોક્ટરોના વ્યાવસાયિક આચરણ માટે ડ્રાફ્ટ નિયમો

- ફેબ્રુઆરી 2022માં નેશનલ મેડિકલ કમિશન દ્વારા મેડિકલ કોલેજોમાં પરંપરાગત હિપોક્રેટિક શપથને 'ચરક શપથ' દ્વારા બદલવામાં આવે તેવું સૂચન કરાયું હતું. થોડા સમય પહેલા મદુરાઈ કોલેજના ડીન દ્વારા મેડિકલ શાખાના વિદ્યાર્થીઓને ચરક શપથ લેવડાવવા બદલ તેમને હોદ્દા પરથી દૂર કરાયા હતા અને ચરક શપથ તેમજ 'હિપોક્રેટિક ઓથ'ને અનુલક્ષીને વિવાદ ઉત્પન્ન થયો હતો.
- તાજેતરમાં ફરી એકવાર નેશનલ મેડિકલ કમિશને બેમાંથી એક પણ શપથનો સમાવેશ કર્યા વિના ડોક્ટરોના વ્યાવસાયિક આચરણ માટે ડ્રાફ્ટ નિયમો બહાર પાડ્યા છે.
- નેશનલ મેડિકલ કમિશન દ્વારા National Medical Commission Registered Medical Practitioner (Professional Conduct) Regulations, 2022માં વર્લ્ડ મેડિકલ એસોસિએશનની જીનીવા ઘોષણા મુજબ 'ધ ફિઝિશિયન્સ પ્લેજ'નો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ધ ફિઝિશિયન્સ પ્લેજ (ડોક્ટરો માટેની પ્રતિજ્ઞા)

- સપ્ટેમ્બર 1948માં વર્લ્ડ મેડિકલ એસોસિએશનની જીનીવા ખાતે આયોજિત બીજી જનરલ એસેમ્બલીમાં 'ધ ફિઝિશિયન્સ પ્લેજ'ને અપનાવવામાં આવી હતી, જે ડોક્ટરનો વ્યવસાય અપનાવનારાઓ માટેના નૈતિક આચરણોનો સમાવેશ કરે છે.
- સમયાંતરે આ ફિઝિશિયન્સ પ્લેજમાં સુધારા થતા રહ્યા છે. છેલ્લો સુધારો ઓક્ટોબર 2017માં શિકાગો ખાતે આયોજિત 68મી વર્લ્ડ મેડિકલ એસોસિએશનની જનરલ એસેમ્બલીમાં કરાયો હતો. જેમાં ધ ફિઝિશિયન્સમાં 14-પોઈન્ટનો કોડ ઓફ એથિક્સના સ્વરૂપે પ્લેજનો સમાવેશ કરાયો હતો. પ્રતિજ્ઞા મુજબ,
- હું મારું જીવન માનવતાની સેવામાં સમર્પિત કરવાનો સંકલ્પ કરું છું.
- મારા દર્દીનું સ્વાસ્થ્ય અને સુખાકારી મારી પ્રથમ વિચારણા હશે.
- હું મારા દર્દીની સ્વાયત્તતા અને ગૌરવનું સન્માન કરીશ. હું માનવ જીવન માટે અત્યંત આદર જાળવીશ.
- હું ઉંમર, રોગ અથવા અપંગતા, સંપ્રદાય, વંશીય મૂળ, લિંગ, રાષ્ટ્રીયતા, રાજકીય જોડાણ, જાતિ, જાતીય અભિગમ, સામાજિક સ્થિતિ અથવા અન્ય કોઈપણ પરિબળને મારી ફરજ અને મારા દર્દી વચ્ચે હસ્તક્ષેપ કરવાની મંજૂરી આપીશ નહીં.
- દર્દીના મૃત્યુ પછી પણ મારી પાસે તેની જે ગુપ્ત માહિતી છે, તેને હું પ્રદર્શિત નહીં કરું.
- હું મારા વ્યવસાયને વિવેક અને આદર સાથે અને સારી તબીબી પ્રેક્ટિસ અનુસાર કરીશ.
- હું તબીબી વ્યવસાયના સન્માન અને મહાન પરંપરાઓને પ્રોત્સાહન આપીશ.
- હું મારા શિક્ષકો, સહકર્મીઓ અને વિદ્યાર્થીઓને તેઓ જે આદર અને કૃતજ્ઞતાના હકદાર છે તે આપીશ.
- હું દર્દીના લાભ અને આરોગ્ય સંભાળની પ્રગતિ માટે મારું તબીબી જ્ઞાન વહેંચીશ.

- હું ઉચ્ચ સ્તરની સંભાળ પૂરી પાડવા માટે મારા પોતાના સ્વાસ્થ્ય, સુખાકારી અને ક્ષમતાઓ પર ધ્યાન આપીશ.
- હું જોખમની પરિસ્થિતિમાં પણ મારા તબીબી જ્ઞાનનો ઉપયોગ માનવ અધિકારો અને નાગરિક સ્વતંત્રતાઓનું ઉલ્લંઘન કરવા માટે કરીશ નહીં.
- હું આ વચનોનું ગંભીરતાથી, મુક્તપણે અને મારા પોતાના સન્માન સાથે પાલન કરીશ.

ઓડિશા 'Mo' બસ

- તાજેતરમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલ વાર્ષિક જાહેર સેવા પારિતોષમાં 10 વિજેતામાં ઓડિશાની જાહેર પરિવહન સેવા 'Mo' બસનું પણ ચયન કરવામાં આવ્યું છે.
- આ પારિતોષમાં ભારત સિવાય બ્રાઝિલ, થાઈલેન્ડ, પનામા, કેનેડા, પોલેન્ડ, યુક્રેન, ફિલિપિન્સ, આયરલેન્ડ અને સાઉદી અરેબિયાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
- આ એવોર્ડને 22 જૂનના રોજ 'સંયુક્ત રાષ્ટ્ર જાહેર સેવા' દિવસે સન્માનિત કરવામાં આવ્યો.

'Mo' બસ વિશે

- Mo બસ સેવા 6 નવેમ્બર, 2018 ના રોજ ઓડિશા સરકાર દ્વારા શહેરી વિસ્તારમાં સસ્તું અને સુવિધાજનક પરિવહન પૂરું પાડવા શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- ઓડિશાની કેપિટલ રિજન અર્બન ટ્રાન્સપોર્ટ (CRUT) ઓથોરિટી અંતર્ગત Mo બસ સેવા કાર્યરત છે.
- Mo બસ સેવા શહેર અને તેના અંતરિયાળ વિસ્તારોમાં શહેરી જાહેર પરિવહન પરિદ્રશ્યમાં સ્માર્ટ ટેકનોલોજી, ઉમદા ગ્રાહકસેવા અને ગ્રાહક સંતોષ દ્વારા પરિવર્તન સુનિશ્ચિત કરવા સક્ષમ છે.
- Mo બસોને સ્માર્ટ ટેકનોલોજીથી ડિઝાઇન કરવામાં આવી છે જેમ કે ફ્રી ઓન-બોર્ડ વાઈ-ફાઈ સેવા, ડિજિટલ જાહેરાતો, સર્વેલન્સ કેમેરા અને ઇલેક્ટ્રોનિક ટિકિટિંગથી સજ્જ છે.
- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા Mo બસને જાહેર પરિવહન સેવામાં ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યાંક (SDG) હાંસલ કરવા અને લિંગ-પ્રતિભાવશીલ (Gender-Responsive)ને પ્રોત્સાહન આપવા માટે નોંધ લેવાઈ છે.
- Mo બસ દ્વારા એક સંકલિત, વિશ્વસનીય અને સમાવિષ્ટ જાહેર બસ સેવા પ્રદાન કરવા માટે શહેરમાં જાહેર પરિવહન સેવાઓનું પુનર્ગઠન કરાયું છે.

Mo બસના ફાયદા

- ઓડિશા શહેરમાં 57% લોકો Mo બસ સેવાનો ઉપયોગ કરતા થયા છે.
- 30-40% શહેરનું પ્રદુષણ Mo બસને કારણે ઘટ્યું છે.
- 40 ટકા Mo બસમાં કન્ડક્ટર મહિલાઓ છે, જ્યારે ઈ- Mo રિક્ષા 100 ટકા મહિલાઓ ચલાવે છે.

ફેન્ચ ઓપન

- સ્પેનના ટેનિસસ્ટાર રાફેલ નડાલે તાજેતરમાં રમાયેલી ફેન્ચ ઓપનની પુરૂષ સિંગલ્સની ફાઈનલ મેચમાં નોવેના કેસ્પર રૂડને પરાજય આપીને પોતાની કારકિર્દીનું 14મું ફેન્ચ ઓપન ટાઈટલ જીતી લીધું છે.
- 'ધ કિંગ ઓફ ક્લે'ના નામથી ઓળખાતા રાફેલ નડાલ 36 વર્ષની ઉંમરે ફેન્ચ ઓપન જીતીને ફેન્ચ ઓપનના ઇતિહાસના સૌથી વધુ વયના ચેમ્પિયન બની ગયા છે.
- રાફેલ નડાલ 22 ગ્રાન્ડ સ્લેમ જીતનાર વિશ્વનો પ્રથમ ટેનિસ પ્લેયર છે.
- રાફેલ નડાલે ફેન્ચ ઓપન 2022માં જીત મેળવીને પોતાની કારકિર્દીનું 22મું ગ્રાન્ડ સ્લેમ ટાઈટલ જીત્યું છે.
- આવું કરનાર તે વિશ્વના એકમાત્ર ટેનિસ ખેલાડી છે.
- ત્યારબાદના ક્રમાંકે 20-20 ગ્રાન્ડ સ્લેમ ટાઈટલ જીતીને સર્બિયાના નોવાક જોકોવિચ અને સ્વિટ્ઝર્લેન્ડના રોજર ફેડરર સંયુક્ત રીતે બીજા ક્રમાંકે છે.

સૌથી વધુ વખત ગ્રાન્ડ સ્લેમ જીતનાર ટેનિસ ખેલાડીઓ

ખેલાડીનું નામ	કુલ ગ્રાન્ડ સ્લેમમાં વિજય
રાફેલ નડાલ	22
નોવાક જોકોવિચ	20
રોજર ફેડરર	20

- મહિલા સિંગલ્સમાં ઈગા સ્વિયાતેક વિજેતા બન્યા છે.
- ફેન્ચ ઓપન 2022ની મહિલા સિંગલ્સની ફાઈનલ મેચમાં પોલેન્ડની ઈગા સ્વિયાતેક એ સંયુક્ત રાજ્ય અમેરિકા (USA)ની કોકો ગોફને પરાજય આપ્યો હતો.
- આ તેની કારકિર્દીનું બીજું ગ્રાન્ડ સ્લેમ ટાઈટલ છે.

ફેન્ચ ઓપન 2022 અંતર્ગત વિજેતાઓ

ક્રમ	શ્રેણી	વિજેતાઓનું નામ	દેશ
1	પુરૂષ સિંગલ્સ	રાફેલ નડાલ	સ્પેન
2	મહિલા સિંગલ્સ	ઈગા સ્વિયાતેક	પોલેન્ડ
3	પુરૂષ ડબલ્સ	માર્સેલો અરેવાલો જીન-જુલિયન રોજર	અલ સાલ્વાડોર નેધરલેન્ડ્સ
4	મહિલા ડબલ્સ	કોરોલિન ગેર્સિયા ક્રિસ્ટિના લાદેનોવિક	ફ્રાન્સ ફ્રાન્સ
5	મિક્સ ડબલ્સ	એના શિખહારા વેસ્લી ફૂલહોફ	જાપાન નેધરલેન્ડ્સ

ફેન્ચ ઓપન 2022

- ફેન્ચ ઓપન 2022 એ આ ટૂર્નામેન્ટની 126મી આવૃત્તિ હતી.
- તેનું આયોજન 16મે થી 5 જૂન, 2022 દરમિયાન ફ્રાન્સના રોલેન્ડગોરોસ સ્ટેડિયમ ખાતે કરવામાં આવ્યું હતું.

ફેન્ચ ઓપન

- તેનું આયોજન ફ્રાન્સના પેરિસ ખાતે આવેલા રોલેન્ડ ગોરોસ સ્ટેડિયમમાં કરવામાં આવે છે.
- સામાન્ય રીતે તેનું આયોજન મે-જૂન મહિનામાં દર વર્ષે કરવામાં આવે છે.
- સ્થાપના : 1891
- મેદાન : માટીનું મેદાન (Clay Court)

ગ્રાન્ડ સ્લેમ ઇવેન્ટ વિશે

- ગ્રાન્ડ સ્લેમ ટૂર્નામેન્ટ એ 4 સૌથી મહત્વપૂર્ણ વાર્ષિક ટેનિસ ટૂર્નામેન્ટ છે.
- આ ચાર ગ્રાન્ડ સ્લેમ ઇવેન્ટમાં ઓસ્ટ્રેલિયન ઓપન, ફેન્ચ ઓપન, વિમ્બલ્ડન અને યુ.એસ.ઓપનનો સમાવેશ થાય છે.
- તેનું આયોજન ઇન્ટરનેશનલ ટેનિસ ફેડરેશન (ITF) દ્વારા કરવામાં આવે છે.

વિવિધ ગ્રાન્ડ સ્લેમ ટૂર્નામેન્ટો

ઓસ્ટ્રેલિયન ઓપન

- ઓસ્ટ્રેલિયન ઓપન એ વર્ષ દરમિયાનની પ્રથમ ટેનિસ ટૂર્નામેન્ટ છે, જેનું આયોજન દર વર્ષે સામાન્ય રીતે જાન્યુઆરી મહિનામાં ઓસ્ટ્રેલિયાના મેલબોર્ન ખાતે આવેલા મેલબોર્ન પાર્કમાં કરવામાં આવે છે.

વિમ્બલ્ડન ઓપન

- તેનું આયોજન ઓલ ઈંગ્લેન્ડ લોન ટેનિસ એન્ડ ક્રિકેટ ક્લબ, લંડન (યુનાઈટેડ કિંગડમ) માં કરવામાં આવે છે.
- તે સૌથી જૂની ટેનિસ ટૂર્નામેન્ટ છે, જેની શરૂઆત વર્ષ 1877માં થઈ હતી.
- સામાન્ય રીતે તેનું આયોજન જૂન-જુલાઈ મહિના આસપાસ કરવામાં આવે છે.
- મેદાન- ઘાસનું મેદાન (Grass Court)

યુ.એસ.ઓપન

- તેનું આયોજન અમેરિકાના ન્યૂયોર્ક ખાતે આવેલા USTA બિલી જીન કિંગ નેશનલ ટેનિસ સેન્ટરમાં કરવામાં આવે છે.
- સ્થાપના - 1881
- સામાન્ય રીતે તેનું આયોજન ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બર મહિનામાં કરવામાં આવે છે.
- મેદાન - હાર્ડ કોર્ટ

ભારતમાં ડાયનાસોરના અસામાન્ય ઈંડા મળી આવ્યા

- તાજેતરમાં દિલ્હી યુનિવર્સિટીના સંશોધકોની ટીમ દ્વારા મધ્યપ્રદેશના ધાર જિલ્લામાં આવેલા 'ડાયનાસોર અશ્મિભૂત રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન'માં ડાયનાસોરના અસામાન્ય ઈંડાનો એક અનોખો સમૂહ શોધી કાઢવામાં આવ્યો છે.
- જેમાં એક ઈંડાના અવશેષો બીજા ઈંડામાં પ્રાપ્ત થયા છે. ઈંડાની અંદર ઈંડાની આવી દુર્લભ ઘટના આ શોધ બાદ જોવા મળી છે.
- આવી ઘટના અત્યાર સુધી માત્ર પક્ષીઓમાં જ જોવા મળતી હતી, સરિસૃપમાં ક્યારેય આવી ઘટના જોવા મળી ન હતી. આ શોધ સરિસૃપ અને પક્ષીઓ વચ્ચેના ઉત્ક્રાંતિના નવા સંબંધો બહાર લાવશે.
- સાયન્ટિફિક રિપોર્ટ્સ જર્નલમાં પ્રકાશિત થયેલા તારણો મુજબ મધ્યપ્રદેશના ધાર જિલ્લાના બાગ વિસ્તારમાંથી મળી આવેલા ટાઈટનોસોરિડ ડાયનાસોરના ઈંડાઓમાં 'ઈંડાની અંદર ઈંડા'ની ઘટના ચર્ચાનો વિષય બન્યો છે.
- મધ્યપ્રદેશમાંથી મળેલ ઈંડામાં બે અને ગોળાકાર ઈંડાના સ્તરો રહેલા છે. જે પક્ષીઓમાં સમાન રીતે જોવા મળે છે. આ શોધ પહેલા ડાયનાસોર તથા અન્ય સરિસૃપ જેમ કે કાચબા, ગરોળી અને મગરમાં 'ઈંડામાં ઈંડા'ની ઘટના જોવા મળી ન હતી.
- ટાઈટનોસોરિડના માળામાંથી 'ઈંડાની અંદર ઈંડાની શોધ' એ શક્યતા ખોલે છે કે સૌરોપોડ ડાયનાસોરમાં પક્ષીઓની જેમ જ અંડાશયની ઉત્ક્રાંતિ થઈ અને તે પક્ષીઓની ઈંડા મૂકવાની લાક્ષણિકતાને અનુકૂળ થઈ હશે.
- સૌરોપોડ પરિવારના ડાયનાસોર એ ભૂમિ પરના સૌથી મોટા પ્રાણીઓમાંના એક હતા. લાખો વર્ષો પહેલા જે પ્રદેશમાં વ્યાપક હતા તે આજે ભારતવર્ષ છે.
- આ પ્રાણીઓના અવશેષો ગુજરાત, મધ્યપ્રદેશ તેમજ મેઘાલયમાં મળી આવ્યા છે.

પ્રધાનમંત્રી આદર્શગ્રામ યોજના

- આ યોજના એ આદર્શગ્રામ યોજનાના આધાર પર બનાવવામાં આવેલી યોજના છે.
- એવા ગામડાઓ કે જેમાં અનુસુચિત જનજાતીય(STs) સંખ્યા 500 થી વધુ અથવા 50% STs હોય તે ગ્રામોમાં લાગુ કરાશે.
- આવતા 5 વર્ષો માટે 7276 કરોડ રૂપિયાની ફાળવણી આ યોજના લાગુ કરવા માટે કરાશે.
- આ યોજના એ જનજાતીય ગામડાઓના ઝડપી વિકાસ માટે શરૂ કરવામાં આવી છે.
- આ યોજના એ જનજાતીય ગામડાઓમાં 41 મંત્રાલયો અંતર્ગતના વિભિન્ન કાર્યક્રમોને તથા સર્વાંગી વિકાસને કેન્દ્રિત કરશે.
- કાર્યક્રમનો ઉદ્દેશ્ય દેશના પછાત ગામડાઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનો અને ટ્રાઈકેટના માધ્યમથી જનજાતીય ઉત્પાદનોની જીયો ટેગિંગ કરી અને તેને બજાર સાથે જોડવાનો પણ છે.

વિકલાંગ વ્યક્તિઓ પર રાષ્ટ્રીય નીતિનો ડ્રાફ્ટ (Persons with Disabilities - PwD)

- સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ મંત્રાલયે વિકલાંગતા નિવારણ, આરોગ્યસંભાળ, શિક્ષણ, સુલભતા અને સામાજિક સુરક્ષામાં હસ્તક્ષેપની દરખાસ્ત કરતી નવી ડ્રાફ્ટ નેશનલ પોલિસી ઓન ડિસેબિલિટી (PwD) પર જાહેર પ્રતિસાદ આમંત્રિત કર્યા છે.

ડ્રાફ્ટ પોલિસીની જોગવાઈઓ

- ડ્રાફ્ટ મુજબ, આરોગ્ય મંત્રાલયનો દ્વારા વિકલાંગતાના નિવારણ પરનો વર્તમાન રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ "પરંપરાગત કારણો" પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. પરંતુ વિકલાંગતાના અન્ય કારણો પણ છે, જેમાં કુપોષણ, સામાજિક-સાંસ્કૃતિક પરિબળો, તબીબી બેદરકારી વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- વિકલાંગ વ્યક્તિઓના અધિકારો અધિનિયમ, 2016એ પણ વિકલાંગતાના પ્રકારોની સંખ્યા 7 થી વધારીને 21 કરી છે.
- નીતિમાં નિવારણ પર વ્યાપક રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ માટે કહેવામાં આવ્યું છે. તેમાં 2016ના એક્ટમાં ઉમેરવામાં આવેલી વિકલાંગતાઓનો પણ સમાવેશ થશે. મુસદ્દા મુજબ, જો સમયસર અને વહેલા ભાળ મળી આવે તો બાળકોમાં મોટાભાગની વિકલાંગતાઓમાંથી એક તૃતીયાંશ અટકાવી શકાય છે.
- રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોએ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને પરવાનગી અથવા માન્યતા આપતી વખતે 2016ના કાયદાનું પાલન કરવાની જોગવાઈ ઉમેરવી જોઈએ. MBBS અને અન્ય તબીબી અભ્યાસક્રમોમાં પણ વિકલાંગતા મોડ્યુલનો સમાવેશ કરવો જોઈએ.

વિકલાંગ વ્યક્તિઓના અધિકારો અધિનિયમ, 2016

- આ અધિનિયમે 1995ના પર્સન્સ વિથ ડિસેબિલિટી એક્ટનું સ્થાન લીધું.
- ભારતે વર્ષ 2007માં યુનાઈટેડ નેશનલ કન્વેન્શન ઓન ધ રાઈટ્સ ઓફ પર્સન્સ વિથ ડિસેબિલિટીઝ (UNCRPD) પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. આ અધિનિયમ UNCRPDમાં ભારત દ્વારા કરવામાં આવેલી પ્રતિબદ્ધતાને પૂર્ણ કરે છે. UNCRPD સંયુક્ત રાષ્ટ્રની આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર સંધિ છે, જે વિકલાંગ વ્યક્તિઓ (PWDs)ના અધિકારો અને ગૌરવનું રક્ષણ કરવા માંગે છે.
- અધિનિયમ હેઠળ, વિકલાંગતાના પ્રકારોને 7 થી વધારીને 21 કરવામાં આવ્યા છે અને તેણે કેન્દ્ર સરકારને વધુ પ્રકારની વિકલાંગતા ઉમેરવા માટે અધિકૃત કર્યા છે.
- 21 વિકલાંગતાઓ : અંધત્વ, ઓછી દ્રષ્ટિ, રક્તપિત્તની સંભાળ લેતા વ્યક્તિઓ, સાંભળવાની ક્ષતિ (બધિર અને સાંભળવામાં કઠિન), લોકોમોટર્સ ડિસેબિલિટી, વામનવાદ, બૌદ્ધિક અપંગતા, માનસિક બીમારી, ઓટીઝમ સ્પેક્ટ્રમ ડિસઓર્ડર, મગજનો લકવો, મસ્ક્યુલર ડિસ્ટ્રોફી, ક્રોનિક ન્યુરોલોજીકલ પરિસ્થિતિઓ, વિશિષ્ટ શીખવાની અક્ષમતા, મલ્ટીપલ સ્કલેરોસિસ, ભાષણ અને ભાષાની અક્ષમતા, થેલેસેમિયા, હીમોફીલિયા, સિકલ સેલ રોગ, બહેરા અને અંધત્વ સહિત બહુવિધ વિકલાંગતા, એસિડ એટેક પીડિત, ઘુજારીની બીમારી.

નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે (National Achievement Survey)

સમાચારમાં શા માટે ?

- તાજેતરમાં શિક્ષણ મંત્રાલય હેઠળના શાળા શિક્ષણ અને સાક્ષરતા વિભાગ દ્વારા દેશમાં શિક્ષણ ક્ષમતાનું વ્યાપક મૂલ્યાંકન કરવા માટે નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેનો અહેવાલ બહાર પાડ્યો છે.
- NAS ની પ્રથમ આવૃત્તિ 2001માં હાથ ધરવામાં આવી હતી.

નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે વિશે

- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે રાષ્ટ્રીય સ્તર પર શિક્ષણ ક્ષેત્રનું વ્યાપક મૂલ્યાંકન કરે છે.
- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેમાં તમામ રાજ્યના ધોરણ 3, 5, 8 અને 10ના વિદ્યાર્થીઓની સમજવાની, તર્ક કરવાની અને શીખવાની ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.
- આ સર્વેમાં સરકારી શાળાઓ (કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકાર), સરકારી અનુદાન આધારિત શાળાઓ અને ખાનગી શાળાઓનો સમાવેશ થાય છે.
- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેમાં રાજ્યોની શાળાઓ, શિક્ષકો અને ભણતરની પદ્ધતિ વગેરેનું સામૂહિક મૂલ્યાંકન આધારિત આંકડા રજૂ કરવામાં આવે છે. વ્યક્તિગત શાળા કે વિદ્યાર્થીઓની ગણતરી આ સર્વેમાં કરવામાં આવતી નથી.
- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ પરિપ્રેક્ષ્ય આધારિત સર્વે છે. જે શાળામાં ભણતરની અસરકારકતા અને કાર્યક્ષમતાનું પ્રતિબિંબ પ્રદાન કરે છે. સર્વે શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં રહેલી ઉણપને ઉજાગર કરે છે. જેથી શિક્ષણ ક્ષેત્રને વધારે સ્પર્ધાત્મક બનાવી શકાય.

મુખ્ય બાબતો

- પંજાબ અને રાજસ્થાને રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં મોટાભાગની કેટેગરીમાં વધારે સ્કોર પ્રાપ્ત કર્યો છે.
- અન્ય તમામ રાજ્યોએ રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં ઓછો સ્કોર કર્યો છે.

ગુજરાતનું મૂલ્યાંકન

- ગુજરાત રાજ્યમાંથી નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેના મૂલ્યાંકનમાં કુલ 6016 સ્કૂલો, 24,879 શિક્ષકો અને 1,77,684 વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો હતો.
- આગળ દર્શાવેલા આંકડાનું મૂલ્યાંકન કરતાં જાણવા મળે છે કે ધોરણ 3માં ગુજરાતનું પ્રદર્શન રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં વધારે છે. ભાષા, ગણિત અને પર્યાવરણમાં ગુજરાતનું પ્રદર્શન સારું છે .
- ધોરણ 5માં ગુજરાતનું પ્રદર્શન મોટા ભાગે રાષ્ટ્રીય સરેરાશની સમાંતર છે. ગુજરાતી ભાષા, ગણિત અને પર્યાવરણમાં રાષ્ટ્રીય સરેરાશથી સમાંતર છે.
- ધોરણ - 5ની જેમ ધોરણ - 8નું પ્રદર્શન પણ નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેમાં રાષ્ટ્રીય પ્રદર્શનની સમાંતર છે.
- ગુજરાતનું પ્રદર્શન ધોરણ 10માં અંગ્રેજી, ગણિત અને વિજ્ઞાનમાં રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં ઓછું છે.

નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેનું મૂલ્યાંકન

- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેનું પાછલું સંસ્કરણ વર્ષ 2017 માં પ્રકાશિત થયું હતું. પાંચ વર્ષ બાદ તેનું નવું સંસ્કરણ નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે-2021 પ્રકાશિત થયું છે.
- આ વખતે પ્રકાશિત થયેલ સર્વેમાં વર્ષ 2017 ના સર્વે કરતાં તમામ કેટેગરીમાં નિમ્ન પ્રદર્શન નોંધાયું છે. જેના પાછળનું મુખ્ય કારણ કોરોના મહામારીને ગણવામાં આવે છે. કોરોના મહામારીમાં શાળાઓ અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચેનો સંબંધ તૂટી ગયો હતો.
- લગભગ દોઢ વર્ષ જેટલા લાંબા સમય સુધી બાળકો સ્કૂલે ન જવાને કારણે તેમના લર્નિંગને મોટું નુકસાન પહોંચ્યું છે.
- કોરોના કાળમાં ઓનલાઈન શિક્ષણ બાળકોના શિક્ષણ માટે અમૃત સમાન હતું, પરંતુ 'ડિજિટલ ડિવાઈડ' અને આર્થિક અસમાનતાને કારણે દરેક બાળક સુધી સમાવેશીય શિક્ષણની પહોંચ ઉપલબ્ધ થઈ નથી.
- કોરોના સિવાય શિક્ષણનું આંતરમાળખું, કૌશલ્યવાન શિક્ષકો, ગાણિતિક ક્ષમતાની ઊણપ વગેરે જેવા કારણો નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વેના ઓછા સ્કોર માટે જવાબદાર છે.
- સર્વે મુજબ માત્ર થોડા રાજ્યોનું જ પ્રદર્શન રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં યોગ્ય છે. અન્ય તમામ રાજ્યોમાં શિક્ષણ સંબંધિત આંકડા રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતાં ઓછા છે.

સર્વે	માપદંડો
ધોરણ 3 અને 5	ભાષા, ગણિત અને પર્યાવરણ
ધોરણ 8	ભાષા, ગણિત, વિજ્ઞાન, અને સામાજિક વિજ્ઞાન
ધોરણ 10	આધુનિક ભારતીય ભાષાઓ, અંગ્રેજી, વિજ્ઞાન, ગણિત

નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે - 2021

- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે-2021ને શાળા શિક્ષણ અને સાક્ષરતા વિભાગે; NCERT (નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશન રિસર્ચ એન્ડ ટ્રેનિંગ) અને CBSE (સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એજ્યુકેશન)ના સહયોગથી તૈયાર કર્યા છે.
- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે-2021માં દેશના ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારના 720 જિલ્લામાં 1.18 લાખ શાળા અને 34 લાખ વિદ્યાર્થીઓનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું.
- નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે 2021નો ઉદ્દેશ્ય શિક્ષણ પ્રણાલીની કાર્યક્ષમતાના સૂચક તરીકે બાળકોની પ્રગતિ અને શીખવાની ક્ષમતાઓનું મૂલ્યાંકન કરવાનો છે, જેથી શિક્ષણ ક્ષેત્રે નવાચાર અને ઉપચારાત્મક પગલાં લઈ શકાય.
- છેલ્લો નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે 2017માં પ્રસિદ્ધ થયો હતો.

મુખ્ય પરીક્ષા

સામાન્ય અભ્યાસ - 1

ભૂગોળ 96

સામાન્ય અભ્યાસ - 2

બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા 99
લોક પ્રશાસન અને શાસન101
નીતિશાસ્ત્ર105

સામાન્ય અભ્યાસ - 3

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી 112
અર્થતંત્ર અને આયોજન 120
અન્ય સાંપ્રત ઘટનાઓ 136

ભૂગોળ

ભારતમાં સ્થળાંતર અહેવાલ 2020-21

શ્યાંમાં ક્રમ:

તાજેતરમાં સાંખ્યિકી અને કાર્યક્રમ કાર્યાન્વયન મંત્રાલય (MOSPI) દ્વારા 'ભારતમાં સ્થળાંતર અહેવાલ 2020-21' નામનો અહેવાલ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે. આ અહેવાલ મુખ્યત્વે ભારતમાં માર્ચ 2020 બાદ થયેલા સ્થળાંતરનાં આંકડા ઉપર કેન્દ્રિત છે.

I અહેવાલની મુખ્ય બાબતો

- આ અહેવાલને અવધિક શ્રમબળ સર્વેક્ષણ (PLFS) ના પ્રમુખ આંકડાઓના આધારે સાંખ્યિકી અને કાર્યક્રમ કાર્યાન્વયન મંત્રાલય (MOSPI) દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.
- અહેવાલ :** 1. સ્થળાંતર કરનાર (migrant), 2. અસ્થાયી મુલાકાતી (Temporary Visitors)
- અહેવાલ મુજબ,
 - સ્થળાંતર કરનાર (Migrant) એટલે જેમનો અંતિમ સામાન્ય નિવાસ વર્તમાન ગણતરીના સ્થળ કરતાં ભિન્ન હોય. સામાન્ય નિવાસ સ્થળ એ સ્થળ (ગામ/શહેર) છે, જ્યાં વ્યક્તિ 6 મહિનાની અવધિથી વધારે રહે અથવા 6 મહિના કરતાં વધારે રહેવાનો ઈરોદો બનાવે.
 - અસ્થાયી મુલાકાતી એટલે માર્ચ 2020 પછી 15 દિવસ અથવા તેનાથી વધારે અને 6 મહિનાથી ઓછા સમય માટે પોતાના પરિવારમાં રહેલા હોય.

સ્થળાંતર દર (વસ્તીમાં સ્થળાંતર કરનારની ટકાવારી) : ભારતમાં 28.9%
ગ્રામીણ સ્થળાંતર દર : 26.5% (પુરુષ - 5.9%, મહિલા - 48%)
શહેરી સ્થળાંતર દર : 34.9% (પુરુષ - 22.5%, મહિલા - 47.8%)

અસ્થાયી મુલાકાતી દર : ભારતમાં - 0.7%
ગ્રામીણ દર : 0.7% (પુરુષ - 0.9%, મહિલા - 0.5%)
શહેરી દર : 0.6% (પુરુષ - 0.6%, મહિલા - 0.6%)

I ભારતમાં અહેવાલ મુજબ સ્થળાંતર પાછળનાં મુખ્ય કારણો

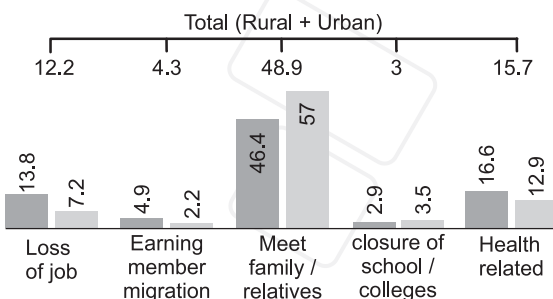
પુરુષો માટે સ્થળાંતરનાં કારણો

કારણો	ટકાવારી	કારણો	ટકાવારી
રોજગારી	22.8	માતા-પિતાના સ્થળાંતરથી	17.5
બિઝનેસ, ધંધો અને બહેતર રોજગાર માટે	20.1	નોકરી છૂટી જવી, ધંધો બંધ થવાથી	6.7

મહિલાઓ માટેનાં કારણો

કારણો	ટકાવારી	કારણો	ટકાવારી
લગ્ન	86.7	ધરેલુ સમસ્યાઓ	0.8
માતા-પિતા અથવા કમાઉ વ્યક્તિનું સ્થળાંતર	7.3	રોજગાર	0.7

■ Rural ■ Urban

અહેવાલ દ્વારા ભારતમાં સ્થળાંતરિત લોકો સાથે અસ્થાયી મુલાકાતીઓની પણ ગણના કરવામાં આવી છે. જે કોરોના બાદની સ્થિતિ ઉપર પ્રકાશ પાડે છે.

I સ્થળાંતર

- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સ્થળાંતર એજન્સી મુજબ સ્થળાંતર એટલે કોઈ વ્યક્તિનું એક સ્થળેથી અન્ય સ્થળ ઉપર રહેઠાણ બદલવું.
- લોકોનું બહારથી કોઈ વિસ્તારમાં સ્થળાંતર થાય છે, તેને ઈમિગ્રેશન અથવા ઈન-માઈગ્રેશન કહેવાય છે. જ્યારે કોઈ વિસ્તારની બહાર અન્ય પ્રદેશોમાં લોકોનું સ્થળાંતર થાય તેને એમીગ્રેશન અથવા આઉટ માઈગ્રેશન કહેવાય.

સ્થળાંતરને અસર કરતાં પરિબળો

દબાણ પરિબળો (Push Factors)

- દબાણ આધારિત પરિબળો લોકોને સ્થળાંતર માટે મજબૂર બનાવે છે. આ પરિબળને કારણે લોકો પોતાની વિરુદ્ધ સ્થળાંતર કરે છે.
- કારણો : રોજગારની કમી, ઓછી તકો, રણીકરણ, પૂર-દુષ્કાળ, યુદ્ધ, કુદરતી હોનારત, મજૂરી/ગુલામી, ગરીબાઈ, ઓછી આવક, જીવનને જોખમ વગેરે.
- ગરીબ સને વિકાસશીલ દેશોમાં ઘણી તકલીફોને કારણે લોકો સ્થળાંતરિત થવા મજબૂર બને છે.

આકર્ષણ પરિબળો (Pull Factors)

- આકર્ષણ આધારિત પરિબળ લોકોને ફાયદા અને આકર્ષક વસ્તુને કારણે પોતાની ઈચ્છાથી સ્થળાંતર કરે છે.
- કારણો : રોજગારની ભરપૂર તકો, સુખાકારીની બહેતર તકો, રાજકીય અને ધાર્મિક સ્વતંત્રતા, પર્યાવરણ સુગમતા, શિક્ષણની તકો, આરોગ્ય સુવિધા, સુરક્ષા, પોતાના હકોનું રક્ષણ.
- વિકસિત દેશોમાં અદ્યતન સુવિધા અને સુખાકારીને કારણે લોકો સ્થળાંતર કરવા આકર્ષાય છે.

ભારતમાં સ્થળાંતરની ઝાંખી

1 સ્થળાંતર એટલે આંતરિક (દેશની અંદર) અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય (દેશોની આજુબાજુ) સરહદોની પર, તેમના સામાન્ય નિવાસસ્થાનથી દૂર લોકોની હિલચાલ છે.

2 વસ્તી ગણતરી મુજબ, ભારતમાં 2001 માં 31.5 કરોડ (વસ્તીનો 31%) ની સરખામણીમાં 2011માં 45.6 કરોડ સ્થળાંતર કરનારા (વસ્તીનો 38%) હતા. 2001 અને 2011ની વચ્ચે, જ્યારે વસ્તીમાં 18% નો વધારો થયો, સ્થળાંતર કરનારાઓની સંખ્યામાં 45% નો વધારો થયો. 2011 માં કુલ સ્થળાંતરનો 99% હિસ્સો આંતરિક હતો અને ઈમિગ્રન્ટ્સ (આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર કરનારા)માં 1% નો સમાવેશ થાય છે.

સ્થળાંતરનું માળખું

- આંતરિક સ્થળાંતર પ્રવાહને મૂળ અને ગંતવ્યના આધારે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે. એક પ્રકારનું વર્ગીકરણ છે : i) ગ્રામીણ-ગ્રામીણ, ii) ગ્રામીણ-શહેરી, iii) શહેરી-ગ્રામીણ અને iv) શહેરી-શહેરી.
- 2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ, 21 કરોડ ગ્રામીણ-ગ્રામીણ સ્થળાંતર કરનારાઓ હતા. ગ્રામીણ-શહેરી અને શહેરી-શહેરી વર્ગીકરણમાં લગભગ 8 કરોડ સ્થળાંતરિત થયા છે. લગભગ 3 કરોડ શહેરી-ગ્રામીણ સ્થળાંતર હતાં.
- આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતર પ્રવાહના સંદર્ભમાં રાજ્યોમાં વિવિધતા છે. 2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ 5.4 કરોડ આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતર કરનારા હતા.
- 2011 સુધીમાં ઉત્તર પ્રદેશ અને બિહાર આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતર કરનારાઓના સૌથી મોટા સ્રોત હતા, જ્યારે મહારાષ્ટ્ર અને દિલ્હી સૌથી વધુ પ્રાપ્તકર્તા રાજ્યો હતાં.

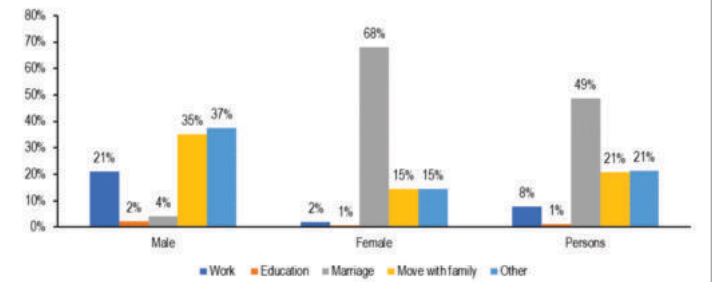
આંતરિક સ્થળાંતરનાં કારણો

- 2011 સુધીમાં બહુમતી (70%) આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતર લગ્ન અને અન્ય કુટુંબનાં કારણે હતાં, અને તેમાં પુરુષ અને સ્ત્રી સ્થળાંતર વચ્ચે તફાવત હતો. 83% સ્ત્રીઓ લગ્ન અને કુટુંબ માટે સ્થળાંતર કરતી હતી, જ્યારે પુરુષો માટે અનુરૂપ આંકડો 39% હતો. એકંદરે, 8% લોકોએ કામ માટે બીજા રાજ્યમાં સ્થળાંતર કર્યું.

સ્થળાંતર મજૂરો દ્વારા સામનો કરવામાં આવતી સમસ્યાઓ

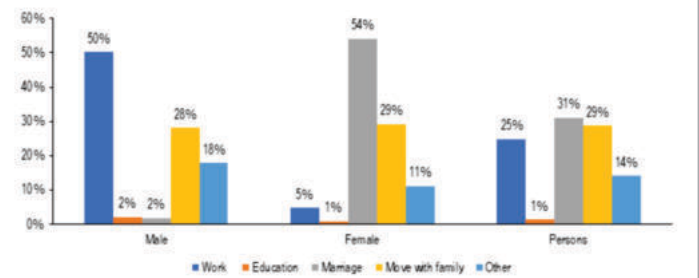
- ઈન્ટર-સ્ટેટ માર્કેટ વર્કમેન એક્ટ, 1979 (ISMW એક્ટ) હેઠળ સુરક્ષાનો નબળો અમલ
- વિવિધ સરકારી લાભોની સુવાહ્યતાનો અભાવ
- શહેરી વિસ્તારોમાં પરવડે તેવા આવાસ અને મૂળભૂત સુવિધાઓનો અભાવ
- સ્થળાંતરિત મજૂરોનાં ડેટા અને સામગ્રીની ઉપલબ્ધતાનો અભાવ
- મોટાભાગનાં સ્થળાંતરિત કામદારો યોગ્ય આવાસ સુવિધાના અભાવે અસ્વચ્છ સ્થિતિમાં રહે તેવું જોવા મળે છે.

Figure 2: Reasons for intra-state migration

વસ્તી ગણતરી 2011 મુજબ

Figure 3: Reasons for inter-state migration

- સાંસ્કૃતિક તફાવતો સ્થળાંતરિત કામદારો માટે સમસ્યાઓ ઊભી કરે છે.
- સ્થળાંતર કામદારોના બાળકો ઘણીવાર શાળા ચૂકી જાય છે અને તેમના સાથીદારોની પાછળ પડી જાય છે.
- ઈન્ટર-સ્ટેટ માર્ગગ્રાન્ટ વર્કર્સ એક્ટ, 1979 તરીકે ઓળખાતો એક કાયદો છે, જેનો ઉદ્દેશ્ય સ્થળાંતર કરનારાઓને સુરક્ષિત કરવાનો છે. જો કે, તે અપ્રચલિત છે અને ભાગ્યે જ ક્યાંય લાગુ કરવામાં આવે છે.

I સ્થળાંતરની હકારાત્મક અસરો

- 1 જનસંખ્યા નિયંત્રણ :**
પ્રજનનદર અને મૃત્યુદર બાદ જનસંખ્યા નિયંત્રણ માટે સ્થળાંતર સ્થળાંતર મહત્વનું સાબિત થાય છે.
- 2 શ્રમનું વાણિજ્યિકરણ :**
સ્થળાંતરને કારણે શ્રમની માંગ અને પુરવઠા વચ્ચે સમાનતા જળવાઈ રહે છે. જેથી કૌશલ્યવાન, સસ્તું અને કાર્યક્ષમ શ્રમ ઉપલબ્ધ થઈ શકે.
- 3 ખાદ્ય અને પોષણ વૃદ્ધિ :**
સ્થળાંતરને કારણે લોકોમાં ખાદ્ય અને પોષણ વૃદ્ધિના પ્રમાણમાં વધારો થઈ શકે છે.
- 4 રેમિટેન્સ :**
વ્યવસાય માટે સ્થળાંતરિત થતા લોકો તેમના મૂળ વતન અને પરિવારવાસીઓને રેમિટેન્સના રૂપમાં આર્થિક મદદ આપે છે.
- 5 કૌશલ્ય વિકાસ :**
સ્થળાંતર દ્વારા બહારની દુનિયાને જાણવાનો અને જ્ઞાન વધારવાનો મોકો મળે છે, જે કૌશલ્ય વિકાસમાં મદદ કરી શકે છે.

I સ્થળાંતરની નકારાત્મક અસરો

- 1 બ્રેઈન ડ્રેઈન :**
કોઈ વિસ્તારમાંથી પ્રતિભાવાન લોકો આકર્ષણ આધારિત પરિબળોને કારણે સ્થળાંતરિત થાય છે. જે બ્રેઈન ડ્રેઈનની સમસ્યા ઉત્પન્ન કરે છે.
- 2 બહિષ્કારની સમસ્યા :**
ઘણી વખત યજમાન દેશો સ્થળાંતર કરનારાઓને સરળતાથી સ્વીકારતા નથી અને તેમણે બહિષ્કારનો સામનો કરવો પડે છે. ઉ.દા.: રોહિંગ્યા મુસલમાન
- 3 રાજકીય પછાતપણું :**
સ્થળાંતર કામદારો વ્યક્તિ તેમના રાજકીય અધિકારોનો જેમકે મત આપવો, ચૂંટણીમાં ઊભા રહેવું વગેરેનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી.
- 4 શોષણ અને માનસિક દબાણ :** સ્થળાંતર કરતા વ્યક્તિઓને ઘણીવાર શોષણ અને માનસિક દબાણનો સામનો કરવો પડે છે.
- 5 અશિક્ષિત અને બિનકૌશલ્ય :** આવો વર્ગ સ્થળાંતરને કારણે ગરીબાઈ, ગૂંપડપટ્ટી અને અમાનવીય જીવન તરફ ધકેલાઈ છે.

I શું કરવું જોઈએ?

- લાંબા ગાળાના ધ્યેય સાથે નીતિઓ દ્વારા સ્થળાંતર કામદારોને મદદ કરવા પંચાયતોની ભૂમિકાને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ અને સ્થળાંતરની પરિસ્થિતિઓને સુધારવા માટે શહેરી અને ગ્રામીણ નીતિઓને એકીકૃત કરવી જોઈએ.
- પંચાયતોએ સ્થળાંતર કામદારોનો ડેટાબેઝ રાખવો જોઈએ, ઓળખ કાર્ડ અને પાસબુક જારી કરવી જોઈએ અને તાલીમ, પ્લેસમેન્ટ અને સામાજિક-સુરક્ષા લાભ ખાતરી દ્વારા સ્થળાંતર વ્યવસ્થાપન અને શાસન પ્રદાન કરવું જોઈએ.
- સ્થળાંતર માટે મુખ્ય સામાજિક-આર્થિક-રાજકીય-પર્યાવરણીય પરિબળો જવાબદાર છે. આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તર ઉપર સ્થળાંતરને દેશો, સમાજ, વ્યક્તિઓના ફાયદા માટે બનાવવા નીતિ અને કાનુનો બનાવવાની પ્રતિબદ્ધતા રાખવી.

બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા

ઇશ્વરનિંદા (Blasphemy)

ચર્ચામાં ક્રમ?

હાલમાં મોહમ્મદ પયગંબર વિશે નુપુર શર્માની વિવાદાસ્પદ ટિપ્પણીએ ઇશ્વરનિંદા અને તે રોકવાનો કાયદો બનાવવા અંગેની ચર્ચા છેડી છે.

ઇશ્વરનિંદા એટલે શું ?

ઇશ્વર, તેમના સંકેતો, પવિત્ર પુસ્તક અને તેમના પ્રત્યેની આસ્થાનો અનાદર કે અપમાન કરવાની પ્રવૃત્તિને ઇશ્વરનિંદા કહે છે.

ઇશ્વરનિંદા સંબંધિત ભારતમાં કાયદો

- કોઈપણ વ્યક્તિના ધર્મ કે તેની આસ્થાનું જાણી-જોઈને અપમાન કરવું એ ભારતીય ઇંડ સંહિતાની કલમ 295(અ) અંતર્ગત અપરાધ માનવામાં આવે છે. આ કોગ્નિઝેબલ અપરાધ છે, જેમાં ન્યાયિક વોરંટ વગર અપરાધીની ધરપકડ કરી શકાય છે. આ કલમ 1927 માં ભારતમાં લાવવામાં આવી હતી. આ પહેલાં આવો કોઈ જ કાયદો ભારતમાં ન હતો.
- કોઈ વ્યક્તિ કે સમૂહની ધાર્મિક આસ્થા વિરુદ્ધ ટિપ્પણીને ભારતીય ઇંડ સંહિતાની કલમ 124, 153(અ), 153(બી), 292 અને 293 અંતર્ગત અપરાધ માનવામાં આવે છે.

કલમ 295(અ) અંગે વિગતમાં

- ઇશ્વરનિંદા શબ્દ ભારતીય સભ્યતાના કાયદાકીય ક્ષેત્રનો ભાગ ક્યારેય રહ્યો નથી. ભારતીય ન્યાય-પાલિકા પણ હિંદુત્વવાદની બહુત્વવાદી અને સમન્વયકારી પ્રકૃતિને સ્વીકારે છે, જેમાં ઇશ્વરની નિંદાને ક્યારેય અપરાધ માનવામાં નથી આવી. આંબેડકરે ઇશ્વરની ટીકા કરીને મનુસ્મૃતિ સળગાવી હતી. આમ છતાં તેમને સજાને પાત્ર ના ગણાયા, કારણ કે ભારતીય સંસ્કૃતિ આસ્થા હોય કે ના હોય દરેકનો સ્વીકાર કરે છે.
- 1920ના દાયકામાં ધાર્મિક મુદ્દે હિંદુ-મુસ્લિમ ઇંગા થતાં ઇશ્વરનિંદા રોકવાની કલમ 295(અ) લાવવામાં આવી હતી.
- સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયે વારંવાર જણાવ્યું છે કે, બદઈરાદાપૂર્વક હિંસા ફેલાવવાના અને કાયદો વ્યવસ્થાની સ્થિતિ બગાડવાના હેતુસર ઇશ્વરનું અપમાન કરાયું હોય ત્યારે જ કલમ 295(અ) લાગુ પડે છે. અન્યથા ધર્મ વિશે સ્વસ્થ ટીકા કરવા પર રોક નથી.
- આ કારણોસર ઇશ્વરનિંદા વિરુદ્ધ કાયદો ઘડવા ઘણા લોકો માંગ કરે છે.

ઇશ્વરનિંદા કાયદાના સમર્થનમાં તર્ક

- ઇશ્વર, ધર્મ અને ધાર્મિક શ્રદ્ધાની પવિત્રતા જાળવી રાખવા માટે કાયદો જરૂરી છે.
- ધર્મ એ મનુષ્યના કર્મ પર અસર પેદા કરે છે. ધાર્મિક શ્રદ્ધા અને લાગણીઓને રાજ્ય દ્વારા કાયદાકીય સુરક્ષા આપવાથી સમાજ અને પ્રશાસનમાં સ્થિરતા અને શાંતિ જાળવી શકાશે.
- સાંપ્રદાયિક સૌહાર્દ જાળવવા માટે મોટાભાગના દેશોએ ઇશ્વરનિંદા વિરુદ્ધ કાયદો બનાવેલો છે. ભારતે પણ આવો કાયદો બનાવવો જોઈએ.
- સાંપ્રદાયિક તત્ત્વો પર લગામ કસવા માટે અને અન્યની આસ્થાનું સન્માન જાળવવા કાયદો જરૂરી છે.

I ઇશ્વરનિંદા કાયદા વિરુદ્ધમાં તર્ક

- કાયદાનો અર્થ થાય કે ભગવદ્ ગીતા (કૃષ્ણાનું ગીત), મોહમ્મદના શબ્દો કે ગુરૂનું શિક્ષણ (ગુરુગ્રંથ સાહિબ)ની પવિત્રતાને જાળવવા માટે સરકારનું સંરક્ષણ જરૂરી છે. ઇશ્વર અને તેમના પ્રત્યેની આસ્થાને રાજ્ય સુરક્ષિત કરશે એવું વિચારવું જ એક મૂર્ખતાભરી વાત છે.
- ઇશ્વરનિંદા કાયદામાં કયા ધર્મ અને ગ્રંથોને સમાવવા એ મોટો પડકાર છે. ધર્મ અને ગ્રંથ પોતાની શિક્ષા દ્વારા મહત્વ સ્થાપિત કરે છે અને લોકો તેનું અનુસરણ કરે છે. પરંતુ, કાયદા અંતર્ગત જે ગ્રંથને સમાવાશે તેનું મહત્વ વધી જશે. આમ, રાજ્ય જે તે ગ્રંથની મહત્તા સ્થાપિત કરવામાં બળવાન બની જશે. ઉ.દા. વેદને બદલે ભગવદ્ ગીતાને સમાવતાં ગીતા જ સર્વોપરી થઈ જશે, જ્યારે હિંદુત્વમાં કોઈ જ ગ્રંથ સર્વોપરી નથી. દરેકનું પોતાનું અનોખું મહત્વ છે.
- બંધારણની બિનસાંપ્રદાયિક પ્રકૃતિનું બે રીતે ઉલ્લંઘન કરે છે. પ્રથમ, તે ધર્મની વાજબી ટીકાનો અસ્વીકાર કરીને બંધારણ નિર્માતાઓએ કલ્પેલા ધાર્મિક અને સામાજિક સુધારણાની પ્રક્રિયામાં દખલ કરે છે. બીજું, તે બંધારણ દ્વારા સુરક્ષિત નાસ્તિકોની પોતાનો તર્ક (આસ્તિકતા વિરુદ્ધ) રજૂ કરવાની અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતામાં દખલ કરે છે.

- આ કાયદો વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા (અનુ. 19) છીનવી લેશે.
- સેંટ ઝેવિયર્સ કોલેજ વિ. ગુજરાત સરકાર ચુકાદામાં અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, “ધર્મનિરપેક્ષતાનો મતલબ ઇશ્વર તરફી કે ઇશ્વરવિરોધી એવો નથી થતો, તે શ્રદ્ધાળુ, અજોયવાદી અને નાસ્તિક એમ દરેક સાથે સમાનતા સૂચવે છે.” આથી જ નાસ્તિકોને પોતાની અંતરઆત્માને અનુસરીને વિચાર રજૂ કરવાનો અધિકાર છે જ (બલે પછી તે ઇશ્વરની નિંદા કેમ ના હોય).
- ધાર્મિક વ્યક્તિની માન્યતાઓ અને શ્રદ્ધા સંપૂર્ણપણે સાચી હોય તો પણ રાજ્યને પોતાની શક્તિનો બળજબરીપૂર્વક ઉપયોગ કરીને તે માન્યતા અને શ્રદ્ધા અન્ય પર લાગુ કરવાની છૂટ નથી. વિશેષ ધાર્મિક લાગણીઓને માન આપીને રાજ્ય અન્યનાં વિચારોને કચડી ના શકે.
- ઇશ્વરના વિચારો, ગ્રંથોને નુકશાન પહોંચાડવાથી તે અશુદ્ધ થઈ જશે તેવું માનવું પાખંડ છે. ભગવાનના શબ્દોને રાજ્યરૂપી રક્ષણની જરૂર નથી.

I સર્વોચ્ચ અદાલતના મહત્વના ચુકાદાઓ

1 રામજીલાલ વિ. ઉત્તરપ્રદેશ કેસમાં 295(અ) ને બંધારણીય માન્યતા આપી છે. તદ્દુપરાંત આ કલમ હેઠળ ઇશ્વરની પ્રત્યેક નિંદાનો સમાવેશ થતો નથી. જાણીજોઈને અને દૂષિત ઈરાદા સાથે કરવામાં આવેલી ટીકા વિરુદ્ધ જ 295(અ)નો ઉપયોગ થાય છે.

2 રામ મનોહર લોહિયા વિ. અધિક્ષક (કેન્દ્રીય જેલ - ફટેહગઢ) કેસમાં જે નિંદાથી જાહેર વ્યવસ્થા ખોરવાય તે જ 295(અ) હેઠળ સજાને પાત્ર હોવાનો ચુકાદો આપ્યો. આમ, 295(અ) નો દુરુપયોગ રોકવા પ્રયાસ કરાયો.

I આગળનો માર્ગ

- જો કોઈ વ્યક્તિના વિચારો કે ભાષણમાં નફરત જોવા મળે તો તેને ઇશ્વરનિંદા ગણવાને બદલે ભારતીય ઇંડ સંહિતા કલમ 153(અ) હેઠલ “હેટ સ્પીચ” (નફરતભર્યું ભાષણ) ગણવું.
- રાજ્યએ ઇશ્વરનિંદાના નામે ધર્મ અને આસ્થાનું રક્ષણ કરવાથી દૂર રહેવું, કારણ કે ધર્મ-આસ્થાની પવિત્રતા જાળવવા તે સ્વયં જ સક્ષમ છે. રાજ્યના હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.
- દરેક વર્ગોમાં સહિષ્ણુતાની ભાવના વધારવા પ્રયાસ કરવા માટે વિવિધ આસ્થા-સંપ્રદાયમાં લોકો વચ્ચે સંવાદોનું આયોજન કરવું.

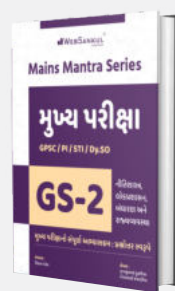
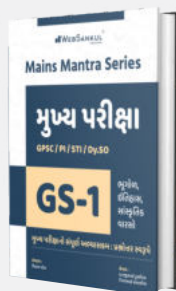
I નિષ્કર્ષ

- ભારતવર્ષની ભૂમિ પર ઇશ્વર અને માન્યતાઓની ટીકા કરનાર ચાર્વાક, સાંખ્ય ફિલસૂફી, ભગતસિંહ, પેરિયાર, ડૉ. આંબેડકર સૌનો હૃદયથી સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. ભારત આસ્તિકતા અને નાસ્તિકતાનાં સંતુલન પર ટકેલું છે. આથી જ રાજ્યએ હસ્તક્ષેપ કરવાથી બચીને ધર્મનિરપેક્ષતાનું પાલન કરવું.

MAINS MANTRA SERIES

GPSC દ્વારા લેવાતી વર્ગ 1 & 2ની મુખ્ય પરીક્ષાના અભ્યાસક્રમ મુજબ તૈયાર કરેલ ચાર પુસ્તકો

77 77 99 13 48

ગુજરાતનું સીએમ ડેશબોર્ડ

ચર્ચામાં ક્રમ:

તાજેતરમાં કેરળના મુખ્ય સચિવ દ્વારા ગુજરાતના સુશાસન માટે સ્થાપિત 'સીએમ ડેશબોર્ડ'ની મુલાકાત લેવામાં આવી હતી. સીએમ ડેશબોર્ડ થકી ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી રાજ્યની તમામ ઈ-ગવર્નન્સ એપ્લિકેશન્સ-માંથી ડેટા એક્સેસ અને નિર્ધારિત મુખ્ય પ્રદર્શન સૂચકાંકોનું નિરીક્ષણ કરી શકે છે.

સીએમ ડેશબોર્ડ

- 11 મે, 2017ના રોજ ગુજરાતના તત્કાલીન મુખ્યમંત્રી વિજયભાઈ રૂપાણી દ્વારા લોન્ચ કરાયું હતું.

હેતુ

- 1 મુખ્યમંત્રી કાર્યાલય (CMO)થી કોઈ પણ જિલ્લા કલેક્ટર/ડીડીઓની કચેરીની કામગીરીની દેખરેખ રાખવી.
- 2 મુખ્યમંત્રી દ્વારા જિલ્લા તંત્રોની કોઈ પણ કામગીરીની સમીક્ષા અને કલેક્ટર/ડીડીઓ સાથે સીધી વાતચીત કરી કરી તત્કાલીન ઉદ્ભવેલા પ્રશ્નોનું નિરાકરણ લાવવું.

માળખું

વહીવટી આદેશ અને નિયંત્રણ

- આ ડેશબોર્ડનું કાર્ય રાજ્યની અંદર Good governance લાવવાનું છે.

- સુશાસન સ્થાપિત કરવાના હેતુથી રાજ્યના મુખ્યમંત્રી જિલ્લા તંત્રના અલગ અલગ કાર્યાલયોની સમીક્ષા કરી શકે અને લોકલ સ્તરની માહિતી મેળવી શકે તે હેતુથી ઈ-ગવર્નન્સ એપ્લિકેશન મારફતે તે રાજ્યના અલગ અલગ તંત્રના ડેટા એકત્રિત કરીને મુખ્યમંત્રી કાર્યાલયમાં પહોંચાડવામાં આવે છે.
- આ સીએમ ડેશબોર્ડમાં અનેક પ્રકારના અલગ અલગ ડેશબોર્ડ બનાવામાં આવેલ છે, જે અલગ - અલગ સર્વિસીસની સમીક્ષા કરશે. જેમ કે, એક્ઝિક્યુટિવ ડેશબોર્ડ, સેક્ટરલ ડેશબોર્ડ, ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેશબોર્ડ, કોર્પોરેશન ડેશબોર્ડ, GAS ડેશબોર્ડ, ડિપાર્ટમેન્ટ સ્ટાર રેટિંગ ડેશબોર્ડ.

ઉદ્દેશ્ય

- 1 જરૂરી એવા ડેટાનું એકત્રીકરણ, વિઝ્યુલાઇઝેશનનું અમલીકરણ કરાવવું
- 2 વસ્તી વિષયક સમસ્યાને ઓળખીને તેનું નિરાકરણ લાવવું
- 3 જરૂરતમંદ એવા વિસ્તારોમાં વિકાસકીય પ્રવૃત્તિઓ કરવી
- 4 પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન આપવું,
- 5 અસરકારક સેવા વિતરણ અને માપી શકાય તેવા પરિમાણો પ્રદાન કરવા
- 6 જે-તે ફિલ્ડના અધિકારીઓની કાર્યક્ષમતાની સમીક્ષા કરવી એ તેમને કામગીરીને આધારે પ્રોત્સાહિત કરવા
- 7 સરકારની અંદર જવાબદારી લાગુ કરવી
- 8 કમ્પ્યૂટરના મારફતે કાર્યકારી ક્ષેત્રોમાં ડિજિટલ સિસ્ટમની ખાતરી કરવી

વિશેષતા

- ભૌતિક અને નાણાકીય દેખરેખ માટે પ્રગતિ - જી મોડ્યુલ તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. જે વિવિધ પ્રોજેક્ટસની સમયસર પ્રગતિ અને તેના કાર્યક્ષેત્રની દેખરેખ રાખે છે.
- અલગ અલગ પ્રકારના લક્ષ્ય રાખવામાં આવશે, જેનાથી વિવિધ પ્રકારના પ્રોજેક્ટસની ગતિશીલતામાં વધારો થશે અને સમયસર તેનું મૂલ્યાંકન થશે.
- આ વિવિધ ડેશબોર્ડ ઉપર દરેક અધિક્રમિક સ્તર ઉપર જેમકે, જિલ્લા સ્તર, તાલુકા સ્તર, KPI ગ્રેડેશન વગેરેના કાર્યક્ષેત્રને પ્રદર્શિત કરવામાં આવશે અને દૈનિક ધોરણે સ્કોરિંગ અને રેન્કિંગ આપવામાં આવશે.
- જે-તે ફિલ્ડની અંદર રાજ્યના નાગરિક દ્વારા આપવામાં આવેલી સલાહ અને ભલામણોના ડેટા એકત્રિત કરવા.
- જે-તે સમયગાળાની અંદર ડેટા એકત્ર ના થાય તો જે - તે સેક્ટરના નોડલ ઓફિસરને SMS મારફતે રિમાઈન્ડ કરાવવું.
- જે-તે મોડ્યુલ માટે એડમિન નિયુક્ત કરવામાં આવશે તે ઇન્ડિકેટર્સ, સેક્ટર, સબ-સેક્ટર, ડિપાર્ટમેન્ટ, વપરાશકર્તાઓના એક્સેસ અધિકારોના રિપોર્ટને તૈયાર કરી મુખ્યમંત્રી કાર્યાલયમાં પ્રસ્તુત કરવા.
- જે-તે નોડલ ઓફિસરની પરવાનગી લઈને મહિનામાં એકવાર ડેટાનું વેરિફિકેશન કરવામાં આવશે.

કાર્યો

સેક્ટર ડેશબોર્ડ :

આંકડાકીય માહિતી તૈયાર કરવી.

વિભાગીય સ્ટાર રેટિંગ :

ડેટાની ગુણવત્તાના આધારે વેરિફિકેશન અને update frequency જોવામાં આવશે.

અન્ય રાજ્યોની તુલનામાં ગુજરાત :

વિવિધ ક્ષેત્રોના વિકાસના સંદર્ભે બીજા રાજ્યોની તુલનામાં ગુજરાતને ક્રમાંક આપવો.

જિલ્લા ડેશબોર્ડ :

જિલ્લા મુજબ ડેટાને અલગ કરી અલગ-અલગ ગ્રુપમાં દાખલ કરવા.

મહત્વાકાંક્ષી જિલ્લા :

વિવિધ કાર્યક્ષેત્રને આધારે જિલ્લાઓને ક્રમાંક આપવામાં આવશે.

GIS ડેશબોર્ડ :

વિસ્તારના વિકાસશીલ કામોની સમીક્ષા કરવી.

ગુજરાતના ફલેગશિપ પ્રોગ્રામ (GoG) :

રાજ્ય સરકાર દ્વારા ચલાવવામાં આવતી વિવિધ યોજનાઓ અને તેના હેઠળ મળતી સબસિડીની આંકડાકીય માહિતી રજૂ કરવી.

ભારત સરકારના ફલેગશિપ પ્રોગ્રામ (GoI) :

ભારત સરકાર દ્વારા ચાલતી યોજનાઓના આંકડાકીય ડેટા એકત્રિત કરવા.

બજેટ દેખરેખ :

વર્ગીય ધોરણે ગુજરાત સરકારના budget data પ્રસ્તુત કરવામાં આવશે.

CCU ડેશબોર્ડ 2.0 (રીઅલ ટાઇમ પરફોર્મન્સ મેજરમેન્ટ સિસ્ટમ) :

તે પરફોર્મન્સ ઇન્ડેક્સ, રેન્કિંગ ઇન્ડેક્સ, KPI પરફોર્મન્સ અને કૉલ એનાલિટિક્સનો સમાવેશ કરે છે.

જન સંવાદ (રીઅલ ટાઇમ સિટીઝન ફીડબેક સિસ્ટમ) :

વિવિધ સરકારી યોજનાઓ/પ્રોજેક્ટોના લાભાર્થીઓ પાસેથી પ્રશ્નાવલિ આધારિત પ્રતિસાદ લેવા માટે રચાયેલ છે, જેથી લાભાર્થીને મળેલા લાભો અને આપવામાં આવતી સેવાઓની ગુણવત્તા સુનિશ્ચિત કરી શકાય. જનસંવાદ સીએમ ટુ સિટીઝન પ્લેટફોર્મ તરીકે વિકસિત થયો છે.

પ્રદર્શન માપન સિસ્ટમ :

પરફોર્મન્સ મેજરમેન્ટ સિસ્ટમની સ્થિરતા સૂચકાંકો અને મુખ્ય પ્રદર્શન સૂચકાંકો પર આધારિત છે.

નિષ્કર્ષ

- આવા સાધન આપણા નાગરિકોના જીવનને સુધારવામાં કાર્યક્ષમ, પારદર્શક અને પ્રતિભાવશીલ વહીવટી હસ્તક્ષેપમાં ઘણા મહત્વનાં છે.
- મોનિટરિંગ માટે ગુજરાત રાજ્યની તમામ ઇ-ગવર્નન્સ એપ્લિકેશન્સમાંથી ડેટા એક્સેસ કરવાની દૃષ્ટિએ તે તેના પ્રકારની પ્રથમ સિસ્ટમ છે.
- આ CMOને વિભાગો, સેવાઓ અને અધિકારીઓની કામગીરીનું વિશ્લેષણ કરવા સક્ષમ બનાવે છે, જે બદલામાં સેવાઓની સમસ્યાઓને ઓળખવામાં મદદ કરે છે.
- ઝોન, જિલ્લા, તાલુકા જેવા તમામ વંશવેલો સ્તરોમાં કરેલ કામગીરીનું નિરીક્ષણ કરી શકાય છે. તે યોજનાઓના અસરકારક અમલીકરણની સમજ પણ આપે છે.

નેશનલ એર સ્પોર્ટ્સ પોલિસી-2022 (NASP-2022)

વર્તમાન કેમ?

તાજેતરમાં નાગરિક ઉક્રુચન મંત્રાલયે નેશનલ એર સ્પોર્ટ પોલિસી-2022 (NASP 2022) લોન્ચ કરી છે. જેનો મુસદ્દો જાન્યુઆરી મહિનામાં બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. નેશનલ એર સ્પોર્ટ પોલિસી 2022ના મુસદ્દામાં નીતિ નિર્માતાઓ, હવાઈ રમતોના અભ્યાસુઓ અને સામાન્ય જનતા પાસેથી મળેલી ભલામણના આધારે અંતિમ નીતિ તૈયાર કરવામાં આવી છે. જે ગુણવત્તાયુક્ત આંતરમાળખું, રમત-ગમતનાં સાધનો, પ્રશિક્ષકો અને સેવાઓની સ્થાપનાને સુનિશ્ચિત કરે છે.

નેશનલ એર સ્પોર્ટ્સ પોલિસી-2022 વિશે

- નેશનલ એર સ્પોર્ટ્સ પોલિસી-2022 અંતર્ગત ભારત સરકાર દેશના હવાઈ રમતગમત ક્ષેત્રને સુરક્ષિત, સસ્તું, સુલભ, આનંદપ્રદ અને ટકાઉ બનાવવા પ્રોત્સાહન આપશે. આ મુજબ હવાઈ રમત વ્યવસ્થા અને પ્રક્રિયાઓને સરળ અને વધુ પારદર્શક બનાવવી; ગુણવત્તા, સલામતી અને સુરક્ષા વધારવાની જરૂરિયાતો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું; અને આંતરમાળખું, ટેકનોલોજી, તાલીમ અને જાગૃતિ નિર્માણમાં રોકાણને સરળ બનાવવા નીતિને પ્રતિબદ્ધ બનાવવી.

વિઝન : વર્ષ 2030 સુધીમાં ભારતને ટોચના એર સ્પોર્ટ્સ રાષ્ટ્રોમાંનું એક બનાવવું.

ઉદ્દેશ્યો :

- NASP 2022 ના મુખ્ય ઉદ્દેશ્યોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે દેશમાં હવાઈ રમતની ઈકો-સિસ્ટમને પ્રોત્સાહન આપવું
- હવાઈ રમતમાં સુરક્ષાને આંતરરાષ્ટ્રીય ગુણવત્તા પ્રથાઓને અપનાવવી જોઈએ, જેમાં હવાઈ રમતગમતનું આંતરમાળખું, સાધનસામગ્રી, કામગીરી, જાળવણી અને તાલીમનો સમાવેશ થાય છે.
- એક સરળ, સહભાગી, મૈત્રીપૂર્ણ અને અસરકારક શાસન માળખું વિકસાવું.
- વૈશ્વિક હવાઈ રમતગમતના કાર્યક્રમોમાં ભારતીય ખેલાડીઓની ભાગીદારી અને જુસ્સાને વધારવું
- આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાનને અનુરૂપ ભારતમાં હવાઈ રમતના સાધનોની ડિઝાઇન, વિકાસ અને ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપવું.

નીતિમાં સમાવેલ હવાઈ રમતો :

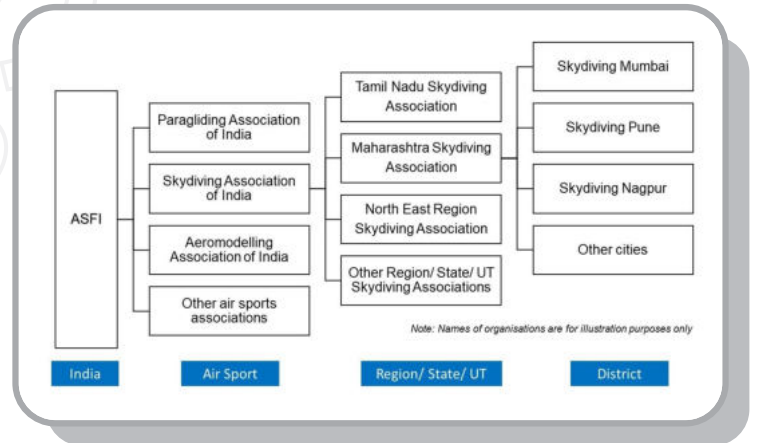
- રાષ્ટ્રીય હવાઈ રમત નીતિ-2022 અંતર્ગત એરોબેટીક્સ, એરો-મોડીલિંગ, બલૂનિંગ, ડ્રોન, ગ્લાઈડિંગ, હેંગ ગ્લાઈડિંગ, પેરા ગ્લાઈડિંગ અને પેરા-મોટરીંગ, સ્કાયડાઈવિંગ અને વિન્ટેજ એરક્રાફ્ટ, રોટરક્રાફ્ટ (ઓટોગાયરો સહિત), સંચાલિત એરક્રાફ્ટ (અલ્ટ્રાલાઈટ, માર્શકોલાઈટ અને લાઈટ સ્પોર્ટ્સ એરક્રાફ્ટ વગેરે સહિત) જેવી હવાઈ રમતોનો સમાવેશ થાય છે.
- ઉપરાંત દરેક હવાઈ રમતમાં વિન્ટેજ એરક્રાફ્ટનો સમાવેશ થશે. (જ્યાં જરૂરિયાત જણાય ત્યાં)
- સક્ષમ અધિકારી જરૂરિયાત મુજબ હવાઈ રમતોની સૂચિમાં સમય સમય પર ફેરફાર કરી શકશે.

શાસન માળખું : ભારતમાં એર સ્પોર્ટ્સ માટે ચાર-સ્તરીય શાસન માળખું હશે

1. સર્વોચ્ચ સંચાલક મંડળ તરીકે એર સ્પોર્ટ્સ ફેડરેશન ઓફ ઈન્ડિયા (ASFI)
2. વ્યક્તિગત એર સ્પોર્ટ્સ અથવા એર સ્પોર્ટ્સનો સમૂહ
3. પ્રાદેશિક (દા.ત. પશ્ચિમ/દક્ષિણ/ઉત્તર પૂર્વ વગેરે) અથવા રાષ્ટ્રીય હવાઈ સ્પોર્ટ્સ એસોસિએશનના રાજ્ય અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ સ્તરના એકમો
4. જિલ્લા-કક્ષાનાં હવાઈ રમતગમત સંગઠનો

નેશનલ એર સ્પોર્ટ્સ પોલિસી - 2022ની મુખ્ય વિશેષતા

- હવાઈ રમત નીતિ અંતર્ગત ભારતના વિશાળ ભૌગોલિક વિસ્તાર, ભિન્ન સ્થળ રૂપરેખા (Topography) અને સુંદર વાતાવરણનો ભરપૂર ઉપયોગ કરી હવાઈ રમતોને સફળ બનાવવા પ્રયત્ન કરવો.
- ડિજિટલ સ્કાય પ્લેટફોર્મ (Digital Platform) ને નાગરિક ઉડ્ડયન મહાનિર્દેશન (DGCA) દ્વારા શરૂ કરવામાં આવ્યું. જેમાં ભારતનો હવાઈ નકશો બનાવવામાં આવ્યો છે.
- હવાઈ નકશા (Airspace map)ને મુખ્ય ત્રણ ઝોનમાં વિભાજિત કરવામાં આવ્યો છે : ગ્રીન ઝોન, યલો ઝોન અને રેડ ઝોન.
- હવાઈ રમતમાં ઘરેલું ડિઝાઇન, વિકાસ અને નિયંત્રણને આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાન અંતર્ગત પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે.
- ભારતમાં હવાઈ રમતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય ગાઈડલાઈન્સને Federation Aeronautique Internationale (FAI) અંતર્ગત અનુસરવામાં આવશે.
- હવાઈ રમતોએ અત્યંત જોખમી પ્રકારની હોય છે. જેથી ભરતમાં હવાઈ રમતોમાં ઉચ્ચતમ સુરક્ષા આપવા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય માનાંકોને અનુસરવામાં આવશે.

- ગ્રીન ઝોનમાં 500 કિ.ગ્રા. સુધીની હવાઈ પ્રવૃત્તિ માટે કોઈ પરવાનગીની જરૂર નથી. જ્યારે યલો અને રેડઝોનમાં કેન્દ્ર સરકાર અને જે તે હવાઈ ટ્રાફિક નિયંત્રણ ઓથોરિટીની પરવાનગી જરૂરી છે. હવાઈ રમતવીરો આ નકશાના આધારે સરળતાથી માર્ગદર્શિત થઈ શકે છે.
- એક “એર સ્પોર્ટ્સ ફેડરેશન ઓફ ઈન્ડિયા” (ASFI) સ્વતંત્ર નિયામક સંસ્થાની રચના કરવામાં આવશે. જે અલગ-અલગ રમતોની સંસ્થાઓનું નિયંત્રણ કરશે.
- ASFI ભારતનું હવાઈ રમતોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય મંચ ઉપર પ્રતિનિધિત્વ કરશે. ઉપરાંત, ભારતમાં હવાઈ રમતને વધુ સફળ અને સુરક્ષિત બનાવવા પ્રયત્ન કરશે.

- જે સંસ્થા અથવા એસોસિએશન યોગ્ય સુરક્ષાને નહીં અનુસરે તેમની પરવાનગી (License) છીનવી લેવામાં આવશે. ઉપરાંત, તેઓની ઉપર ભારે વૈત્તીય દંડ લગાવવામાં આવશે.
- જે સંસ્થા કે વ્યક્તિ હવાઈ રમતની સેવા પ્રદાન કરતો હોય તેને ફરજિયાત પણ ASFI અંતર્ગત નોંધણી કરાવેલી હોવી જોઈએ.
- ભારતમાં બિરબિલિંગ (હિમાચલ પ્રદેશ), ગંગટોક (સિક્કમ), વાઘામોન (કેરલ) અને હદાપ્સર (મહારાષ્ટ્ર)ને 'સેન્ટ્રલ ઝોન' હવાઈ રમત માટે વિકસિત કરવામાં આવશે. જેની મંજૂરી ગૃહ મંત્રાલય, રક્ષા મંત્રાલય અને સ્થાનિક ટ્રાફિક નિયંત્રણ વડે લેવામાં આવશે.

- વિદેશી પ્રવાસીઓને શિયાળામાં ભારતીય હવાઈ રમત માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે. જેના થકી ભારતીય હવાઈ રમતમાં વૃદ્ધિ કરી શકાય.
- શાળા, કોલેજો અને યુનિવર્સિટીમાં હવાઈ રમતોની પ્રવૃત્તિને પ્રોત્સાહન આપવું.
- ભારતમાં હવાઈ રમતોના ટકાઉ વિકાસ માટે લાંબાગાળાનું ભંડોળ કંપનીઓ, નિવેશકો, સભ્ય ફી વગેરેમાંથી ભેગું કરવું.
- સામાન્ય પ્રજાજનોને હવાઈ રમતોમાં પ્રોત્સાહિત કરવા, સરકાર GST કાઉન્સિલ ને GST 5% કે ઓછો રાખવા ભલામણ કરશે.

I એર સ્પોર્ટ્સ ફેડરેશન ઓફ ઇન્ડિયા (ASFI)

- ASFI એ નાગરિક ઉડ્ડયન મંત્રાલય હેઠળની એક સ્વાયત્ત સંસ્થા હશે.
- ASFI એ FAI અને એર સ્પોર્ટ્સ સંબંધિત અન્ય વૈશ્વિક પ્લેટફોર્મ પર ભારતનું પ્રતિનિધિત્વ કરશે.
- ASFI હવાઈ રમતગમતના તમામ પાસાઓ જેવા કે નિયમન, પ્રમાણપત્ર, સ્પર્ધાઓ, પુરસ્કારો અને દંડાત્મક કાર્યવાહી વગેરે જેવી સત્તા ધરાવશે. ઉપરાંત, વિવિધ રાષ્ટ્રીય હવાઈ રમત સંઘો દ્વારા સમગ્ર દેશમાં પ્રમોશનલ ઇવેન્ટ્સ અને સ્પર્ધાઓનું આયોજન કરશે.

I ભારત માટે હવાઈ રમત નીતિની ઉપયોગિતા

ભારતને વિશ્વમાં હવાઈ રમતની પ્રવૃત્તિમાં આગળ વધવા મદદ કરશે, વિવિધ હવાઈ રમતોને ભારતમાં પ્રોત્સાહિત કરશે.

ભારતના બહોળા ભૌગોલિક વિસ્તાર, રમણીય વાતાવરણનો હવાઈ રમતમાં મહત્તમ ઉપયોગી થઈ શકશે.

ભારતની વિશાળ વસ્તી, જેમાં 65% થી વધુ યુવાવર્ગને હવાઈ રમત દ્વારા રોમાંચથી ભરી શકાય.

હવાઈ રમત પ્રવૃત્તિથી દેશમાં વૈત્તીય / આવકમાં વૃદ્ધિ થશે.

હવાઈ રમત નીતિ દ્વારા પ્રવાસન, પરિવહન, આંતરમાળખું અને સ્થાનિક રોજગારીના અવસરોમાં વૃદ્ધિ થશે.

ધી ફેડરેશન એરોનોટિક ઇન્ટરનેશનલ (FAI)

ધી ફેડરેશન એરોનોટિક ઇન્ટરનેશનલ (FAI) હવાઈ રમતો માટેની વિશ્વ સંચાલિત સંસ્થા છે, જે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે હવાઈ રમતો માટેના ધારા-ધોરણો અને હવાઈ રમતોનું આયોજન કરે છે.

સ્થાપના : 14 ઓક્ટોબર, 1905

મુખ્ય મથક : લૌસેન (સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ)

સભ્ય દેશો : 100 થી વધુ સભ્યો છે.

- આમ, ડ્રાફ્ટ નેશનલ એર સ્પોર્ટ્સ પોલિસી અંતર્ગત, ભારતને 2030 સુધી હવાઈ રમતોમાં આગળ પડતું બનાવવાનું ધ્યેય ભારત સરકારે સેવ્યું છે. ભારતને સુરક્ષિત અને ટકાઉ હવાઈ રમત વિકાસ માટે આ નીતિ પ્રોત્સાહિત કરે છે.

PENDRIVE COURSE

WEB SANKUL®

MISSION
GPSC

(Pre+Mains)

DURATION | 50% OFF WITHOUT MATERIAL | 60% OFF WITH MATERIAL

DURATION	50% OFF WITHOUT MATERIAL	60% OFF WITH MATERIAL
6 Month	9000	4500
12 Month	12,000	6000
24 Month	15,000	7500

રાજકારણમાં નૈતિકતા (Ethics in Politics)

સમાચારમાં શા માટે?

તાજેતરમાં પંજાબના મુખ્યમંત્રી ભગવંત માન દ્વારા તેમની સરકારના આરોગ્ય મંત્રી ડૉ. વિજય સિંગલાને ભ્રષ્ટાચારના આરોપસર બરતરફ કરાયા છે.

- ડૉ. વિજય સિંગલાને વિભાગના ટેન્ડર ફાળવણી અને ચીજ-વસ્તુઓની ખરીદીમાં ભ્રષ્ટાચાર કર્યા હોવાના પુરાવા મળી આવ્યા છે.
- પંજાબના મુખ્યમંત્રી દ્વારા પોતાની મંત્રી પરિષદના મંત્રીને ભ્રષ્ટાચારના આરોપ સંદર્ભે બરતરફ કરાઈ 'રાજકારણમાં નૈતિકતા'નો ઉત્તમ દાખલો બેસાડાયો છે.
- રાજકારણમાં નૈતિકતા એ શુદ્ધ અને સ્વસ્થ રાજકારણ માટે આવશ્યક છે.

1 રાજકારણમાં નૈતિકતા વિશે

રાજકારણમાં નૈતિકતા હોવા બાબતે મુખ્ય બે વિચારધારાઓ પ્રવર્તમાન છે :

1. રાજનીતિ અને નૈતિકતા બંને અલગ હોવાં જરૂરી છે

- મેકિયાવેલી અને ચાણક્ય આ વિચારધારામાં માને છે. તેઓના માટે રાજાએ (પ્રધાનમંત્રીએ) વાસ્તવવાદી બનીને રાષ્ટ્રને જ સર્વોપરી માનવું જોઈએ. રાજાએ સમૃદ્ધિ અને લોકોના કલ્યાણ અંગે સાધન (માર્ગ)ની પરવા કર્યા વગર વિચારવું જોઈએ.
- આ વિચારધારા અનુસાર, પરિણામ જ સર્વોપરી છે. શાસકોનું મૂલ્યાંકન વ્યક્તિગત ચારિત્ર્યને આધારે નહીં, પરંતુ પરિણામોને આધારે થાય છે. તેથી જ, ફરજ નિભાવતી વખતે નીતિ-મૂલ્યોની ચિંતા ના કરવી જોઈએ.

2. રાજનીતિને નૈતિકતાથી અલગ ના કરી શકાય

- મહાત્મા ગાંધી, અબ્રાહમ લિંકન આ વિચારધારામાં માને છે. તેઓ મુજબ શાસક ઈચ્છિત પરિણામો મેળવવા માટે અનૈતિક માર્ગ ના અપનાવી શકે. શાસકે અપનાવેલ માર્ગ અને નૈતિક મૂલ્યો પરિણામ કરતાં વધુ મૂલ્યવાન છે.
- રાજા નિર્ણયો લેતી વખતે નૈતિક મર્યાદાઓથી બંધાયેલો છે.

- પશ્ચિમ એશિયામાં શરણાર્થી સંકટ સમયે રાષ્ટ્રહિતના નામે અનેક દેશોએ નૈતિકતાની અવગણના કરી હતી. પરિણામે, લાખો શરણાર્થીઓના માનવાધિકારોનું ઉલ્લંઘન થયું હતું. જ્યારે, રાષ્ટ્રો પેરિસ કરાર, સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા રાષ્ટ્રહિતના ભોગે નૈતિક અભિગમ અપનાવી રાજનીતિમાં નૈતિકતાનું પાલન પણ કરી જ રહ્યા છે.

- લોકશાહીમાં પ્રશાસન માટેના નૈતિક માળખા પરની કોઈપણ ચર્ચા, રાજકારણમાં નૈતિકમૂલ્યોના આધાર પર શરૂ થવી જોઈએ. રાજકારણમાં જે લોકો જોડાયેલા છે તે દેશમાં ધારાકીય અને કારોબારીમાં મહત્વની ભૂમિકા અદા કરે છે, જે દેશમાં બંધારણના માળખા અનુરૂપ નિયમો અને કાયદાઓ ઘડે છે.

- રાજકારણમાં ઉત્તરદાયિત્વ, જવાબદારી, સત્યનિષ્ઠા, પારદર્શિતા, નૈતિક સંહિતા વગેરે જેવાં નૈતિક મૂલ્યોની ઊણપ એ દેશમાં બંધારણ અનુરૂપ નિયમો અને કાયદાઓ ઘડવામાં અડચણરૂપ બની શકે છે.

- રાજનીતિક નૈતિકતા ન્યાય અને નિષ્પક્ષતા પ્રત્યે પ્રતિબદ્ધતાના આધાર પર ટકેલી છે.

- જેઓ રાજકીય સત્તા ચલાવે છે તેઓએ સમજવું જોઈએ કે તેઓ જે કરે છે તેનાં પરિણામો અકલ્પનીય રીતે મોટી સંખ્યામાં લોકોના જીવનને અસર કરે છે.

- રાજનીતિમાં નૈતિકતાને અભાવે નાગરિકો અને વ્યવસ્થા વચ્ચે વિશ્વાસનું સંકટ પેદા થતાં સુશાસનના આદર્શો પ્રાપ્ત કરી શકાતા નથી.

- રાજનેતાઓની ઈમાનદારી અને સત્યનિષ્ઠા નાગરિકો પર અસર છોડે છે શ્રીમદ ભગવદ્ ગીતા કહે છે કે, “લોકોનું ચારિત્ર્ય તેમના નેતૃત્વ દ્વારા ઘડાય છે કારણ કે લોકો તેમના નેતાને જ અનુસરતા હોય છે.”

1 રાજકારણમાં નૈતિકતા સામે પડકારો

ભ્રષ્ટાચાર :

તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ ભ્રષ્ટાચાર ધારણા સૂચકાંક-2021માં ભારત ભ્રષ્ટાચારમાં 85મા ક્રમાંકે રહ્યું હતું. જે ભારતને સૌથી ભ્રષ્ટ દેશોમાંથી એક દેશ તરીકે સૂચિત કરે છે. ભ્રષ્ટાચારના કારણે રાજકારણમાં પ્રશાસન અને લોકોના સુશાસનમાં સમસ્યાઓ ઉત્પન્ન થાય છે.

રાજકારણમાં અપરાધીકરણ :

પાછલા થોડા દાયકાથી રાજકારણમાં અપરાધીકરણમાં વધારો નોંધાયો છે. વર્ષ 2019માં રાજકારણમાં અપરાધીકરણ 43% જેટલું હતું. જેથી રાજકારણમાં ઉત્તરદાયિત્વ, પારદર્શિતા જેવાં નૈતિકમૂલ્યોનું હનન થાય છે.

સત્તાનો દુરુપયોગ :

કેટલીક વાર પોતાના લાભ માટે કેટલીક રાજકીય પાર્ટીઓ તેમને મળેલ સત્તાનો દુરુપયોગ કરે, જેથી રાજકારણમાં નૈતિકતાનાં મૂલ્યો જોખમાય છે.

કાળું ધન :

રાજકારણીઓ દ્વારા બેફામ ખર્ચ કરવા અને રાજકીય પાર્ટીને સમર્થન કરવા માટે કાળા ધનનો ઉપયોગ થાય છે. કાળા ધનને કારણે રાજકારણમાં ઈમાનદારી અને સત્યનિષ્ઠા સમાપ્ત થતી જાય છે. જે રાજકારણમાં નૈતિકતાના ઉદ્ભવને અટકાવે છે.

અયોગ્ય ચૂંટણી લક્ષ્ય અભિગમ :

ચૂંટણીમાં અપૂર્ણ મતદાર યાદી, બૂથ કેમ્પરીંગ, પ્રલોભન અને ધાક-ધમકી જેવી સમસ્યાઓથી રાજકારણનું નૈતિકમૂલ્ય ઘટે છે.

નૈતિક સંહિતાની ઊણપ :

ભારતીય રાજકારણમાં કોઈ યોગ્ય નૈતિક માળખા અને રૂપરેખા માટે નૈતિક સંહિતા નથી, માટે રાજનીતિમાં નૈતિકમૂલ્યોનું નીતિનિર્દેષ તૈયાર થઈ શકતું નથી.

રાજકારણમાં નૈતિકતા મજબૂત કરવા શું કરવું જોઈએ ?

- રાજકારણમાં નૈતિકતા જાળવવા માટે ચૂંટણી આયોગ અને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા મહત્વના પ્રયાસો હાથ ધરવામાં આવ્યા છે.
- ચૂંટણી આયોગે બંધારણના અનુચ્છેદ 324ની શક્તિઓને આધારે રાજકીય પાર્ટીઓ માટે આચારસંહિતા બહાર પાડી છે. જેથી રાજકીય ગતિવિધિઓમાં આચરણ નીતિમય બનાવી શકાય.
- સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા દરેક રાજકીય નેતાને તેમની વ્યક્તિગત સંપત્તિજાહેર (Public Domain) કરવાનો નિર્દેષ કરાયો છે. જેથી રાજકારણમાં ઉત્તરદાયિત્વ અને પારદર્શિતા જાળવી શકાય.
- રાજકીય નેતાઓની નૈતિક ક્ષમતામાં વધારો કરવા માટે સ્પેશિયલ ક્ષમતાવૃદ્ધિ (Special capacity building) કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવું જોઈએ.
- રાજકારણમાં અપરાધીકરણ એ નૈતિકતાનું હનન કરે છે, જેથી ચૂંટણી આયોગ અને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અપરાધીકરણ અટકાવવા પ્રતિબદ્ધ પ્રયાસ કરવા જોઈએ.
- લોકપ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ - 1951 મુજબ રાજકારણમાં સંગીન અને ગંભીર ગુના ધરાવતા લોકોને ચૂંટણી લડવા પ્રતિબંધિત કરવા જોઈએ.
- ભ્રષ્ટાચાર અને અપરાધીકરણ અટકાવી રાજકારણમાં પારદર્શિતા, ઉત્તરદાયિત્વ અને સત્યનિષ્ઠા વધારવા માટે પ્રતિબદ્ધ બનવું જોઈએ.
- રાજનેતાઓના વ્યવહારને નૈતિક બનાવવા માટે 'નૈતિક સંહિતા' ઘડવી જોઈએ અને તેનું યોગ્ય રીતે પાલન થાય તેનું ધ્યાન પણ રાખવું જોઈએ. જેથી રાજકારણમાં નૈતિકમૂલ્યોનો વધારો કરી શકાય.
- પ્રધાનમંત્રી અને મુખ્યમંત્રીના કાર્યાલયમાં નૈતિકસંહિતાની ચકાસણી માટે સ્પેશિયલ યુનિટની સ્થાપના કરવી.
- નૈતિકમૂલ્યોની ચકાસણી માટે એક વાર્ષિક રિપોર્ટ તૈયાર કરવો. જેને પાછળથી જાહેરમાં જનતા સમક્ષ પણ મૂકવો જોઈએ.

રાજનેતાઓ માટે નૈતિકસંહિતા (code of ethics for ministers)

દ્વિતીય વહીવટી સુધારા આયોગ (2nd ARC)ના રિપોર્ટમાં નીચે મુજબની નૈતિક સંહિતાનો રાજનેતાઓ માટે નિર્દેશ કરેલ છે :

- મંત્રીઓએ ઉચ્ચતમ નૈતિક ધારણોનું પાલન કરવું જોઈએ.
- મંત્રીઓએ સામૂહિક જવાબદારીના સિદ્ધાંતને જાળવી રાખવા જોઈએ.
- મંત્રીઓ તેમના વિભાગો અને એજન્સીઓની નીતિઓ, નિર્ણયો અને ક્રિયાઓ માટે સંસદમાં હિસાબ અને ઉત્તરદાયિત્વ માટે જવાબદાર છે.
- મંત્રીઓએ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે તેમની જાહેર ફરજો અને તેમના ખાનગી હિતો વચ્ચે કોઈ સંઘર્ષ ઊભો ન થાય.
- મંત્રીઓએ સંસદ કે વિધાનસભામાં તેમની ભૂમિકા અને મતવિસ્તારના સભ્ય તરીકે તેમની ભૂમિકા અલગ રાખવી જોઈએ.
- મંત્રીઓએ પક્ષ કે રાજકીય હેતુઓ માટે સરકારી સંસાધનોનો ઉપયોગ ન કરવો જોઈએ.
- મંત્રીઓ દ્વારા તેમને લીધેલા નિર્ણયોનું ઉત્તરદાયિત્વ સ્વીકારવું જોઈએ.
- મંત્રીઓએ પ્રશાસનિક સેવકો (civil servants)ની રાજકીય નિષ્પક્ષતાને જાળવી રાખવી જોઈએ. મંત્રીઓએ એવું કોઈ કાર્ય ન કરવું જેથી પ્રશાસનિક કર્મચારીઓની જવાબદારીઓમાં વિરોધાભાસ ઉત્પન્ન થાય.
- સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા સમયાંતરે જે નિયમો બનાવવામાં આવે તેનું પાલન કરવું.
- મંત્રીઓએ તેમની સત્તા, હોદ્દા અથવા માહિતીનો દુરુપયોગ ન કરવો જોઈએ.
- મંત્રીઓએ ઉદ્દેશ્યપૂર્વક, નિષ્પક્ષપણે, પ્રામાણિકરીતે, ન્યાયપૂર્ણ તેમજ ખંતપૂર્વક કાર્ય કરવું જોઈએ.

આમ, રાજકારણમાં નૈતિકતા એ તેમના સંતુલિત વહન માટે જરૂરી છે. નૈતિકતા એ માત્ર એક વ્યક્તિથી રાજકારણમાં આવી શકે નહીં, પરંતુ તમામ લોકોએ રાજકારણમાં નૈતિકતાને વધારવા માટે પ્રયાસો કરવા જોઈએ. નૈતિક રાજનીતિની અસરથી એક સ્વસ્થ સમાજ અને સ્વસ્થ અર્થતંત્રનું નિર્માણ થશે, જે દેશના ઝડપી વિકાસ માટે મહત્વપૂર્ણ છે.

સમાચારમાં શા માટે ?

તાજેતરમાં ખાદ્ય બાબતના મંત્રાલય હેઠળ કેન્દ્રીય ગ્રાહક સુરક્ષા ઓથોરિટી દ્વારા વધતી જતી ભ્રામક જાહેરાતોને અટકાવવા અને પીડિત કે શોષિત ગ્રાહકોના રક્ષણ અને સમજાવટ માટે નવી ગ્રાહક સુરક્ષા માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવામાં આવી છે.

ભ્રામક જાહેરાતોથી દેશના નાગરિકના વલણ(Attitude) નું રક્ષણ કરવા માટે સમજાવટનો ફાળો બહુ વિશેષ છે. ગ્રાહકોના બચાવ અને રક્ષણ માટે નવી માર્ગદર્શિકા સમજાવટના રસ્તાને અપનાવે છે.

I સમજાવટ એટલે શું ?

સમજાવટ એટલે કોઈને રાજી કરવું, વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરવો, અથવા સ્વીકાર કરાવવો. રેબર (Reber) ના મત અનુસાર “સમજાવટ એવી પ્રક્રિયા છે, જેના દ્વારા વ્યક્તિનાં મૂલ્યો, વિશ્વાસ તથા વલણના એક વિશેષ સમૂહનો સ્વીકાર કરવા પ્રેરિત કરવામાં આવે છે.”

બેરોન તથા બિર્ને (Baron & Byrne) ના મત અનુસાર “વિવિધ પ્રકારની સૂચનાના માધ્યમથી અન્યના વલણમાં પરિવર્તન કરવાની પ્રક્રિયાને સમજાવટ કહે છે.” સમજાવટ દૈનિક જીવનમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. સમાજ પર તેનો ઊંડો પ્રભાવ છે. ઉદાહરણ તરીકે, કોઈ વસ્તુ કે સેવાનો ઉપયોગ કરવા વિવિધ જાહેરાતો દ્વારા ગ્રાહકોની સમજાવટ કરવામાં આવે છે, રાજનૈતિક પક્ષો દ્વારા પ્રચારના માધ્યમથી મતદાતાઓને તેમના તરફેણમાં મતદાન કરવા સમજાવટ કરવામાં આવે છે.

રાજનૈતિક-ધારાકીય નિર્ણયો, સમૂહ માધ્યમો, સમાચાર, જાહેરાતો સમજાવટનો હેતુ ધરાવે છે અને લોકો પર પ્રભાવ પાડે છે. ક્યારેક વ્યક્તિ એવું વિચારે છે કે તેના પર સમજાવટ અસર કરતી નથી. એવું પણ વિચારે છે કે જાહેરાતોને સમજવાની તેના હેતુ કે તેમાં દર્શાવેલ માહિતીઓને સત્ય સાથે તુલના કરવાની તથા સ્વ-વિવેક દ્વારા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની ક્ષમતા તેઓ ધરાવે છે, પરંતુ આ હંમેશા સત્ય નથી. સમજાવટ સૂક્ષ્મ અને જટિલ હોઈ શકે છે તથા ઘણાં પરિબલો પર નિર્ભર હોય છે.

લોકસંબંધોમાં વિવિધ લોકહિતમાં લક્ષ્યોની પ્રાપ્તિ કરવા સમજાવટ દ્વારા લોકોના વલણમાં પરિવર્તન લાવવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયા વડે લોકોમાં જે તે સંગઠન પ્રત્યે નકારાત્મક ભાવનાને હકારાત્મકતામાં બદલી શકાય છે. આ રીતે લોકસંબંધોમાં વિશ્વાસ સ્થાપી શકાય છે. આથી ખાનગી તેમજ જાહેર સંબંધોમાં સમજાવટનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

I ઉપરોક્ત ચર્ચાના આધારે તારણો :

સમજાવટ સંકેતિક ભાષા, શબ્દો, ચિત્રો, અવાજ વગેરે છે.

તેનો ઉદ્દેશ્ય અન્યને પ્રભાવિત કરવાનો છે તથા તેમના વલણમાં પરિવર્તન કરવાનો છે.

સમજાવટ એક સૂક્ષ્મ અને જટિલ પ્રક્રિયા છે તથા સતત ચાલુ હોય છે.

વ્યક્તિથી વ્યક્તિ સમજાવટ, જાહેરાતો, પ્રચાર, વગેરે તેનાં ઉદાહરણ છે.

I સમજાવટનો અન્ય અવધારણા સાથે સંબંધ :

સમજાવટ અને જ્ઞાનાત્મક વિસંગતિ

(Persuasion and Cognitive Dissonance) :

- જ્ઞાનાત્મક વિસંગતિ એટલે વ્યક્તિમાં અલગ અલગ સંગતિ, પ્રાસંગિકતા, તથા સંવાદિતાનો અભાવ. ઉદાહરણ દ્વારા સમજાવટ તો, જો કોઈ વ્યક્તિ ધુમ્રપાન કરે તો તેની ચેતનાને આ અંગે જાણ છે (આ પ્રથમ જ્ઞાન થયું). તે એ પણ જાણે છે કે ધુમ્રપાન કરવાથી કેન્સર થાય છે (આ દ્વિતીય જ્ઞાન થયું). તે એ પણ જાણે છે કે કેટલા લોકો ધુમ્રપાનથી મૃત્યુ પામ્યા (આ તૃતીય જ્ઞાન થયું). આ ત્રણેય જ્ઞાનમાં સંગતતા છે. છતાં પણ તે વ્યક્તિ ધુમ્રપાન કરે છે. આ પરિસ્થિતિને જ્ઞાનાત્મક વિસંગતિ કહે છે.
- સમજાવટ દ્વારા તેનાં વલણને ધુમ્રપાન પ્રત્યે પ્રતિકૂળ બનાવી તેને માનસિક તણાવ, સંઘર્ષ કે દ્વંદ્વ (Conflict) માંથી મુક્તિ આપી શકાય છે. વિવિધ અભ્યાસોમાં એ સાબિત થયું છે કે જ્ઞાનાત્મક વિસંગતિની પરિસ્થિતિમાં સમજાવટ વધુ અસરકારક રહે છે.

સમજાવટ અને પ્રચાર (Persuasion and Propoganda) :

- સમજાવટ અને પ્રચાર વચ્ચે ખૂબ ઊંડો સંબંધ હોય છે. જેવી રીતે સમજાવટમાં લક્ષ્ય વ્યક્તિની માન્યતા અને વલણમાં પરિવર્તન લાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે, તેવી રીતે પ્રચારના માધ્યમથી જનમતને ચાલાકીથી પરિચલિત (Manipulate) કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.
- સમજાવટ અને પ્રચાર સમાન અર્થ ધરાવતા શબ્દો લાગે, પરંતુ ઊંડા અર્થથી બંને અલગ છે. સમજાવટની સાપેક્ષે પ્રચારનું ક્ષેત્ર ખૂબ જ બહોળું છે. પ્રચાર સાધન છે અને સમજાવટ સાધ્ય છે. હકીકત તો એ છે કે, પ્રચારના ઉપયોગથી લોકોની સમજાવટ કરવામાં આવે છે.

સમજાવટ અને વિશ્વસનીયતા (Persuasion and Credibility) :

- સમજાવટ અને વિશ્વસનીયતા વચ્ચે ઊંડો સંબંધ છે. હકીકતમાં સમજાવટની સફળતા મહદ્અંશે વિશ્વસનીયતા પર નિર્ભર કરે છે. રોજબરોજના જીવનનાં ઉદાહરણમાં એવું પ્રમાણ મળે છે કે, સૂચના આપનાર સૂત્ર જેટલા પ્રમાણમાં વિશ્વસનીય હોય તેટલી હદ સુધી તેનો પ્રભાવ આપણી માન્યતા અને વ્યવહાર પર પડે છે.
- ઉદાહરણ તરીકે, ટીવીની જાહેરાતમાં કોઈ કલાકાર કોઈ દૂથપેસ્ટનો ઉપયોગ કરવા સમજાવે તેના કરતાં જો કોઈ ડોક્ટર તેમની સૂચનામાં લખી આવે તો તે વધુ અસરકારક રહે છે.

સમજાવટ અને સંદેશાવ્યવહાર (Persuasion and Communication) :

- સંદેશાવ્યવહારમાં ઘણી વખત સમજાવટનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એવા સંદેશાવ્યવહાર કે જે અન્યને પ્રેરણા આપે, પ્રભાવિત કરે કે તેના વલણમાં પરિવર્તન લાવવાનો પ્રયત્ન કરે તેને સમજાવટ સંદેશાવ્યવહાર (Persuasive Communication) કહે છે. આવા સંદેશાવ્યવહારમાં વિવિધ બાહ્ય પરિબળો પણ હોય છે. જેમકે; સ્રોત, સ્ત્રૂ કરવામાં આવેલા તર્ક, સ્રોતની વિશ્વસનીયતા, સાધન વગેરે. આ ઉપરાંત ઘણાં આંતરિક પરિબળો પણ હોય છે જેમકે; વ્યક્તિનો મૌલિક વિશ્વાસ, ભોળપણ, સ્વ-માન્યતા, વગેરે.

I સમજાવટનાં નિર્ધારકો (Determinants of Persuasion)

સમજાવટની અસરકારકતા હંમેશા સમાન નથી હોતી. ઘણી વખત સમજાવટ સફળ રહે છે તો ઘણી વખત નિષ્ફળ રહે છે. તે નીચેનાં પરિબળો પર નિર્ધારિત હોય છે.

1

સ્રોત (Source) :

સમજાવટની સફળતા સમજાવટ કરનાર સ્રોત પર ખૂબ આધાર રાખે છે. જો સ્રોત વિશ્વસનીય અને પ્રભાવશાળી હોય તો સમજાવટ સફળ રહેવાની સંભાવના વધે છે. જ્યારે સ્રોત સમજાવટ કરવામાં નિપુણતા ધરાવતા વિશેષણો હોય તેની સાપેક્ષે અવિશેષણો દ્વારા કરવામાં આવતી સમજાવટ વધુ નિષ્ફળ જાય છે.

જે વિષય પર સમજાવટ કરવામાં આવી રહી છે સ્રોત તે વિષયનું જ્ઞાન ધરાવતો હોવો જોઈએ. જે લોકોની વાણી પ્રભાવશાળી, આકર્ષક તેમજ સંતોષ આપનાર હોય, તેમની સમજાવટ વધુ અસરકારક રહે છે. એવું પણ જોવામાં આવ્યું છે કે, ધીમું કે અસ્પષ્ટ બોલનાર કરતાં ઝડપથી અને સ્પષ્ટ બોલનાર વક્તા દ્વારા થતી સમજાવટ વધુ સફળ રહે છે.

2

શ્રોતા (સમજાવટની લક્ષ્ય વ્યક્તિ)

(Person being Persuaded) :

સમજાવટની અસરકારકતા પર શ્રોતાના વ્યક્તિગત ગુણનો પ્રભાવ પડે છે કે જેની માન્યતા કે વલણમાં પરિવર્તન લાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. સંદેશ પ્રત્યે શ્રોતાના દૃષ્ટિકોણનો પ્રભાવ સમજાવટ પર પડે છે. જો શ્રોતાને જાણીજોઈને પ્રભાવિત કરવામાં ન આવે અને સમજાવટ કરવામાં આવે તો સમજાવટ અસરકારક રહે છે. એવા લોકો કે જેમનું ધ્યાનભંગ (Distraction of Attention) વધુ સરળતાથી થઈ શકે છે તેમના પર સમજાવટ અસરકારક રહે છે. જો સ્રોતના સંદેશથી વિરુદ્ધ શ્રોતાની માન્યતાઓ હોય તો સમજાવટ કઠિન બને છે. ઉચ્ચ સ્વાભિમાન ધરાવતા લોકોની સાપેક્ષે નીચું સ્વાભિમાન ધરાવતા લોકોની સમજાવટ સરળ રહે છે.

3

સંદેશ (Message) :

સંદેશ સમજાવટનું જરૂરી માધ્યમ છે. આથી સંદેશની અસર સમજાવટની સફળતા પર રહે તે સ્વાભાવિક છે. ભય ઉત્પન્ન કરનાર સંદેશની અસર સમજાવટ પર વધુ સારી રીતે થાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, ધૂમ્રપાન કરવાથી ફેફસાનું કેન્સર થાય છે આ સંદેશથી વધુ લોકો ધૂમ્રપાન છોડી શકે છે. આ ઉપરાંત સંદેશની પ્રાસંગિકતા (Relativity), સાર્થકતા (Significance), તર્કબદ્ધતા (Logic) વગેરેની સમજાવટ પર ઘણી અસર પડે છે. જો સંદેશ શ્રોતાને સમજાય તેવી ભાષા અને શૈલીમાં હોય તથા તેના જ્ઞાનને અનુરૂપ હોય તો સમજાવટ સફળ રહેવાની સંભાવના વધુ હોય છે.

4

સમજાવટની પરિસ્થિતિ (Persuasion Situation) :

જે પરિસ્થિતિમાં સમજાવટ કરવામાં આવી હોય એ પરિસ્થિતિઓનો સમજાવટની પ્રભાવશીલતા પર અસર પડે છે. સ્પષ્ટ પરિસ્થિતિ કરતાં અસ્પષ્ટ પરિસ્થિતિઓમાં સમજાવટ વધુ સફળ રહે છે. આ રીતે સામાન્ય પરિસ્થિતિઓ કરતાં આપાતકાલીન પરિસ્થિતિઓમાં સમજાવટ સફળ રહે છે.

I સમજાવટ નિષ્ફળ થવાનાં કારણો

જેવી રીતે સ્રોત, શ્રોતા, સંદેશ તથા સમજાવટની પરિસ્થિતિનો પ્રભાવ સમજાવટની સફળતા પર પડે છે તેવી રીતે તેમના કારણે સમજાવટ નિષ્ફળ પણ થઈ શકે છે. જેના મહત્વનાં કારણો નીચે દર્શાવેલ છે :

- વિશેષણો કરતાં અવિશેષણો દ્વારા કરવામાં આવતી સમજાવટ નિષ્ફળ રહેવાની સંભાવના વધુ હોય છે.
- જ્યારે સ્રોત સમજાવટ અંગેના વિષયનું જ્ઞાન ન ધરાવતો અથવા વિશ્વસનીય ન હોય તો સમજાવટ નિષ્ફળ જાય છે.
- જો શ્રોતા સમજાવટ પાછળના ઉદ્દેશ્યને જાણતો હોય, તેને અગાઉથી ખબર હોય કે સમજાવટ કરવામાં આવવાની છે અથવા તો વારંવાર સમજાવટ કરવામાં આવી હોય તો સમજાવટ નિષ્ફળ જાય છે.
- જો શ્રોતાએ સમજાવટ પ્રત્યે પ્રતિરોધ (Resistance) વિકસિત કરી લીધો હોય તો સમજાવટ નિષ્ફળ જાય છે.

- જ્યારે સ્રોત કરતાં શ્રોતા વધુ બુદ્ધિશાળી હોય, મજબૂત અહં ધરાવતો હોય કે વધુ સ્વાભિમાન ધરાવતો હોય તો સમજાવટ નિષ્ફળ જાય છે.
- જ્યારે સમજાવટમાં સારાં અને ખરાબ બંને પાસાંઓ અંગે જાણ કરવામાં ન આવે તો સમજાવટ વિશ્વસનીય રહેતી નથી અને નિષ્ફળ જવાની સંભાવના વધે છે.
- જો સંદેશ તર્કબદ્ધ ન હોય તથા શ્રોતાની સમજણ બહાર હોય એટલે કે તેની ભાષા કે વિષયને શ્રોતા સમજી ન શકતો હોય તો સમજાવટ નિષ્ફળ જાય છે.

I સમજાવટની ઉપયોગિતા

- વિવિધ મુદ્દાઓ પર વલણ પરિવર્તન કરવા,
- વિરોધી મતને બદલવા તથા તટસ્થ કરવા,
- અનુકૂળ લોકમતને જાળવી રાખવા,
- અપ્રગટ થયેલ મત તથા હકારાત્મક વલણને વધારવા,
- લોકસેવા માટે એવા જરૂરી મુદ્દાઓ કે જેના પર સમજાવટ કરવામાં આવતી હોય છે,
- સ્ત્રી અધિકારો, અનામત સહિત અન્ય સામાજિક મુદ્દાઓ,
- સ્વચ્છતા, સ્વાસ્થ્ય, શિક્ષણ,
- કુટુંબ નિયોજન,
- કોવિડ-19થી બચવા માસ્ક, ભૌતિક અંતર તથા રસીકરણ અંગે જાગૃતિ,
- એલ.જી.બી.ટી. અધિકારો,
- સરકારી યોજના, કાર્યક્રમો, નિયમો વગેરે,
- ભૂમિ અધુગ્રહણ વગેરે.

ગ્રાહક સુરક્ષામાં ભ્રામક જાહેરાતો અટકાવવા માટે સરકારે નવી માર્ગદર્શિકા બહાર પાડી છે. જે લોકોને આકર્ષક જાહેરાતો અને લોભામણી જાહેરાતોથી બચાવવામાં સફળ સાબિત થશે. સમજાવટ દ્વારા લોકોમાં તથ્ય વિહિન અને ખોટી જાહેરાતોથી બચવા માટે પૂરતી જાગૃતી ફેલાવવામાં આવશે. કોઈ પણ વ્યક્તિનું વલણ બદલવામાં સમજાવટની ભૂમિકા અગત્યની છે, જે સમાજમાં નૈતિકમૂલ્યોને મજબૂત કરે છે.

ભ્રામક જાહેરાતો માટે નવી માર્ગદર્શિકા

ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ-2019 માં કલમ 28 અંતર્ગત ભારત સરકારે ભ્રામક અને ખોટી જાહેરાતોને અટકાવવાની જોગવાઈ કરી છે, તેમ છતાં આવી જાહેર ખબરોને અટકાવવા માટે સરકાર દ્વારા નવી માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવામાં આવી છે.

માર્ગદર્શિકા એ સુનિશ્ચિત કરવા માંગે છે કે ગ્રાહકોને બિનસત્તાવાર દાવાઓ, અતિશયોક્તિપૂર્ણ વચનો, ખોટી માહિતી અને ખોટા દાવાઓથી છેતરવામાં ન આવે.

આવી ભ્રામક જાહેરાતો ગ્રાહકોના વિવિધ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે જેમ કે માહિતી મેળવવાનો અધિકાર, પસંદગીનો અધિકાર અને સંભવિત અસુરક્ષિત ઉત્પાદનો અને સેવાઓ સામે રક્ષણ મેળવવાનો અધિકાર, જેની સામે રક્ષણ આ માર્ગદર્શિકા દ્વારા સુનિશ્ચિત કરી શકાય છે.

માર્ગદર્શિકામાં આકર્ષક જાહેરાત, લોભામણી જાહેરાત અને ખોટા દાવાની જાહેરાતોને અલગ વ્યાખ્યાયિત કરાઈ છે.

આકર્ષક જાહેરાત એટલે એવી જાહેરાત કે જેમાં ગ્રાહકોને આકર્ષવા માટે ઓછી કિંમતે વસ્તુ અથવા સેવાનું વેચાણ કરવામાં આવે છે.

માર્ગદર્શિકા જાહેરાતોમાં ઉત્પાદન અથવા સેવાની વિશેષતાઓને અતિશયોક્તિ દ્વારા બતાવાને પ્રતિબંધિત કરે છે. જેથી લોકો દ્વારા આવા ઉત્પાદન અથવા સેવાની અવાસ્તવિક અપેક્ષાઓ રાખવામાં ન આવે.

ઉપરાંત, માન્ય સંસ્થા દ્વારા પર્યાપ્ત અને વૈજ્ઞાનિક રીતે તપાસ કર્યા વગર કોઈપણ જાહેરાત માટે આરોગ્ય અથવા પોષક દાવાઓ અથવા લાભનો દાવો કરવામાં ન આવવો જોઈએ.

માર્ગદર્શિકાના નિર્દેશ મુજબ બાળકોને લક્ષ્યાંકિત કરતી જાહેરાતોમાં રમતગમત, સંગીત અથવા સિનેમા ક્ષેત્રની કોઈપણ વ્યક્તિત્વને બિન-આરોગ્ય ઉત્પાદન અને વસ્તુ માટે દર્શાવવામાં આવશે નહિં.

કોઈપણ ભ્રામક જાહેરાતો માટે ઉત્પાદકો, જાહેરાતકર્તાઓ અને સમર્થન આપનારાઓ પર 10 લાખ રૂપિયા સુધીનો દંડ લાદી શકાય છે. વધારે ઉલ્લંઘન બદલ 50 લાખ રૂપિયા સુધીનો દંડ પણ લાદી શકાય છે.

ભ્રામક જાહેરાતના સમર્થનકર્તાને 1 વર્ષ સુધી કોઈપણ જાહેરાત માટે પ્રતિબંધ કરી શકાય છે અને ત્યારબાદના ઉલ્લંઘન માટે પ્રતિબંધ 3 વર્ષ સુધી લંબાવી પણ શકાય છે.

માર્ગદર્શિકાનો ઉદ્દેશ્ય જાહેરાતો જે રીતે પ્રકાશિત કરવામાં આવી રહી છે તેમાં વધુ પારદર્શિતા અને સ્પષ્ટતા લાવી ગ્રાહકોના હિતોનું રક્ષણ કરવાનો છે, જેથી ગ્રાહકો ખોટી માહિતી અને અતિશયોક્તિઓને બદલે તથ્યોના આધારે માહિતગાર નિર્ણયો લઈ શકે.

ચર્ચામાં કેમ?

અમેરિકાના ટેક્સાસની શાળામાં ટોળા પર બંદૂક દ્વારા હૂમલો કરીને 19 બાળકોની હત્યા કરી દેવાઈ છે. આની વિરુદ્ધ લોકોમાં રોષ અને બંદૂક નિયંત્રણ કાયદો લાવવાની માંગ ઊભી થઈ છે.

અમેરિકામાં જોવા મળેલ ભીષણ બંદૂક હિંસા

- વર્ષ 2017માં લાસવેગાસ હૂમલામાં ઐતિહાસિક હિંસા જોવા મળી હતી. જેમાં 56 લોકોના મૃત્યુ અને 500 થી વધુ ઘાયલ થયા હતા.
- 2000 થી 2020 વચ્ચે 345થી વધુ બંદૂક દ્વારા ભીડ પર હૂમલો કરવાની ઘટના બની હતી

બંદૂક નિયંત્રણ કાયદો લાવવાના પ્રયાસો

1 રાષ્ટ્રપતિ ઓબામાએ વર્ષ 2015માં કારોબારી હૂકમ દ્વારા બંદૂક નિયંત્રણ કાયદો ઘડવાનો પ્રયાસ કર્યો, જે કોંગ્રેસમાં બહુમત ના મળવાથી રદ થયો.

2 2015માં કિંગ-થોમસન ખરડો રજૂ કરાયો હતો, જે અનુસાર બંદૂકધારકની પૃષ્ઠભૂમિની ચકાસણી, બંદૂકોનાં વેચાણ પર દેખરેખ રાખતી વ્યવસ્થાનું સર્જન, માનસિક બિમાર લોકોની સારવાર જેવી જોગવાઈઓનો સમાવેશ થતો હતો, પરંતુ કોંગ્રેસમાં ખરડો પસાર ના થઈ શક્યો.

કાયદાના માર્ગમાં અડચણો

રાજકીય અનિચ્છા :

- ડેમોક્રેટ દ્વારા શાસિત 13 રાજ્યોમાં નવી બંદૂક ખરીદતા પહેલાં ગ્રાહકની પૃષ્ઠભૂમિ ચકાસવાની જોગવાઈ છે. જ્યારે રિપબ્લિકન દ્વારા શાસિત 14 રાજ્યોમાં આવી કોઈ જ જોગવાઈ નથી.

ઓળખ અને અધિકાર ભાવના :

- બંદૂકધારકો દ્વિતીય બંધારણ સુધારને (બંદૂક અધિકાર સુનિશ્ચિત કરનાર) પવિત્ર માને છે. 74 % બંદૂકધારકો બંદૂકને પોતાની ઓળખનો અખંડિત હિસ્સો માને છે. આમ, લોકો વચ્ચે બંદૂક નિયંત્રણ અંગે સર્વસંમતિ નથી.

માનસિક રોગનું વધતું પ્રમાણ :

બંદૂક નિયંત્રણ કાયદાના ટીકાકારો આવી હિંસા પાછળ માનસિક બિમારીને કારણભૂત ગણે છે. પરંતુ, કોલંબિયા વિશ્વવિદ્યાલયનું સંશોધન દર્શાવે છે કે ટોળાં પર હૂમલો કરનાર 65% હત્યારાઓને કોઈ જ માનસિક બિમારી ન હતી.

લોબિંગ : રાષ્ટ્રીય રાયફલ એસોસિએશન ખૂબ જ મજબૂત અને પ્રભાવશાળી છે. બંદૂક વિરુદ્ધના પ્રત્યેક પ્રયાસ વિરુદ્ધ લોબિંગ દ્વારા કાયદો બનતો અટકાવી દે છે.

ભારતમાં બંદૂક નિયંત્રણ કાયદા

શસ્ત્ર અધિનિયમ, 1959 :

- આ કાયદા હેઠળ ભારતમાં શસ્ત્ર- સરંજામનું ઉત્પાદન, વેચાણ, આયાત, નિકાસ, પરિવહન અને કબજા જેવી પ્રત્યેક બાબતોનો સમાવવામાં આવે છે.

બંદૂક પરવાનો મેળવવા માટેની શરતો :

- ન્યૂનતમ ઉંમર 21 વર્ષ હોવી જોઈએ.
- અસ્થિર મગજના ના હોવા જોઈએ.
- છેલ્લા 5 વર્ષમાં હિંસા કે અનૈતિક કાર્યમાં સંપડાયેલ ના હોવા જોઈએ.
- પરવાના સંબંધિત માહિતીનો અહેવાલ જવાબદાર અધિકારીએ સમયસીમામાં ગૃહ મંત્રાલયને સોંપવો.

2019માં અધિનિયમમાં કરેલા સુધારા :

- પ્રતિ વ્યક્તિ મહત્તમ 2 બંદૂક રાખી શકાય.
- પરવાનો 5 વર્ષ સુધી માન્ય રહેશે.
- સામાજિક સોહાર્દ સુનિશ્ચિત કરવા શસ્ત્રોના પરવાના પર રોક લગાવી શકાય છે.
- પરવાના વગર શસ્ત્રો રાખવાના કેસમાં 7 થી 14 વર્ષની સજા થશે.
- શસ્ત્રોનો પ્રયોગ 3 હેતુઓ- રમત, પાક સુરક્ષા અને આત્મરક્ષા માટે જ થઈ શકે છે.

બંદૂક નિયંત્રણ કાયદાની જરૂરિયાત - નૈતિક દૃષ્ટિએ

સુરક્ષા માટે : ભારત અમેરિકા કરતાં આર્થિક સામાજિક રીતે નબળું હોવાથી હિંસાની શક્યતા વધુ હોવા સામે સુરક્ષાની જરૂરિયાત હોવા છતાંય બંદૂકની પરવાનગી નથી આપતું. પરિણામે બંદૂક હિંસા ભારતમાં ખૂબ ઓછી છે. આમ, સુરક્ષા માટે બંદૂકની જરૂરિયાત નથી.

જીવન સુરક્ષા : બંદૂક હિંસાને લીધે નાગરિકોમાં ફેલાતો ડર અને દુશ્મનાવટ પેદા થાય છે, તે રોકવું જરૂરી છે.

માનવતા માટે : બંદૂક પર નિયંત્રણો લાદવાથી બાળકો - યુવાઓમાં સારી વર્તણૂક લાવી શકાશે. તેઓ પોતાનો ગુસ્સો કાઢવા બંદૂકનો પ્રયોગ નહીં કરે.

આજીવિકા : બંદૂક ઉત્પાદન કાર્યમાં રહેલા લોકો બેરોજગાર થતાં તેમને અન્ય ક્ષેત્રમાં રોજગારી આપવી જોઈએ.

I નિષ્કર્ષ

- અમેરિકાના કાયદા ખૂબ નબળા છે જેને મજબૂત બનાવવા જોઈએ, તથા ભારતમાં પણ કાયદાનું નબળું અમલીકરણ બંદૂક હિંસાનું પ્રમાણ વધારી રહ્યું છે. આ રોકવા સૌ હિતધારકોને વિશ્વાસમાં લઈ કાયદાની ખામી દૂર કરવી અને હિંસક તત્ત્વો પર લગામ કસવી.

MORNING BATCH FULL!!!

EVENING BATCH 11 જુલાઈથી શરૂ

WEB SANKUL®

FREE

₹ 16,000નો Online વીડિયો કોર્સ

₹ 10,000નાં પુસ્તકો/ મટીરિયલ

GPSC CLASS 1/2

(Prelims + Mains + Interview)

HELPLINE NUMBER : +91 9624943920

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી

ભારતે પેટ્રોલમાં 10% ઈથેનોલ મિશ્રણનો લક્ષ્યાંક હાંસલ કર્યો

ચર્ચામાં ક્રમ:

તાજેતરમાં વડાપ્રધાન દ્વારા વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ (5 જૂન)ની ઉજવણી પર જાહેરાત કરાઈ કે, “ભારતે પેટ્રોલમાં 10% ઈથેનોલ મિશ્રણનો લક્ષ્યાંક હાંસલ કર્યો છે, જે નિર્ધારિત સમયગાળા કરતાં 5 મહિના અગાઉ હાંસલ કરવામાં આવ્યો છે.”

- વર્ષ- 2018માં સરકાર દ્વારા સૂચિત કરાયેલ “જૈવ ઈંધણ પરની રાષ્ટ્રીય નીતિ” અંતર્ગત વર્ષ 2030 સુધીમાં પેટ્રોલમાં 20% ઈથેનોલને સંમિશ્રણ કરવાનું લક્ષ્યાંક રાખવામાં આવ્યું હતું.
- જૂન-2021માં ભારતમાં ‘ઈથેનોલ બ્લેન્ડિંગ 2020-25 માટેનો રોડમેપ’ બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો, જેના અંતર્ગત નવેમ્બર-2022 સુધીમાં 10% સંમિશ્રણ પ્રાપ્ત કરવાનો લક્ષ્યાંક રખાયો હતો.

મહત્વના મુદ્દા

1 27 લાખ ટન કાર્બન ઉત્સર્જનમાં ઘટાડો

2 રૂ. 41,000 કરોડની વિદેશી ટૂંકિયામણની બચત

3 સરકાર દ્વારા વર્ષ 2025-26 સુધીમાં 20% ઈથેનોલ સંમિશ્રણનો લક્ષ્યાંક રાખવામાં આવ્યો છે.

4 E20 ઈંધણયુક્ત ટુ-વ્હીલરમાં 50% અને ફોર-વ્હીલરમાં 30% ઉત્સર્જનનો ઘટાડો નોંધાયો હતો.

શા માટે ઈથેનોલ મિશ્રણની જરૂરિયાત ઉદ્ભવી?

- વૈશ્વિક પરિવહનક્ષેત્રે ત્રણ મુખ્ય પડકારો છે : **1.** અસ્થિભૂત ઈંધણનું અવક્ષયન, **2.** ફૂડ ઓઈલના ભાવમાં અસ્થિરતા, **3.** કડક પર્યાવરણીય નિયમો
- વૈકલ્પિક ઈંધણ ઉપરોક્ત મુદ્દાઓને સંબોધિત કરી સમાધાન કરવાનો પ્રયાસ કરી શકે છે.
- ઈથેનોલ સારી ઈંધણ ગુણવત્તા (ઓક્ટેન આંક વધુ હોવાથી) ધરાવતો હોવાથી તેમજ પર્યાવરણીય ફાયદાઓના કારણે પરિવહન ઈંધણ માટે સૌથી યોગ્ય વિકલ્પો પૈકીનો એક છે.
- ઈથેનોલ (હાલ મુજબ 65રૂ./લિ) ઓછું પ્રદૂષિત બળતણ છે, તેમજ પેટ્રોલ કરતાં ઓછી કિંમતે તેની સમકક્ષ કાર્યક્ષમતા પ્રદાન કરે છે.
- ભારત હાલમાં લગભગ 426 કરોડ લીટરની ઈથેનોલ ઉત્પાદન ક્ષમતા ધરાવે છે. વર્ષ 2030 સુધીમાં E20 લક્ષ્યાંક પ્રાપ્ત કરવા માટે અંદાજે 1,000 કરોડ લીટરથી વધુ ઈથેનોલની જરૂર પડશે.

ફાયદા

- બળતણ તરીકે ના E20 ઉપયોગથી ટુ-વ્હીલરમાં 50% અને ફોર વ્હીલર વાહનોમાં 30% જેટલો કાર્બન મોનોક્સાઈડનું ઉત્સર્જન ઘટશે.
- ઈથેનોલને પેટ્રોલમાં ભેળવીને પરિવહનીય વાહનો માટે જરૂરી પેટ્રોલની માત્રા ઘટાડી શકાય છે, જેથી આયાતી, મોંઘા અને પ્રદૂષિત પેટ્રોલિયમ પરની નિર્ભરતા ઘટાડી શકાય છે.
- ભારત તેની તેલની જરૂરિયાતના 85% આયાત કરે છે. આમ, E20ના ઉપયોગથી સરકારનો આયાતી ભારણખર્ચ ઘટશે.
- વર્ષ 2020-21 માં ભારતની પેટ્રોલિયમની ચોખ્ખી આયાત \$551 બિલિયનના ખર્ચે 185 મિલિયન ટન હતી. મોટાભાગના પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોનો પરિવહન ક્ષેત્રે ઉપયોગ થાય છે, તેથી E20 પ્રોગ્રામથી દેશનો વાર્ષિક \$4 બિલિયનનો ખર્ચ બચશે.
- ભારત પાસે જંગી પ્રમાણમાં ખરાબાની જમીન છે તેને ઈથેનોલના પાક માટે ખેતીલાયક બનાવીને ખેડૂતો આવક વધારી શકાય.

સરકાર દ્વારા આ દિશામાં લેવાયેલ પગલાં

ઇથેનોલ બ્લેન્ડેડ પેટ્રોલ પ્રોગ્રામ (EBP) :

- વર્ષ 2003માં પેટ્રોલિયમ અને કુદરતી ગેસ મંત્રાલય દ્વારા શરૂઆત.
- હેતુ : પેટ્રોલ સાથે ઇથેનોલને મિશ્ર કરીને પ્રદૂષણ ઘટાડવું, વિદેશી ફૂંડિયામણ બચાવવું, ખાંડ ઉદ્યોગના મૂલ્યવર્ધનમાં વધારો કરવો.
- ઓઈલ માર્કેટિંગ કંપનીઓ દ્વારા આ કાર્યક્રમનો અમલ કરવામાં આવે છે.

જૈવ ઈંધણ પરની રાષ્ટ્રીય નીતિ :

- વર્ષ 2030 સુધીમાં પેટ્રોલમાં 20% ઇથેનોલનું મિશ્રણ કરવાનું લક્ષ્યાંક.
- આ નીતિ ઇથેનોલના ઉત્પાદન માટે વધારાના અનાજનો ઉપયોગ પેટ્રોલ સાથે મિશ્રણ કરવા માટે કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- બિન-ખાદ્ય તેલીબિયામાંથી બાયોડીઝલના ઉત્પાદન માટે સપ્લાય ચેઇન વ્યવસ્થાતંત્ર સ્થાપવું.

જૈવ ઈંધણને નીચે મુજબ વર્ગીકૃત કરાયા છે :

- મૂળભૂત બાયોફ્યુઅલ (1G) : જૈવ ઇથેનોલ અને જૈવ ડીઝલ
- અદ્યતન બાયોફ્યુઅલ (2G) : ઇથેનોલ, મ્યુનિસિપલ સોલિડ વેસ્ટ (MSW) અને ડ્રોપ-ઇન ઈંધણ. (ડ્રોપ-ઇન ઈંધણ તે નવીનીકરણીય ઈંધણ છે, જેને પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનો, જેમ કે ગેસોલિન સાથે ભેળવી શકાય છે અને પંપ, પાર્કિંગ હોલ્સ અને અન્ય વર્તમાન સાધનોના વર્તમાન માળખામાં ઉપયોગ કરી શકાય છે)
- થર્ડ જનરેશન બાયોફ્યુઅલ : બાયો-CNG

- સરકાર દ્વારા શેરડી અને ખાદ્ય અનાજ આધારિત કાચા માલમાંથી ઇથેનોલના ઉત્પાદનને મંજૂરી અપાઈ છે.

- BS-VI ઉત્સર્જન ધોરણોકૃત વાહનોને પણ લાગુ પડે છે.

પ્રધાનમંત્રી જૈવ-ઈંધણ વાતાવરણ અનુકૂળ ફસલ અવશેષ નિવારણ યોજના (PM JI-VAN) :

- આ યોજનાનો ઉદ્દેશ્ય ઇથેનોલ ક્ષેત્રમાં વ્યાપારી પ્રોજેક્ટ સ્થાપવા અને સંશોધન તેમજ વિકાસને વેગ મળે તેવી ઈકોસિસ્ટમનું નિર્માણ કરવાનો છે.

ઇથેનોલ સંમિશ્રણ કાર્યક્રમ (Ethanol Blending Programme)

- ઇથેનોલ એ કૃષિ આધારિત ઉત્પાદન છે, જેનું ઉત્પાદન મુખ્યત્વે ખાંડ ઉદ્યોગની આડપેદાશમાંથી થાય છે.
- ઇથેનોલ સંમિશ્રિત પેટ્રોલ (EBP) પ્રોગ્રામ જાન્યુઆરી, 2003માં શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- આ કાર્યક્રમ વૈકલ્પિક અને પર્યાવરણ મૈત્રીપૂર્ણ ઈંધણના ઉપયોગને પ્રોત્સાહન આપવા અને ઊર્જા જરૂરિયાતો માટે આયાત નિર્ભરતા ઘટાડવાનો પ્રયાસ કરે છે.
- ઇથેનોલ મિશ્રિત પેટ્રોલનો ઉપયોગ કાર્બન મોનોક્સાઇડ, હાઇડ્રોકાર્બન તેમજ નાઇટ્રોજન ઓક્સાઇડના ઉત્સર્જનમાં ઘટાડો કરે છે.

ઇથેનોલ

ઇથેનોલ એ જૈવ- બળતણ (Bio- Fuel) છે, જે કુદરતી યીસ્ટ દ્વારા શર્કરાના આથવણથી કે ઈથિલિન હાઇડ્રેશન જેવી પેટ્રોકેમિકલ પ્રક્રિયાઓ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે.

ઇથેનોલનો ઉપયોગ વૈકલ્પિક બળતણ સ્ત્રોત હોવા ઉપરાંત રાસાયણિક ટ્રાવક તેમજ કાર્બનિક સંયોજનોના સંશ્લેષણમાં થાય છે.

સ્ટાર્ચ બેઝ્ડ તમામ પાકોમાંથી ઇથેનોલ મેળવવામાં આવે છે, પણ દુનિયાભરમાં મકાઈ અને શેરડીમાંથી બનાવવામાં આવતા ઇથેનોલનું પ્રમાણ વધુ છે.

ભારતમાં મોટાભાગે ઇથેનોલ શેરડીમાંથી આથવણ પ્રક્રિયા દ્વારા મેળવવામાં આવે છે.

આમ ઇથેનોલ છોડ આધારિત બળતણ હોવાથી ઇથેનોલને 'નવીનીકરણીય' ગણવામાં આવે છે.

આગળની રાહ

- બ્રાઝિલ કે અમેરિકા જેવા દેશોની ફ્લેક્સ ફ્યુઅલ કંપનીઓને ભારતમાં પ્રોત્સાહન આપીને ઇથેનોલ ઈંધણકૃત વાહનોની સંખ્યા વધારવી.
- ઇથેનોલનું ઉત્પાદન વધારવા સહકારી સંસ્થાઓને ટેકનોલોજી વસાવવા સહાય પ્રદાન કરવી.
- ઇથેનોલથી ચાલતા વાહનો માટે ખાસ નીતિ બનાવવી.

જાણવા જેવું

બ્રાઝિલમાં 20% કારમાં બળતણ તરીકે માત્ર ઇથેનોલનો ઉપયોગ થાય છે.

અમેરિકામાં 85% ઇથેનોલ અને 15% પેટ્રોલ પર ચાલતી ફ્લેક્સ-ફ્યુઅલ કારનું ચલણ વધ્યું છે.

બે બળતણ પર ચાલતી કારને 'ફ્લેક્સ ફ્યુઅલ કાર' કહેવામાં આવે છે.

અર્થમાં ક્રમ:

તાજેતરમાં 'સંયુક્ત રાષ્ટ્ર માનવ પર્યાવરણ સંમેલન'ના 50 વર્ષ પૂર્ણ થવાના ભાગરૂપે સ્વીડનની રાજધાની સ્ટોકહોમ ખાતે 'સ્ટોકહોમ +50' સંમેલનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. 1972ના સંમેલનને 'સ્ટોકહોમ સંમેલન-1972' તરીકે પણ ઓળખાય છે.

I સ્ટોકહોમ +50 :

- વર્ષ 1972માં પર્યાવરણના જતન માટે સમર્ગ વિશ્વ એકજૂટ બન્યું હતું તેના ભાગરૂપે પર્યાવરણ દિવસના સમાંતર UNGA દ્વારા સ્વીડનમાં 'સ્ટોકહોમ સંમેલન'નું આયોજન કરાયું હતું.
- સંમેલન દરમિયાન સંયુક્ત રાષ્ટ્રોએ સ્ટોકહોમ સંમેલનના 50 વર્ષ બાદ વિશ્વ સામે રહેલી ત્રણ વિકટ સમસ્યાઓ ઉપર ચિંતા વ્યક્ત કરી છે :
1. જળવાયુ પરિવર્તન, 2. પ્રદૂષણ અને કચરો, 3. પ્રકૃતિ અને જૈવવિવિધતાનું હનન.
- પૃથ્વી પર ત્રિવિધ પર્યાવરણ સમસ્યાઓ સાતાત્યપૂર્ણ વિકાસ લક્ષ્યાંકને પણ જોખમમાં મૂકે છે.
- કોરોના મહામારીમાંથી મેળવેલી સાતત્યપૂર્ણ પુનઃપ્રાપ્તિ પણ સંમેલનનો મહત્વપૂર્ણ મુદ્દો હતો.
- સંમેલન દરમિયાન વર્તમાનની ચિંતાઓ સાથે ભવિષ્યનાં પગલાં પણ જણાવ્યા છે. પૃથ્વી પર ટકાઉ અને સમાવેશીય વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાશે.

I સ્ટોકહોમ સંમેલન વિશે

પૃષ્ઠભૂમિ

વર્ષ 1960 થી 1970ના દાયકામાં ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ, ગૈર-જવાબદાર પ્રવૃત્તિ અને પર્યાવરણના બેફામ હનનને લીધે, જળવાયુ પરિવર્તનના ભણકાર વિશ્વમાં ધીમે-ધીમે સંભળાઈ રહ્યા હતા. હવા પ્રદૂષણ, જળ પ્રદૂષણ, જમીન પ્રદૂષણના લીધે લાખો લોકોના સામાજિક-આર્થિક જીવનને ગંભીર અસર થઈ રહી હતી. વિશ્વના ભાગોમાં બદલાતા વાતાવરણને લીધે વિશ્વપટલ પર તેની મંત્રણાઓ શરૂ થઈ ગઈ હતી.

સંયુક્ત રાષ્ટ્રની આગેવાનીમાં વર્ષ 1972માં સ્વીડનની રાજધાની સ્ટોકહોમ ખાતે 'સ્ટોકહોમ સંમેલન'નું આયોજન કરવામાં આવ્યું. આ સંમેલનમાં વિશ્વભરના 122 જેટલા દેશોએ પર્યાવરણ જતન પ્રયાસો માટે ભાગ લીધો હતો. સ્ટોકહોમ સંમેલન એ વિશ્વમાં સૌપ્રથમ પર્યાવરણ બચાવ ઉપર કેન્દ્રિત સંમેલન હતું. જેના કારણે મોટાભાગના દેશોએ તેમના વિકાસમાં પર્યાવરણને પણ મહત્વ આપ્યું છે.

વિકાશશીલ દેશોમાંથી સંમેલનમાં ભાગ લેનાર ભારત સૌથી પ્રમુખ રાષ્ટ્ર હતું. ભૂતપૂર્વ પ્રધાનમંત્રી ઈન્દિરા ગાંધી દ્વારા સ્ટોકહોમ સંમેલનમાં ફાળો આપીને ભારતનો પર્યાવરણ પ્રત્યેનો સંબંધ સમગ્ર વિશ્વ સામે પ્રતિબિંબ કર્યો.

I સ્ટોકહોમ સંમેલનની મુખ્ય બાબતો

સ્ટોકહોમ સંમેલન :

- 'સંયુક્ત રાષ્ટ્ર માનવ પર્યાવરણ સંમેલન' વર્ષ 1972માં 5 થી 16 જૂન વચ્ચે યોજાઈ હતી.

સંમેલનની થીમ :

- 'માત્ર એક પૃથ્વી' (Only One Earth)

ઉદ્દેશ્ય :

- પૃથ્વીના પર્યાવરણ અને કુદરતી સંસધાનોના રક્ષણ માટે એક સામાન્ય નીતિગત માળખું તૈયાર કરવું.
- સ્ટોકહોમ સંમેલન અંતર્ગત સ્ટોકહોમ ઘોષણાપત્રક અને માનવ પર્યાવરણ માટે એક્શન પ્લાન તૈયાર કરાયો.

સંમેલનની ત્રણ સંધિઓ

1 દેશો એકબીજાના પર્યાવરણ અથવા રાષ્ટ્રીય અધિકાર ક્ષેત્રની બહારના વિસ્તારને નુકસાન ન પહોંચાડવા માટે સંમત થયા.

2 પૃથ્વીના પર્યાવરણ માટેના જોખમોનો અભ્યાસ કરવા એક એક્શન પ્લાન.

3 દેશો વચ્ચે પર્યાવરણની બાબતોમાં સહકાર લાવવા માટે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ (UNEP)ની સ્થાપના કરાઈ.

I સ્ટોકહોમ સંમેલનની અસરો

- સ્ટોકહોમ સંમેલનને કારણે સામાજિક-આર્થિક સંબંધિત મહત્વના મુદ્દાઓની સાથે પર્યાવરણને પણ મહત્વનો મુદ્દો ગણવામાં આવ્યો.
- વિશ્વમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્રના માધ્યમથી પર્યાવરણ જતનથી ચેતના પ્રસરી.
- વર્ષ 1972 પહેલા કોઈ દેશમાં પર્યાવરણ માટે વિશિષ્ટ મંત્રાલય ન હતાં, સંમેલન બાદ મોટાભાગના દેશોએ પર્યાવરણ માટેના કાયદાઓ અને મંત્રાલયો ગઠિત કર્યાં.

- આજે અસ્તિત્વમાં એવા ઘણા બધા સંમેલનોનો રસ્તો સ્ટોકહોમ સંમેલન થી જ નિકળ્યો છે. જેમ કે,
 1. યુનાઈટેડ નેશન્સ ફ્રેમવર્ક કન્વેન્શન ઓન ક્લાઈમેટ ચેન્જ (UNFCCC)
 2. યુનાઈટેડ નેશન્સ કન્વેન્શન ટુ કોમ્બેટ ડેઝર્ટિફિકેશન (UNCCD)
 3. કન્વેન્શન ઓન બાયોલોજીકલ ડાયવર્સિટી (CBD)
- સ્ટોકહોમ સંમેલન વિશ્વમાં ‘પર્યાવરણ કાળની’ની શરૂઆતમાં મહત્વપૂર્ણ છે.

I સ્ટોકહોમ સંમેલન બાદ ભારતનાં પગલાં

- ભારત સ્ટોકહોમ સંમેલનમાં પર્યાવરણના રક્ષણ માટે સક્રિય રહ્યું છે. ભારતના પૂર્વ પ્રધાનમંત્રી ઈન્દિરા ગાંધી દ્વારા પર્યાવરણના જતનનું સ્ટોકહોમ સંમેલનથી આહ્વાન કરાયું હતું. જેના ઉપર પ્રતિબદ્ધ રહી ભારતે આજ સુધીમાં પર્યાવરણ રક્ષણ માટે ઘણા પગલાં લીધા છે, જે નીચે મુજબ છે :

બંધારણીય પહેલ

- સ્ટોકહોમ સંમેલન બાદ ભારતમાં પર્યાવરણના નિયમો, કાનૂનો, ચર્ચા અને મંત્રણાઓ તેજ બની.
- 42મા બંધારણીય સુધારા-1976 દ્વારા ભારતે પર્યાવરણના રક્ષણ માટે ખાસ સુધારાઓ કર્યાં. અનુચ્છેદ 48-A અંતર્ગત રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત (DPSF)માં ‘પર્યાવરણના રક્ષણ અને જંગલ-પ્રાણીસંપત્તિના જતન’ની જોગવાઈ દાખલ કરી.
- ઉપરાંત મૂળભૂત ફરજો (અનુચ્છેદ 51A)માં પર્યાવરણ જતનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો.

I સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલ પગલાં

1 એમ.સી.મહેતા કેસ Vs ભારત સરકાર (1988)માં ગંગા નદીમાં વધતા પ્રદૂષણ અને પર્યાવરણ રક્ષણ અધિનિયમની જોગવાઈનો અનાદર કરવા બદલ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કંપનીઓને ઇંડ ફટકારાયો હતો.

2 એમ.સી. મહેતા કેસ Vs ભારત સરકાર (1996) અંતર્ગત સુપ્રીમ કોર્ટે શુદ્ધ હવા અને પ્રદૂષણમુક્ત પર્યાવરણને અનુચ્છેદ 21 અંતર્ગત મૂળભૂત હક જાહેર કર્યો.

3 વેલ્લોર નાગરિક કલ્યાણ મંચ Vs ભારત સરકાર 1996 અંતર્ગત વધતા પ્રદૂષણ, પર્યાવરણના નુકસાન, માનવ વસાહતોને થતું નુકસાન વગેરે બાબતોમાં સુપ્રીમ કોર્ટનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવ્યું.

I કાનૂની પગલાં

વન્યજીવ સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1972 :

- વન્યજીવ, વનસ્પતિ અને પક્ષીઓના બચાવ માટે ઘડવામાં આવ્યો. જેના અંતર્ગત રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને અભયારણ્યની સ્થાપના કરવામાં આવી.

પાણી (પ્રદૂષણના નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ, 1974 :

- જળ પ્રદૂષણના નિવારણ માટે જોગવાઈઓ, જળ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડની સ્થાપના

જંગલ સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1980 :

- જંગલ વિસ્તારમાં વૃદ્ધિ કરવા અને જંગલના વિનાશને અટકાવવા.

હવા (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ, 1981:

- હવાના પ્રદૂષણને અટકાવવું અને પ્રદૂષક વાયુના નિયંત્રણ ઉપર ધ્યાન આપવું. રાજ્યમાં હવા પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડની સ્થાપના કરવી.

પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1986 :

- પર્યાવરણના જતન અને પર્યાવરણલક્ષી વિકાસને પ્રોત્સાહિત કરવું.

જૈવ વિવિધતા અધિનિયમ, 2002 :

- જૈવ વિવિધતાનું રક્ષણ કરવું. જૈવ વિવિધતાઓ ઉપયોગ સાહજિકતાથી કરી જૈવ વિવિધતાની જાળવણી કરવી.

રાષ્ટ્રીય હરિત પ્રાધિકરણ અધિનિયમ, 2010 :

- દેશમાં પર્યાવરણ બાબતોની ફરિયાદો અને પર્યાવરણ રક્ષણના કેસોને ઝડપથી (કેસ દાખલ થયાના 6 મહિનામાં) નિકાલ કરવા માટેની વિશેષ સંસ્થા છે.

તકનીકી પગલાં

- પર્યાવરણ રક્ષણ માટે નવીનીકરણ ઊર્જા જેમ કે સૌર ઊર્જા, પવન ઊર્જા, જળ ઊર્જા, બાયો ઊર્જા વગેરે ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.
- ઈથેનોલ અને બાયો-ડીઝલનો ઉપયોગ ભારતમાં વધ્યો છે.
- ઈ - વ્હીકલ અને હાઈડ્રોઈન ઊર્જા દ્વારા પર્યાવરણ રક્ષણમાં મદદ મળી રહી છે.

જાગૃતિ માટે પગલા

- પ્રિન્ટ અને સોશિયલ મિડિયા દ્વારા પર્યાવરણના જતન માટે લોક - જાગૃતિ વધારવી.
- સ્વચ્છ ભારત મિશન અંતર્ગત પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણને અટકાવવામાં જાગૃતિ ફેલાવાઈ છે.
- પર્યાવરણલક્ષી જવાબદારીને લોકોમાં પ્રસારિત કરાઈ છે.
- NGO અને નાગરિક સોસાયટીઓનો પર્યાવરણ પ્રત્યેનો ઝુકાવ વધ્યો છે.

આજે સ્ટોકહોમ સંમેલનના 50 વર્ષ પૂરાં થયા છે. સમગ્ર વિશ્વ દ્વારા પર્યાવરણના રક્ષણ માટે સંઘિઓ, નિયમો, કાનૂનો, તકનીકો અને જાગૃતિને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવ્યું છે. પરંતુ જળવાયુ પરિવર્તન, પ્રદૂષણ અને કચરો, પ્રકૃતિ અને જૈવવિવિધતાના રક્ષણ માટે વધુ પ્રતિબદ્ધ બની, વર્ષ 2050 સુધીમાં પર્યાવરણ અને વિકાસને સમાંતર લાવી શકાય, જે સાતત્યપૂર્ણ વિકાસ માટે અસરકારક બની શકે છે.

ગ્રીન હાઈડ્રોજન

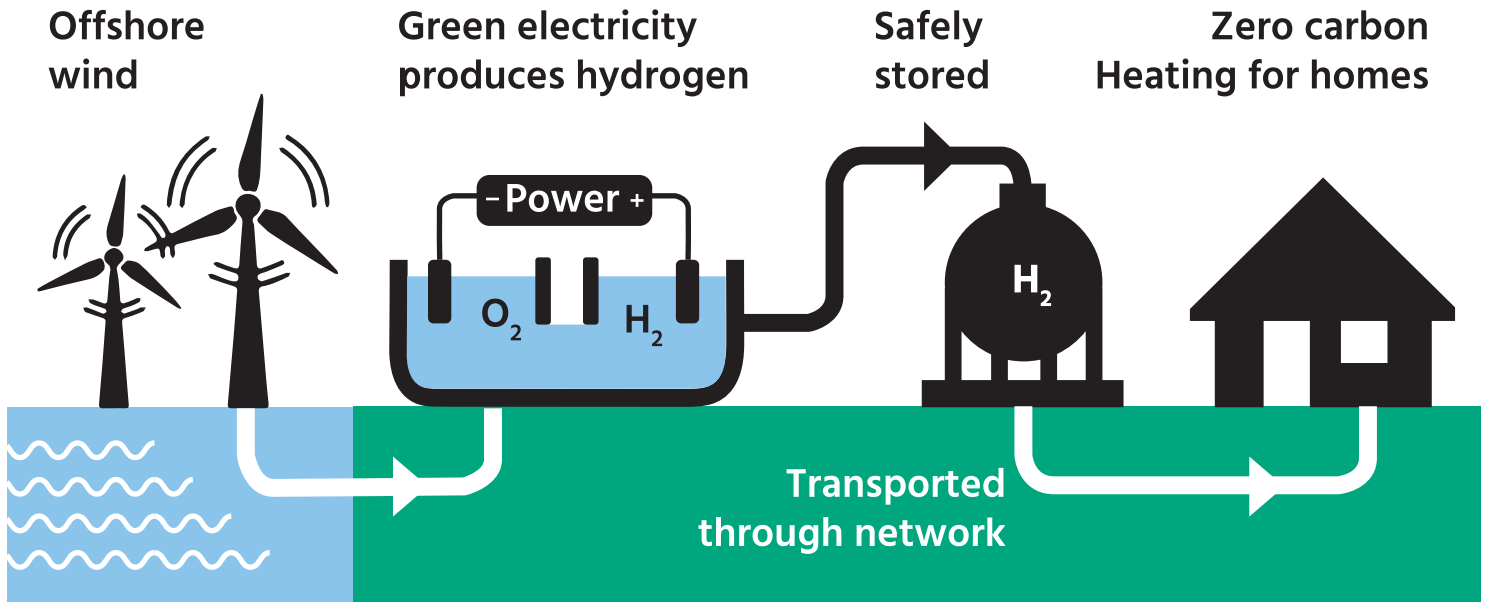
અર્થમાં કેમ?

તાજેતરમાં સ્વિટ્ઝર્લેન્ડના દાવોસ ખાતે આયોજિત વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમના સત્રમાં ભારતના પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ મંત્રી હરદીપ સિંહ પુરીએ સંબોધન કરતાં જણાવ્યું કે, 'ભારત સમગ્ર વિશ્વમાં વર્તમાન ઊર્જા સંકટનો લાભ લઈને ગ્રીન હાઈડ્રોજનના નેતા તરીકે ઉભરી આવશે.'

બળતણ તરીકે હાઈડ્રોજન

- હાઈડ્રોજન એ વૈકલ્પિક ઈંધણનો સ્વચ્છ સ્ત્રોત છે. જ્યારે રાસાયણિક પ્રક્રિયા દ્વારા વિદ્યુત ઊર્જા ઉત્પન્ન કરતા બળતણ કોષમાં વપરાય છે, ત્યારે આડપેદાશ માત્ર પાણી છે. આ તેને નવીનીકરણીય ઊર્જા સ્ત્રોત તરીકે અત્યંત આકર્ષક બનાવે છે.
- હાઈડ્રોજન વિવિધ સ્ત્રોતોમાંથી ઉત્પન્ન કરી શકાય છે, જેમ કે બાયોમાસ, કુદરતી ગેસ, અણુશક્તિ અને અન્ય નવીનીકરણીય ઊર્જા સ્ત્રોતો જેમ કે પવન અને સૌર ઊર્જા. આથી, હાઈડ્રોજન એ વીજળી ઉત્પાદન અને પરિવહન સુવિધાઓ માટે ઈંધણ તરીકે સારો વિકલ્પ છે.

A world-first for green hydrogen

બ્લૂ હાઇડ્રોજન :

આ હાઇડ્રોકાર્બનમાંથી ઉત્પાદિત હાઇડ્રોજનને આપવામાં આવેલું નામ છે, જ્યાં પ્રક્રિયામાંથી ઉત્પન્ન થતા ઉત્સર્જનને ટ્રેપ કરવામાં આવે છે અને સંગ્રહિત કરવામાં આવે છે. તેઓ ઔદ્યોગિક કાર્બન કેપ્ચર અને સ્ટોરેજ (CCS) દ્વારા ભૂગર્ભમાં સંગ્રહિત થાય છે. આથી તે ગ્રે હાઇડ્રોજન કરતાં વધુ સારો વિકલ્પ માનવામાં આવે છે, કે જેમાં ઓછું ઉત્સર્જન થાય છે.

બ્લેક/બ્રાઉન હાઇડ્રોજન :

હાઇડ્રોજન ઉત્પન્ન કરવાની આ સૌથી જૂની પદ્ધતિ છે અને તેમાં કોલસાને ગેસમાં રૂપાંતરિત કરવાનો સમાવેશ થાય છે. જો હાઇડ્રોજનને ઉત્પાદિત કરવા લિગ્નાઇટ કોલસાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તેને 'બ્રાઉન હાઇડ્રોજન' કહેવાય છે અને જો બિટ્યુમિનસ કોલસાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે 'બ્લેક હાઇડ્રોજન' કહેવાય છે. તે અત્યંત પ્રદૂષિત પ્રક્રિયા છે, કારણ કે કાર્બન ડાયોક્સાઇડ અને કાર્બન મોનોક્સાઇડ બંને વાતાવરણમાં છોડવામાં આવે છે, જેનો ફરીથી ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

ગ્રે હાઇડ્રોજન :

હાઇડ્રોકાર્બન (કુદરતી ગેસ, અશ્મિભૂત ઈંધણ)માંથી બનેલા હાઇડ્રોજનને 'ગ્રે હાઇડ્રોજન' કહેવામાં આવે છે. હાઇડ્રોજનના ઉત્પાદનની આ સૌથી સામાન્ય પદ્ધતિ છે. તે બાય-પ્રોડક્ટ તરીકે કાર્બન ડાયોક્સાઇડનું ઉત્પાદન કરે છે. દક્ષિણ એશિયા ગ્રે હાઇડ્રોજન કુલ ઉત્પાદનમાં 95% હિસ્સો ધરાવે છે.

ગ્રીન હાઇડ્રોજન :

ગ્રીન હાઇડ્રોજનનું ઉત્પાદન વિદ્યુત વિચ્છેદન-વિશ્લેષણ (electrolysis) દ્વારા ઊર્જાના નવીનીકરણીય સ્ત્રોતો જેમ કે સૌર, પવન અથવા હાઇડ્રલ પાવરનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયામાં, વીજળી પાણીને હાઇડ્રોજન અને ઓક્સિજનમાં વિભાજિત કરે છે. આ હાઇડ્રોજન જનરેશનનું સૌથી સ્વચ્છ સ્વરૂપ છે, કારણ કે અહીં આડપેદાશો સ્વરૂપે માત્ર પાણી અને પાણીની વરાળ છે. આ પ્રક્રિયા દ્વારા માત્ર 1% હાઇડ્રોજન ઉત્પન્ન થાય છે. ગ્રીન હાઇડ્રોજનને લાંબા સમય સુધી સંગ્રહિત કરી શકાય છે. સંગ્રહિત હાઇડ્રોજનનો ઉપયોગ બળતણ કોષોનો ઉપયોગ કરીને વીજળી ઉત્પન્ન કરવા માટે કરી શકાય છે.

ગ્રીન હાઇડ્રોજન એટલે શું ?

- નવીનીકરણ ઊર્જા સ્ત્રોતની મદદથી પાણીના ઇલેક્ટ્રોલિસિસ દ્વારા ઉત્પન્ન થતા હાઇડ્રોજનને ગ્રીન હાઇડ્રોજન કહે છે.

ગ્રીન હાઇડ્રોજનના ઉપયોગો

- એમોનિયા અને ખાતરના ઉત્પાદન માટેના કેમિકલ ઉદ્યોગમાં વિસ્તૃત માત્રામાં પ્રયોગ.
- કાર્બન કેન્દ્રિત હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન પદ્ધતિને બદલે નવીનીકરણ ઊર્જા દ્વારા ઉત્પન્ન કરાતો ગ્રીન હાઇડ્રોજન વાપરતાં કાર્બન ઉત્સર્જન ઘટશે.
- બળતણ કોષો (હાઇડ્રોજન અને ઓક્સિજનના સંમિશ્રણથી ઊર્જા ઉત્પન્ન) બનાવવામાં મદદરૂપ.
- પરિવહનનાં માધ્યમો જેવાં કે ટ્રેન, એરક્રાફ્ટ અને જહાજમાં ગ્રીન હાઇડ્રોજનનો ઉપયોગ થઈ શકે છે. પરિણામે આયાતી ફૂડ તેલ પરની નિર્ભરતા ઘટશે.

ભારતમાં હાઇડ્રોજન પ્રયોગની જરૂરિયાત

વર્ષ 2015ના પેરિસ કરાર (પ્રી-ઔદ્યોગિક સ્તરની તુલનામાં ગ્લોબલ વોર્મિંગને 2 ડિગ્રી સેલ્સિયસથી નીચે મર્યાદિત કરવાના ધ્યેય સાથે આબોહવા પરિવર્તન પર કાયદેસર રીતે બંધનકર્તા આંતરરાષ્ટ્રીય સંઘિ) હેઠળ ભારત તેના ગ્રીનહાઉસ ગેસ ઉત્સર્જનને વર્ષ 2005ના સ્તરથી 33-35% ઘટાડવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે.

વર્ષ 2021માં ગ્લાસગો ખાતે આયોજિત COP-26 (Conference of Parties)માં ભારતે વર્ષ 2070 સુધીમાં અશ્મિભૂત અને આયાત-આશ્રિત અર્થતંત્રમાંથી ચોખ્ખી-શૂન્ય અર્થવ્યવસ્થા તરફ આગળ વધવાની પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી હતી.

ભારતનું સરેરાશ વાર્ષિક ઊર્જા આયાત બિલ \$100 બિલિયનથી વધુ છે અને અશ્મિભૂત ઈંધણના વધેલા વપરાશો દેશને ઉચ્ચ કાર્બન ડાયોક્સાઇડ (CO₂) ઉત્સર્જક બનાવ્યો છે, જે વૈશ્વિક CO₂ ઉત્સર્જનના લગભગ 7% હિસ્સો ધરાવે છે.

વર્ષ 2047 સુધીમાં ઊર્જા સ્વતંત્ર બનવા માટે સરકારે ગ્રીન હાઇડ્રોજનને વૈકલ્પિક ઈંધણ તરીકે રજૂ કરવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો, જે ભારતને વૈશ્વિક હબ અને હાઇડ્રોજનનો મુખ્ય નિકાસકાર બનાવી શકે છે.

કાર્બન ઉત્સર્જન ઘટાડવા અને ઊર્જાના નવીનીકરણીય સ્ત્રોતનો ઉપયોગ વધારવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે રાષ્ટ્રીય હાઇડ્રોજન મિશન (15 ઓગસ્ટ, 2021 ના રોજ) શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.

આ મિશન સ્વચ્છ સ્ત્રોતોમાંથી હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન પર ભાર મૂકશે.

હાઇડ્રોજન ઊર્જાના અંતિમ વપરાશકર્તાઓ પરિવહન ક્ષેત્ર, રાસાયણિક ઉદ્યોગ અને સ્ટીલ ક્ષેત્ર છે. આ ક્ષેત્રો તેમના અશ્મિભૂત ઈંધણનો ઉપયોગ કરવાને કારણે તમામ ગ્રીનહાઉસ ગેસ ઉત્સર્જનના 1/3 માં ફાળો આપે છે. આ ક્ષેત્રોમાં હાઇડ્રોજનને અશ્મિભૂત ઈંધણ સાથે બદલવાથી મોટા પ્રમાણમાં GHGsને ઘટાડવામાં મદદરૂપ સાબિત થશે.

એમોનિયા અને ખાતરના ઉત્પાદન ઉદ્યોગોમાં વાર્ષિક 6 મિલિયન ટન હાઈડ્રોજનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જે વધીને 2050 સુધીમાં 28 મિલિયન ટન સુધી પહોંચવાનું અનુમાન છે. તેમાંનો 80% ગ્રીન હશે કારણ કે તેનું ઉત્પાદન અને વેચાણ વધતાં ભાવો ઘટ્યાં છે.

ગ્રીન હાઈડ્રોજનની કિંમત : વર્ષ 2030 સુધીમાં, ગ્રીન હાઈડ્રોજનની કિંમત હાઈડ્રોકાર્બન ઈંધણ (કોલસો, ફૂડ ઓઇલ, કુદરતી ગેસ)ની સમકક્ષ અથવા તેનાથી ઓછી થવાની અપેક્ષા છે. આથી ઉત્પાદન અને વેચાણ વધવાથી ભાવ વધુ ઘટશે. એક અનુમાન મુજબ ભારતની હાઈડ્રોજન માંગ વર્ષ 2050 સુધીમાં પાંચ ગણી વધી જશે, જેમાંથી 80% ગ્રીન હાઈડ્રોજનની માંગ હશે.

ગ્રીન હાઈડ્રોજનનો નિકાસકાર : ભારત તેના સસ્તા રિન્યુએબલ એનર્જી ટેરિફને કારણે 2030 સુધીમાં ગ્રીન હાઈડ્રોજનનો ચોખ્ખો નિકાસકાર બની જશે.

ભારત કેટલા ગ્રીન હાઈડ્રોજનનું ઉત્પાદન કરે છે?

- ભારતે 2030 સુધીમાં બિન-અશ્મિભૂત ઉર્જા ક્ષમતાને 500 ગીગાવોટ સુધી વધારવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે ગ્રીન હાઈડ્રોજન ઉત્પન્ન કરવાનું શરૂ કર્યું છે.
- એપ્રિલ 2022માં દેશમાં ગ્રીન હાઈડ્રોજન ઉત્પાદન શરૂ કરવાના હેતુથી ઓઇલ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (OIL) દ્વારા પાઈલોટ પ્રોજેક્ટના ભાગરૂપે પૂર્વી આસામના જોરહાટ ક્ષેત્રના દુલિયાજનમાં ભારતનો પ્રથમ 99.99% શુદ્ધ ગ્રીન હાઈડ્રોજન પ્લાન્ટ શરૂ કરાયો છે.
- 500 KW સોલાર પ્લાન્ટ દ્વારા સંચાલિત, આ ગ્રીન હાઈડ્રોજન યુનિટમાં દરરોજ 10 કિલો હાઈડ્રોજન ઉત્પન્ન કરવાની અને તેને દરરોજ 30 કિ.ગ્રા. સુધી માપવાની સ્થાપિત ક્ષમતા છે.
- આસામ ગેસ કોર્પોરેશન લિમિટેડ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવતા કુદરતી ગેસ સાથે યુનિટમાંથી ઉત્પાદિત ગ્રીન હાઈડ્રોજનને મિશ્રિત કરવા અને ઘરેલુ અને ઔદ્યોગિક ઉપયોગ માટે જોરહાટ વિસ્તારને મિશ્રિત ગેસ સપ્લાય કરવા માટે એક વિશિષ્ટ બ્લેન્ડર પણ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે.

હાઈડ્રોજન ઈંધણના ફાયદા

- તે ઊર્જાનો પુનઃપ્રાપ્ય સ્ત્રોત છે અને પુષ્કળ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. તેથી ગ્રીન હાઈડ્રોજન સ્વચ્છ ઊર્જા તરફ ભારતના સંક્રમણને આગળ વધારી, જળવાયુ પરિવર્તનનો સામનો કરવા સહાયરૂપ થશે.
- તે સ્વચ્છ ઊર્જાનો સ્ત્રોત છે, કારણ કે હાઈડ્રોજનને બાળવાથી કોઈ હાનિકારક આડપેદાશો ઉત્પન્ન થતી નથી અર્થાત હાઈડ્રોજન લગભગ શૂન્ય કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ ધરાવે છે.
- પરમાણુ ઊર્જા અથવા કુદરતી ગેસમાંથી મળતી ઊર્જામાંથી ઝેરી સ્ત્રોત પેદા થાય છે જે માનવ સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક છે, હાઈડ્રોજનના કિસ્સામાં આવા કોઈ ઝેરી સ્ત્રોત પેદા થતા નથી.
- તે મોટાભાગના અશ્મિભૂત ઈંધણ કરતાં ત્રણ ગણું વધુ શક્તિશાળી છે.
- ઓટોમોબાઇલ માટે હાઈડ્રોજનને ટાંકીમાં સંગ્રહિત કરી શકાય છે અને તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.
- તે લિથિયમ-આયન બેટરી કરતા હળવા છે જે તેને લાંબા અંતરની ટ્રક મુસાફરી અને કોમર્શિયલ વાહનો માટે આદર્શ બનાવે છે.

હાઈડ્રોજન ઉપયોગ સંબંધી પડકારો

1 હાઈડ્રોજન ઓરડાના તાપમાને અત્યંત પ્રતિક્રિયાશીલ છે, આથી તેનો સંગ્રહ અને વિતરણ કરવા માટે વિશેષ ટેન્કની જરૂર પડે છે. જેમાં હાઈડ્રોજનને -250° સે. તાપમાને ઠંડો પાડવામાં આવે છે.

2 હાઈડ્રોજન ઊર્જા વ્યવસ્થા ખૂબ જ નિમ્ન કાર્યકુશળ છે. કારણ કે સૌપ્રથમ વીજળીનો પ્રયોગ કરી હાઈડ્રોજનમાં રૂપાંતર કરીને પુનઃ વીજળી સર્જવામાં આવે છે, જે પ્રારંભની માત્રા કરતા 30% જ હોવાથી સંસાધનોનો દુરુપયોગ વધે છે.

3 ગ્રીન હાઈડ્રોજન ઉત્પાદન ખર્ચ 3થી 6 ડોલર પ્રતિ કિલોગ્રામ છે, જેને 1 ડોલર સુધી લાવવા નવી ટેકનોલોજીની જરૂર છે.

4 ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં વપરાતું ઇલેક્ટ્રોલાઇઝર ખૂબ જ મોંઘુ છે તથા તેનું બજાર નાનું હોવાથી પૂર્તિ નિશ્ચિત નથી.

5 હળવો હોવાને કારણે હાઈડ્રોજનનો સંગ્રહ અને પરિવહન કરવો મુશ્કેલ છે. હાઈડ્રોજનને સંગ્રહિત કરવા માટે, તેને પ્રવાહી સ્વરૂપમાં રૂપાંતરિત કરવો પડે છે અને ખૂબ ઓછા તાપમાને અથવા ઉચ્ચ દબાણ પર ગેસ સ્વરૂપે સંગ્રહિત કરવો પડે છે. તેથી વધુ માત્રામાં તેનું સંગ્રહણ અને પરિવહન કરવું પડકારરૂપ છે.

6 હાઈડ્રોજન ઈંધણ કોષો આંતરિક કમ્બશન એન્જિનો કરતાં વધુ ઊર્જા-કાર્યક્ષમ હોવા છતાં, તેઓ લિથિયમ-આયન બેટરી કરતાં ઓછી કાર્યક્ષમતા ધરાવે છે.

હાઇડ્રોજનના ઉપયોગ પ્રોત્સાહિત કરવા કરાયેલા સરકારી પ્રયાસો

- કેન્દ્ર સરકાર નવીનીકરણ ઊર્જા ખરીદી બાધ્યતાની નીતિની જેમ જ ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉપયોગ બાધ્યતા ખાતર ઉત્પાદન ઉદ્યોગો પર લાગુ કરવા વિચારી રહી છે.
- ભારત પ્રોડક્શન લિક્વિડ ઇન્સેન્ટીવ યોજના હેઠળ 4GWની ઇલેક્ટ્રોલાઇઝર ક્ષમતા વિકસાવી રહ્યું છે.
- ગ્રીન હાઇડ્રોજન ખરીદીને પ્રોત્સાહિત કરવા ઊર્જા મંત્રાલય દ્વારા વીજળી નિયમો, 2021 લાવવામાં આવ્યા છે.
- ગુજરાતના કચ્છમાં સ્થપાનાર ભારતનાં સૌથી વિશાળ સૂર્યપાર્કમાં NTPC ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન માટે પ્લાન્ટ સ્થાપી રહ્યું છે.
- રાષ્ટ્રીય હાઇડ્રોજન ઊર્જા મિશન
- તદુપરાંત ઊર્જા મંત્રાલય દ્વારા ગ્રીન હાઇડ્રોજન નીતિ જાહેર કરવામાં આવી છે.

ગ્રીન હાઇડ્રોજન નીતિના લાભો

- ટ્રાન્સમિશનના શુલ્કમાંથી મુક્તિ અપાતાં ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન ખર્ચ 15-25% ઘટશે.
- ન વપરાયેલ નવીનીકરણ ઊર્જાનું સંગ્રહણ અને ગ્રીડમાં મોકલવાની છૂટના લીધે ઇલેક્ટ્રોલાઇઝરનો ઉપયોગ વધશે અને ઉત્પાદન ખર્ચ ઘટશે.
- બંદર નજીક ગ્રીન હાઇડ્રોજન સંગ્રહણની મંજૂરી અપાતા નિકાસને બળ મળશે. પરિણામે, ભારત “વૈશ્વિક હાઇડ્રોજન હબ” બની શકશે.

આગળનો માર્ગ

હાલમાં ભારતમાં ઉત્પાદિત થતો 98% હાઇડ્રોજન ગ્રે (ફૂડતેલ, કોલસા જેવાં સંસાધનો દ્વારા ઉત્પાદિત) છે, જેને ગ્રીનમાં પરિવર્તિત કરવા નીચે મુજબ પગલાં લેવા જોઈએ :

- ગ્રીન હાઇડ્રોજનની સ્વીકાર્યતા વધારવા માટે ઉદ્યોગોને વાયબિલિટી ગેપ ફંડિંગ પૂરું પાડવું. વાયબિલિટી ગેપ ફંડિંગ નાણાકીય રીતે સદ્ધર ના હોય તેવા ઉદ્યોગોને મૂડીગત સમર્થન પૂરું પાડવું જોઈએ.
- ઇલેક્ટ્રોલાઇઝર પર 18% GST અને 7.5% કસ્ટમ ડ્યૂટી લાગે છે, જેને ઘટાડીને ઘરેલું ઉત્પાદન ક્ષમતા મજબૂત કરવી.

નિષ્કર્ષ

- ગ્રીન હાઇડ્રોજન નીતિ એ જળવાયુ પરિવર્તન અને સ્વચ્છ ઊર્જા સંક્રમણ તરફની સરકારી પ્રતિબદ્ધતા સૂચવે છે. આમ છતાં, ભારતે ‘ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન હબ’ બનવા હજુ લાંબી સફર ખેડવાની છે.

ગ્રીન હાઇડ્રોજન નીતિ-2022ની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- 2030 સુધીમાં 5 મિલિયન ટન ગ્રીન હાઇડ્રોજનનું ઘરેલું ઉત્પાદન કરવા માટે કેન્દ્ર સરકારે ગ્રીન હાઇડ્રોજન નીતિ બનાવી છે.
- 30 જૂન, 2025 પહેલાં સ્થપાનાર ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન પ્લાન્ટને આંતર-રાજ્ય વીજ વિતરણ શુલ્કમાં 25 વર્ષ સુધી મુક્તિ આપવામાં આવશે.
- ઉત્પાદન ઝોનમાં ગ્રીન હાઇડ્રોજન પ્લાન્ટ સ્થાપીને વિવિધ છૂટનો લાભ.
- નવીનીકરણ ઊર્જા પાર્કની જમીન ગ્રીન હાઇડ્રોજન પ્લાન્ટને ફાળવી શકાય.
- પ્લાન્ટ સ્થાપવા સંબંધિત મજૂરીઓ એકલ પોર્ટલ દ્વારા મળી શકશે.
- પ્લાન્ટમાં વપરાતી નવીનીકરણ ઊર્જા દેશના ગમે તે ભાગમાંથી ખરીદી શકાશે.
- આવા પ્લાન્ટને ઊર્જા ગ્રીડ જોડાણમાં પ્રાથમિકતા અપાશે.
- નવીનીકરણ ઊર્જા ખરીદી બાધ્યતાના કાયદાઓ હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન એકમોને પણ અપાશે.

નીતિમાં રહેલ ખામીઓ

- નીતિમાં ગ્રીન હાઇડ્રોજનની પૂર્તિ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાને લીધે માંગ વધારવાનાં પગલાંને અવગણવામાં આવ્યાં છે. ગ્રીન હાઇડ્રોજન ખરીદવા પ્રોત્સાહન આપીશું તો જ ઉપયોગ વધશે.
- ઇલેક્ટ્રોલાઇઝર અને બળતણ કોષ જેવી ટેકનોલોજીના ઘરેલુ ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપવાના પગલાંનો અભાવ. આવી ટેકનોલોજી દ્વારા જ હાઇડ્રોજન ઉત્પાદન ખર્ચ પ્રતિ કિલો \$ 1-2 સુધી લાવી શકાશે.
- ચીન ઇલેક્ટ્રોલાઇઝર ઉત્પાદનનું હબ હોવાથી ભારતની ચીન પરની નિર્ભરતા વધશે.

- ગ્રીન હાઇડ્રોજન ઉત્પાદકોને પૂરી પાડવામાં આવતી કોસ સબસિડી બાબતોના નિયમોમાં સ્પષ્ટતા લાવવી.

- ઉત્પાદન સ્ટાર્ટઅપને પ્રોત્સાહન આપવાથી નવી ટેકનોલોજીનો વિકાસ કરી શકાશે, તદુપરાંત સ્પર્ધા વધતાં કાર્યક્ષમતા સુધરશે.

- ગ્રીન હાઇડ્રોજન ટેકનોલોજીનાં શોધ-સંશોધન માટે ભંડોળ ફાળવવું.

ઈન્દિરા ગાંધી શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજના

અર્થાત્મક ક્રમ:

રાજસ્થાન સરકારે શહેરી વિસ્તારો માટે મનરેગા (મહાત્મા ગાંધી રાષ્ટ્રીય ગ્રામીણ રોજગાર ગેરંટી અધિનિયમ)ની તર્જ પર 'ઈન્દિરા ગાંધી શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજના'ના અમલીકરણ માટે નવી માર્ગદર્શિકાને મંજૂરી આપી છે.

I ઈન્દિરા ગાંધી શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજના

- યોજના હેઠળ શહેરી વિસ્તારોમાં રહેતા પરિવારોને દર વર્ષે 100 દિવસની રોજગારી આપવામાં આવશે.
- નવી માર્ગદર્શિકા અનુસાર જે વ્યક્તિ 18 થી 60 વર્ષની વય જૂથમાં છે અને શહેરી સ્થાનિક વિસ્તારમાં રહે છે તેની જન આધાર કાર્ડના આધારે નોંધણી કરવામાં આવશે. ઉપરાંત રોગચાળા અથવા આફત જેવા વિશેષ સંજોગોમાં સ્થળાંતરિત મજૂરોનો પણ આ યોજના અંતર્ગત સમાવેશ થઈ શકે છે.
- મુખ્યત્વે શ્રમ આધારિત કામોને પ્રાથમિકતા આપવામાં આવશે. સામાન્ય પ્રકૃતિના શ્રમ કાર્ય તેમજ વિશેષ પ્રકૃતિના શ્રમકાર્યના આધારે વેતનની ચૂકવણી કરવામાં આવશે.
- ફરિયાદોના નિવારણ માટે વ્યવસ્થાતંત્રની રચના તેમજ સામાજિક ઓડિટ કરવાની પણ જોગવાઈ છે.
- જન આધાર કાર્ડ રાજ્ય સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવશે અને તે આ યોજના હેઠળ નોંધણી માટે પ્રાથમિક પાત્રતા દસ્તાવેજ હશે. રાજસ્થાન સરકાર દ્વારા 1 મે, 2022થી વધુમાં વધુ જન-આધાર કાર્ડ બનાવવાની ઝુંબેશ પણ શરૂ કરી દેવાઈ છે.
- ઉપરાંત આ યોજના હેઠળની કામગીરી રાજ્ય અને જિલ્લા સ્તરે સમિતિઓ દ્વારા ચલાવવામાં આવશે.

I યોજનાના ઘટકો

પર્યાવરણીય સંરક્ષણ : જાહેર સ્થળોએ વૃક્ષારોપણ, ઉદ્યાનોની જાળવણી, ફૂટપાથ અને ડિવાઈડર પર છોડને પાણી આપવું, વન, બાગાયત અને કૃષિ વિભાગો હેઠળ નર્સરીઓ તૈયાર કરવી.

સ્વચ્છતા અને સ્વચ્છતા-સંબંધિત કાર્યો : આમાં ઘન કચરાના વ્યવસ્થાપન, શ્રમ કાર્ય, પ્રત્યેક ઘરનો કચરો એકત્ર કરવો અને તેનો યોગ્ય રીતે નિકાલ કરવો, ડમ્પિંગ સાઈટ્સ પર કચરાને અલગ પાડવા, જાહેર/ સામુદાયિક શૌચાલયોની સફાઈ અને જાળવણી, નાળા/ડ્રેનની સફાઈ કરવી વગેરે.

જળ સંરક્ષણ : રેઈન વોટર હાર્વેસ્ટિંગ સ્ટ્રક્ચરનું બાંધકામ, સમારકામ અને સફાઈ અને પાણીના સ્રોતનો પુનઃસંગ્રહ કરવો વગેરે.

ઉપરાંત શહેરી નાગરિક સંસ્થાઓ અને જાહેર જમીનોની સુરક્ષા / ફેન્સિંગ / સીમા દીવાલ / રક્ષા સાથે સંબંધિત; શહેરી નાગરિક સંસ્થાઓની મર્યાદામાં પાર્કિંગ સ્પોટ્સનો વિકાસ અને સંચાલન; રખડતા પ્રાણીઓને પકડવા અને તેનું સંચાલન કરવું વગેરે જેવા કાર્યો કરવામાં આવશે.

I ભારતમાં શહેરી રોજગાર યોજનાઓનો ઇતિહાસ

- ભારતમાં શહેરી રોજગાર યોજનાઓનો નોંધપાત્ર ઇતિહાસ રહ્યો છે, જેમ કે વર્ષ 1997માં શરૂ કરાયેલ સ્વર્ણ જયંતિ શહેરી રોજગાર યોજના (SJSRY).
- વર્ષ 2013માં SJSRY ને રાષ્ટ્રીય શહેરી આજીવિકા મિશન (NULM) દ્વારા બદલવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ ઉપરોક્ત બંનેમાંથી એકપણ 'ગેરંટીકૃત' રોજગાર યોજના ન હતી.
- તે બેરોજગાર અને અલ્પરોજગાર શહેરી ગરીબોને સ્વ-રોજગાર અને વેતન રોજગાર દ્વારા રોજગાર પ્રદાન કરે છે.

I રાજ્ય સરકારો દ્વારા ચલાવવામાં આવતી કેટલીક રોજગાર યોજનાઓ નીચે મુજબ છે :

હિમાચલ પ્રદેશ : મુખ્યમંત્રી શહેરી આજીવિકા ગેરંટી યોજના

ઓડિશા : ઉન્નતિ અથવા શહેરી વેતન રોજગાર પહેલ

કેરળ : અચંકાલી શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજના

મધ્યપ્રદેશ : મુખ્યમંત્રી યુવા સ્વાભિમાન યોજના

ઝારખંડ : મુખ્યમંત્રી શ્રમિક યોજના

- વ્યાપક રીતે કહીએ તો શહેરી ગરીબોમાં વધતી જતી તકલીફને કારણે ગેરંટી પૂરી પાડતી યોજનાની જરૂરિયાત છે, કે જેના વિશે લાંબા સમયથી કોઈ અસરકારક પગલાં લેવાયાં નથી કે નીતિ/યોજનાઓ ઘડવા બાબતે કોઈ ચર્ચા વિચારણા કરાઈ નથી. ઉપરાંત, કોવિડ-19 મહામારીએ શહેરી ગરીબોને વ્યાપક અસર પહોંચાડી છે.

શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજના (UEGs - Urban Employment Guarantee Schemes)ની જરૂરિયાત

- સામયિક લેબર ફોર્સ સર્વે દર્શાવે છે કે, શહેરી વિસ્તારોમાં બેરોજગારીનો દર ગ્રામીણ વિસ્તારોની સાપેક્ષે સામાન્ય રીતે વધારે છે.
- ક્રિડિટિલ (Credit Rating Information Services of India Limited)ના વિશ્લેષણમાં બહાર આવ્યું છે કે સતત ઊંચા કુગાવાથી શહેરી ગરીબો સૌથી વધુ પ્રભાવિત છે.
- તાજેતરમાં વડાપ્રધાનની આર્થિક સલાહકાર પરિષદ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા અભ્યાસમાં પણ શહેરી નોકરીની ગેરંટી યોજનાની ભલામણ કરવામાં આવી છે.
- કેન્દ્ર અથવા રાજ્ય સરકારની મોટાભાગની સરકારી યોજનાઓ ગ્રામીણ બેરોજગારી અને ગરીબીને પ્રાથમિકતા આપે છે. ઉદાહરણ, મનરેગા અને વડાપ્રધાન ગરીબ કલ્યાણ રોજગાર અભિયાન, ત્યારે શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજનાની જરૂરિયાત અપેક્ષિત છે.
- કોવિડ-પ્રેરિત લોકડાઉનના સમયગાળા દરમિયાન પ્રધાનમંત્રી ગરીબ કલ્યાણ યોજના (PMGKY) હેઠળ ખાદ્યપદાર્થોની વહેંચણી તેમજ મનરેગાના કામોએ ગ્રામીણ ગરીબ વસ્તીને ટકાવી રાખી છે, પરંતુ મોટાભાગના શહેરી ગરીબોએ PMGKY અથવા જન ધન યોજના માટે હજુ સુધી રજિસ્ટ્રેશન / સાઈન-અપ જ કરાવ્યું નથી.
- શહેરી વિસ્તારો દેશની વિકાસ પ્રક્રિયાનો અભિન્ન ભાગ છે. મોટાભાગના દેશોની જેમ, ભારતના શહેરી વિસ્તારો દેશના અર્થતંત્રમાં મોટો ફાળો આપે છે.

- ભારતીય શહેરો આર્થિક ઉત્પાદનમાં લગભગ બે તૃતીયાંશ જેટલો ફાળો આપે છે, તેમજ FDના મુખ્ય પ્રાપ્તકર્તાઓ તેમજ નવીનતા અને ટેકનોલોજીના પ્રણેતા છે.
- ગ્રામીણ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓની સાપેક્ષે શહેરી સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓને ભંડોળ પણ ઓછું ફાળવવામાં આવે છે.
- ભારતીય નગરો અને શહેરો ઓછા વેતન, નબળી ગુણવત્તા, અનૌપચારિક કામના વ્યાપથી પીડિત રહે છે.

જાણવા જેવું :

નિષ્ણાતો 1930ના દાયકામાં રાષ્ટ્રપતિ ફ્રેન્કલિન ડી. રૂઝવેલ્ટ દ્વારા યુએસને 'ધ ગ્રેટ ડિપ્રેશન'માંથી બહાર કાઢવા માટે અમલીકૃત કરેલ "New Deal" અનુરૂપ પહેલ લેવાનો નિર્દેશ કરે છે.

"New Deal" અનિવાર્યપણે સીધા સરકારી ખર્ચ દ્વારા ધિરાણ કરાયેલ મોટા પાયે રાહત કાર્યક્રમોની એક શ્રેણી હતી.

સાર્વજનિક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનું નિર્માણ કરતી વખતે એકંદર માંગને વધારવામાં તે સફળ રહ્યું હતું.

શું રાષ્ટ્રીય સ્તરે શહેરી રોજગાર ગેરંટી યોજના (UEG) હોવી જોઈએ ?

MGNREGA કે UEG જેવા કાર્યક્રમો/યોજનાઓ વ્યાપક વસ્તીને નાણાકીય રાહતના પગલાં સ્વરૂપે શરૂ થાય છે, ત્યારે તે લોકપ્રિય પ્રકૃતિનું સ્થાન ધારણ કરે છે, જેથી ભવિષ્યની કોઈપણ સરકાર એક વખત આવો કાર્યક્રમ/યોજના શરૂ કર્યા પછી તેને બંધ કરે તેની શક્યતા સામાન્ય રીતે નહિવત હોય છે. જેથી સરકાર પર નાણાકીય બોજનું ભારણ વધે છે.

શહેરોને સમાવિષ્ટ, સલામત, સ્થિતિસ્થાપક અને ટકાઉ બનાવવાના SDG ધ્યેય 11ને હાંસલ કરવા માટે શહેરી રોજગાર યોજનાઓ પણ મહત્વપૂર્ણ છે.

આવી યોજના હેઠળના મજૂરો ઉદ્યાનો, જળાશયો, જંગલો, અને જાહેર સેવાઓ જેવી કે સાર્વજનિક આવાસ, શાળાઓ અને હોસ્પિટલો જેવા સામાન્ય શહેરી બાંધકામ સુવિધાઓનું નિર્માણ અને વિકાસ કરી શકે છે અને જરૂરિયાતમંદને રોજગારીની તક પ્રદાન કરી શકે છે.

તે ઉપભોક્તા માંગ વધારવામાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપશે અને આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને જરૂરી પ્રોત્સાહન આપશે.

શહેરી નોકરી ગેરંટી યોજના મનરેગા જેવી નોકરીની ગેરંટી સાથે અનુરૂપ ન હોવી જોઈએ, કારણ કે શહેરી કાર્યબળ તેના ગ્રામીણ સમકક્ષ કરતાં વધુ વૈવિધ્યસભર છે.

ગ્રામીણ બેરોજગારી મોટે ભાગે મોસમી હોય છે, પરંતુ શહેરી બેરોજગારીમાં આવી કોઈ મોસમ હોતી નથી.

ઔદ્યોગિક પ્રશિક્ષણ સંસ્થાઓને ઉદ્યોગ સાથે સહકાર સાધીને નવીનતમ કૌશલ્યની જરૂરિયાતોને અનુરૂપ અભ્યાસક્રમ/ કૌશલ્યો વિકસાવવાની જરૂર છે. જેથી શહેરી ગરીબો માટે રોજગારીની તકો વધારી શકાય.

યુપીએ સરકારના નેશનલ કોમન મિનિમમ પ્રોગ્રામ અંતર્ગત ગ્રામીણ અને શહેરી રોજગાર એમ બંનેની વાત કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તે માત્ર ગ્રામીણ રોજગાર ગેરંટી યોજના જ (મનરેગા) પસાર થઈ હતી. આમ, હવે ભારત માટે રાષ્ટ્રીય શહેરી રોજગાર ગેરંટી (UEG) યોજના બનાવવાનો સમય આવી ગયો છે.

જીન ડ્રેઝ (મનરેગાનો મુસદ્દો તૈયાર કરનારાઓમાંના એક) UEG માટે 'વિકેન્દ્રિત શહેરી રોજગાર અને તાલીમ (DUET - Decentralized Urban Employment and Training)' મોડલ સૂચવે છે જે મુજબ,

- રાજ્ય સરકાર 'જોબ સ્ટેમ્પ્સ' જારી કરે છે અને તેને માન્ય સંસ્થાઓ - શાળાઓ, કોલેજો, સરકારી વિભાગો, આરોગ્ય કેન્દ્રો, નગરપાલિકાઓ, પડોશી સંગઠનો, શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ વગેરેમાં વહેંચે છે. શરૂઆતમાં માન્ય સંસ્થાઓ જાહેર સંસ્થાઓ હશે (ખાનગી બિન-લાભકારી સંસ્થાઓને પછીથી સામેલ કરવામાં આવશે).
- દરેક માન્ય સંસ્થા જોબ સ્ટેમ્પ મેળવનારને ચોક્કસ સમયગાળાની અંદર કામ આપવાની વ્યવસ્થા કરે છે અને સરકાર નિયત ફોર્મ સાથે જોબ સ્ટેમ્પની રજૂઆત પર કામદારના ખાતામાં સીધું વેતન (કાયદેસર લઘુત્તમ) ચૂકવે છે.
- મનરેગાથી વિપરીત, DUET અકુશળ અને કુશળ એમ બંને કામદારો માટે પ્રસ્તાવિત છે, કારણ કે તેનું મુખ્ય ધ્યેય તાલીમ/કૌશલ્ય પ્રદાન કરવાનું છે.

આમ, UEG માટેનો સમય આવી ગયો છે જે રોજગારના કારણે વર્તમાન અનિશ્ચિત સમયમાં શહેરી ગરીબોને કામ અને સામાજિક સુરક્ષાની બાંધધરી આપવામાં મદદ કરશે. રાષ્ટ્રીય રોજગાર નીતિના માધ્યમથી સરકાર દ્વારા શહેરી ગરીબો માટે ગૌરવપૂર્ણ આજીવિકા સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાષ્ટ્રીય શહેરી રોજગાર ગેરંટી કાર્યક્રમનો સમાવેશ થવો જોઈએ.

રેપો રેટ (Repo Rate)

અર્થમાં કંઈ?

તાજેતરમાં રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા (RBI) દ્વારા તેની દ્વિ-માસિક પ્રકાશિત થતી મૌદ્રિક નીતિ અનુસાર રેપો રેટમાં 50 બેઝિક પોઈન્ટનો વધારો કરાયો છે. રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયાએ પાછલા બે મહિનામાં સળંગ બે વાર રેપો રેટમાં વધારો કર્યો છે. પાછલા બે મહિનામાં RBI દ્વારા રેપો રેટમાં 90 બેઝિક પોઈન્ટનો વધારો કરાયો છે. વર્તમાન સમયમાં રેપો રેટનો દર 4.9% છે.

રેપો રેટ એટલે શું?

- રેપો રેટ એ 'પુનઃ ખરીદી વિકલ્પ (Repurchase option) અથવા 'પુનઃ ખરીદી કરાર (Repurchase agreement) સાથે સંબંધિત છે. રેપો રેટ એટલે એવો દર જેના ઉપર દેશની મધ્યસ્થ બેન્ક (ભારતમાં રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા) વાણિજ્ય બેન્કોમાં ભંડોળની ઊણપના કિસ્સામાં ટૂંકા ગાળા માટે નાણા ધિરાણ કરે છે.

- રેપો રેટના માધ્યમથી બેંકોને નાણાં ભંડોળની અછત પૂર્ણ કરવાનો સરળ રસ્તો પ્રાપ્ત થાય છે. રેપો રેટ એ કુગાવાને નિયંત્રણ કરવા માટેનું પણ સાધન છે.

હાલમાં રેપો રેટ સતત વધારવા પાછળનાં કારણો

- CPI હેડલાઈન કુગાવો માર્ચ 2022માં 7.0 ટકાથી વધીને એપ્રિલ 2022માં 7.8 ટકા થયો હતો, જે તેના તમામ મુખ્ય ઘટકોમાં વ્યાપક વધારો દર્શાવે છે, જે રિઝર્વ બેન્કના આદર્શ કુગાવાના દર (4%) થી ખૂબ ઊંચો છે. વર્ષ 2019માં છેલ્લીવાર કુગાવાનો દર 4%થી નીચો જોવા મળ્યો હતો.
- કોરોના મહામારીમાં હળવી મૌદ્રિક નીતિ (Easy Monetary Policy)ને કારણે કુગાવો તેની ઐતિહાસિક સપાટી કરતાં પણ વધારે છે. જેને નિયંત્રિત કરવા માટે રિઝર્વ બેન્ક દ્વારા રેપો-રેટમાં વધારો કરાયો છે.
- કોરોના મહામારીમાં રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા માંગમાં વૃદ્ધિ લાવવા મૌદ્રિક નીતિને 4% ની આસપાસ (સરળ મૌદ્રિક નીતિ) રાખવામાં આવી હતી. જેના કારણે અર્થવ્યવસ્થામાં નાણાનો પુરવઠો ખૂબ વધ્યો અને કુગાવામાં પણ વૃદ્ધિ થઈ છે.
- વૈશ્વિક સ્તર ઉપર થયેલ અસરો પણ રિઝર્વ બેન્કના રેપો રેટ વધારા માટે જવાબદાર છે. રશિયા-યુક્રેન વચ્ચે ચાલી રહેલા યુદ્ધે વૈશ્વિક સપલાઈ ચેઈનને અસર કરી છે, જેના કારણે ખાદ્ય ચીજવસ્તુઓના ભાવમાં વધારો થયો છે. પ્રતિકૂળ વૈશ્વિક પુરવઠાની સ્થિતિને કારણે ખાદ્યતેલના ભાવ ઘણા વધ્યા છે.
- મે 2022માં MPC ની મીટિંગ થઈ ત્યારથી વૈશ્વિક અર્થતંત્ર ઘણા સમય બાદ ઊંચા કુગાવા અને ધીમી વૃદ્ધિ, સતત ભૌગોલિક રાજકીય તણાવ અને પ્રતિબંધો, ફૂડ ઓઈલ અને અન્ય ચીજવસ્તુઓના ઊંચા ભાવો અને વિલંબિત COVID-19 સંબંધિત સપ્લાય ચેઈન અવરોધો સાથે ઝઝૂમી રહ્યું છે. વૈશ્વિક નાણાકીય બજારો વધતી જતી સ્ટેગ-ફ્લેશનની ચિંતાઓ વચ્ચે ઉથલપાથલથી ઘેરાયેલા છે, જેના કારણે વૈશ્વિક નાણાકીય સ્થિતિ કડક થઈ છે અને વૃદ્ધિના દૃષ્ટિકોણ અને નાણાકીય સ્થિરતા માટે જોખમો છે.
- હાલમાં જથ્થાબંધ ભાવ વધારો અને છૂટક ભાવ વધારો (CPI) બંને ઉચ્ચ સપાટી પર છે. જેના કારણે જરૂરી ખાદ્ય સામગ્રીઓ ખૂબ મોંઘી બની ગઈ છે.
- અમેરિકાની મધ્યસ્થી બેન્ક દ્વારા પણ વધતા કુગાવાને નિયંત્રણમાં લેવા બેન્ક દરોમાં વધારો કરાયો છે, ભારતે પણ વૈશ્વિક અર્થવ્યવસ્થાના કારણે રેપો રેટમાં વધારો કર્યો છે.
- અંદાજો દર્શાવે છે કે કુગાવો 2022-23ના પ્રથમ ત્રણ ત્રિમાસિક ગાળામાં 6 ટકાથી ઉપર રહેવાની શક્યતા છે.

- વૈશ્વિક વૃદ્ધિનાં જોખમો અને ભૌગોલિક રાજકીય તણાવને કારણે કુગાવાના માર્ગની આસપાસ નોંધપાત્ર અનિશ્ચિતતા છે.
- સરકાર દ્વારા પુરવઠા તરફના પગલાંથી કેટલાક દબાણોને દૂર કરવામાં મદદ મળશે. તે જ સમયે વધતો ખાદ્ય કુગાવો હેડલાઈન કુગાવા પર અસર કરી શકે છે.
- સતત કુગાવાના દબાણથી હેડલાઈન CPI પર બીજા રાઉન્ડની અસર થઈ શકે છે.
- આમ, ઝડપી વધતા કુગાવા અને નાણાં પુરવઠાને નિયંત્રણમાં લેવા માટે RBIએ રેપો રેટમાં વધારો કર્યો છે.

જાણવા જેવું :

તાજેતરમાં જાહેર થયેલ પોલિસી દરમિયાન રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયાના ગવર્નર શક્તિકાંત દાસે જણાવ્યું કે, “એપ્રિલ મહિનાની સરખામણીમાં કુગાવાના દરમાં 75 બેઝિક પોઈન્ટનો વધારો થયો છે. જેથી વીજળી, શાકભાજી, પેટ્રોલ વગેરે જીવનજરૂરી ચીજવસ્તુના ભાવ ઉપર અસર થઈ છે. વર્તમાનમાં RBI અને મૌદ્રિક નીતિ અંતર્ગત લેવામાં આવેલા પગલાં આગામી સમયગાળામાં કુગાવાને નિયંત્રિત કરવામાં મદદ કરશે. હવે ધીમે ધીમે ‘Withdrawal of Accommodation’ નીતિને દૂર કરવામાં આવશે. જેથી આપણે મહામારી પહેલા સ્તર સુધી ઝડપી પહોંચી શકીએ”

I રેપો રેટમાં વધારાની અસરો

રેપો રેટ એ કુગાવા નિયંત્રણ માટે મહત્વનું છે. જેથી મૌદ્રિક નીતિ અંતર્ગત રેપો-રેટમાં વધારો કે ઘટાડો અર્થવ્યવસ્થામાં મોટી અસરો ઉત્પન્ન કરે છે. રેપો રેટમાં વધારાથી નીચે પ્રમાણેની અસરો થાય છે :

- રેપો રેટમાં વધારાથી બેંકોના ધિરાણ આપવાના દરમાં પણ વધારો નોંધાય છે. જેથી બેન્ક લોન મોંઘી બને છે. હમણાં રેપો-રેટમાં 90 બેઝિક પોઈન્ટના વધારાથી લોન દરમાં 100 બેઝિક પોઈન્ટનો વધારો થયો છે.
- લોન ઉપર ચાલતી EMI ઉપર પણ રેપો રેટના વધારાની અસર થાય છે. રેપો રેટની વૃદ્ધિને કારણે EMI દરમાં વધારો થાય છે. જેની સીધી અસર કરોડો ભારતીય મધ્યમ વર્ગના લોકો ઉપર થાય છે.
- રેપો રેટની મુખ્ય અસર કુગાવાના નિયંત્રણ પર હોય છે. યુસ્ત મૌદ્રિક નીતિ દ્વારા રેપો રેટના દરમાં વધારો કરાય છે. જે કુગાવાને નિયંત્રણ કરવામાં મદદરૂપ છે.
- રેપો રેટમાં વૃદ્ધિને કારણે ‘રિપલ ઈફેક્ટ (Ripple effect)’ સર્જાય છે. રેપો રેટના વધારાથી લોન દરોમાં વધારો થાય છે, જે વ્યાપાર ધંધાની વૃદ્ધિને ધીમે બનાવે છે અને બેરોજગારીમાં વધારો કરે છે.
- અર્થવ્યવસ્થામાં નાણાના પુરવઠામાં ઘટાડો નોંધાય છે. જે વધતી માંગને અટકાવે છે. જેનાથી કુગાવાને ઘટાડવામાં મદદ મળે છે.
- અર્થવ્યવસ્થામાં માંગમાં ઘટાડાથી નવા નિવેશોને મોટી અસર થાય છે. નવા નિવેશો દેશમાં વ્યવસાય-ધંધાઓની ધીમી ગતિને કારણે ધીમા પડે છે.
- જરૂરિયાત કરતાં વધારે રેપો રેટની વૃદ્ધિ દેશની GDPને નકારાત્મક રીતે અસર કરે છે.
- લોનના દરમાં વધારાથી બેંકો તેમની પાસે રહેલા થાપણ ઉપર પણ વધારે વ્યાજ ચૂકવશે. જેથી બેંકોમાં બચતનો અભિગમ વધશે.
- મોંઘી વસ્તુઓ (Luxuries items)ની ખરીદી ઉપર અસર થશે. મોંઘી ગાડીઓ ખરીદવી વગેરે જેવા બિનજરૂરી ખર્ચામાં ઘટાડો નોંધાશે.
- રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા જણાવાયું છે કે, વર્તમાનમાં કરાયેલા રેપો રેટના સુધારા આ વર્ષના છેલ્લા ક્વાર્ટરમાં (ડિસે. 2022) અસર દેખાડશે. સરકારનો હાલમાં મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય વધી રહેલા મોંઘવારી દરને ઓછો કરીને રિઝર્વ બેન્ક દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા આદર્શ મોંઘવારી દર (4%) સુધી લાવવાનો છે. જેથી મોંઘવાર અને વિકાસ વચ્ચે સમાંતરતા જાળવી શકાય.

I મૌદ્રિક નીતિ સમિતિ

ઊર્જિત પટેલ સમિતિની ભલામણના આધારે કેન્દ્ર સરકારે RBI અધિનિયમ-1934માં સુધારા કરી મૌદ્રિક નીતિનું માળખું તૈયાર કર્યું છે. જેના અંતર્ગત એક ‘મૌદ્રિક નીતિ સમિતિ’ હશે અને વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા ચાર વાર મૌદ્રિક નીતિ બહાર પાડશે.

મૌદ્રિક નીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય વિકાસમાં વધારાને ધ્યાનમાં રાખીને ભાવ સ્થિરતા જાળવવાનો છે. ભાવ સ્થિરતા એ સતત વૃદ્ધિ માટે જવાબદાર છે. ભાવ સ્થિરતા માટે મૌદ્રિક નીતિ સમિતિ વર્તમાન આર્થિક પરિદૃશ્યોને ધ્યાનમાં લઈને દર બે મહિને રેપો રેટ નક્કી કરે છે. રેપો રેટના ફેરફારો નાણાકીય બજાર દ્વારા સમગ્ર નાણાકીય માળખામાં પ્રસારિત થાય છે. જે કુગાવો અને વૃદ્ધિ માટે મુખ્ય છે.

RBI અધિનિયમ-1934માં કલમ 45 ZBમાં સુધારો કરી કેન્દ્ર સરકારે વર્ષ 2016માં 6 સભ્યની એક મૌદ્રિક નીતિ સમિતિનું નિર્માણ કર્યું. જે કુગાવાને પહોંચી વળવા માટે જરૂરી દર નક્કી કરે છે. મૌદ્રિક નીતિ સમિતિ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવતા નિર્ણયો બેંકો ઉપર બંધનકર્તા છે.

RBI ગવર્નર મૌદ્રિક નીતિ સમિતિના અધ્યક્ષ હોય છે. બે સભ્યો RBIના મેમ્બર હોય છે અને ત્રણ સભ્યોની નિમણૂક કેન્દ્ર સરકાર કરે છે. કલમ 45 ZB મુજબ સભ્ય બનવાની લાયકાત ‘વ્યક્તિમાં ક્ષમતા, પ્રામાણિકતા હોવી જોઈએ. તેઓ અર્થશાસ્ત્ર અથવા બેન્કિંગ અથવા નાણાકીય ક્ષેત્રના જ્ઞાન અને અનુભવ ધરાવતા હોવા જોઈએ.’

I રિઝર્વ બેન્કના નાણા નિયંત્રણ પગલાં

- રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા 'RBI અધિનિયમ 1934' અને 'બેન્કિંગ રેગ્યુલેશન અધિનિયમ - 1949' દ્વારા બજારમાં નાણાં નિયંત્રણ માટે પગલાં લે છે.

નાણા નિયંત્રણ પગલાં

પરિણાત્મક (Quantitative)

1. બેન્ક રેટ - 5.15%
2. રેપો રેટ - 4.9%
3. રિઝર્વ રેપો રેટ - 3.5%
4. ઓપન માર્કેટ ઓપરેશન
5. કેશ રિઝર્વ રેશિયો(CRR) - 4.50%
6. સ્ટેચ્યુટરી લિક્વિડિટી રેશિયો(SLR) - 18%

ગુણાત્મક (Qualitative)

1. સીધા પગલાં (Direct Action)
2. સીમાંત જરૂરિયાત
3. નૈતિક બદલાવ
4. ઉપભોક્તા ધિરાણનું નિયમન

પરિણાત્મક

- 1 બેન્ક રેટ :** રિઝર્વ બેન્ક લાંબાગાળા માટે બેંકોને નાણા ધિરાણ આપે તેના ઉપર ચૂકવાતો વ્યાજનો દર.
- 2 કેશ રિઝર્વ રેશિયો (CRR) :** રિઝર્વ બેન્ક એક ચોક્કસ પ્રમાણમાં બેંકોમાં નાણાની જાળવણી માટે દર બહાર પાડે છે. જેથી બેંકોમાં નાણાની તરલતા જળવાઈ રહે. CRRની થાપણને વાણિજ્ય બેંકો દ્વારા RBI પાસે મુકવામાં આવે છે.
- 3 રેપો-રેટ :** રિઝર્વ બેન્ક ટૂંકાગાળા માટે અન્ય બેંકોને નાણા ધિરાણ આપે તેના ઉપર ચૂકવાતો વ્યાજનો દર.
- 4 સ્ટેચ્યુટરી લિક્વિડિટી રેશિયો (SLR) :** એક ચોક્કસ પ્રમાણમાં વાણિજ્ય બેંકો પોતાની પાસે નાણા, સોનું અને સરકારી જમીનગીરીઓ રાખે. SLRનો દર રિઝર્વ બેન્ક દ્વારા બહાર પાડવામાં આવે છે. SLRની થાપણો વાણિજ્ય બેન્ક પોતાની પાસે જ રાખે છે, જ્યારે CRR મુજબની થાપણ રિઝર્વ બેન્ક પાસે રાખે છે. SLR ની જોગવાઈ રેગ્યુલેશન અધિનિયમ-1949 ની કલમ 24(2અ) અંતર્ગત આપવામાં આવેલ છે.
- 5 રિવર્સ રેપો રેટ :** જે દરે રિઝર્વ બેન્ક અન્ય બેંકો પાસેથી નાણા ટૂંકા સમય માટે લે.
- 6 ઓપન માર્કેટ-ઓપરેશન (OMO) :** સરકારી જમીનગીરીને નાણા બજારમાં મધ્યસ્થી બેન્ક દ્વારા ખરીદવી કે વેચવાની પ્રક્રિયા.

ગુણાત્મક

- 1. સીધા પગલાં :** નાણાકીય ગતિવિધિમાં અવ્યવસ્થા કરનાર બેન્ક સામે સીધી કાર્યવાહી મધ્યસ્થી બેન્ક કરી શકે છે.
- 2. સુરક્ષા ધિરાણ પર સીમાંત જરૂરિયાત :** અનુમાન અને ધારણાના આધાર પર વાણિજ્ય બેંકો દ્વારા જરૂરિયાત કરતાં વધારે નાણા ખર્ચ ન થાય તે માટે સિક્યોરિટી એક્સચેન્જ અધિનિયમ-1934 અંતર્ગત કેન્દ્રીય બેન્ક પાસે નિયંત્રણની સત્તા છે.
- 3. નૈતિક બદલાવ :** આ પદ્ધતિ મધ્યસ્થી બેન્ક દ્વારા વારંવાર અપનાવવામાં આવે છે. જેના અંતર્ગત મધ્યસ્થી બેન્ક વાણિજ્ય બેંકોને સલાહ-વિનંતી-સમજાવટના માધ્યમથી વાણિજ્ય બેન્કોનો સહકાર મેળવે છે.
- 4. ઉપભોક્તાના ધિરાણનું નિયમન :** મધ્યસ્થી બેન્ક દ્વારા ઉપભોક્તા અને બેન્કોની ક્રેડિટ સપ્લાય જાળવવામાં મદદરૂપ.

I મૌદ્રિક નીતિના પ્રકાર

- મધ્યસ્થી બેન્ક (રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા) દ્વારા ફુગાવો અને નાણા પુરવઠાને યોગ્ય રીતે જાળવવા મૌદ્રિક નીતિ અગત્યની છે. જેના માટે RBI બે પ્રકારની મૌદ્રિક નીતિ અપનાવે છે. >>>>>

ચુસ્ત મૌદ્રિક નીતિ (Tight monetary policy)

- જ્યારે બજારમાં નાણા પુરવઠો વધારે હોય અને ફુગાવાનો દર મધ્યસ્થી બેન્કના આદર્શ દરથી ઘણો ઊંચો હોય, ત્યારે આ નીતિ લાગુ કરવામાં આવે છે.
- CRR અને SLRના દરમાં વૃદ્ધિ કરાય છે.
- રેપો રેટ અને રિવર્સ રેપો રેટના દરો વધારાય છે.
- ઓપન માર્કેટ ઓપરેશન અંતર્ગત સરકાર દ્વારા જામીનગીરી વેચવામાં આવે છે.

હળવી મૌદ્રિક નીતિ (Easy monetary policy)

- જ્યારે બજારમાં નાણા પુરવઠો ઘટતો જાય, બજારમાં માંગ કમશ ઘટતી જાય ત્યારે મધ્યસ્થી બેન્ક નાણા પુરવઠો વધારવા આ નીતિ અપનાવે.
- CRR અને SLRના દરમાં ઘટાડો કરવો.
- રેપો રેટ અને રિવર્સ રેપો રેટ દરોને વધુ હળવા કરવા.
- ઓપન માર્કેટ ઓપરેશનમાં સરકાર દ્વારા જામીનગીરીઓ ખરીદવામાં આવે છે.

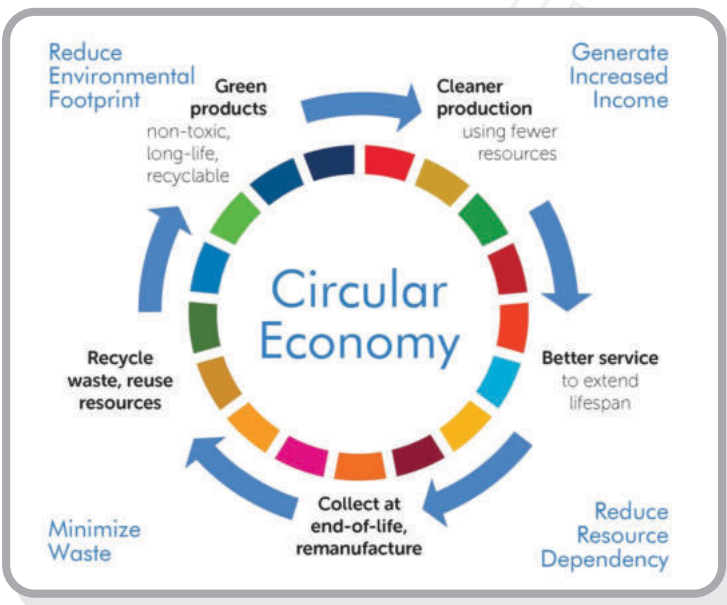
ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા (Circular Economy)

ચર્ચામાં કેમ?

તાજેતરમાં ભારત સરકારના આવાસ અને શહેરી કાર્ય મંત્રાલય દ્વારા 'સર્ક્યુલર ઈકોનોમી ઈન મ્યુનિસિપલ સોલિડ એન્ડ લિક્વિડ વેસ્ટ' નામનો રિપોર્ટ પ્રકાશિત કરાયો છે.

ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા એટલે શું ?

- ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા એ ઉત્પાદન અને વપરાશ આધારિત મોડેલ છે. જેમાં વર્તમાન સામગ્રી અને ઉત્પાદનને શક્ય હોય ત્યાં સુધી સમારકામ, પુન: ઉપયોગ, નવીનીકરણ, રિસાયક્લિંગ અને સહયોગ દ્વારા તેમના વપરાશને ચક્રીય બનાવી શકાય.
- ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા વ્યાવહારિક રીતે કચરા ઉત્પાદનને ઘટાડે છે. જ્યારે કોઈ એક વસ્તુના વપરાશનું આયુષ્ય પૂર્ણ થાય ત્યારે તે વસ્તુમાંથી પુન:ઉપયોગ અને નવીનીકરણના માધ્યમથી ફરીવાર ઉપયોગમાં લઈ શકાય, તેવી સામગ્રીનું નિર્માણ કરવું. જેથી તેવી સામગ્રીનું અર્થવ્યવસ્થામાં વધુને વધુ મૂલ્ય બનાવી શકાય.
- ઉ.દા. : પ્લાસ્ટિકની થેલીઓ, બોટલો અને અન્ય પ્લાસ્ટિક કચરાને 'રોડ નિર્માણ' માં ઉપયોગ કરવો.

રિપોર્ટની મુખ્ય બાબતો

- આ રિપોર્ટ મુખ્યત્વે મ્યુનિસિપલ ઘન કચરા અને પ્રવાહી કચરાની ચર્ચા કરે છે.

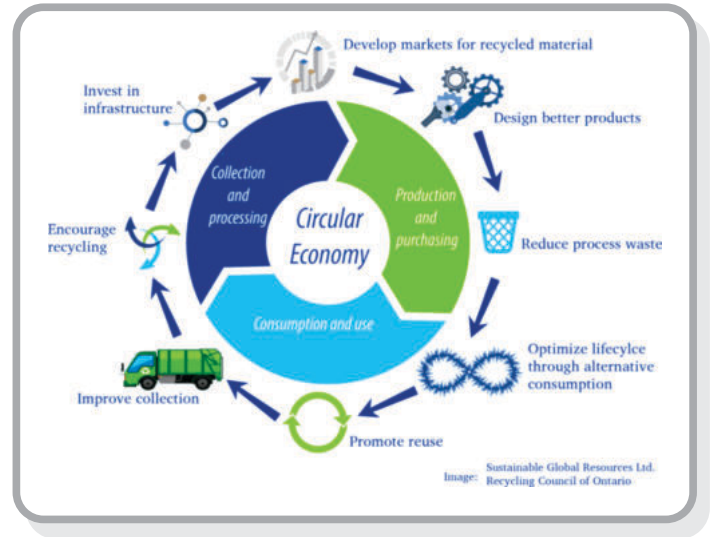
રિપોર્ટ

1. મ્યુનિસિપલ ઘન કચરો

સૂકો કચરો ભીનો કચરો કન્સ્ટ્રક્શન અને ડિમોલિશન કચરો

2. મ્યુનિસિપલ પ્રવાહી કચરો

વેસ્ટ વોટર મ્યુનિસિપલ સિવેજ

- આ રિપોર્ટ મ્યુનિસિપલ ઘન અને પ્રવાહી કચરાના વ્યવસ્થાપન માટે વ્યાપક અને અમલીકરણયુક્ત એક્શન પ્લાન તૈયાર કરશે.

- તદુપરાંત, રિપોર્ટ દેશના મ્યુનિસિપલ વિસ્તારમાં રેખીય 'ટેક-મેક-વેસ્ટ' માનસિકતામાંથી બહાર લાવી ચક્રીય બહુવિધ જીવનચક્રને પ્રોત્સાહન કરે છે.

સૂકો કચરો (Dry waste)

- ભારતમાં દરરોજ કુલ 1.45 લાખ મેટ્રિક ટન જેટલો ઘન કચરો ઉત્પન્ન થાય છે. જેમાં 35% જેટલો સૂકો કચરો હોય છે.
- જેમાં પ્લાસ્ટીક પેપર, કાચ, ટાયર, ઘાતુ, રબર વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- સૂકા કચરાના ઉત્પાદનમાં પ્લાસ્ટિક મેનેજમેન્ટનો અભાવ, સિંગલ યુઝ પ્લાસ્ટીકનું અપૂરતું રિસાયક્લિંગ, અવૈજ્ઞાનિક રિસાયક્લિંગ પદ્ધતિઓ જવાબદાર છે.

રિપોર્ટની ભલામણો

- કોઈ પણ વસ્તુના નિર્માણમાં રિસાયક્લિંગ મટિરિયલનો થોડો ભાગ ઉપયોગ કરવા માટેની વ્યાપક નીતિ તૈયાર કરવી.
- વિસ્તૃત ઉત્પાદક જવાબદારી (EPR)નું માળખું તૈયાર કરવું.
- GST/ અન્ય કરને રિસાયક્લિંગ વસ્તુ ઉપર હળવા કરવા જેથી પ્રતિસ્પર્ધા વધારી શકાય.

ભીનો કચરો (Wet waste)

- ભીના કચરાને 'બાયોડિગ્રેડેબલ કચરા' તરીકે પણ ઓળખાય છે.
- જેમાં ખાદ્ય કચરો અને અખાદ્ય કચરો સામેલ હોય છે. ભીના કચરાનું પ્રોસેસિંગ મુખ્યત્વે એરોબિક કમ્પોસ્ટિંગ પર આધાર રાખે છે. જેમાંથી બાયો-મિથેન ઉત્પન્ન થાય છે.

રિપોર્ટની ભલામણો :

- બાયોગેસ પ્લાન્ટના નિર્માણને પ્રોત્સાહન આપવું.
- ભીના કચરાના પ્રોસેસિંગ પ્લાન્ટ માટે પર્યાવરણીય છૂટછાટ આપવી.

મ્યુનિસિપલ સ્લજ (municipal Sludge)

- ભારતમાં મ્યુનિસિપલ વિસ્તારમાં ઓન-સાઈટ-સેનિટેશન અને ઓફ-સાઈટ સેનિટેશનના માધ્યમથી 'મ્યુનિસિપલ સ્લજ' ઉદ્ભવે છે.
- જેના માટે અવૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી મ્યુનિસિપલ કચરાનું વ્યવસ્થાપન જવાબદાર છે.

| ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાનું મહત્વ

કચરા વ્યવસ્થાપન :

ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા સાથે વસ્તુના ઉત્પાદનમાં ઉદ્ભવેલા કચરાનું કાર્યક્ષમ રીતે વ્યવસ્થાપન કરી જરૂરી સ્ત્રોતોની બચત કરવી.

પર્યાવરણ હનન અટકાવવા :

સામાજિક-આર્થિક વિકાસ માટે પર્યાવરણ પાયારૂપ ભૂમિકા ભજવે છે. ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાથી પર્યાવરણ ઉપર પડતા વધારે ભારણને ઘટાડી શકાય છે. જે પર્યાવરણના હનનને અટકાવી શકાય.

રિસાયકલ ઇકોનોમી :

ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા દ્વારા 'ટેક-મેક-વેસ્ટ' ની રેખીય પદ્ધતિને બદલી 3R (રિડ્યુસ, રિયુઝ અને રિસાયકલ) ઇકોનોમીમાં વધારો કરાશે. જે દેશમાં ઉત્પાદકતા અને વપરાશમાં સમાનતા જાળવશે.

કન્સ્ટ્રક્શન અને ડિમોલિશન કચરો (C & D waste)

- મ્યુનિસિપલ વિસ્તારોમાં C & D કચરો મોટાભાગે 5 થી 25 % હિસ્સો ધરાવે છે.
- C & D ના વેસ્ટના યોગ્ય વ્યવસ્થાપનથી ધૂળના પ્રદૂષણને નિયંત્રિત કરી શકાય છે. જે હવાના પ્રદૂષણને નિયંત્રણમાં રાખે છે.
- રિપોર્ટમાં ભલામણો : C & D વસ્તુના રિસાયકલ માટે કર હળવો કરવો.

વેસ્ટ વોટર (Waste Water)

- દેશમાં શહેરી વસ્તીમાં વધારાની સાથે વેસ્ટવોટરની સમસ્યા પણ ઉત્પન્ન થઈ છે.
- વધતી પાણીની માંગને પૂર્ણ કરવા માટે દૂષિત પાણીનું રિસાયક્લિંગ કરવું અત્યંત જરૂરી છે.

રિપોર્ટમાં ભલામણો :

- દૂષિત પાણીના શુદ્ધિકરણ માટે સિવેજ ટ્રીટમેન્ટની ક્ષમતા વધારવી.
- વેસ્ટ વોટરને રિસાયકલ અને રિયુઝ કરવા માટે ટૂંકા, મધ્ય અને લાંબાગાળાનો પ્લાન તૈયાર કરવો.
- જેમ કે સિવેજ ટ્રીટમેન્ટ વેસ્ટવોટરને 2026 સુધી 25%, 2036 સુધી 35% અને 2050 સુધી 50% રિસાયકલ કરી, ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા પ્રોત્સાહિત કરવા માટે નવી માળખાકીય પદ્ધતિ વિકસાવવી.

રિપોર્ટમાં કરાયેલ ભલામણો

- મ્યુનિસિપલ કાદવની સમસ્યામાંથી નિવારણ માટે રાષ્ટ્રીય સંકલિત નીતિની જરૂર છે.
- મ્યુનિસિપલ કાદવના રિસાયકલ માટે વ્યાપક સ્ટાન્ડર્ડ તૈયાર કરવા જોઈએ.

સામાજિક-આર્થિક ફાયદાઓ :

ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાના સિદ્ધાંતથી સમાજમાં કામ કરતા લોકોનો સામાજિક અને આર્થિક ફાયદો વધારી શકાય છે. લોકોમાં નવા ઉદ્યોગો -સ્ટાર્ટઅપ અને ટકાઉ વસાહતોને પ્રોત્સાહન આપી શકાય.

વધતી જરૂરિયાતો :

તીવ્ર વસ્તીવધારો, ઝડપી શહેરીકરણ અને માંગમાં વધારાને કારણે વધતી જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવામાં ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા મહત્વની છે.

રોજગારી નિર્માણ :

ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થામાં વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ અને રિસાયક્લિંગના કારણે સારી રોજગારીની તકોનું નિર્માણ થઈ શકે છે.

ભારતમાં ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા માટે પગલાં

1 કચરા વ્યવસ્થાપનનું માળખું
ભારત સરકારે પ્લાસ્ટિક કચરા, સિંગલ યુઝ પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ, ઈ-વેસ્ટ, વાહનોના ભંગાર વગેરેમાંથી ઉદ્ભવતી નકામી સામગ્રીને નિયંત્રણ કરવા માટે વ્યવસ્થિત માળખું તૈયાર કર્યું છે.
ઈ - વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો, વ્હીકલ સ્કેપેજ પોલિસી વગેરે દ્વારા દેશમાં ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાને પ્રોત્સાહન મળી રહ્યું છે.

2 ડમ્પિંગ અને બર્નિંગ પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ
લેન્ડફિલિંગ એ સૂકા અને ભીના કચરાના સંગ્રહનું સૌથી પ્રચલિત સ્થળ છે, જે જમીન અને હવાને મોટા પ્રમાણમાં નુકસાન કરે છે. જેથી નવીનીકરણીય પગલાં દ્વારા કચરા પ્રબંધનને ખુલ્લામાં સંગ્રહ કરવાનું બંધ કરી ઈકો-ફ્રેન્ડલી કચરા પ્રબંધન માળખું તૈયાર કરાયું છે.

- વિશ્વમાં સંસાધનો મર્યાદિત છે. ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા બિનકાર્યક્ષમ સંસાધોનોના ઉપયોગમાં મદદ કરશે. ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાના અમલીકરણમાં રાજકીય ઈચ્છાશક્તિ યાવીરૂપ છે. ભારતે ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થાના માધ્યમથી પર્યાવરણ અને વિકાસ વચ્ચે એકરૂપતા જાળવવી જોઈએ. સંસાધનો સંપૂર્ણ વ્યર્થ જાય તે પહેલાં ચક્રીય પ્રણાલીના માધ્યમથી તેનો ઉપયોગ કરી લેવો જોઈએ. જેના દ્વારા વર્ષ 2030 સુધી સાતત્યપૂર્ણ વિકાસ પામી શકાય.

વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંક : 2022 (World Competitiveness Index)

સમાચારમાં શા માટે ?

તાજેતરમાં ઈન્ટરનેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ મેનેજમેન્ટ ડેવલોપમેન્ટ (IMD) દ્વારા વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંકનું 34મું સંસ્કરણ બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. આ સૂચકાંકમાં ભારતે અદ્વિતીય સ્થિતિ હાંસલ કરી છે, જેમાં પાછલા વર્ષ કરતાં 6 ક્રમાંકના સુધારા સાથે 37મો રેન્ક ભારતે પ્રાપ્ત કર્યો છે. વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંકની શરૂઆત વર્ષ 1989થી કરવામાં આવે છે.

વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંક

- વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંકને વાર્ષિક ધોરણે ઈન્ટરનેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ મેનેજમેન્ટ ડેવલોપમેન્ટ (IMD) દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે.
- આ વર્ષના વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંકમાં કુલ 63 દેશોની આર્થિક સ્થિતિની ગણતરી કરવામાં આવી છે.
- આ સૂચકાંક તૈયાર કરવામાં વિશ્વના વિવિધ દેશોની ગણતરી ભૌગોલિક વિસ્તારોના આધારે કરવામાં આવે છે, જેમ કે પશ્ચિમી યુરોપ, પૂર્વીય યુરોપ, પશ્ચિમ આફ્રિકા, ઉત્તર અમેરિકા, દક્ષિણ અને પેસિફિક એશિયા વગેરે.
- ભારતનો સમાવેશ સૂચકાંક મુજબ એશિયા-પેસિફિક વિસ્તારમાં થાય છે.

વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંક વિવિધ દેશોની રેન્કિંગ પદ્ધતિ તૈયાર કરવામાં નીચેનાં ચાર મુખ્ય પરિબળોને ધ્યાનમાં લે છે :

આર્થિક કામગીરી

સરકારી કાર્યક્ષમતા

વ્યાપાર કાર્યક્ષમતા

આંતરમાળખું

1 આર્થિક કામગીરી
ઘરેલુ અર્થવ્યવસ્થા
આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર
આંતરરાષ્ટ્રીય નિવેશ
રોજગાર
કિંમત

2 સરકારી કાર્યક્ષમતા
કર નીતિ
જાહેર નાણાકીય વ્યવસ્થા
સામાજિક માળખું
સંસ્થાકીય માળખું
રોજગાર
વ્યવસાય અધિનિયમ

3 વ્યાપાર કાર્યક્ષમતા
નાણા
શ્રમ બજાર
ઉત્પાદકતા કાર્યક્ષમતા
અભિગમ
વ્યવસ્થાપન પદ્ધતિ

4 આંતરમાળખું
મૂળભૂત આંતરમાળખું
તકનીકી આંતરમાળખું
સ્વાસ્થ્ય અને પર્યાવરણ
શિક્ષણ
વૈજ્ઞાનિક આંતરમાળખું

વિવિધ દેશોની રેન્કિંગ

રેન્ક	દેશ	સ્કોર (2022)
1	ડેનમાર્ક	100
2	સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ	98.92
3	સિંગાપુર	98.11

રેન્ક	દેશ	સ્કોર (2022)
4	સ્વીડન	97.11
10	અમેરિકા	88.67
17	ચીન	83.94

રેન્ક	દેશ	સ્કોર (2022)
33	થાઈલેન્ડ	68.67
37	ભારત	66.01
63	વેનેઝુવેલા	21.95

આ વર્ષે પ્રકાશિત થયેલ સૂચકાંકમાં ઉદ્યોગ-ઘંઘા નીચે પ્રમાણેના કારણોથી અસરગ્રસ્ત બન્યા છે. જેનું પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે :

કુગાવામાં વૃદ્ધિ : 50% રાજનીતિક સંઘર્ષ : 47% સપ્લાઈ ચેઇનને અસર : 47% કોરોના મહામારી : 43%

તકનીકી પછાતપણું : 23% સામાજિક-આર્થિક અડચણો : 14% વૈશ્વિક સામાન્ય કર : 7%

આ કારણોની અસર વિશ્વભરના ઉદ્યોગ-ઘંઘાઓ પર થવાથી ઉદ્યોગ-ઘંઘા નબળા પડ્યા છે પરંતુ કોરોના બાદની આર્થિક પુનઃ વૃદ્ધિની ગતિ વધી છે.

ભારતનું મૂલ્યાંકન

વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંક - 2022માં ભારતે અદ્વિતીય પ્રદર્શન કર્યું છે. આ વર્ષે ભારતે 6 રેન્કના સુધારો સાથે 43મા સ્થાનથી 37મું સ્થાન હાંસલ કર્યું છે.

ભારત	2022	2021	2020	2019
રેન્ક	37	43	43	43

એશિયા - પેસિફિક દેશોમાં સૌથી વધારે રેન્કમાં સુધારો ભારતે નોંધાવ્યો છે. એશિયા - પેસિફિક વિસ્તારના દેશોમાં ભારતનો રેન્ક 11 છે.

વિવિધ પરિબલો પ્રમાણે ભારતનું પ્રદર્શન :

ભારત	પરિબલો	રેન્ક	સ્કોર
1	આર્થિક કામગીરી	28	56.33
2	સરકારી કાર્યક્ષમતા	45	43.55
3	વ્યાપાર કાર્યક્ષમતા	23	65.75
4	આંતર માળખું	49	35.28

IMD : International Institution of Management of Development

- IMD એ શૈક્ષણિક સંસ્થા છે જે સ્વિટ્ઝર્લેન્ડના લૌઝેન શહેર ખાતે આવેલી છે.
- IMD નું મૂળ સૂત્ર 'Real Learning Real Impact' છે.
- IMD વિવિધ વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓના ઊંડાણપૂર્વક શિક્ષણ ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.

- IMD મુજબ, સતત પાંચ વર્ષની સ્થિર વૃદ્ધિ બાદ ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં આ વર્ષ સુધારો જોવા મળ્યો છે. જેના પાછળ આર્થિક કામગીરીના પરિબલોમાં સુધારો જવાબદાર છે.
- શ્રમ સુધારા, અંતરિક્ષ, ડ્રોન અને જિયો-સ્પેસિઅલ (geo-spatial) વગેરે સુધારાઓ પણ જવાબદાર છે.

રિપોર્ટ મુજબ ભારતની અર્થવ્યવસ્થાના સુધારામાં કેટલાક પડકારો નીચે પ્રમાણે છે :

વેપાર વિક્ષેપો (Disruption) અને ઊર્જા સુરક્ષા વ્યવસ્થાપન કોરોના બાદ ઉચ્ચ GDP વૃદ્ધિ દર જાળવી રાખવો

કૌશલ્ય વિકાસ અને રોજગાર નિર્માણ માળખાકીય વિકાસ માટે સંસાધનો એકત્રિત કરવા વ્યૂહાત્મક વિનિવેશીકરણ અને સંપત્તિ મૌદ્રીકરણ

ભારતમાં કોરોના મહામારી બાદ આર્થિક ગતિવિધિઓ તેજ થવાને કારણે ઉદ્યોગ-ઘંઘાઓનો વિકાસ ઝડપી થવા લાગ્યો છે. જેના કારણે ભારતે વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા સૂચકાંકના રેન્કમાં મોટો સુધારો પ્રાપ્ત કર્યો છે. ભારત વૈશ્વિક સ્તર ઉપર પોતાના પ્રદર્શનમાં ધીમે-ધીમે સુધારો લાવી રહ્યું છે. ભારતના ઝડપી અને સંતુલિત વિકાસની નિશાની સાબિત થાય છે.

સમાચારમાં શા માટે ?

તાજેતરમાં વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન (WTO) દ્વારા ઘણા સમયથી વિલંબિત વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠનની 12મી મંત્રી પરિષદનું આયોજન જીનીવા, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ ખાતે કરવામાં આવ્યું હતું.

I પૃષ્ઠભૂમિ

- વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠનનું ગઠન વર્ષ 1995માં મારકેશ સંધિ અંતર્ગત વિશ્વ વ્યાપારને સુદૃઢ અને આયોજનપૂર્વક બનાવવા થયું હતું. આ સંધિમાં દ્વિ-વાર્ષિક વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન(WTO)ની મંત્રી પરિષદ વિશ્વ વ્યાપાર માટેના જરૂરી નિર્ણયો ઉપરાંત વિશ્વમાં ઉદ્ભવતા અલગ-અલગ મુદ્દાઓની ચર્ચા કરશે તેવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- WTOની મંત્રી પરિષદમાં તેના બધા સભ્ય દેશો (હાલમાં 164 સભ્ય દેશો) ભાગ લે છે અને વિશ્વ સામે રહેલા કૃષિ, મત્સ્ય ઉદ્યોગ, વેપાર અનુમતિ, વેપાર દરો વગેરે જેવા અગત્યના પડકારો ઉપર ભવિષ્યદર્શી નિર્ણયો લેવામાં આવે છે.
- ભારત શરૂઆતથી જ વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠનમાં સક્રિય સભ્ય છે. ભારતે હંમેશા વિશ્વ કલ્યાણ તરફના નિર્ણયો અને પહેલોને પોતાનું પૂર્ણ સમર્થન પ્રદાન કર્યું છે. ભારત વિકાસશીલ અને વિકસીત દેશો વચ્ચે રહેલા વ્યાપાર સંબંધિત અંતરને ઓછું કરવાનો પ્રયત્ન WTO મંત્રી પરિષદમાં કરે છે.

I 12મી WTOની મંત્રી પરિષદ વિશે

- છેલ્લી મંત્રી પરિષદ વર્ષ 2017માં આયોજાઈ હતી. ત્યારબાદ પાંચ વર્ષ પછી વર્ષ 2022માં જૂન મહિનામાં મંત્રી પરિષદનું આયોજન થયું, જેના પાછળનું કારણ કોરોના મહામારી છે. કોરોના મહામારીના કારણે WTO ની મંત્રી પરિષદ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી. 12મી મંત્રી પરિષદનું આયોજન કઝાકીસ્તાન દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

I મંત્રી પરિષદનો નિષ્કર્ષ

આ વખતની મંત્રી પરિષદમાં ઘણા વર્ષોથી ચર્ચામાં રહેલા મુદ્દાઓ ઉપર ચર્ચા-વિચારણા કરીને નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા છે. જે નીચે મુજબ છે :

1. મત્સ્ય સબસિડી

- 12મી મંત્રી પરિષદ દરમિયાન સમુદ્રના રક્ષણમાં ફાળો આપતો અર્થપૂર્ણ બહુપક્ષીય કરાર કરવામાં આવ્યો છે. હાનિકારક મત્સ્ય સબસિડીને અટકાવવાનો કરાર સંયુક્ત રાષ્ટ્રના સતત લક્ષ (SDG-14) સાથે સુસંગત ધરાવે છે.
- કરાર અંતર્ગત ગેરકાયદેસર, બિનનિયમનકારી અને બિનનોંધાયેલ (IUU) મત્સ્ય ઉત્પાદનને અપાતી સબસિડી પર સખ્ત પ્રતિબંધ મૂકવાનો નિર્ણય કરાયો.
- 2001 થી સભ્ય દેશો અતિશય માછીમારીને પ્રોત્સાહન આપતી સબસિડી પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે વાટાઘાટો કરી રહ્યા છે.
- અનિયંત્રિત મોટા સમુદ્રમાં માછીમારો પરની સબસિડી પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ અને સંકલિત મત્સ્યઉદ્યોગ વ્યવસ્થાપન નિયંત્રણનો અભાવ ધરાવતા સૌથી સંવેદનશીલ વિસ્તારોમાં પ્રતિબંધ મૂકવાનો નિર્ણય.
- કરારના પ્રથમ તબક્કામાં અતિ માછીમારી (Overfished) વિસ્તારને ટકાઉપણામાં લાવવા માટે સબસિડી આપવામાં આવશે.
- ભારત અને અન્ય વિકાસશીલ દેશો આ કરારમાં કેટલીક છૂટ મેળવવામાં સફળ રહ્યા હતા. તેઓએ આ કરાર હેઠળ કારીગર અને પરંપરાગત માછીમારી કરતા ખેડૂતોને કોઈ પ્રતિબંધનો સામનો કરવો પડશે નહીં.

2. વૈશ્વિક ખાદ્ય સુરક્ષા

- ખાદ્ય સુરક્ષા પરના સંયુક્ત ઘોષણાપત્રમાં, તમામ વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠનના(WTO) સભ્ય દેશો દ્વારા ખાદ્યપદાર્થો પરના ગેરવાજબી નિકાસ પ્રતિબંધોને ટાળવા અને નિકાસ પ્રતિબંધો પર પારદર્શિતા લાવવા માટે પ્રતિબદ્ધતા દાખવી છે.
- ઉપરાંત, વિશ્વ ખાદ્ય કાર્યક્રમ માટે માનવતાવાદી ખરીદ-વેચાણને નિકાસ પ્રતિબંધોમાંથી સંપૂર્ણપણે મુક્તિ આપવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.
- રશિયા-યુક્રેન યુદ્ધ બાદ વૈશ્વિક ખાદ્ય સુરક્ષા જાળવવા માટે ખાદ્ય નિકાસ ઉપર પ્રતિબંધ ટાળવામાં આવે, પરંતુ ઘરેલું ખાદ્ય જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવાની મુક્તિ પણ પ્રદાન કરી છે.
- જો કે, દેશોને ઘરેલું ખાદ્ય સુરક્ષા જરૂરિયાતો સુનિશ્ચિત કરવા માટે ખાદ્ય પુરવઠાને પ્રતિબંધિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે.
- ભારતને તેના સાર્વજનિક સ્ટોકહોલ્ડિંગ્સમાંથી અન્ય દેશોમાં ખાદ્યપદાર્થોની નિકાસ કરવાની મંજૂરી આપવાની મુખ્ય માંગ પર 2023 માં આગામી મંત્રી સ્તરીય પરિષદમાં ચર્ચા કરવામાં આવશે.

તમને ખાખી પહેરાવવા માટે આવી રહી છે
ગુજરાતની સર્વશ્રેષ્ઠ ફેકલ્ટી ટીમ

PSI/ASI (PRE+ MAINS)

Date **24-01-2023**

Time **8:30 to 10:30**

Fees **30000** (~~40000~~)

(Offer Valid till 24 January)

Address : 1st Floor, Ashwamegha Complex, Sargasan Cross Roads,
KH-0 Circle, Gandhinagar, Gujarat - 382421

 77788 98734 | 90549 03902 | 96249 43920 | 90549 06546

3. ઈ-કોમર્સ વ્યવહાર

- ભારતે ડબલ્યુટીઓને ઈ-કોમર્સ વ્યવહારો પર કસ્ટમ ડ્યુટી પરના મોરેટોરિયમના વિસ્તરણની સમીક્ષા કરવા કહ્યું છે, જેમાં ડિજિટલી-વેપારી માલ અને સેવાઓનો સમાવેશ થાય છે.
- પીયુષ ગોયલે દલીલ કરી હતી કે વિકાસશીલ દેશોએ આવા મોરેટોરિયમના નાણાકીય પરિણામોનો સામનો કરવો પડ્યો છે.
- 2017-2020 થી વિકાસશીલ દેશોએ માત્ર 49 ડિજિટલ ઉત્પાદનોની આયાત પર લગભગ \$50 બિલિયનની સંભવિત ટેરિફ આવક ગુમાવી છે.
- WTO સભ્યો સૌપ્રથમ 1998 માં ઈલેક્ટ્રોનિક ટ્રાન્સમિશન પર કસ્ટમ ડ્યુટી ન લાદવા માટે સંમત થયા હતા, જ્યારે ઈન્ટરનેટ હજી પ્રમાણમાં નવું હતું. ત્યારથી સમયાંતરે મોરેટોરિયમ લંબાવવામાં આવ્યું છે.
- જો કે હવે બધા સભ્યોએ પછીની મંત્રી પરિષદ બેઠક સુધી અથવા 31 માર્ચ, 2024 સુધી ઈ-કોમર્સ ટ્રાન્સમિશન પર કસ્ટમ ડ્યુટી પર લાંબા સમયથી મોફૂફી ચાલુ રાખવા માટે સંમત થયા હતા, જેની અસર ડિજિટલ વસ્તુ અને સેવા ઉપર થશે.

ભારત; 12મી મંત્રી પરિષદમાં

- મત્સ્ય સબસિડીમાં ભારતે કેટલાક પ્રાવધાનો ઉપર છૂટ આપવાની માંગ કરી, જેથી ભારતના કરોડો જરૂરિયાતમંદ માછીમારો યોગ્ય સબસિડીનું વળતર મેળવી શકે. આ સબસિડી પ્રતિબંધ કરાર અંતર્ગત નાના ખેડૂતો અને કારીગરોને કોઈ પ્રકારની અસર થશે નહિ.
- ઈ-કોમર્સ વ્યવહારો ઉપર લાગતી કસ્ટમ ડ્યુટીને હવે મોફૂફીના સમયગાળામાંથી બહાર લાવવા જોઈએ. WTO એ લાંબાગાળાથી ઈ-કોમર્સ વ્યવહારો ઉપર લાગતી કસ્ટમ ડ્યુટી મોફૂફી રાખી છે. જેની સીધી અસર વિકાસશીલ દેશો પર પડે છે.
- 2017-2020ના સમયગાળામાં કસ્ટમ ડ્યુટી મોફૂફીના કારણે વિકાસશીલ દેશોને 50 બિલિયન ડોલરનું નુકસાન પહોંચ્યું છે. આવી મોફૂફીની જોગવાઈને કારણે વિકાસશીલ દેશોને મોટું આર્થિક નુકસાન વેઠવું પડે છે.

12મી મંત્રી પરિષદની નકારાત્મક બાબતો

- મત્સ્ય સબસિડી માત્ર ગેરકાયદેસર માછીમારોને અટકાવશે, પરંતુ તેના સંપૂર્ણ ઉન્મૂલન માટે સમર્થ નથી. ટીકાકારોના મત મુજબ 20 વર્ષના વિલંબ બાદ પણ WTO ગેરકાયદેસર માછીમારો સંપૂર્ણ અટકાવવા અસમર્થ રહી.
- ઈ-કોમર્સ મોફૂફી (Moratorium), વિકાસશીલ દેશોને આર્થિક રીતે નુકસાન પહોંચાડે છે, તેમ છતાં પણ તેના ઉપર આ મંત્રી પરિષદમાં કોઈ ચોક્કસ પગલાં લેવામાં આવ્યા નથી. આ માંગને અગામી પરિષદ સુધી લંબાવવામાં આવી.

4. કોરોના વેક્સિન ઉત્પાદન

- કોરોના વેક્સિન ઉત્પાદન માટે WTO ના સભ્યો દ્વારા કામચલાઉ ધોરણ ઉપર TRIPS સંધિ અંતર્ગત કોરોના રસીની બૌદ્ધિક સંપદા મોફૂફી રાખી છે. કોરોના રસીની પેટન્ટ ધરાવતા લોકોની મંજૂરી વગર 5 વર્ષ સુધી તેનો ઉપયોગ કરી શકાશે. જેથી ઘરેલુ સ્તર પર કોરોના વેક્સિનનું ઉત્પાદન ઝડપ બનશે.
 - વિકાસશીલ દેશોની ઘરેલુ રસી ઉત્પાદનમાં સરળતા અને સુલભતા માટે રસી પેટેન્ટમાં છૂટ આપવાની માંગ કરવામાં આવી રહી હતી.
- ### 5. WTO માં સુધારા
- મંત્રી પરિષદમાં WTOમાં વિવિધ પ્રવૃત્તિઓના તમામ પાસાઓની તપાસ માટે મોટા સુધારાઓ તરફ પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવી છે. આ સુધારાઓથી વૈશ્વિક વેપાર નીતિના વિકાસ પર નજર રાખવાની અને વૈશ્વિક મંચ ઉપર વાટાઘાટા (Negotiations) કરવાની ક્ષમતા મજબૂત બનશે.
 - 2024ના અંત સુધી WTO ની વિવાદ ઉકેલ પ્રણાલી (Disputed Settlement System)ને પુનઃ સ્થાપિત કરવાની પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવી છે.

- ભારતે જાહેર ખાદ્યસુરક્ષા માટે આપવામાં આવતી દેશોની સબસિડીને 10% ની મર્યાદામાંથી બહાર લાવવી જોઈએ તેવી માંગ કરી છે. જેથી વિકાસશીલ દેશો મનવતાવાદી પ્રવૃત્તિઓ અને લોકોની ખાદ્યસુરક્ષાને વિસ્તૃત કરી શકે અને આજની મોંઘવારીથી લડવામાં મદદ મળી શકે.
- ભારતે કોરોના મહામારીથી ઝડપી લડવા અને રસી ઉત્પાદનની ક્ષમતા વધારવાના હેતુથી કોરોના રસી માટેની પેટન્ટમાં છૂટની માંગ કરી હતી. 2020માં ભારત અને દક્ષિણ આફ્રિકાએ આ બાબત માટે દરખાસ્ત WTOને કરી હતી. જેનું પરિણામ આ મંત્રી પરિષદમાં પ્રાપ્ત થયું છે.
- ભારત ઘણા લાંબા સમયથી WTOમાં માળખાકીય સુધારાની માંગ કરે છે, આ મંત્રી પરિષદમાં બધા સભ્ય દેશો દ્વારા WTOના માળખાકીય સુધારાની માંગનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

- પરિષદ દરમિયાન આપવામાં આવેલ છૂટ દરેક ઉપકરણ અને દરેક દેશ માટે નથી. જે વિશ્વમાં અસમાનતાની લગણી પેદા કરે છે.
- ઘણા સમયથી ગૂંચવાયેલા મુદ્દા જેવા કે વિવાદ ઉકેલ પ્રણાલી (Disputed Settlement System)ને આ પરિષદમાં હલ કરવાને બદલે આગળના સમય માટે મોફૂફી રાખવામાં આવ્યું.

- કેન્દ્રીય વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ, ગ્રાહક બાબત અને ખાદ્ય અને જાહેર વિતરણ અને કાપડ મંત્રી શ્રી પીયુષ ગોયલ દ્વારા જણાવાયું કે ભારત WTO મંત્રી પરિષદના પરિણામથી 100 ટકા સંતુષ્ટ છે.
- ભારત તેના ખેડૂતો, માછીમારો અને નાના ઉદ્યોગો સાથે મજબૂતીથી ઊભું છે. વિશ્વ વેપાર સંગઠનમાં ભારતના કદમથી ગરીબ અને નબળા લોકોનો અવાજ વૈશ્વિક સ્તરે મજબૂત થયો છે. ભારતે માત્ર પોતાને અસર કરતા મુદ્દા જ નથી ઉઠાવ્યા, પરંતુ અન્ય વિકાસશીલ દેશો, નિમ્ન આવક દેશો અને સંવેદનશીલ મુદ્દાઓને ખૂબ સંવેદનશીલતાથી ઉઠાવ્યા છે.
- ભારતે 12મી પરિષદમાં આઉટકમ ઓરિયન્ટેડ સફળતા પ્રાપ્ત કરી છે.
- ભારતે ખાદ્ય સુરક્ષા, TRIPS સંધિમાં છૂટ, ખેડૂત કલ્યાણ, WTOના સુધારામાં પોતાનો અમૂલ્ય ફાળો પ્રદાન કર્યો છે. ભારત WTO વાટાઘાટા (Negotiations)ના કેન્દ્રમાં હોય છે. દરેક WTO મીટિંગમાં ભારતની મક્કમ મહોર દેખાય છે.

I WTO મંત્રી પરિષદ વિશે

WTO મંત્રી પરિષદ એ વિશ્વ વેપાર સંગઠનમાં સર્વોચ્ચ નિર્ણય લેતી સંસ્થા છે, જેની બેઠક દ્વિ-વાર્ષિક યોજાય છે.

મંત્રી પરિષદનું આયોજન કોઈ દેશના સહકાર (Co-Host)માં કરવામાં આવે છે.

મંત્રી પરિષદમાં WTO ના 164 દેશોના પ્રતિનિધિઓ તેમજ કસ્ટમ યુનિયન ભાગ લે છે.

મંત્રી પરિષદ કોઈપણ બહુપક્ષીય વેપાર કરાર હેઠળ તમામ બાબતો પર નિર્ણય લઈ શકે છે. જેથી વૈશ્વિક વેપાર માળખાને આયોજનબદ્ધ બનાવી શકાય છે.

ખાદ્ય સબસિડી માટે WTOમાં નવી પદ્ધતિની દરખાસ્ત :

- તાજેતરમાં ભારત, ચીન, પાકિસ્તાન, ઈજિપ્ત, દક્ષિણ આફ્રિકા જેવા 60 જેટલા વિકાસશીલ દેશો દ્વારા WTO માં ખાદ્ય સબસિડીની ગણતરી માટે નવી પદ્ધતિની દરખાસ્ત કરી છે.
- હાલમાં WTO ની ખાદ્ય સબસિડી વર્ષ 1986-88 ના સમયગાળા પરથી ગણવામાં આવે છે. જેમાં કોઈ દેશ 10 ટકાથી વધારે સબસિડી પોતાના ખાદ્ય સુરક્ષા માટે ફાળવી શકશે નહીં, જેના કારણે આજની મોંઘવારી સામે લડવા સબસિડી અસમર્થ બની રહે છે.
- દરખાસ્ત એવા સમયે કરવામાં આવી જ્યારે સમગ્ર વિશ્વ મોંઘવારી અને ભૂખમરાની સમસ્યાથી ઝઝૂમી રહ્યું છે. દરખાસ્તમાં ખાદ્ય સુરક્ષા માટે જાહેર સંગ્રહક્ષમતાનો કાયમી ઉકેલ સૂચવવામાં આવ્યો છે.

Food for Thought

WTO members propose changes in rules amid global food inflation

African Group, ACP group G33 want to include inflation in food sop calculation

Present methodology based on 1986-88 prices

New proposal eases conditions to export food-grain from public stocks

I ભારત કેમ ખાદ્ય સબસિડીમાં પરિવર્તનને સમર્થન આપે છે ?

- ભારત એ વિશ્વમાં સૌથી મોટી જાહેર ખાદ્ય વિતરણ વ્યવસ્થા ધરાવે છે. ઉપરાંત, ભારત કૃષિ પ્રધાન દેશ છે. જેથી પોતાના ખેડૂતોને કૃષિમાં મદદ કરવા સબસિડી આપવી જરૂરી છે.
- WTO ના જૂના 1986-88 ના સબસિડી નિયમ મુજબ કોઈ પણ દેશ 10 ટકાથી વધારે સબસિડી ખાદ્ય સુરક્ષામાં આપી શકે નહીં, જેના કારણે ભારત પર પોતાની સબસિડી ઘટાડવાનું દબાણ હંમેશા વિકસિત દેશો દ્વારા રહે છે.
- ભારત અને વિકસિત દેશો વચ્ચેની સબસિડીમાં મોટું અંતર છે. વિકસિત દેશો “ગ્રીન બોક્સ” સબસિડી આપે છે, જેમાં સંશોધન, આંતરમાળખા વગેરે પર સબસિડી અપાય છે. જ્યારે ભારત વસ્તુ આધારિત સબસિડી આપે છે. જેને WTO અસમર્થન આપે છે.
- ભારત મુજબ WTOના ખાદ્ય સબસિડીના નિયમો વિકસિત દેશોને વધારે ફાયદો કરાવે છે, જેના કારણે ભારત અને વિકસિત દેશો વચ્ચે સબસિડીનું અંતર ઘટાડવા અને ભાવ વધારાને પહોંચી વળવા માટે ભારત દ્વારા નવા સબસિડીના સુધારાને સમર્થન કરવામાં આવી રહ્યું છે.

I મુખ્ય બાબતો

- G33, આફ્રિકન ગ્રુપ, ACP (આફ્રિકન, કેરેબિયન અને પેસિફિક) ગ્રુપ દ્વારા દરખાસ્ત કરવામાં આવી કે, ખાદ્ય સુરક્ષા માટે જાહેર સંગ્રહક્ષમતાનો કાયમી ઉકેલ ફુગાવાની અસર સાથે હોવો જોઈએ.
- દરખાસ્ત મુજબ નવી ખાદ્ય પદ્ધતિથી સબસિડીની ગણના બાહ્ય સંદર્ભ કિંમત (External Reference Price (ERP) અંતર્ગત ‘અતિશય ફુગાવા’ (Excessive Inflation) અથવા બાહ્ય સંદર્ભ કિંમત અંતર્ગત પાંચ વર્ષમાં સૌથી વધારે કિંમત અને સૌથી નીચી કિંમતના સરેરાશ આધારે ખાદ્ય સબસિડી નક્કી કરવામાં આવવી જોઈએ.

- જે વર્ષ 1986-88 ની 10 ટકા સબસિડીની મર્યાદાને તોડી નાના અને વિકાસશીલ દેશોને ખાદ્ય સુરક્ષા પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.
- આ દરખાસ્તમાં 2013ના બાલી મંત્રી પરિષદ ઘોષણાપત્રમાં એન્ટી-સર્કમવેન્શન (Anti-circumvention : પરવાનગી વગર વસ્તુનો ઉપયોગ નિષેધ) કલમમાં સુધારો કરવાની પણ દરખાસ્ત કરી છે. જે મુજબ વિકાસશીલ દેશો કે જેઓ ખાદ્ય સુરક્ષા માટે ખાદ્યપદાર્થોનો જથ્થો રાખે છે, તેઓ વેપારને નુકસાન કરતા ન હોય અથવા અન્ય સભ્યોની ખાદ્ય સુરક્ષાને પ્રતિકૂળ અસર કરતા ન હોવા જોઈએ તેનું ધ્યાન રાખવામાં આવે છે.

I WTOની ખેતીલક્ષી સબસિડી

- WTOમાં ત્રણ પ્રકારની સબસિડી ખેતીલક્ષી પદાર્થોને આપવામાં આવે છે. જેથી વિવિધ દેશોની જરૂરિયાત અનુસાર તેમને સબસિડીનો ફાયદો પૂરો પાડી શકાય. આ સબસિડીને વિવિધ રંગો દ્વારા વિભાજિત કરવામાં આવે છે.

ગ્રીન બોક્સ :

- વેપારને કોઈ પ્રકારનું નુકસાન ન પહોંચાડે તેને ગ્રીન બોક્સ સબસિડી કહે છે. આ સબસિડીમાં સમાવેશ થવા માટે વેપારને કોઈ વિકૃત અસર કરવી ન જોઈએ. તેઓ એવા પ્રોગ્રામ્સ હોય છે જે ચોક્કસ ઉત્પાદનો પર લક્ષિત ન હોય, અને ખેડૂતો માટે પ્રત્યક્ષ આવક સપોર્ટનો સમાવેશ ન કરે.
- તેમાં પર્યાવરણીય સંરક્ષણ અને પ્રાદેશિક વિકાસ કાર્યક્રમોનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેથી "ગ્રીન બોક્સ" સબસિડીને મર્યાદા વિના મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

બ્લૂ બોક્સ :

- આ "શરતો સાથેનું એમ્બર બોક્સ" છે, જેમાં વિકૃતિ ઘટાડવા માટે રચાયેલ શરતો સામેલ છે. કોઈપણ સપોર્ટ કે જે સામાન્ય રીતે એમ્બર બોક્સમાં હશે, તે વાદળી બોક્સમાં મૂકવામાં આવે છે, જો સપોર્ટ માટે ખેડૂતોને ઉત્પાદન મર્યાદિત કરવાની પણ જરૂર હોય.
- હાલમાં બ્લૂ બોક્સ સબસિડી પર ખર્ચ કરવાની કોઈ મર્યાદા નથી.

એમ્બર બોક્સ :

- ઉત્પાદન અને વેપારને (કેટલાક અપવાદો સાથે) વિકૃત કરે તેવા પગલાં એમ્બર બોક્સમાં આવે છે. આમાં કિંમતોને સમર્થન આપવાના પગલાં અથવા ઉત્પાદન જથ્થા સાથે સીધી રીતે સંબંધિત સબસિડીનો સમાવેશ થાય છે.
- તેના ઉપર મર્યાદા મુકવામાં આવે છે (હાલમાં 5% વિકસિત દેશોમાં અને 10% વિકાસશીલ દેશોમાં). જેથી વેપારને ભારે નુકસાનથી બચાવી શકાય છે.

I શાંતિ કલમ (Peace clause)

- શાંતિ કલમ હેઠળ, WTO (વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઈઝેશન)ના સભ્ય દેશો વિવાદ સમાધાન ફોરમમાં વિકાસશીલ રાષ્ટ્ર દ્વારા આપવામાં આવેલી નિર્ધારિત સબસિડીની મર્યાદામાં કોઈપણ ઉલ્લંઘનને પડકારે નહીં તેના પર સંમત થયા છે.
- ભારતની ચિંતા એ છે કે જો કાયમી ઉકેલ આવે તે પહેલાં આ કલમ સમાપ્ત થઈ જાય, તો ખાદ્ય સુરક્ષા કાર્યક્રમો અને ખેડૂતોને બચાવવા માટેની નીતિઓ, જેમ કે લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ WTOમાં પડકારી શકાશે.
- 2013 માં બાલીમાં મંત્રીઓ વચગાળાની "શાંતિ કલમ" પર સંમત થયા હતા, જે વિકાસશીલ દેશોને WTOની વિવાદ પતાવટ પ્રણાલીમાં કાયદેસર રીતે પડકાર્યા વિના જાહેર સ્ટોકહોલ્ડિંગ કાર્યક્રમો હેઠળ સબસિડી પ્રદાન કરવાની મંજૂરી આપે છે.

TRIPS : (ટ્રેડ રિલેટેડ એસ્પેક્ટ ઓફ ઇન્ટેલેક્સ્યુઅલ પ્રોપર્ટી રાઈટ)

TRIPS વિશે

- ટ્રિપ્સ એ વિશ્વ-વ્યાપાર સંગઠના બધા દેશો વચ્ચે થયેલો આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદેસદારનો કરાર છે. આ કરાર બૌદ્ધિક સંપત્તિની સુરક્ષા માટેના ન્યુનતમ ધારાધોરણો સુનિશ્ચિત કરે છે. તદુપરાંત, નવાચાર લાવનાર બૌદ્ધિક સંપત્તિની સુરક્ષા કરે છે.
- TRIPS કરાર અંગે સૌપ્રથમ GATT (જનરલ એગ્રીમેન્ટ ઓન ટેરિફ્સ એન્ડ ટ્રેડ) ના ઉરુગ્વે રાઉન્ડ (1986-1994) માં ચર્ચા થઈ હતી. જેને વિધિવત રીતે 2001 માં દોહા ઘોષણા દ્વારા વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠને સ્વીકાર્યું.
- TRIPS કરારને "બર્ન એન્ડ પેરિસ પીએલએસ કરાર" પણ કહે છે.

TRIPSમાં સમાવેલ બાબતો :

- કૉપીરઈટ
- ટ્રેડમાર્ક (સેવા સંબંધિત માર્ક પણ)
- જિયોગ્રાફિકલ ઈન્ડિકેટર્સ
- ઔદ્યોગિક ડિઝાઈન
- પેટન્ટ (છોડની નવી જાતો પણ સમાવેલ છે)
- ઈન્ટિગ્રેટેડ સર્કિટ
- વ્યાપાર રહસ્યો અને ટેસ્ટ ડેટાની માહિતી

TRIPSની મહત્વની જોગવાઈ :

- બધા દેશોને બૌદ્ધિક સંપત્તિ અધિકારો અંગે મજબૂત સુરક્ષા પૂરી પાડવી.
- કરારના અમલીકરણની પ્રક્રિયા, ઉપાયો અને વિવાદ નિવારણની જોગવાઈઓ.
- ટ્રિપ્સમાં મોસ્ટ ફેવર્ડ નેશન (MFN)ની જોગવાઈ કરેલ છે.
- કોપીરાઈટનો અધિકાર લેખકના મૃત્યુ પછી પણ 50 વર્ષ સુધી માન્ય રહેશે.
- નવાચાર અંગેની પેટન્ટ 20 વર્ષ માટે માન્ય રહેશે.

WTOનાં કાર્યો :

- વેપારનું સંચાલન કરવા વિવિધ કરારો લાગુ કરવા.
- વેપારને લાગતા વાટાઘાટા કરવા માટે મંચનું સંચાલન
- વેપારને લગતા વિવાદોને સરળ રીતે હલ કરવા.

WTO (વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન) :

- વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન એ એકમાત્ર આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર નિયમો સાથે કાર્ય કરી કરતી સંસ્થા છે.
- વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠનની સ્થાપના 1 જાન્યુઆરી, 1995ના રોજ જનરલ એગ્રીમેન્ટ ટેરિફ એન્ડ ટ્રેડ (GATT)ના બદલામાં કરઈ હતી.
- વર્તમાન WTOમાં કુલ 164 સભ્ય દેશો છે અને 23 નિરીક્ષક ભાગીદારો છે. અફઘાનિસ્તાન વર્ષ 2016માં 164મું સભ્ય દેશ બન્યું હતું.
- WTOના કરારમાં વિશ્વના મોટાભાગના ઔદ્યોગિક દેશોનો સમાવેશ થાય છે.
- WTOનો ઉદ્દેશ્ય વેપારને શક્ય એટલો સરળ મુક્ત અને અનુમાનિત કરવાનો છે.

- રાષ્ટ્રીય વેપાર નીતિનું નિરીક્ષણ કરવું.
- વિકાશશીલ દેશો માટે તકનીકી સહાય અને તાલીમ પૂરી પાડવી.
- અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ સાથે સહકાર વધારવો.

- WTOએ સંયુક્ત રાષ્ટ્રનો ભાગ નથી પરંતુ વેપારલક્ષી સહકાર પૂર્ણ રીતે આપે છે.

ઘોલેરામાં એરપોર્ટ

સમાચારમાં શા માટે ?

તાજેતરમાં આર્થિક બાબતની કેબિનેટ સમિતિ દ્વારા ગુજરાતના વ્યૂહાત્મક વિસ્તાર ઘોલેરા ખાતે ગ્રીનફિલ્ડ એરપોર્ટ બનાવવાને મંજૂરી અપાઈ છે. ઘોલેરા આંતરરાષ્ટ્રીય એરપોર્ટ વર્ષ 2025-2026 સુધીમાં તૈયાર થઈ જવાની સંભાવના છે. આ સંપૂર્ણ પ્રોજેક્ટ માટે રૂ. 1305 કરોડ મંજૂર કરવામાં આવેલા છે.

મહત્વના મુદ્દા

- દર વર્ષે આશરે 3 લાખ મુસાફરો એરપોર્ટ પરથી ઉડાન ભરે તેવી શક્યતા છે, જે આગામી બે દાયકામાં વધીને 23 લાખને સ્પર્શે તેવી અપેક્ષા છે. ઉપરાંત, કાર્ગો ટ્રાફિક વાર્ષિક ધોરણે 20,000 ટન થવાનો અંદાજ છે, જે 20 વર્ષના સમયગાળામાં વધીને 2,73,000 ટન થવાની શક્યતા છે.
- ઘોલેરા એરપોર્ટનું નિર્માણ ઘોલેરા આંતરરાષ્ટ્રીય એરપોર્ટ કંપની લિમિટેડ (DIACL) દ્વારા કરવામાં આવશે. જે એક જોઈન્ટ વેનચર છે. જેમાં એરપોર્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયાનો 51% હિસ્સો, ગુજરાત સરકારનો 33% હિસ્સો અને રાષ્ટ્રીય ઔદ્યોગિક કોરિડોર વિકાસ ટ્રસ્ટનો 16% હિસ્સો છે.
- આ એરપોર્ટના કારણે અમદાવાદથી એરપોર્ટથી 80 કિ.મી જ દૂર હોવાથી ગૌણ એરપોર્ટ તરીકે વર્તીને અમદાવાદ પરનું પ્રવાસીનું વધારાનું ભારણ ઘટાડી શકાશે. હવાઈ પ્રવાસી વધવાની સંભાવના હોવાથી આ નવું એરપોર્ટ વાર્ષિક 23 લાખ પ્રવાસીઓને સુવિધા આપવા સક્ષમ બનતાં વિમાન પ્રવાસનને વેગ મળશે.

ગ્રીનફિલ્ડ આંતરમાળખું :

જ્યાં પહેલા કોઈ પ્રકારનું બાંધકામ કરવામાં ન આવ્યું અને સંપૂર્ણરીતે નવીન આંતરમાળખું તૈયાર કરવામાં આવે તેને 'ગ્રીનફિલ્ડ આંતરમાળખું' કહે છે.

બ્રાઉનફિલ્ડ આંતરમાળખું :

પહેલાથી હયાત આંતરમાળખાનું વિસ્તરણ, સમારકામ કે નવીનીકરણ કરવાને 'બ્રાઉનફિલ્ડ આંતરમાળખું' કહે છે.

I ધોલેરા સ્પેશિયલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ રિજન (DSIR)

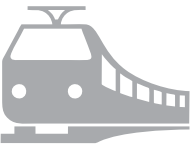
ધોલેરા સર શું છે?

- ધોલેરા સ્પેશિયલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ રિજન (DSIR) એ ગ્રીનફિલ્ડ ઈન્ડસ્ટ્રિયલ સિટી છે અને તે અમદાવાદથી આશરે 100 કિમી દક્ષિણ પશ્ચિમમાં સ્થિત છે. ગુજરાત સરકારે સ્પેશિયલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ રિજન એક્ટ, 2009ની દ્વારા એક કાયદાકીય માળખું બનાવ્યું છે. આ અધિનિયમ હેઠળ, DSIR માટે પ્રાદેશિક વિકાસ સત્તાની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- ધોલેરા સ્પેશિયલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ રિજન ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી (DSIRDA) પાસે DSIR ના આયોજન અને વિકાસની જવાબદારી છે અને તે DSIRની અંદર સરકારી જમીનના વહીવટની કામગીરીનો સમાવેશ કરશે. પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ માટે કેન્દ્ર સરકાર (DMICDC ટ્રસ્ટ) અને ગુજરાતની રાજ્ય સરકાર (DSIRDA) વચ્ચે ધોલેરા ઈન્ડસ્ટ્રિયલ સિટી ડેવલપમેન્ટ લિમિટેડ (DICDL) નામનું SPV બનાવવામાં આવ્યું છે. દિલ્હી મુંબઈ ઈન્ડસ્ટ્રિયલ કોરિડોર ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ (DMICDC), એક ખાસ હેતુની કંપની, DMIC પ્રોજેક્ટના વિકાસની શરૂઆત, પ્રોત્સાહન અને સુવિધા આપવા માટે સામેલ કરવામાં આવી હતી.
- આશરે 920 ચોરસ કિમીમાં ફેલાયેલું શહેર, અમદાવાદ જિલ્લાના ધોલેરા તાલુકાના 22 ગામોને સમાવિષ્ટ કરે છે.
- ધોલેરા ઔદ્યોગિક શહેરની પોતાની સ્વ-નિર્ભર ઇકો-સિસ્ટમ હશે, જેમાં ઔદ્યોગિકીકરણ, ઉપયોગિતા અને લોજિસ્ટિક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, શિક્ષણ, આરોગ્યસંભાળ અને અન્ય જાહેર સુવિધાઓ સહિત સામાજિક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર દ્વારા આર્થિક ડ્રાઇવરોનો સમાવેશ થાય છે.

ઉદ્યોગો

- સંરક્ષણ, ઉક્રુચન, ઈલેક્ટ્રોનિક્સ, હાઈ-ટેક ઈમર્જિંગ ટેકનોલોજી, ફાર્માસ્યુટિકલ્સ અને બાયોટેકનોલોજી, હેવી એન્જિનિયરિંગ, ઓટો અને ઓટો આનુષંગિક, જનરલ મેન્યુફેક્ચરિંગ, એગ્રો એન્ડ ફૂડ પ્રોસેસિંગ, મેટલ્સ અને મેટાલર્જીકલ પ્રોડક્ટ્સ વગેરે એ ધોલેરા ઔદ્યોગિક માટે ઉચ્ચ સંભાવનાઓ ધરાવતાં ક્ષેત્રો છે.

કનેક્ટિવિટી

રેલ

MRTS

ડેડિકેટેડ ફ્રેટ કોરિડોરથી
1.5 કલાકનું અંતર

એર

ધોલેરા આંતરરાષ્ટ્રીય હવાઈ મથક
અમદાવાદ અને ભાવનગર એરપોર્ટથી
2 કલાકનું અંતર

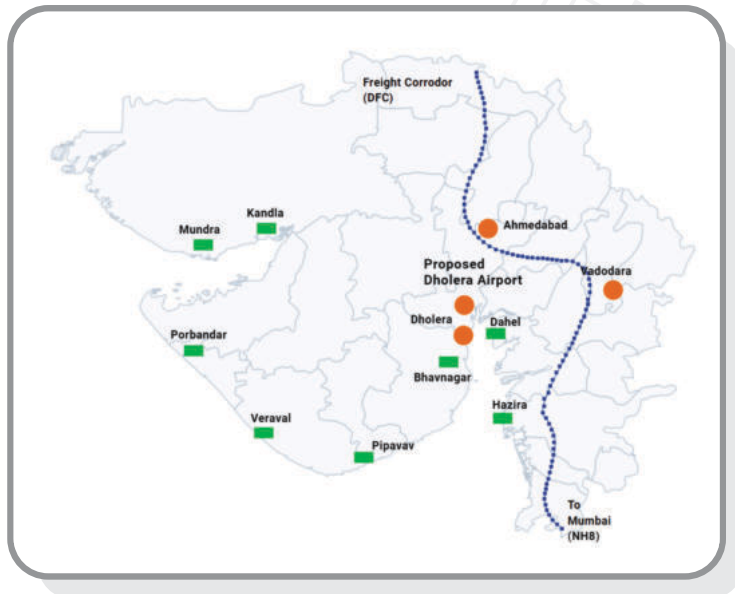
રોડ

6 લેન એક્સપ્રેસ વે
(અમદાવાદ-ધોલેરા વચ્ચે)

સમુદ્રી

પીપાવાવ સૌથી નજીકનું બંદર
કંડલા અને મુંદ્રા સાથે પણ જોડાણ

I DSIRનું મહત્વ

- ધોલેરા ક્ષેત્રમાં મહત્વના ઉદ્યોગો જેવા કે રક્ષા, ઈલેક્ટ્રોનિક્સ, ફાર્માકંપની, ઓટોમોબાઈલ્સ, કૃષિ અને ખાદ્ય પ્રસંસ્કરણ વગેરેનો સમાવેશ થશે. આમ, ગુજરાતમાં ઔદ્યોગિકીકરણને વેગ મળશે.
- ધોલેરામાં બિન-પ્રદૂષણકારક ઉદ્યોગો સ્થાપવાને લીધે હરિત, સ્વચ્છ અને ટકાઉ શહેરી વિકાસને પ્રોત્સાહન મળશે.
- સરકારી અને ખાનગી ક્ષેત્રની સંપૂર્ણ ભાગીદારીના લીધે સ્વશાસિત આર્થિક ક્ષેત્ર તરીકે DSIR વર્તી શકશે.
- રેલ, હવાઈ અને માર્ગ દ્વારા ગુજરાતમાં મુખ્ય શહેરો સાથે DSIR જોડાયેલું હોવાથી સમગ્ર ક્ષેત્રના વિકાસને બળ મળશે.
- ધોલેરા અમદાવાદ, વડોદરા અને ભાવનગરનાં કેન્દ્રબિંદુ પર સ્થિત હોવાથી રણનીતિકરૂપે ખૂબ જ મહત્વનું છે.

- DSIR એ દિલ્હી-મુંબઈ ઔદ્યોગિક કોરિડોર પર આવેલું હોવાથી ઔદ્યોગિક વિકાસ અને આધાર માળખાનાં નિર્માણને મજબૂતી મળશે.

- લગભગ 8 લાખ લોકોને રોજગાર અને 20 લાખથી વધુ લોકોને આવાસ પૂરા પાડી જીવનનું સ્તર સુધારવામાં મદદ મળશે.

DMIC વિશે

1 દિલ્હી-મુંબઈ ઈન્ડસ્ટ્રીયલ કોરિડોર ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન (DMICDC) એ ભારતની રાજધાની દિલ્હી અને નાણાકીય હબ મુંબઈ વચ્ચેનો એક આયોજિત ઔદ્યોગિક વિકાસ પ્રોજેક્ટ છે.

2 તે USD 90 બિલિયનના અંદાજિત રોકાણ સાથે વિશ્વના સૌથી મોટા ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સમાંનું એક છે અને તેનું છ રાજ્યોમાં ફેલાયેલા હાઈ-ટેક ઔદ્યોગિક ઝોન તરીકે આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.

GIDB - નોંડલ એજન્સી

- ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરના વિકાસને સરળ બનાવવા માટે ગુજરાત ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ બોર્ડની રચના કરવામાં આવી હતી. GIDB એ ગુજરાત સરકારની વૈધાનિક સંસ્થા છે.

- ગુજરાતના મુખ્યમંત્રીના નેતૃત્વમાં ગુજરાત ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ બોર્ડ (GIDB) એ એપેક્સ ઓથોરિટી છે.

- તેની રચના GID Act, 1999 હેઠળ કરવામાં આવી હતી. GIDB સમગ્ર રાજ્યમાં પીપીપી પ્રોજેક્ટ માટે સલાહકાર સંસ્થા તરીકે, સમગ્ર રાજ્યમાં DMIC પ્રોજેક્ટ માટે સંકલન સંસ્થા તરીકે અને રાજ્યના તમામ SIR માટે નિયમનકારી સંસ્થા તરીકે કામગીરી કરે છે.

DICDL - અમલીકરણ એજન્સી

- ઘોલેરા SIR ના વિકાસ માટે ભારત સરકાર (DMIC ટ્રસ્ટ દ્વારા) અને ગુજરાત સરકાર (DSIRDA દ્વારા) 28 જાન્યુઆરી, 2016 ના રોજ 'ઘોલેરા ઈન્ડસ્ટ્રીયલ સિટી ડેવલપમેન્ટ લિમિટેડ' (DICDL) નામના સ્પેશિયલ પર્પઝ વ્હીકલ (SPV) ની રચના કરી. આ SPV એ DSIRDA દ્વારા ગુજરાત સરકારના 51% હિસ્સા અને DMIC ટ્રસ્ટ દ્વારા ભારત સરકારના 49% હિસ્સાથી બનેલ છે.

DURATION	50% OFF WITHOUT MATERIAL	60% OFF WITH MATERIAL
6 Month	7000 3500	15,000 6000
12 Month	10,000 5000	18,000 7200
24 Month	12,000 6000	20,000 8000

DURATION	50% OFF WITHOUT MATERIAL	60% OFF WITH MATERIAL
6 Month	6000 3000	10,000 4000
12 Month	7000 3500	11,000 4400
24 Month	9000 4500	13,000 5200

સિવિયર વેસ્ટિંગ (Severe Wasting)

સમાચારમાં શા માટે ?

તાજેતરમાં યુનાઈટેડ નેશન્સ ચિલ્ડ્રન્સ ફંડ (UNICEF) દ્વારા તેના ચાઇલ્ડ અલર્ટ અહેવાલમાં સિવિયર વેસ્ટિંગને એક આપતકાલીન સમસ્યા તરીકે દર્શાવી છે.

- UNICEFએ સિવિયર વેસ્ટિંગ: એન ઓવરલૂક્ડ ચાઇલ્ડ સર્વાઈવલ ઈમરજન્સી અંતર્ગત વેસ્ટિંગની ગંભીર પરિસ્થિતિઓ દર્શાવી છે, જેમાં ભારતની સ્થિતિ અત્યંત ગંભીર છે. ભારતમાં સૌથી વધારે બાળકો વેસ્ટિંગથી પ્રભાવિત છે.

સિવિયર વેસ્ટિંગ એટલે શું ?

સિવિયર વેસ્ટિંગ, જેને ગંભીર તીવ્ર કુપોષણ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તે કુપોષણનું સૌથી ઘાતક સ્વરૂપ છે. તે પૌષ્ટિક ખોરાકની અછત અને ઝાડા, ઓરી અને મેલેરિયા જેવા રોગોના વારંવાર હુમલાને કારણે થાય છે, જે બાળકની રોગપ્રતિકારક શક્તિ પર અસર કરે છે.

સિવિયર વેસ્ટિંગને એવી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, જ્યારે ઊંચાઈથી વજન સ્ટાન્ડર્ડ પરિમાણ કરતાં 3.0 ઓછું હોવું જોઈએ.

સિવિયર વેસ્ટિંગ એટલે સામાન્ય રીતે ઊંચાઈની સરખામણીમાં વજન ખૂબ ઓછો હોવો. સિવિયર વેસ્ટિંગ સામાન્ય રીતે પાંચ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકોમાં વધુ જોવા મળે છે.

બાળકોમાં વેસ્ટિંગ થવા પાછળ પોષક તત્વોની કમી અને ગંભીર બીમારીઓ જવાબદાર છે. જેથી બાળકની રોગપ્રતિકારક શક્તિ નબળી પડે છે.

ચાઇલ્ડ અલર્ટ અહેવાલમાં સિવિયર વેસ્ટિંગની મુખ્ય બાબતો

- આ ડેટામાં વર્ષ 2017 થી વર્ષ 2021 ના આંકડા સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે.
- વિશ્વમાં દર પાંચમાંથી એક 5 વર્ષથી નાના બાળકના મૃત્યુ માટે સિવિયર વેસ્ટિંગ જવાબદાર છે. જેને “ગંભીર તીવ્ર કુપોષણ” તરીકે પણ ઓળખાય છે.
- દર વર્ષે સિવિયર વેસ્ટિંગના કારણે લગભગ 10 લાખ બાળકો મૃત્યુના શિકંજામાં આવે છે.
- મોટાભાગે આવું કુપોષણ યુદ્ધથી પ્રભાવિત દેશો અને જળવાયુ પરિવર્તન વાળા પ્રદેશોમાં વધુ જોવા મળે છે.
- કોરોના મહામારી દરમિયાન કુપોષણ નાના બાળકોમાં ખૂબ તીવ્ર રીતે વધ્યું છે. કેટલાક દેશોમાં વર્ષ 2016 બાદ બાળકોમાં વેસ્ટિંગની સમસ્યામાં 40 ટકાથી કરતાં વધારો થયો છે.
- સિવિયર વેસ્ટિંગ ધરાવતું કોઈ બાળક સામાન્ય બાળક કરતાં 11 ગણું ઝડપી નિમોનિયાની અસરથી ઝડપી મૃત્યુ પામે છે.

વિવિધ દેશોના બાળકોના સિવિયર વેસ્ટિંગના આંકડા

રેન્ક	દેશ	અસરગ્રસ્ત બાળકો
1.	ભારત	5,772,472
2.	ઇન્ડોનેશિયા	812,564
3.	પાકિસ્તાન	678,925
4.	નાઈઝેરીયા	482,090
5.	બાંગ્લાદેશ	372,859

- ભારતમાં વિશ્વના સૌથી વધારે વેસ્ટિંગ કુપોષણ ગ્રસ્ત બાળકો છે.
- વિશ્વમાં વેસ્ટિંગ આધારિત કુપોષણમાં કોરોના મહામારી, કુદરતી આફતો, આર્થિક અને યુદ્ધ સંકટો બાદ વધારો જોવા મળ્યો છે.

સિવિયર વેસ્ટિંગની અટકાયત

- UNICEF દ્વારા સિવિયર વેસ્ટિંગમાંથી સમગ્ર વિશ્વને મુક્ત કરવા માટે “Ready to use therapeutic food (RUTF) ને સમર્થન આપાયું છે.
- વર્ષ 2020 માં RUTF અંતર્ગત 50 લાખ બાળકોને સિવિયર વેસ્ટિંગની સમસ્યામાંથી મુક્ત કરાવ્યા છે.
- RUTF ને “ગોલ્ડન સ્ટાન્ડર્ડ ઓફ વેસ્ટિંગ ટ્રીટમેન્ટ” ગણવામાં આવે છે. UNICEF ના જણાવ્યા મુજબ RUTF એ મગફળી, ખાંડ, તેલ, દૂધના પાઉડરની પેસ્ટ છે. તેના દૂષિત થવાની શક્યતાઓ ઘટાડવા માટે તેને દૂધ સાથે અથવા દૂધ વગર મિશ્ર કરાય છે.
- સિવિયર વેસ્ટિંગથી પ્રભાવિત બાળકોને જો સમયસર ઉપચાર આપવામાં આવે તો તેમને તંદુરસ્ત બનાવી શકાય છે.

ભારતમાં કુપોષણ

- વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય સંગઠન (WHO) મુજબ, કુપોષણ એટલે વ્યક્તિ કે બાળક દ્વારા લેવામાં આવતા ખોરાક કે ઊર્જામાં પોષકતત્વોની ઉણપ, અતિરેક અથવા અસંતુલન.
- વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય સંગઠને કુપોષણને નીચેની રીતે વિભાજિત કર્યું છે :

1. અલ્પપોષણ (Under nutrition) :

પોષણયુક્ત ખોરાકની કમીને કારણે શરીરમાં જરૂરી પોષકતત્ત્વોની ઘટ ઉત્પન્ન થાય છે, જેને “અલ્પપોષણ (Under nutrition) કહેવાય છે. તેમાં નીચેના પ્રકારોનો સમાવેશ થાય છે :

ઠીંગણાપણું (Stunting) : ઉંમરની સાપેક્ષમાં ઓછી ઊંચાઈ

વેસ્ટિંગ (Wasting) : ઊંચાઈની સાપેક્ષમાં ઓછો વજન

નિમ્ન વજન (Underweight) : ઉંમરની સાપેક્ષમાં ઓછો વજન

I ભારતમાં કુપોષણના આંકડા

પ્રથમ નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે (1992-1993) માં જાણવા મળ્યું હતું કે બાળ સ્વાસ્થ્ય સૂચકાંકોમાં ભારતનું સૌથી ખરાબ પ્રદર્શન હતું.

ભારતમાં અંદાજે 18.9 કરોડથી વધારે લોકો અપોષિત છે. જેમાં મહિલાઓ અને બાળકોની સંખ્યા વધારે છે.

ભારતમાં 15 થી 29 વર્ષની વયમર્યાદા વચ્ચે 22.9 ટકા મહિલાઓ કુપોષિત છે, જ્યારે આ જ વયમર્યાદામાં 20.9 ટકા જેટલા પુરુષો કુપોષિત છે.

2. સૂક્ષ્મ પોષકતત્ત્વોની ઉણપ (Micro nutrient deficiency) :

શરીરના વિકાસ માટે અનિવાર્ય પોષકતત્ત્વોની ઉણપ, જેમાં અગત્યનાં વિટામીનો અને ખનીજોનો સમાવેશ થાય છે.

3. અન્ય કુપોષણ :

વધુ વજન (Overweight), સ્થૂળતા અને આહાર સંબંધિત બિન-ચેપી રોગો જેવા કે હૃદય રોગ, સ્ટ્રોક, ડાયાબિટીસનો સમાવેશ થાય છે.

સ્ટેટ ઓફ ફૂડ સિક્યુરિટી એન્ડ ન્યુટ્રિશન વર્લ્ડ રિપોર્ટ-2020 મુજબ ભારતમાં પ્રજનનક્ષમ વયની લગભગ 51.4 ટકા સ્ત્રીઓ એનીમિયાથી પીડિત છે.

તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે-5 (2019-21) (NFHS-5) મુજબ, પાંચ વર્ષ કરતાં ઓછી ઉંમરના બાળકોમાં કુપોષણના આંકડામાં NFHS-4 કરતાં ઘટાડો નોંધાયો છે.

2016 2021
ઠીંગણાપણું 38.4% 35.5%

2016 2021
વેસ્ટિંગ 21% 19.3%

2016 2021
નિમ્ન વજન 35.8% 32.1%

I કુપોષણ વધવાનાં કારણો

સ્થૂળ કૃષિ ઉત્પાદન :

- દેશના નાના અને સીમાંત ખેડૂતોની સંખ્યા મોટા પ્રમાણમાં હોવાથી, કૃષિ ઉત્પાદનની વૃદ્ધિ સ્થૂળ બની ગઈ છે. જેથી જરૂરી પોષકતત્ત્વો ધરાવતાં ઘાન્યો અને કૃષિ પેદાશોની કમી વર્તાય છે.

ગરીબી :

- કુપોષણમાં વૃદ્ધિ માટે ગરીબી મોટા પ્રમાણમાં જવાબદાર છે. ગરીબીના ચક્રમાં લોકો યોગ્ય પોષણ મેળવી શકતા નથી.

સ્થળાંતર :

- સામાજિક-આર્થિક-પર્યાવરણીય કારણોને કારણે દેશમાં અસ્વૈચ્છિક સ્થળાંતર વધ્યું છે. જે કુપોષણને દેશમાં વધારે છે.

જાતિગત અસમાનતા :

- સ્ત્રીઓના વહેલા લગ્ન અને માતા બનવાને કારણે પુરુષોની સરખામણીમાં સ્ત્રીઓમાં કુપોષણ વધારે જોવા મળે છે.

વૈવિધ્યપૂર્ણ આહારની કમી :

- પોષણયુક્ત આહારમાં ફળ, કઠોળ, ઘાન્ય, દૂધ, શાકભાજી, તેલીબિયા વગેરેનો સમતોલ આહાર તરીકે સમાવેશ થાય છે. આવા આહારની કમીને કારણે લોકોમાં કુપોષણ જોવા મળે છે.

ઓછી આવક :

- કોરોના મહામારી દરમિયાન ઉદ્યોગ-ધંધા મંદ થવાને કારણે મોટી સંખ્યામાં લોકોમાં બેરોજગાર બન્યા અને તેમની આવક પણ ઘટી, જેથી તેઓની આરોગ્યપ્રદ આહારની સામગ્રી ખરીદવાની ક્ષમતા પણ ઘટે છે.

જળવાયુ પરિવર્તન :

- કૃષિની પેટર્નમાં બદલાવ, આબોહવામાં તીવ્ર બદલાવ, સ્થળાંતર વગેરે જેવી સમસ્યાથી કુપોષણ વધે છે.

પ્રશાસનિક કમીઓ :

- કુપોષણ અટકાવવા માટે લાગુ પાડવામાં આવેલી નીતિઓ અને યોજનાઓના યોગ્ય અમલીકરણમાં કમીને કારણે કુપોષણમાં વધારો થઈ રહ્યો છે. ઉપરાંત, જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થાનું રાજ્ય અને જિલ્લા પ્રશાસન દ્વારા સંકલનમાં ખામીઓ પણ થોડા અંશે જવાબદાર છે. ભ્રષ્ટાચાર અને વહીવટી કારણો પણ જવાબદાર છે.

સ્વચ્છતાની કમી :

- કુપોષણના વધારામાં સ્વચ્છતાની કમી મોટું કારણ છે. દૂષિત પાણી, નિમ્ન સ્વચ્છતાને કારણે પાણીજન્ય રોગોમાં વધારો થાય છે.

કુપોષણની અસરો

1 ભારતમાં 5 વર્ષથી નાના બાળકોના મૃત્યુમાં કુપોષણ મોટા પરિભળ તરીકે જવાબદાર છે.

2 કુપોષણથી ભારતમાં જાતિ અસમાનતાનું પ્રમાણ વધે છે. મહિલાઓ રોજગારી અને ઉદ્યોગોમાં સાહસિકતા પુરુષની સરખામણીમાં પાછળ રહી ગયા છે.

3 દેશમાં વસ્તીવિષયક લાભાંશ (Demographic Dividend) નો પૂર્ણ ઉપયોગ આર્થિક વિકાસમાં કરી શકાતો નથી.

4 કુપોષણથી પીડાતા લોકો ગંભીર બીમારીઓ જેવી કે હૃદય રોગ, મેલેરિયા, ડાયાબિટીસ વગેરેથી પીડાય છે.

5 દેશમાં મહિલાઓમાં માતૃત્વ આરોગ્ય નબળું બને છે, જેથી માતૃત્વ મૃત્યુ અને બાળમૃત્યુમાં વધારો થાય છે.

સરકારની પહેલો

મિશન પોષણ 2.0 :

- મિશન પોષણ 2.0 એ સંકલિત પોષણ વૃદ્ધિ પ્રોગ્રામ છે, જેના અંતર્ગત બાળકો, કિશોરીઓ, સગર્ભા સ્ત્રીઓ અને ધાત્રી માતાઓમાં કુપોષણના પડકારને ઘટાડવા વ્યૂહાત્મક પરિવર્તન લાવવું. મિશન પોષણ 2.0 દ્વારા આરોગ્ય, સુખાકારી અને રોગપ્રતિકારક શક્તિના નિર્માણના પોષણની ઇકો-સિસ્ટમ વિકસાવવી. મિશન પોષણ હેઠળ ખોરાકની ગુણવત્તા અને ગુણવત્તા શ્રેષ્ઠ બનાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.

રાષ્ટ્રીય પોષણ મિશન :

- બાળકો, કિશોરીઓ, ગર્ભ મહિલાઓ અને ધાત્રી મહિલાઓમાં પોષણ વધારવા માટે સંકલિત મિશન વર્ષ 2022 શરૂ કરાયું છે. આ મિશન હેઠળ બાળકોમાં ઠીંગણાપણુંમાં 2% ઘટાડો, એનીમિયામાં 3% નો ઘટાડો અને વેસ્ટિંગમાં 2% નો ઘટાડો કરવાનો ઉદ્દેશ્ય છે.

રાષ્ટ્રીય પોષણ વ્યૂહરચના :

- ટકાઉ વિકાસના લક્ષ્યાંકોને પ્રાપ્ત કરવા માટે વર્ષ 2030 સુધીમાં તમામ પ્રકારના કુપોષણમાં ઘટાડો કરવામાં આવશે. આ વ્યૂહરચના હેઠળ સૌથી વિચલિત અને કુપોષિત બાળકો ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાશે.

રાષ્ટ્રીય ખાદ્ય સુરક્ષા અધિનિયમ -2013 :

- દેશમાં દરેક જરૂરિયાતમંદ નાગરિકને સસ્તા દરે અનાજ, તેલ, કઠોળ વગેરે પ્રાપ્ત થાય તે માટે અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો છે. અધિનિયમ હેઠળ જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થાના માળખાને સુવ્યવસ્થિત રીતે દેશ વિસ્તર્યું છે. જેથી સસ્તા દરે અનાજ પ્રાપ્ત થાય.

પ્રધાનમંત્રી ગરીબ કલ્યાણ યોજના :

- કોરોના મહામારીમાં દરેકને પોષણયુક્ત અને મફત આહાર મળી રહે માટે આ યોજનાની શરૂઆત કરવામાં આવી.

મધ્યાહ્ન ભોજન યોજના :

- શાળાએ જતા વિદ્યાર્થીઓ કુપોષણની સમસ્યાથી ન પીડાય તે માટે મધ્યાહ્ન ભોજન દ્વારા આરોગ્યપ્રદ અને પૌષ્ટિક આહાર દરરોજ વિદ્યાર્થીઓને આપવામાં આવે છે.

આહારનું ફોર્ટિફિકેશન (F+) :

- સરકાર દ્વારા આહારમાં પોષણવૃદ્ધિ કરવા માટે ફોર્ટિફિકેશનનો વિકલ્પ અપનાવ્યો છે. જેના કારણે કુપોષિત લોકોમાં ઘટતા સ્રોત આહારથી પૂર્ણ કરી શકાય.

સંકલિત બાળ વિકાસ સેવા (ICDS) :

- બાળકોનો સમુચ્ચ વિકાસ સાધવા માટે સરકારે વર્ષ 1975 માં આ યોજનાની શરૂઆત કરી હતી. જેના હેઠળ બાળકોમાં પોષણ, શિક્ષણ, આરોગ્ય વગેરે જેવી અમૃત સેવાઓ પ્રદાન કરવામાં આવે છે.

કુપોષણ અટકાવવા માટે પગલાં

વૈવિધ્યપૂર્ણ આહાર :

- મહિલાઓ, બાળકો અને કુપોષિત લોકોના આહારનો આરોગ્યપ્રદ અને વિટામિન અને મિનરલથી ભરપૂર બનાવવો જોઈએ.

ડેટા સંકલન :

- દર વર્ષે કુપોષણ સંબંધિત ડેટા એકત્રિત કરી, તેનો ઉપયોગ કરી કુપોષણ અટકાવવાની નીતિઓ અને યોજનાઓમાં ઉપયોગ કરવો.

વિકેન્દ્રીકરણ :

- કુપોષણ અટકાવવામાં માત્ર કેન્દ્રીય સ્તરે કાર્યો કરવાને બદલે સ્થાનિક અને વિકેન્દ્રિત સ્તરે જવાબદારી વધારવી જોઈએ.

સંકલિત પોષણ નીતિ :

- પોષણક્ષમ આયોજનના તમામ પાસાને સંકલિત કરી તેનું માળખું અને રૂપરેખાનો યોગ્ય રીતે અમલ કરવો.

સામાજિક સૌહાર્દ :

- કુપોષણને અટકાવવા માટે ગરીબીને ઘટાડવી અત્યંત જરૂરી છે. પાછલા એક દાયકામાં ભારતમાં ગરીબી દરમાં ઘટાડો નોંધાયો છે, જેની સીધી અસર કુપોષણ દરના ઘટાડા ઉપર થાય છે. ઉપરાંત, સ્વચ્છતા અને શુદ્ધ પાણીની ઉપલબ્ધતામાં વધારો કરવો.

- આવકમાં વધારો, રોજગારીમાં મહિલાઓનો ફાળો, ઉદ્યોગ અને ધંધામાં વૃદ્ધિ વગેરે આર્થિક બળને કારણે કુપોષણ ઘટી શકે છે.

- આરોગ્ય કર્મચારીઓની ક્ષમતાઓને મજબૂત બનાવવી.

- પ્રારંભિક તપાસ અને સારવાર સેવાઓનું વિસ્તરણ કરવું.

- રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય પ્રણાલીઓમાં પોષણ પુરવઠો એકીકૃત કરવો.

- RUTF ને વધુ સસ્તું અને ટકાઉ બનાવવું.

- ભારતમાં સામાજિક - આર્થિકના કેટલાક પડકારોને કારણે કુપોષણનું પ્રમાણ છે. પરંતુ પાછલા બે દશકથી ઝડપી આર્થિક વિકાસ અને સામાજિક ઉત્થાનને કારણે કુપોષણના દરમાં ઘટાડો નોંધાઈ રહ્યો છે.

Calendar Special

01 જૂન
વિશ્વ દૂધ દિવસ
(World Milk Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ :
'Dairy Net Zero'

02 જૂન
તેલંગાણા રચના
દિવસ (Telangana
Formation Day)

03 જૂન
વિશ્વ સાઈકલ
દિવસ (World
Bicycle Day)

05 જૂન
વિશ્વ પર્યાવરણ
દિવસ (World
Environment Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ :
'Only one Earth'

07 જૂન
વિશ્વ ખાદ્ય સુરક્ષા
દિવસ (World
Food Safety Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ :
'Safer food, better health'

08 જૂન
વિશ્વ મહાસાગર દિવસ
(World Oceans Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ : 'Revitalization :
Collective action for the ocean'

12 જૂન
વિશ્વ બાળમજૂરી વિરોધ
દિવસ (World Day
Against Child labour)
વર્ષ-2022ની થીમ : 'Universal Social
Protection to end child labour'

13 જૂન
આંતરરાષ્ટ્રીય
આલ્બિનિઝમ જાગૃક્તા
દિવસ (International
Albinism Awareness Day)
વર્ષ-2022ની થીમ : 'United
in Making our Voice heard'

17 જૂન
રણ અને દુષ્કાળ સામે
લડવાનો વિશ્વ દિવસ
(World Day to
Combat Desertification
and Drought)
વર્ષ 2022 ની થીમ : 'Rising up
from drought together'

18 જૂન
ક્રાંતિ દિવસ
(Goa
Revolution
Day)

19 જૂન
વિશ્વ સિકલ
સેલ દિવસ
(World Sickle
cell Day)

20 જૂન
વિશ્વ શરણાર્થી દિવસ
(World Refugee Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ :
Whoever. Wherever.
Whenever. Everyone. has
the right to Seek Safety

21 જૂન
વિશ્વ જળ-સર્વેક્ષણ
દિવસ (World
Hydrography Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ :
"Hydrography-Contributing
to the United Nations
Ocean Decade"

23 જૂન
સંયુક્ત રાષ્ટ્ર જાહેર સેવા
દિવસ (United Nations
Public Service Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ : Building back
better from Covid-19- Enhancing
Innovative Partnerships to meet the
Sustainable Development Goals

25 જૂન
વિશ્વ પાંદુરોગ દિવસ
(World Vitiligo Day)
વર્ષ 2022 ની થીમ :
'Learning to live with Vitiligo'

26 જૂન
માદક પદાર્થના દુરુપયોગ અને
ગેરકાયદેસર તસ્કરી વિરૂદ્ધ
આંતરરાષ્ટ્રીય દિવસ (Inter-
national Day Against Drug
Abuse and illicit Trafficking)
વર્ષ 2022 ની થીમ : 'Addressing
drug challenges in health
and humanitarian crises'

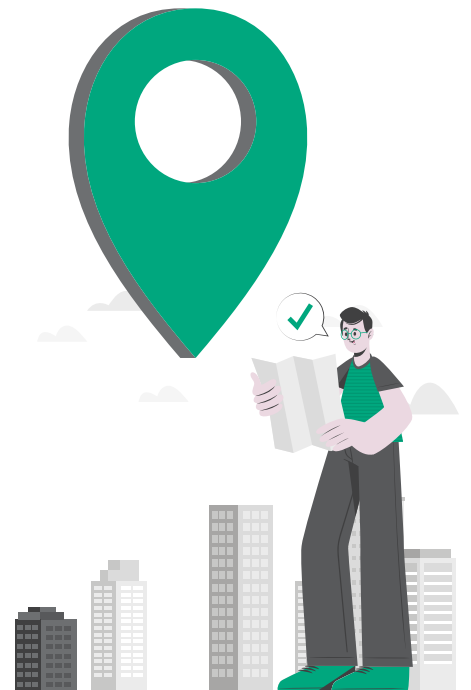
29 જૂન
રાષ્ટ્રીય સાંખ્યિકી
દિવસ (National
Statistics Day)

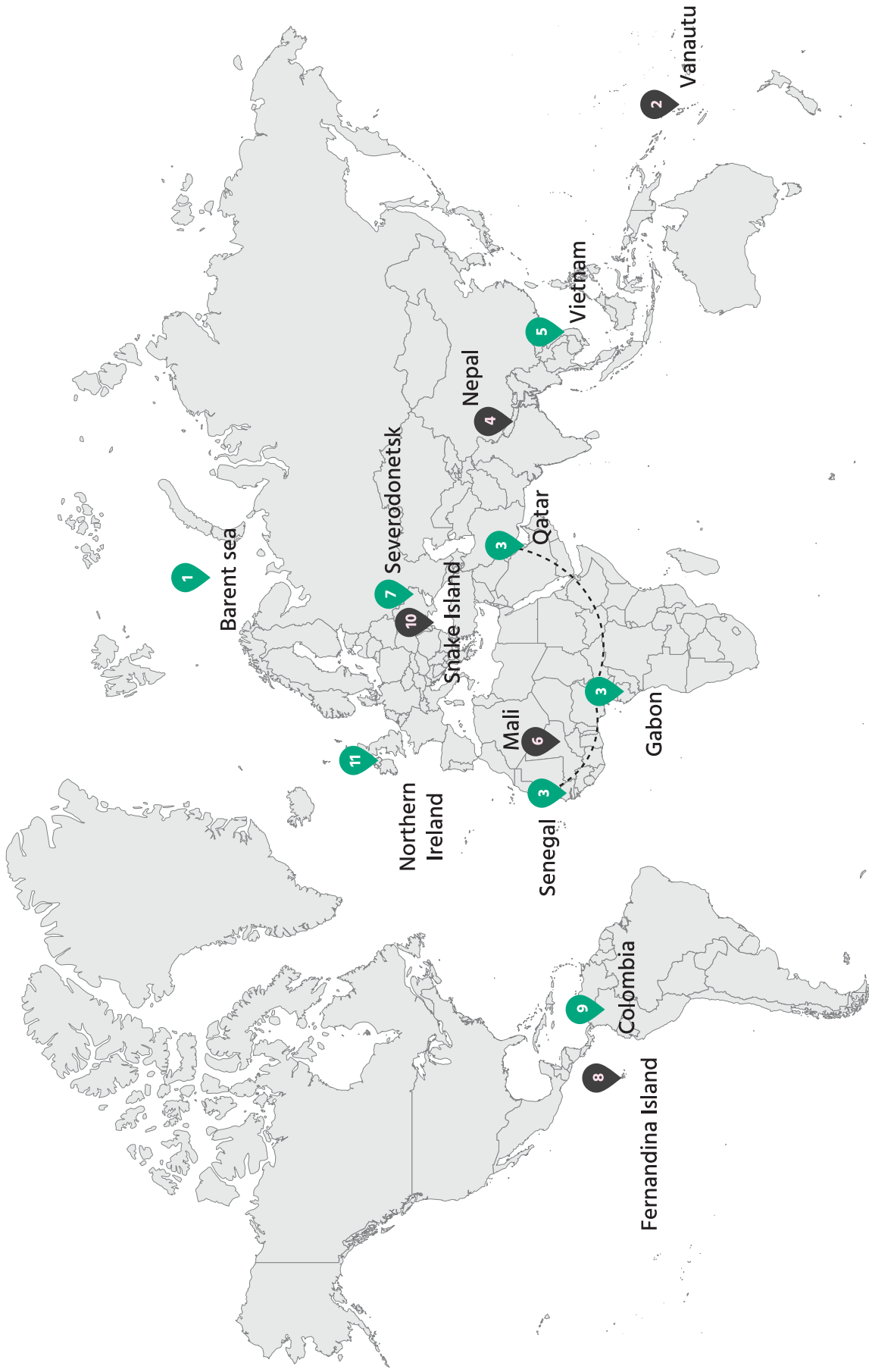
30 જૂન
આંતરરાષ્ટ્રીય
સંસદીય દિવસ
(International Day
of Parliamentarism)

નોલેજ જંક્શન : MAP

For More Info on
Map Locations
[Scan QR Code](#)

For More Info on
Map Locations
Scan QR Code

ગુજરાતી

પત્ર લેખન

અનૌપચારિક પત્રનું બંધારણ

અબક

હોદ્દો

સરનામું - 1.

તી :

(પ્રિય/પૂજ્ય/વ્હાલા)

પ્રિય મિત્ર,

અ.મ.ન.

સાદર નમસ્કાર / સસ્નેહ યાદ,

‘સ્રોત’ (મિત્ર દ્વારા, વોટ્સએપ સ્ટેટસ) માહિતી મળી.

સંઘર્ષ/ પ્રયત્નોની ઝલક (શુભેચ્છા પાઠવવી)

સફળતા /ભવિષ્યાત્મક બાબતો _____ ભેટ મોકલવી (માહિતી પુસ્તિકા)

બંધારણ, પ્રેરણાદાયી બૂક(સીડી)

આપનો અથવા તારો મિત્ર

અ.બ.ક.

અ.બ.ક.

અહેવાલ લેખન

અહેવાલ લેખનનું ફોર્મેટ મુલાકાત માટે

_____ની મુલાકાતનો અહેવાલ

સ્થળ, તારીખ

પૂર્વભૂમિકા - ક્ષેત્ર, સિદ્ધિ

5 W – What, Where, When, Why, Who

વિવિધ સ્થળ, કંપની - શાખા

મ્યુઝિયમ/મેમોરિયલ - ઇતિહાસ, મહત્વ, વિશેષતા

એક્સપર્ટ આપેલ માર્ગદર્શન, સિદ્ધિઓ, એવોર્ડ, કાર્ય વિશે વિસ્તૃત વર્ણન

સામાન્ય વ્યક્તિ - શું શીખવા મળ્યું? ભવિષ્યમાં ઉપયોગ

અધિકારી - તારણો, એવિડન્સ (પુરાવા) વિસ્તૃત અહેવાલ જમા કરાવીશું.

લખવાની રીત

- માળખા મુજબ ફલો જાળવવો → અભિવાદન, વિષયની ચર્ચા, સમાપન
- વિવિધ આયામોને સાંકળવા
- સમસ્યા કે ચિંતાનો વિષય → હાલમાં શું થઈ રહ્યું છે? → ભવિષ્યમાં શું થઈ શકે તેમ છે?
- કામગીરી કરી હોય તેની વાત કરો
- ભવિષ્યના આયોજનની રણનીતિ બનાવો.
- બંધારણના આદર્શો, સંસ્કૃતિ, વિવિધતાનો/વૈવિધ્યનો ઉલ્લેખ

ભાષા

- સમૃદ્ધ પરંતુ સરળ, આકર્ષક
- વિષય અને પાત્રને અનુરૂપ
- અધિકારી → ઔપચારિક
- સામાન્ય વ્યક્તિ → સ્થાનિક બોલીમાં → કાઠીયાવાડી, પટ્ટણી, સુરતી, કચ્છી
- જીવંત ભાષા → લાગણી, કાર્ય, પ્રોત્સાહન, મદદ
- Quotes, રૂઢિપ્રયોગ, મહાન વ્યક્તિના કાર્યો, ઉદાહરણ

ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો

- વિષય અને પાત્રને કેન્દ્રમાં રાખીને સંવાદ લેખન કરવું
- ડાયલોગ 2 થી 3 લિટીમાં લખવા
- વિષયને ન્યાય આપવાનો પ્રયત્ન કરવો
- થીમ, ફલો, શબ્દો મનમાં વિચારીને પછી લખવું.
- લખાઈ ગયેલ ડાયલોગની અન્ય માહિતી યાદ આવે તો જતું કરો. આગળના ડાયલોગ માટે વિચાર કરો.
- વિષયાંતર, પુનરાવર્તન, બિનજરૂરી શબ્દો, નકારાત્મક બાબતોને કોઈ સ્થાન નથી
- સ્વચ્છ અને સુવાચ્ય અક્ષરોમાં લખાણ કરવું
- ફૂટપટ્ટીથી ડાયલોગ અને પાત્ર વચ્ચે લાઈન દોરી રાખવી

ચર્ચાપત્ર

ચર્ચાપત્રનું ફોર્મેટ

- વિષય આ અંગે દલીલ કરતું ચર્ચાપત્ર 'ટ. ઠ. ડ.' દૈનિકપત્ર ના તંત્રીને સંબોધીને લખો.

અબક,

સરનામું - 1,

શહેર

તા :

પ્રતિ

તંત્રી શ્રી,

ટ. ઠ. ડ. દૈનિક,

અમદાવાદ.

વિષય : ચર્ચાપત્રને પ્રકાશિત કરવા બાબતે

માનનીય શ્રી,

સપ્રેમ નમસ્કાર,

_____ વિષય અંગેના સમાચાર / દલીલ રજૂ કરતા આ ચર્ચાપત્રને આપશ્રીના દૈનિક સમાચારપત્રમાં પ્રકાશિત કરવા વિનંતી.

આભાર સહ,

લિ.

આપનો વિશ્વાસુ

અ.બ.ક.

બિડાણ : ચર્ચાપત્ર

શીર્ષક

આપનો વિશ્વાસુ

અ.બ.ક.

પ્રચાર માધ્યમો માટેનું નિવેદન

નિવેદનનું ફોર્મેટ સરકારી કાર્યો માટે

- વિષય આ અંગે માહિતી આપતું નિવેદન માટેનું લખાણ તૈયાર કરો.

_____ વિભાગ

ગુજરાત સરકાર, ગાંધીનગર

જાહેર નિવેદન

નિવેદનનો વિષય

પૂર્વભૂમિકા _____

- મુદ્દાસર - વિવિધ આયામો કે માહિતી
- યોજના હોય તો - લાભાર્થી, ક્ષેત્ર, અમલીકરણ સંસ્થા
- કરાર હોય તો - વિવિધ ક્ષેત્રના કરાર
- સંસ્થાની સિદ્ધિ - એક - એક સિદ્ધિ (અલગ - અલગ ક્ષેત્ર લેવાં)

ભવિષ્યાત્મક આયોજન, વેબસાઈટ, આભાર

ક્રમાંક : 123/ 2021 _____

સહી /-

તારીખ :

હોદ્દો

સ્થળ : ગાંધીનગર

વિભાગ / સંસ્થા

પ્રતિ

માહિતી નિયામક શ્રી,

માહિતી અને પ્રસારણ વિભાગ

ગાંધીનગર

2 /- ઉપર્યુક્ત જાહેર નિવેદનને વર્તમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ કરાવવા નમ્ર વિનંતી છે.

સંક્ષેપીકરણ

ભાષા

- પોતાની વિશિષ્ટ ભાષાશૈલીનો ઉપયોગ કરો
- જોડણી, વિરામચિહ્નો અને ભાષા સજ્જતાનું ધ્યાન રાખવું.
- બિનજરૂરી અલંકાર, શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ ટાળવો.
- આકર્ષક પરંતુ સરળ ભાષાપ્રયોગ કરવો.
- ગદ્યમાં રજૂ થયેલ કાળ (વર્તમાન, ભૂત, ભવિષ્ય) બદલાઈ ન જાય તે જોવું.

ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા

- મુખ્ય વિચાર અને ગૌણ વિચાર સમજવો, મુખ્ય વિચારને ટૂંકમાં લખવો અને ગૌણવિચારને ન લખવો.
- વિષયાંતરને કોઈ સ્થાન નથી.
- અસંગત, બિનજરૂરી બાબતો લખવાનું ટાળવું.
- રજૂઆત પોતાના શબ્દોમાં પરંતુ યોગ્ય અને જરૂરી લાગે તેવા ગદ્યના શબ્દો કે વાક્યો લઈ શકાય.
- તમારો વ્યક્તિગત અભિપ્રાય આપવો નહીં.
- માત્ર એક જ ફકરામાં લખાણ કરવું.
- શીર્ષક – આખા ફકરાનો હાર્દ માત્ર એક લિટીમાં અથવા શબ્દોમાં
- વધુ પડતું આદર્શ કે જ્ઞાન આપતું શીર્ષક ન લખવું.
- સંક્ષેપીકરણ 1/3થી વધે નહીં તે જોવું.

વિચાર વિસ્તાર

ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દાઓ

- પંક્તિ વાંચતી વખતે એકાગ્રતા ખૂબ જરૂરી છે.
- વિસ્તાર, સરળ, સ્પષ્ટ અને ક્રમશઃ લખવો.
- ઉદાહરણો, પંક્તિ આપણે લખીએ તે વિષયને અનુરૂપ રાખવી.
- અનાવશ્યક શબ્દો, દૃષ્ટાંત આપવા નહીં.
- ટૂંકી પંક્તિ હોય તો પોતાની સમજ અને દૃષ્ટાંતોના આધારે લખવું
- કઠિન અને મોટી પંક્તિ હોય તો મૂળ વિચારની નજીક અને કી-વર્ડસના આધારે લખવું.
- મુદ્દા પ્રમાણે ફકરાના સ્વરૂપમાં લખવું.
- મુખ્ય શબ્દો નીચે અંડરલાઈન કરવી.
- આપણે રજૂ કરેલ પંક્તિ પર બોક્સ બનાવવું.
- બોધના ફકરામાં વધુ પડતી ડાહી વાતો કે શીખામણો લખવી નહીં.

પત્રલેખન

- તમારો ભાઈ રાષ્ટ્રીય કક્ષાની રમત-ગમત સ્પર્ધામાં પસંદગી પામ્યો છે. જે તમારા પરિવારને પસંદ નથી. જેથી તેઓ રમત-ગમત છોડવા દબાણ કરી રહ્યા છે. તમારા પરિવારને સંબોધી રમત-ગમતનું મહત્વ સમજાવતો પત્ર લખો.
- તમારા શહેરમાં સ્થિત 'અ બ ક' હોસ્ટેલના વિદ્યાર્થીઓને યુગ પુરુષ ડો. આંબેડકરના જીવનનાં મૂલ્યો સમજાવતો પત્ર લખો.

ઔપચારિક ભાષણ

- રાષ્ટ્રીય જળ પુરસ્કાર વિતરણ સમારોહમાં ભારતના રાષ્ટ્રપતિશ્રી ભાગ લેશે. આ દરમિયાન રાષ્ટ્રપતિશ્રીએ આપવાના ઔપચારિક ઉદ્બોધન માટેનું લખાણ તૈયાર કરો.
- કૃષિ ઉપર યોજાયેલ રાજ્યવ્યાપી સંમેલનમાં ગુજરાત રાજ્યના રાજ્યપાલશ્રીએ પ્રાકૃતિક કૃષિ ક્ષેત્રે ગુજરાત દેશભરમાં મોડલ રાજ્ય બની પ્રેરણારૂપ કાર્ય કરશે તેવો આશાવાદ વ્યક્ત કર્યો છે. આ અંગેની માહિતી આપતું ગુજરાત રાજ્યના રાજ્યપાલશ્રીનું ઔપચારિક ઉદ્બોધન માટેનું લખાણ તૈયાર કરો.

અહેવાલ લેખન

- તાજેતરમાં પોરબંદર જિલ્લામાં માધવપુર ઘેડ મેળાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ મેળાની મુલાકાત દરમિયાન થયેલા અનુભવો વર્ણવતો અહેવાલ તૈયાર કરો.
- તાજેતરમાં ગુજરાત કૃષિ વિભાગ દ્વારા ગાંધીનગર ખાતે ખેડૂતોને રસાયણિક ખેતી તરફથી કુદરતી ખેતી તરફ વાળવા માટે વર્કશોપનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ વર્કશોપ પર માહિતી આપતો અહેવાલ તૈયાર કરો.

સંવાદ લેખન

- પ્રધાનમંત્રીએ ગરીબ કલ્યાણ યોજના સંદર્ભ ઉચિત મૂલ્યની દુકાન (Fair Price Shop) પર બે લાભાર્થીઓ અને દુકાનદાર વચ્ચેનો સંવાદ તૈયાર કરો.
- રખડતાં ઢોર અંગેની સમસ્યાને લઈને એક નાગરિક અને પશુપાલકની વચ્ચેનો સંવાદ તૈયાર કરો.
- પંચાયતી રાજ દિવસની ઊજવણી નિમિત્તે ગામના વિકાસ હેતુ આગમી ગ્રામસભામાં 'વતનપ્રેમ યોજના' વિશે ચર્ચા-વિચારણા કરવા અને ગ્રામજનોને લાભ લેવા પ્રોત્સાહિત કરવા અંગે સરપંચશ્રી અને તલાટી કમ મંત્રીનો સંવાદ તૈયાર કરો.

ચર્ચાપત્ર

- શિક્ષણ વર્ષ 2022-23 થી તમામ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીમાં પ્રવેશ મેળવવા માટે નવી શિક્ષણ નીતિ મુજબ કોમન યુનિવર્સિટી એન્ટ્રન્સ ટેસ્ટ (CUET) ની શરૂઆત કરવામાં આવી છે. આ સંદર્ભ ના CUET ના લાભાલાભ દર્શાવતું ચર્ચાપત્ર 'ક ખ ગ' વર્તમાનપત્રના તંત્રીને સંબોધીને તૈયાર કરો.
- આજની બદલાતી વૈશ્વિક રાજનીતિમાં રાષ્ટ્રો વચ્ચે શાંતિ અને સૌહાર્દ જાળવવામાં ભારતની ભૂમિકાનું વર્ણન કરતું ચર્ચાપત્ર 'પ ફ બ' વર્તમાનપત્રના તંત્રીને સંબોધીને તૈયાર કરો.

નિવેદન

- તાજેતરમાં ગુજરાત સરકાર દ્વારા નવી બાયોટેકનોલોજી પોલિસી 2022-2027 ની જાહેરાત કરવામાં આવી છે. આ અંગે પ્રચાર માધ્યમોને જાણકારી આપતું રાજ્યના વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી વિભાગના મંત્રીશ્રીનું નિવેદન તૈયાર કરો.
- તાજેતરમાં ગુજરાત સરકાર દ્વારા નવી સ્પોર્ટ્સ પોલિસી 2022-2027 ની જાહેરાત કરવામાં આવી છે. આ અંગે પ્રચાર માધ્યમોને જાણકારી આપતું રમત-ગમત મંત્રીનું નિવેદન તૈયાર કરો.
- ગુજરાત સરકાર દ્વારા કાર્યાન્વિત 'મિશન સ્કૂલ ઓફ એક્સેલન્સ' વિશે માહિતી આપતું અને તેના અપેક્ષિત લાભો દર્શાવતું નિવેદન તૈયાર કરો.

ગુજરાતી દૃશ્ય આલેખન

સંક્ષેપીકરણ

- ભારતીય સંસ્કૃતિ શબ્દ નજર સમક્ષ આવતા જ વિવિધતામાં એકતા, ધર્મસહિષ્ણુતા, સર્વધર્મ સમભાવ વગેરે જેવા શબ્દો સ્મૃતિપટ પર અંકાય છે. ખરેખર આપણી સંસ્કૃતિ કેવી અને કેટલી અજોડ છે એનો અભ્યાસ કરીએ તો જ એના વિશે કોઈ મંતવ્ય રજૂ કરી શકીએ. પ્રાચીનકાળની રીતભાત, રહેણીકરણી પર નજર નાંખીશું તો ખ્યાલ આવશે કે તે સમયે લોકોનું વનધોરણ કેટલું સરળ હતું ! જરૂરત ઓછી હતી અને લોકો સુખી અને સંતોષી હતા. લોભ, લાલચ, સ્વાર્થ, કપટ વગેરે જેવા શબ્દો કદાચ એમના શબ્દકોશમાં જ ન હતા. તેઓ પોતાના બાળકોમાં સદ્ગુણોનું સિંચન કરતાં, સારા માનવોના નિર્માણનો પ્રયત્ન કરતાં. ખાસ કરીને પોતે અમલ કરીને સદ્ગુણોનું પાલન કરવાની ટેવ પાડતાં આ વધારે અસરકારક શિક્ષણ છે એવી સમજ તેઓ ધરાવતા. પ્રાચીન કાળમાં જ્ઞાનને વધારે મહત્તા અપાતી તેથી જ ઋષિમુનિઓને ખૂબ માન અપાતું અને જેટલું મેળવી શકાય એટલું જ્ઞાન એમની પાસેથી લોકો મેળવતા. દરેક ક્ષેત્રમાં સમજપૂર્વક આગળ વધતાં. આ સાચી સમજણ અને સ્વાવલંબન એ સંસ્કૃતિની ધરોહર છે. સર્વધર્મ સમભાવ અને ધર્મસહિષ્ણુતા પણ આ સમજ ને કારણે જ જન્મે છે. જો આટલી સમજણ કેળવીશું તો ઉમાશંકર જોશીની પ્રસિદ્ધ પંક્તિ 'માનવી હું માનવ થાઉં તો ઘણું' ને ખરા અર્થમાં યથાર્થ કરી શકીશું અને એના દ્વારા જ જીવનની સાર્થકતા પણ કેળવશે.

- સત્યનો પૂજારી તો રજકણ સુધ્ધાં તેને કચડી શકે એવો અલ્પ ન બને ત્યાં સુધી તેને સ્વતંત્ર સત્યની ઝાંખી પણ દુર્લભ છે. આ વસ્તુ વસિષ્ઠવિશ્વામિત્રના આખ્યાનમાં સ્પષ્ટ બતાવવામાં આવી છે. ખ્રિસ્તી ધર્મ અને ઈસ્લામ પણ એ જ વસ્તુ સિદ્ધ કરે છે.

જે પ્રકરણો હું લખવાનો છે તેમાં જો વાંચનારને અભિમાનનો ભાસ આવે તો તેણે અવશ્ય સમજવું કે મારી શોધમાં ખામી છે અને મારી ઝાંખીઓ તે ઝાંઝવાના નીર સમાન છે. ભલે મારા જેવા અનેકોનો ક્ષય થાયો, પણ સત્યનો જય થાયો. અપાત્માને માપવાને સારુ સત્યનો ગજ કદી ટૂંકો ન બનો. 1 મારા લેખોને કોઈ પ્રમાણભૂત ન ગણે એમ હું ઈચ્છું છું, એવી મારી વિનંતી છે. તેમાં દર્શાવેલા પ્રયોગોને દૃષ્ટાંતરૂપે ગણીને સહુ પોતપોતાના પ્રયોગો યથાશક્તિ અને યથામતિ કરે એટલી જ મારી ઈચ્છા છે. એ સંકુચિત ક્ષેત્રમાં મારા આત્મકથાના લેખોમાંથી ઘણું મળી શકશે એવો મારો વિશ્વાસ છે. કેમ કે, કહેવા યોગ્ય એક પણ વાત હું છુપાવવાનો નથી. મારા દોષોનું ભાન વાંચનારને હું પૂરેપૂરું કરાવવાની આશા રાખું છું. મારે સત્યના શાસ્ત્રીય પ્રયોગો વર્ણવવા છે, હું કેવો રૂપાળો છું એ વર્ણવવાની તલમાત્ર ઈચ્છા નથી. જે માપથી હું મારું પોતાનું માપ કરવા ઈચ્છું છું અને જે માપ આપણે બધાએ પોતપોતાને વિષે વાપરવું. જોઈએ, તે પ્રમાણે તો હું અવશ્ય કહ્યું કે,

મો સમ કૌન કુટિલ खल कामी? जिन तनु दियो ताहि बिसरायो

असो निमकहरामी ।

કેમ કે, જેને હું સંપૂર્ણ વિશ્વાસપૂર્વક મારા શ્વાસોચ્છવાસનો સ્વામી ગણું છું, જેને હું મારા નિમકનો દેનાર ગણું છું તેનાથી હજીયે હું દૂર છે, એ મને પ્રતિક્ષણ સાલે છે. એના કારણરૂપ મારા વિકારને હું જોઈ શકું છું. પણ એને હજીયે કાઢી શકતો નથી.

પણ હવે બસ થયું. પ્રસ્તાવનામાંથી હું પ્રયોગની કથામાં ન ઉતરી શકે. એ તો કથા-પ્રકરણોમાં જ મળશે.

વિચાર વિસ્તાર

“સીમ સીમ રમતી તું, ના’વતી જરી કને,
સાબરનાં નીતરેલ નીર તું ભલે હો, આજ
મારે તો ઝાંઝવાના પાણી!”

- રાજેન્દ્ર શાહ

અથવા

હોઠ હસે તો ફાગુન ગોરી, આંખ ઝરે તો સાવન
મોસમ મારી તું જ કાળની મિથ્યા આવનજાવન
-હરીન્દ્ર દવે

નિબંધ

1. ભારતમાં પ્રવાસન: તકો અને પડકારો
2. ય: ક્રિયાવાન્ સ પण्डित: ।
3. શું ભારતીય ચલચિત્ર એ ભારતની સંસ્કૃતિને આકાર આપે છે, કે તે માત્ર તેનું પ્રતિબિંબ છે?

English

Formal Letter Writing

Address : 1

Address of the sender →

Date: dd/mm/yyyy

← Designation and Address of the receiver/ recipient

Address : 2

← Date

Subject → Sub: Regarding.....

Respected Sir,

I am writing this letter in response to your letter number/ I would like to inform you that I am writing this letter / I am writing this letter to elaborate.....

Suggestion points _____

I hope above mentioned suggestions would help..... / I hope these pointed issues will be addressed and my suggestions would be helpful..... / Hope above measures will be helpful

Thank you.

← Thank you

Signing off → Yours faithfully,

Press Release

- The PR or appeal should be on issue pertaining to a recent concern/problem/disaster/rumors etc.

PRESS RELEASE

- A press release is a written document prepared by an organization or institution or any other body to make a significant announcement. It is done by communicating the announcement through media. Such announcements hold public relevance and are therefore communicated through media in order to reach wider audience

How is a press release written?

- A press release has
- A headline (5-20 words depending on the question. It should be impressive in a way that it gives the audience a reason to read your press release, it should be more like announcement. It should be short and crisp. Also, headline should be like the ones in newspapers - all the first letters of the words can be in capital for example: Rethinking Financial Planning.)
- Place and date of the press release are important to be mentioned.
- The body of the content should not exceed 150 words. It can be in paragraphs or in one paragraph.
- It is important to mention who has signed the press release.
- Language used should be formal and both active and passive voice can be used.

How to decide the Headline

- Choose the right Verb: Verbs play an important role in Headlines Let's take a look at a scenario.
- Ex. : Imagine that you are writing about a local company downsizing and letting part of its staff go. Verbs can make a lot difference in showing the severity of the situation.
- Toy company laying off 300 employees or
- Toy company slashes employees or
- Toy company axes 300 jobs
- The headline should always use an active verb to make it vivid and exciting.

Formate

Department / Ministry

Govt. of Gujarat / India

Press Release

Headline _____

Content _____

Date :

Place :

No. :

Signing off

Designation

Department / Ministry

Precis Writing

Precis Writing (pronounced- Prey-si)

- Precis writing is a compression exercise. A precis is the gist of a passage expressed in words as few as possible. A precis should give all essential points so that anyone reading it will be able to understand the idea expressed in the original passage. Precis writing can be considered as an art. It is a subtle way of writing the long passages into crisp and cohesive short paragraph. And that is why it is very important to know the basics of precis. If you are in the field of communication, you will find precis writing to be a useful tool. A precis writing is not just lifting the words from the original paragraph.
- It should be written in a precise manner in your own words.

Rules of writing a Precis

- There is no fixed pattern to write a precis. But we must follow certain rules and procedure so that the precis can be more effective. Follow the right diction and you will be able to write a good precis.

For a good precis, follow this procedure

- Start by reading the paragraph thoroughly and then understand the central theme or the idea. It is important that you identify the idea so that you incorporate that in the required precision.
- Check whether the total number of words is given or not. If it is not given than you may count out the total words in the paragraph.
- If you have not understood the precis in one go then give it 1-2 more reads. Make sure you are clear with the meaning of the passage.
- While reading the paragraph highlight the main points and make notes of it. Try to find which information is irrelevant for your precis. The examples given in the main paragraph can be avoided in the precis.
- The heading is very critical, so give it a good thought before finalizing it. It is better to give the heading after you complete writing the precis.
- The notes or the points that you have highlighted are very important.
- As the precis should follow the logical order, arrange these points in the same.
- For officials, you need to provide titles and designations rather than names. If nothing is provided then you go with the personal name, but make sure that you follow the same pattern throughout your writing.
- Before submitting your draft, review it properly as the precis is already in a short format, errors should be avoided.
- Have a final glance at the paragraph to make sure that you have missed out on anything. A good practice would be to count the number of words in the precis and put it in a bracket at the end of the precis.

Report Writing

Syllabus

- Reporting Writing (in about 150 words) :
- A report on an official function / event / field trip / survey etc.

What is a Report?

- Report writing is the creation of a structured document that precisely describes and examines an event or occurrence. A report is a document that is short, sharp and specially written for a particular audience and purpose.
- **Report Writing :**
- You can be asked different types of report writing in your exam.
 1. Report on an event
 2. Report on a trip
 3. Report on a survey

Formate

Title _____

Place : _____

Date : _____

Intro (Last Sunday..... / Yesterday..... / The opening ceremony was..... / abc programme was organized..... / a workshop on abc was held..... / abc day was celebrated..... / a survey on xyz was carried out..... / an awareness mission was carried out..... _____

In the end of the programme..... / really it was a greate experience..... / after the passage of xyz hours the programme came to end..... / It was a huge success in the end prizes were given.....

Speech

Greetings, (Hello and good morning /

I welcome you all / It is a great feeling of delight..... / I feel happy to..... / It is my pleasure to..... _____

Content _____

_____ futuristic views (Ex. We have to make our eduction policy smarter / I hope this initiative will / I wish..... / I thank you all and wish you all..... / In the end let me wish the best.....

Thank you

Jay Hind

Reading Comprehension

What you need to remember :

1. Word count for each answer.
2. What is expected from you
3. How you present your answer
4. What is relevant and what is irrelevant
5. What is the correct way to write the answer (understanding types of questions)

What is Reading Comprehension?

- Understanding and interpretation of written text. The text can be fiction or non-fiction in nature.

How is reading comprehension helpful?

- It helps both in writing and reading. It offers vocabulary and variety of sentence formation.
- Majorly, questions in a reading comprehension test are based on the following strategies of reading.
 1. Locating specific information
 2. Inference (of words, sentences, thoughts); drawing conclusions (author's message)
 3. Main idea (central theme, suitable title)
 4. Summarizing

Locating specific information :

- It means that the answer is in the passage and does not require to be changed. You just need to locate the specific (as per the demand of your question) and use it to write your answer.
- This type of question is the most common in all reading comprehension tasks.

Writing on Visual Information

Writing on Visual Information in Syllabus

- WRITING ON VISUAL INFORMATION (in about 150 words):
- A report on a graph/image/ flow chart/table of comparison/simple statistical data etc.

Types of Visual Information

- You may be asked to report/analyze any of the following types of visual information:
 - Charts
 - Tables
 - Graphs
 - Flow chart/Process
 - Map
- There can also be multiple visual representations

Formate

The above picture shows..... / This is a picture of..... / This is an image of..... /

Essay Writing

ESSAY (A minimum of 250 words and a maximum of 300 words): Choose any one topic from a list of five. (Descriptive / Analytical / Philosophical / based on current affairs)

What is an essay?

- An essay is a way to put forward your understanding of specific topics/ideas/subject; and explain and argue your points to answer a given question.
- An essay is a writing that includes using the knowledge you have acquired from books as well as your own research.

There are different types of essays :

1. Analytical
 2. Descriptive
 3. Philosophical
 4. Based on current affairs
- **Let's first understand what description and analysis are.**

Description :

- Description : Recently, President Jacob Zuma made the decision to reshuffle the parliamentary cabinet, including the firing of finance minister, Pravin Gordhan. This decision was not well received by many South Africans.

Analysis :

- Analysis: President Zuma's firing of popular finance minister, Gordhan drastically impacted investor confidence. This led to a sharp decrease in the value of the Rand. Such devaluation means that all USD-based imports (including petrol) will rise in cost, thereby raising the cost of living for South Africans, and reducing disposable income. This puts both cost and price pressure on Organization X as an importer of USD-based goods Y, requiring it to consider doing Z. Furthermore, political instability has the added impact of encouraging immigration, particularly amongst skilled workers whose expertise is valued abroad.
- The descriptive version only tells us what event happened (the president decided to reshuffle
- the cabinet), whereas the analysis extends to discuss the impact of this event on Organization X. In other words, it moved way beyond just describing a macro-level factor, to explain exactly what this means for the organization.

Ways to put forth your views in an essay

Type 1: Persuasive view

- Introduce the topic in general terms; then state your own opinion. Explain what you want to prove in your essay
- Reasons for your argument, the ones you support with evidences and examples
- Conclusion: End your essay with something memorable It could be a saying/quote.

Type 2: BALANCED VIEW

- Introduce the argument to the reader. (why it is relevant topic these days or talk about recent comments/news
- Reasons against the argument
- Reasons in favor of the argument
- After summarizing the two sides, state your own point of view and explain why you think so

Practice Questions

Letter writing

- Imagine you are a mamlatdar in revenue department, government of Gujrat. Your senior officer has sought your opinion about solving the land related document and ownership issues, which are increasing in the district. Write a letter in about 150 words to your senior officer offering needful suggestion.
- Imagine you are an officer in Indian meteorological department. Your senior officer has sought your opinion about proliferating weather related quick information to citizens. Write a letter in about 150 words to your senior officer offering needful suggestions.

Press release

- Draft a press release in about 150 words on behalf of secretary, Department of Education, Government of Gujarat, briefing about recently launched Student Start up and Innovation Policy 2.0.’’
- Draft a press note on behalf of the information commissioner of Gujarat state, enlisting the various provision of recent decision of the Government of Gujarat to publish the name of every Government Institutions / Bodies / Department etc. in Gujarati language.

Report

- You are posted as a Mamlatdar in XYZ Area. Write a Report on ‘Seva-Setu’ program organized in your area.
- You participated in a heritage walk organized at Ahmedabad : the heritage city. Write a report about your experience in about 150 words.

Precis

- Write a precis of the following passage in about one-third of its original length.

No easy bridge exists between tradition and our changing of life; their harmony has to be achieved through trial and error. We should have the wisdom to know which traditions are worth preserving-not merely for their utility but because of their moral value; we should have the prudence to retain and adapt to such tradition as well as the courage to discard those which hinder individual and social progress. This is more easily said than done. Not everyone will agree as to which traditions are worth retaining. Traditionalists have supported social inequities and economic injustice. Supposition, credulity and fanaticism can all be traced to irrational. Every age has its orthodoxy in every right. Yet we must not forget that the voice of reason, the search for truth and way of compassion have also come down to us through the ages.

Institutions are more likely to be stratified through the passage of time than the intellectual and creative activities of man. The minds of men can break through the chains of convention and custom while organizations tend to remain static and subsist on social organization. That is why even organized religion rests more on rules laid down than on practice. The priest, said Gandhiji, even kills the prophet. Yet, the fact, that man can rise superior to his environment is hopeful. In our own days, however, when man is dwarfed by vast organizations-whether in politics or in industry, it is more essential that we remembered that plans are for men, not men for plans. The final benefits is to be in the minds and hearts of individuals, not in soulless machines.

- Write a precis of the following passage in about one-third of its original length.

It is physically impossible for well-educated, intellectual, or brave man to make money the chief object of his thoughts just as it is for him to make his dinner the principal object of them. All healthy people like their dinner is not the main object of their lives. So all healthy minded people like making money ought to like it and enjoy the sensation of winning it; it is something better than money.

A good soldier, for instance, mainly wishes to do his fighting well. He is glad of his pay-very properly so and justly grumbles when you keep him ten years without it-till, his main mission of life is to win battles, not to be paid for winning them. So of clergymen. The clergyman's object is essentially baptize and preach not to be paid for preaching. So of doctors. They like fees no doubt-ought to like them; yet if they are brave and well-educated the entire object to their lives is not fees. They on the whole, desire to cure the sick; and if they are good doctors and the choice were fairly to them, would rathe cure their patient and lose their fee than kill him and get it. And so with all the other brave and rightly trained men: their work is first, their fee second very important always; but still second.

Speech

- The honorable President of India is Going to address the Gujarat state Legislative Assembly for the very First Time. Draft a Formal speech to be delivered by him on this occasion.
- The honorable union Home Minister is going to inaugurate Seema Darshan facility at Nada bet, Banaskantha. Draft a formal speech to be delivered by him on the occasion.

Visual Information

- Reflect on the following picture with meaningful observations in about 150 words.

Essay

- Is money a source of happiness?
- The development of science and erosion of human values.
- The role of Agro-tourism in boosting the socio-economic standards of farmers.

GANDHINAGAR

1

306, Capital Icon, Infront Of Aashka Hospital, Sarghasan, Gandhinagar
6353999188, 7575087561

2

3rd Floor, Radhe Square, Nr. Reliance Cross Road, Kudasan, Gandhinagar
7990562373

3

301, 3rd Floor, Above Rajwadi Bhojanalay Sector 6/A, Gandhinagar
9714630112

4

159/2, Above Kabir World, Sector 21 Gandhinagar
9316103341, 6353999188

5

104, First Floor, Above Patel Parlour Pramukhnagar, B/h Sarthak Mall, Sarghasan Cross road, Gandhinagar
9601747246

6

309, Second Floor, Shiv Complex, ICICI Bank, Above Shraddhadip, Blood Sector 16, Gandhinagar
7433843443

7

3rd Floor, 1533, Umaplus Building Above Patanjli Store, Opp. Iscon Gathiya, Sector 6/A, Gandhinagar
9726698525

8

FIA Bhavan, Green city, Beside D-Mart, Sector 26, Gandhinagar
9724388788

9

21, Shalin Galleria Complex, Nr. G-1 Circle Opp. Gandhinagar RTO, Gandhinagar
9327830287

BHAVNAGAR

1

Shop no. 109, Shyam Arcade, Opp. Bhangli Gate, Sanskar Mandal to Rammantra Road, Bhavnagar
8238928061, 7405252578

2

B/h B.N.Virani School, Nr. Virani Circle, Jagdeep Virani Marg, KALIYABID, Bhavnagar
8154000951

3

3rd Floor, Ashok Arcade, Above PHD Mall, Kuberbag, Mahuva, Bhavnagar
6351712515

4

Ground Floor, K. K. Plaza, Opp. Ram Mantr Mandir, Azadnagar, Bhavnagar
9157522121

5

Second Floor, Shop No. 203, Shree Alekh Complex, Nr. Leela Circle, Bhavnagar
8140733928, 9106801030

MAHESANA

1

WS-1/2, Vimal Arcade, Asopalav Market, Nr. Vimal Party Plot, Above Dr. Navnitbhai ni Hospital, Modhera Char rasta, Mahesana
8140733928, 9106801030

SURENDRANAGAR

1

2nd Floor, Planate Square 1, Nr. Gokul Hotel, 80 feet Ring Road, Surendranagar
9016698788

AHMEDABAD

1

Celler, Shree Vardhman Complex
Vijay Cross Road, Navrangpura,
Ahmedabad
8000056636

2

3rd Floor, Gitanjali Shopping Center,
Darpan Six Road, Navrangpura,
Ahmedabad
9427677773

3

305, 3rd floor, APM Mall Above OM
children & dental hospital, Sattadhar
cross road, Thaltej, Ahmedabad
9925847262

4

35, Shalin Compelx, Opp. Paldi Post
Office, Fatehpura, Paldi, Ahmedabad
9427318277

KUTCH

1

Above Mahila Mandal, Nr. Divine Life
Hospital, Gurumandir, Post Office Road
Adipur, Kutch
9601647480

RAJKOT

1

On Bus Station, 3rd Floor,
Shop no. 8 to 15, Dhebar Road, Rajkot
9173275078, 9173375078

PATAN

1

T-1/2, Sarsawati library, Shivalika
complex, T.b. 3 Rasta, Patan
7600515274, 9662331235

PALANPUR

1

Shilp Arcade, Beside Hotal Lila Grand,
Opp. Bihari Bag, Abu road Highway,
Palanpur
9429291414

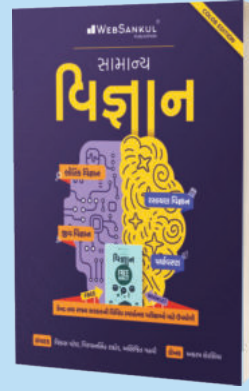

1008 ટેબલ્સ

- સામાન્ય જ્ઞાન સાથે અંગ્રેજી, ગુજરાતી વ્યાકરણ અને ગણિત જેવા વિષયોની કોષ્ટકરૂપે સરળ રજૂઆત
- કેન્દ્ર તથા રાજ્ય સરકારની વિવિધ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી

Scan to
Download
Demo Copy

સામાન્ય વિજ્ઞાન

- GPSC (Class 1-2), Dy. So, નાયબ મામલતદાર, STI, GSSSB, પોલીસ ભરતી બોર્ડ (PSI-કોન્સ્ટેબલ) તથા ગુજરાત સરકાર દ્વારા યોજાતી દરેક સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા માટે ઉપયોગી

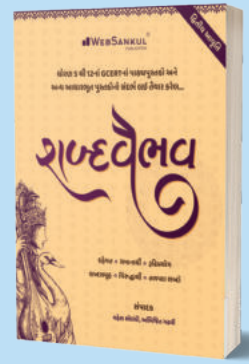
Scan to
Download
Demo Copy

ગુજરાતના જિલ્લા

- ગુજરાતનો ઇતિહાસ, સાંસ્કૃતિક વારસો, આર્થિક અને પ્રાદેશિક ભૂગોળ, જિલ્લાઓનો રાજકીય ઇતિહાસ વગેરે મુદ્દાઓનું રસસભર વર્ણન

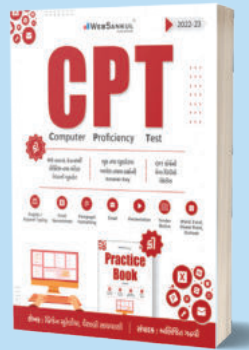
Scan to
Download
Demo Copy

શબ્દવૈભવ - દ્વિતીય આવૃત્તિ

- બિનસચિવાલય, તલાટી-કમ-મંત્રી, PSI/ASI મુખ્ય પરીક્ષા, જુનિયર ક્લાર્ક, સિનિયર ક્લાર્ક, હેડ ક્લાર્ક, ફોરેસ્ટ ગાર્ડ, મહા નગરપાલિકા ક્લાર્કની પરીક્ષા, TET/TATની પરીક્ષા, GPSCની મુખ્ય પરીક્ષાના ગુજરાતી વિષય માટે ઉપયોગી પુસ્તક

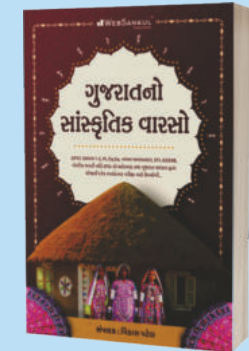
Scan to
Download
Demo Copy

CPT

- GSSSB દ્વારા લેવામાં આવતી બીજા તબક્કાની કમ્પ્યુટરની પરીક્ષાઓ જેવી કે બિન સચિવાલય ક્લાર્ક, ATDO, સિનિયર ક્લાર્ક જેવી વર્ગ 3 ની સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા માટે ઉપયોગી

Scan to
Download
Demo Copy

ગુજરાતનો સાંસ્કૃતિક વારસો

- ગુજરાતની લોકસંસ્કૃતિ, કળા-કસબ, શિલ્પ અને સ્થાપત્યકળા, નાટ્યકળા, રંગમંચ, ચિત્રકળા, આદિવાસી સંસ્કૃતિ અને પરંપરાઓનું શબ્દરૂપે તલસ્પર્શી ચિત્રણ.

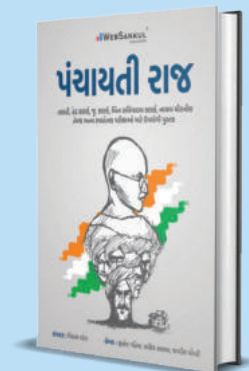
Scan to
Download
Demo Copy

તલાટી કમ મંત્રી તથા જુ. ક્લાર્ક

- તલાટી-કમ-મંત્રી અને જુનિયર ક્લાર્કની પરીક્ષાને ધ્યાનમાં રાખીને તૈયાર કરેલ પ્રશ્નપત્રોનું પુસ્તક
- નવા અભ્યાસક્રમ મુજબ તૈયાર થયેલ 50 પ્રશ્નપત્રો

Scan to
Download
Demo Copy

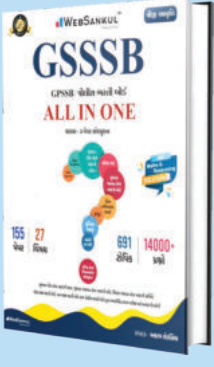

પંચાયતી રાજ

- NCERT, GCERT, સરકારી વેબસાઇટોનો સંદર્ભ લઈને તૈયાર કરાયેલ પુસ્તક. નવી પદ્ધતિ અનુસાર તથ્યાત્મક માહિતીનો સમાવેશ.

Scan to
Download
Demo Copy

GSSSB

- 2011 થી 2021 સુધીના પ્રશ્નોપત્રો નું વિષયવાદસ, તેમજ ટોપિક વાદસ સોલ્યુશન
- બિન સચિવાલય, તલાટી-કમ-મંત્રી, કોન્સ્ટેબલ, PSI / ASI, જુનિયર ક્લાર્ક, સિનિયર ક્લાર્ક, હેડ ક્લાર્ક, ફોરેસ્ટ ગાર્ડ વગેરે માટે ઉપયોગી પુસ્તક

Scan to
Download
Demo Copy

કમ્પ્યુટર

- GSSSB+GPSSB+પોલીસ ભરતી બોર્ડમાં પૂછાયેલા 800+ પ્રશ્નોનો ચેપ્ટરવાઈઝ સમાવેશ
- બિનસચિવાલય, જુનિયર ક્લાર્ક, સિનિયર ક્લાર્ક, હેડ ક્લાર્ક, કોન્સ્ટેબલ, PSI / ASI માટે ઉપયોગી પુસ્તક

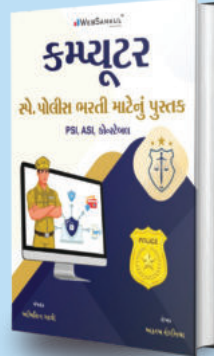
Scan to
Download
Demo Copy

કાયદો

- PSI / ASI ની મુખ્ય પરીક્ષા તથા કોન્સ્ટેબલની પરીક્ષા માટે કાયદાની વિસ્તૃત તૈયારી કરવામાં અતિ ઉપયોગી એવું પુસ્તક

Scan to
Download
Demo Copy

કમ્પ્યુટર

(સ્પે. પોલીસ ભરતી માટે)

- કોન્સ્ટેબલ અને PSI/ASI ની પરીક્ષાઓના અભ્યાસક્રમને ધ્યાનમાં લઈને સંક્ષિપ્તમાં અને મહત્વની બાબતો સમાવીને તૈયાર કરેલું પુસ્તક

Scan to
Download
Demo Copy

ભારતીય બંધારણ અને રાજ્ય વ્યવસ્થા

- પ્રાથમિક અને મુખ્ય પરીક્ષાના સમગ્ર અભ્યાસક્રમને આવરી લેતું પુસ્તક
- 100 થી વધુ ટેબલ અને ચાર્ટના ઉપયોગ દ્વારા માહિતીની સરળ સમજૂતી

Scan to
Download
Demo Copy

પર્યાવરણ

- UPSC, GPSC, RFO, ACF, PI, Dy.SO., STI અને GSSSB જેવી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા માટે અતિમહત્વપૂર્ણ પુસ્તક

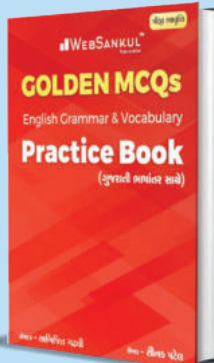
Scan to
Download
Demo Copy

All in One પેપર સેટ

- વર્ષ 2016થી અત્યાર સુધીમાં GPSC દ્વારા લેવાયેલ સિવિલ સેવાની પ્રાથમિક પરીક્ષાઓના 5500+ પ્રશ્નો
- GPSC Class 1/2, P.I., S.T.I., Dy.SO વગેરે પરીક્ષા માટે અત્યંત ઉપયોગી

Scan to
Download
Demo Copy

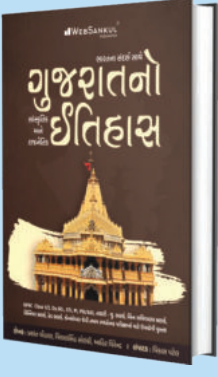

English Golden MCQ

- બિન સચિવાલય, તલાટી-કમ-મંત્રી, PSI/ASI, કોન્સ્ટેબલ, જુનિયર ક્લાર્ક, સિનિયર ક્લાર્ક, હેડ ક્લાર્ક, મહા નગરપાલિકાની પરીક્ષા વગેરે માટે English Grammarની પ્રેક્ટિસ કરવા માટે ખૂબ જ ઉપયોગી પુસ્તક

Scan to
Download
Demo Copy

ગુજરાત ઇતિહાસ

- ગુજરાતના ઇતિહાસની ભારતીય ઇતિહાસના સંદર્ભ સાથે સુવ્યવસ્થિત રજૂઆત
- GPSC Class 1/2, Dy. So, PI, PSI/ASI, તલાટી, જુ. ક્લાર્ક, બિન સચિવાલય ક્લાર્ક, સિનિયર ક્લાર્ક, હેડ ક્લાર્ક, કોન્સ્ટેબલ માટે ઉપયોગી

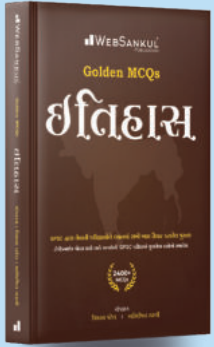
Scan to Download Demo Copy

ભૂગોળ (Golden MCQ)

- GPSC ની 2017 થી અત્યાર સુધી 2021 લેવાયેલ, Class 1-2, DySO, STI, PI, RFO વગેરેના ભૂગોળ વિષયના પ્રશ્નોનું ટોપીકવાઈઝ/વિષયાનુસાર સોલ્યુશન

Scan to Download Demo Copy

ઇતિહાસ(Golden MCQ)

- GPSC ની 2017 થી અત્યાર સુધી 2021લેવાયેલ, Class 1-2, DySO, STI, PI, RFO વગેરેના ઇતિહાસ વિષયના પ્રશ્નોનું ટોપીકવાઈઝ/વિષયાનુસાર સોલ્યુશન

Scan to Download Demo Copy

ભારતીય બંધારણ અને રાજ્ય વ્યવસ્થા (Golden MCQ)

- GPSC ની 2017 થી અત્યાર સુધી 2021 લેવાયેલ, Class 1-2, DySO, STI, PI, RFO વગેરેના બંધારણ વિષયના પ્રશ્નોનું ટોપીકવાઈઝ/વિષયાનુસાર સોલ્યુશન

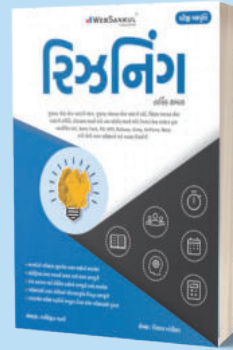
Scan to Download Demo Copy

Maths

- ગુજરાતમાં પ્રથમ વખત સૌથી વધુ (60+) પ્રકરણનો સમાવેશ કરતું સંપૂર્ણ પુસ્તક
- 3200+ પ્રેક્ટિસ પ્રશ્નોનો સોલ્યુશન સાથે સમાવેશ

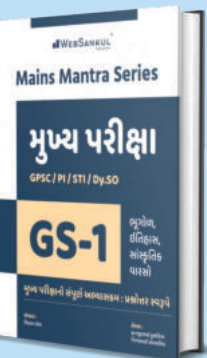
Scan to Download Demo Copy

રિઝનિંગ

- બિન સચિવાલય, તલાટી-કમ-મંત્રી, PSI/ASI, કોન્સ્ટેબલ, જુનિયર ક્લાર્ક, સિનિયર ક્લાર્ક, હેડ ક્લાર્ક, મહાનગરપાલિકાની વિવિધ પરીક્ષા, ફોરેસ્ટ ગાર્ડ, GPSC દ્વારા લેવાતી વિવિધ પ્રાથમિક પરીક્ષાઓ માટે

Scan to Download Demo Copy

GS 1

- GS-1 ના સમગ્ર અભ્યાસક્રમને આવરી લેતું પુસ્તક.
- GPSC દ્વારા લેવામાં આવતી DySO, STI, ચીફ ઓફિસર, ક્લાસ 1 & 2 ની પરીક્ષા તથા તકનીકી પોસ્ટના મુખ્ય પરીક્ષાના સામાન્ય અભ્યાસ વિષયની તૈયારી માટે ઉપયોગી પુસ્તક

Scan to Download Demo Copy

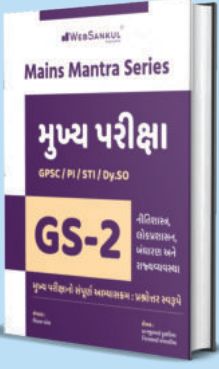

GS 3

- GS - 3 ના સમગ્ર અભ્યાસક્રમને આવરી લેતું પુસ્તક.
- GPSC દ્વારા લેવામાં આવતી DySO, STI, ચીફ ઓફિસર, ક્લાસ 1 & 2 તથા તકનીકી પોસ્ટની મુખ્ય પરીક્ષા માટે ઉપયોગી પુસ્તક

Scan to Download Demo Copy

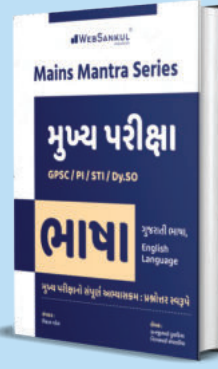

GS 2

- GS - 2 ના સમગ્ર અભ્યાસક્રમને આવરી લેતું પુસ્તક.
- ભારતીય રાજ્યવ્યવસ્થા અને બંધારણના અગત્યના મુદ્દાઓ જેમ કે, સંઘવાદ, મૂળભૂત અધિકાર, DPSP, રાષ્ટ્રપતિ, રાજ્યપાલ, કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો, વિવિધ સંસ્થાઓ વગેરેનો સમાવેશ.

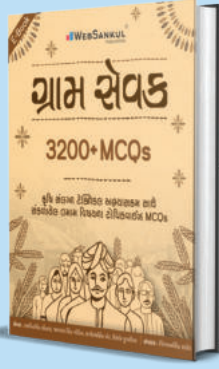
Scan to
Download
Demo Copy

મુખ્ય પરીક્ષા ભાષા

- GPSC દ્વારા લેવાતી DySO, STI, ચીફ ઓફિસર, ક્લાસ 1 & 2 તથા તકનીકી પોસ્ટની મુખ્ય પરીક્ષાઓમાં ગુજરાતી અને English વિષયોની તૈયારી કરતાં ઉમેદવારોને ઉપયોગી થાય તેવું પુસ્તક

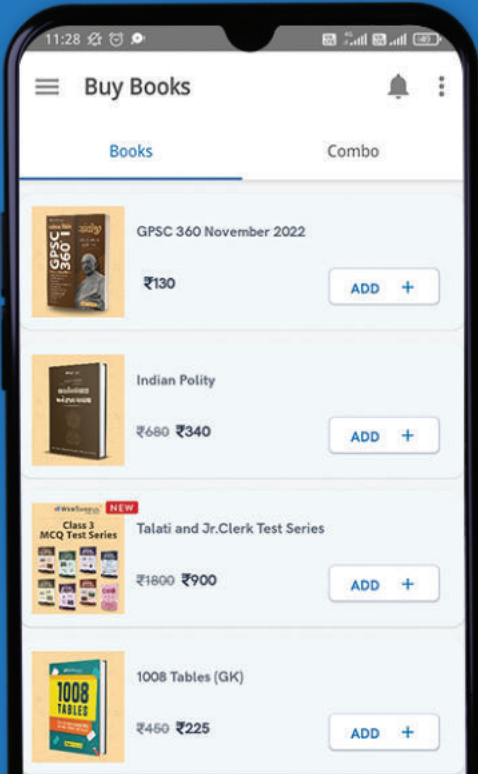
Scan to
Download
Demo Copy

ગ્રામ સેવક (E-Book)

- કૃષિ નિષ્ણાંતો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ અતિ મહત્વના 3000+ MCQ
- ખેતી, બાગાયત અને પશુપાલન વિષયના અગત્યના તમામ પ્રશ્નોનું સંકલન

Scan to
Download
Demo Copy

બુક ઓર્ડર કરવા
આજે જ ડાઉનલોડ કરો
વેબસંકુલ એપ્લિકેશન

વર્તમાન વિશેષ નવેમ્બર

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન ભારતીય સંસ્કૃતિ (ચાર્ટ ફી)

Scan to
Download
Demo Copy

વર્તમાન વિશેષ ઓક્ટોબર

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન

Dy.so / ACF 555 આદર્શ પ્રશ્નો (બુકલેટ ફી)

Scan to
Download
Demo Copy

વર્તમાન વિશેષ સપ્ટેમ્બર

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન આઝાદીના લડવૈયા ભાગ-2 (ફી બુકલેટ)

Scan to
Download
Demo Copy

વર્તમાન વિશેષ ઓગસ્ટ

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન

આઝાદીના લડવૈયા ભાગ - 1 (બુકલેટ ફી)

Scan to
Download
Demo Copy

વર્તમાન વિશેષ જુલાઈ

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન પર્યાવરણ વિશેષ બુકલેટ ફી

Scan to
Download
Demo Copy

વર્તમાન વિશેષ જૂન

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન

ભારતનું બંધારણ : એક નજર

Scan to
Download
Demo Copy

વર્તમાન વિશેષ મે

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન કરંટ સુપરફાસ્ટ (છેલ્લા 3 મહિનાનું)

Scan to
Download
Demo Copy

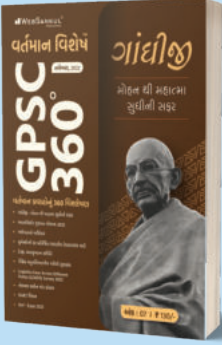
વર્તમાન વિશેષ એપ્રિલ

વર્ગ 3 અને GPSC ની તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી એવું મલ્ટિકલર મેગેઝિન

વિશેષ મુદ્દો - ગુજરાતનું વાવસ્થાપત્ય

Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° નવેમ્બર

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° ઓક્ટોબર

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° સપ્ટેમ્બર

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

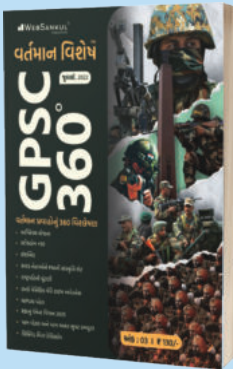
Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° ઓગસ્ટ

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

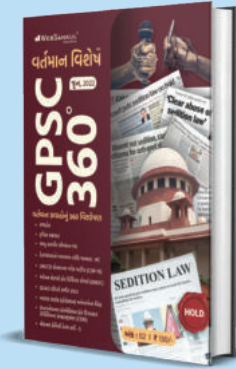
Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° જુલાઈ

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° જૂન

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

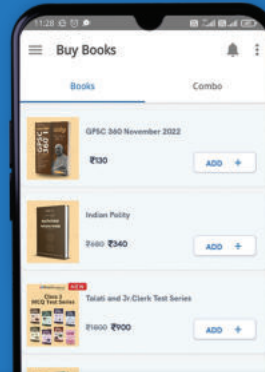
Scan to
Download
Demo Copy

GPSC 360° મે

GPSC દ્વારા લેવાતી તમામ પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી વર્તમાન પ્રવાહોનું 360°એનાલિસિસ

Scan to
Download
Demo Copy

બુક ઓર્ડર કરવા
આજે જ ડાઉનલોડ કરો
વેબસંકુલ એપ્લિકેશન

Scan QR